

Quapropter opposita erit secundum qualitatem mutationi secundum qualitatem quies, aut in contrarium mutatio qualitatis, ut album fieri ad id quod est nigrum fieri, alteratur enim in contrarium qualitatis mutatione facta.

Id quoque apertissimo vulgatur exemplo. Quare quoniam de motibus expeditum est, habendi æquivocationem quæ sequitur explicemus.

DE MODIS HABERE.

Habere autem multis modis dicitur, aut enim tanquam habitum et affectum, aut aliam quamlibet qualitatem, dicimur enim disciplinam aliquam habere atque virtutem. Aut tanquam quantitatem, ut contingit ei qui habet magnitudinem, dicitur enim tricubitam magnitudinem habere vel quadricubitum. Aut tanquam ea quæ circa corpus sunt, ut vestimentum vel tunicam. Aut tanquam in parte, ut in manu annulum. Aut tanquam partem, ut manum vel pedem. Aut tanquam in vase, ut in modio grana tritici, vel in lagena vinum, vinum enim habere lagena dicitur, et modius grana tritici, hæc ergo omnia haberi dicuntur, ut in vase. Aut tanquam possessionem, habere enim domum aut agrum dicimur. Dicitur etiam vir uxorem habere, et uxor virum. Sed videtur alienissimus qui nunc dictus est modus esse in eo quod est habere, nihil enim aliud per uxorem habere significamus, nisi quia cohabitant, forte tamen et alii quidam apparebunt modi de eo quod est habere. Sed qui consueverunt dici, pene omnes enumerati sunt.

Æquivocum esse habendi modum manifestum est, habere enim ita multis dicitur modis, ut tamen æquivoce prædicetur. Dicimur enim habere aliquam qualitatem, ut habitum vel dispositionem. Dicimur quoque habere scientiam vel virtutem; quantitatem quoque habere perhibemur, dicimur enim in mensura habere quinque vel quatuor pedes. Nec non

A etiam in ipsis partibus corporis aliquid, et ipsas partes habere prædicamur, dicimur enim et habere digitos, et in digito annulos. Circa corpus quoque aliquid habere dicimur, ut tunicam, vel quodlibet aliud vestimentum. Necnon etiam in vase haberi aliquid dicitur, ut triticum in modio, et vinum in dolio: hæc, scilicet, ita haberi dicuntur, ut in vase. Dicitur etiam quis habere uxorem, quæ, scilicet significatio nulli supradictæ communis est, sed (ut ipsi Aristoteli videtur) longe diversa est hæc significatio ab habendi prædicamento; non enim proprie habemus uxores, sed quod habere quis dicatur uxorem, hoc significat habitare cum eo uxorem, habere enim habitare dicimus, ut est Socratem habent, id est cum Socrate habitant atque eum colunt. Quare ipse quoque Aristoteles inquit esse aliquos fortasse præter eos qui dicantur habendi modos, hortaturque nos ad ulteriorem aliquam inquisitionem, ut nos quoque quæramus per quos, præter priores dictos modos, alios possit habere prædicari. Et de hac æquivocatione quidem habendi sufficienter dictum est. Sed forte quis dubitet cur cum habere superius in genere nominaverit, nunc idipsum æquivocum ponat, sed hæc quæstio ita solvitur. Non absurdum est idem prædicamentum nunc univoce, nunc æquivoce prædicari. Univoce quidem ut superius cum ejusdem specierum exempla proposuit, ut est caecum esse vel armatum, horum enim talium genus est. Æquivoce vero ut in his modis quos superius exposuimus. Quod si et habet aliquas proprias species habendi prædicatio, dicitur autem et ipsum nomen multipliciter, nihil est incongruum in genere numerari, sufficit enim ad demonstrandum genus esse et habendi prædicationem quod sub se aliquas partes speciesque contineat.

AN. MANL. SEV. BOETII

IN LIBRUM ARISTOTELIS DE INTERPRETATIONE

LIBRI DUO.

EDITIO PRIMA, SEU MINORA COMMENTARIA.

LIBER PRIMUS.

Magna quidem libri hujus apud Peripateticam D sectam probatur auctoritas. Hic namque Aristoteles simplicium propositionum naturam diligenter examinat, sed ejus series scrupulosa impeditur semita, et sublimibus pressa sententiis, aditum intelligentiæ facilem non relinquit. Quocirca nos libri hujus enodationem duplici commentatione supplevimus, et quantum simplices quidem intellectus sententiarum oratio brevis obscuraque complectitur, tantum hac operis hujus tractatione digressimus. Quod vero al-

tius acumen considerationis exposcit, secundæ series editionis expedit. Nunc a me tantum lector expectet quantum pedetentim minutatimque secundum orationis ordinem textumque sermonis id quod angustia brevitatis latet intelligat. Et prius quæ sit hujus operis intentio breviter demonstrandum est. Inscríbuit etenim Græce liber hic περὶ ἑρμηνείας, quod Latine de interpretatione significat. Quid ergo sit interpretatio paucis absolvam. Interpretatio est vox significativa per seipsam aliquid significans. Sive

enim nomen sit, quod per se significet, ut est homo. Sive verbum, ut est curro. Sive quod grammatici participium vocant. Sive pronomen. Sive ex his juncta oratio, ut est, Homo currit. Sive quolibet alio modo, vel nomen, vel verbum, vel ex his oratio juncta, per se aliquid significet, interpretatio nominatur. Quare cum sint quædam in orationis partibus quæ per se nihil significant, aliis tamen junctæ designant, ut sunt conjunctiones vel præpositiones, hæc interpretationes esse non dicimus. Interpretatio enim sive simplex est, ut nomen et verbum, sive composita, ut ex his juncta copulataque oratio, vel per seipsam significare debet, si simplex est, vel ex his quæ per se significant juncta esse, si composita est. Quare interpretatio est vox aliquid per seipsam significans. Sed quoniam verba nominaque interpretationes sunt, oratio quoque omnis quæ ex significantibus per se prædicamentis jungitur interpretatio nuncupatur, et quoniam plurimæ sunt interpretationes, inter quas illa quoque est oratio, in qua verum falsumve inveniri potest, id est enuntiativa, de qua hoc in libro tractandum est, idcirco Aristoteles de communi nomine et continenti, libro titulum inscripsit. Interpretatio namque est nomen et verbum, et interpretatio etiam est hujusmodi: Omnis homo animal est. Sed in hac verum falsumque auditor intelligit. Hæc enim oratio quæ dicit omnis homo animal est, vera vel falsa est. Interpretatio quoque est etiam hujusmodi oratio: Da mihi codicem. In qua verum falsumque nullus inveniat. Etenim da mihi codicem, neque verum esse poterit neque falsum. Quocirca quoniam de his solis orationibus in quibus verum falsumque reperitur, quas enuntiationes, et propositiones vocamus, quæ interpretationes sunt, disputaturus est, quoniamque de nominibus illis verbisque dicendum est, quid sint, quamve vim in significatione relineant, recte librum de interpretatione signavit. Nec nos hoc turbet, quod sunt quædam interpretationes de quibus in hoc libro non tractet. Tanquam enim si quis de homine disputans, titulum operis de animali posuisset, quanquam non de omni animali, tamen quoniam de aliquo disputaturus esset, recte de animali libro nomen imponeret. Ita nunc licet non de omni interpretatione pertractet, tamen quoniam de una quæ est enuntiativa, et de nominibus et verbis, quæ interpretationes simplices sunt, dicendum erat, de communi et generali vocabulum libro de interpretatione imposuit. Est autem intentio libri hujus de simplici enuntiativa oratione disserere. Simplex autem enuntiativa oratio est, in qua cum verum falsumve sit, illud tamen est ut sine conjunctione totus orationis ordo proponatur, ut est: Homo est, homo animal est, homo currit, homo pavidus currit. Hæc enim propositiones sine conjunctione propositæ sunt, et hæc dicuntur prædicativæ, quæ sunt cum nomine et verbo. Illa vero quæ sunt hujusmodi: Si sol est super terram dies est, duplices atque hypotheticæ, nec non etiam conditionales vocantur. Ponitur enim

A si hoc sit, hoc esse, id est, si sol est, esse diem. Quare hæc simplices non sunt, sol est enim, et dies est, duæ propositiones sunt, quas una conjunctio si, copulat atque componit. Sed de his nullus hoc libro tractatus habebitur. Quare quoniam de simplicibus enuntiativis orationibus tractaturus est, id est de simplici affirmatione et simplici negatione, quoniamque affirmationes et negationes verbis ac nominibus conjunguntur, ut in ea quæ est: Homo currit, affirmatione, est homo nomen, currit verbum. Et rursus: Homo non currit, negatio eodem nomine verboque conjungitur. Recte prius de simplici affirmatione et de simplici negatione, omninoque de enuntiatione simplici disputaturus est. Quoniam omnis enuntiatio simplex, verbis nominibusque conjungitur, primam disputationem de nominibus et verbis instituit. His enim prius ad scientiam venientibus, tota facillime natura orationis aperitur. De quibus autem ei in toto dicendum est libro, inchoans ipse sic proponit.

DE SIGNIS.

Primum oportet constituere quid sit nomen, et quid verbum, postea quid est negatio, et affirmatio, et enuntiatio, et oratio.

In principio, inquit, hujus sermonis de enuntiatione instituitur, constituere, id est definire, oportet quid nomen sit, quid verbum. Hæc enim (ut dictum est) omnem conjungere orationem valent. Quæ oratio genus est aliarum orationum. Sunt enim principales quinque orationum differentie: Est autem prima oratio deprecativa, ut: Jupiter omnipotens precibus si flecteris uilis. Secunda imperativa, ut: Suggere tela mihi. Tertia interrogativa, ut: Quo te, Mæri, pedes? Quarta vocativa, ut: Huc ades, o Melibæe? Quinta enuntiativa, in qua verum inesse falsumque perspicitur. Hujus autem duæ sunt species, una affirmatio, altera negatio. Affirmatio est, ut: Homo animal est. Negatio, ut: Homo animal non est. Ergo orationem verba nominaque constituunt. Enuntiationis autem oratio genus est. Enuntiatio vero affirmationis et negationis. Quare elementa quædam sunt quæ conjungunt orationem, nomina et verba, et de his disputat primum, dehinc propositionis duas ultimas species sumit, et dicit se de affirmatione et negatione dicturum. Post has harum genus proponit, id est enuntiationem. Ultimum vero, quod horum maximum est, orationem. Est vero quodammodo conversus ordo ab speciebus usque ad earum genera prima perveniens. Proponendo enim ab affirmatione et negatione ad enuntiationem, quod est genus, ascensum est. Ab enuntiatione ad enuntiationis genus, quod est oratio, propositionem operis levavit, diverso tamen modo de cunctis disputat. Prius enim de oratione, post de enuntiatione, deinde de affirmatione, postremo de diffinitione negationis edisserit, converso scilicet ordine. Sed hoc posterius liquebit. Quod autem prius negationem; postea proposuit affirmationem, nihil interest, cum omnes species æqueve sibimet sint, et uni generi æqualiter supponantur. Quocirca si affirmatio et

negatio enuntiationis species sunt, rectum est quamlibet earum prius indiscrete proponere. Quemadmodum autem affirmatio et negatio species enuntiationis sint, et hæc earum genus, secunda editione monstrandum est.

Sunt ergo ea quæ sunt in voce, earum quæ sunt in anima passionum, notæ, et ea quæ scribuntur, eorum quæ sunt in voce. Ac quemadmodum nec litteræ eadem omnibus, sic nec eadem voces. Quorum autem hæc primo notæ, eadem omnibus passionibus animæ sunt, et quorum hæc similitudines, res jam eadem. De his itaque dictum est in his quæ dicta sunt de anima. Alterius est enim negotii.

Quoniam nomen et verbum in definitionibus suis, significativa paulo post propositurus est, primum explicat quorum sint significativa quæcunque significant, id est, quæ designant ipsum nomen et verbum. Tota autem ratio sensus huiusmodi est : Tria sunt ex quibus omnis collocutio disputatioque perficitur, res, intellectus, voces. Res sunt quas animi ratione percipimus, intellectuque discernimus. Intellectus vero quibus res ipsas addiscimus. Voces quibus id quod intellectu capimus, significamus. Præter hæc autem tria est aliud quiddam quod significat voces, hæ sunt litteræ, harum enim scriptio vocum significatio est. Cum igitur hæc sint quatuor, res, intellectus, vox littera; rem concipit intellectus, intellectum vero voces designant, ipsas vero voces litteræ significant. Intellectus vero animæ quædam passio est. Nisi enim quamdam similitudinem rei quam quis intelligit in animæ ratione patitur, nullus est intellectus. Cum enim video orbem vel quadratum, figuram ejus mente concipio, et ejus mihi similitudo in animæ ratione formatur, patiturque anima rei intellectæ similitudinem, unde fit ut intellectus, et similitudo sit rei, et animæ passio. Horum autem rursus quatuor, duæ sunt naturales, duæ secundum hominum positionem. Voces namque et litteræ secundum hominum positionem sunt. Intellectus autem et res naturaliter. Hoc illo approbatur, quod apud diversas gentes diversis vocibus utuntur et litteris. Idcirco quoniam ipsi sibi voces, quibus uterentur, et litteras quibus scriberent, composuerunt. Intellectus autem et res nullus posuit, sed naturaliter sunt. Neque enim quod apud Romanos est equus, apud barbaros cervus est, sed apud diversas gentes eadem rerum natura est. Præterea neque quod nos intelligimus esse equum, canem barbari putant. Sed eadem apud diversissimas gentes substantiarum intellectuumque ratio est constituta. Quare duæ harum sunt secundum hominum positionem, id est voces et litteræ, duæ secundum naturam, res et intellectus. Nunc ergo hoc dicit, quoniam voces quidem significant intellectum, ipsas etiam voces litteræ significant. Sunt autem intellectus animæ passionibus, et voces quidem et litteræ naturales non sunt. Quemadmodum enim vox non eadem apud omnes gentes, ita nec litteræ. Sed intellectus et res easdem apud omnes quamlibet diversissimas gentes invenies. Atque hoc est quod ait : Sunt ergo ea quæ

A sunt in voce, earum quæ sunt in anima passionum notæ, id est, ipsæ, inquit, voces intellectus qui sunt animæ passionibus significant, eorumque sunt significativæ; ergo ea quæ sunt in voce significant illas, et earum sunt notæ quæ sunt animæ passionibus. Animæ autem passionibus intellectus sunt. Igitur ea quæ sunt in voce, intellectum qui sunt in anima passionibus, notæ sunt eosque significant. Quoniam his, id est vocibus, omnis significatur intelligentia mentisque conceptio. At vero quod addidit : Et ea quæ scribuntur, eorum quæ sunt in voce, tantumdem valet quantum si diceret : Notæ sunt litteræ quæ scribuntur verborum et nominum quæ sunt in voce. Monstravit igitur voces intellectum esse significativas, et litteras vocum; nunc de eorum natura pertractat, dicens : Et quemadmodum nec litteræ omnibus eadem, sic nec eadem voces. Hoc ad monstrandum valet voces et litteras positione constitui, non natura. Etenim diversæ apud diversos sunt voces et litteræ, et quemadmodum litteræ eadem apud omnes homines non inveniuntur, ita quoque nec voces. Quare hæc secundum positionem sunt, quod ipse reticuit velut planum. Manifestum enim est, quod per gentes singulas permutatur, hoc non natura constitutum esse, sed positione. Quod vero addidit : Quorum autem hæc primum notæ sunt, eadem omnibus passionibus animæ sunt, et quorum hæc similitudines, res etiam eadem, ad hoc pertinet, ut naturales esse res intellectusque declaret. Idem namque (ut dictum est) intellectus passionibus animæ sunt, rerum vero similitudines. Ergo nunc quidem hoc dicit : Quorum hæc, id est voces, de quibus supra dixerat, notæ sunt, eadem sunt animæ passionibus, et ut nec litteræ sunt eadem, sic nec eadem voces. Quorum ergo hæc voces significantivæ sunt, id est passionum animæ, hæc sunt apud omnes eadem significant autem voces illa quæ sunt intellectus : intellectus igitur animæ passio est, apud omnes homines non diversa. Ergo naturalis apud omnes homines est animi conceptio atque animæ passio. Quorum sunt notæ ea quæ versantur in vocibus. Docet autem et res quarum sunt similitudines intellectus et animæ passionibus, esse non positione, sed naturaliter constitutas. Idcirco quod hæc res quarum similitudines sunt intellectus, qui intellectus animæ passionibus sunt, apud omnes eadem sunt. Hoc est enim quod ait, Et quorum hæc similitudines, scilicet animæ passionibus, quæ sunt similitudines rerum, res etiam eadem. Ac si diceret : Quorum intellectus sunt similitudines. Qui intellectus animæ passionibus sunt, id est res apud omnes eadem sunt. Quod autem ita posuit : Quorum autem hæc primum notæ, hoc sentit : de vocibus enim dicit, quoniam quorum voces primum notæ sunt, apud omnes eadem sunt animæ passionibus. Vox enim etiam intellectum rei significat, et ipsam rem. Ut cum dico lapis, et intellectum lapides et ipsum lapidem, id est ipsam substantiam designat. Sed prius intellectum, secundo vero loco rem significat. Ergo non omnia quæ vox significat passionibus animæ sunt, sed illa sola quæ prima; primo enim significatur intellectus, se-

eundo vero loco res. Sed intellectus passiones animæ sunt; quorum ergo primum notæ sunt voces, eædem sunt apud omnes homines animæ passiones. Est alia quoque scriptura hoc modo se habens: Quorum autem hæ primum notæ, hæ omnibus passiones animæ sunt, et quorum hæ similitudines, res etiam hæ. Quod si ita scriptum est, hoc dicere videtur: Ostendit enim quorum sint notæ voces, et quorum sint rursus animæ passiones; tanquam si diceret: Voces quod significant, et quorum notæ sunt, illæ sunt animæ passiones, et rursus quorum similitudines sunt hæ quæ sunt animæ passiones, hæ sunt res; tanquam rursus si diceret: Quorum sunt similitudines ea quæ in intellectibus atque animæ passionibus sunt, illæ res sunt. Sed de his disputationes trahere longius non vult. Aitenim: De his quidem dictum est, in his quæ sunt dicta de anima. Alterius est enim negotii. Etenim aliud est principaliter de intellectibus animæ disputare, aliud tantum sibi ad disputationem sumere, quantum ad logicæ possit pertinere peritiam. Quare alterius negotii est principaliter de animæ passionibus disputare.

Est autem, quemadmodum in anima, aliquoties quidem intellectus sine vero vel falso, aliquoties autem cui jam necesse est horum alterum inesse, sic etiam in voce. Circa compositionem enim et divisionem est falsitas et veritas.

De enuntiatione dicturus in qua veritas et falsitas invenitur, recte prius monstrare proponit, in qua prolatione vocum horum alterum, id est aut veritas aut falsitas inveniri queat. Sed omnis vox animi sensa significat, quare ex animi intellectibus quidquid evenerit vocibus indicatur. Ergo nunc hoc dicit: Similitudo est, inquit, quædam inter se intellectuum atque vocum: quemadmodum enim sunt quædam simplicia quæ ratione animi concipiuntur, et constituuntur intelligentia mentis, in quibus neque veritas ulla, neque falsitas invenitur, ita quoque in vocibus est. Simplex enim intellectus, ut, verbi gratia, hominis vel equi, neque falsitatem ullam retinet neque veritatem; cum enim intelligo simpliciter hominem et substantiam ipsam, nihil veri vel falsi in cogitatione retineo. Quod si cursum rursus animi cogitatione perspexero, cogitatio ipsa, quoniam simplicis rei tenet intuitum, veritate et falsitate seclusa est. Sed quando cursum et hominem junxero, et ex his aliquid intelligentia mea fecero, id quoque si voce proferam, huiusmodi erit: Homo currit. Tunc ex hac substantia et accidentis compositione et conjunctione huiusmodi intellectus fit, in quo vel falsitas possit esse vel veritas. Ergo quemadmodum in intellectu sunt quædam aliquoties simplicia vero falsoque carentia, aliquoties autem cum jam necesse est aut veritatem inesse intellectui aut falsitatem, sic est etiam in voce. Nam si simplicem intellectum vero falsoque carentem vox præferat, ipsa quoque vox a veritate et falsitate relinquitur. Quod si huiusmodi proferat intellectum, qui in se verum falsumve contineat, ipsa quoque veri falsique retinet significationem. Docuit autem per hoc quod ait: Circa compositionem enim et divisionem

A est veritas falsitasque, in qua prolotione vocis enuntiationes possumus invenire. Quoties enim substantiam cum accidente coniungimus atque componimus, vel intellectum intellectui copulamus, ut fieri propositio possit in cogitatione, tunc fit idem in voce. Et est nunc affirmatio, ut: Homo currit. Hominem quippe cursumque composuit atque conjunxit, et inde affirmatio nata est veritatem continens vel mendacium. Nunc vero negatio, si huic adverbium negativum non junxero, et substantiam ab accidente diversero atque disjunxero, ut est: Homo non currit, id non quod est adverbium negativum, hominem a cursu divisit atque disjunxit, factaque est inde negatio rursus veritatem falsitatemve significans. Recte igitur dictum est circa compositionem quod est affirmatio, vel divisionem quod est negatio, veritatis falsitatisque constare naturam.

Nomina igitur ipsa et verba consimilia sunt, sine compositione vel divisione intellectui, ut homo, vel album, quando non additur aliquid, neque enim verum aut falsum est.

Nunc quid sit intellectus sine vero vel falso continuata oratione prosequitur. Ea enim, inquit, qua simplicia dicuntur, similia sunt simplicibus intellectibus, qui sine ulla compositione vel divisione, animi puro capiuntur intuitu. Cum enim homo vel album, ipsa quidem simplicia sint, et significant aliquid, nihil tamen neque verum neque falsum designant. Omne enim simplex nomen vel verbum a veritate et falsitate secluditur. Atque ideo (quoniam ut dictum est) quæcunque sunt in vocibus, significant animæ passiones, simplices voces, et sine compositione vel divisione, similes sunt his intellectibus quos sine compositione et divisione simplex intelligentia concipit. In his enim atque in huiusmodi nulla neque veritas, neque falsitas invenitur; nisi enim aliquid addatur, ut id quod simplex intelligis, vel per se constituas esse, vel ei aliquid secundum esse conjungas, in his veritas et falsitas non erit. Cum enim simpliciter dico homo, si non aliquid addidero, ut verbum Est, et fiat huiusmodi compositio: Homo est, vel huiusmodi aliquid, ut: Homo vivit, quod idem valet, tanquam si dicam: Homo vivens est; ergo nisi aliquid huiusmodi fuerit adjunctum, quod intellectam rem vel per se esse constituat, ut: Homo est, cum dico, per se hominem esse designavi, vel juncto accidente tale aliquid apponatur, quod idem ei quod est esse significet, ut est: Homo vivit. Vita enim homini juncta est, et vivit idem significat quod vivens est, nulla veritas nec falsitas valet intelligi. Hoc autem convenientissimo monstrat exemplo.

Signum autem huius est, etenim hircocervus significat quidem aliquid, sed quod nondum verum vel falsum, et non esse, vel non esse, addatur, vel simpliciter, vel secundum tempus.

Magnam vim habet exempli huius subtilitas. Non enim sola illa nomina vel verba falsitate ac mendacio separata sunt, quæcunque simplicia sunt, sed etiam illa quæcunque sunt composita, si sint dicta simpliciter. Hircocervus enim compositum nomen est, signi-

ficans hircum et cervum. Sed nisi ei aut esse aut non esse addatur, ut dicamus hircocervus est, vel hircocervus non est, nullus inde veri falsive intellectus poterit provenire. Ipsum enim quandoque sit compositum, tamen simpliciter dictum, veritati vel falsitati proximum non est. Si quis enim dicat tantum hircocervus, nihil enuntiat. Quod si nihil enuntiat præter veritatem falsitatemque, quoddam compositum designans nomen auditor intelligit. Quod vero ait vel simpliciter vel secundum tempus, ad hoc valet, ne putaremus tunc fieri solum de nomine enuntiationem. Cum ei præsens tempus adjicitur, ut cum dicimus: Hircocervus est, vel hircocervus non est, in his jam veritas est aut falsitas. Sed non solum si præsens tempus designet propositio, sed etiam si præteritum, ut si quis dicat: Hircocervus fuit; vel futurum, ut si quis dicat: Hircocervus erit, enuntiationem facit. Ergo hoc est quod ait vel simpliciter vel secundum tempus, huiusmodi enim simpliciter facta enuntiatione secundum præsens est. Etenim quod præsens dicimus, tempus non est, sed confinium temporum. Tempus autem est aut futurum aut præteritum; ergo non potest in eo quod est hircocervus veritas aut falsitas inveniri, nisi ei aut esse aut non esse addatur, vel præsens significans, quod est simpliciter, vel tempus quod est præteritum aut futurum. Si quis enim sic dicat: Hircocervus est, simpliciter dixit, id est secundum præsens. Si quis autem, Hircocervus erit vel fuit, secundum tempus, futurum scilicet et præteritum. Hæc igitur quæ erant utilia prælocutus, ad definitionem nominis, disputationis cursu accedit.

DE NOMINE.

Nomen igitur est vox significativa secundum placitum sine tempore, cuius nulla pars est significativa, separata.

Omnis definitio genere et differentiis perficitur. Sumpsit ergo ad definitionem vocem esse nominis genus. Cætera vero quæ exsecutus est, pro differentiis aggregavit. Est autem huius termini talis expositio: Nomen est, inquit, vox. Sed vocum aliæ sunt quæ significant, aliæ quæ nihil significant. Nomen autem significat id cuius nomen est. Nomen igitur est vox significativa. Vocum significativarum aliæ sunt naturaliter, aliæ non naturaliter. Naturaliter est vox significativa, ut ea quæ dolores naturaliter monstrat aut gaudia. Non naturaliter vero significativæ voces sunt, quas secundum positionem esse dicimus. Secundum positionem vero sunt, quas sibi ipsi homines posuerunt, ut cum dixit aliquis: Primus qui rebus nomina condidit, hæc substantia dicatur aurum, hic lapis, hæc aqua, et alia similia. Tales igitur voces secundum positionem sunt. Et ita secundum positionem, quemadmodum ipsis hominibus placuit, a quibus nomina illa formata sunt. Huiusmodi ergo voces quæ secundum positionem sunt, secundum ponentium placitum sunt. Sed nomen non naturaliter significat. Apud diversas enim gentes, diversa sunt nomina. Quæ autem apud diversos diversa sunt, ea non sunt naturaliter, sed secundum placitum eorum qui posuerunt, positionemque ponentium. Alioqui si

A naturaliter essent, quemadmodum ea quæ dulcia sunt apud Romanos, non eadem sunt apud Scythas amara, nec acida, sed apud ipsos quoque dulcia, et apud omnes gentes sunt eodem modo. Ita quoque omnia nomina si naturaliter essent, eisdem omnes homines uterentur. Quare quoniam nomina naturaliter non sunt, nec naturaliter significant, secundum placitum sunt, scilicet ponentium atque auctorum, et a quibus nomina ipsa rebus impressa sunt. Est ergo nomen vox significativa secundum placitum. Secundum placitum autem positionemque significantium vocum, aliæ tempus secum ad significationem trahunt, aliæ præter tempus prædicantur. Tempus secum trahunt, ut est curro et lego, vel cucurri et legi, et quæcunque sunt verba. Omne enim verbum cum tempore est. Nomina vero sine tempore sunt. Cum enim dico: Socrates, vel Plato, vel albedo, vel aliquid huiusmodi, temporibus carent. Nomen ergo vox est significativa secundum placitum sine tempore. Vocum significativarum secundum placitum sine tempore, aliæ sunt quarum partes aliquid extra significant, aliæ quarum partes extra nihil designant. Hæc namque vox, quæ est, Socrates cum Platone aliisque discipulis, quæ est oratio, et significativa est, et secundum placitum. Partes namque ipsius quæ sunt nomina, secundum placitum sunt, et sine tempore. Nulla namque in ea ne imaginatio quidem temporis invenitur, sed habet hoc quod partes ejus extra significant. Tota namque oratio est, Socrates cum Platone aliisque discipulis; sed ejus pars Socrates, si a tota oratione disjuncta sit, significat aliquid. Nominis autem pars nihil extra significat; ipsius enim nominis quod est Socrates, quod disjunctum a tota connexionem significat, partes nihil extra designant. Neque enim *So*, neque *cra*, neque *tes*, aliquid præter totum nomen extra designant. Quare rectissime definitio constituta est: Nomen esse vocem secundum placitum designativam sine tempore, cuius partes nihil extra significant. Hoc autem propositis docet exemplis.

In nomine enim quod est equiferus, ferus per se nihil significat, quemadmodum in oratione quæ est equus ferus.

Si enim sit oratio quæ dicat equus ferus, duas res significat; equum et ferum. Utrumque enim est, unum substantia, alterum quale. Qui vero dicit equiferus, unum nomen est, et ei unum quod significat subjectum est; quocirca unum quoque permixtio ista significat: quod si unum significat tota permixtio, pars inde separata nihil extra designat. In toto enim nomine quod est equiferus, consignificat quidem ferus, per se vero nihil significat; quod si per se id quod dicimus ferus aliquid significare; arbitremur, non jam erit pars nominis, sed ipsum erit integrum nomen, et habebit partes *fe* et *rus*. Quocirca, quoniam nominibus unum subjectum est, et unum significat totum nomen, vel si sit æquivocum, vel si non sit: canis enim cum sit æquivocum, semel totum latrabilem, secundo totum cælestem, et rursus totum marinum significat, quare quoniam quodlibet nomen unum aliquid significat totum, pars ejus separata, et velut

a tota compositione se juncta, in qua unum aliquid consignificabat, nihil extra significat. Dat autem differentias simplicium nominum et compositorum.

At vero non quemadmodum in simplicibus nominibus, sic se habet etiam in compositis. In illis enim nullo modo pars significativa est, in his autem vult quidem, sed nihil significat separata, ut in eo quod est, equiferus, ferus.

Simplicia, inquit, nominis partes, quoniam non constant ex aliis partibus, ne imaginatione quidem significationis aliquid prodant, ut in eo nomine quod est homo, neque *ho*, neque *mo*, quidquam significant, neque significare putantur, idcirco quoniam simplex nomen est. In his vero quæ composita sunt, quoniam ex duobus significativis in unam significantiam rediguntur, vult quidem significare aliquid pars, sed nihil separata designat. In eo enim quod est equiferus, dat quidem imaginationem aliquam significationis, et putatur significare ferus. Hoc est enim quod dicit: vult quidem, sed nihil extra separatumque significat. Si enim hoc ipsum ferus ut pars nominis dicatur, dimidium nomen dicitur ejus quod est equiferus, dimidium autem nomen nihil designat. Ergo id quod dicimus ferus, cum alia parte nominis quæ est equi unum consignificat, id est equiferus, separatim etiam nihil extra designat. Quod si rursus ipsum nomen extrinsecus, non in alterius nominis parte ponatur, per se sibi significat velut nomen. Ergo non est similis in simplicibus nominibus compositisque partium consignificatio. Sed simplicium quidem nominum partes nec ipsæ significant, nec significare putantur. Compositorum vero volunt quidem partes aliquid significare, et dant significationis imaginationem, et significare aliquid putantur, sed nullius separatim retinent significationem.

Secundum placitum vero. Quoniam naturaliter nomen nullum est, sed quando fit nota.

Tunc enim significat nomen secundum placitum, quando fit nota alicujus rei, id est quando significat aliquam rem, ut scindapsus. Quandiu enim huic voci nihil subjectum est, scindapsus nomen non est. Nam nominis est significare subjectum, scindapsus autem subjectum non significat. Non igitur nomen est. Ac rursus est hujus constituere subjectum, nominis autem significare subjectum est. Non enim nomen aliquid diceretur, nisi a subjecti significatione hoc traheret, præcipue cum nomen dicatur quasi notamen. Itaque cum scindapsus subjectum significat nomen est. Constat igitur nomen esse secundum placitum, sed tunc quando fit nota, id est quando aliquod subjectum significat.

Nam designant et illitterati soni, ut ferarum, quorum nullus est nomen.

Dixerat superius in diffinitione, nomen esse secundum placitum, non natura. Hoc autem nunc diligentius monstrat dicens nihil esse nominum naturaliter. Atque ideo non illi sufficit ad diffinitionem quod est significativa vox, nisi illud quoque adderet quod secundum placitum vox significativa est. Alio-

A qui multi illitterati soni significant, ut sibilus aliquid interdum significat. Ferarum quoque mutorumque animalium voces interdum aliqua significatione præditas esse perspicimus. Quædam enim vox canum iram significat, hinnitus quoque equorum sæpe alterius equi consuetudinem quærit. Sed hæc naturaliter significant, atque ideo nomina sunt; quod igitur naturaliter significat, nomen non est. Atque hæc hactenus. Nunc quemadmodum facta sit definitio videamus. Quod dixit nomen esse vocem, traxit a genere definitionem. Quod significativam esse consequenter apposuit, nomen ab non significantibus vocibus separavit. Quod secundum placitum, a naturaliter significantibus vocibus natura nominis divisa est. Quod sine tempore, ad verborum discrepantiam respicit.

B Quod ejus nullam partem extra significare propositum est, idcirco dictum est ut nomen ab orationibus distare videretur. Hactenus quidem de tota nominis definitione tractatum est, et quibus differentis ab aliis vocibus distare possit nomen explicatum est. Nunc autem quæ videntur in definitionem nominis incurrere, an nomina sint, diligentius quærit.

Non homo vero non est nomen. At vero nec positum est nomen quo illud oportet appellare. Nam neque oratio, neque negatio est, sed sit nomen infinitum, quoniam similiter in quolibet est, et quod est, et quod non est.

Nunc disserit qualia esse arbitrari oportet, quæ cum sub definitione nominis quidem cadant, integra tamen nomina non esse videantur. Unde fit ut his diligentissime distributis, integerrima nominis definitio concludatur. Hoc enim quod dicimus non homo quid sit, ambigitur. Oratio enim non est. Omnis enim oratio verbis nominibusque conjungitur. Hoc autem quod dicimus non homo, duabus quidem partibus constat, sed unum in se retinet nomen, verbum vero non habet. Negativa enim particula, quæ est non, neque nomen est neque verbum. Rursus negatio non est. Omnis enim negatio verum falsumve significat. Non homo vero quod dicimus, neque verum est neque falsum. Nisi enim (ut supra ait) aliquid quod sit proximum ad id quod est esse addatur, nulla veritatis aut falsitatis ratio in quolibet orationis partium compositione perficitur. At vero non homo nomen non est. Omne enim nomen

D unam rem significat definitam, ut cum dicimus homo, substantiam significat nec quamlibet, sed rationalem atque mortalem. Eodem modo et cætera nomina. Qui vero dicit non homo, hominem quidem tollit. Quid autem illa significatione velit ostendere, non definit, potest enim quod homo non est, et equus esse, et canis, et lapis, et cætera quæcunque homo non fuerint. Quare quoniam id quod definite significare potest, aufert in eo negativa particula, quid vero significare debeat, definite non dicit, sed multa atque infinita unusquisque auditor intelligit. Dicatur, inquit, nomen infinitum. Hoc enim quod dicimus non homo, tam multa significat quam multa sunt quæ a definitione hominis disjunguntur. Sed

hoc Aristoteles vocabulum, cum infinitum nomen vocaret, primus invenit. Apud antiquiores enim ista quidem erat dubitatio, sed huic differentiae qua differt nomen definitum ab huiusmodi nomine quod cum negatione proponitur, impressum vocabulum non erat, quod ipse testatur dicens: At vero nec positum est nomen quo illud oporteat appellari. Nullus enim posuit vocabulum quo oporteat appellari id quod dicimus, non homo; sed Aristoteles perspicaciter infinitum nomen huiusmodi praedicamentum censuit appellari.

Catonis autem vel Catoni, et quaecunque talia sunt, non sunt nomina, sed casus nominis.

Omnis, inquit, casus alterius casus est. Itaque fit ut quicumque casus sit alterius inflexio videatur. Ergo quod dicimus huius Catonis, vel huic Catoni, vel alia huiusmodi, casus nominum sunt. Unde fit ut hi casus inflexiones quoque dicantur, sed omnis inflexio alicujus inflexio est. Quod autem inflectitur, ab eo quod ipsa inflexio sit prius est, quare cum id quod dicimus Cato nomen sit, et sit primum, distat ab inflexionibus suis. Inflexio autem nominativi genitivus est, et caeteri. Nullus enim dixerit recte nominativum casum esse. Si enim id quod dicimus Cato alicujus casus sit, cuius casus esse possit, oportet ostendi, sed ante id quod dicimus Cato, nullus praedicatur casus: igitur quoniam Cato nomen nullius inflexionis est, nec omnino casus est. Caeteri autem casus qui dicuntur nominativi inflexione formantur, Catonis, et Catoni, et Catonem; quare si distant ea quae ab inflexione nascuntur ab his quae inflectuntur, distant quoque hi qui omnes casus, qui sunt Catonis, Catoni, Catonem, ab eo quod est Cato, id est a nomine principali: sed hic Cato nomen est, casus igitur nomina non sunt. Aliud enim est ipse casus, aliud cuius est casus. Quocirca si nominis haec omnia casus sunt, haec nomina non sunt. Atque ideo prudenter veteres omnes casus genitivum, dativum, accusativum, vocativum, ablativum, suis diversisque nominibus vocaverunt. Primum vero alias rectum, quasi a nullo inflexum, alias nominis ipsius vocabulo nominativum dixerunt. Quare nunc hoc Aristoteles exsequitur, qui casus nominum videantur non esse nomina, sed tantum nominum inflexiones, id est casus.

Ratio autem ejus in aliis quidem eadem est, sed differt. Quoniam cum est, vel fuit, vel erit, adjunctum, neque verum neque falsum est; nomen vero semper, ut Catonis est, vel non est, nondum enim aliquid verum dicit aut falsum.

Ratio, inquit, id est definitio nominis et casus nominis, eadem est, nam sicut nomen vox significativa est secundum placitum sine tempore, ut ejus pars nulla extra significet, sic etiam casus. Nam vox est et secundum placitum designativa, et cuius separatae partes nihil extra designant. Ergo eadem definitio ratioque nominis est et casus nominis, sed his una additur differentia, quod omne nomen cum eo quod dicitur est, aut non est conjunctum, aut affirmativam

enuntiationem facit, aut negativam, ut Socrates est, vel Socrates non est. Hic enim quoniam veritas aut falsitas incidit, enuntiationem esse necesse est; in casibus vero quavis addas est, aut non est, nulla inde affirmatio neque negatio fit. Neque enim in hoc ulla veritas aut falsitas cadit. Si quis enim dicat, Socratis est, Socratis non est, vel Catonis est, Catonis non est, quid sit vel non sit non apponens, cum simplici casu, est, aut non est, jungens, imperfectam faciet orationem a falsitate ac veritate disjunctam. Quare nulla enuntiatio est. Ergo differt nomen a casu, quod nomen quidem cum est, aut non est junctum, vel verum vel falsum facit. Casus vero neque verum dicit neque mentitur. Etenim nullo alio addito trunca est atque imperfecta sententia; sed quorsum istuc? ut definitio scilicet nominis integerrima compleretur. Etenim jam nunc definitio nominis hoc modo est: Nomen est vox significativa, secundum placitum, sine tempore, cuius nulla pars significativa est separata, definitum aliquid significans, cum est aut non est juncta faciens enuntiationem. Sed de nomine hactenus. Nunc verbum diligentissima definitione determinat.

DE VERBO.

Verbum autem est, quod consignificat tempus, cujus pars nihil extra significat, et est semper eorum quae de altero praedicantur, nota.

Verbum distat a nomine in hoc solo quod nomen sine tempore est, ut supra jam dictum est, verbum vim temporis in significationibus trahit, et esset quidem plena definitio verbi, si alia in eo omnia quae in nomine posita sunt ponerentur, hoc solo discrepante quod verbum consignificat tempus, essetque definitio ita: Verbum est vox significativa secundum placitum, cuius nulla pars extra significativa est; sed quoniam sunt illa nomini verboque communia, proprium autem verbi est consignificare tempus; a proprietate definiti, scilicet verbi, quae a definitione nominis segregatur, verbum voluit diffinire. Diligenter autem ait, consignificat. Nam significat nomina tempus, ut dies, ut annus, haec enim temporum nomina sunt. Verbum autem proprie consignificat tempus, principaliter enim aut passionem designat, ut actum, ut cum dico, accuso vel accuso. Sed cum ipsa actus passionisque significatione, vim quoque secum temporis trahit, ut ille actus aut passio praeter praesens, aut futurum, aut praeteritum, aut quod inter haec est, esse non possit. Et est semper eorum quae de altero praedicantur nota. Sensus huiusmodi est: Omne, inquit, verbum significat aliquid accedens, quod accedens semper de altero praedicatur. Nam si omne verbum aut actionem aut passionem designat, actio vero et passio in accidentibus numerantur, omne verbum vim significat accidentis; sed accedens semper de eo praedicatur quod sibi subjectum est, ut album de corpore, et durum de ferro. Quare omnia verba ejusmodi aliqua designant, quae semper de altero praedicantur, quod per hoc scilicet dixit, quod ait verbum notam esse, id est significationem eorum quae de altero praedicantur, quod idem valet tanquam

si diceret: Verbum semper accidentia significat, quorum hæc natura est ut semper de altero prædicentur; cuius enim quælibet res nota est, hanc ipsa quæ nota est, designat.

Dico vero quoniam consignificat tempus, ut cursus quidem nomen est, currit autem verbum, consignificat enim nunc esse.

Supra in nominis definitione proposuit nomen esse sine tempore, quod nunc quoque hoc monstrat exemplo, et diligentissimo quidem. Nam idem prædicamentum ad nomen relatum sine temporis consignificatione monstratur, ad verbum vero, videtur esse cum tempore. Cursus enim simpliciter dictus ut nomen et ut res propria, sine tempore est, si vero in actionem, quæ verbi semper est, inducatur, mox proprietatem verbi ac temporis in se suscipit significationem. Currit enim verbum est, et significat actionem, et cum eadem tempus ostendit, monstrat enim nunc esse, id est præsens tempus. Consignificat autem idcirco dictum est, quoniam quod dicimus currit, actum quidem quemdam significat, cum eo vero actu in ipsa significatione verbi præsens tempus inducitur, atque ideo diligenter ait consignificat. Et est hæc verborum subtilitas in Aristotele mirabilis.

Et est semper eorum quæ de altero dicuntur nota, ut eorum quæ de subjecto vel in subjecto sunt.

Semper, inquit, verbum ea significat quæ de altero prædicentur. Quæ sint autem hæc quanquam brevissima, ipse tamen ostendit. Est autem consuetudo Aristotelis ea quæ accidentia sunt, in subjecto esse dicere. Nec non etiam eadem ipsa accidentia de subjecto prædicari, idcirco quod omnia quæcunque accidentia sunt, vel denominative, vel quolibet alio modo et de subjecto prædicantur, et in subjecto sunt. Nunc ergo hoc dicit, tale quiddam significat verbum, quod semper accidens sit, quod accidens vel in subjecto semper, vel de subjecto prædicatur. Est alia quoque expositio hoc modo, de subjecto dicitur genus semper ad species. Ergo eorum quæ sunt accidentia, alia sunt individua, alia generalia, et illa quidem quæ sunt individua, in subjecto tantum sunt, ut quodlibet particulari corpori accidens, alia vero sunt generalia accidentia, quæ de aliis accidentibus prædicantur, ut de subjectis, ut est color, namque prædicatur de albedine et nigredine et cæteris. Ergo nunc omne, inquit, verbum quiddam quod de altero prædicatur, significat. Sed hoc huiusmodi erat, quod aut particulare sit, et in subjecto tantum, ut est, currit. Cursus enim de nullo alio prædicatur subjecto, nisi tantum in subjecto est, aut generale erit illud accidens et universale, ut de alio rursus accidente prædicetur ut de subjecto, ut si dicam movetur. Hoc enim quod dicimus movetur, de subjecto cursu prædicatur, qui currit enim movetur. Significat igitur verbum aut particulare accidens, quod est tantum in subjecto, aut universale, quod de alio accidente velut de subjecto prædicatur. Hactenus definitionem verbi distribuit. Nunc vero sicut fecit in nomine, ea quæ in verbum incidere

A poterant, et verba non esse, a verbi ratione et proprietate disjungit.

Non currit vero, et non laborat, verbum non dico. Consignificat etenim tempus, et semper de aliquo est. Differentiæ autem huic nomen non est positum, sed fit infinitum verbum.

Sicut in nomine fecit, ita quoque in verbo ad integram definitionem verbi proprietatemque contendit. Ait enim, non currit, non esse verbum. Et idcirco quod verbum omne finitum aliquid designat. Non currit autem quemadmodum infinitum sit, paulo post demonstrabitur quod neque oratio est. In hoc enim quod dicitur non currit, neque duo verba sunt, neque duo nomina, neque nomen et verbum, quæ sola possunt jungere orationem. At vero negatio non est, etenim tota imperfecta sententia est, sed neque huic, inquit, antiquiores posuere vocabulum. Hæc enim differentiæ quæ est non currit, et non laborat, quæ a verbo puro et simplici distat, nullo apud antiquiores vocabulo nuncupata est. Differentiam autem vocavit id quod dicitur non currit, et non laborat, ab eo quod est currit et laborat. Sed quoniam his nullum est nomen ab antiquis impositum, Aristoteles nomen ipse constituit dicens: Sit verbum infinitum. Alioquin maximam dubitationem facit huius prædicamenti similitudo, quod ipsum quidem prædicamentum vox est designativa secundum placitum, et de altero prædicatur, et consignificat tempus, idem scilicet quod verbum quod est currit. Sed hoc solo differre perspicitur, quod illud finitum verbum est, hoc infinitum. Cur autem hoc infinitum est, continua ratione persequitur.

Quoniam similiter in quolibet est, et quod est, et quod non est.

Infinitum, inquit, verbum est, quoniam cum de altero semper prædicetur (non currit enim de altero dicitur), tamen æque vel de subsistente re, vel de non subsistente prædicari potest, ut in eo quod est, homo non currit, homo res est subsistens. Ergo dicitur id, quod est non currit, de homine, id est de re subsistente. Rursus dicimus, chimæra non currit, chimæra vero non est, nec omnino subsistit. Et potest de ea vere dici, quod omnino non currit. Ergo id quod est, non currit, et de ea re quæ subsistit atque est in rebus dicitur, et de ea quæ neque est, neque esse poterit, prædicatur; quare infinitum dicitur verbum. Nec solum hoc, sed illud etiam, quod cui dicitur currit, rem quam quisque faciat, definite significat. Cum vero dicit, non currit, ipsum quidem cursum videtur auferre, sed utrum edeat, an jaceat, an ambulet, an aliquid aliud faciat non relinquit. Quare quoniam et ea quæ sunt, et ea quæ non sunt, infinita sunt, et de his omnibus prædicatur, quoniamque id quod tollit finitum est, quod vero ponit infinitum, propter hoc, verbum vocabitur infinitum.

Similiter autem curret et currebat verbum non est, sed casus verbi. Differt autem a verbo quod hoc quidem consignificat præsens tempus, illa vero quæ circa sunt.

Ut in nomine fecit cum casus a nominibus distinxit,

ita quoque casus verborum nunc a verborum ratione diiungit. Curreret enim quod futurum est, vel currebat quod præteriti retinet partem, vel ecurreret quod est integrum perfectumque præteritum, non sunt verba, sed verborum casus, præsens enim aut futurum expectat, aut præteritum relinquit. Atque ideo futurum tempus ad præsens tendit, præteritum a præsentis inchoat. Unde sit ut principaliter contineat verbum id quod est præsens, ut sit verbum integrum quod præsens designat. Hæc autem quæ præter præsens in aliqua significatione sunt, non sunt verba, sed verborum casus. Hic quoque sicut in nomine fecit, verborum et casuum differentiam prodit. Ait enim: Omne verbum præsens significat tempus. Casus verborum illud tempus significat, quod circa ipsum præsens est, idque complectitur. Complectuntur autem id quod est præsens, circa quod ipsum sunt, futurum et præteritum tempus; inter utraque enim tempora præsens locatur. Quidquid ergo vel futurum tempus, vel præteritum significat, quæ tempora præsens complectuntur et circa sunt, non verba, sed verborum casus dicuntur. Est ergo integra definitio verbi. Verbum est vox significativa secundum placitum eum tempore, cuius nulla pars extra significativa est separata, definitum aliquid significans, præsentis significationem tenens. Quoniam vero pars verbi nihil extra designet, ex eo manifestum est quod ne nominis quidem pars quidquam extra significat.

Ipsa itaque secundum se dicta verba, nomina sunt, et significant aliquid. Constituit enim qui dicit intellectum, et qui audit quiescit.

Subtilissimum quidem ingreditur sensum, sed est huiusmodi: Omne, inquit, verbum per se et sine alterius conjunctione prolatum, nominis quodammodo speciem tenet, et vere nomen est. Cum enim dico, Homo currit, tunc id quod dixi currit, ad hominem referens integrum feci verbum, quoniam sine dubio semper de altero prædicatur. Sin vero per se dixerō currit, suum quiddam quodammodo facio ipsum currit, cum nullo alio iungens, et sit mihi nomen. Unde Græci quoque his per se dictis verbis, aliquoties addunt articularia præpositiva, ut est τὸ τρέχειν, τοῦ τρέχειν. Si quis enim dicat, velocius est id quod est currere eo quod est ambulare, in illo nominativum iunxit articulum, dicens, id quod est currere; in illo vero ablativum, dicens, eo quod est ambulare. Velut si quis in nomine dicat, id quod est scamnum levius est eo quod est ostium, hoc quod diximus, id quod est scamnum, ad ipsum scamnum articulare præpositivum iunximus, tanquam si diceremus, hoc scamnum. Et quod rursus diximus, eo quod est ostium, tanquam si diceremus, hoc ostio. Ita quoque cum dicimus, velocius est id quod est currere eo quod est ambulare, hoc quod dicimus, id quod est currere, ita ponimus tanquam si dicamus, hoc currere; et rursus, eo quod est ambulare, tanquam si diceremus ablativo modo, ambulare, quasi translatus ad nomen sit, dictumque sit hac ambulatione. Quare per se dicta verba nomina sunt. Et est huius rei probatio quam

A ipse Aristoteles ponit. Cum enim simplex dicimus nomen, auditoris inchoat intellectus cum nostra prolatione, et dum proferimus, dicentis sequitur vocem, et tunc quiescit, cum illud nomen fuerit expletum. Cum enim dico, Hippocentaurus, ingreditur a prima syllaba audientis intellectus, et usque ad finem totius nominis non quiescit. Ubi vero extremam audierit syllabam, mox quid dictum sit auditor intelligit, et ad ejus intelligentiam conquiescit. Sic ergo et in verbo, cum dicimus currere, intellectus quidem audientis per ejus syllabas quæ sunt, cur, et re, et rursus re, vadit; sed ubi extremam audierit syllabam, mox totius verbi capiens significationem intellectus quiescit. Ergo verbum per se dictum nomini simile est, et est quodammodo nomen. Sicut enim in nomine is qui dicit, intellectum audientis ultimæ syllabæ prolatione, et totius nominis perfectione constituit, et is qui audit quiescit, et ultra ejus intelligentia non progreditur, ita quoque et verbum, si per se dicatur, audientis constituit intellectum, quod si cum alio jungatur, nondum tota intelligentia constituitur audientis. Ut cum dico, Socrates ambulat, in solo ambulat, quod est verbum, non consistit perfecta sententia, nisi in toto, quod est Socrates ambulat. Rursus, cum dico, ambulare, moveri est, non in unoquoque horum verbo sententia constituta est, sed in tota oratione conquiescit auditor. Idecirco quoniam si verbum de verbo altero subjecto prædicatur, utriusque verbi significationem iungit auditor, et non per se verbum ipsum considerat quod dicitur, sed ad alterum refert, ut ambulare moveri est, ambulationem ad motum, vel Socrates ambulat, ambulationem ad Socratem. Tunc ergo sit integrum verbum, cum refertur ad alterum. At si simpliciter prædicatur, verbum nomen est, idcirco quod sicut nomen dictum, ita quoque verbum audientis constituit intellectum.

Sed si est, vel non est, nondum significat, neque enim signum est rei, esse vel non esse.

Sed quanquam nomen sit, inquit, verbum, et aliquid definite significet per se dictum, solum tamen non faciet enuntiationem, neque verum aliquid falsumve constitueret; hoc est enim quod ait: Sed si est, vel non est, nondum significat. Ad affirmationem referens quod dixit, sed si est; ad negationem, quod ait, vel non est. Nihil enim horum significat verbi per se prædicta prolatio. Cum enim dico, currit, hoc ipsum currit significat quidem aliquid, sed si est aut non est nondum significat. Neque enim esse signum est rei, aut non esse. Quod tantum valet, tanquam si dicam, id quod dico currit, non significat esse ipsum cursum, aut non esse. Si enim significaret, ita diceretur: currere est, vel currere non est. Nunc autem currit non designat esse ipsam rem vel non esse. Dicitur enim solum, et est intellectus quidam, sed neque affirmationem significat, neque negationem, idcirco quod neque ponit rem esse, nec eam interimit. Quod per hoc monstravit quod ait: Neque enim esse signum est rei, vel non esse, id est neque enim quodlibet verbum ita prædicatur, ut si-

gnum sit rei illius de qua prædicatur, quoniam est, vel quoniam non est.

Nec si hoc ipsum, est, purum dixeris, ipsum enim nihil est, consignificat autem quamdam compositionem, quam sine compositis non est intelligere.

- Est verbum, junctum cum alio verbo vel nomine, solet facere propositionem, ut, homo est, vel, currere est. Ipsum autem est purum si dictum, inquit, fuerit, neque verum est, neque falsum, a quo omnes pene enuntiationes fiunt, quæ sunt simplices: ergo nec si hoc ipsum est purum dixeris, esse aliquid, aut non esse significat, id est aut affirmat, aut negat, idcirco quod ipsum est simpliciter dictum nihil est. Non quod omnino nihil significet, sed quod nihil veritatis habeat neque falsitatis, id est non nihil est ad significationem, sed ad veritatis falsitatisque significationem, de qua nunc tractabitur. Cur autem nihil veri falsique monstret, ostendit: est enim duobus modis dicitur, ut verum falsumque designet, aut cum unam rem quamlibet propria compositione constituit, ut cum dico: homo est, ipsum est cum homine junctum, atque compositum esse hominem constituit, et fit exinde enuntiatio: aut rursus cum duæ res per ipsius verbi compositionem copulationemque junguntur, ut est, homo animal est. Homo namque et animal copulantur atque junguntur per id quod dicitur, homo animal est. Ergo si omnis veri falsique in enuntiatione significatio, ejus quod dicitur est, in compositione est, cum aut sua compositione aliquid esse constituit, aut duas res copulat atque componit, vis ejus quæ in enuntiationibus propositionibusque monstratur, in veri falsique scilicet designatione, præter ipsas compositiones, in quibus hoc solet efficere, nulla est; atque hoc est quod ait: Consignificat autem quamdam compositionem, quam sine compositis non est intelligere. Cum enim dico est, nihil significavi quid sit, aut non sit. Quod si faciam enuntiationem, componam necesse est, ut, homo est, aut, homo animal est. Quare si omnis ejus vis in veri falsique enuntiatione ad compositionem refertur, cum præter compositionem dicitur, quod in compositione designare potest, id præter compositionem non designat, potest autem compositione facta verum falsumque in enuntiatione monstrare. Hæc igitur sine compositis in verbo est, nullus valet advertere. Recte igitur dictum est consignificare quamdam compositionem, quæ sine compositis intelligi non valeret.

DE ORATIONE.

Oratio autem est vox significativa, cujus partium aliquid significativum est separatum, ut dictio, non ut affirmatio, vel negatio.

Omne quod compositum est, eorum suscipit naturam ex quibus totum compositi ipsius corpus efficitur. Quare quoniam oratio verbis constat atque nominibus, quæ significativa sunt, recte quoque oratio significativa esse definitur. Sed distat oratio ab his ex quibus ipsa effecta est, id est nominibus atque verbis, quod eorum partes nihil extra desi-

gnant, orationis vero pars aliquid separata significat. Nam si nomen et verbum partes orationis sunt, hæc autem per se significant, non est dubium separatas orationis partes significare. Quid autem designent, sequenti determinatione monstrabit. Significant igitur partes orationum, ut dictio semper, non ut affirmatio semper vel negatio. Nunc autem dictionem dicit simplicem verbi aut nominis nuncupationem: sunt enim quædam orationes, quarum partes ita significant quasi affirmatio, ut in ea oratione quæ est, si dies est, lux est, id quod dicimus lux est, totius orationis pars est, et ita est significativa ut quædam affirmatio. Sed non omnis oratio affirmationem habet in parte, hæc enim ipsa quæ dicitur lux est, habet in partibus id quod dicimus lux, et rursus id quod dicimus est, sed neutra ipsarum affirmatio est, sed tantum simplex dictio. Omnis ergo oratio dictionem quidem habet in parte, non vero omnis oratio affirmationem. Recte igitur dictum est partes orationis significare, ut dictionem, non ut affirmationem. Quid autem sit dictio, ipse paulo post clarior demonstrabit.

Dico autem, ut homo, significat enim aliquid, sed non quoniam est, aut non est, sed erit affirmatio vel negatio si aliquid addatur. Sed non una hominis syllaba.

Quod supra posuit dicens, orationis partes ut dictionem significare, non ut affirmationem, hoc convenienti monstravit exemplo: Homo, inquit, dictio est, et est pars orationis, si in tota oratione ponatur, ut est, homo animal est. Ergo id quod dicimus homo, dictio quædam est, sed affirmatio non est. Cum ergo nomen hoc, id est homo, pars orationis sit, et affirmatio non sit, docet verum esse quod dicitur, orationis partes significare, ut dictionem, non ut affirmationem. Docet autem illa res nomen hoc affirmationem non esse, quod in affirmatione semper veritas aut falsitas invenitur, nomen vero simpliciter dictum, neque verum neque falsum est. Quare nomen hoc, id est homo, ut affirmatio non significat, sed designat aliquid simplex, significat igitur aliquid, ut dictio. Hæc autem dictio si ei addatur aliquid, ut verbum est, aut quodlibet verbum aliud quod enuntiationem possit efficere, erit affirmatio. Si enim quis dicat, homo est, vel homo vivit, fit affirmatio, atque hoc est quod ait, sed erit affirmatio, vel negatio, si quid addatur. Si enim aliquid ita apponatur vel appositum ita negetur, ut enuntiatio constitui possit, affirmatio negatione perficitur. Si quis enim dicat, homo vivit, affirmatio est; homo non vivit, negatio. Docet autem dictionem esse vocem secundum positionem per se significantem per hoc quod ait, sed non una hominis syllaba. Una enim hominis syllaba dictio non est, idcirco quod nihil per se separata significat, ut *ho*, et *mo*, et in cæteris, ut supra ostendimus. Omnis enim hujusmodi pars quæ per se nihil significat, non est dictio, sed tantum in toto nomine quiddam positum designat et consignificat, ut in eo quod ipse ponit exemplo:

Neque enim in eo quod est sorex, rex significat, sed vox nunc est sola. In duplicibus vero significat quidem aliquid, sed non secundum se, quemadmodum dictum est.

In eo, inquit, quod est sorex, rex videtur quidem aliquid significare; sed cum toto nomine consignificat potius quam quidquam per seipsum designet, quemadmodum supra jam dictum est. Docuit enim supra partes nominis nihil omnino significare separatas. Quod ergo dicit, sed non secundum se, id est in eo quod est sorex, rex per se nihil significat, sed tantum quiddam consignificat, quod cum tota nominis compositione designat, cum et so syllaba et rex juncta in unum, id quod est sorex, in tota syllabarum conjunctione designet.

Est autem oratio omnis quidem significativa, non sicut instrumentum, sed quemadmodum dictum est, secundum placitum.

Plato nomina naturalia esse constituit, et hoc hinc probare contendit quod quædam suppellex, et quodammodo instrumentum sit, invicem sensa prodendi. Naturalium vero suppellectiles sunt naturales, ut oculi instrumenta quidem sunt videndi, qui visus res naturalis est. Quare oculos quoque naturales esse necesse est, ita etiam oratio rerum naturalium suppellex est, atque instrumentum, id est sententiarum. Quare ipsa quoque oratio est naturalis. Aristoteles autem dicit, non secundum naturam esse orationem, sed secundum placitum. Quocirca nec orationem esse suppellectilem naturalem. Quod enim dicit, non sicut instrumentum, non dicit non per hoc instrumentum sensa proferri, sed tantum rem esse orationem secundum positionem, per quas proprias sententias demonstreimus. Cujus enim rei partes ad placitum sunt, ipsa quoque ad placitum est. Sed orationis partes nomen et verbum sunt, hæc autem sunt ad placitum, non natura. Oratio igitur ipsa secundum placitum positionemque est, sed non est naturaliter constituta. Est autem integra definitio orationis: hæc: Oratio est vox significativa secundum placitum, cujus partes aliquid extra significant.

Enuntiativa vero non omnis, sed illa in qua verum vel falsum est, non autem omnibus inest, ut deprecatio, oratio quidem est, sed neque vera, neque falsa.

Orationis (ut supra jam diximus) multæ sunt species: est enim oratio prima optativa, ut. Utinam tibi istam mentem dii immortales dent! Secunda, vocativa, ut Heus tu. Tertia, imperativa, ut Cape, da hoc, Portio. Quarta, deprecativa, ut, Jupiter omnipotens: precibus si flecteris ullis. Quinta, enuntiativa, ut dies est, dies non est. Sed in hac sola specie orationis veritas et falsitas inest, in illis vero cæteris minime. Volens autem Aristoteles ostendere multas esse orationes, et non omnem orationem esse enuntiativam, hoc addidit: Deprecatio oratio quidem est, sed neque vera neque falsa. Etenim deprecatio in orationis speciebus ponitur, sed nulla in ea veritatis natura falsitatisque cognoscitur.

Cæteræ igitur relinquuntur. Rhetoricæ enim vel poe-

ticæ convenientior est consideratio. Enuntiativa vero, præsentis est speculationis.

Deprecativam, inquit, et optativam, et vocativam, et imperativam, poetis atque oratoribus relinquamus. Illis enim vel ad inmittendos vel ad movendos affectus cæteræ orationis species assumuntur. Nos vero philosophi, quibus veritatis falsitatisque discretio est curæ, de illa sola oratione tractamus in qua utrumlibet horum possit agnosci. In enuntiatione vero aut veritas inest aut falsitas, quocirca nos quoque de enuntiatione tractemus.

Est autem una prima oratio enuntiativa, affirmatio, deinde negatio; aliæ vero omnes conjunctione unæ.

Enuntiativarum orationum aliæ sunt per se unæ, ut est, homo animal est; aliæ conjunctione unæ, ut est, si homo est, animal est. Homo est enim et animal est, dux sunt, sed addita conjunctione quæ est si, una redditur. Earum autem quæ unæ per se sunt prima est affirmatio, secunda negatio. Hoc enim tollit negatio quod affirmatio ante constituit, et hoc negatio dividit quod illa conjunxit. Enuntiativarum igitur orationum earum quæ sunt per se unæ, prima est affirmatio, deinde negatio. Aliæ vero sunt non per se unæ, sed cum plures sint naturaliter, unæ sunt conjunctione.

Necesse est autem omnem orationem enuntiativam ex verbo esse, vel casu verbi. Etenim hominis ratio, si non est, aut erit, aut fuit, aut aliquid hujusmodi addatur, nondum est oratio enuntiativa.

Aristotelis in Græco textus non habet ita ut nos supra posuimus, sed hoc modo: Etenim hominis si non aut est, aut erit, aut fuit, et cætera. Subintelligendum relinquente philosopho, quod de ratione diceret, id est de definitione quam Græci λόγον dicunt. Sed cum supra de oratione tractasset, quæ apud illos similiter λόγος vocatur, dum de hominis ratione, id est definitione vellet dicere, quoniam non significat verum vel falsum, nisi ei aut est, aut erit, aut fuit, addatur, communione vocabuli usus, ad λόγον de quo superius tractabat, retulit, ut non orationem intelligeremus, sed potius rationem. De qua re nunc illis satisfacimus qui Græcæ orationis periti nos forte culpabunt, cur quod illic non fuit, nostræ translationi adjecerimus. Nos enim ad faciliorem intellectum Latinæ orationi famulantes hoc apposuimus, quia de oratione loquentibus intellectus ad rationem, nisi id esset adjectum, transferri non poterat. Totum vero quod dicitur tale est: enuntiativæ orationes si sunt simplices, has verba constituunt. Ex duobus enim nominibus solis enuntiatio non fit, ex nomine autem et verbo fit, ut est, homo vivit. Fit quoque ex solis verbis ut est, ambulare moveri est. Fit etiam ex casu verbi, ut, Socrates fuit, vel etiam, dies erit. Erit enim et fuit verbi casus sunt. Quocirca enuntiativam orationem simplicem sola maxime verba constituunt. Eorumque ponit exemplum, in quo cum plura sint nomina, nisi addito tamen verbo in enuntiationis proprietatem et significantiam non venit, ut est definitio hominis. (Ratio enim hominis est speciei dedi-

nitio.) Cui si non aut est, aut non est, aut aliquid huiusmodi addatur, enuntiatio esse non poterit. Nam si quis dicat, Animal rationale mortale, nulla in eo adhuc falsitas aut veritas intelligitur. Si vero addatur est, ut sit, Animal rationale mortale est, enuntiatio sine ulla dubitatione perficitur. Solum igitur verbum enuntiativam simplicem continet orationem.

Quare autem unum quiddam est et non multa, animal gressibile bipes, neque enim eo quod propinque dicuntur, unum erit. Est autem alterius hoc tractare negotii.

Cum de simplicibus atque unis orationibus loqueretur, definitionem hominis interposuit, de qua nunc hoc dicit. Ita quidem interposita est definitio hominis, tanquam si una esset oratio. Cur autem una sit oratio nunc, inquit, dicere intermiitemus. Neque enim idcirco una esse putanda est, quia continue dicitur et sibi met propinque, animal gressibile bipes. Posset enim videri horum continua, et sub una propositione dicta, unam facere enuntiationem; sed hoc Aristoteles negat. Nam non idcirco una oratio est, quia propinque et continue dicitur. Cur autem una sit, alterius est hoc tractare negotii, et de eo disputat in his libris quos Metaphysica inscripsit, quod est primi opus philosophi. Nobis autem hoc in secunda editione monstrandum est.

Est autem una oratio enuntiativa vel quæ unum significat, vel conjunctione una. Plures autem, quæ plura, et non unum, vel inconiunctæ.

Duplicem modum unarum multarumque orationum esse denuntiat. Est namque una oratio vel cum unam rem significat, vel cum conjunctione una est, ut est ea quæ dicit, animal rationale mortale homo est: hanc enim huius orationis sententiam nullus in multis significationes diducere poterit, sed unum quoddam significat, et est præter conjunctionem. Alia vero oratio est una, quæ per conjunctionem una est, ut, Si dies est, lux est. Est ergo una oratio quæ vel unam rem significat, vel conjunctione jungitur. Plures autem sunt quæ plura significant, ut est, canis movetur. Hanc enim potest et ad latrabilem et ad marinum et ad cœlestem auditor advertere, atque ideo quoniam multa significat, non est una oratio, sed plures. Sunt quoque orationes per se plures et numero et significatione, quæ nulla conjunctione copulantur, ut si quis dicat, sol est, pax erit, nox est, cœlum volvitur. Hæc enim cum plura significant, nulla tamen conjunctione junguntur, atque ideo plures orationes vocantur. In summa igitur orationum unarum, aliæ sunt significatione unæ, aliæ conjunctione; non unarum vero orationum aliæ sunt significatione plures, aliæ eo quoniam nulla conjunctione copulantur.

Nomen ergo et verbum dictio sit sola, quoniam non est dicere, sic aliquid significantem voce enuntiare, vel aliquo interrogante, vel non, sed ipso proferente.

Per hanc sententiam simplex dictio quid sit exponit. Dicit enim verbum nomenque dictiones videri solum, non etiam affirmationes, atque huius sententiæ causam subnectit. Idcirco enim verba et nomina

A dictiones solum sunt, quoniam cum dicta fuerint simplicia, sive aliquo proferente, id est sponte dicente, sive ad alterius interrogationem aliquo respondente, neque verum ex his neque falsum valet intelligi. Si quis enim per se dicat: Socrates, vel rursus per se solum simplexque, ambulat, neque verum efficit, neque falsum. Si vero alio interrogante, Socratesne ambulat? ille respondeat, Ambulat, si huic ipsi verbo per se quisquam velit advertere quod dixit ambulat, enuntiatio nulla est, quod et cum superiore interrogatione jungat, tunc ex interrogationis et responsionis conjunctione nascitur enuntiatio. Solum autem nomen vel verbum neque dicente aliquo, et sponte proferente, nec respondente, potest quisquam dicere, quoniam enuntiatio facta est. Et sensus quidem huiusmodi est. Ordo autem verborum talis est. Nomen ergo et verbum dictio sit sola, quoniam sic aliquid significantem voce, id est nomen aut verbum simpliciter proferentem, non est dicere enuntiare. Non enim possumus dicere quod aliquid enuntiet is qui simplex nomen aut simplex protulit verbum, sive alio interrogante, sive non interrogante, sed ipso sponte proferente.

Harum autem, hæc quidem simplex est enuntiatio, ut aliquid de aliquo, vel aliquid ab aliquo. Hæc autem ex his conjuncta, velut oratio quædam jam composita.

Nunc quid oratio sit simplex compositaque declarat. Est enim simplex oratio quæ duobus terminis constat. Termini autem sunt nomina et verba, quæ in simplici propositione prædicamus, ut in eo quod est, Socrates disputat, Socrates et disputat termini sunt, et qui minor terminus in enuntiatione proponitur, ut Socrates, subjectus dicitur, et ponitur prior; qui vero major, prædicatur, et locatur posterior, ut disputat. Quæcunque propositio ex uno subjecto et uno prædicato facta est, illa simplex enuntiatio nuncupatur, atque hoc est quod sit. Harum autem, id est enuntiativarum, simplex est enuntiatio, ut aliquid de aliquo, ut unum prædicatum quod est aliquid de uno subjecto quod est de aliquo prædicetur. Hoc autem pertinet ad affirmationem, ut aliquid de aliquo prædices. Ad negationem vero, ut unum aliquid ab uno aliquo prædicando disjungas, ut in eo quod est, Socrates non disputat, disputare unum terminum, a non Socrate alio termino, prædicando disjungi. Aliæ vero sunt orationes enuntiativæ, quæ compositæ nominantur, quæ ex simplicibus orationibus componuntur, ut est, si dies est, lux est; dies est et lux est, duæ sunt simplices enuntiativæ orationes, idcirco quod binis terminis constant, ex duabus autem simplicibus orationibus tota hæc oratio est, quæ dicit, si dies est, lux est; hoc est enim quod ait. Hæc autem ex his conjuncta, id est ex simplicibus orationibus enuntiativis, velut oratio quædam jam composita, quippe cuius totum corpus ex his jungitur, quas simplices esse jam supra docui.

Est autem simplex enuntiatio, vox significativa de eo quod est aliquid, vel non est, quemadmodum tempora divisa sunt.

Postquam de compositis orationibus simplicibus-que tractavit, diffinitionem enuntiationis per affirmationem et negationem ingreditur; sit enim: Enuntiatio est vox significans affirmationem vel negationem, vel in præteritum, vel in præsens, vel in futurum tempus. Quod enim dixit, de eo quod est, ad affirmationem retulit; quod addidit, vel non est, ad negationem; quod vero scilicet est, quemadmodum tempora divisæ sunt, ad singulorum temporum retulit rationem; sive enim aliquis dicat: Socrates vivit, Socrates non vivit, sive Socrates vixit, Socrates non vixit, vel sic: Socrates victurus est, Socrates victurus non est, quoniam affirmatio est aut negatio, et quoniam quælibet ipsarum in aliquo temporum est, quæ dividuntur in futurum, præsens ac præteritum, plenam retinet simplicis enuntiationis naturam.

Affirmatio vero est enuntiatio alicujus de aliquo. Negatio vero enuntiatio alicujus ab aliquo.

Ad affirmationis et negationis determinationem enuntiationis nomen sumpsit, ut generis; est autem affirmatio quoties aliquid de aliquo cum eo quod est esse prædicamus, ut cum dicimus, Homo animal est, animal de homine prædicamus; quoties autem aliquid ab aliquo prædicando disjungimus, negatio est, ut Homo lapis non est, lapidem enim ab homine disjungimus. Quare recta affirmationis et negationis facta est diffinitio.

DE SUBJECTIS ET PRÆDICATIS ENUNTATIONUM.

Quoniam autem est enuntiare, et quod est, non esse: et quod non est, esse: et quod est, esse: et quod non est, non esse; et circa ea quæ sunt extra præsens tempora, similiter omne contingit quod quis affirmaverit, negare, et quod quis negaverit, affirmare; quare manifestum est quoniam omni affirmationi est negatio opposita, et omni negationi affirmatio. Et sit hoc contradictio, affirmatio et negatio oppositæ.

Nunc dividit enuntiationes, vel quæ de his possunt fieri rebus, quæ sunt, vel quæ de iis quæ non sunt, sive in affirmatione, sive in negatione. Dicit enim quoniam est enuntiare quod est non esse, ut si quis dicat, Nullus homo animal est. Hoc enim quod est, non esse proposuit. Hæc est falsa negatio. Et quod non est esse, ut si quis dicat, Omnis lapis animal est, quod enim non est esse constituit, et hæc est falsa affirmatio. Et quod est esse, ut si quis dicat, Omnis homo animal est. Quod enim est, esse confirmat, et hæc est affirmatio vera. Et quod non est, non esse, ut si quis dicat, Nullus lapis animal est. Quod enim non est, non esse proposuit, et hæc est vera negatio. Et non solum hoc in præsentem tempore, sed circa ea quoque quæ præter præsens sunt tempora. Hoc autem tantum valet ac si diceret, hoc non modo in præsentem tempore ita enuntiari potest, ut sit vera, falsaque negatio, et rursus vera falsaque affirmatio, sed etiam in præteritum et futurum, quæ extra præsens tempora sunt. Similiter etenim omne contingit quod affirmatur negare, et quod negatur ab alio, alium rursus affirmare. Quod si omni veritati falsitas opponitur, omni etiam falsitati veritas; est autem

et affirmationis et negationis falsa proferre, constat quod omni negationi affirmatio, et omni affirmationi negatio opponitur. Ille ergo quid sit quod dicitur contradictio, declaratur. Est enim contradictio affirmationis et negationis oppositio. Cum enim quis affirmat quod alius negat, ipsa utrarumque propositionum pugna contradictio nominatur. Atque hoc est quod ait. Et sit hoc contradictio, affirmatio et negatio opposita. Cum enim affirmatio negationi opponitur, contradictio est. Sed quæ sit affirmatio opposita negationi, aut quæ sit harum propositionum oppositio, in sequentibus prodit. Neque enim quælibet negatio cuiuslibet affirmationi opposita est, sed tantum hæc quæ in sequentibus ipse determinat. Quocirca erit contradictio, affirmatio et negatio oppositæ; quæ sint B autem oppositæ, sequens expositionis ordo contexit.

Dico autem opponi ejusdem de eodem. Non autem æquivoce, et quæcunque cætera talium determinavimus contra sophisticas importunitates.

Fieri tunc oppositionem in affirmationibus negationibusque demonstrat, cum idem subjectum idemque prædicatum in negatione sit, quod quilibet in affirmatione proposuit: oportet enim semper, si opposita est affirmatio negationi, unam esse veram, alteram falsam. Quod si utraq; falsæ sunt, aut utraq; veræ, non sunt oppositæ. Neque enim se perimunt. Si autem una sit falsa, alia vera, tunc vera perimit falsam. Et si illa fuerit vera, alia mox a veritate discedit. Quod si in qualibet affirmatione aut subjectum, aut prædicatum fuerit æquivocum, non sunt oppositæ. Si quis enim dicat: Alexander Helenam rapuit, et hoc aliquis neget dicens: Alexander Helenam non rapuit, quoniam Alexander æquivocum nomen est, potest utrumque esse verum, et negatio, si de Alexandro Magno loquatur, et affirmatio, si de Alexandro Trojano proponat. Quare non sunt hæc oppositæ. Illas autem esse dicit oppositas, quæcunque ejusdem prædicati habent oppositionem de eodem subjecto, ut ibi nulla æquivocatio diversitatis causa sit; hoc enim est quod ait: Dico autem opponi ejusdem de eodem. Non autem æquivoce, ut ejusdem prædicati sit oppositio in negatione, qui fuit in affirmatione, et de eo subjecto fiat negatio, de quo ante facta est affirmatio. Sed diligentius hæc in libro quem Περὶ σοφιστικῆς εἰργασίας inscribit edisserit; illic enim sophistarum, quos fallaces argumentatores Latine possumus dicere, qui per hujusmodi propositiones quæ verum inter se falsumque non dividunt, mendaces colligunt syllogismos, argumenta distinxit, quibus capere respondentem atque innectere consueverunt. Ergo nunc hoc dicit etiam illa esse observanda quæ contra argumentorum importunitatem determinata sunt. Quæ vero sint illa, dicenda a me secundæ editionis textus expectet.

Quoniam autem sunt hæc quidem rerum universalis, illa vero singularia. Dico autem universale, quod de pluribus natum est prædicari, singulare vero quod non, ut, homo quidem universale est, Plato vero eorum quæ singularia sunt.

Omnis propositio quemadmodum fiat ostendit. Secundum enim res quæ significantur, propositionis natura perficitur. Rerum autem alia sunt universalis, alia particularis. Universale est quod de pluribus prædicatur, ut homo de pluribus dicitur, et est universalis. Singulare vero est, ut quælibet res individua, cujus nulla prædicatio ad sibi subjecta perveniat, ut Plato vel Socrates; horum autem naturam docet exemplis, ait enim: Ut homo quidem universale, Plato vero eorum quæ sunt singularia. Nam si hoc est universale quod de pluribus prædicatur, homo universale est, de pluribus enim individuis dicitur. Quod si hoc rursus est singulare, quod de nullo alio prædicatur, Plato singulare est. Individua namque de nullis aliis prædicantur. Quoniam ergo sunt quædam rerum universalis, alia vero singularis, manifestum est quoniam omnis affirmatio aut negatio per hæc constituitur.

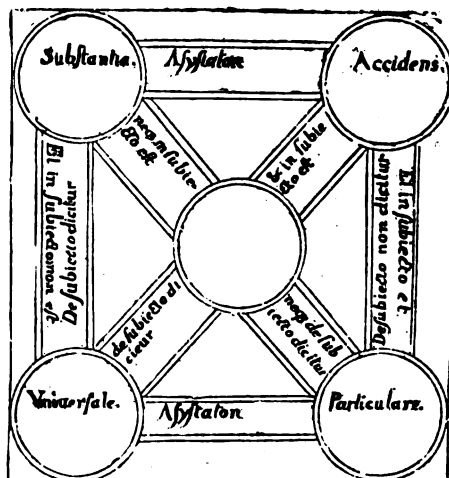
Necesse est autem enuntiare quoniam inest aliquid, aut non. Aliquoties quidem eorum alicui quæ universalis sunt, aliquoties autem alicui eorum quæ sunt singularis.

Omnis namque propositio, aut singularis habet, aut universale subjectum, sive affirmatione annuat, sive abnuat negatione. Si quis enim dicat, Homo animal est, Homo animal non est, universalem rem, id est hominem, animal aut esse aut non esse proposuit. Atque hoc est quod ait, Necesse est autem enuntiare quod inest aliquid, aut non, aliquoties quidem eorum alicui quæ sunt universalis. Homo enim cum sit universale, animal illi inesse affirmatio proposuit. Quæ dixit, Homo animal est, et non inesse negatio quæ ait, Homo animal non est. Si vero aliquis sic dicat: Socrates disputat, Socrates non disputat, alicui eorum quæ sunt singularis et non esse conjunxit. Et hoc est quod ait: Aliquoties autem eorum quæ sunt singularis. Nam cum Socrates singulare quiddam sit, disputatio ei ab affirmatione juncta est, sed a negatione sejuncta.

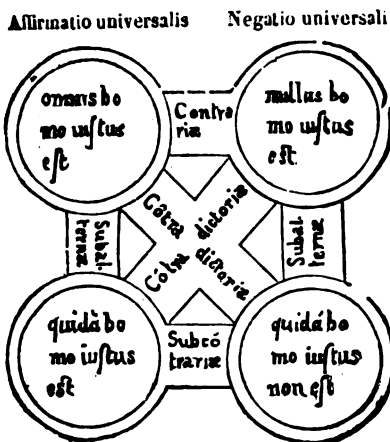
Si ergo universaliter enuntiet de universali, quoniam est, aut non, erunt hæc contrariæ enuntiationes. Dico autem de universali enuntiationem universalem, ut omnis homo albus est, nullus homo albus est. Quando autem de universalibus, non universaliter, non sunt hæc contrariæ, quæ autem significantur est esse aliquando contraria.

Omnis affirmatio omnisque negatio aut universalis est, aut particularis, aut indefinita. Universalis est affirmatio, ut si quis dicat, Omnis homo animal est. Cum sit enim universale subjectum homo (de multis enim prædicari aliis potest), universaliter prædicatum est. Diximus enim, Omnis homo est animal. Nec solum hominem, quod est universale, posuimus, sed etiam omne et universale, id est omne adjecimus universali, id est homini, et hæc est affirmatio universalis; si vero dicat aliquis, Nullus homo animal est, rursus homini, universali rei determinationem universalem, id quod dicitur nullus, adjecit. Sive ergo in affirmatione, sive in negatione, si eas universaliter aliquis proferat, universale universali proponit.

A Non proponit autem universale universali quoties ita dicit: Homo animal est, homo animal non est. Cum enim homo sit res universalis, nulla adjectio universalitatis, quæ est nullus, aut cœnis, affirmationem vel negationem fecit. Quocirca repetendum est, affirmatio universalis est, in qua universale universaliter prædicatur affirmative. Et negatio universalis, in qua rursus universale universaliter prædicatur negative. Et hæc hujusmodi contrariæ sunt. Fieri enim non potest ut ubi vera affirmatio universalis, illic universalis negatio vera sit, et e contrario, fieri tamen potest ut utæque falsæ inveniri possint, ut Omnis homo justus est, nullus homo justus est; hic enim utæque sunt falsæ, sed una quidem vera, altera falsa reperitur, ut in eo quod est, Omnis homo animal est, nullus homo animal est. Hic una vera est, altera falsa, ut vero utæque veræ sint, fieri non potest, quocirca quoniam utæque falsæ inveniuntur, oppositæ non sunt, sed sunt contrariæ. Cur autem contrariæ dicantur, alio loco nobis erit dicendum. Particulares vero propositiones sunt hujusmodi, Quidam homo animal est, quidam homo animal non est; hæc dicuntur subalternæ, affirmatio enim particularis, sub affirmatione universali, subalterna est. Rursus eodem modo particularis negatio, sub universali negatione, subalterna est. Sed hæc ut utæque veræ sint, aut una vera, alia falsa fieri potest, ut utæque falsæ sint, non potest inveniri, ut in eo quod est, Quidam homo justus est, quidam homo justus non est, utæque sunt veræ. Cum vero dicimus, Quidam homo animal est, quidam homo animal non est, una vera est, altera falsa, et dicuntur affirmatio et negatio particulares, subcontrariæ. Quare nec istæ etiam vocantur oppositæ, idcirco quia utæque veræ inveniuntur interdum; sit autem harum talis descriptio:

Ergo neque superiores universales, neque inferiores particulares oppositæ sunt, idcirco quod inferiores quidem utræque veræ, superiores autem utræque falsæ esse possunt. Sunt autem oppositæ contradictoriæ (ut ipse ait) si quis aspiat angulares, ut affirmationem universalem particulari comparet negationi, ut est Omnis homo justus est, quidam homo justus non est; hæ enim neque veræ possunt inveniri, neque falsæ, sed in omnibus una vera est, altera falsa. Et rursus si universalis negatio particulari affirmationi comparetur, reperiuntur oppositæ: ut est, Nullus homo justus est, quidam homo justus est. Semper enim una vera est, altera falsa. Et hoc in quibuscumque terminis si despexeris, oratio nostra non discrepabit. Sit autem plenissima hoc modo descriptio.

Sunt ergo determinationes, universalium quidem omnis et nullus, particularium vero, quidam. Illæ autem propositiones quæ neque universale habent additum, neque particulare, indefinitæ vocantur, et particularibus similes sunt, ut est, Homo justus est, homo justus non est. Possunt enim utræque esse veræ, ut in hoc ipso exemplo quod dicimus, et potest una esse vera, altera falsa, ut, Homo animal est, homo animal non est; utræque vero ut falsæ sunt, non potest inveniri, et hæ (ut dictum est) vocantur indefinitæ. Præter has autem omnes singulares sunt, in quibus contradictio potest inveniri, ut in eo quod est, Socrates animal est, Socrates animal non est, Socrates justus est, Socrates justus non est. Nam si nulla eas æquivocatio vel prædicati, vel subjecti, vel alterius temporis, vel aliquid eorum quæ singulas determinant, impediatur, semper una vera est, altera falsa. Quare, quoniam de omnibus in commune speculati sumus, et quid quæque esset, quantum brevitas patiebatur, expressimus; ad textum nunc, quoniam tempus est, revertamur. Si ergo, inquit, universaliter enuntiet in universali, quoniam est, aut non, erunt contrariæ enuntiationes, universaliter enim enuntiat aliquis in universali, quoties universalem affirmationem, aut universalem fecerit negationem. Cum enim dicit, Omnis homo animal est, universalem hominem universaliter enuntiavit per id

quod addidit omnis; quod si rursus dicat, nullus homo animal est, eodem modo universalem hominem universaliter enuntiat per id quod ait, Nullus, et sunt contrariæ. Quas autem dicat esse contrarias, subjecto declarat exemplo. Dico autem in universali enuntiationem universalem, ut, Omnis homo albus est, nullus homo albus est; una siquidem est affirmatio universalis, altera negatio universalis, quas contrarias esse supra in descriptione docuimus. Quando autem in universalibus non universaliter, non sunt contrariæ. Quoties autem, inquit, indefinitæ sunt propositiones, et universaliter universale non proponitur, contrariæ non sunt, ea enim affirmatio quæ dicit, homo justus est, et quæ dicit, homo justus non est, contraria non est. Possunt enim utræque simul esse veræ, et in eodem, id est homine, quod in contrariis fieri impossibile est. Quod vero addidit, quæ autem significantur est esse contraria, tale est: ipsæ quidem propositiones contrariæ non sunt, significant tamen aliquando contraria. Si quis enim dicat, homo albus est, et alius neget, homo albus non est, ipsæ quidem contrariæ non sunt. Quod autem dicitur, homo albus non est, potest quiddam significare contrarium. Nam designat hoc quod dicitur, homo albus non est, et rubri coloris esse et pallidi, et fuscii, designat etiam nigri, quod est albo contrarium. Potest igitur id quod non est album esse nigrum. Ergo quanquam ipsæ contrariæ non sunt, tamen potest aliquando quod dixit contrarium significare, priori affirmationi, ut in eo quod diximus. Nam si id quod dicitur, non est homo albus, nigrum esse designet, quoniam is qui niger est albus non est, contrariæ quidem propositiones non sunt, quoniam possunt esse utræque veræ. Quæ autem significantur, interdum contraria reperiuntur; quæ autem sint hujusmodi propositiones exemplorum subiectione monstravit.

Dico autem non universaliter enuntiare de his quæ sunt universalis, ut est albus homo, non est albus homo.

Et quod dicat esse universale, non universaliter prædicare, planissime demonstravit dicens:

Cum enim universale sit homo, non universaliter utitur enuntiatione. Omnis namque non universale significat, sed quoniam universaliter.

Nam id quod dicitur omnis, illud ad quod prædicatur colligit, atque in unum corpus adducit, ut cum dicitur, omnis homo justus est, nullum excipit hominem. Sed totam colligit humanitatem, et fit de re universali, homine, prædicatio universalis, cum dicimus, omnis homo. Nam cum sit universale homo, huic universali universalitatem consignificat; id quod additur omnis, et res universalis, universaliter prædicatur.

In eo vero quod universale prædicatur, id quod est universaliter prædicare, non est verum.

Hac nos sententia quem ad locum universalitatis determinationem recte ponamus, instituit. Docet enim semper istam universalitatem, quam determinationem universalem vocamus, ad subjectum poni debere terminum, nunquam ad prædicatum. Si quis enim

sic dicat, omnis homo animal est, recte dixerit, **A** non omnis homo albus est, et quidam homo albus omnis ad subjectum, id est ad hominem ponens. Quod si sic dicat, omnis homo omne animal est, falsum dixerit. Ergo hoc non dicit, in eo vero quod universale prædicatur, ut animal de homine. Animal enim universale est. De omni enim homine prædicatur, non est verum, hoc ipsum universale, quod est animal, universaliter prædicare, ut dicatur, omne animal esse hominem, nec solum in his, sed in nulla recte fieri affirmatione concedit; ait enim:

Nulla enim affirmatio vera erit, in qua universale prædicatum universaliter prædicetur, ut omnis homo est omne animal.

Hoc autem cur eveniat, paucis absolvam. Prædicatum semper majus est subjecto vel æquum, majus: ut cum dico, homo animal est, animal prædicatur, homo subjicitur. Sed majus est animal homine. De pluribus enim quam ipse homo prædicatur. Rursus æquale est, cum sic dicimus, homo risibilis est, homo subjectum est, risibile prædicatum. Sed homo atque risibile æqualia sunt, proprium namque est hominis, quod est risibile, ut autem minus prædicatum invenitur, quam subjectum fieri non potest. Sive ergo majus sit prædicatum, falsum est universale adjicere prædicato, ut in eo quod ipse posnit exemplo, Omnis homo omne animal est, sive æquale sit, superfluum est, ut si quis sic dicat, omnis homo, omne risibile est, quare universale prædicatum prædicare universaliter non oportet.

Opponi itaque dico affirmationem negationi contradictorie, quæ universaliter significat ei quæ non universaliter, ut omnis homo albus est, non omnis homo albus est, nullus homo albus est, quidam homo albus est.

Quid sit proprie contradictio consequenter exponit: ait enim opponi contradictorie propositiones, quoties universalem affirmationem particularis abnuit negatio, et quoties universalem negationem particularis affirmatio destruxerit. Cum enim dicitur, omnis homo albus est, illa negatio quæ dicit, non omnis homo albus est, de eodem homine universaliter tollit, quod universaliter affirmatio constituerat. Illa enim omnem hominem esse album ponit. Ista dicit non omnem, tanquam si concedat aliquem, sed ei tantum auferat universalitatem. Hoc est enim quod ait, quæ universale significat eidem quoniam non universaliter. Nam sicut universale significat affirmatio dicens hominem, ita quoque negatio universale significat, habet enim et ipsa hominem. Sed idem ipsum universale docet non esse universaliter, id est non omne esse album, quod affirmatio universaliter esse posuerat, omnem hominem esse album proponens. Eodem modo etiam in negatione, quas nos supra angulares posuimus, et contradictorias in descriptione. Hic nunc easdem oppositas contradictorie vocat. Quod autem universali affirmationi, quæ est, omnis homo albus est, particularem negationem opposuit, quæ est, non omnis homo albus est, tantumdem est tanquam si diceret, quidam homo albus non est. Nam si

non est.

Contrariis vero universalem affirmationem et universalem negationem, ut, omnis homo justus est. Quocirca has quidem impossibile est simul esse veras. His vero oppositas, contingit aliquando in eodem, ut, non omnis homo albus est, et, quidam homo albus est.

Plenissime omnes exsequitur dicitque contrarias universalem affirmationem, et universalem negationem. Has enim nos quoque supra descripsimus. Hic vero nunc easdem contrarie demonstrat opponi. Illud quoque addidit, quod eas impossibile sit in eodem veras aliquando cognosci. Nam sicut contrariorum natura in eodem non potest inveniri, neque enim uno eodemque tempore aliquid nigrum est atque album, **B** sic quoque nec contrarie, ut utraque simul sint vera fieri potest. Quod autem adjecit, his vero oppositas, contingit aliquando in eodem, particularem affirmationem et particularem negationem designat. Particularis namque affirmatio universali negationi opposita est contradictorie, particularis vero negatio universali affirmationi. Contrariarum igitur oppositæ possunt in eodem veræ aliquoties inveniri, id est particularis affirmatio et particularis negatio, veræ ut sint aliquoties fieri potest, ut est, quidam homo albus est, quidam homo albus non est, utraque sunt veræ.

DE REGULIS OPPOSITORUM.

Quæcunque igitur contradictiones universalium sunt universaliter, necesse est alteram esse veram vel falsam.

C *Et quæcunque in singularibus sunt, ut Socrates albus est, non est Socrates albus.*

De contradictorie oppositis loquitur, et de singularibus propositionibus, quod unam semper veram, falsam semper alteram necesse est inveniri. Hoc enim dicit contradictiones eorum, quæ sunt universalium universaliter prædicatorum, una semper vera est, altera falsa. Universalium autem universaliter prædicatorum sunt contradictiones universalium particulariter prædicatorum. Nam affirmatio universalis, vel negatio universalis, universaliter prædicantur, harum contradictoriæ particulares affirmationes vel negationes sunt, si sibi angulariter comparentur. Harum igitur contradictionum, quæ sunt universalium universaliter prædicatorum, una semper vera est, semper altera falsa reperitur. In singularibus quoque idem est. Nam si nulla, ut dictum est, varietas equivocationis impediatur, idemque sit prædicatum, idemque subjectum, ad unum idemque tempus, ad unam eandemque partem, ad unum idemque relatum, uno atque eodem modo, una semper vera est, altera falsa, et veritatis inter se naturam et mendacii partiuntur.

Quæcunque autem universalium non universaliter, non semper hæc quidem vera est, illa vero falsa.

Quæ vero sunt, inquit, definitæ, ut neque universalem habeant, neque particularem determinationem, quod tacuit, non semper una vera est, altera falsa, sed utraque interdum inveniuntur veræ. In universalibus

autem non universaliter prædicatur aliquid hoc modo, **A** enim semper simul est, non est homo albus, et nullus homo albus est. Nam aliquoties simul est, scilicet cum prius dicitur universalis negatio. Cum vero indefinita dicitur prius, non est simul negatio universalis conjuncta negationi indefinitæ. Nam si dicam, nullus homo albus est, simul dixi, quoniam homo albus non est. Quod si dicam, homo albus non est, non est simul dicta negatio universalis, quæ est, nullus homo albus est, quoniam potest quidam esse non albus de quo dicatur, homo albus non est, neque tamen omnes esse non albi. Non igitur simul necessario sunt, non est homo albus, et nullus homo albus est.

Simul enim verum est dicere quoniam est homo albus, et non est homo albus; et quoniam est homo pulcher, et non est homo pulcher. Si enim sædus, et non pulcher, et si fit aliquid, nondum est.

Documentum autem est huiusmodi dictum, indefinitam affirmationem negationemque veras utrasque posse inveniri; verum enim dicere est, est homo albus, et non est homo albus, huius autem rei probatio est: nam si verum est dicere, est homo niger, et est homo albus, uno eodemque tempore; qui autem niger est, albus non est, verum est dicere uno eodemque tempore quoniam est homo albus, et non est homo albus. Rursus si verum est dicere quoniam est homo pulcher, et est homo sædus uno eodemque tempore, qui autem sædus est, pulcher non est, verum est dicere hominem esse pulchrum et hominem esse sædum, uno eodemque tempore. Cum enim Achilles esset pulcher, claudus Thersites erat sædus. Rursus si verum est dicere esse hominem album, et rursus uno eodemque tempore fieri hominem album, nec hoc ulla contrarietas vetat ut sit homo albus, et rursus fiat homo albus, sed qui fit albus nondum albus est, verum est igitur dicere quoniam est homo albus, et non est homo albus. Hoc est enim quod ait, et si fit aliquid, et non est: cum enim fit, non est, sed potest dici quoniam est homo albus, et fit homo albus, ut utrumque vere dicatur. Potest igitur vere utrumque dici, Et est homo albus, et non est homo albus.

Videbitur autem subito inconveniens esse. Idcirco quoniam videtur significare, non est homo albus, simul etiam quoniam nemo homo albus. Hoc autem neque idem significat, neque simul necessario.

Tacitæ hominum dubitationi respondet. Quod enim dicimus, est albus homo, et non est albus homo, utrumque verum esse videtur, sed aliquoties inconveniens esse. Si enim verum est dicere, est albus homo, quemadmodum fieri potest ut verum sit dicere, non est albus homo. Hoc autem videtur quibusdam inconveniens, idcirco quoniam apparet quibusdam id quod dicimus, non est homo albus, hoc significare, tanquam si dicamus, nullus homo albus est, sed hoc verum non est. Neque enim idem est dicere, non est albus homo, et nullus homo albus est. Et quanquam cum dicimus, nullus homo albus est, simul significamus quoniam non est homo albus, non tamen ex necessitate idem utraque significat. Cum enim dicimus, non est homo albus, simul nos dicere, quoniam nullus homo albus est, non oportet intelligi, neque

A enim semper simul est, non est homo albus, et nullus homo albus est. Nam aliquoties simul est, scilicet cum prius dicitur universalis negatio. Cum vero indefinita dicitur prius, non est simul negatio universalis conjuncta negationi indefinitæ. Nam si dicam, nullus homo albus est, simul dixi, quoniam homo albus non est. Quod si dicam, homo albus non est, non est simul dicta negatio universalis, quæ est, nullus homo albus est, quoniam potest quidam esse non albus de quo dicatur, homo albus non est, neque tamen omnes esse non albi. Non igitur simul necessario sunt, non est homo albus, et nullus homo albus est.

Manifestum est autem quoniam una negatio unius affirmationis est, idem enim oportet negare negationem, quod affirmavit affirmatio, et de eodem, vel de aliquo singularium, vel de aliquo universalium, vel universaliter, vel non universaliter.

Hoc quoque argumentum est negationem indefinitam et universalem idem non significare, et eas a se esse diversas. Nam si unius affirmationis una negatio est, contra eam quæ dicit, non est homo albus, illa est affirmatio quæ dicit, est homo albus. Et contra eam quæ dicit, nullus homo albus est, illa est affirmatio quæ dicit, quidam homo albus est; sed hæc affirmationes diversæ sunt, id est, est homo albus; et quidam homo albus est; diversæ igitur illæ quoque sunt quæ his proportionaliter opponuntur. Diversa igitur est negatio quæ dicit, nullus homo albus est, et ea quæ dicit, non est homo albus. Docet autem nos unius affirmationis unam esse negationem, idque hæc ratione demonstrat: Oportet enim id prædicatum negare negationem, quod prædicaverit affirmatio, et rursus de eodem subjecto auferre prædicatum negationem oportet id quod affirmatio ante conjunxerat. Quod si fit, dubium non est unius esse affirmationi unam negationem, sive autem in universalibus hoc fiat universaliter prædicatis, sive indefinito, et non universaliter, sive in singularibus, una eademque propositionum natura est, ut unius affirmationis sit tantum naturaliter una negatio. Hoc autem inductione probat.

Dico autem, ut est Socrates albus, non est Socrates albus.

In hac enim propositione idem subjectum est, idem prædicatum, et in medio exemplorum subiecit.

Si autem aliud aliquid de eodem vel de alio, idem, non opposita erit, sed ab ea diversa.

Sensus huiusmodi est, si autem aliud aliquid prædicaverit negatio quam affirmatio prædicavit, vel si de alio subjecto idem negatio prædicaverit quod in affirmatione fuit prædicatum, non sunt sibi oppositæ, sed a se tantum diversæ sunt. Si quis enim dicat, Socrates disputat, et alius respondet, Socrates non ambulat, diversum prædicatum est, et diversæ sunt propositiones, et non oppositæ, et hoc est quod dixit Si autem aliud aliquid, aliud enim prædicavit negatio quam affirmatio prædicaverat. Quod si quis sic dicat, Socrates disputat, aliusque respondet,

Plato non disputat, de alio subjecto idem prædicavit, et sunt a se diversæ propositiones, et non oppositæ. Et erit id quod ait aliquis, vel de alio idem. Quod si utraque sint diversa, multo magis propositiones diversæ sunt, quibus positis ad proposita rursus exempla contendit, et uni affirmationi unam enuntiationem negationis opponit, angularibus angulares, affirmativis negativas, particularibus universales, indefinitis indefinitas opponens et comparans.

Huic autem quæ est, omnis homo albus est, contradicit illa quæ est, non omnis homo albus est. Illi autem quæ est, aliquis homo albus est, illa quæ est, nullus homo albus est. Illi autem quæ est, homo albus est, illa quæ est, homo albus non est.

Et post hæc concludit sententiam dicens :

Quod igitur una affirmatio uni negationi opponitur contradictorie, et quæ sunt hæc, dictum est. Et quod sunt aliæ contrariæ, et quæ sint hæc, dictum est, et quod non omnis vera vel falsa contradictio, et quare, et quando vera, vel falsa.

Revolvit quoque breviter, quoniam aliæ sunt contrariæ, aliæ contradictoriæ, dicitque se quæ sint hæc diligentius in superiori disputatione monstrasse. Illud quoque patet non omnem esse veram vel falsam affirmationis et negationis oppositionem, quam nunc communiter et improprie contradictionem vocat. Et quando non sint veræ vel falsæ, vel cur, se exposuisse commemorat.

DE AFFIRMATIONE ET NEGATIONE UNA.

Una autem affirmatio et negatio est, quæ unum de uno significat, vel cum sit universale universaliter, vel non similiter.

Quid sit una affirmatio et supra jam diximus, et nunc quoque idem docere non piget. Cum idem Aristoteles revolverit, una enim affirmatio est, quæ unam rem de uno significat, id est quæ huiusmodi habet prædicatum, et huiusmodi subjectum, ut utrumque singula significet. Nam si unum aliquid significet prædicatum, simplex atque unum est. Quod si rursus unum aliquid significet subjectum, et non plura, simplex rursus est atque unum. Quocirca si unum prædicatum de uno erit subjecto, utraque singula significabunt et non plura. Eoque fit, ut non sit simplex propositionis significatio, et quæ unum significet, una sit. Idem autem oportet esse etiam in universalibus universaliter prædicatis, et in particularibus, quas universalibus opponi necesse est, quorum etiam subdit exempla.

Ut omnis homo albus est, non omnis homo albus est, est homo albus, non est homo albus, nullus homo albus est, quidam homo albus est.

Dicit enim unam esse propositionem. Omnis homo albus est, et rursus ei oppositam unam esse, non est omnis homo albus.

Si album unum significat. Sin autem duobus unum nomen positum est, ex quibus non est unum, non est una affirmatio, neque una negatio.

Si album, inquit, unum significat, quod si plura designat non est una affirmatio, nec una negatio. Hoc

A autem et in subjecto convenit custodire, scilicet ut subjecti quoque simplex significatio servet. Docet autem non esse unam propositionem, si prædicatum vel quodlibet in propositione verbum multa significet hoc modo.

Sin vero duobus unum nomen est positum ex quibus non est unum, non est una affirmatio, neque negatio.

Sunt quædam res quæ plura quidem significant, ex quibus omnibus junctis unum quiddam valeat effici, hominis quidem nomen significat animal, significat mortale, rationale quoque designat, sed hæc juncta unum quiddam efficiunt, quod est animal rationale mortale. Hæc namque omnia unum hominem complent. Sunt quoque alia quæ duas vel plures huiusmodi res designant, ex quibus junctis unum aliquid esse non possit, ut liber. Dicitur namque et Dionysius liber, et ingenuus, sed ingenuus et Dionysius juncti, nihil efficiunt. Quare si quid tale sit, inquit, aut subjectum aut prædicatum quod plura significet, ex quibus unum aliquid esse non possit, non est illa una affirmatio, neque una negatio. Et hoc fictitii exempli ratione confirmat.

Ut si quis ponat hoc nomen tunica, homini et equo, et dicat tunica est alba, hæc non est una affirmatio, nec una negatio. Nihil enim differt hoc quam dicere, est homo equus albus. Hoc autem nihil differt quam dicere, est homo albus, et est equus albus.

Dicatur enim, inquit, equus et homo tunica. Et habeant, verbi gratia, hoc nomen, si quis enim dicat, et tunica alba quoniam tunica equum atque hominem designat, videtur dicere quoniam est equus et homo albus, sed hoc tale est, tanquam dicat, est equus albus, et est homo albus. Sed hæc duæ propositiones sunt, et non una; duplex igitur illa quoque propositio est, est homo et equus albus; quare duplex illa quoque quæ dicit, est tunica alba. Etenim subjecti huius, id est tunicæ, duplex significatio propositiones fecit esse duplices. Quod si quis dicat unum quiddam significare, est tunica alba, quia significat, est homo et equus albus, impossibile est. Neque enim ex homine et equo quiddam unum fit, ut hæc propositio unum aliquid designet; quare aut hæc propositio multa significat, aut si non multa, nihil omnino designat. Nihil enim est homo equus, ut simul dicatur atque intelligatur, hoc est enim quod ait:

Si ergo hæc multa significant, et sunt plures, manifestum est quoniam et prima multa vel nihil significat, neque enim est aliquis homo equus.

Si ergo hæc multa significant et sunt plures, manifestum est quod et prima, id est ea quæ dicit, est tunica alba, multa vel nihil significat. Nihil autem id circo quoniam si non multa designet propositio cuius quilibet terminus æquivocus est, cum illa quæ nomine æquivoco significantur juncta fuerint, neque in unam substantiam convenerint, talis juncturæ quæ res sibimet incontextas copulant, non erit ullus intellectus: ut in ea quæ est, tunica alba est, aliter esse una non potest, si tunica equum hominemque si-

gnificet, nisi equus atque homo juncti unum aliquid efficiant; sed hi termini tales sunt, ut necesse sit hanc propositionem vel multiplicem esse, vel nihil significare: nam si jungantur homo et equus, fit nihil. Nihil enim est homo equus, quod per hoc monstravit, quod ait: Neque enim est aliquid homo equus, hoc autem cur nunc ab ipso propositum sit, lucidissime demonstravit; cum enim de his propositionibus loqueretur quæ verum inter se falsumque dividerent, hoc addidit, quod etiam hæ quæ habent vel prædicatum æquivocum, vel subjectum, verum falsumque non dividunt, utæque enim esse veræ possunt, ut hæc quæ dicunt, est liber homo si ad ingenuitatem referas, et non est liber homo, si ad Dionysium. Recte igitur dictum est:

Quare nec in his necesse est hanc quidem contradictionem veram esse, illam vero falsam.

Cum enim multa significat, multiplex significatio in negatione atque affirmatione se invicem non perimit, quod si una sit affirmatio et una negatio, quoniam utæque in eodem esse non possunt, unam veram semper, falsam alteram esse necesse est.

DE FUTURIS CONTINGENTIBUS.

In his ergo quæ sunt, et facta sunt, necesse est affirmationem vel negationem, veram esse vel falsam. Ac in universalibus quidem universaliter semper hanc veram, illam vero falsam esse, et in his quæ sunt singularia, quemadmodum dictum est. In his vero quæ in universalibus non universaliter dicuntur, non est necesse, dictum est autem et de his.

In præsentibus rebus et in præteritis factas contradictiones enuntiationes dicit definite, unam semper veram, alteram definite semper esse mendacem, ut si quis dicat: Omnes Fabii perierunt, qui ad pugnam contra Veientes privata conspiratione progressi sunt. Hoc si negetur sic, non omnes Fabii perierunt, qui ad pugnam contra Veientes privata conspiratione progressi sunt, necesse est quidem unam veram, alteram esse falsam, sed definite vera affirmatio est, definite falsa, negatio. Cum enim id quod factum est dicitur factum, definite verum est, quod si id factum esse denegetur, falsum est definite; sive ergo in universalibus universaliter prædicatis contradictio per oppositionem particularitatis fiat, sive in singularibus, ut in Socrate et in cæteris individuis, in his quoque quæ sunt præterita, semper una vera est, altera falsa, ut in eo quod est, Socrates veneno peremptus est. Socrates veneno peremptus non est, vera est affirmatio definite, et ita rursus falsa negatio est in præsentibus quoque idem esse necesse est. Si enim, disputante Socrate, dicat aliquis: Socrates disputat, et hoc alius neget, sicut disputare Socratem præsentis temporis ratione definitum est, ita quoque definite affirmatio retinet et veritatem, negatio definite mendacium. Et in universalibus quidem vel affirmativis vel negativis, in quibus vel affirmatio particularis, vel negatio particularis opponitur idem est. Hoc est enim quod ait: In his quæ sunt, et quæ facta sunt, id est in præsentibus atque in præteritis, una semper

A definite vera est, semper altera falsa definite, sive universalis sit una, altera particularis. Quod per hoc monstratur, quod ait: In universalibus quidem universaliter, semper hanc esse veram, illam vero falsam, sive in singularibus atque individuis prædicamentis. Quod per hoc designat quod addidit: Et in his quæ sunt singularia, una vera est, altera falsa; sed postquam dixit de contradictoriis, adjecit, in his autem quæ indefinitæ sunt, non necesse est semper hanc quidem veram, illam vero esse mendacem. Hoc scilicet designans quod ait: In his vero quæ in universalibus non universaliter dicuntur, non est necesse in his unam veram, alteram falsam proponi, potest enim fieri ut utæque sint veræ quæ fuerint indefinitæ.

In singularibus vero, et futuris non similiter.

Propositionum aliæ sunt tantum inesse significantes, ut si quis Socrate vivo dixisset: Socrates calvus est, alius negaret, Socrates calvus non est. Illa enim inesse posuit Socrati calvitiam, illa calvitiam a Socrate disjunxit. Aliæ vero sunt necessariae, ut si quis dicat, Necesse est solem annis omnibus in Arietem rursus redire. Rem namque necessariam et ex necessitate eventientem prædicans, totam fecit necessariam propositionem. Aliæ autem sunt contingentes, quæ cum non sint, eas tamen futurum evenire possibile est, ut si quis dicat: Hodie Alexander pransurus est, hodie Alexander pransurus non est. Etenim cum ista dicantur, quoniam illi adhuc prandere non inest, inesse tamen contingit, et potest fieri ut hodie prandeat, idcirco dicimus eas contingentes, contingit enim fieri, quoniam adhuc nondum facta est. Sed hæc non insunt quidem, ut dictum est. Sunt enim futuri temporis. Quæ autem non insunt, sed inesse possunt, necessariae non sunt, quoniam hujusmodi retinent naturam, ut eas et esse, et non esse possibile sit, potest enim fieri ut hodie Alexander prandeat, et rursus fieri ut hodie non prandeat. Et hanc eveniendi vel non eveniendi possibilitatem, utrumlibet vocamus. In hujusmodi enim rebus utrumlibet contingit, aut affirmatio, aut negatio, et non est necesse aut affirmationem fieri, aut negationem. Nam cum non sit affirmatio necessaria, non interclusum est contingere negationem. Rursus cum negatio necessaria non sit, interdum accidit, ut affirmatio contingat. Quare hæc hujusmodi eveniendi et non eveniendi potentia, utrumlibet vocatur. Quod in his utrumlibet, id est vel affirmationes vel negationes, evenire conceditur. Nunc ergo Aristoteles hoc validissima argumentatione contendit astruere, quod quemadmodum in præteritis, et in his quæ sunt præsentia, non modo in affirmatione et negatione, unam veram, alteram falsam esse necesse est, sed definite una vera est, definite altera suscipit falsitatem, non ita in his quæ contingentes vocantur. Necesse enim est ut aut affirmatio vera sit, aut negatio, sed non ut definite quælibet earum vera sit, altera falsa definite. Nam quod dicimus Alexander lavandus est, id si alius neget, dicatque: Alexander lavandus non est, totum quidem

hoc necesse est evenire, ut aut lavetur, aut non lavetur, et necesse est unam esse veram, alteram falsam, aut affirmationem, si lotus fuerit, aut si lotus non fuerit, negationem. Sed non est necesse ut definite affirmatio vera sit, idcirco quod in huiusmodi rebus poterit evenire negatio. Sed nec unquam definitum est, ut negatio vera sit, falsa affirmatio, idcirco quoniam potest non evenire negatio. Quare in tota contradictione, unam quidem veram, falsam alteram esse necesse est. Ut autem definite una vera sit, altera falsa definite, sicut in his quæ sunt præterita quæque præsentia, nulla ratione rerum possibile est. Sed hoc prius Aristoteles in singularium prædicamentorum propositionibus probat. Post autem idem debere in universalibus docet intelligi. Idcirco enim ait, in singularibus vero et futuris non similiter. Id est in singularibus propositionibus, et de quibus prius tractat, et in futuris, id est in contingentibus, non idem modus est verarum falsarumque propositionum, qui est in præteritis atque præsentibus. Quoniam in præteritis atque præsentibus, et totum contradictionis corpus in veritatem falsitatemque dividitur, et vera est una definite, ut possit ex his certus aliquis ac sciens dicere quoniam affirmatio vera sit, vel rursus, quoniam negatio; vel si id nullus dixerit, certa jam præteriti temporis vel præsentis secundum sui naturam ratio, certusque eventus est, in his vero in quibus contingens est et futurum, id est variabile et instabile, totum quidem corpus contradictionis veritatem falsitatemque partitur, sed hæc veritas atque falsitas indiscreta est atque volubilis. Nullus enim potest dicere quoniam affirmatio vera est. Non est enim necesse veram esse affirmationem, idcirco quoniam negationem fieri possibile est. nec rursus negationem, quoniam non est impossibile affirmationem contingere, et postremo quoniam utrumlibet ipsorum contingit, idcirco una earum, vera esse definite et certa, naturaliter non potest, quibus autem id argumentationibus exsequatur, manifestum erit hoc modo:

Nam si omnis affirmatio vel negatio, vera vel falsa est, et omne necesse est vel esse vel non esse. Quare si hic quidem dicat futurum aliquid, ille vero non dicat hoc idem ipsum, manifestum est quoniam necesse est verum dicere alterum ipsorum, si omnis affirmatio vel negatio vera vel falsa est. Utræque enim non erunt simul in talibus.

Si quidquid in affirmationibus negationibusque proponitur, verum vel falsum est definite, sequitur ut quod illæ negationes affirmationesque significant, aut evenire, aut non evenire necesse sit; hoc est enim quod dicit: Nam si omnis affirmatio vel negatio vera vel falsa est definite; idcirco enim addit omnis. In his enim quæ sunt futura vel contingentia, non esse affirmationes et negationes veras vel falsas definite probare contendit. Nam si unus dicat aliquid futurum, alius neget, ut utraque eveniant, fieri non potest; quis enim dixerit, dicente aliquo Socrates conaturus est, alioque negante Socrates conaturus

A non est, utrasque veras in uno eodemque contingere? Hoc igitur fieri non potest; unus ergo eorum verum dicturus, est alius mentietur; ponatur enim una eorum definite vera esse, vel falsa, si ergo omnis affirmatio et negatio vera vel falsa est definite, et uterque negans affirmansque veri in contradictionibus esse non possunt, necesse est unum verum dicere, alterum falsum, et unum definite verum, alterum definite falsum. Hoc si est in omnibus affirmationibus atque negationibus, ut una definite falsa sit, altera vera definite, quidquid vera dicit eventurum evenire necesse est, quidquid non eventurum non evenire necesse est, hoc est enim quod ait: Manifestum est quoniam necesse est verum dicere alterum ipsorum; neque enim potest fieri ut affirmatio negatioque consentiant in talibus, id est in contradictionis propositionibus. Necesse est autem evenire quæcumque vera definite affirmatio loquitur, et non evenire quod profert definite vera negatio, quod sic probat.

Nam si verum est dicere, quoniam est album vel non album, necesse est esse album vel non album. Et si est album vel non album, verum est affirmare vel negare, et si non est, mentitur, et si mentitur, non est. Quare necesse est aut affirmationem, aut negationem veram esse vel falsam

Quod de futuro possit esse iudicium, a præsentibus trahit exemplum: ait enim hanc esse rerum consequentiam, ut rem subsistentem propositionis veritas consequatur, veritatem propositionis vel, de qua loquitur propositio, essentia comitetur. Nam si hic lapis vel quodlibet aliud album est, verum est de eo dicere quoniam album est, et hoc convertitur. Nam si verum est dicere de eo quoniam album est, sine dubio album est, et album esse necesse est, itaque sit ut res veritatem, et veritas rem, de qua proponitur, subsequatur. Rursus si hic lapis albus non est, verum est de eo dicere quoniam non est albus, et si de eo verum est dicere quoniam non est albus, ut sit albus fieri non potest, cum vere dicatur quoniam non est albus. Idem quoque etiam in mendaciis valet. Nam si quid non est, cum hoc aliquis esse proponit, mentietur. Et si quis de alio mentietur, illud de quo fit mendacium non est, ut si quem rem cum alba non sit dicat, aliquis esse albam mentitus est, quoniam necesse est illud quoque non esse de quo mentitus est. Ita igitur veritas quidem rei quæ est, et res quæ est veritati, falsitas vero rei quæ non est, et res quæ non est, falsitati convertitur, quod si hoc est in omnibus rebus, quidquid dicitur cum veritate vel falsitate, ad rem quæ est vel non est convertitur, sive negatio sit, sive affirmatio, et unum verum semper, alteram falsam esse necesse est; si una definite vera est, impossibile quiddam ex hac positione continget. Evenient namque omnia, quæcumque sunt vel sunt ex necessitate fieri, et nihil a casu, nihilque esse possibile quod sit, et non esse possibile. Nihil etiam in liberi arbitrii moderamine relinquetur, sed totum erit ex necessitate, quidquid eveniet. Nam si

verum est definite de qualibet re dicere quoniam erit, A illam rem sine dubio futuram esse necesse est, et ut non fiat non potest evenire. Verum enim est dicere de ea quoniam futura est, nec verum de ea quoniam futura esse poterat dici, nisi eam fore esset necesse : quare si in omni affirmatione et negatione, aut affirmatio aut negatio in futurum definite, vera vel falsa est, necesse est vel quod ab affirmatione vera definite, vel quod a negatione dicitur falsum evenire. In falsitate quoque similis causa est. Nam quod non erit, falsum est dicere quoniam erit. Et quod falsum est dicere quoniam erit, ex necessitate non erit. Item quod erit, falsum est dicere quoniam non erit, et quod falsum est dicere quoniam non erit necessario erit. Ut igitur veras propositiones necessarius sequitur eventus ut fiat, quod dicitur, ita et falsas propositiones necessarius sequitur eventus, ut non fiat, quod dicitur a falsa propositione. Quod si in futurum omnis affirmatio vel negatio definite semper dividunt veritatem et falsitatem, erit rerum quæ prædicantur necessarius eventus, et omnia ex necessitate contingent, vel non contingent, eaque et casus, et per se possibilitas, et liberum perit arbitrium. Syllogismus aut huiusmodi est : si omnis affirmatio vera est aut falsa definite, et eodem modo negatio eveniet, ut omnia inevitabili necessitatis ratione contingant, quod si hoc est, liberum perit arbitrium. Sed hoc impossibile est; non igitur verum est omnem affirmationem vel negationem veram esse definite vel falsam. Omnia autem ex necessitate contingere, si illæ definite veræ vel falsæ sunt, talis syllogismus ostendit : omnis in futurum definita veritas vel falsitas eventum rei vel futurum vel non futurum ex necessitate constituit, sed omnes propositiones futuræ definite veræ vel falsæ sunt. In omnibus igitur eveniendi, vel non eveniendi necessitas erit, pro qua conclusione illud Aristoteles intulit, quod ait :

Nihil igitur neque est, neque fit, nec a casu, nec utrumlibet, nec erit, nec non erit, sed ex necessitate omnia et non utrumlibet, aut enim qui dicit, verus est, aut qui negat.

Casus namque, et id quod est utrumlibet existimatur, libera etiam voluntas adimitur, si omnia quæcumque fient; ex necessitate futura sunt; et probat superiorem conclusionem, quæ dicit omnia ex necessitate contingere, per hoc quod ait : aut enim qui dicit verus est, aut qui negat; si ergo veritas rerum necessitati convertitur, aut qui negat verus est, aut qui affirmat omnia fieri ex necessitate necesse est. Nam si non erunt ex necessitate, non erunt vere definite, id quod ipse subjunxit :

Similiter enim, vel fieret, vel non fieret, utrumlibet enim nihil magis sic vel non sic se habet, aut habebit.

Exponit enim quæ sit contingentis natura, cum quid sit utrumlibet exponit, utrumlibet est id cuius indiscretus eventus est, id est, quod æqualiter esse vel non esse contingit. Hoc est enim quod aliter enim fieret vel non fieret. Neque enim directam viam necessariamque habet unam vel affirmationem

vel negationem, sed nihil se magis sic habet, vel sic non habet, et est utrumlibet quod æqualem cursum et ad evenire retinet, et ad non evenire. Nihil enim se magis vel sic habet, vel sic non habet, id est æqualiter se habet ad esse, et ad non esse. Nihil enim magis sese habet, ut fiat quam ut non fiat

Amplius si est album nunc, verum erat dicere prius quoniam erit album, quare semper verum fuit dicere quodlibet eorum quæ facta sunt, quoniam est vel erit.

Validam sibi ipsi vim argumentationis opponit, quæ possit ostendere affirmationes negationesque veras vel falsas esse definite, et ait providendum esse ne forte necesse sit suspicari id quod jam factum est vere dici potuisse antequam fieret, esse faciendum, ut si Socrates hesternæ nocte cœnavit, verum fuit hesternæ matutina dicere, quoniam cœnaturus est; quocirca definite quoque verum fuisset, si de eo prædiceretur. Omnia igitur ea quæ sunt definite poterant vera prædicari. Hoc est enim quod dicit, si est album nunc, verum erat dicere prius quoniam erit album. Nam si quæ res nunc alba est, verum erat ante dicere quoniam erit alba, quare definite quoque fuit quodlibet eorum quæ facta sunt vere prædicere. Hoc enim rei ipsius exitus comprobavit. Huic oppositioni per eadem rursus occurrit. Non enim qui hæc dicit, licet ei laqueum superioris argumentationis effugere, rursus enim eadem illum cuncta circumveniunt, et eisdem iterum urgetur incommodis.

Quod si semper verum fuit dicere quoniam est vel erit, non potest hoc non esse vel non futurum esse. C Quod autem non potest non fieri, impossibile est non fieri; et quod impossibile est non fieri, necesse est fieri. Omnia ergo quæ futura sunt, necesse est fieri, nihil igitur utrumlibet, neque casu erit; nam si casu, non ex necessitate.

Alia ratione superiorem argumentationem dicens ad idem reduxit incommodum dicens : Si verum est omnia quæcumque facta sunt, definite vere potuisse prædici, quoniam veritatem propositionis rei necessitas sequitur, quod vere definite prædicatam erat non evenire non poterat; sed si non evenire non poterat, ut non eveniret erat impossibile. Quod autem non fieri impossibile est, fieri necesse est. Eventus igitur ejus ex necessitate consequitur. Nihil ergo utrumlibet, neque a casu erit. Nam si a casu esse poterit, non ex necessitate futurum est; quod si non est ex necessitate futurum, non est impossibile non fieri; si non est impossibile non fieri, potest non fieri; si potest non fieri, non potest definite vera prædici. Quod enim vere definite prædicatur, ex necessitate futurum est, quod autem a casu est, ex necessitate non evenit.

At vero nec quoniam neutrum verum est, contingit accere ut quoniam neque erit, neque non erit; primum enim cum sit affirmatio falsa, erit negatio non vera, et cum hæc sit falsa, contingit affirmationem esse non veram.

Quatuor differentiis contingentium futurorum diversitas constat. Aut enim id quod affirmatur et negatur

In futurum, utrumque erit verum aut utrumque falsum; aut unum verum, falsum alterum definite; aut unum verum, falsum alterum indefinite. Non enim esse quidem et affirmationem et negationem veram in his propositionibus, quæ de rebus contingentibus in futurum proponuntur, per hoc demonstravit superius quod ait: Manifestum est quoniam necesse est verum dicere, alterum ipsorum, si omnis affirmatio vera vel falsa est. Utraque enim non erunt simul in talibus. Neque enim fieri potest ut in contradictoria propositionum oppositione, utrasque veras quisquam valeat invenire. Nunc autem monstratur quoniam ne hoc quidem fieri potest ut utraque sint falsæ, ait enim: At vero, ne hoc quidem nobis contingit dicere quoniam neutrum verum est, id est nec affirmatio, nec negatio; contingeret autem utraque esse falsam affirmationem scilicet et negationem, si nec quod diceret affirmatio, futurum esset, nec quod non esse negatio diceret, non esset. Ita enim fieret, ut nec esset, quod affirmatio esse prædicavit, nec non esset, quod negatio non esse proposuit. Si quis ergo hoc ita dicat, primum, inquit, illud inconveniens atque impossibile est, quod in contradictoria propositione, cum affirmatio falsa sit non est vera negatio, et rursus cum negatio falsa sit, falsa quoque affirmatio sit. Hoc enim in solis contrariis contingebat, non etiam in contradictoria oppositione. In hac enim unam semper veram esse necesse est, semper alteram falsam.

Ad hæc si verum est dicere quoniam album est et magnum, oportet esse utrumque. Si vero erit cras, oportet esse cras. Si autem neque erit, neque non erit cras, non erit utrumlibet, ut navale bellum. Oportebit enim neque fieri navale bellum, neque non fieri. Quæ ergo contingunt inconvenientia hæc sunt, et huiusmodi alia, si omnis affirmationis et negationis, vel in his quæ de universalibus dicuntur universaliter, vel in his quæ sunt singularia, necesse est oppositarum hanc quidem veram esse, illam vero falsam. Nihil autem utrumlibet esse in his quæ fiunt, sed omnia esse et fieri ex necessitate. Quare non oportebit neque consulere, neque negotiari, ut si hoc facimus, erit hoc, si vero non hoc, non erit hoc. Nihil enim prohibet in millesimum annum hunc quidem dicere hoc futurum esse, illum vero non dicere. Quare ex necessitate erit quodlibet eorum, quod tunc ab eo verum erat dicere. At vero neque hoc differi, si aliquis dixerit contradictionem, vel non dixerit. Manifestum est enim quoniam sic se habent res, etiam si non hic quidem affirmaverit ille vero negaverit. Non enim propter negare vel affirmare erit vel non erit, nec in millesimum annum magis quam in quodlibet tempore. Quare si in omni tempore sic se habebat, ut unum diceretur vere, necesse erat hoc fieri, et unumquodque eorum quæ fiunt sic semper se habebat, ut ex necessitate fieret. Quando enim vere dicit quis quoniam erit, non potest non fieri; et quod factum est, verum erat dicere semper quoniam erit.

Addidit quoque aliud, quo magis id quod dicitur videatur incongruum. Omne enim id quod prædicatur in futurum, si vere prædicatur, erit. Si quis enim

dicat in præsentī tempore, hoc animal quodlibet album est, vel magni corporis, et hoc vere pronuntiet, album et magnum illud animal esse necesse est. Ita etiam in futuro si quis vere dicat quoniam hoc animal cras album fiet, et corporis vastioris, necesse est cras utraque contingere, ut et album fiat et corporis vastioris. Sin vero falso aliquid prædicatur, necesse est non esse quod dicitur, si sit affirmatio: ut si quis affirmet falso futurum navale bellum, necesse est non fieri quod a falsa affirmatione prædicatur. At si sit falsa negatio, necesse est fieri quod falsa negatio futurum non esse prædixit; sin vero utraque falsa sunt, non erit ex necessitate quod dicitur, quia definite affirmatio falsa est, nec non erit ex necessitate quod dicitur, quia definite est falsa negatio. Unde fit ut utrumlibet quod est in rebus omnino perimatur, utraque enim necessario sunt et ex necessitate contingunt, et est necessitas illa impossibilis. Nam si quis dicat cras futurum navale bellum, aliusque neget, et pronuntiet non futurum, si utraque sint falsa, necesse quidem erit non esse cras navale bellum, quoniam affirmatio, quæ illud dicit futurum, falsa est. Rursus necesse est esse cras navale bellum, quoniam negatio quæ dicit cras non futurum, ipsa quoque mentitur. Quare necesse erit et esse navale bellum, et non esse, quod est impossibile, et præter communem cogitationis naturam. Non est igitur verum utrasque et simul, id est affirmationem negationemque mentiri. Quæ ergo, inquit, contingunt inconvenientia, hæc sunt, et huiusmodi, si quis dicat vel in his quæ universaliter sunt et universaliter prædicantur, vel in his quæ singularia in propositionibus enuntiantur, unam necessario definite esse veram, definite esse alteram falsam, talia illum, inquit, inconvenientia consequentur, et alia similia. Hoc scilicet dicens de superioribus argumentis, in quibus ostendebat omnia ex necessitate contingere, si quis unam veram definite, alteram diceret definite mendacem. Quænam vero asserat alia inconvenientia impossibiliaque concurrere his qui unam definite veram proponunt, hæc sunt: si quis enim proponat unam esse veram, alteram esse falsam, tollit (ut supra dictum est) id quod est utrumlibet in rebus, et omnia esse vel fieri ex necessitate constituit, nihil a casu, nihilque a propria voluntate. Unde fit ut neque negotiari sit utile, nec inire actum, quæ omnia consilii ratione tractantur, ipsum enim consilium supervacuum est, cum omnia quæcunque futura sint necesse sit evenire. Quid enim unusquisque dicat, Si hoc faciam, illud mihi eveniet atque continget, si vero hæc, illa res eveniet? etenim nihil prohibet quemvis illum affirmare aliquid esse faciendum, alium vero negare, cum omnia vi necessitatis eveniant. Nam si omnia quæ fiunt nunc, ante aliquis vere prædiceret, quis dubitat quin illa quæ facta sunt, immutabili violentia necessitatis eveniant? Hoc est enim quod ait: Quare ex necessitate erit quodlibet eorum quod tunc verum erat dicere. Sed ne illud videatur incongruum quod rerum eventum non ex ipsa

rerum natura, sed ex propositionum veritate et falsitate iudicamus, scrupulum ipse dissolvit dicens. At vero nec hoc differt, si aliqui dixerint contradictionem, vel non dixerint: ad tollendum enim perimendumque consilium, quod nihil omnino homines oporteat consiliari, parum valet aliquid ante prædici; sive enim dicatur aliquid, sive non, quidquid vere prædici potest, illud etiam si non prædicatur evenire necesse est; idcirco enim vere prædicatur, quia vere prædici potest; idcirco vere prædici potest, quia immutabiliter futurum est. Quare futurum est, si prædicatur vere, nec tantum si prædicatur, sed etiam si prædici vere potest; sive enim prædicatur, sive non prædicatur, quidquid vere prædici potest, hoc ex necessitate futurum est. Manifestum est enim, inquit, quod si sic se habeat res, sive unus eam affirmet et alius neget, si eventura est, nihil illi negatio officit; si eventura non est, nihil affirmatio prodest. Non enim, inquit, propter negare et affirmare erit vel non erit, nec hanc vim naturæ tempus mutabit. Eodem modo enim evenient, ea quæ post millesimum annum eventura creduntur, his quæ post quantumlibet tempus ex necessitate futura sunt: unde fit, ut si in omni tempore omnia sic se habeant, ut unum definite verum dici possit, definite alterum falsum, omnia quæcunque facta sunt, vel fient, immutabili rerum ratione contingant. Hoc est enim quod ait, necesse esse fieri unumquodque eorum quæ fiunt; id est, si sic se haberet, ut ex necessitate fierent omnia, et hoc superiori argumentatione confirmat dicens: Quando enim vere dicit quis quoniam erit, non potest non fieri, eventus enim necessitatem, necessitas sequitur veritatem, et quod factum est, verum erat dicere semper quoniam erit, veritas namque propositionis ex rerum necessariis venit eventibus.

Quod si hæc non sunt possibilia. Videmus enim esse principium futurorum, et ab eo quod consultamus, atque agimus aliquid, et quoniam est omnino in his, quæ non semper actu sunt, possibile esse et non esse, similiter, in quibus utrumque contingit et esse et non esse, quare fieri et non fieri. Ac multa nobis manifesta sunt sic se habentia, ut quoniam hanc vestem possibile est incidi, et non incidetur, sed prius exteretur. Similiter autem et non incidi possibile est. Non enim esset eam prius exteri, nisi possibile esset non incidi. Quare et in aliis fiendis, quæcunque secundum potentiam huiusmodi dicuntur. Manifestum igitur est quoniam non omnia ex necessitate vel sunt, vel fiunt, sed alia quidem utrumlibet, et non magis vel affirmatio, vel negatio vera est, alia vero magis quidem, et in pluribus alterum, sed contingit fieri et alterum, alterum vero minime.

Longum hyperbaton est, quod nos prius exponimus, postea continuamus. Liqueat enim aliquarum rerum nos esse principium, ut actuum nostrorum. Si quis enim aliquid consilio faciat, quidquid consilium peregerit, ejus rei ipse principium est. A consiliante enim incipit, quidquid consilii solertia ministratur. Sunt enim quædam quæ actu non sunt,

A sed potestate, quæ potestas non fit ex necessitate, id est, ut possit quidem fieri, non tamen necesse sit, ut hanc vel quamlibet tunicam possibile est quidem ferro incidi, sed non est necesse. Fortasse enim utendo vetustabitur, et ipso quotidiano solvetur attritu. Ergo potest quidem incidi, sed forte non incidetur, sed antequam incidi possit exteritur. Rursus potest fieri ut non dividatur, neque enim exteri eam possibile esset, nisi prius esset possibile non incidi, quare possunt quidem quædam fieri, sed ita contingit fortasse ut non fiant. Sunt igitur quædam possibilia non necessaria, et in aliis quoque quæ fiunt eadem ratio est. Omne enim quod fit a quolibet consilio, ipse qui consiliatur illius rei principium est, non necessitas, et quæcunque sunt possibilia, mutabiliter evenient. Quæ enim secundum aliquam possibilitatem dicuntur, non eveniunt secundum necessitatem, unde fit ut manifestum sit quoniam non omnia ex necessitate vel sunt, vel fiunt, sed quædam sunt quæ æquali modo, vel fiunt, vel non fiunt, et hoc est utrumlibet fieri, alia vero in pluribus quidem fiunt, in paucioribus vero non fiunt, et æqualiter quidem fiunt, ut egredientem domo amicum videre, fit enim hoc et fit æqualiter; quædam vero frequentius fiunt; quam non fiunt, ut sexagenarium canescere frequentius fit, quam non fit. Et tamen ita hoc potest fieri, ut non fieri impossibile non sit. Illoc enim est quod ait: Alia vero magis quidem et in pluribus alterum, ut canescere in pluribus sexagenarii quam non canescere. Sed contingit fieri alterum, scilicet ut non canescat, alterum vero minime, scilicet ut canescat. Est autem hyperbaton hoc modo. Quod si hæc impossibilia videmus, quod sumus enim aliquibus ipsi principium, et quæcunque possibilia sunt, fieri possunt, et non fieri. Si igitur possibile est et ut sint et non sint, manifestum est non omnia ex necessitate contingere, sed alia æqualiter, alia vero evenire quidem in pluribus, in paucioribus vero non evenire, sed ut non eveniant necesse non est.

Igitur esse quod est, quando est, et non esse, quod non est, quando non est, necesse est. Sed non omne quod est, necesse est esse, nec omne quod non est, necesse est non esse. Non enim idem est omne quod est, necessario esse, quando est, et simpliciter esse ex necessitate. Similiter autem et in eo quod non est. Et in contradictione eadem ratio est, esse quidem vel non esse omne, necesse est, et futurum esse, vel non. Non tamen dividendum dicere alterum necessarium. Dico autem ut necesse est quidem esse futurum bellum navale cras, vel non futurum esse. Sed non necesse est futurum esse cras bellum navale, vel non futurum esse. Futurum autem vel esse, vel non esse necesse est.

Nunc quid sit necessarium temporale describit. Ait enim omnis res quando est, eam sine dubio esse necesse est. Non enim fieri potest ut cum est, non sit, et rursus res quæ non est, quando non est, eam non esse necesse est, neque enim fieri potest, ut quando non est, sit; sed si quando est, eam esse necesse est, id est, non simplex necessarium, sicut

solem oriri simpliciter, sed temporaliter necessarium, ut sedeo, non idcirco simpliciter, et sine temporis præsens descriptione ex necessitate est. Quando enim sedeo, non potest fieri ut non sedeam, et necesse est mihi tunc sedere cum sedeo, sed ipsum sedere mihi non ex necessitate inest, possum enim surgere. Rursus cum non sedeo, tunc mihi necesse est non sedere, sed ipsum non sedere, mihi ex necessitate non inest, possum enim sedere; ergo quod est, quando est, ex necessitate est, et quod non est, tunc cum non est, fieri ut non sit non potest. Non tamen omnia quaecunque sunt aut non sunt, aut ex necessitate sunt, præter temporis præsens nuncupationem, aut ex necessitate non sunt, nulla mentione præsens temporis facta. Quare non est, inquit, idem temporaliter necessarium esse, ut est mihi cum sedeo, et simpliciter ex necessitate esse, ut homini mortalitas, nec idem est, cum non est necessario non esse, ut mihi cum non sedeo non inest sedere, et quod simpliciter ex necessitate non habeo, ut tres oculos vel immortalitatem, atque hoc est quod ait, similiter autem et in eo quod non est. Hoc autem cur dixerit sequitur, et in contradictione eadem ratio est, esse quidem vel non esse omne necesse est, et futurum esse vel non esse. Similis est, inquit, ratio in contradictionibus contingentibus, et in his quæ, cum sunt, secundum tempus necessaria sunt, simpliciter autem necessaria non sunt. Nam in futuris et in contingentibus contradictionibus, totam quidem contradictionem necesse est unam veram habere partem, alteram falsam, ut si quis affirmet cras bellum navale futurum; id ergo non est necesse: et rursus si quis neget non futurum, est quidem aut esse, aut non esse necesse, sed non est necesse esse, nec rursus necesse est non esse, sed tantum aut esse aut non esse; idcirco tota quidem contradictio, unam habebit partem veram, alteram falsam, sed non erit ipsorum una definite vera, falsa altera definite. In præteritis enim sic dicimus: Romulus Romam condidit, Romulus Romam non condidit; una quidem vera est, altera falsa, sed in his definite vera est affirmatio, definite falsa negatio. Nam quia quod factum est, fieri ut factum non sit, non potest, ideo definite in præterito contradictio vera vel falsa est. In futuris vero propositionibus non idem est in his scilicet quæ contingentia significant ut si dicam Philoxenus cœnaturus est, Philoxenus cœnaturus non est. In tota quidem contradictione, una vera est, altera falsa, sed nullus potest dividere, ut dicat aut affirmationem constitute et definite veram esse aut negationem. Ante enim quam cœnet, indefinitum est et variabile an cœnet. Postquam vero cœnaverit præteritum definitur, igitur aut esse aut non esse aliquid in futuris contradictionibus necesse est. Ut autem unum fiat, et unum non fiat, non est necesse, in quo igitur similitudo est contingentis contradictionis et temporalis, neque simplicis necessitatis? in eo scilicet, quia sicut necesse est esse quod est, quando est, non tamen simpliciter necesse est esse,

A quod est præter temporis adjectionem: ita in contradictione contingenti, affirmationem quidem vel negationem veram esse necesse est, non tamen vel affirmationem simpliciter ac definite veram, vel negationem, sed utramlibet et quam certæ veritatis constituerit eventus.

Quare quoniam similiter orationes veræ sunt, quemadmodum et res, manifestum est, quoniam quaecunque sic se habent, ut utrumlibet sint, et contraria ipsorum contingant, necesse est similiter se habere et contradictionem, quod contingit in his quæ non semper sunt, et non semper non sunt. Horum enim necesse est alteram partem contradictionis veram esse vel falsam. Non tamen hoc vel illud, sed utrumlibet, et magis quidem alteram veram, non tamen jam veram vel falsam. Quare manifestum est, quoniam non est necesse omnis affirmationis et negationis oppositarum hanc quidem veram, illam vero falsam esse. Neque enim quemadmodum in his quæ sunt, sic se res habet etiam in his quæ non sunt, possibilibus tamen esse, vel non esse, sed quemadmodum dictum est.

Habent, inquit, quandam cognationem res, et illæ quæ res ipsas propria significatione designant. Quare et oratio quæ designat atque significat rem, sic se habebit, quemadmodum res ipsa est. Ergo si res non fuerit, falsa oratio est; si res fuerit, vera oratio est; et si vera vel falsa oratio est, erit id quod dicitur vel non erit, ut sibi res et oratio convertantur. Ergo si res constituta non est, nec definita necessitate proveniens, nec illa oratio, quæ rem ipsam designat, definitæ est veritatis. Ergo in quibus rebus possibile est non modo esse, sed etiam non esse contingere, in his affirmatio et negatio utrumlibet sese habet, et quemadmodum rem ipsam, et esse et non esse contingit, ita quoque contradictionem et veram et falsam esse indefinite proveniet. Hoc autem in quibus fiat, ipse declarat, ait enim: In his quæ non semper sunt, et non semper non sunt, sola enim sunt quæ et esse et non esse contingunt, quæ non semper sunt, et non semper non sunt; si enim semper essent, status eorum mutari non posset, atque ideo ex necessitate essent; si autem semper non essent, eas non esse, necesse esset. Etenim sicut ipsa natura rerum evenientium est varia, ita quoque altera pars contradictionis habet variabilem veritatem, et semper quidem vera vel falsa est, non tamen una definite, ut hoc verum sit determinate, aut illud, sed utrumlibet. Et sicut status ipse rerum mutabilis est, ita quoque veritas aut falsitas propositionum dubitabilis sit, et eveniet quidem, ut in aliquibus frequentius una sit vera, non tamen semper, et ut una rarius vera, non tamen eam falsam esse necesse sit semper, quod per hoc demonstravit quod dixit, et magis quidem veram alteram, non tantum jam semper veram vel falsam. Concludit totam de futuris contingentibus propositionibus quæstionem, et ait: Manifestum est, non necesse esse omnes affirmationes et negationes definite veras esse, sed deest definite, atque ideo subaudiendum est. Illarum enim quæ contingentes et

futurae sunt, nunquam definite una vera est, altera falsa. Neque enim, inquit, quemadmodum in his quae sunt, sic se habet in his quae non sunt, possibilibus tamen esse, aut non esse, sed quemadmodum dictum est. Illa etenim quae sunt praesentis temporis, sicut ipsorum esse definitum est, ita quoque de his definita est propositio veritas falsitasque. Illa vero quae non sunt quidem, possunt tamen esse, et non esse: et ita futura sunt, ut non ex necessitate proveniant, sed possunt ita esse, ut etiam possint et non esse, in his hoc modo se habebit contradictio quemadmodum dictum est. Dictum autem est quoniam esse quidem vel non esse: omne necesse est, et futurum esse vel non necesse est. Non tamen jam divise ac

definite alterum eorum esse necesse est. Erant autem quatuor diversitates, ut aut utraque verae essent, quod sustulit per hoc quod ait, utraque enim non erunt simul in talibus; aut ut utraque falsa essent, quod per hoc evertit quod ait: At vero nec quoniam neutrum verum est contingit dicere; aut ut una vera definite, altera falsa definite esset, quod illa argumentatione destruxit, per quam omnia ex necessitate docuit evenire, si hoc admitteretur. Quod si res illae minime sunt, constat unam quidem veram esse, aliam vero in contradictione mendacem; sed sicut res ipsae mutabiliter et indefinite futurae sunt, ita quoque enuntiationes variabili nec definita veritate et falsitate proferuntur.

LIBER SECUNDUS.

DE ENUNTIATIONIBUS INFINITIS

Quoniam autem est affirmatio de aliquo significans aliquid, hoc autem est vel nomen vel innominatum, unum autem oportet esse, et de uno, id quod est in affirmatione, nomen autem dictum est, et innominatum prius, non homo enim nomen quidem non dico, sed nomen infinitum, unum enim significat quodammodo infinitum nomen, quemadmodum et non currit, non verbum dico, sed infinitum verbum; erit omnis affirmatio et negatio, vel ex nomine et verbo, vel ex infinito nomine et verbo. Praeter verbum autem nulla affirmatio vel negatio est. Est enim vel erit, et fuit, vel ait, vel quaecunque alia huiusmodi verba, ex his sunt quae sunt posita. Consignificanti enim tempus.

Postquam de praeteriti ac praesentis, futuri etiam temporis veritate et falsitate disseruit, nunc vim simplicis et praedicativae propositionis informat dicens quoniam simplex affirmatio unam rem de una significat, id est, de uno subjecto unum praedicat, subjectum autem illud aut nomen est, aut quod apud veterem quidem fuit innominatum, ab Aristotele vero infinitum nomen vocatum est; prius enim dictum est, quod homo nomen esset, non homo vero innominatum quidem apud antiquos, sed nunc infinitum nomen. Quoniam igitur manifestum est unum de uno praedicare simplicem propositionem, omnis erit propositio simplex, aut ex nomine et verbo, aut ex infinito nomine et verbo. Quod autem dixit: Non homo enim nomen quidem non dico, sed infinitum nomen huiusmodi est. Nomen, inquit, omnia definita significat, non homo vero quamvis unum quodlibet eorum designare possit, quae homines non sunt, tamen quid designet infinitum est et dubium. Nam cum multa sint quae homines non sunt, et unum quodlibet eorum significare possit, quid significet ignoratur: sicut enim non currit non est verbum simpliciter, sed infinitum verbum, ita nomina cum negatione non sunt nomina, sed infinita nomina. Erunt igitur in propositionibus subjecta aut nomina, aut infinita nomina, praeter verbum autem nulla est affirmatio vel negatio, planissime docuit, quae pars orationis in simplici propositione obtineat principatum. Nam si praeter verbum fieri simplex propositio non potest, constat omnem vim

B simplicis propositionis verba complecti. Omnis autem propositio aut esse, aut fuisse, aut futurum esse, aut huiusmodi aliquid habebit. Nam qui dicit currit currens est dicit. Et qui dicit cucurrit, currens fuit proponit; et qui dicit curret, currens erit. Si ergo omnis propositio, aut esse, aut fuisse, aut futurum esse, aut aliquid huiusmodi ut sit enuntiatio, retinebit, manifestum est quod praeter verbum esse non possit. Haec enim, id est, fuit, vel est, aut futurum est, verba sunt, ut ex his cognosci possit quae sunt superius posita atque confessa, cum diceremus verba esse quae consignificarent tempus. Etenim est, et fuit, et caetera significationem temporis secum trahunt.

C *Quare prima erit affirmatio et negatio, est homo, non est homo, deinde est non homo, non est non homo. Rursus, est omnis homo, non est omnis homo, est omnis non homo, non est omnis non homo. Et in extrinsecis temporibus eadem est ratio.*

D Simplicium exempla propositionum apposit, simplices autem supra diximus esse propositiones quae duobus terminis jungerentur. Quare quoniam omne definitum prius est infinito nomine, et non homo non est nomen, sed infinitum nomen, homo vero finitum recte priores eas propositiones quae ex definito sunt nomine in eorum pronuntiavit exemplis; ait enim, Quare prima est affirmatio et negatio, est homo, non est homo. Deinde infiniti nominis affirmationes et negationes subiunxit dicens, Est non homo, non est non homo. Et post haec, universalitatem jungens, easdem rursus iterat propositiones. Et prius illas proponit quae ex finito nomine sunt; secundo vero loco eas quae ex infinito nomine proponuntur, unde fit ut illud intelligere necesse sit, illas quantitates quae universales et particulares determinant, in terminis non haberi. Nam cum duorum terminorum propositio sola simplex sit, inter simplices huiusmodi numerat propositionem quae dicit est omnis homo, cum tres sint partes orationis, quare determinationes non numerantur in terminis. Eodem modo dicit eademque ratione in extrinsecis temporibus simplices fieri propositiones, ut est, fuit homo, non fuit homo,

fuit non homo, non fuit non homo. Et in aliis quoque temporibus idem modus est. Extrinsicus vero tempora vocat quæ sunt præter præsens, id est præteritum et futurum; sed hic de his solis propositionibus locutus est quæ unum subjectum habent, alterum prædicatum. Nunc de his loquetur quæ unum habent subjectum, duo prædicata. An vero hæc quoque simplices sint, in secundæ editionis expositione dicendum est. Nunc vero præter demonstrationem, esse simplices intelligamus

Quando autem est tertium, adjacens prædicatur, dupliciter tunc dicuntur oppositiones. Dico autem, ut est justus homo est, tertium dico adjacere nomen vel verbum in affirmatione. Quare quatuor erunt istæ quarum duæ quidem ad affirmationem et negationem se habebunt secundum consequentiam, ut privationes, duæ vero minime. Dico autem quoniam est, aut justo adjacebit, aut non justo, quare etiam negatio. Quatuor ergo erunt. Intelligimus vero quod dicitur ex his quæ subscripta sunt. Est justus homo. Hujus negatio: Non est justus homo. Est non justus homo. Hujus negatio, non est non justus homo. Est enim hoc loco et non est justo et non justo adjacet. Hæc igitur, quemadmodum in resolutoriis dictum est, sic sunt disposita. Similiter autem se habent; et si universalis nominis sit affirmatio, ut omnis est homo justus, negatio, non omnis est homo justus. Omnis est homo non justus, non omnis est homo non justus. Sed non similiter angulares contingit veras esse. Contingit autem aliquando.

Unum subjectum et duo prædicata, quemadmodum possint esse in propositione commemorat. Si enim hoc modo sit, ut dicamus est justus homo, est et justus prædicatum, homo vero subjectum est. Nunc enim non illud aspicimus, quid prius, quid posterius dictum est, sed quoniam universalius est justum esse quam hominem, potest enim justus esse et qui homo non est, ut Deus, et rursus potest esse simpliciter, et quod homo non est, idcirco est atque justus, quamquam primo dicantur in eo quod est, est justus homo, tamen quoniam universaliora sunt, non de his homo, sed hæc de homine prædicantur, et his homo subjectus est. Ex his igitur duplicem fieri oppositionem dicit, et quatuor propositiones, quarum subter exempla subjecit addens: Dico autem quoniam est aut justo adjacebit, aut non justo. Si quis enim dicat faciens duas affirmationes, est justus homo, est non justus homo, hæc, cum duæ affirmationes sint, duas habebunt negationes. Nam si verbum est in hac propositione quæ dicit, est justus homo, ad justum posuimus. Et in hac rursus propositione quæ dicit, est non justus homo, rursus ad non justum idem est verbum junximus: quoniam negationis oppositionem effecit cum est verbo juncta negatio, id est non, manifestum est quoniam id quod dicitur non est ad justum rursus et ad non justum adjungendum est, ut negationes fiant hujusmodi, non est justus homo, non est non justus homo. Recte igitur dixit: Quare si est justo et non justo adjacebit, etiam negatio justo et non justo adjacebit. Sunt autem propositiones quas

A dicit quatuor hæc, est justus homo: in hac affirmatione ad justum verbum est adjunximus; hujus est negatio, non est justus homo. In hac quoque negatione quæ dicit non est, ad justum rursus adjunximus iterum, est non justus homo. In hac, est ad non justum jungitur; hujus est negatio, non est non justus homo: etiam in hac quoque negatione quæ dicit, non est, ad non justum ponitur. Quod vero ait: Dico autem, ut est justus homo, est tertium adjacere hic nomen vel verbum in affirmatione, hujusmodi est. Tertium, inquit, dico, id est, adjacere verbum est. Homo enim et justus duo sunt, quibus adjicitur verbum est. Idcirco autem dixit nomen vel verbum, quis superius quoque docuit ipsa verba nomina esse, et scilicet loco ubi ait, Ipsa quidem verba secundum dicta nomina sunt. Quod autem sequitur continet difficillimum sensum, quem ipse solita brevitate perstrinxit. In medio namque totius sensus addidit: Quare idcirco quatuor istæ erunt, quarum duæ ad affirmationem et negationem sese habebunt ad consequentiam, ut privationes, duæ vero minime. Hujus sententiæ multiplex expositio ab Alexandro et Porphyrio, Aspasio quoque et Hermino proditur, in quibus quid excellentissimus expositorum Porphyrius dixerit, alias dicemus. Quoniam vero simplicior explanatio Alexandri esse videtur, eam nunc pro brevitate subjecimus. Privatoriarum propositiones sunt quæcunque prædicant privationem. Privatio autem est, ut si quis dicat injustus, privat enim hominem justitiæ. Ergo affirmatio privatoria est quæ dicit, C homo est injustus. Negatio rursus privatoria est, non est homo injustus. Sed neque illa in significatione plena affirmatio est (aliquid enim tollit), sed privatoria affirmatio, quoniam formam quidem affirmationis tenet, sed privationem prædicat, et aliquid ab eo cui privationem copulat abjungit, ut in propositione, est injustus homo, ab homine justitiæ. Nec his rursus pura negatio est. Fugans enim privationem, ut in ea quæ est, non est homo injustus, habitum retinet, id est justitiæ. Sed quoniam quod affirmatio prædicabat, hoc aufert negatio, licet habeat talis negatio, quasi reponendi habitus significationem, tamen quia ipsa privationem subtrahit, privatoria negatio nominatur. Ergo nunc hoc dicit: Cum sint, inquit, quatuor propositiones, quarum duæ ex finitimis nominibus sunt, ut est justus homo, non est justus homo, duæ ex infinitis nominibus, ut est non justus homo, non est non justus homo, duæ, inquit, hæc quarum una affirmatio est, habens infinitum nomen, ut est non justus homo, et una negatio habens rursus infinitum nomen, ut non est non justus homo, sic se habent ad affirmationem et negationem, id est, eandem formam retinent affirmationis et negationis, et similes sunt ad affirmandum aliquid vel negandum his quæ sunt privatoriæ. Nam quemadmodum privatoria quæ dicit est injustus homo non solum affirmatio est, sed privatoria affirmatio, ita quoque ea quæ dicit est non justus homo non solum est affirmatio, sed cum infinito

nomine, et cum aliqua privatione affirmatio. Idem enim valet ad intelligentiam quod dicitur injustus, tanquam si dicatur non justus. Et rursus quemadmodum non est injustus homo, non est solum negatio, sed privatoria negatio, quoniam quanquam det habitum, tamen privationem negat, ita quoque et ea quæ est ex infinito nomine, non est non justus homo, non solum est negatio, sed ex infinito facta nomine infinitum negans. Quia igitur infinitum negat, et subjectum infinito negando privat, privatoriæ similis est. Nam si idem valet injustum esse quod non justum, idem valebit non esse injustum quod non esse non justum. Igitur hæ duæ quæ infinitum nomen habent, quantum ad speciem formamque affirmationis et negationis similiter se habent his quæ sunt privatoriæ affirmationes. Duæ vero illæ quæ simplex definitumque prædicant nomen, ab omni similitudine privationum seclusæ sunt. Nihil enim similis est illa quæ dicit, est justus homo, ei quæ dicit, est injustus homo, cum utræque sint affirmationes, sed illa est simplex, illa privatoria. At vero ea quæ dicit, non est justus homo, ad eam quæ dicit, non est injustus homo, nulla rationis similitudine conjungitur, cum sint utræque negationes; sed illa

Affirmatio. Est justus homo.

Affirmatio. Est injustus homo.

Affirmatio. Est non justus homo.

Sed hæ, inquit, ita sunt dispositæ eademque ad se similitudinem gerunt, quemadmodum in Analyticis, id est resolutoris, dictum est. Scripsit autem duos resolutorios libros de Syllogismo. In quorum primo de propositionum ex finito nomine et infinito consequentia disseruit. Est vero similitudo affirmativæ quidem simplicis ex finito nomine, et negativæ ejus quæ habet infinitum nomen. Namque ea quæ dicit, est justus homo, affirmatio, ei quæ dicit, non est non justus homo, negationi similis est. Negatio quoque simplex finiti nominis, affirmationi infiniti nominis convenit. Ea enim quæ dicit, non est justus homo, similis est ei quæ dicit, est non justus homo. Sed quemadmodum istæ sibi sint similes, et quomodo in consequentia proprium teneant ordinem, nunc quidem exsequi distulimus, paulisper tamen describantur, ut earum quædam proprietas ostendatur. Sit enim affirmatio finiti nominis, et sub ea negatio nominis infiniti. Sit item negatio finiti nominis, et sub ea affirmatio nominis infiniti.

Affirmatio. Est justus homo. Non est justus homo. Negatio.

Angu lare

Angu lare

Negatio. Non est non justus Est non justus Affirmatio.
homo. homo.

In hac igitur descriptione negatio ex infinito nomine sub affirmatione finiti nominis ponitur, et rursus affirmatio infiniti nominis sub negatione finiti, quarum angulares, quoniam sunt indefinitæ, omnes simul in omnibus veræ esse possunt, nisi in his tan-

A est simplex, illa privatoria: quare quæ ex infinito nomine sunt, similiter sese habent quemadmodum privationes, similis namque affirmatio est ea quæ dicit, est non justus homo, ei quæ dicit, est injustus homo. Et rursus ea quæ dicit, non est non justus homo, ei quæ dicit, non est injustus homo, privationes vero simplicibus propositionibus et his quæ ex finitis nominibus fiunt, non conjunguntur. Neque enim quisquam dixerit eam quæ dicit, est justus homo, esse comparem ei quæ dicit, est injustus homo, nec vero eam quæ dicit, non est justus homo, posse aliquid comparari cum ea quæ dicit, non est injustus homo. Recte ergo dictum est de his quatuor propositionibus duas ad affirmationem et negationem ita se habere, ut sunt privationes; duas vero esse simplices, et præter aliquam privationum similitudinem. Quod autem ait ad consequentiam, tanquam si dixisset ad similitudinem, ita debet intelligi. Quæ enim sibi sunt similia, a se quodammodo non recedunt, et se invicem consequuntur. Describuntur ergo duæ prius simplices propositiones, post has duæ privatoriæ, postremo quæ infinitis nominibus constant, ut affirmationes sub affirmationibus, negationes sub negationibus constituentur.

Non est justus homo.

Negatio.

Non est injustus homo.

Negatio.

Non est non justus homo. Negatio.

tum quæ aut naturaliter insunt, aut naturaliter inesse non possunt, ut si quis dicat, est homo animal, nunquam cum hac vera esse potest: illa quæ dicit, est homo non animal, quæ est angularis, idcirco quoniam animal naturaliter in substantia hominis perspicitur inhærere. Rursus si quis dicat, est homo lapis, est homo non lapis, ne hæ quidem simul veræ esse possunt, idcirco quod lapidem inesse homini naturaliter impossibile est. Quod si hujusmodi sunt quæ non insunt naturaliter, sed inesse possint, ut in his quæ supra posuimus exemplis, angulares veræ sunt semper. Potest enim vera esse et ea quæ dicit, est justus homo, et ea quæ dicit, est non justus homo. Rursus potest vera esse quæ dicit, non est justus homo, si hoc de Sylla dicatur, et ea quæ dicit, non est non justus homo, si hoc de Catone prædicetur. In his igitur quæ sunt indefinitæ, si ea quæ prædicantur naturaliter non insunt, sed ea inesse possibile est, semper angulares simul veras esse contingit. Quod si hujusmodi propositiones cum definitione ponamus, ita dicendum est: est omnis homo justus, hujus negatio, non est omnis homo justus. Rursus, est omnis homo non justus, hujus negatio, non est omnis homo non justus, quæ disponantur hoc modo, ut negatio sub affirmatione sit, et sub negatione affirmatio.

Affirmatio. Est omnis homo justus.

Non est omnis homo justus. Negatio.

non sit

veræ

Simul

veræ

Negatio. Non est omnis homo Est omnis homo Affirmatio.
non justus. non justus.

In his ergo quamdam dissimilitudinem monstrat. Nam in indefinitis si ea quæ prædicantur naturaliter non inessent, esse tamen in subjectis possent, semper angulares simul veras esse sine dubio contingebat. Nam et affirmationes affirmationibus et negationes negationibus conveniebant. In his autem quæ cum definitione quantitatis dicuntur, non idem modus est. Affirmationes enim affirmationibus nulla ratione junguntur. Nam si vera sit ea quæ dicit, est omnis homo justus, nunquam vera esse potest ea quæ dicit, et omnis homo non justus, quæ est angularis, et hoc discrepare in nullo reperietur exemplo. Negationes autem particulares, quæ sunt sibi angulares, simul veras esse contingit. Potest enim verum esse in his quæ naturaliter non sunt, et possibilia sunt inesse, ut negatio particularis negationi particulari ei quæ est angularis conveniat, ut ea quæ est, non est omnis homo justus, ei quæ est angularis conveniat, non est omnis homo non justus, sed hoc dissimilitudinem quam in indefinitis. Nam in illis et ea quæ dicit, est justus homo, ei quæ dicit, est non justus homo, angulari scilicet, conveniebat. Rursus ea quæ dicit, non est non justus homo, ei quæ est, non est justus homo, angulariter positæ congruebat. In his autem, id est secundum quantitatem definitis, affirmationes quidem duæ universales, quæ sunt, est omnis homo justus, et est omnis homo non justus, nunquam simul veræ esse possunt, angulares autem negationes quæ particulares sunt, id est, non est omnis homo justus, et non est omnis homo non justus, in his quæ et esse et non esse possibilia sunt, simul veræ sunt. Non ergo similiter in his quæ sunt definitæ, angulares sibi inmet congruunt, ut in his quæ definitæ sunt. Quod per hoc demonstrat quod ait: Sed non similiter angulares contingit veras esse. In illis enim sibi inmet utraque consentiunt angulares, in his autem angulares quidem affirmativas nunquam simul veras esse contingit. Alias vero angulares quæ sunt particulares negationes contingit aliquando. Hoc enim ipsius declarant verba dicentis: Sed non similiter angulares, contingit veras esse. Contingit autem aliquando. Non similiter quidem contingit veras esse, idcirco quod affirmationes universales, angulares veræ nunquam sunt, quod in his quæ indefinitæ sunt, contingebat. Contingere autem aliquando dixit, cum angularium, quæ sunt particulares negationes, facimus comparisonem, si ea quæ prædicantur non sint naturalia subjectis, sed tamen inesse possibilia.

Hæ igitur duæ oppositæ sunt, aliæ autem ad id quod est non homo, quasi subjectum aliquod additum: ut, est justus non homo, non est justus non homo. Est non justus non homo, non est non justus non homo. Magis autem plures his non sunt oppositiones, hæ autem extra illas ipsæ secundum se erunt ut nomine utentes eo quod est non homo.

Alias nobis rursus esse propositiones ostendit, quarum aliis quidem non prædicatum, sed subjectum infinitum sit, aliis utrumque. Si quis enim dicat, est justus non homo, quoniam non homo subjectum est, et est infinitum nomen, vocatur propositio facta ex

A infinito subjecto: idem est et in negatione quæ est, non est justus non homo. At vero sunt aliæ propositiones quæ et ex prædicato et ex subjecto infinitis esse videantur, ut est cum dicimus, est non justus non homo, non est non justus non homo. In his enim non justus prædicatum est, non homo subjectum. Sed utraque sunt infinita; unde fit ut in his propositionibus in quibus est verbum tertium prædicatum, magis plures propositiones quam hæ quæ dictæ sunt inveniri non possint. Aut enim ex utrisque erit finitis, prædicato scilicet et subjecto, ut est homo justus, non est homo justus; aut solum prædicatum habebit infinitum, ut est non justus homo, non est non justus homo; aut prædicatum quidem finitum erit, infinitum vero subjectum, ut est justus non homo, non est justus non homo; aut et prædicatum et subjectum infinita proponuntur, ut est non justus non homo, non est non justus non homo; ultra autem propositiones, in quibus est verbum tertium prædicatum sit inveniri non possunt. Sed hæ quæ subjectum infinitum habent, vel utrumque infinitum, præter illas superiores sunt, quæ aut prædicatum infinitum habent, aut utraque finita, atque ideo extra illas esse dicuntur, et nullam ad eas consequentiam servant, et est ita positum in ea propositione quæ dicit, est justus non homo, nomen infinitum quod est non homo, tanquam si finitum nomen aliquod poneretur. Atque hoc est quod ait, Ut nomine utentes non homo. Ita enim infinitum nomen positum est, tanquam si finitum nomen esset positum, nominis enim locum tenet; quanquam etiam cum ita positum sit, nihilominus tamen nomen sit: infinitum enim nomen licet simpliciter nomen non sit, tamen cum infinito junctum nomen est.

In his vero in quibus est non convenit, ut eo quod est currere, vel ambulare, idem facit sic positum, ac si est adderetur, ut, Currit omnis homo, non currit omnis homo. Currit omnis non homo, non currit omnis non homo. Non enim dicendum est non omnis homo, sed non negationem ad id quod est homo addendum est. Omnis enim non universale significat, sed quoniam universaliter. Manifestum est autem ex eo quod est: Currit homo, non currit homo. Currit non homo, non currit non homo. Hæc enim ab illis differunt, eo quod universaliter non sunt. Quare omnis vel nullus, nihil significat aliud, nisi quod universaliter de nomine, vel affirmationem, vel negationem. Ergo et cætera eadem oportet opponi.

Sunt, inquit, quædam propositiones, quæ cum est prædicantur. Aliæ vero quas cum est verbo prædicare non possumus, ut in eo quod dicimus homo ambulat, homo currit. Sed in his nihil differt an ita quis dicat, ut dicitur, id est homo currit, et homo ambulat, an cum est verbo eas prædicet, idem namque est dicere, homo currit et homo ambulat, tanquam si dicatur, homo currens est, homo ambulans est. Quocirca nihil differt in hujusmodi propositionibus utrum cum est verbo, an præter est adjuncto verbi actu proponatur. Idem quoque est etiam in universalibus. Nam cum dicimus omnis homo currit, om-

nis homo non currit, et rursus omnis non homo currit, omnis non homo non currit, idem est tanquam si dicamus, omnis homo currens est, et omnis homo currens non est, et rursus omnis non homo currens est, omnis non homo currens non est. Docet autem illud quoque multum differre an ad positum terminum iungatur negatio, an certe ad determinationem: nam si ad subjectum terminum dicitur, fit nomen infinitum, ut est omnis non homo currit, si ad determinationem fit negatio, ut est non omnis homo currit; unde fit ut si non ad determinationem universalem, sed ad rem ac terminum negatio ponatur, sit infinitum nomen, ut est non homo. Quod si non ad rem universalem, sed ad determinationem universalem, negatio est: cum enim dicimus, non omnis, omnis quidem universale non est, sed consignificat quoniam illud de quo dicitur universaliter dicitur, ut cum dicimus, omnis homo, homo quidem ipsum universale est, omnis vero non est quidem universale, sed consignificat, quoniam res universalis, id est homo, universaliter dicta est; ergo quoties ad determinationem quæ rem quamlibet universalem universaliter dictam demonstrat, negatio ponitur, non nomen infinitum, sed negationem constituit, atque hoc est quod ait: Non enim dicendum est, non omnis homo, sed non negationem ad id quod est homo addendum est, omnis enim non universale signat, sed quoniam universaliter. Ipsum enim omnis non est universalis terminus, nec omnino terminus, sed universalis prædicato additum, facit illud universaliter enuntiari, probat autem hoc non esse universales terminos, sed tantum determinationes universaliter consignantibus hoc modo: Cum enim dicimus, currit homo, non currit homo, currit non homo, non currit non homo, universalis quidem subjecta sunt in his propositionibus, sed non universaliter prædicantur. Distant autem hæ ab his propositionibus in quibus sic dicimus: Omnis homo currit, nullus homo currit, eo quod istæ quidem universale universaliter prædicant, illæ vero universale non universaliter. Manifestum est ergo quoniam omnis et nullus non sunt universalis, sed id quod universale prædicatur faciunt ut universaliter enuntietur. Quare eadem omnia ponenda sunt, currit omnis homo, si infinitum nomen volumus facere, non dicamus, currit non omnis homo, sed negationem, id est non, no-

mini addemus, eadem in propositione cuncta servantes, si affirmationem volumus ex infinito nomine facere. Quod si ad determinationem universalis rei negationem aptemus, fit non affirmatio nominis infiniti, sed propositionis ex nomine finito negatio.

Quoniam vero contraria est negatio ei quæ est, omne est animal justum, illa quæ significat, quoniam nullum est animal justum, hæ quidem manifestum est, quod nunquam erunt, neque vere simul, neque in eodem ipso. His vero oppositæ erunt aliquando, ut non omne animal justum est, et est aliquod animal justum.

Quoniam, inquit, hæ contrariæ sunt, simul veræ esse non possunt, neque in eodem, et possunt quidem vicissim et cum temporis diversitate esse veræ, simul autem esse non possunt, ut si quis dicat aureo quidem sæculo omnes homines fuisse justos, ferreo vero nullum hominem esse justum; utraq; veræ esse possunt, sed non eodem tempore. Hoc est enim quod ait, neque veræ simul, quod autem secutus est, neque in eodem in ipso scilicet subjecto, ut dicamus: Est omne vivens justum, si referamus ad cœlestes potestates, vera est. Nullum vivens justum est, si referamus ad equos, utraq; sunt veræ, sed non in eodem ipso, illud enim in divinis, istud in equis retinet veritatem. His autem quæ sunt oppositæ, id est, particulares possunt simul esse veræ, tunc cum superiores universales sint simul falsæ. Quæ autem sunt hæ, ipse planissimo monstravit exemplo dicens: Non omne animal justum est, quod est particularis negatio, et est aliquod animal justum, quod est particularis affirmatio.

Sequuntur vero hæ, eam quidem quæ est, nullus est homo justus, illa quæ est, omnis est homo non justus. Illam vero quæ est, aliquis homo justus est, opposita, non omnis est homo non justus. Necesse est enim aliquem esse.

Ostendit superius affirmationem universalem et universalem negationem, quoniam sibi essent contrariæ, simul veras esse non posse. Nunc autem monstrat universali negationi nominis finiti, consentire universalem affirmationem nominis infiniti, et particulari affirmationi, quæ est opposita universali negationi nominis finiti, consentire eam quæ est opposita universali affirmationi nominis infiniti, scilicet particularem negationem prædicatum retinentem infinitum.

D Et prius describantur hoc modo:

Oppositæ	Negatio. Nullus homo justus est,	Consentaneæ. Omnis homo non justus est	Affirmatio. Omnis homo non justus est	Oppositæ
	Affirmatio. Quidam homo justus est.	Negatio. Non omnis homo non justus est.	Consentaneæ.	

Est autem universalis negatio ea quæ dicit, nullus homo justus est, huic opposita est, contradictoriæ particularis affirmatio, quidam homo justus est. Rursus universalis affirmatio est infinitum habens præea quæ dicit, omnis homo non justus est, huic contradictoriæ particularis opponitur infinitum habens prædicatum, ea quæ dicit, non omnis homo non justus est. Hæ igitur sese perimunt, sed univer-

salis affirmatio nominis infiniti, id est, omnis homo non justus est, sequitur negationem eam quæ dicit, nullus homo justus est. Nam si verum est nullum esse hominem justum, verum est omnem hominem esse non justum. Sed his oppositæ rursus sibiipsæ consentiunt. Nam si verum est dicere quoniam quidam homo justus est, verum est dicere non omnis homo non justus est. Si enim non omnis homo

non justus est, aliquem justum esse necesse est. A

Manifestum est quoniam etiam in singularibus, si est verum interrogatum negare, quod et affirmare verum est, ut, Putasne Socrates sapiens est? Non. Socrates igitur non sapiens est. In universalibus vero non est vera quæ similiter dicitur. Vera est autem negatio, ut Putasne omnis homo sapiens est? Non. Omnis igitur homo non sapiens est, hoc enim est falsum; sed non igitur omnis homo sapiens est, vera est. Hæc enim opposita est, illa vero contraria.

Quoties aliquis, inquit, in singularibus rebus interrogat, et is qui interrogatur, negat, tunc is qui interrogat recte negationem cum singulari jungens, ex infinito nomine faciet affirmationem, ut si aliquis dicat: Putasne Socrates sapiens est? contra alius respondeat, Non, erit recta conclusio dicentis: Socrates igitur non sapiens est. Ex negatione ergo respondentis et infinito nomine non sapiens, facta est affirmatio, Socrates non sapiens est, atque hoc quidem in singularibus. Quod si hoc in universalibus fiat universaliter prædicatis, negationem potius fieri contingit quam affirmationem, ut si quis interroget: Putasne omnis homo sapiens? ille respondeat, Non, non necesse est ita concludere ut dicatur, omnis igitur homo non sapiens est. hoc enim falsum est, nec hoc evenit necessario ex interrogati responsione. Sed magis illud, non omnis homo sapiens est. Nam cum aliquis interrogat, Putasne omnis homo sapiens est, si ille neget, dicens, Non, tu concludas oportet, non omnis igitur homo sapiens est. Hoc enim ex illius responsione necesse est evenire. Sed hæc contrajacens est interrogationi, id est opposita. Interrogasti enim universalem affirmationem dicens, Putasne omnis homo animal est? respondit, Non, concludes tu particularem negationem, non omnis homo animal est, et hæc dividit verum vel falsum. Nam si contra eam interrogationem per quam universalem affirmationem interrogasti, ille neget, et tu concludas eam propositionem quæ dicit, omnis homo igitur non sapiens est, non potius contrajacentem, sed contrariam facies, hæc enim quæ dicit, omnis homo non sapiens est, consentit ei quæ dicit nullus homo sapiens est. Quare nihil differt, utrum hanc aliquis ex infinito nomine affirmationem respondeat, an ex finito nomine universalem negationem quæ cum affirmatione universali, quam interrogasti, verum falsumque non dividit. Sed illa sola concludenda sunt, in quibus unum verum est, alterum falsum. Non igitur ita debet fieri in universalibus, ut interrogata universali affirmatione, si alius negationem respondeat, universalis affirmatio ex infinito nomine concludatur, sed potius particularis negatio ex nomine finito.

Illæ vero quæ sunt contrajacentes secundum infinita nomina vel verba, ut in eo quod est, non homo, vel non justus, quasi negationes sine nomine et verbo esse videbuntur, sed non sunt: semper enim vel veram esse vel falsam necesse est negationem. Qui vero dixit non homo, non plus dicente homo, sed etiam minus, verus vel falsus fuit, si non aliquid addatur.

Cum de propositionibus ex infinitis loqueretur nominibus ipse infinita nomina sola sumpsit, et de his qualia videantur esse pertractat. Sermonum, inquit, prolationes, quæ secundum contrajacentia nomina vel verba sibi oppositæ sunt, ut in eo quod dicimus, homo, non homo; currit, non currit, quoties finitum infinito comparatur, videntur quasi quædam esse negationes. Sed ita non est, omnis namque negatio vel vera vel falsa est. Qui autem dicit non currit, et non laborat, et non homo, neque verum aliquid enuntiavit neque falsum, et fortasse minus aliquid veri vel falsi significavit, quam is qui finitum nomen ponit. Nam qui finitum nomen constituit, nihil quidem adhuc verum falsumve enuntiavit, sed quoniam quiddam finitum posuit, propinquior est hujusmodi prolatio ad B veritatem, quæ aliquid finitum ponit, ea prolatione quæ aliquid infinitum. Sicut illa quæ aliquid signant propinquiora sunt ad enuntiationem faciendam his quæ nihil significant, quare in his quæ infinita sunt; minus illa veritas falsitasve perspicitur, quam in his omnibus quæ sunt finita. Ac multo magis nihil adhuc verum falsumve designat, id quod dicitur non homo, vel non currit, nisi aliquid addatur, quod enuntiationem possit efficere. Quod autem dixit, quasi negationes sine nomine et verbo esse videbuntur, idcirco addit quoniam infinita nomina vel verba, neque nomina sunt simpliciter, neque verba, et videntur non homo, et non currit, negationes esse. Quod si ita est, sine nomine et verbo, esse negationes videntur. Addidit etiam illud nihil magis de homine, sed etiam C minus verus fuit vel falsus. Qui enim dicit homo, rem constituit, qui dicit non homo, ipsam quidem rem tulit, sed nihil addidit. Quocirca longe minus quiddam enuntiavit de homine, qui infinitum de homine dixit, quam qui finitum.

Significat autem, est omnis non homo justus nulli illarum idem, nec huic opposita ea quæ est, non est omnis non homo justus. Illa vero quæ est, omnis non justus non homo est, illi quæ est, nullus est justus non homo, idem significat.

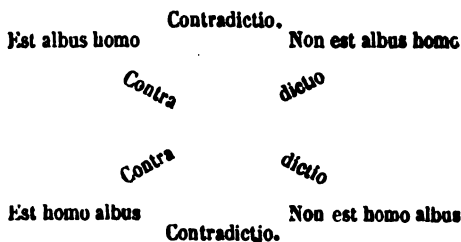
Illæ propositiones in quibus infinita nomina subiecta sunt, longe aliud, inquit, significant, et non idem his propositionibus quæ vel secundum finita, vel secundum infinita prædicata dicuntur; ea enim quæ dicit, est omnis non homo justus, nihil idem significat illi quæ dicit, est omnis homo justus, vel nullus homo justus est, vel iterum, est omnis homo non justus, vel nullus homo non justus, nulli enim similis est earum, ea quæ dicit, est omnis non homo justus, nec huic opposita negatio particularis, ea quæ dicit, non est omnis non homo justus; ulli earum idem significat quæ superius descriptæ sunt, vel alicui earum quæ sunt in superius oppositæ descriptis. Illæ vero quæ ex duobus terminis infinitis constitutæ sunt, illis sunt similes, quæ universales negationes sunt habentes subjectum infinitum, ut ea quæ dicit, est omnis non justus non homo, illi idem significat, eque consentit quæ dicit, est nullus justus non homo, et prior quidem utrosque terminos retinet infinitos,

hæc vero secunda prædicatum quidem finitum, sub-
jectum vero infinitum; et illa quidem est affirmatio
ex duobus infinitis, hæc vero ex finito prædicato et
subjecto infinito negatio universalis.

*Transposita vero nomina et verba idem significant, ut
est albus homo, est homo albus. Nam si hoc non est,
ejusdem multæ erunt negationes. Sed ostensum est quod
una unius est. Ejus enim quæ est, est albus homo, ne-
gatio est, non est albus homo, ejus vero quæ est, est
homo albus, si non eadem est ei quæ est, est albus
homo, erit negatio vel ea quæ est, non est non homo
albus, vel ea quæ est, non est homo albus. Sed altera
quidem est negatio ejus quæ est, est non homo albus,
altera vero ejus quæ est, est albus homo. Quare erunt
duæ, unius. Quoniam igitur transpositio nomine et
verbo eadem fit affirmatio et negatio, manifestum est.* B

Quoties, inquit, nomina permutantur et verba, eæ-
dem propositionum significationes permanent. Quo-
ties autem negatio permutatur, non eadem, nam si
quis dicat: Est non homo albus, et non est homo
albus, non idem significat permutata scilicet et trans-
posita negatione. Quoties autem dicitur, est albus
homo, et rursus est homo albus, idem transposita
verba nominaque significant, et erunt eadem affir-
mationes: nam si quis hoc negat, contingit ut unius
affirmationis, duæ negationes sint. Hoc autem mon-
stratum est superius fieri non posse, sed semper unius
affirmationis unam esse negationem. Illius namque
affirmationis quæ dicit, est albus homo, illa negatio
est, quæ dicit, non est albus homo; illius autem quæ
proponit, est homo albus, si non est eadem illi affir-
mationi quæ enuntiat, est albus homo, sed est ab ea
diversa, sit negatio vel ea quæ dicit, non est non
homo albus, vel ea quæ dicit, non est homo albus;
sed illa quæ proponit, non est non homo albus, habet
suam affirmationem ad quam referri debeat, eam sci-
licet quæ enuntiat, est non homo albus. Illa vero quæ
dicit, non est homo albus, negatio est ejus quæ pro-
ponit, est homo albus. Sed si affirmationes eorum
diversæ sunt, diversæ erunt etiam negationes. Si quis
ergo dicat affirmationem quæ proponit, est albus
homo, diversam esse ab ea, quæ enuntiat, est homo
albus, illud quoque concedat necesse est ut negatio-
nes quoque ipsarum diversæ sint, est autem negatio
illius quæ dicit, est albus homo, illa scilicet quæ pro-
ponit, non est albus homo. Rursus illius quæ enun-
tiat, est homo albus, est negatio, non est homo albus.
Quare hæc duæ negationes, non est homo albus, et
non est albus homo a se diversæ sunt. Rursus cum
dicimus, est albus homo, et negatur non est albus
homo, si de eodem homine utræque dicantur, unam
veram alteram falsam esse necesse est; ut si de So-
crate dicatur, est albus homo, non est albus homo,
quæ cum ita sint, necesse est ut ejus quæ ait est
albus homo negatio sit ea quæ dicit non est albus
homo; sed posita est quidem prius negatio quæ dicit
non est albus homo ejus affirmationis esse quæ dicit
est albus homo. Nunc vero monstramus illam quoque
quæ dicit non est albus homo ejus affirmationis ne-

A gatio nem esse quæ dicit est albus homo, utræque
enim verum inter se falsumque dividunt. Neque enim
fieri potest ut si de uno eodemque homine dicatur, est
albus homo, et non est homo albus, ut utræque sint
veræ: quod si ita ut nunc sunt positæ aliquando in
veritate concordant, hoc idcirco evenit quia indefi-
nitæ sunt, non quia verbis fiunt nominibusque trans-
positiis: quare evenit ut unius affirmationis duplex sit
negatio. Quod autem diximus inferiori descriptione
magis liquebit.

DE CONJUNCTIS ET DIVISIS ENUNTIATIONIBUS.

*At vero unum de pluribus, vel plura de uno affirmare
vel negare, si non est unum ex pluribus, non est a fir-
matio una, neque negatio. Dico autem unum, non si
unum nomen positum sit: non fit autem unum ex illis,
ut homo est fortasse et animal, et bipes, et mansuetum;
sed ex his etiam unum fit. Ex albo autem et homine, et
ambulare non fit unum. Quare nec si unum aliquid de
his affirmet aliquis, erit affirmatio una, sed vox quidem
una, affirmationes vero multæ. Nec si de uno ista, sed
C similiter plures.*

Multa Peripateticis de discernendis propositionibus
quæ essent una, quæ multæ, consideratio fuit. Atque
ideo nunc hoc dicit, et si una res, inquit, de pluri-
bus prædicetur in propositionibus vel affirmativis,
vel negativis, vel rursus res plures de una iterum
prædicentur, et si pluribus illis rebus unum nomen
sit positum, vel una res de uno nomine plura signifi-
canti prædicetur, si ex illis omnibus rebus unum
aliquid non sit, non est una affirmatio, nec una ne-
gatio: si quis enim dicat animal rationale bipes homo
est, unum hominem pluribus prædicando subjecit;
sed hæc sigillatim quidem dicta plura sunt, unam
vero quamdam substantiam informant. Coeuntibus
namque animali, rationali, et bipede fit una substan-
tia animal rationale bipes, quod est homo. Et
quoniam hæc sigillatim dicta multa sint, si quis
enim dicat animal, et rursus rationale, et intermisso
tempore bipes, discretim multa significantia, tamen
juncta in unum unam faciunt naturam, et hoc est
quod ait: Ut homo est fortasse et animal, et bipes,
et mansuetum; sed ex his unum fit, tanquam si dice-
ret: Homo enim plura significat, sed ita, si ea quæ
significantur discretim dicantur. Nam et animal, et
bipes, et mansuetum designat. Dicimus enim homi-
nem esse animal, et bipedem, et mansuetum; sed
hæc juncta in unum corpus efficiunt unum animal
mansuetum bipes, quod est homo. Quare quoniam
de uno plura prædicata sint, tamen quoniam ex omni-

bus unum aliquid fit, ex hoc una est affirmatio atque negatio. Quod si duæ res tales subjectæ sint de quibus una res prædicetur, ut de his unum fieri aliquid æqueat, non est una affirmatio, nec una negatio. Si quis enim candido aliquo homine ambulante dicat, album et ambulans homo est, album et ambulare in unam naturam non conveniunt, nec fit ex utrisque aliquid unum, ita ut alienius hæc duo juncta substantiam forment. Quare sive affirmentur, sive negentur, sive subjecta sint, sive prædicata, non erit una affirmatio, nec una negatio, sed vox quidem una est. Tot autem in ea sunt affirmationes et negationes, quot termini sunt positi ex quibus unum non fit, sive autem de pluribus unum prædicetur, sive plura de uno prædicentur, idem modus est, ut si quis dicat, homo animal rationale bipes est, quoniam ex his unum quiddam fit, una est propositio. Sin vero quis ducat, homo albus ambulans est, quoniam ex his nihil unum fit, non est una propositio. Amplius quoque si de pluribus rebus unum nomen sit positum, ex quibus conjunctis nulla una natura sit, et de illo uno nomine unum quodlibet aliud prædicetur, non est una affirmatio, nec una negatio. Marinus namque et hic latrabilis uno vocabulo canes vocantur. Si quis igitur dicat, canis animal est, quoniam ex his quæ significat canis in unum junctis nihil unum efficitur (ex cane enim et latrabili et marino junctis nulla una substantia est), illa propositio multiplex est, et multa significans, et non una. Quare quemadmodum si quis hujusmodi propositiones interroget, debeat responderi, docet dicens:

Si ergo dialectica interrogatio responsionis est petitio, vel propositionis, vel alterius partis contradictionis, propositio vero unius contradictionis pars est, non erit una responsio ad hæc. Neque enim est una interrogatio, nec si sit vera. Dictum est autem de his in Topicis, simul autem manifestum est, quoniam nec hoc ipsum, quid est, dialectica interrogatio est. Oportet enim datum esse ut ex interrogatione eligat, utram velit contradictionis partem enuntiare. Sed oportet interrogantem, determinare, utrum hoc sit homo, an non hoc.

Sensus hujusmodi est, quicumque interrogat si ab arte dialectica non declinet, idcirco interrogat ut ei respondeatur. Respondeatur autem aut tota propositio, aut contradictionis una particula. Si quis enim sic dicat interrogans, Animane immortalis est? Tunc respondens aut est respondebit, aut non. Hoc autem est totius contradictionis una particula. Contradictio enim est, anima immortalis est, anima immortalis non est, ergo est, et non contradictionis sunt particulæ. Quod si quis interroget, Animane immortalis est an non? tunc ille ita respondeat si velit totam propositionem dicens, Videtur mihi immortalis esse, vel rursus, Videtur mihi non esse immortalis. Ergo quisquis ita responsionem petit, ut illa responsionis petitio vel propositionis petitio sit, vel unius partis contradictionis. Propositio autem unius contradictionis pars est, id est, omnis affirmatio una unam habebit negationem, et in duabus

A propositionibus una erit contradictio. Quare quisquis plura significantem propositionem dixerit, ille non facit propositionem ad quam sit una negatio. Quocirca hujusmodi interrogationi quæ plura significat, nec si vera sit, debet esse una responsio. Si quis interroget substantiane sit canis, quanquam verum sit dicere substantia est, quoniam et latrabilis et marinus substantiæ sunt, tamen non est ad hanc una facienda responsio. Sed dicendum est de quo cane interroget, quod si ille dixerit de marino, vel rursus de latrabili, tunc cum per illius determinationem definitionemque interrogationis facta fuerit una propositio, unumque significans, adhibenda est una responsio. De his autem in Topicis dictum esse commemorat. Similiter autem manifestum est, quoniam nec hoc ipsum quid est, dialectica est interrogatio, qualis debet esse modus dialecticæ interrogationis exsequitur. Ait enim, Si quis interroget quid est animal, hæc non est dialectica interrogatio. Oportet enim per dialecticam interrogationem optionem respondentem dare, utrum affirmare velit, an negare quod dicitur, ut si quis sic interroget, Putasne bonum malo contrarium est? tunc respondentem datur electio utrum affirmare velit an negare. Dicit enim ille, aut est, aut non est Qui autem ita interrogat, quid est animal? nullum illi locum aut affirmationis aut negationis relinquit; quid enim dicturus est interrogante aliquo, Quid est animal? dicturus est, Non? inconveniens erit responsio. Eodem modo quoque si dicat est animal, ad causam. Sola igitur illa est dialectica interrogatio, in qua datur respondentem ex interrogatione optio utrum velit partem contradictionis eligere, eamque enuntiare vel affirmando scilicet vel negando. Oportet enim interrogantem determinare, utrum, verbi gratia, animal homo sit, an non, ut ex illa interrogatione, quam velit partem contradictionis possit, is qui respondet eligere.

Quoniam vero hæc quidem prædicantur composita, ut unum sit omne prædicamentum eorum quæ separatim prædicantur, alia vero non, quæ differentia est. De homine enim verum est dicere et separatim animal, et separatim bipes, et hæc ut unum; et hominem, et album, et hæc ut unum. Sed non si citharædus est et bonus, est et citharædus bonus. Si enim quoniam alterutrum dicitur, et utrumque dicitur, multa inconvenientia erunt. De homine enim verum est et hominem et album dicere. Quare et omne. Rursus si album, et omne, quare erit homo albus albus, et hoc in infinitum. Et rursus musicus albus ambulans, et hæc eadem frequenter implicita in infinitum. Amplius Socrates. Socrates est, et homo, et Socrates Socrates homo. Et si homo et bipes, et homo homo bipes. Quoniam ergo si quis simpliciter dicat complexiones fieri plurima inconvenientia, contingit dicere, manifestum est. Quemadmodum autem ponendum sit, nunc dicamus:

Postquam de unitate propositionis explicuit, et quid esset dialectica propositio terminavit. Nunc ad illa venit in quibus plura sæpe de uno sigillatim veraciter prædicant, quæ simul prædicata, alias vera

sunt, alias falsa. Si quis enim sic dicat : Marius malus est, fortasse verum est. Rursus : Marius dux est, et hoc verum est. Quæ conjuncta in unum nulla ratione sunt vera, velut si quis dicat : Marius malus dux est, est namque optimus dux optimus. Rursus homo animal est, verum est, et homo bipes est, verum est, et hæc juncta vera rursus sunt. Si quis enim dicat homo animal bipes est, verum est. Horum ergo qui modus sit, vel quando ea quæ singula extra prædicantur, juncta, vera vel falsa sint, regulam daturus aggreditur, et sensus quidem huiusmodi est. Ordo autem sermonum talis est. Quoniam vera, inquit, quædam sunt, quæ ita conjuncta de aliquo prædicantur, ut eorum prædicamentum unum sit, et in unum congruat forma eorum quæ extra vere poterant prædicari, ut in eo quod est animal bipes de homine juncta compositaque dicuntur, et sit una quodammodo prædicatio : cum animal et bipes extra sigillatim valeant prædicari, dicimus enim homo animal est, et rursus homo bipes est, alia vero quæ non sunt eo modo, quæ sigillatim quidem prædicari verum est, composita vero falsum, sed quæ horum differentia est, vel quando fit, quando hoc eveniat, dicendum est, et hoc docet exemplis. De homine enim, inquit, verum est dicere extra animal, extra bipes, et ut unum, ut de eo dicatur, animal bipes. Rursum quolibet hominem, ut Socratem possumus dicere, ille homo albus est, rursus ille homo homo est, et hæc et unum juncta dicentes : ille homo homo albus est. Sed aliquoties evenit ut aliquis homo citharædus sit quidem et imperitus. Bonus autem homo, et si de ipso dicatur quoniam est citharædus, verum est, et quia bonus est hoc quoque verum est. Sed non et si citharædus est et bonus, idcirco jam bonus est etiam citharædus, fortasse enim est imperitissimus, homo autem bonus. Si enim quoniam alterutrum dicitur, et utrumque dicitur, multa inconvenientia erunt. Si quis enim sit qui dicat, omnia quæcunque sigillatim vere dicuntur, ea juncta etiam vere possunt dici, multa inconvenientia et impossibilia contingunt. Hoc est enim quod ait, Si enim quoniam alterutrum dicitur, et utrumque dicitur; si enim aliquis dicat quoniam alterutrum extra vere dicitur, et utrumque simul vere semper posse dici, multa sunt impossibilia quæ contingunt; quæ autem sint impossibilia quæ contingunt, hæc sunt. De homine enim possumus dicere quoniam homo est, et rursus possumus dicere quoniam albus est; dicimus igitur et simul de homine, homo albus est. Rursus de homine albo possumus dicere quoniam homo est, possumus dicere quoniam albus est; igitur et hæc juncta dicuntur, homo homo albus albus est. Nam si verum est dicere de homine quoniam homo est, et de albo quoniam albus est, et omne hoc vere dici potest, id est homo homo albus albus est. Et si de hoc iterum homine albo, verum est dicere quoniam albus est, et verum est de eo album prædicare, et rursus de homine prædicare album verum est; erit ergo homo albus albus, et rursus de hoc homine album

A prædicare verum est, erit igitur tertio homo albus albus albus, et hoc in infinitum progreditur. Et rursus si verum est dicere de homine quoniam musicus est, et rursus quoniam albus est, et quoniam ambulans est, et hæc rursus in unum dicuntur, quoniam homo musicus albus ambulans est. Rursus qui musicus albus ambulans est, et albus est et ambulans est, et musicus est. Dicuntur hæc igitur rursus simul homo albus albus musicus musicus, ambulans ambulans est, et hæc assidue complexa eadem faciunt superfluum locutionem. Nec non in singularibus quoque idem evenit. Si enim Socrates et Socrates est et homo, erit Socrates Socrates homo, et si Socrates Socrates est et homo et bipes, erit Socrates Socrates homo bipes; et rursus si hic idem bipes est et homo, erit Socrates Socrates homo homo bipes bipes. Quæ omnia quam sint inconvenientia nullus ignorat. Non igitur dicendum est quoniam omnia quæcunque sigillatim prædicantur, eadem juncta semper poterunt prædicari; ergo quæ juncta vere dici possunt, et quæ falso, eorum quæ sigillatim atque extra ante vere dicuntur, exponit. Hoc enim solum hactenus demonstratum est quoniam si quis simpliciter et omni modo fieri complexiones dicat, multa inconvenientia evenire necesse est. Quemadmodum autem fiant complexiones, ponendum atque tractandum est.

Eorum igitur quæ prædicantur, et de quibus prædicantur, quæcunque secundum accidens dicuntur vel de eodem, vel alterum de altero, hæc non erunt unum, ut homo albus est et musicus. Sed non est idem album et musicum. Accidentia enim utraque eidem, nec si album musicum verum est dicere, tamen erit album musicum unum aliquid. Secundum accidens enim album musicum dicitur. Quare non erit album musicum unum aliquid. Quocirca nec citharædus bonus simpliciter, sed animal bipes. Non enim sunt secundum accidens.

In his, inquit, quæ prædicantur, et de his de quibus illa ipsa prædicantur, duplex ratio est. Aut enim duo accidentia de uno subjecto dicuntur, ut Marius malus est, Marius dux est; aut unum accidens de uno subjecto prædicatur, aliud vero accidens de illo prædicato accidenti prædicatur, ut si quis dicat : Cicero est calvus, calvus orator est. Hic enim calvus de subjecto Cicerone, orator de calvo prædicatur. Hoc est enim quod ait : Quæcunque secundum accidens dicuntur, vel de eodem, vel alterum de altero de eodem, ut si qua duo accidentia de uno prædicentur; alterum de altero, ut si unum accidens de altero accidenti dicatur, ut ipsum accidens de quo dicitur de altero rursus subjecto prædicetur. Quod si ita fiat prædicatio, in unum jungi accidentia copulæque non possunt; etenim si quis sic dicat, homo albus est, homo musicus est, hæc juncta simul unum non faciunt, ut est musicus albus, vel si rursus musicum prædicetur de albo, ut album de homine prædicetur et dicatur, ut illud album musicum, est non idem est album musicum, nec in unam substantiam coeunt quæcunque vere prædicari possunt sigillatim : idcirco enim hæc de se invicem videntur

posse prædicari quia de uno eodemque subjecto prædicantur, non quod ex his unum aliquid fiat, accidentia enim sunt utraque. Quare non erit album musicum: sed quoniam homo albus idem musicus est, per id quod utraque uni accidunt per accidens album de musico prædicatur. Nec rursus si citharædus est et bonus, idcirco jam bonus dici poterit citharædus, neque enim bonus et citharædus talia sunt ut ex his unum fieri possit. Sed quoniam utraque eidem accidunt, idcirco de se secundum accidens prædicantur. Sed magis fortasse possumus dicere: Homo animal est, homo bipes est, ut hæc juncta dicamus, animal bipes, et his junctis secundum substantiam non secundum accidens est facta prædicatio.

Amplius nec quæcunque insunt in altero. Quare neque album frequenter, neque homo, homo animal est vel bipes, sunt enim in homine bipes et animal.

Quæcunque sigillatim secundum accidens prædicamus ea simul prædicari non posse monstravit. Nunc autem illud etiam docet, quoniam illa quoque quæ substantialiter prædicantur, non semper simul juncta prædicentur, et hæc ratio et accidentibus convenit et substantialibus rebus. Quoties enim inest prædicato aliquid, et nos illud extra volumus prædicare, et in unum rursus duo prædicata conjungere, tunc sit incongrua prædicatio; et hæc aliquoties quidem in ipsa hominum prolotione perspicitur, aliquoties vero invenitur in intellectu, atque in termini continentia. Si quis enim sit homo albus, et de eo dicatur, verbi gratia: Callias homo albus est, et rursus de eo dicatur, Callias albus est, si quis id velit adjungere, inconvenientissime prædicabitur. Dicit enim: Callias homo albus albus est, idcirco quoniam albus in homine albo continebatur, quod ante de Callia prædicatum est. Atque hoc est quod ait: Quare neque album frequenter. Alia vero sunt quæ hoc in prolotione non habent, sed in natura, si quis enim sic dicat: Socrates Socrates est, et rursus Socrates homo est, et hæc simul jungat, ut dicat Socrates Socrates homo est, non recte fecerit prædicationem. Nam homo in Socrate inerat, et rursus homo de Socrate prædicatum est. Talis est ergo qui hæc juncta, id est, Socratem et hominem, voluerit prædicare de Socrate, tanquam si dicat Socrates homo homo est. Nam in Socrate inest hominis natura. Vel rursus si de aliquo homine, velit aliquis hominem prædicare, et rursus animal, et dicat, homo, homo est, et animal. Homo enim idem est quod animal; ergo qui hæc duo juncta componit, nihil differt quam si dicat, homo animal animal est. Homo namque animal est. Eodem modo et si de aliquo homine hominem prædicet aliquis, et rursus bipedem, atque hæc juncta velit dicere, incongruam faciet prædicationem. Nihil enim aliud dicit, qui dixerit, homo homo bipes est, quam si dicat, homo bipes bipes est, etenim homo bipes est. Quare neque ea quæ in ipsa prolotione in altero insunt cum extra prædicantur recte junguntur, nec ea quæ in prolotione quidem non sunt, sed tantum in natura atque substantia.

A Quod si nec accidentia sint, nec alterum in altero, et ea sigillatim prædicentur, recte juncta prædicantur; si quis enim dicat de homine quoniam animal est, verum dixerit, et rursus quoniam bipes, verum hoc quoque dixerit. Hæc si jungat, faciet, homo est animal bipes, hic recte prædicatur. Nam neque accidentia dicuntur, nec alterum alteri inest. Non enim sumitur in definitione animal s bipes, ac per hoc non inest illi substantialiter. Illa autem sola a quibus insunt substantialiter quæcunque in eorum definitione sumuntur, ut in definitione hominis sumitur animal, et in definitione rursus hominis sumitur bipes: inest ergo et bipes in homine. Quare illa sola sigillatim prædicata recte juncta prædicantur, quæ neque accidentia sunt, nec alterum in altero est, vel prolotione vel natura: idque fiet manifestum, si eorum alterius definitio sumatur, velut si quærat an de homine homo et bipes prædicari simul possint, definiendus est homo, et si in hominis definitione bipes incurrerit, dicendum est bipes inesse homini, et utrumque junctum de homine non posse prædicari, quia cum dixeris homo homo bipes, tale est quasi dicas, homo bipes bipes, quod est incongruum.

Verum est autem dicere de aliquo et simpliciter, ut quemdam hominem hominem, aut quemdam album hominem hominem album.

C Dudum quæsit utrum omnia quæ sigillatim vere prædicantur ea juncta veraciter dicerentur. Nunc autem considerat atque perpendit utrum omnia quæcunque simul vere dicuntur, et simpliciter vere prædicentur. Dicimus enim Socratem quemdam hominem esse, et rursus simpliciter dicimus Socratem hominem esse. Rursus dicimus, verbi gratia, Calliam album hominem esse, et de eo album simpliciter prædicamus, dicimus enim, Callias albus est. Quærit ergo utrum hoc in omnibus esse videatur, ut quæcunque verum est juncta prædicare, eadem quoque verum sit simpliciter dicere; sed hoc non in omnibus eveniet. Nam si qua hujusmodi sit prædicatio, in qua aliquid oppositum addatur ipsi prædicationi, præter illud oppositum, simpliciter illa prædicatio non potest prædicari, ut si quis dicat de Socrate jam mortuo, quoniam hoc quod jacet, homo mortuus est, vere dicit, simpliciter autem dicere non potest, hoc quod jacet homo est. Idcirco quoniam additum est prædicato, id est homini, id quod homini oppositum est, id est mortuus. Dictum est enim hoc quod jacet homo mortuus est. Mortuus autem et homo opposita quodammodo sunt. Nam si eorum definitiones sumamus, facile hoc perspicui potest. Homo namque est animatus, mortuus vero præter animam: atque ideo quoniam quædam est oppositio secundum privationem atque habitum, hominis et mortui et utraque simul vere prædicantur, unum ipsorum, quod est homo, simpliciter et præter mortuum de cadavere non potest prædicari, atque hoc est quod ait:

Non autem semper, sed quando in adjecto aliquid quidem oppositorum inest quod consequitur contradi-

ctio, non verum, sed falsum est, ut hominem mortuum, A hominem dicere. Quando autem non est, verum est. Vel etiam quando inest, semper non verum est; quando vero non inest, non semper verum est, ut Homerus est aliquid, ut poeta, ergo etiam est, an non; secundum accidens enim prædicatur esse de Homero quoniam est poeta, sed non secundum se prædicatur de Homero quoniam est.

Quæ utraque, id est et prædicatum et quod additur prædicato, ex ipsa oppositione contradictio comitatur, ut quoniam homo et mortuus opposita sunt, ea quædam comitatur, atque consequitur per oppositionem contradictio. Dicimus enim, qui homo est vivit, qui mortuus est non vivit; vivit autem et non vivit, quædam contradictio est. Ergo in huiusmodi prædicationibus non est verum unum simpliciter prædicari. Quando autem huiusmodi oppositioni ei quod prædicatur, non jungitur, potest simpliciter vere prædicari, sed nec hoc semper, magisque illud verius dicitur, quoniam cum ista oppositio est, nunquam verum est eorum quæ juncta vere prædicantur, simpliciter vere aliquid appellari. Cum autem ista oppositio non inest, non semper vere simpliciter prædicari eorum aliquid, quæ de aliquo vere juncta dicuntur. Si quis enim sic dicat: Homerus poeta est, verum dixerit; quod si dicat: Homerus est simpliciter præter poetam, falsum est. Atqui esse et poeta, non sunt opposita. Ergo non semper quando oppositio non est in prædicatis, verum est aliquid simpliciter prædicari. Cum autem oppositio inest, semper falsum est unum prædicamentorum quæ juncta dicuntur, simpliciter et præter aliud dicere. Nam cum de Homero dicimus quoniam est aliquid, id est quoniam Homerus poeta est, verum est. Nunquid etiam dicendum est per se quoniam est, an potius esse non simpliciter, sed secundum accidens de Homero prædicatum est. Non enim quia est, sed quia poeta est, et quoniam ei et poeta esse accidit. Idcirco esse quoque Homerum aliquid, id est poetam, non per se esse prædicamus; concludit igitur hoc modo:

Quare in quibuscunque prædicatis contrarietas non inest, si definitiones pro nominibus dicantur, et secundum se prædicantur, et non secundum accidens in his aliquid, et simpliciter verum erit dicere. Quod autem non est, quoniam opinabile est, non est verum dicere esse aliquid. Opinatio enim ejus est, non quoniam est, sed quoniam non est.

In quibusdam enim nominibus dictis non apparet oppositio: quod si definiantur, mox sese illa oppositio patefacit, ut in eo quod est homo et mortuus, nomina quidem ipsa opposita non sunt, sed definita inveniuntur opposita. In huiusmodi igitur oppositionibus vel quoties non secundum accidens prædicatur aliquid, ut esse de Homero secundum poetam, scilicet quod Homero accidens est, sed per se et secundum ipsum subjectum, manifestum est quoniam quidquid conjuncte vere dici potest, idem vere dicitur et simpliciter prædicatum, ut si quis dicat de aliquo homine quoniam hic homo albus est, verum

fortasse dixerit, et rursus hic albus est. Hoc quoque verum est dicere, idcirco quoniam de eo non ideo album prædicavit, quia dixit illum esse hominem, sicut de Homero, idcirco esse prædicatur, quia poeta esse dicitur, sed quod per se albus est; sed hoc non secundum accidens prædicatur, sed per se. Quare recte dictum est in quibus junctis prædicationibus neque oppositio quædam inest, nec ipsa per accidens prædicatio est, illa simpliciter etiam posse prædicari. Quod autem non est, quoniam opinabile est, non est verum dicere esse aliquid. Opinatio enim non est, quoniam est, sed quoniam non est. Quidam volentes id quod non est, aliquo modo esse monstrare, tali utebantur syllogismo, quod est, opinabile est. Concludebant quod non est igitur est, docentes ea quæ essent, scibilia potius, non opinabilia esse; quod autem non est, opinioni tantum subjacere, nulla etiam scientia claudi. Quod Aristoteles hoc modo discutit: ait enim, non idcirco est opinabile, quoniam est, sed idcirco opinabile est, quoniam non est; sed hoc quod non est, est quidem aliquid, sed est non per se, sed opinabile. Et quemadmodum Homerus quidem est quiddam, id est poeta, non tamen est per se, ita id quod non est, est quidem aliquid, id est opinabile, vel ignorabile, vel nescibile, non tamen est aliquid per se in natura.

DE ENUNTIATIONIBUS MODORUM, POSSIBILIS, CONTINGENTIS, IMPOSSIBILIS, ET NECESSARIJ.

His vero determinatis, perspicendum est quemadmodum sese habent affirmationes et negationes ad se invicem, hæ scilicet quæ sunt de possibili esse et non possibili, de contingenti et non contingenti, de impossibili et necessario. Habent enim aliquas dubitationes.

Propositionum aliæ sunt quæ simpliciter proferuntur, aliæ quibus aliquis modus in enuntiatione miscetur. Si quis enim dicat: Socrates disputat, simplicem propositionem fecit; si vero aliquis dicat: Socrates bene disputat, modum propositioni quam enuntiabat adjunxit; quomodo enim disputaret apposuit, cum dixit bene. Nunc ergo hoc speculatur quemadmodum se habent affirmationes et negationes earum propositionum, quæ cum modo aliquo proferuntur, ut si quis dicat, possibile est hoc fieri, et rursus, non possibile est hoc fieri, quemadmodum sese in his affirmationis habeat negationisque natura. Similiter autem et in eo quod est impossibile esse, et in eo quod est necesse esse, et in eo quod dicitur contingere esse, et non contingere esse. Quæque horum sint affirmationes, quæque negationes, aut quam affirmationem cui negationi recte aliquis opponat: De his omnibus perspicendum, inquit, est, quoniam ea quæ de conjunctis et simplicibus prædicationibus dicenda fuerant, terminata sunt. Nam de earum propositionum quæ cum modo proferuntur, oppositionibus, multa causatio est. Quæ autem sint dubitationes, vel quemadmodum in his oppositiones inveniendæ sunt, continua disputatione persequitur.

Nam si eorum quæ complectuntur illæ sibi invicem oppositæ sunt contradictiones, quæcunque secundum

esse et non esse disponuntur, ut ejus quæ est, esse hominem, negatio est, non esse hominem, non, esse non hominem. Et ejus quæ est, esse album hominem, negatio est ea quæ est, non esse album hominem, sed non, esse non album hominem. Si enim de omnibus aut dictio est, aut negatio, lignum erit verum dicere esse non album hominem. Quod si hæc hoc modo, et quibuscunque esse non additur, idem faciet id quod pro esse dicitur, ut ejus quæ est, ambulat homo, negatio est, non ea quæ est, ambulat non homo, sed ea quæ est, non ambulat homo. Nihil enim differt dicere hominem ambulare, vel hominem ambulante esse. Quare si hoc modo in omnibus, et ejus quæ est, possibile est esse, negatio est, possibile est non esse, sed non ea quæ est, non possibile est esse; videtur autem idem posse esse et non esse, omne enim quod est possibile dividi vel ambulare, et non ambulare et non dividi possibile est.

Omnis propositio verborum et nominum complexione formatur; ergo propositionum quæ complectuntur, et quarum natura in complexione est, illæ solæ sunt, inquit, contradictiones. Quæcunque secundum esse et non esse ponuntur, ut in ea propositione quæ dicit, est homo, non est illa negatio hujus affirmationis quæ proponit, est non homo, sed illa potius quæ enuntiat, non est homo, ut sit affirmatio et negatio, est homo, non est homo. Illa vero quæ dicit, est non homo, non est negatio ejus quæ enuntiat, est homo, sed est affirmatio ejus negationis quæ est, non est non homo. Rursus cum dicimus, est albus homo, non est negatio illa hujus affirmationis quæ dicit, est non albus homo, sed illa potius quæ dicit, non est albus homo; hoc autem probatur sic: Necessesse est enim in contradictionibus unam veram esse semper, alteram semper falsam; ergo si ejus affirmationis quæ dicit, est albus homo, negatio esset, est non albus homo, unam veram, alteram falsam esse, constaret. Nunc autem si quis de ligno dicat, est albus homo, falsum dixerit; si quis vero de ligno eodem neget dicens, est non albus homo, hoc quoque falsum est; hæc enim propositio quæ dicit, est non albus homo, hoc sentit, hominem quidem esse non tamen album, quod de ligno falsum est prædicare. Ergo et ea quæ dicit, est albus homo, et illa quæ proponit, est non albus homo, utraque aliquando falsæ sunt, ut in ligno; quare non sunt sibi oppositæ. Igitur nec ea quæ dicit, est albus non homo, negatio est ejus quæ dicit, est albus homo; quare illa hujus negatio ponenda est, quæ dicit, non est albus homo. In his namque una semper vera est, semper altera falsa. Quod si ita est, secundum esse semper, et non esse, natura contradictionis efficitur. Nam cum dico, est homo, secundum id quod est esse sit negatio, non est homo. Et rursus cum dico, est albus homo, secundum id quod est esse rursus negatio fit, non est albus homo. Et sensus quidem totus hujusmodi est. Ipsi autem in oratione sermones propter similitudinem videntur quidem obscuri. Erit autem planius pronuntiantibus et subaudientibus sic. Nam si eorum quæ complectuntur, id est, propositionum

quarum natura in complexione est, illæ sibi invicem oppositæ sunt contradictiones, quæcunque secundum esse et non esse disponuntur, ut hæc quas supra digessimus, quarumque ipse exempla proponit, ut ejus quæ est, esse hominem, negatio est, non esse hominem. Hæc enim ipsius affirmationis secundum esse, et non esse negatio est, et hic subaudiendum est, non illa negatio est, per quam dicit esse non hominem, ut sit sensus affirmationis quæ est esse hominem, negatio est non esse hominem. Non illa quæ dicit esse non hominem. Et hoc quidem de simplicibus. Rursus de his in quibus est tertium prædicatur, ejus quæ est, esse album hominem, non hic subaudiendum est, illa est negatio quæ dicit, esse non album hominem. Sed hic quoque subaudiendum est, illa quæ dicit, non esse album hominem, ut sit hic sensus: Hujus affirmationis quæ est, esse album hominem, non est illa negatio quæ dicit esse non album hominem; sed illa potius quæ proponit, non esse album hominem, et hoc approbat inductione. Si enim, inquit, de omnibus aut dictio est, id est affirmatio aut negatio vera, cum lignum falsum sit dicere esse album hominem, verum debet esse de eo dicere esse non album hominem, si hæc negatio est superioris affirmationis, sed utraque falsæ sunt. Hæc igitur non est illius affirmationis negatio. Ergo secundum esse et non esse contradictiones sibi met opponuntur. Quod si hoc modo et quantiscunque esse non additur, idem faciet quod pro esse dicitur. Sunt quædam propositiones in quibus esse non additur, sed id quod in his enuntiatur idem valet tanquam si esse poneretur, ut in ea quæ est, homo ambulat, quod dico ambulat, tale est tanquam si dicatur, homo ambulans est. Ergo in his quoque quæ non habent est verbum junctum, si negationem ad verbum illud junxero, quod pro esse positum est, talis mihi negatio redditur, qualis esset si negatio ad esse poneretur, ut in eo quod est, ambulat homo, ambulat pro esse positum est. Hujus ergo affirmationis, ambulat homo, non est negatio ea quæ dicit, ambulat non homo, sed illa potius quæ dicit, non ambulat homo. In hac enim ad id quod est ambulat negatio juncta est, quod ambulat homini pro eo quod est esse conjunctum est. Tale enim est dicere, homo ambulat, tanquam si quis dicat, est ambulans homo. Quare si hoc modo in omnibus, et ejus quæ est possibile est esse, negatio est, possibile est non esse, sed non ea quæ est non possibile est esse; si in omnibus, inquit, secundum esse contradictio fit, in his quoque quæ possibilia dicuntur secundum esse et non esse contradictio facienda est; in eo enim quod dicimus possibile est esse, illa erit negatio quæ dicit possibile est non esse, non illa quæ est, non possibile est esse. Nam si ei quæ est possibile est esse, illa opponatur quæ est non possibile est esse, non secundum esse et non esse oppositio facta est. Quocirca quoniam supra docuit secundum esse et non esse, fieri contradictionem, dicendum est ejus quæ est, possibile est esse, illam esse oppositionem quæ dicit, possibile est non esse. Sed aliud rursus occurrat

rit, quod nos ab hac opinione dimoveat. In omnibus enim aut affirmatio vera est, aut negatio. In his enim utraque sunt veræ, nam quod possibile est esse, possibile est non esse, ut quia possibile est hominem ambulare, possibile est hominem non ambulare, et quod possibile est videri, possibile est non videri. Rursus quod possibile est secari et dividi, et non secari et non dividi possibile est. Quare utraque in eodem veræ sunt, possibile est esse et possibile est non esse. Nam quod dicimus, possibile est non esse, ita intelligendum est ut si diceremus, possibile est hodie pluviam non esse, cum sit possibile ut sit. Cur aut in hoc ita eveniat, ipse demonstrat, dicens :

Ratio autem est quoniam omne quod sic possibile est, non semper in actu est. Quare inerit ipsi etiam negatio; potest igitur et non ambulare quod est ambulabile, et non videri quod est visibile. At vero impossibile est de eodem oppositas esse veras dictiones. Non igitur ejus quæ est, possibile est esse, negatio est possibile est non esse. Contingit enim ex his aut idem ipsum affirmare et negare simul de eodem, aut non secundum esse et non esse quæ opponuntur, fieri affirmationes et negationes. Si ergo illud impossibilius est, hoc erit magis eligendum.

Hoc hujusmodi est, quæcunque ita sunt possibilia ut sint actu et opere, illa nulla ratione possunt non esse, ut cælo semper actu inest moveri. Semper enim movetur, et dicimus, possibile est cælum moveri, idcirco quoniam cæli motus actu est, hoc est, id illi semper agitur. Movetur enim semper; in hac ergo possibilitate talis propositio non potest convenire, ut dicamus, possibile est cælum non moveri, hoc enim impossibile est. Ergo in his quæcunque actu sunt, hæc duæ propositiones possibile est esse, possibile est non esse, nulla ratione conveniunt. In his autem quæ non semper actu sunt, et sunt possibilia esse, convenire possunt propositiones, id est, possibile est esse et possibile est non esse. Non est enim semper actu pluvia, et possibile est esse aliquando, quare possibile est eam aliquando non esse. Hæc igitur ratio est cur utraque inveniuntur veræ, quod in his possibilitatibus, quæ non semper sunt actu, et esse aliquid, et non esse contingit; quare si ejus quod est possibile est esse, negatio est ea quæ dicit, possibile est non esse, in eodem simul et affirmatio et negatio erunt veræ, et cui rei inest affirmatio, ut sit esse possibile, eidem rursus inerit negatio, ut sit possibile non esse, quare et quod ambulabile est, id est quod ambulare potest, potest non ambulare, et quod visibile est, id est quod videri potest, potest etiam non videri; sed impossibile est ut de eodem oppositæ et contrajacentes dictiones simul veræ sint. In omnibus enim aut affirmatio vera est aut negatio. Si ergo factis negationibus secundum esse et non esse, in his quæ secundum aliquem modum dicuntur, affirmatio et negatio utraque sunt veræ, quod fieri non potest, illud magis dicendum est, non faciendas secundum esse et non esse negationes, sed potius secundum modum; quod si illud est impossibilius, ut affirmatio et negatio simul veræ sint, illud magis est

eligendum ut non secundum esse et non esse fiat contradictio, sed potius secundum modum. Quod autem dixit, si ergo illud impossibilius est, hoc erit magis eligendum, non sic dictum est quod utraque impossibilia sint et affirmationem et negationem veram esse, et non secundum esse, vel non esse fieri contradictionem. Illud enim, id est contradictionem simul veram esse, impossibile est. Secundum esse autem et non esse affirmationem non fieri et negationem non esse impossibile est, sed ad hoc retulit, impossibilius est, tanquam si diceret, minus possibile. Minus enim possibile est ut oppositæ in eodem propositiones veræ sint, quam ut non secundum esse et non esse negationes ponantur. Quocirca eligendum est hoc quod est possibilius, ut secundum modum potius quam secundum esse et non esse negationes fiant. Quod ipse planius exsequitur dicens :

Est igitur negatio ejus quæ est possibile esse, ea quæ est non possibile esse, et non ea quæ est possibile non esse. Eadem quoque ratio est in eo quod est contingens esse, etenim negatio ejus est non contingens esse.

Hæc namque simul veræ inveniri non possunt; nam si quid est possibile esse, ut idem illud impossibile sit, fieri non potest, nec hoc in solis possibilibus speculandum est, sed in omnibus quoque eadem ratio est. Nam in eo quod est contingere esse, non est illa negatio quod dicit contingere non esse. Hæc enim consentit ei quod est, contingere esse, sed illa quod proponit non contingere esse. Has enim duas simul veras inveniri impossibile est.

Et in aliis quoque simili modo, ut in necessario et impossibili. Fiant enim quemadmodum in illis esse et non esse appositiones, subjecta vero res, hoc quidem album, illud vero homo.

Et in aliis, inquit, omnibus idem faciendum est : secundum modum enim negatio ponenda est, ut si contingens est ad contingere, si possibilis ad possibile, si impossibilis ad impossibile, si necessarium ad necessarium negatio conjungatur. Quemadmodum enim, inquit, in his quæ præter modum aliquem sunt, et aliquid esse proponunt, esse quidem et non esse appositiones quædam, id est prædicationes sunt, res vero subjectæ, ut in eo quod est, homo est, et homo non est, homo quod est res subjectum est. Appositio autem quædam et prædicatio est et non est, vel in eo quod dicitur album est et album non est, album quidem res subjecta est, appositum autem et prædicatum, est et non est. Ita quoque in his quæ secundum aliquem modum dicuntur, esse quidem subjectum est, velut quædam res. Modus autem deesse prædicatur; nam cum dicimus, hodie pluviam esse possibile est, esse subjecimus, possibile prædicamus, et sic totam vim in propositionibus prædicatio tenet, et simplicibus, et præter modum quoties aliquid esse prædicamus, ut in eo quod dicimus, homo est, totam propositionis vim continet verbum est, in quoque in his quæ secundum modum dicuntur, quoniam totam propositionem continet modus, aut possibilis, aut contingens, aut impossibilis, aut

necessarii, hæc prædicari, res vero aliæ subjectæ **A** et non possibile est esse. Hæc enim ita a se disjunctæ sunt, ut simul esse non possint. Idcirco autem hoc evenit, quoniam sunt oppositæ; semper igitur secundum modum ponenda negatio est, si integra oppositionis natura facienda est, quod planissime exsequitur, singulis propositionum modis negationes accommodans, atque integras naturaliter efficiens oppositiones. At vero, inquit, ea quæ est possibile est non esse, cum ea quæ dicit, non possibile est non esse, simul esse non poterit. Namque oppositas esse manifestum est, siquidem harum negatio ad modum est posita, qui est possibile esse, ejus autem quæ est necessarium est esse, non oportet dici illam esse negationem, per quam dicitur, necessarium est non esse; hujus enim alia negatio inveniri potest, quoniam est affirmatio quædam, est autem ejus negatio ea quæ dicit, non necessarium est non esse. Sed potius ei quæ dicit necessarium est esse, ea opponenda est quæ dicit, non necessarium est esse; ad illam namque quæ dicit, necessarium est non esse opponitur (ut dictum est), non necessarium est non esse. Ejus quoque quæ est, impossibile est esse, non dicenda est illa esse negatio per quam dicimus, impossibile est non esse, sed ea potius quæ proponit, non impossibile est esse. Namque affirmatio quædam est, impossibile est non esse. Hujus enim invenitur negatio quæ est, non impossibile est non esse.

Sic hoc loco, esse quidem et non esse subjecta sunt, posse vero et contingere appositiones determinantes quemadmodum in illis esse et non esse veritatem et falsitatem, sic hic in eo quod est, esse possibile, et esse non possibile.

Nam quemadmodum in simplicibus si ad esse et non esse negationes fiant, una semper vera est, altera semper falsa, ita quoque in his quæ secundum modum dicuntur, si ad ipsum modum enuntiatio negationis aptetur, velut ad quasdam appositiones prædicationesque veritas in appositionibus et falsitas terminata dividitur. Atque hoc est quod ait. Similiter hæc etiam in eo quod est esse possibile et esse non possibile. Similiter enim secundum possibile et non possibile facta oppositio, veritatem falsitatemque determinat, sicut in simplicibus et præter modum positis secundum esse et non esse negatio. Ilinc in omnibus secundum modum affirmationibus, oppositiones digerit convenientium negationum, dicit enim :

Ejus vero quæ est, possibile est non esse, negatio est, non ea quæ est, non possibile est esse, sed ea quæ est, non possibile est non esse. Et ejus quæ est, possibile est esse, non ea quæ est, possibile est non esse, sed ea quæ est, non possibile est esse. Quare et sequi sese invicem videbuntur, hæc possibile est esse, possibile est non esse. Idem enim possibile est esse, et non esse. Non enim contradictiones sunt sibi invicem hujusmodi, possibile esse et possibile non esse. Sed possibile est esse, et non possibile est esse, nunquam simul in eodem veræ sunt, opponuntur enim. At vero, nec possibile est non esse, et non possibile est non esse, nunquam simul veræ sunt. Similiter autem et ejus quæ est necessarium esse, non ea quæ est, necessarium non esse, negatio est, sed ea quæ est, non necessarium esse. Ejus vero quæ est, necessarium est non esse, ea quæ est, non necessarium est non esse. Et ejus quæ est, impossibile esse, non ea quæ est, impossibile non esse, sed non impossibile esse, ejus vero quæ est, impossibile non esse, ea quæ est, non impossibile est non esse.

Ut demonstret eam quæ dicit, possibile est non esse, non modo non esse negationem ejus quæ est, possibile est esse, sed omnino negationem non esse, hujus aliam invenit negationem. Nam ejus quæ est, possibile est non esse, quam affirmationis loco posuit, negatio reperitur illa quæ dicit, non possibile est non esse, secundum modum scilicet addita negatione; unde fit, inquit, ut ea quæ dicit, possibile est esse, et illa quæ proponit, possibile est non esse, sese invicem consequantur; idem namque possibile est esse quod est possibile non esse. Cur autem se consequi possunt, hæc causa est, quoniam non sunt oppositæ. Nam si essent oppositæ, perimerent se potius quam consequerentur, et dissentirent magis quam consentirent, ut est in his possibile est esse,

Possibile est esse
Contingit esse
Impossibile est esse
Necessarium est esse

Oppositiones

B et non possibile est esse. Hæc enim ita a se disjunctæ sunt, ut simul esse non possint. Idcirco autem hoc evenit, quoniam sunt oppositæ; semper igitur secundum modum ponenda negatio est, si integra oppositionis natura facienda est, quod planissime exsequitur, singulis propositionum modis negationes accommodans, atque integras naturaliter efficiens oppositiones. At vero, inquit, ea quæ est possibile est non esse, cum ea quæ dicit, non possibile est non esse, simul esse non poterit. Namque oppositas esse manifestum est, siquidem harum negatio ad modum est posita, qui est possibile esse, ejus autem quæ est necessarium est esse, non oportet dici illam esse negationem, per quam dicitur, necessarium est non esse; hujus enim alia negatio inveniri potest, quoniam est affirmatio quædam, est autem ejus negatio ea quæ dicit, non necessarium est non esse. Sed potius ei quæ dicit necessarium est esse, ea opponenda est quæ dicit, non necessarium est esse; ad illam namque quæ dicit, necessarium est non esse opponitur (ut dictum est), non necessarium est non esse. Ejus quoque quæ est, impossibile est esse, non dicenda est illa esse negatio per quam dicimus, impossibile est non esse, sed ea potius quæ proponit, non impossibile est esse. Namque affirmatio quædam est, impossibile est non esse. Hujus enim invenitur negatio quæ est, non impossibile est non esse.

Universaliter vero (quemadmodum dictum est) esse quidem et non esse oportet ponere tanquam subjecta, affirmationem vero et negationem hæc facientem ad esse et non esse apponere, et has putare oportet esse oppositas dictiones, possibile, non possibile, contingens, non contingens, impossibile, non impossibile, necessarium, non necessarium, verum, non verum.

Regulam dat universalem dicens: Hoc universaliter in omnibus faciendum esse, quod supra jam diximus, ut subjectum esse et non esse ponatur. Affirmationem autem et negationem ipsos modos faciamus. Hoc est enim quod ait, negationem vero et affirmationem hæc facientem, modos enim ipsos, id est possibile et contingens et cæteros pro affirmationibus ordinantes, et ad hos negativo adverbio juncto pro negationibus disponentes, aut ad id quod dicimus est, et non est, apponamus, ut quemadmodum ad unam rem, quod est homo, est verbum et non est negatio, prædictum est in his quoddam propositionibus quæ præter modum sunt, ut in ea per quam dicimus, homo est, sic in his propositionibus quæ cum modo sunt, est quidem aut non est, subjecta ponamus, modos vero ipsos aut secundum affirmationem, si simpliciter dicantur, aut secundum negationem, si cum negatione ponantur, facientes ad subjectum, quod secundum esse et non esse, disposuimus prædicemus, ut has arbitremur esse oppositas dictiones et negationes, quæ secundum modos factæ sint, eorum autem omnium negationes et affirmationes in contrarium disponentur.

Non possibile est esse
Non contingit esse
Non impossibile est esse
Non necessarium est esse

Possibile est non esse
Contingit non esse
Impossibile est non esse
Necessarium est non esse

Oppositiones

Non possibile est non esse
Non contingit non esse
Non impossibile est non esse
Non necessarium est non esse

Quod autem addidit verum, non verum, ad demonstrationem omnium modorum valet. Nam si quis dicat, verum est, non est ipsius negatio verum non est, sed potius non verum est. Alioqui ejus quæ est verum non est, illa negatio est quod dicit, non verum non est.

Consequentia vero secundum ordinem sunt ita ponentibus. Illi enim quæ est, possibile est esse, sequitur illa quæ est, contingens esse, et hæc illi convertitur, et non impossibile esse, et non necessarium esse. Illi vero quæ est, possibile non esse, et contingens non esse, ea quæ est, non necessarium non esse, et non impossibile non esse. Illi vero quæ est, non possibile esse, et non contingens esse, ea quæ est, necessarium non esse, et impossibile esse. Illi vero quæ est, non possibile non esse et non contingens non esse, illa quæ est, necesse est esse, et impossibile non esse.

Expositis omnibus quæ de modorum oppositionibus disputabantur, ad consequentias venit. Hoc enim dicit, quæ propositiones supradictorum modorum, quas propositiones consequuntur quibusque consentiunt. Nos autem ex his quatuor fecimus ordines, et consequentias propositionum sub una serie disposuimus; hæc autem prius nota sint, ut quid ab Aristotele dicatur, facilius lector intelligat.

Consideretur autem ex subscriptione quod dicimus:

Possibile est esse.	Possibile est non esse.
Contingit esse.	Contingit non esse.
Non impossibile est esse.	Non impossibile est non esse.
Non necesse est esse.	Non necesse est non esse.
Non possibile est esse.	Non possibile est non esse.
Non contingit esse.	Non contingit non esse.
Necesse est non esse.	Necesse est esse.
Impossibile est esse.	Impossibile est non esse.

Superius autem descriptas consequentias ipse disponit: nobis autem reddenda est brevis ratio, cur hæc propositiones sese invicem consequantur, quod possibile est esse, contingit aliquando ut sit, et hoc est contingit esse; quod autem contingit esse, non est impossibile esse, et quod non est impossibile esse, non idcirco jam necesse est esse. Non est enim impossibile hodie esse pluviam, sed non idcirco jam esse necesse est. Quod ergo non est impossibile esse, non necesse est esse. Et hic est unus ordo consequentia. Rursus secundus ordo propositionum talem habet consequentiam, quod possibile est non esse, potest fieri ut non sit, quare contingit aliquando ut non sit, et quod possibile est non esse, contingit non esse; quod autem contingit non esse, potest fieri ut non sit, sed quod potest fieri ut non sit, non est impossibile ut non sit: ergo quod contingit non esse, non est impossibile ut sit, sed quod non est impossibile non esse, non idcirco illud jam non esse necesse est; hodie enim pluviam non esse non est impossibile. Potest enim esse, sed non idcirco ex necessitate hodie non pluit; quare quod non est impossibile

A non esse, non est necessarium non esse, et secundus quidem ordo sese sic habet. Nunc autem ad tertium transeamus: quod non possibile est esse, hoc fieri non potest, quod autem fieri non potest, ut aliquando sit, non contingit, quod ergo non possibile est esse, idem non contingit esse; sed quod non contingit esse, necesse est ut non sit, quod nunquam contingit, nunquam esse potest, quod nunquam esse potest, necesse est non esse; quod non igitur contingit esse, idem necesse est non esse, sed quod necesse est non esse, hoc fieri non potest, quod autem fieri non potest, impossibile est ut fiat, quod igitur necesse est, non esse impossibile est esse. Quartus etiam ordo hoc modo est: quod non possibile est non esse, fieri non potest ut non sit; quod fieri non potest ut non sit, non contingit non esse. Ut quoniam non possibile est non esse motum cælo, non contingit cælum non moveri, quare quod non possibile est non esse, idem non contingit non esse, sed quod non contingit non esse, necesse est esse, sicut de cælo. Necesse est enim cælum moveri, quoniam non contingit cælum non moveri, sed quod necesse est esse, ut non sit fieri non potest, quare quod necesse est esse impossibile est non esse. Et hæc quidem est ordinata ab Aristotele consequentia propositionum, de qua paulo post latius disputabit.

Ergo impossibile et non impossibile ad illud quod est contingens et possibile, et non contingens et non possibile, sequuntur quidem contradictorie, sed conversim. Illud enim quod est, possibile esse, negatio sequitur impossibilis, negationem vero affirmatio. Ad illud enim quod est non possibile esse, sequitur illud quod est impossibile esse. Affirmatio enim est, impossibile esse, non impossibile vero negatio.

Quædam de superiore consequentium ratione pertractat. In superioribus enim descriptionibus sese sequentium, affirmationem possibilis sequebatur impossibilis negatio. Rursus negationem possibilis sequebatur impossibilis affirmatio, et de contingenti eodem modo, affirmationem namque impossibilis dicentem impossibile esse, sequebatur negatio possibilis dicens, non possibile est esse. Rursus cum impossibile negaretur per id quod dicebatur non impossibile esse, hanc affirmatio possibilis subsequatur, ea scilicet quæ dicit possibile esse. Atque hoc idem de contingenti, affirmatio namque impossibilis ea quæ est impossibile esse, sequebatur contingentis negationem eam quæ est, non contingit esse. Negatio vero impossibilis, ea quæ dicit, non impossibile est esse, affirmationem contingentis sequebatur eam quæ dicit, contingit esse; quare hæc propositiones sese invicem sequuntur, sed conversæ. Namque affirmatio impossibilis contingentis negationem et possibilis sequitur. Negatio vero impossibilis affirmationem possibilis et contingentis, ut subjecta descriptio docet.

Affirmatio.
Negatio.
Negatio.

Impossibile est esse contradict.
Non possibile est esse contradict.
Non contingit esse contradict.

Non impossibile est esse.
Possibile est esse.
Contingit esse.

Negatio.
Affirmatio.
Affirmatio.

Idcirco namque ait : Sequuntur quidem contradictoriae, sed conversim, quod omnes in contrarium locatae contradictiones sunt. Contradictio namque est impossibile esse et non impossibile esse, contingere esse et non contingere esse, possibile esse et non possibile esse. Conversae autem se sequuntur, quoniam affirmatio non sequitur affirmationem, et negatio negationem, sed affirmationem negationes, negationem vero affirmationes, quod ad supradictam descriptionem revertentibus planius liquet ; sensus ergo hic est. Ordo autem seriesque sermonum sese sic habet ; ergo inquit Aristoteles contradictionem quae est impossibile et non impossibile, illud quod est contingens et possibile, quae duae affirmationes sunt ac sese sequuntur, et non contingens et non possibile, quae duae sunt negationes, sequuntur quidem contradictoriae, ut contradictiones sint in contrarium ductae, sed conversim, ut affirmatio negationem, negatio sequatur affirmationem. Hujus talis ratio redditur : illud enim quod est possibile esse, scilicet quod affirmatio est, negationem impossibilis sequitur, est autem negatio impossibilis non impossibile esse ; quod est ergo possibile esse, sequitur non impossibile esse, negatio vero possibilis affirmationem impossibilis sequitur, illud namque quod est non possibile esse, sequitur affirmationem quae est impossibile esse, etenim affirmatio est impossibile esse, non impossibile esse negatio, et in contingentibus eodem modo, atque hoc quidem de possibili et impossibili consequentia dictum est. Nunc de necessariis et possibili consequentia tractat.

Necessarium vero quemadmodum sit considerandum est. Manifestum est autem quoniam non eodem modo,

Affirmatio. Necesse est esse.	Contradictio	Non necesse est esse.	Negatio
	Contraria	Necesse est non esse.	Affirmatio
Affirmatio. Necesse est non esse.	Contradictio	Non necesse est non esse.	Negatio
	Contraria	Necesse est esse.	Affirmatio

His igitur commode breviterque descriptis, qui in eorum consequentia ad possibles propositiones modus possit evenire monstrandum est, illam namque quae est, possibile est esse, sequitur ea quae est, non necesse est esse ; nam quod possibile est esse, non necesse est esse, quod enim possibile est esse, possibile est et non esse ; sed quod possibile est non esse, non necesse est esse. Quare id quod est, possibile est esse, recte sequitur, non necesse est esse, sed negationem ejus quae dicit, possibile est esse, id est non possibile est esse, non sequitur affirmatio ejus quae dicit, non necesse est esse, quae est scilicet, necesse est esse ; haec enim est contradictio necessariae affirmationis, neque enim dici potest consentire propositiones quae dicunt, non possibile est esse, et necesse est esse, sed hujus contraria sequitur, namque eam quae est, non possibile est esse,

sed contrariae sequuntur, contradictoriae autem sunt extra. Non enim est negatio ejus quod est, necesse non esse, non necesse est esse, contingit enim esse veras utrasque in eodem, quod enim est necessarium non esse non est necessarium esse.

Quod dicit hujusmodi est : in his propositionibus quae erant impossibilis et non impossibilis, conveniebat non possibile ei quod est impossibile, et possibile consentiebat ei quod est non impossibile, contradictionem scilicet impossibilis contradictio non possibilis sequebatur ordine converso ; in his autem quae necessarium praedicant vel affirmative vel negative, et sequuntur possibilem propositionem ejus quae possibili consentit, contradictio non sequitur contradictionem possibilis, sed potius contraria ; necessarias vero nunc propositiones dico, quae tametsi non significant necessitatem, tamen sive affirmative, sive negative necessarium praedicant ; sensus ergo hic est, si quae ex his quae necessarium praedicant consentit possibili propositioni, ejus quae necessarium praedicat, contradictio non sequitur possibilis contradictionem, sed ejus quae necessarium praedicat contradictionis contraria ea consentit possibilis propositionis contradictioni ; prius autem disponamus quae sunt contradictoriae, quaeve contrariae, ejus enim quae dicit necesse est esse, contradictio est, non necesse est esse, contraria vero, necesse est non esse ; rursus ejus quae est, necesse non esse, contradictio est, non necesse est non esse, contraria vero, necesse est esse. Quare describantur et circa unam eandemque contraria, et contradictoria disponantur, ut quod a nobis dicendum est, clarius possit liquere.

illa quae dicit, necesse est non esse, comitatur, sed necesse est non esse, non est contradictoria ejus quae est, non necesse est esse ; possunt enim utraque in eodem simul verae inveniri, nam quoniam necesse est non esse ignem frigidum, non necesse est esse ignem frigidum. Quocirca haec contradictoriae non sunt, sed est contraria ea quae dicit, necesse est non esse, ei quae dicit, necesse est esse ; quae necesse est esse, contradictio est ejus quae ponit, non necesse est esse ; quare contradictionem ejus quae dicit, possibile est esse, eam scilicet quae proponit, non possibile est esse, non sequitur contradictio ejus quae est, necesse est esse, sed ea quae est, necesse est non esse, quae contraria scilicet est ei quae est, necesse est esse, quae haec ipsa contradictio est ejus quae proponit, non necesse esse. Hoc autem descriptione melius patebit.

Affirmatio Possibile est esse. Contradict. Non possibile est esse. Negatio.

Affirm. Non necesse est esse. Contradict. Necesse est esse. Contraria, necesse est non esse.

Ergo cum sit contradictio possibile esse, et non possibile esse, sequatur autem possibile esse, non necesse esse, contradictio tamen ejus quæ est, necesse esse, non sequetur contradictionem ejus quæ est possibile esse, sed contraria contradictoriæ ejus quæ est non necesse esse. Nam si contradictio est non necesse esse ejus quæ est necesse esse, contraria vero ejusdem necesse esse est, ea quæ dicit, necesse est non esse, sequitur necesse est non esse, eam quæ est, non possibile esse, quæ est contradictio ejus quæ est, possibile esse, quam sequitur non necesse esse. Recte ergo dicitur contradictiones quidem extra esse, contrarias vero contradictoriis consentire: nam possibile esse et non possibile esse, quæ sunt contradictoriæ, sequuntur non necesse esse et necesse non esse, quæ non sunt contradictoriæ, quod in eodem utriusque veræ inveniri possunt. Quod si contradictio sequitur, sicut ea quæ est, non necesse esse, sequitur eam quæ est possibile esse, sic eam quæ est non possibile esse, sequeretur ne-

Affirmatio.

Possibile est non esse. Contradictio. Non possibile est non esse.

Negatio.

Non necesse est non esse. Contradictio. Necesse est non esse.

Contraria affirmatio, necesse esse.

Dissimili igitur modo evenit quam dudum contingebat in his quæ erant possibilia et quæ impossibilia. Illic enim contradictio contradictionem sequebatur, sed conversim, ut negationem affirmatio, affirmationem negatio sequeretur. Hic non idem modus est. Nam cum superiores contradictoriæ sint, et inferior negatio affirmationem sequatur, negationem non sequitur contradictoria affirmatio, sed affirmationis illius contraria, quod si quis legat attentius, interea descriptum esse ratione percipiet; cur autem hoc eveniat, causam prædit.

Causa autem cur non sequatur similiter cæteris est, quoniam contrariæ impossibile necessario redditur idem valens. Nam quod impossibile est esse, ne esse est hoc non quidem esse, sed potius non esse. Quod vero impossibile est non esse, hoc necessarium est esse. Quare si illa similiter sequuntur possibile et non possibile, hæc e contrario. Quoniam non significant idem necessarium et impossibile (sed quemadmodum dictum est) conversim.

Ratio est cur non simili modo consequentia secundum contradictionem propositionis eveniat, sicut in his quæ sunt impossibilia et non impossibilia hujusmodi, omne necessarium contrario modo impossibile est. Nam quod est impossibile esse, hoc est necessarium non esse, non enim est necessarium esse quod est impossibile esse; nullus enim dixerit, necesse est esse quod impossibile est esse, non ergo necesse est esse, sed potius necesse est non esse quod impossibile est esse. Ergo conversæ idem potest impossibile, quod necessarium. Quod enim impossibile junctum eum esse efficit, hoc efficit necessarium junctum ad

esse esse; sed hoc inconveniens est. Quare quoniam hæc illam non sequitur, contraria ipsius sequitur, contraria namque est ei quæ proponit, necesse est esse, illa quæ dicit, necesse est non esse. Eodem quoque modo et in eo quod est possibile non esse, ejus est contradictio non possibile non esse, quod Aristoteles reticuit. Sequitur namque eam quæ est, possibile est non esse, illa quæ dicit, non necesse est non esse, sed negationem eam quæ est, non possibile est non esse, ejus affirmationis quæ est, possibile est non esse. Non sequitur affirmatio ejus quæ est, non necesse est non esse negationis, ea quæ est, necesse est non esse. Negatio enim ejus quæ dicit, necesse est non esse, illa est quæ dicit, non necesse est non esse. Sed hujus contraria, id est affirmationis quæ est, necesse est non esse, illa scilicet quæ est, necesse est esse, sequitur negationem illam quæ est, non possibile est non esse; hujus quoque sit talis descriptio:

Negatio.

Affirmatio.

id quod est non esse; igitur quod impossibile est esse, hoc necesse est non esse. Rursus quod impossibile est non esse, hoc necesse est non esse. Rursus quod impossibile est non esse, hoc necesse est esse, ut igni impossibile est non inesse calorem, necesse est igitur inesse. Quare huic quoque idem convertitur, ut quod impossibile secundum non esse efficit, idem valeat necessarium secundum esse positum, quare contrario modo necessarium et impossibile idem potest. Quod si contrario modo impossibile et necessarium idem valet, manifestum est cur non similiter consequitur necessarium possibile et non possibile propositiones, sicut easdem ipsas, id est possibile et non possibile propositiones impossibile, et non impossibile sequebatur. Nam si converso ordine necessarium atque impossibile idem valet secundum contrarietatem, non similis consequentia est necessarii et impossibilis, ei quæ fuit possibilis et impossibilis. Nam quoniam non impossibile esse, sequitur possibile esse. Et hoc rursus, id est possibile esse, non necesse esse comitatur. Rursus id quod est impossibile esse, quoniam sequitur non possibile esse. Necessarium autem, impossibili converso ordine idem valet, sequitur id quod est impossibile est esse, necesse est non esse. Ac per hoc etiam id quod est non possibile esse sequitur, id quod est necesse est non esse. Rursus quoniam ei quod est non impossibile non esse consentit, id quod est possibile est non esse, et huic convenit, non necesse est non esse. Quoniam id quod dicitur impossibile est non esse, socium est ei quod est non possibile est non esse, ei autem quod est impossibile non esse, converso modo

redditum necessarium, idem valet. Sequitur id quod est impossibile est non esse, id quod dicimus necesse est esse, et hanc quoque sequitur id quod proponimus, non impossibile est non esse, non necesse est non esse; id vero descriptione monstratur.

Consistentes.

Consistentes.

Non impossibile est esse. Impossibile est esse.

Possibile est esse.

Non possibile est esse.

Non necesse est esse.

Necesse est non esse.

Consistentes.

Consistentes.

Non impossib. est non esse. Impossibile est non esse.

Possibile est non esse.

Non possib. est non esse.

Non necesse est non esse. Necesse est esse.

Causa igitur diversæ consequentiæ est in contrarium propositionum impossibilis et necessarij facta conversio; sed de his hoc modo speculatus, sese quodammodo ipse reprehendit, et ad aliam proprietatis consequentiam disputationem flectit.

An certe impossibile est sic poni necessarij contradictiones. Nam quod est necessarium esse, possibile est esse, nam si non, negatio sequetur. Necesse enim est aut affirmare aut negare. Quare si non possibile est esse, impossibile est esse. Igitur impossibile est esse, quod necesse est esse, quod sane est inconueniens.

Fate, inquit, erravimus ita consequentias collocantes. Tunc enim disposuimus, ut id quod esset possibile sequeretur illud quod est non necessarium, ut secundum præcessionem possibilis sequentem negationem necessarij poneremus; nunc autem dicit hoc permutari oportere, et non a possibili inchoandum, et huic subijciendum necessarij negationem, sed potius primo ponendum esse necessarium, secundo loco possibile, namque illa propositio quæ necessarium continet, continere videtur etiam possibilitatem, nam quod necessarium est idem possibile est. Quod enim necesse est esse, idem esse possibile est, nam si quis hoc neget, et id quod est necessarium dicat non sequi possibilitatem, negatio possibilitatis id quod est necessarium comitabitur. Nam si id quod necessarium est esse, falsum est dicere possibile est esse, verum est dicere quoniam non possibile est esse. In omnibus enim aut dictio est, id est affirmatio, aut negatio; ut si illa vera est, illa sit falsa, si illa non est, illa mox esse necesse sit, sed non possibile esse sequi diximus, id quod est impossibile esse; igitur id quod dicitur, necesse est esse, impossibile est esse, sed hoc quidem inconueniens est, non igitur verum est, quoniam ei quod est necessarium esse, id quod est non possibile esse convenit. Quare sequitur id quod est necessarium possibilitas.

At vero illud quod est possibile esse, non impossibile esse sequitur, hoc vero illud quod est non necessarium esse. Quare contingit quod est necessarium esse non necessarium esse, quod sane est inconueniens.

Dicimus ei quod est necessarium esse consentire illam propositionem quæ dicit possibile esse, sed rursus hoc falsum videtur cogitantibus perspicientibusque, quoniam ei quod est possibile esse, consentit et convenit illa propositio quæ dicit non impossibile

esse, hoc vero illud quod dicitur non impossibile esse sequitur id quod proponimus, non necesse est esse, sed possibile esse consentire proposuimus ei quæ dicit, necesse est esse, eamque consequi; sequitur ergo eam quæ est non necesse esse, illam quæ dicit, necesse est esse, eique consentit, quod est impossibile. Quid igitur in his dubitationibus est statuendum? non potest consentire quidem possibile esse ei quod est, necesse esse. Alioqui propositionem necesse esse id quod est impossibile esse consequetur, si vero conuenierit ei quæ est necessarium esse, illa quæ est possibile esse. Rursus sit ut id quod est necessarium, non necessarium sit, sed hoc falsum est; sed hoc quemadmodum sese habeat paulo post explicabitur. Nunc vero priorem sequentiam permutantes hoc dicimus, quoniam id quod est possibile esse non potest consequi id quod est necesse esse, nec hæ sibi propositiones consentiunt, possibile esse, et necesse esse, quod Aristoteles hoc modo proponit:

At vero neque necessarium esse sequitur ad possibile esse, neque necessarium non esse. Illi enim utraque contingit accidere, horum autem utrumlibet verum fuerit, nondum erunt illa vera, simul enim possibile est esse et non esse. Si vero necesse est esse vel non esse, non erit possibile utrumque. Relinquitur ergo non necessarium non esse sequi ad possibile esse, hoc enim verum est et de necesse esse, hæc enim fit contradictio ejus quæ sequitur ad non possibile esse. Illud enim sequitur hoc quod est, impossibile esse, et necesse non esse, cujus negatio est, non necesse non esse. Sequuntur igitur et hæ contradictiones secundum prædictum modum, et nihil impossibile contingit sic positis.

Docet id quod est possibile non consentire ei quod est necessarium esse, nec rursus ei quæ est, necessarium est non esse. Nam quod necesse est esse, non potest non esse, quod autem necesse esse non esse, non potest esse. Quod autem dicimus possibile esse, ita dicimus, tanquam si et non esse possibile sit. Utramque igitur naturam habet id quod dicimus possibile esse, ut et sit esse possibile, et sit possibile non esse. Qui vero dicit necesse esse aufert non esse, et quæ dicit, necesse est non esse, aufert esse; ita si hæ veræ sunt, id est necesse esse et rursus necesse non esse, utraque illæ falsæ sunt quæ dicunt et potest esse, et potest non esse. Illa enim quæ proponit necesse esse, posse non esse subruit; illa vero quæ dicit, necesse est non esse, posse esse subvertit; neutra igitur consequetur eam propositionem quæ dicit, possibile est esse, nec ea quæ dicit ex necessitate esse, nec illa quæ dicit ex necessitate non esse. Et sensus quidem hujusmodi est. Sermo autem ratio talis est; at vero, inquit, neque id quod est necessarium esse, sequitur propositionem illam quæ proponit possibile esse, nec rursus illa quæ dicit necessarium est non esse. Illi enim, id est possibili, utraque contingit accidere, id est posse esse et posse non esse. Nam quod potest esse, idem potest non esse. Harum autem, id est vel quæ dicit, necessarium est esse, vel quæ dicit, necessarium est non esse, si utrum-

libet verum fuerit, non erunt illa vera, id est posse esse et posse non esse; quod enim possibile est esse, idem possibile est non esse; quod si neque necesse est esse, nec necesse non esse propositio, eam quæ est possibile esse consequetur, relinquatur ut illa ei consentiat quæ dicit, non necessarium est non esse. Hæc enim sequitur eam quæ proponit, possibile est esse. Quidquid enim possibile est esse, non necesse est non esse, ut quoniam hominem possibile est am-

Affirmatio. Impossibile est esse.

Negatio. Non possibile est esse.

Affirmatio. Necesse est non esse.

Hæc enim quæ dicit, non necesse est non esse, contradictio est ejus quæ proponit, necesse est non esse, quæ est sequens, et consentiens ei quæ est, non possibile est esse, quæ consentit ei quæ dicit, impossibile est esse, quæ rursus sequitur eam quæ est ultima, id est necesse est non esse, cujus contradictio est, non necesse est non esse; affirmatio enim est necesse est non esse, negatio non necesse est non esse. Quocirca secundum contradictionem fit hæc quoque consequentia, nam impossibile esse et non impossibile esse contradictio est, sed affirmationem, id est impossibile esse, sequitur negatio non possibile esse. Negationem vero, id est non impossibile esse, sequitur affirmatio possibile est esse, sed non possibile est esse, et possibile est esse, contradictio est, sed negationem possibilis, id est non possibile esse consequetur necesse est non esse affirmatio, sed affirmationem possibilis, id est possibile esse sequetur non necesse est non esse negatio. Quare ita positis nihil evenit impossibile, sed omnia conveniunt et consentiunt, et secundum superiorem possibilis et impossibilis modum affirmationes et negationes converso ordine contradictorie se sequuntur. Et sensus quidem totius hujusmodi est, ordo autem verborum sic. Quoniam, inquit, ei quod est possibile esse, nec illud quod est necesse esse, nec illud quod est necesse non esse consentit, relinquatur ut id quod est non necessarium non esse sequatur possibile esse. Hoc enim quod dicitur non necessarium non esse verum est dicere de necesse est non esse, et subaudimus quoniam est ejus contradictio. Hæc enim quæ dicit, non necesse est non esse, contradictio fit ei quæ sequitur negationem possibilis, id est non possibile esse. Hæc est autem ea quæ dicit, necesse est non esse, illud enim quod est non possibile esse, utrumque horum sequitur, et quod est impossibile esse, et quod est, necesse est non esse. Cujus affirmationis, id est necesse est non esse, negatio est, non necesse est non esse. Sed hæc sequitur non impossibile esse et possibile esse; igitur hæc contradictiones secundum prædictum modum se sequuntur, scilicet contradictorie, sed conversim, et his positis atque ita ordinatis nihil contingit impossibile.

Dubitabit autem aliquis si ad illud quod necessarium esse, possibile esse sequatur. Nam si non sequitur, contradictio sequetur, non possibile esse, et si quis dicat non hanc esse contradictionem, necesse esse est ipsum

bulare, non est necesse non ambulare. Hoc enim verum est, inquit, et de eo quod est necesse est non esse, id est hæc enim propositio quæ dicit non necesse esse non esse, verum est, ut contra eam opponatur contradictorie, quæ dicit necesse est non esse, unde etiam secutus est. Hæc enim fit contradictio ejus quæ sequitur, non possibile esse, unde facienda est hujusmodi descriptio :

Contradict. Non impossibile est esse.

Contradict. Possibile est esse.

Contradict. Non necesse est non esse.

dicere possibile non esse, sed utraq̃ue falsæ sunt de necesse esse. At vero rursus, idem videtur esse possibile incidi et non incidi, et esse et non esse. Quare erit necesse esse, contingens non esse, hoc autem falsum est.

Ad superiorem possibilis et necessarij consequentia reversus est quæstionem. Dicit enim dubitari posse, si id quod est possibile esse consentiat ei propositioni, quæ est necessarium esse, sive enim consentire dicatur, sive non consentire, aliquid impossibile et inconueniens utroque modo contingit; nam si quis dicat id quod dicitur possibile esse non consentire ei quod est necessarium esse, consentiet ei negatio possibilis, ea quæ est non possibile esse; sed si ista consentiet, erit idem necessarium esse quod est non possibile esse. Quod si hoc rursus aliquis neget, et dicat non esse negationem ejus propositionis quæ est possibile esse, eam quæ dicit non possibile esse, sed illam potius quæ proponit, possibile est non esse, quanquam falsum sit, tamen ne hæc quidem ei quod est necessarium esse convenire potest. Fit enim negatio ejus quæ est possibile esse, ea quæ dicit, possibile est non esse, si affirmatio possibile esse non sequitur affirmationem quæ dicit, necesse est esse, sequitur negatio ea quæ est, possibile est non esse, sed quod necesse est esse, falsum est dicere quoniam possibile est non esse. Quod enim necesse est esse, dici non potest fieri posse ut non sit, sed potius non posse fieri ut non sit; quod si quis dicat rursus sequi id quod dicitur necesse esse, et consentire ei quæ dicit possibile esse, sic quoque aliquid inconueniens reperietur. Quod enim possibile est esse, idem possibile est non esse, erit igitur quod necesse est esse, possibile non esse, et erit contingens quod necessarium est. Possibile autem et contingens in utramque partem facile vertitur, et ad esse et ad non esse. Quod autem necesse est esse, interclusum habet eventum ad contrariam dictionem. Ut si necesse est esse, ut non sit, fieri non potest, et si necesse est non esse, ut sit, impossibile est. Quare qui dicit possibile esse consentire ei quod est necesse esse, quoniam id quod est possibile esse potest etiam non esse, et hoc est contingens, dicit id quod esse necesse est, posse non esse, et esse contingens, quod est inconueniens. Hanc igitur dubitationem solvens, ita sequitur :

Manifestum est autem quoniam non omne possibile, vel esse, vel ambulare, et opposita valet. Sed est in

quibus non sit verum. At primum quidem in his quæ non secundum rationem possunt, ut ignis calefactibilis est, et habet vim irrationabilem. ergo secundum rationem potestates eadem plurimorum etiam contrariorum sunt, irrationabiles vero non omnes, sed quemadmodum dictum est, ignem non est possibile calefacere, et non calefacere, neque quæcunque alia semper agunt. Alia vero possunt et secundum irrationabiles potestates simul opposita suscipere, sed hoc idcirco dictum est, quoniam non omnis potestas oppositorum est, neque quæcunque secundum eandem speciem dicantur.

Multa, inquit, sunt quæ unum esse possunt id quod sunt, non etiam alud aliquid quod non sunt. Plura enim sunt quæ ab eo quod sunt non mutantur. Alia vero sunt quæ mutari possunt, ut cælum unam rem solam potest, id est moveri, huic vero oppositum, id est non moveri non potest; ergo non omne quod est possibile vel esse vel ambulare, id est non omne de quo quælibet possibilitas prædicatur, etiam opposita valet, ut utrumque possit fieri et facere quod facit, et huic oppositum, id est non facere quod facit; sed sunt quædam in quibus ita potestates prædicentur, ut non sit verum de his dici quoniam et opposita possunt, ut etiam in his quæ præter rationem aliquam possunt, ut ignis. Namque ignis præter rationem aliquam calidus est, non est enim reddere rationem cur ignis sit calidus, natura enim est calidus, et cum possit esse calidus, non tamen potest id quod est oppositum, id est non potest non calere, quod est oppositum ei, scilicet quod est calere; ergo secundum rationem potestates ipsæ eadem plurimorum etiam contrariorum sunt. Potestates, inquit, quæ sunt secundum rationem, id est in quibus est aliqua ratio, non unius possibilitatis, sed plurimorum sunt atque oppositorum, ut possibilitas medicinæ est curare, quæ quoniam secundum rationem fit, ut curet medicus, et est rationabilis potestas medico curandi, non solum potest curare, sed etiam non curare, et potest aliquid plusquam unum, et ipsum quod potest oppositum est, id est non curare. Oppositum namque est ei quod est curare id quod dicitur non curare, quæ opposita contraria vocantur. Affirmatio namque et negatio contrarietatibus discernuntur. Irrationabilis vero non omnis, sed quemadmodum dictum est, ignem non est possibile calefacere, et non omnis, inquit, secundum rationem potestas opposita quoque valet. Irrationabilium vero non omnis huiusmodi potestas est, ut opposita non valeat; nam cum ferrum calere sine ratione potestas sit (non enim ex ratione calet, quoniam rationem non habet), potest etiam non calere, ignis autem cum irrationabilis potestas sit calefacere non potest et non calefacere. Quare recte dictum est irrationabiles potestates non omnes non posse contraria, sed quasdam, ut ignem, qui cum sit calefactibilis, non calefactibilis non est. Quæ autem sint irrationabilia, quæ unam tantum habeant potestatem non etiam oppositam, sic demonstrat dicens, nec quæcunque alia semper agunt. Ignis enim opposita non potest, sed non solum ignis, sed

A illa quoque omnia unum possunt, et non multa nec opposita, quæcunque actu semper sunt, ut sol semper actu est lucidus, idcirco non potest non lucere; et nix semper actu frigida est, et ideo nunquam potest esse non frigida; ergo quæcunque semper agunt, id est in eo quod sunt, semper in actu sunt. Manifestum est, quoniam sicut ignis non capit frigus, ita nec illa quoque opposita possunt. Idcirco enim ignis quoque opposita non potest, quia semper in actu habet propriam potestatem. Semper enim est calidus, sed non omnia irrationabilia (ut dictum est) unam tantum habent potestatem, ut opposita non possint, sed sunt quædam irrationabiles potestates, quæ utrumque possunt, ut in eo quod est secari pellem vel non secari pellem. Potest namque secari pellis. potest etiam non secari, sed hæc sunt opposita; secundum igitur irrationabiles quoque potestates possunt quædam opposita; sed idcirco superiora sunt dicta, inquit, quibus monstravimus quoniam ignis et quæcunque semper sunt actu, non possunt opposita, ut doceremus non omnem potestatem oppositorum esse potentiam, sed alias veras esse huiusmodi potestates quæ actu essent, et unam rem solam possent, ab oppositorum vero potestate discederent. Hoc autem non solum in his quæ secundum rationem potestates dicuntur, sed etiam secundum eam speciem quæ irrationabilis dicitur. Sunt enim quædam eorum quæ irrationabiles potestates esse dicuntur, quæ non solum id quod sunt, verum etiam opposita possint, alia vero unum tantum possunt. Pellis enim potest secari et non secari, et idcirco opposita potest; ignis vero, cum sit calidus, frigidus esse non potest. Et idcirco nulla oppositorum est illi potestas.

Quædam vero potestates æquivoce sunt. Possibile enim non similiter dicitur, sed hoc quidem quoniam verum est, ut in actu, ut possibile est ambulare, quoniam ambulat, et omnino possibile est esse, quoniam est jam actu, quod dicitur possibile. Illud vero quoniam forsitan aget, ut possibile est ambulare, quoniam forsitan ambulabit, et hæc quidem in solis mobilibus est potestas. Illa vero et immobilibus. In utrisque vero verum est dicere, non impossibile est ambulare vel esse, et quod ambulat jam et agit, et ambulabile est. Sic igitur possibile non est verum de necessario simpliciter dicere, alterum autem verum est. Quare quoniam partem universale sequitur, illud quod ex necessitate est, consequitur posse esse, sed non omnino.

Possibilitatis breviter divisio facienda est, possibile enim duobus dicitur modis. Est enim unum possibile quod cum non sit, esse possit, ut homo cum sedet, non quidem ambulat, sed ambulare potest. Aliud possibile est quod cum sit, esse possibile est, ut quoniam ignis calet, potest esse calidus, et quoniam homo sedet, potest sedere. Huius autem possibilis duæ sunt species, una cum est quidem, potest tamen non esse, ut si quis sedeat, ita quidem potest sedere, ut possit etiam non sedere. Alia vero ut cum sit, non esse non possit, ut ignis calidus est, sed non

potest esse non calidus. Atque hoc est quod ait, quædam vero potestates æquivoce sunt. Possibile enim non simpliciter dicitur, sed hoc quidem quoniam verum est, ut in actu, id est quod est et fit, quod dicitur esse possibile, ut in actu possibile est ambulare, quoniam jam ambulat, et est in actu et omnino possibile est esse quicquid in actu est. Illud vero quod fortitan aget, ut possibile est ambulare quoniam ambulabit, id est quod non est quidem, sed esse poterit, ut possibile est ambulare, non quoniam nunc quidam ambulat, sed quoniam ambulaturus est aliquis. Hæc autem sunt quæcunque non secundum actum dicuntur, sed secundum potestatem tantum, quæ nondum quidem in actu sit, esse tamen possit. Hæc quidem in solis mobilibus est possibilitas, illa vero et in immobilibus. Mobilia vocat quæcunque sunt naturalia, et in generatione et in corruptione. Quæcunque enim generata sunt et corrumpi possunt, ea semper in motu sunt, ipsa etenim generatio motus quidam est, atque ipsa corruptio. Ergo in huiusmodi rebus quæcunque generata sunt atque mortalia, in his vera est illa potestas, quæ non secundum actum dicitur, sed secundum id quod non est quidem, sed esse potest. Nusquam enim evenit huiusmodi potestas nisi in his quæ nascuntur et mortem oppetunt, illa vero quæ sunt immobilia, id est quæ in sua natura fixa sunt et constituta, ut mutari moverique non possint, id est divina solam illam habent potentiam quæ secundum actum dicitur, ut sol immobilis quidem ad substantiam, quanquam sit mobilis secundum locum. Quoniam ergo est immobilis secundum substantiam et ab ea non permutatur, neque movetur, habet in se lumen, quod ita habere potest, ut non habere non possit. Sed in utrisque his vel mobilibus vel immobilibus illud verum est quod de his dicitur, non impossibile est esse. Nam et quod actu quidem non est, esse tamen poterit, ut homo cum non ambulat, ambulandi tamen retinet potestatem. Non est enim hominem impossibile ambulare, et solem non est impossibile habere lucem, quam actu retinet sempiterno. In utrisque igitur et mobilibus et immobilibus, verum illud est quod dicitur, non impossibile esse. Nam et de eo quod agit, et de eo quod agere potest, de utrisque idem vere dicitur, quoniam non est impossibile esse. Nam et quod ambulat, non est impossibile ambulare, et quod est ambulabile, id est quod ambulare potest, non illi est impossibile ambulare. Sed quoniam diximus eam quæ secundum actum est potestatem duas habere species, unam quidem cum in actu quidem sit et nunquam possit non esse, ut igni actu est calere et nunquam esse non potest calidus; aliam vero secundum id quod dicimus esse quidem actu, posse tamen non esse, ut aliquis cum sedet, potest quidem sedere, sed potest etiam non sedere. Huiusmodi quidem secundum actum possibile de necessario nullo modo prædicatur, quod enim in actu est, et necessarium est esse, est quidem, sed ita est ut non esse non possit. Hoc est enim quod ait. Sic igitur possibile, id est quod cum actu sit, possit tamen non

A esse, non est verum de necessario simpliciter dicere. Alterum autem verum est, nam quod ita est actu, ut non esse non possit, et semper actu est, hoc juste de necessario prædicatur. Quod enim necesse est esse, est quidem, sed non esse non potest. Quare quoniam partem id quod est universale sequitur, illud quod ex necessitate est, consequens est id quod est posse esse, sed non omnino. Quoniam semper, inquit, speciem sequitur genus, et partem suam sequitur universalitas. Si enim homo est, animal est, id est si pars et species est, universalitatem et genus esse necesse est. Quod si ita est, sequitur scilicet eam propositionem quæ dicit necesse esse, illa propositio quæ dicit possibile esse, eique consensit, sed non omnis significatio possibilitatis sequitur necessarium. Illa enim quæ ita possunt, ut non sint quidem, esse tamen possint, nulla ratione de necessario prædicantur. Necessarium vero non modo necesse est, sed etiam est, hoc est enim quod ait, sed non omnino. Etenim de necessario quod jam est, non potest illud possibile prædicari, quod non est adhuc quidem, sed esse poterit.

Et est quidem fortasse principium quod necessarium est et quod non necessarium est omnium, vel esse vel non esse. Et alia ut horum consequentia considerare oportet.

Principium, inquit, est fortasse harum propositionum consequentias inveniendi. Si quis primo in loco necessarium ponat, et non necessarium, secundo vero in loco possibile esse et cætera, naturaliter enim id quod necessarium est prius est, nam si necessaria sunt ea quæ semper actu sunt, quæ autem semper actu sunt sempiterna sunt, sempiterna vero rerum omnium principia sunt, recte initium quoque speculandi, quæ harum propositionum consequentia sit, ex his sumemus quæ sunt necessaria, et propter has ex necessariis negationibus, id est ex non necessario. Constat igitur a necessario et non necessario harum consequentias inveniendi sumenda esse principia. Illæ enim, id est possibile esse et contingens esse, et esse necessarium et non necessarium, velut in natura ipsa præcedentes subsequuntur. Atque ideo ait: Et alia, id est possibile esse, et contingens esse, ut horum consequentia considerare oportet. Hoc est, ita hæc considerari debent, tanquam si quod est necessarium, et non necessarium præcedant, consequantur vero possibile et contingens, et cætera.

Manifestum est autem ex his quæ dicta sunt, quoniam quod ex necessitate est, secundum actum est. Quare si priora sunt sempiterna, et quæ actu sunt, potestate priora sunt; et hæc quæ sine potestate sunt, actu sunt, ut primæ substantiæ. Alia vero sunt actum cum possibilitate, quæ natura quidem priora sunt, tempore vero posteriora, alia vero nunquam sunt actu, sed potestate tantum.

Patet, inquit, ac liquet omnia quæcunque secundum necessitatem sunt, semper esse secundum actum. Quoniam enim ignis ex necessitate calidus est, actu quoque semper calidus est. Quocirca si quæ

sempiterna sunt omnibus quæ non sunt sempiterna priora sunt, etiam ea quæ semper actu sunt, his quæ sunt potestate priora sunt. Horum autem omnium divisionem facit: sunt enim, inquit, alia quidem præter potestatem, actu tantum, ut sol non potestate movetur, sed actu, et illam movendi potestatem non habet, quæ non est quidem, sed esse potest, sed actum habet solum, a potestate vero quæ præter actum solet esse, relinquitur. Primæ etiam substantiæ actu quidem sunt, nunquam vero potestate, primas autem substantias dicit, divinas scilicet et sempiternas, non eas quas in prædicamentis primas esse monstravit, id est individuas. Tunc enim de his loquebatur primis, quæ nobis primæ sunt, nunc de his quæ natura sunt primæ, quæ divinæ sunt scilicet et sempiternæ. Alia vero, ait, sunt quæ sunt actu cum potestate, id est quæ et actum habent, et aliquando habuerunt potestatem, ut fabricata jam domus, aliquando potuit fabricari, et prius habuit potestatem secundum tempus, postea vero actum; sed natura actus prior est potestate. Ars vero ipsa actum cogitatione præcipit, formamque domus prius sibi ipsa designat et efficit; quare natura actus prior est potestate, potestas actus prior est tempore. Alia vero sunt, inquit, quæ actu quidem nunquam sunt, semper autem sunt potestate, ut numerus infinitus quidem est, quod cum semper in infinitum possis augere, sed actu infinitus non est. Quemcunque enim numerum sumpseris, actu finitus est; quemlibet enim dicas numerum, finita illum numerositas necesse est complectatur, ut decem vel centum. Infinitus vero idcirco est potestate, quod eum possis facere in infinitum concrescere, non tamen ut quilibet actu sit numerus infinitus.

QUÆ MAGIS APTE ENUNTIATIONES CONTRARIÆ DICANTUR.

Utrum autem contraria est affirmatio negationi, an affirmatio affirmationi, et oratio, ut quæ dicit omnis, homo justus est, ei quæ est, nullus homo justus est, an omnis homo justus est, ei quæ est, omnis homo injustus est, ut Callias justus est, Callias justus non est, Callias injustus est. Quænam harum contraria est. Nam si ea quæ sunt in voce sequuntur ea quæ sunt in anima, illic autem contraria est opinio contrarii, ut omnis homo justus est, ei quæ est, omnis homo injustus est, etiam in his quæ sunt in voce affirmationibus, necesse est similiter sese habere. Quod si neque illic contrarii opinatio contraria est, nec affirmatio affirmationi contraria erit, sed ea quæ dicta est, negatio. Quare considerandum est quæ opinio falsa opinioni veræ contraria sit, utrum negationis, an certe ea quæ contrarium esse opinatur. Dico autem hoc modo, est quædam opinatio vera boni, quoniam bonum est. Alia vero falsa, quoniam bonum non est, alia quoniam malum est, quænam harum contraria est veræ, et si est una, secundum quam contraria.

Propositio quidem questionis talis est. Quærit enim quoniam huic propositioni quæ dicit, omnis homo justus est, ea quæ proponit, nullus homo justus est, et rursus ea quæ dicit, omnis homo injustus est, videntur oppositæ, quæ harum magis superiori affirma-

tionis, quæ dicit, omnis homo justus est, contraria est, utrum ea per quam proponimus, omnis homo injustus est, an certe negatio universalis, ea quæ est, nullus homo justus est. Similiter etiam huic propositioni quæ est, Callias justus est, propositio quæ proponit, Callias injustus est, an ea quæ dicit, Callias justus non est, contraria est. De qua re hanc viam disputationis ingreditur: nam si ea, inquit, quæ sunt in voce illis quæ sunt in anima famulantur, hisque in significatione consentiunt, necesse est ut quod in opinionibus animæ reperitur, hoc idem evenire videatur in voce, quod si illic ei opinioni quæ arbitratur omnem hominem justum esse illa opinio opposita est, et illa est maxime contraria quæ putat omnem hominem injustum esse, et in vocibus quoque affirmatio ea quæ est, omnis homo justus est, ei affirmationi magis contraria est quæ dicit, omnis homo injustus est. Quod si in opinionibus non hæc magis opponitur potius quam illa quæ dicit, nullus homo justus est, et in vocibus quoque affirmatio universalis videatur esse contraria, utraque ergo et affirmatio quæ dicit, omnis homo injustus est, et negatio quæ dicit, nullus homo justus est, erunt contrariæ ei quæ dicit, omnis homo justus est. Quod autem dicit, quod si neque illic contrarii opinatio contraria est. Tale est enim justum esse et injustum esse, quanquam sit secundum habitum et privationem, prædicatio tamen hæc nunc, id est injustum esse, pro contrario sumitur. Ergo si in opinionibus contrarii, id est injusti affirmatio contraria non est, non erit et in vocibus contraria affirmatio, sed potius negatio quæ est, nullus homo justus est. Quare, inquit, considerandum est cui opinioni falsæ opinio vera sit contraria, nam si qua res bona sit, verum est de ea dicere, quoniam bonum est, contra quam propositionem falsum est dicere, quia malum est, falsum etiam quia non bonum est. Sed videndum est quæ harum sit magis contraria veræ affirmationi, quæ dicit bonum esse quod bonum est; utrum falsa illa contraria est, quæ id quod bonum est dicit esse malum, an ea quæ id quod bonum est dicit esse non bonum. Atque hoc est quod ait, dico autem hoc modo: est quædam opinatio vera boni, quoniam bonum est, alia vero falsa, quoniam non bonum est, alia vero, quoniam malum est. Quænam ergo harum contraria est veræ, id est utrum ea quæ negat id quod est, an ea quæ ponit id quod non est, quæ magis harum ei quæ dicit esse, id quod est videatur esse contraria, requirendum est. Sed quod his adjecit et si est una, secundum quam contraria, tale est. Contrariorum alia sunt habentia medium, alia vero sunt non habentia. Et illorum quæ habent, si quis unum contrarium neget, non necesse est per illam negationem illud aliud contrarium intelligere. Nam quoniam inter album et nigrum est aliquid, si quis dicat, non est album, non idcirco nigrum esse monstravit. Potest enim esse et rubrum. Et quidquid aliud in talium contrariorum medietate locatum est. In illis

vero contrariis quæ medio carent, nihil differt negare rem propositam, an affirmare contrariam. Nihil enim differt dicere diem non esse quam dicere noctem esse. Hoc est enim diem non esse, quod esse noctem. Nihil enim est inter noctem atque diem. Ergo in his affirmatio contrarii idem valet, quod rei propositæ negatio; ergo nunc hoc dicit: etiamsi in aliquibus, inquit, tales propositiones inveniuntur, ut et negatio rei propositæ, et affirmatio contrarii idem valeat, et sint unæ significatione. Quærendum est secundum quam enuntiationem propositio magis est contraria, an secundum eam quæ dicit non esse diem, an secundum eam quæ proponit esse noctem. Investigandum igitur est quæ harum, quæquam unum utraque significet, magis est contraria ei quæ dicit esse diem; hoc est enim quod ait. Et si est una secundum quam contraria, id est, et si unum significabunt aliquando rei negatio et contrarii affirmatio, secundum quam harum magis est contraria propositio superiori propositæ enuntiationi.

Nam a arbitrari contrarias opiniones definiri in eo quod contrariorum sunt, falsum est. Boni enim quoniam bonum est, et mali quoniam malum est, eadem fortasse opinio est et vera, sive plures, sive una sit. Sunt autem ista contraria, sed non in eo quod contrariorum sunt contraria, sed magis in eo quod contrarie.

Contrariorum naturam prius recte determinat, qui de contrariis propositionibus tractat. Quidam enim putaverunt contrarias esse opiniones, quæ sint contrariarum rerum, quod Aristoteles negat; dicit enim falsam esse definitionem, quæ determinat eas esse contrarias opiniones, quæ sunt contrariarum rerum. Nam cum sit contrarium bonum malo, possumus habere opinionem de bono quoniam bonum est, et hæc vera est; possumus rursus id quod malum est putare malum, et hæc rursus vera est, et opiniones quidem boni, quoniam bonum est, et mali quoniam malum est, contrariarum rerum sunt; tamen utæque sunt veræ. Sed contrariæ utæque veræ esse non possunt. Falso igitur definitum est eas esse contrarias opiniones, quæ contrariarum sint rerum. Quod autem ait, boni enim quoniam bonum est, et mali quoniam malum est, eadem fortasse opinio est et vera. Aut id quod dixit eadem ad id retulit quod post secutus est, vera namque veræ in eo quod veræ sunt eadem sunt, aut certe quod ejusdem esset opinionis, quod bonum esset, bonum putare, quod malum esset, malum. Sive autem eadem sint, sive plures, contraria esse non poterunt, idcirco quoniam simul veræ sunt. Sunt autem ista contraria, sed non eo quod contrariorum sint contrariæ sunt, sed magis eo quod contrariæ. Sunt autem, inquit, ista, scilicet quæ sunt in opinionibus contrariarum sunt, sed potius quando de uno eodemque diverso modo et contrariæ suspicantur, hoc est enim quod ait. Sunt autem ista contraria, ea scilicet quæ in animæ opinionibus posita sunt, quorum proposi-

tiones sunt contrariæ, non eo quod sunt contrariorum, sed potius eo quod de uno eodemque subjecto contrariæ suspicantur, ut si quis de bono suspicetur quoniam bonum est, et rursus alius de eodem bono quoniam malum est, hæc sunt contraria quæ veræ simul esse non possunt. Et de eodem subjecto, id est bono, nunc bene, nunc vero male, id est contrariæ suspicantur.

Si ergo boni, quoniam bonum est, opinatio est, alia vero, quoniam non est bonum. Est vero et alia quoniam aliud aliquid est, quod non est, neque potest esse. Aliarum quidem nulla ponenda est, neque quæcunque esse quod non est opinantur, neque quæcunque non esse quod est. (Infinitæ enim utæque sunt, et quæ esse opinantur quod non est, et quæ non esse quod est) sed in quibus fallacia est. Hæc autem sunt, ex quibus sunt generationes, ex oppositis vero sunt generationes. Quare etiam fallaciæ.

Hujus argumenti principium est, quo pro confesso utitur et probato, quod unius rei plura atque infinita non possint esse contraria, quare unius rei unum erit contrarium. Est ergo opinio boni quoniam bonum est, et hæc vera est; est rursus boni quoniam bonum non est, et hæc falsa est. Potest etiam esse quæ putet esse bonum id quod non est, ut si quis dicat id quod est bonum quoniam malum est, vel quoniam quantitas est, vel quoniam aliquid quod non est. Sed hæc quæ de bono dici possunt, quæ ipsum bonum non sint, infinita sunt. Rursus possumus de bono arbitrari multa non esse, quæ sunt. Bonum enim quod honestum est possumus dicere quoniam honestum non est, possumus dicere quoniam utile non est, possumus quoque dicere quoniam expetendum non est, et alia plura. Infinita ergo sunt et ea quæ possumus arbitrari de bono, quoniam est id quod bonum ipsum non est. Et ea quæ opinamur non esse bonum quod est, ea quoque sunt infinita. Quare nec ea quæ putat opinio bonum esse quod non est, nec ea quæ putat non esse quod est, ei opinioni ponenda est esse contraria, quæ putat bonum esse quod bonum est. Hoc enim est quod ait: Aliarum quidem nulla ponenda est, neque quæcunque esse quod non est opinatur, ut dicamus de bono quoniam malum est, vel inutile, vel turpe, neque quæcunque non esse quod est, ut si de eodem bono dicamus, bonum expetendum non est, bonum honestum non est. Infinitæ enim utæque sunt, et quæ esse opinantur quod non est, et quæ non esse quod est. Hæc igitur rejiciendæ sunt, et ad nullam contrarii opinionem sumendæ, quoniam infinitæ sunt, cum semper contrariorum oppositio sit finita. Quæcunque autem contrariæ ponendæ sint opiniones, sequitur dicens: Sed in quibus est fallacia, hæc autem sunt ex his ex quibus sunt et generationes. Ex oppositis vero generationes, quare etiam fallacia opinioni, inquit, de bono quoniam bonum est, contraria illa sola ponenda est, in qua primum fallacia reperitur. In qua autem fallacia primum reperitur, ostendit per id quod dixit: Ex quibus sunt et generationes falla-

cia facillimè reperitur. Generatio enim semper ex oppositis est; quoties enim aliquid sit album, non sit ex dulci, nec ex duro, nec ex liquido, sed ex non albo. Et quod dulce sit, non sit ex calido, neque frigido, nec nigro, nec ex ulla alia qualitate, nisi ex sibi opposito, id est non dulci. Eodemque modo in aliis sese res habet. Omnis ergo generatio ex eo fit quod non fuit, ut dulce ex non dulci, album ex non albo, calidum ex non calido. Quare si generationes quidem ex oppositis sunt, in his autem est fallacia in quibus sunt generationes, erit in oppositis prima fallacia. Prima namque fallacia est non putare aliquid esse quod est. Secunda putare esse quod non est, ut in eo quod est bonum prima fallacia est putare illud non esse bonum. Secunda malum esse arbitrari quod bonum est. Quocirca illic maxime ponenda est contrarietas ubi est prima fallacia, in his autem est prima fallacia ex quibus generationes oriuntur. Generationes vero dico esse quæ fiunt ex his quæ id quod fiunt non fuerunt. Generationes autem fiunt ex oppositis, in oppositis est igitur prima fallacia; sed in quibus est prima fallacia, maxime contraria illa ponenda sunt: opposita igitur maxime contraria sunt, sed bonum esse et bonum non esse opposita sunt. Bonum igitur non esse ei quod est bonum esse contrarium est, non illud quod est malum esse, quod majori argumentatione confirmat.

Si ergo quod bonum est, et bonum et non malum est, et hoc quidem secundum se, illud vero secundum accidens. Accidit enim ei malum non esse, magis autem in unoquoque vera est, quæ secundum se est, et falsa, siquidem et vera, ergo ea quæ est, quoniam non est bonum quod bonum est, secundum se falsa est. Illa vero quæ est, quoniam malum, est ejus quæ est secundum accidens. Quare magis erit falsa de bono ea quæ est negationis opinio, quam ea quæ est contrarii.

Persubillis argumentatio tali ratione formata est: bonum, inquit, et bonum est, et non malum, quorum unum secundum se et proxime, et naturaliter est, hoc scilicet quod bonum est, alterum vero est accidentaliter, id est quod malum non est. Accidit enim ei quod bonum est, ut malum non sit; ergo quod bonum est naturalius habet bonum esse quam non esse malum. Illud enim secundum se inest, illud (ut dictum est) secundum accidens. Quod si hoc est, verior est ea propositio quæ affirmat quod secundum se est quam illa quæ affirmat quod secundum accidens est. Est autem secundum se bonum esse quod bonum est, secundum accidens vero malum non esse quod bonum est; verius igitur et propinquius est dicere de bono quoniam bonum est, quam dicere de bono quoniam malum non est; quod si hoc est, etiam opinio quæ secundum se falsa est mendacior juste videbitur ea quæ secundum accidens mentitur. Nam si illa vera est, propinquius quæ secundum se est, illa erit falsa propinquius quæ secundum se est. Hoc est enim quod ait, magis autem in unoquoque est vera, quæ secundum se est etiam falsa, sicut ut vera, si illa magis vera est quæ secundum se

est, recte illa magis falsa dicitur, quæ secundum se falsa est, id est quæ id negat quod secundum se verum est. Ergo ea quæ est quoniam non est bonum quod bonum est, secundum se consistentis falsa est. Ad quod tendit tota superior argumentatio continua disputatione subnectitur. Superius enim dictum est opinionem eam quæ putat bonum esse, quod bonum est, secundum se esse; quare illa opinio quæ dicit non esse bonum quod bonum est, falsa est, et de ea re falsa est, quæ secundum se vera est. Secundum se enim vera est opinio quæ putat bonum esse quod bonum est, quæ vero arbitratur non esse bonum quod bonum est, ejus quæ secundum se est, veritatem opinionis intercipit. Nam bonum esse quod bonum est, quisquis opinatur secundum ipsius boni naturam habet opinionem, atque ideo secundum se opiniones hujusmodi nominantur; quare erit hæc quoque secundum se falsa, quoniam secundum se veritas videtur auferre propositionem; idem autem bonum secundum accidens est, non malum. Et hoc de bono verum est dicere, quoniam non est malum, sed accidentaliter. Bono enim accidit non esse malum, illa vero quæ putat malum esse quod bonum est, aufert non malum ab eo quod bonum est, et interimit rem secundum accidens veram, vera namque est opinio quæ dicit non esse malum quod bonum est, sed secundum accidens; quare secundum accidens falsa erit ea quæ dicit malum esse quod bonum est. Illam enim propositionem tollit quæ secundum accidens vera est. Quare quoniam propior est ea quæ secundum se est quam ea quæ secundum accidens, falsitas ejus quæ secundum se est fallacior erit ea falsitate quæ secundum accidens est. Sed ea quæ putat non esse bonum quod bonum est, secundum se veritatis peremptoria est ea, vero quæ dicit malum esse quod bonum est, ejus quod est non esse malum quod bonum est, secundum accidens rei veræ peremptoria est. Quare falsior est ea quæ dicit non esse bonum quod bonum est, quam ea quæ dicit esse malum id quod est bonum.

Falsus autem est maxime circa singula qui habet contrariam opinionem. Contraria enim sunt eorum quæ plurimum circa idem differunt. Quod si harum contraria quidem est altera, magis vero contraria est contradictio, manifestum est quoniam hæc erit contraria.

Quærebatur utrum affirmatio contrarii, an negatio propositæ rei, eidem propositæ rei affirmationi magis possit esse contraria. Sed nunc hoc dicit quod quæ falsa sunt magis, ea sunt magis contraria. Contraria enim sunt quæcunque circa eandem rem plurimum differunt, ut circa colorem album et nigrum; ergo quæ maxime falsa sunt et maxime vera, ea plurimum a se distant. Maxime autem vera est secundum se consistentis rei enuntiatio. Maxime autem falsa secundum se consistentis veritatis peremptoria. Necesse est autem inter affirmationem contrarii et negationem propositæ rei unam magis esse contrariam. Falsior autem et magis contraria est opinio illa quæ contradictionem cogitat, ut ea quæ

est non esse bonum quod bonum est, quam ea opinio quæ habet malum esse quod bonum est, quoniam ea quæ sunt in vocibus opiniones sequuntur; simili modo negatio ejus quæ est omne bonum bonum est, ea scilicet quæ dicit nullum bonum bonum est, magis est contraria quam ea quæ proponit omne bonum malum est. Quocirca et in aliis quoque ut in ea quæ est omnis homo justus est, magis est contraria illa quæ dicit, nullus homo justus est, quam ea quæ dicit, omnis homo injustus est.

Illā vero quæ est, quoniam malum est quod bonum est, implicita est. Etenim quoniam non bonum est, necesse est fore idem ipsum opinari.

Addit ad demonstrationem superiorem argumentum quod demonstret magis esse contrariam eam quæ negat potius quam eam quæ contrariam affirmat; implicita est, inquit, affirmatio contrarii. Quisquis enim putat id quod bonum est malum esse, fieri aliter non potest, nisi illud quoque putet non esse bonum. Quare duplex quodammodo propositio est ea quæ dicit malum esse quod bonum est. Nam etiam istud in se continet, quod bonum non est. Simplex autem est propositio, bonum esse quod bonum est, et simplici simplex potest magis esse contraria, simplexque est negatio quod bonum est, non esse bonum. Hæc igitur magis contraria est.

Amplius si etiam in aliis similiter oportet se habere, ut hic videtur bene esse dictum, aut enim ubique ea quæ est contradictio, aut nusquam, quibus vero non est contrarium, de his quidem est falsa ea quæ est veræ opposita, ut qui hominem non putat hominem, falsus est; ergo si hæc contrariæ sunt, et alia quæ sunt contradictiones.

Aut in omnibus, inquit, vere dicitur contradictionem magis esse contrariam quam contrarii affirmationem, aut nusquam. Aut enim et in aliis quoque idem evenire oportet, aut ne hic quidem verum est, quod dicitur, contrariam esse eam quæ contradictionis est, id est negationis potius quam contrarii affirmationem. Hoc autem speculemur, inquit, in his quæ contrarium non habent, ut in homine. Si quis enim putet hominem hominem esse, vera esse, verum est; si quis vero hominem putet non esse hominem, falsa. Si quis autem putet hominem equum esse, nullus dixerit hanc magis esse contrariam quæ putat hominem equum esse quam quæ hominem non esse hominem arbitrat. Quare si in his quæ contraria non habent, illa contraria est quæ contradictione formatur, in his quoque quæ habent contraria, non contrarii affirmationis, sed negationis propositio magis contraria est.

Amplius similiter se habent boni quoniam bonum est, et non boni quoniam non bonum est. Et ad has boni quoniam non bonum est, et non boni quoniam bonum est. Illi ergo quæ est non boni quoniam non bonum est, veræ opinationi quænam est contraria. Non enim ea quæ dicit quoniam malum est. Simul enim aliquando erunt veræ, nunquam autem vera veræ est contraria. Est enim quiddam non bonum, malum. Quare con-

tingit simul esse veras. At vero nec illa quæ est, quoniam non malum, vera enim et hæc, simul enim et hæc erunt. Relinquitur ergo ei quæ est non bonum quoniam non bonum est, contraria ea quæ est non bonum quoniam bonum est. Falsa enim hæc, quare et ei quæ est boni quoniam bonum est, ea quæ est boni quoniam non bonum est.

Ex similitudine et proportionem contrarietatis vim propositionum vestigare conatur. Sed has propositiones prius disponamus, post autem quantum possumus breviter vim Aristotelicæ argumentationis exsequamur.

Vera boni quoniam bonum est.

Falsa boni quoniam bonum non est.

Vera non boni quoniam non bonum est.

Falsa non boni quoniam bonum est.

Harum quatuor opinionum duæ veræ sunt, duæ falsæ. Illa quæ est boni quoniam bonum est, vera est; illa quæ est boni quoniam bonum non est, falsa est. Rursus illa quæ est non boni quoniam bonum non est, vera est; illa quæ est non boni quoniam bonum est, falsa est. Ergo hæc est similitudo et proportio harum quatuor propositionum. Nam quemadmodum se habet opinio boni quoniam bonum est, ad eam opinionem quæ est boni quoniam bonum non est, eodem modo sese habet et opinio quæ est non boni quoniam non bonum est, ad eam quæ est non boni quoniam bonum est. Nam sicut illic vera una est, altera falsa, ita quoque hic una vera est, altera falsa. Capit igitur exemplum prius ab ea quæ est non boni quoniam non bonum est. Hæc enim, inquit, cum vera sit, quam huic ponemus esse contrariam? eamne quæ dicit, malum est? sed non est contraria. Potest enim simul esse vera, et ea quæ dicit non esse bonum quod bonum non est, et ea quæ dicit malum esse quod bonum non est. Sunt enim quædam non bona quæ mala sunt. Quocirca contrariæ non sunt, in quibus ponitur quod non bonum est, bonum non esse, et quod non est bonum, malum esse. Contrariæ enim veræ simul nequeunt inveniri, et vera veræ contraria nunquam est, sed nec illa poterit esse contraria huic, quæ dicit malum esse quod bonum non est. Possunt enim quædam non quidem esse bona, non esse tamen mala, ut ex arbore nullius utilitatis causa, ramum defringere, si arborem nihil lædat, neque malum neque bonum est. Quare vera simul possunt esse, et hæc quoque quæ opinantur id quod est non bonum quoniam non bonum est, et id quod est non bonum quoniam malum non est. Quare nec hæ contrariæ sunt; restat igitur ut ejus opinionis quæ est non boni quoniam non bonum est, ea sit contraria quæ est non boni quoniam bonum est. Quod si in his quatuor propositionibus quas supra descripsimus similitudo servatur, et sicut est opinio non boni quoniam non bonum est, ad eam quæ est non boni quoniam bonum est, sic opinio boni quoniam bonum est ad opinionem boni quoniam bonum non est. Contraria autem est opinio non boni quoniam bonum non est, opinio non boni quoniam bonum est;

contraria igitur erit opinioni boni quoniam bonum est, opinio boni quoniam bonum non est.

Manifestum est autem quoniam nihil interest, nec si universaliter, ponamus affirmationem. Huic enim universalis negatio erit contraria, ut opinioni quæ opinatur quoniam omne quod est bonum bonum est, ea quæ est, quoniam nihil horum quæ bona sunt, bonum est. Nam ejus quæ est boni quoniam bonum est, si universaliter sit bonum, eadem est ei quæ opinatur, id quod bonum est quoniam bonum est. Hoc autem nihil differt ab eo quod est, quoniam omne quod est bonum bonum est. Similiter autem et in non bono. Quare si in opinione sic se habet. Sunt autem hæc quæ sunt in voce affirmationes et negationes notæ eorum quæ sunt in anima. Manifestum est, quoniam affirmationi contraria quidem negatio est circa idem universalis, ut ei quæ est quoniam omne bonum bonum est, vel quoniam omnis homo bonus est, ea quæ est, quoniam nullum, vel nullus, contradictoriæ autem, quoniam non omne, aut non omnis.

Illud quoque recte commemorat quod nihil differt in opinionibus hæc esse contraria non universaliter constitutis, et in iis quæ sibi universaliter opponuntur. Similiter enim in ea quoque opinione quæ arbitratur omne bonum bonum esse, illa contraria est quæ putat nullum bonum bonum esse. Nam quod dicimus bonum esse id quod bonum est, id si in opinione universaliter affirmetur; ita putandum est, quidquid bonum est bonum esse. Hoc autem nihil differt, tanquam si dicamus, omne bonum bonum est. Quæ opinio cum sit vera, illa ei contrarie opponitur quæ dicit quidquid bonum est bonum non est. Hoc autem nihil differt, tanquam si opinemur nullum bonum bonum esse, et in non bono quoque eodem modo, ut si ita dicamus, omne quod non bonum est non est bonum, et rursus, omne quod non bonum est bonum est, eodem modo sibi sunt istæ contrariæ, ut una vera sit, altera falsa. Quod in contrariis maxime reperitur; quare tota disputatio quæstioque ita concluditur. Nam si ea quæ sunt in anima principia, quædam sunt eorum quæ significantur in voce, vox autem nota quædam est animæ passionum, quidquid contingit in anima, idem quoque ad vocem redire necesse est. Quod si universalis affirmatio et universalis negatio sunt in opinione contrariæ, eadem quoque in vocibus erunt, id est, non erit ea contraria quæ contrarium affirmat, sed ea quæ id quod ante propositum est per universalitatis contrarietatem negat, ut est omne bonum bonum est, vel omnis homo bonus est: his contraria est nullum bonum bonum est, vel nullus homo bonus est. Hoc est enim quod ait, vel quoniam nullum, vel nullus, nullum ad illam referens propositionem, quæ dicit omne bonum bonum

est. Nullus illi scilicet opponit quæ dicit omnis homo bonus est, ut sint hoc modo, omne bonum bonum est, huic contraria est nullum bonum bonum est. Rursus omnis homo bonus est, huic contraria, nullus homo bonus est. Contradictorias autem dicit eas esse quas supra posuit, dum de universalibus ac particularibus loqueretur, eas scilicet quæ sunt angulares. Universalis enim affirmatio particulari negationi, et particularis affirmatio universali negationi per contradictionem opponi monstrata est.

Manifestum est autem quoniam et veram veræ non contingit esse contrariam, nec opinionem, nec contradictionem. Contrariæ enim sunt quæ circa opposita sunt, circa eadem autem contingit verum dicere eundem. Simul autem non contingit eidem inesse contraria.

Ex his quæ supra sunt dicta illud quoque colligit, quod nec ea quæ sunt contraria vera simul esse possint, nec ea quæ vera sunt sibi possint esse contraria, et hoc non solum in opinionibus esse, ut vera opinio veræ opinioni contraria sit, sed in propositionibus quoque; neque enim fieri potest ut duas contrarias simul veras esse contingat. Et hoc per syllogismum colligit hujusmodi. Omnia contraria sunt opposita. Quæ autem opposita sunt, simul eidem inesse non possunt, contraria igitur in uno eodemque esse natura non patitur, quare si duo vera de eodem prædicari possunt, duo autem contraria eidem inesse non possunt. Quæ contraria sunt, vera esse nulla naturæ ratione permittitur. Hoc est enim quod ait, contraria enim sunt quæ circa opposita sunt, id est omne contrarium oppositum est, nec fieri potest ut quæ sunt contraria in oppositis non contineantur: sicut enim in prædicamentis edocuit, contrariorum genus quoddam esse oppositum, circa eadem autem contingit verum dicere eundem, id est duo vera possunt simul esse, et de eodem simul vere prædicari, ut cum dicimus aliquid bonum non esse, et malum esse, utraque simul vere dici possunt. Possunt enim quædam quæ cum bona non sint, tamen mala esse, ut turpitudine bona quidem non est, malum tamen est. Ergo ea quæ vera sunt, simul ut prædicentur vere fieri potest, et ut in eodem sint, simul autem eidem non contingit inesse contraria. Quocirca si vera quidem possunt eidem inesse, contraria autem eidem inesse non possunt, ea quæ contraria sunt, vera simul esse non possunt: quare convertitur, nec quæ vera simul sunt contraria esse possunt. Non igitur fieri potest ut, vel in opinionibus vel in propositionibus ea quæ vera sunt, possit aliquis recte contraria suspicari. Hæc autem quantum brevis expositionis permittebat expressimus. Quid autem altior hujus libri tractatus edoceat, secundæ editionis series explicabit.

AN. MANL. SEV. BOETHII

IN LIBRUM ARISTOTELIS DE INTERPRETATIONE

LIBRI SEX.

EDITIO SECUNDA. SEU MAJORA COMMENTARIA.

LIBER PRIMUS

Alexander in commentariis suis hac se impulsus causa pronuntiat sumpsisse longissimum expositionis laborem, quod in multis ille a priorum sententiis scriptorum dissideret. Mihi vero major persequendi operis causa est, quod non facile quisquam vel transferendi, vel etiam commentandi continuam sumpserit seriem, nisi quod Vegetius prætextatus priores postremosque analyticos non vertendo Aristotelem Latino sermoni tradidit, sed transferendo Themistium, quod qui utrosque legit facile intelligit. Albinus quoque de eisdem rebus scripsisse perhibetur, cujus ego geometricos quidem libros editos scio, de dialectica vero diu multumque quæsitos reperire non valui. Sive igitur ille omnino tacuit, nos prætermittimus dicemus, sive aliquid scripsit, nos quoque docti viri imitati studium in eadem laude versabimur. Sed quanquam multa sint Aristotelis quæ subtilissima philosophiæ arte celata sunt, hic tamen ante omnia liber nimis et acumine sententiarum, et verborum brevitate constrictus est. Quocirca plus hic quam in decem prædicamentis expositione sudabitur. Prius ergo quid vox sit diffiniendum est. Hoc enim perspicuo et manifesto omnis libri hujus patefiet intentio. Vox est aeris per linguam percussio, quæ per quasdam gutturis partes, quæ arteriæ vocantur, ab animali profertur. Sunt enim quidam alii soni qui eodem perficiuntur flatu, quos lingua non percutit, ut est tussis. Hæc enim flatu fit quodam per arterias egrediente, sed nulla linguæ impressione formatur, atque ideo nec illis subjacet elementis, sibi enim nullo modo potest. Quocirca vox hæc non dicitur, sed tantum sonus. Illa quoque potest esse diffinitio vocis, ut eam dicamus sonum esse cum quadam imaginatione significandi. Vox namque cum emittitur, significationis alicujus causa proferitur. Tussis vero cum sonus sit, nullius significationis causa, surrepit potius quam profertur. Quare quoniam flatus noster ita sese habet, ut si ita percutiatur atque formetur, ut eum lingua percutiat, vox sit. Si eum lingua ita percutiat, ut terminato quodam et circumscripto sono vox exeat, locutio fit quæ Græce dicitur *λέξις*. Locutio enim est articulata vox, neque enim hunc sermonem, id est *λέξις*, dictionem dicemus, idcirco quod *φάσις* dictionem interpretamur, *λέξις*, locutionem. Cujus locutionis partes sunt litteræ, quæ cum conjunctæ fuerint, unam efficiunt

PATROL. LXIV.

A vocem conjunctam compositamque, quæ locutio prædicatur. Sive autem aliquid quæcunque vox significet, ut est hic sermo, homo, sive omnino nihil, sive positum alicui nomen significare possit, ut est blitiri; hæc enim vox cum per se nihil significet, posita tamen ut alicui nomen sit, significabit, sive per se quidem nihil significet, cum aliis vero juncta designet, ut sunt conjunctiones, hæc omnia locutiones vocantur, ut sit propria locutionis forma vox composita quæ litteris describatur. Ut igitur sit locutio, voce opus est, id est eo sono quem percutit lingua, et ut vox ipsa sit per linguam determinata in eum sonum qui inscribi litteris possit, similiter opus est eo sono quem percutit lingua. Sed ut hæc locutio significativa sit, illud quoque addi oportet ut sit aliqua significandi imaginatio, per quam id quod in voce vel in locutione est proferatur. Aut certe ita dicendum est si in hoc flatu quem per arterias emitimus, sit linguæ sola percussio, vox est. Si vero talis percussio sit, ut in litteras redigat sonum, locutio est. Quod si vis quoque quædam imaginationis addatur, illa significativa vox redditur. Concurrentibus igitur his tribus, linguæ percussione, articulo vocis sonitu, imaginatione aliqua proferendi, fit interpretatio. Interpretatio namque est vox articulata per seipsam significans. Quocirca non omnis vox interpretatio est, sunt enim cæterorum animalium voces, quæ interpretationis vocabulo non tenentur. Nec omnis locutio interpretatio est, idcirco quia (ut dictum est) sunt locutiones quædam, quæ significatione carent et cum per se quædam non significant, juncta tamen cum aliis significant, ut conjunctiones. Interpretatio autem in solis per se significativis et articulatis vocibus permanet. Quare convertitur, ut quidquid sit interpretatio, illud significet. Et quidquid significet, interpretationis vocabulo nuncupetur. Unde etiam ipse quoque Aristoteles in libris quos de Arte poetica scripsit, locutionis partes esse syllabas et conjunctiones etiam tradidit, quarum syllabæ, in eo quod sunt syllabæ, nihil omnino significant. Conjunctiones vero consignificare quidem possunt, per se vero nihil designant. Interpretationis vero partes hoc libro constituit nomen et verbum, quæ scilicet per seipsa significant. Nihilominus quoque orationem interpretationem esse constat, quæ et ipsa cum vox sit et significativis partibus

Juncta, significatione non caret. Quare quoniam non de oratione sola, sed etiam de nomine et verbo, nec vero de sola locutione, sed etiam de significativa locutione, quæ est interpretatio, in hoc libro ab Aristotele tractatur, idcirco quoniam verbis atque nominibus, et significativis locutionibus nomen interpretationis aptatur, a communi nomine eorum de quibus in hoc libro tractatur, id est interpretatione, ipse quoque de Interpretatione liber inscriptus est, cujus expositionem nos scilicet quam maxime a Porphyrio, quanquam etiam a cæteris transferentes, Latina oratione digessimus. Hic enim nobis expositor et intellectus acumine et sententiarum dispositione videtur excellere. Erunt ergo interpretationis duæ primæ partes nomen et verbum, his enim quidquid est in animi intellectibus designatur, his namque totus ordo orationis efficitur, et in quantum vox ipsa quidem intellectus significat, in has duas (ut dictum est) secatur partes, nomen et verbum. In quantum vero vox per intellectum medietatem subjectas intellectui res demonstrat, significantium vocum Aristoteles numerum in decem prædicamenta partitiis est, atque hoc distat libri huius intentio a prædicamentorum in denariam multitudinem numerositate collecta, ut hic quidem tantum de numero significantium vocum quæretur, quantum ad ipsas attinet voces, quibus significativis vocibus intellectus animi designentur, quæ sunt scilicet simplicia quidem nomina et verba, ex his vero compositæ orationes. Prædicamentorum vero hæc intentio est, de significativis rerum vocibus tractare in tantum quantum eas animi in edius significet in electus. Vocis enim quædam qualitas est nomen et verbum, quæ nimirum illa ipsa decem prædicamenta significant. Decem namque prædicamenta nunquam sine aliqua verbi qualitate vel nominis proferuntur. Quare erit libri huius intentio de significativis rerum vocibus in tantum quantum conceptiones animi intellectusque significant. De decem autem prædicamentis libri intentio in ejus commentario dicta est, quoniam sit de significativis rerum vocibus, quot partibus distribui possit earum significatio, in tantum quantum per sensuum atque intellectum medietatem res subjectas intellectibus voces ipsæ valeant designare. In opere vero de Arte poetica non eodem modo dividit locutionem, sed omnes omnino locutionis partes apposit, confirmans esse locutionis partes elementa, syllabas, conjunctiones, articulos, nomina, casus, verba, orationes. Locutio namque non in solis significativis vocibus constat, sed supergreddiens significationes vocum, ad articulatos sonos usque consistit. Quælibet enim syllaba, vel quælibet alia vox quæ scribi litteris potest, locutionis nomine continetur, quæ Græce dicitur λόγος. Sed non eodem modo interpretatio, huic namque non est satis ut sit huiusmodi vox quæ litteris valeat adnotari, sed ad hoc ut aliquid quoque significet. Prædicamentorum vero in hoc ratio constituta est, in quo hæc duæ partes interpretationis res intellectibus subjectas desi-

guent. Nam quoniam decem res omnino in omni natura reperiuntur, decem quoque intellectus erunt, quos intellectus, quoniam nomina et verba significant, decem omnino erunt prædicamenta, quæ verbis atque nominibus designentur; duo vero quædam sunt, id est nomen et verbum quæ ipsos significant intellectus. Sunt igitur elementa interpretationis verba et nomina, proprie vero partes quibus ipsa constat interpretatio sunt orationes. Orationum vero aliæ sunt perfectæ, aliæ imperfectæ. Perfectæ sunt ex quibus plene id quod dicitur valet intelligi; imperfectæ vero in quibus aliquid adhuc plenius animus expectat audire, ut est Socrates cum Platone. Nullo enim addito, orationis intellectus adhuc pendet ac titubatur, et auditor aliquid ultra expectat audire. Perfectarum vero orationum partes quinque sunt. Depræterativa, ut: Jupiter omnipotens, precibus si flecteris ullis, Da deinde auxilium, pater, atque hæc omina firma. Imperativa, ut: Vade age, nate, voca zephyros et labere pennis. Interrogativa, ut: Dic mihi, Damocles, cujus pecus, an Melibœi? Vocativa, ut: O pater, o hominum rerumque æterna potestas. Enuntiativa, in qua veritas vel falsitas invenitur, ut: Principio arboribus varia est natura creandis. Huius autem duæ partes sunt, est namque et simplex oratio enuntiativa, et composita. Simplex, ut: dies est, lux est. Composita, ut: si dies est, lux est. In hoc igitur libro Aristotelis de enuntiativa simplici oratione disputat, et de ejus elementis, nomine scilicet atque verbo. Quæ quoniam significativa sunt, et significativa vox, et articulata interpretationis nomine continetur, de communi (ut dictum est) vocabulo librum de Interpretatione appellavit. Et Theophrastus quidem in eo libro quem de Affirmatione et Negatione composuit, de enuntiativa oratione tractavit. Et Stoici quoque in his libris quos περὶ ἀξιώματων appellant, de eisdem nihilominus disputant, sed illi quidem et de simplici et de non simplici oratione enuntiativa speculantur. Aristoteles vero in hoc libro nihil nisi de sola simplici enuntiativa oratione considerat. Aspasius quoque et Alexander sicut in aliis Aristotelis libris, in hoc quoque commentarios ediderunt, sed uterque Aristotelem de oratione tractasse pronuntiat. Nam si proferre aliquid oratione (ut aunt ipsi) interpretari est, de interpretatione nimirum liber veluti de oratione perscriptus est, quasi vero sola oratio, ac non verba quoque et nomina interpretationis vocabulo concludantur. Æque namque ac oratio, tam verba et nomina, quæ sunt interpretationis elementa, nomine interpretationis vocantur. Sed Alexander addidit imperfecte sese habere titulum, neque enim designare de qua oratione perscripserit. Multæ namque (ut dictum est) sunt orationes, sed adjiciendum vel subintelligendum putat de oratione illum scribere philosophica vel dialectica, id est quæ verum falsumque valeat expediri. Sed qui semel solam orationem interpretationis nomine vocari recipit, in intellectu quoque ipsius inscriptionis erravit. Cur enim putaret imperfectum esse titulum, quoniam

nihil de qua oratione disputaret adjecerit : ut si quis interrogans, Quid est homo? alio respondente, Animal, culpet ac dicat, imperfecte illum dixisse, quid sit, quoniam non sit omnes differentias persecutus. Quod si huic, id est homini, sunt quædam alia communia ad nomen animalis, nihil tamen impedit perfecte demonstrasse quid homo esset, cum qui animal dixerit; sive enim differentias addat quis, sive non, hominem animal necesse est esse. Eodem quoque modo et de oratione, si quis hoc concedat primum, nihil aliud interpretatione dici nisi orationem, cur qui de interpretatione inscripserit, et de qua interpretatione dicat non addiderit, culpetur? Satis est enim eum libri titulum etiam de aliqua continenti communione fecisse, ut nos eum et de nominibus et verbis et de orationibus, cum hæc omnia uno interpretationis nomine continerentur, supra fecisse docuimus, cum hic liber ab eo de interpretatione nominatus est. Sed quod addidit, illam interpretationem solam dici qua in oratione possit veritas et falsitas inveniri, ut est enuntiativa oratio, fingentis est (ut ait Porphyrius) significationem nominis potius quam docentis, atque ille quidem et in intentione libri et in titulo falsus est, sed non eodem modo de iudicio quoque libri huius errat. Andronicus enim librum hunc Aristotelis esse non putat quem Alexander vere fortiterque redarguit. Quem cum exactum diligentemque Aristotelis librorum et iudicem et repertorem iudicavit antiquitas, cur in huius libri iudicio sit falsus, prorsus est magna admiratione dignissimum. Non esse namque proprium Aristotelis hinc conatur ostendere, quoniam quædam Aristoteles in principio libri huius de intellectibus animi tractat, quos intellectus animæ passiones vocavit, et de his se plenius in libris de anima disputasse commemorat. Et quoniam passiones animæ vocabat, vel tristitiam, vel gaudium, vel cupiditatem, vel alias huiusmodi affectiones dicit Andronicus, ex hoc probari hunc librum Aristotelis non esse, quod de huiusmodi affectionibus nihil in libris de anima tractavisset, non intelligens in hoc libro Aristotelem passiones animæ non pro affectionibus, sed pro intellectibus posuisse. His Alexander multa alia addit argumenta cur hoc opus maxime Aristotelis esse videatur. Ea namque dicuntur hic quæ sententiis Aristotelis quæ sunt de enuntiativa oratione consentiant; illud quoque, quod stylus ipse propter brevitatem pressior ab Aristotelis obscuritate non discrepat; et quod Theophrastus, ut in aliis solet, cum de similibus rebus tractat, quæ scilicet ab Aristotele ante tractata sunt, in libro quoque de affirmatione et negatione, iisdem aliquibus verbis utitur, quibus in hoc libro Aristoteles usus est. Idem quoque Theophrastus dat signum hunc Aristotelis librum esse: in omnibus enim de quibus ipse disputat post magistrum, leviter ea tangit quæ ab Aristotele dicta ante cognovit, alias vero diligentius res non ab Aristotele tractatas exsequitur. Hic quoque idem fecit, nam quæ Aristoteles hoc libro de enuntiatione tractavit, leviter ab illo transcurra sunt, quæ

A vero magister ejus tacuit, ipse subtiliori modo considerationis adjecit. Addit quoque hanc causam, quoniam Aristoteles quidem de syllogismis scribere animatus, nunquam id recte facere potuisset, nisi quædam de propositionibus adnotaret. Mihi quoque videtur hoc subtiliter perpendentibus liquere, hunc librum ad analyticos esse præparatum. Nam sicut hic de simplici propositione disputat, ita quoque in analyticis de simplicibus tantum considerat syllogismis, ut ipsa syllogismorum propositionumque simplicitas, non ad aliud nisi ad continens opus Aristotelis pertinere videatur. Quare non est audiendus Andronicus, qui propter passionum nomen, hunc librum ab Aristotelis operibus separat. Aristoteles enim idcirco passiones animæ intellectus vocavit, quod intellectus quos sermone dicere et oratione proferre consuevimus, ex aliqua causa atque utilitate profecti sunt: ut enim dispersi homines colligerentur, et legibus vellent esse subjecti, civitatesque condere, utilitas quædam fuit et causa; quocirca quæ ex aliqua utilitate eveniunt, ex passione quoque venire necesse est. Nam ut divina sine ulla sunt passione, ita nulla illis extrinsecus utilitas valet adungi. Quæ vero sunt passibilia semper aliquam causam atque utilitatem quibus sustententur inveniunt. Quocirca huiusmodi intellectus qui ad alterum oratione proferendi sunt, quoniam ex aliqua causa atque utilitate videntur esse collecti, recte passiones animi nominati sunt. Et de intentione quidem, et de libri inscriptione, et de eo quod hic maxime Aristotelis liber esse putandus est, hæc dicta sufficiant. Quid vero utilitatis habeat, non ignorabit qui sciet qua in oratione veritas constet et falsitas. In sola enim hæc enuntiativa oratione consistunt. Jam vero quæ dividant verum falsumque; quæve diffinita, vel quæ variæ et mutabiliter veritatem falsitatemque partiantur; quæ juncta dici possint, cum separata valeant prædicari; quæ separata dicantur, cum juncta non sint prædicata; quæ sint negationes cum modo propositionum; quæ earum consequentiæ, aliaque plura, in ipso opere considerator poterit diligenter agnoscere, quarum magnam experietur utilitatem qui animum cura alienius investigationis adverterit. Sed nunc ad ipsius Aristotelis verba veniamus.

DE SIGNIS.

D *Primum oportet constituere quid sit nomen, et quid sit verbum, postea quid negatio, et affirmatio, et enuntiatio, et oratio.*

Librum inchoans de quibus in omni serie tractaturus sit ante proposuit. Ait enim oportere prius de quibus disputaturus est diffinire. Hic enim constituere diffinire intelligendum est. Determinandum namque est quid hæc omnia sint, id est quid nomen sit, quid verbum, et cætera, quæ elementa interpretationis esse prædiximus. Sed affirmatio atque negatio sub interpretatione sunt. Quare nomen et verbum affirmationis et negationis elementa esse manifestum est. Illa enim compositis affirmatio et negatio conjunguntur. Existit hic quædam questio cur duo tau-

tum nomen et verbum se determinare promittat, cum plures partes orationis esse videantur. Quibus hoc dicendum est, tantum Aristotelem hoc libro diffinisse, quantum illi ad id quod instituerat tractare sufficit. Tractat namque de simplici enuntiativa oratione, quæ scilicet huiusmodi est, ut junctis tantum verbis et nominibus componatur. Si quis nomen jungat et verbum, ut dicat: Socrates ambulat, simplicem fecit enuntiativam orationem. Enuntiativa namque oratio est (ut supra memoravi) quæ habet in se veri falsive designationem. Sed in hoc quod dicimus, Socrates ambulat, aut veritas necesse est contineatur, aut falsitas. Hoc enim si ambulante Socrate dicitur, verum est, si non ambulante, falsum est. Perficitur ergo enuntiativa oratio simplex ex solis nominibus atque verbis. Quare superfluum est querere cur alias quoque quæ videntur orationis partes non proposuerit, qui non totius simpliciter orationis, sed tantum simplicis enuntiationis instituit elementa partiri, quanquam hæc duæ proprie partes orationis dicendæ sint, nomen scilicet atque verbum, hæc enim per sese utraque significant. Conjunctiones autem vel præpositiones nihil omnino nisi cum aliis junctæ designant. Participia verbo cognata sunt, vel quod a gerundivo modo veniant, vel quod tempus propria significatione contineant. Interjectiones vero atque pronomina, nec non adverbia in nominis loco ponenda sunt, idcirco quod aliquid diffinitum significant, ubi nulla est vel passionis significatio vel actionis. Quod si casibus horum quædam flecti non possunt, nihil impedit. Sunt enim quædam nomina quæ monoptota vocantur. Quod si quis longius ista et non proxime petita esse arbitretur, illud tamen concedat quod supra jam diximus, non esse æquum calumniari ei qui non de omni oratione, sed tantum de simplici enuntiatione proponat, quod tantum sibi ad diffinitionem sumpserit, quantum arbitratus sit operi instituto sufficere. Quare dicendum est Aristotelem non omnis orationis partes hoc opere velle diffinire, sed tantum solius simplicis orationis enuntiativæ, quæ sunt scilicet nomen et verbum. Argumentum autem huius rei hoc est. Postquam enim proposuit dicens: Primum oportet constituere quid sit nomen et quid verbum, non statim inquit quid sit oratio, sed mox addidit quid negatio, et quid affirmatio, et quid enuntiatio, postremo vero quid oratio. Quod si de omni oratione loqueretur, post nomen et verbum non de affirmatione et negatione, et post hanc de enuntiatione, sed mox de oratione dixisset. Nunc vero quoniam post nominis et verbi propositionem, affirmationem, negationem, et enuntiationem et post orationem proposuit, confitendum est id quod ante diximus, non orationis universalis, sed simplicis enuntiativæ orationis, quæ dividitur in affirmationem atque negationem, divisionem partium facere voluisse, quæ sunt nomina et verba. Hæc enim per seipsa intellectum simplicem servant, quæ eadem dictiones vocantur, sed non solæ dicuntur. Sunt namque dictiones et aliæ quoque ut orationes vel

A imperfectæ, vel perfectæ, cujus plures esse partes supra jam docui, inter quas perfectæ orationis species est enuntiatio. Et hujus quoque alia simplex, alia composita est. De simplicis vero enuntiationis speciebus inter philosophos commentatoresque certatur. Aiunt enim quidam affirmationem atque negationem enuntiationi ut species supponi oportere, in quibus et Porphyrius est. Quidam vero nulla ratione consentiunt, sed contendunt affirmationem et negationem æquivocam esse, et uno quidem enuntiationis vocabulo nuncupari, prædicari autem enuntiationem ad utrasque ut nomen æquivocum, non ut genus univocum, quorum princeps Alexander est, quorum contentiones apponere non videtur inutile. Ac prius quibus modis affirmationem atque negationem non esse species enuntiationis Alexander putet dicendum est. Post vero addam qua Porphyrius hæc argumentatione dissolverit. Alexander namque idcirco dicit non esse species enuntiationis affirmationem et negationem, quoniam affirmatio prior sit: priorem vero affirmationem idcirco conatur ostendere, quod omnis negatio affirmationem tollat ac destruat; quod si ita est, prior est affirmatio quæ subruatur, quam negatio quæ subruat. In quibus autem prius aliquid et posterius est, illa sub eodem genere poni non possunt, ut in eo titulo prædicamentorum dictum est qui de his quæ sunt simul inscribitur. Amplius: Negatio omnis, inquit, divisio est, affirmatio compositio atque conjunctio est. Cum enim dico Socrates vivit, vitam cum Socrate conjunxi. Cum dico, Socrates non vivit, vitam a Socrate disjunxi. Divisio igitur quædam negatio est, conjunctio affirmatio, compositi autem est conjunctive divisio. Prior est igitur conjunctio, quod est affirmatio; posterior vero divisio, quod est negatio. Illud quoque adjecit, quod omnis per affirmationem facta enuntiatio simplicior sit, per negationem facta enuntiatione. Ex negatione enim particula negativa si sublata sit, affirmatio sola relinquatur. De eo enim quod est, Socrates non vivit, si non particula quæ est ad verbum auferatur, remanet Socrates vivit. Simplicior igitur est affirmatio quam negatio. Prius vero sit necesse est quod simplicius est. In quantitate etiam quod ad quantitatem minus est, prius est eo quod ad quantitatem plus est. Omnis vero oratio quantitas; est sed cum dico, Socrates ambulat, minor oratio est quam cum dico, Socrates non ambulat. Quare si secundum quantitatem affirmatio minor est, eam priorem quoque esse necesse est. Illud quoque adjunxit, affirmationem quemdam esse habitum, negationem vero privationem; sed prior est habitus privatione, affirmatio igitur negatione prior est. Et ne singula persequi laborem, cum his aliisque modis demonstraret affirmationem negatione priorem esse, a communi eas genere separavit. Nullas enim arbitratur species sub eodem genere esse posse, in quibus prius vel posterius aliquid consideretur. Sed Porphyrius ait sese docuisse species enuntiationis esse affirmationem et negationem, in his commentariis quos in Theophrastum edidit, hic vero

Alexandri argumentationem tali ratione dissolvit. Ait enim non oportere arbitrari quæcunque quolibet modo priora essent aliis, ea sub eodem genere poni non posse. Sed quæcunque secundum esse suum atque substantiam priora vel posteriora sunt, ea sola sub eodem genere non ponuntur. Et recte dicitur. Si enim quidquid quolibet modo prius est cum eo quod posterius est sub uno genere esse non potest, nec primis substantiis et secundis commune genus poterit esse substantia; quod qui dicit, a recto ordine rationis exorbitat. Sed quemadmodum quamquam sint primæ et secundæ substantiæ, tamen utræque æqualiter in subjecto non sunt, et idcirco esse ipsorum ex eo pendet, quod in subjecto non sunt, atque ideo sub uno substantiæ genere collocantur. Ita quoque quamquam affirmationes negationibus in orationis prolatione priores sint, tamen ad esse atque ad naturam propriam æqualiter enuntiatione participant. Enuntiatio vero est in qua veritas et falsitas inveniri potest. Qua in re et affirmatio et negatio æquales sunt. Æqualiter enim affirmatio et negatio veritate et falsitate participant. Quocirca quoniam id quod sunt affirmatio et negatio, æqualiter ab enuntiatione participant, a communi eas enuntiationis genere dividi non oportet. Mihi quoque videtur quod Porphyrii sit sequenda sententia, ut affirmatio et negatio communi enuntiationis genere supponantur. Longa namque illa et multiplicia Alexandri argumenta soluta sunt, cum demonstravit Porphyrius non modis omnibus ea quæ priora sunt, sub communi genere poni non posse; sed quæcunque ad esse proprium atque substantiam priora sunt illa sola sub communi genere constitui atque poni non posse. Syrianus vero cui Philoxenus cognomen est, hoc loco quærit cur proponens prius de negatione, post de affirmatione pronuntiaverit dicens: Primum oportet constituere quid sit nomen, et quid verbum, postea quid negatio et affirmatio. Et primo quidem nihil proprium dixit, quoniam in quibus affirmatio potest et negatio provenire, prius esse negatio, postea affirmatio potest, ut de Socrate, si sanus est. Potest ei talis affirmatio aptari, ut de eo dicatur: Socrates sanus est; et huiusmodi potest aptari negatio, ut de eo dicatur: Socrates sanus non est. Quoniam ergo in eum affirmatio et negatio potest provenire, prius evenit, ut sit negatio quam affirmatio. Ante enim quam natus esset, potuit de eo dici, Socrates sanus non est, qui enim natus non erat, nec esse poterat sanus. Huic illud adjecit, servare Aristotelis conversam propositionis et executionis distributionem. Hic enim prius post nomen et verbum de negatione proposuit, post de affirmatione, et hinc de enuntiatione, postremo de oratione, sed proposita diffinitione nominis et verbi prius orationem, postea enuntiationem, tertio affirmationem, ultimo loco negationem determinavit, quam hic post propositionem verbi et nominis primam locaverat. Ut igitur ordo servaretur conversus, idcirco negationem prius ait esse propositam, qua in expositione

ab Alexandri quoque sententia non discedit. Illud quoque est additum, quod non esset inutile, enuntiationem genus affirmationis et negationis accipi oportere, quod quanquam (ut dictum est) ad prolationem prior est affirmatio, tamen ad ipsam enuntiationem, id est veri falsique æqualiter sub enuntiatione, Aristoteles constituit. Id etiam Aristotelem probare dicit. Præmisit enim primam negationem, secundam posuit affirmationem, quæ res nihil habet vitii, si ad ipsam enuntiationem affirmatio et negatio ponantur æquales, quæ enim æquales sunt, nihil retinent contrarii indifferenter acceptæ. Est igitur ordo quo proposuit primum totius orationis elementum, scilicet nomen et verbum, post hæc negationem et affirmationem, quæ species enuntiationis sunt. Quorum genus, id est enuntiationem, tertium nominavit, quartum vero orationem posuit, quæ enuntiationis genus est, et horum se diffinitiones omnium daturum esse promisit, quas interim relinquens atque præteriens, et in posteriorem tractatum differens, illud nunc addit quæ sint verba et nomina, aut quid ipsa significant. Quare antequam ad verba Aristotelis ipsa veniamus, pauca communiter de nominibus atque verbis, et de his quæ significantur a verbis ac nominibus disputemus. Si enim quælibet interrogatio sit atque responsio, sive perpetua cujuslibet orationis continuatio, atque alterius auditus et intelligentia, sive hic quidem doceat, ille vero discat, tribus hic totus orandi ordo perficitur, rebus, intellectibus atque vocibus. Res enim ab intellectu concipitur. Vox vero conceptiones animi intellectusque significat, ipsi vero intellectus et concipiunt subjectas res et significantur a vocibus. Cum igitur tria sint hæc per quæ omnis oratio collocutioque perficitur, res quæ subjectæ sunt, intellectus qui res concipiunt, et rursus a vocibus significantur, voces vero quæ intellectus designant, quartum quoque quiddam est, quo voces ipsæ valeant designari, id autem sunt litteræ. Scriptæ namque litteræ ipsas significant voces. Quare quatuor ista sunt, ut litteræ quidem significant voces, voces vero intellectus, intellectus autem res concipiant, quæ scilicet habent quamdam non confusam neque fortuitam consequentiam, sed terminato naturæ suæ ordine constant. Res enim semper comitantur eum qui ab ipsis concipitur intellectus, ipsum vero intellectum vox sequitur, sed voces elementa, id est litteræ. Rebus enim ante propositis et in propria substantia constitutis intellectus oriuntur. Rerum enim semper intellectus sunt, quibus iterum constitutis mox significatio vocis exoritur. Præter intellectum namque vox penitus nihil designat. Sed quoniam voces sunt, idcirco litteræ, quas vocamus elementa, repertæ sunt, quibus vocum qualitas designetur, ad cognitionem vero conversim sese res habet. Namque apud quod eadem sunt litteræ, et qui eisdem elementis utuntur, eisdem quoque nominibus eos ac verbis, id est vocibus, uti necesse est, et qui vocibus eisdem utuntur, iidem quoque apud eos intellectus in animi conceptione versantur. Sed apud

quos iidem intellectus sunt, easdem res eorum intellectibus subjectas esse manifestum est, sed hoc nulla ratione convertitur. Namque apud quos eadem res sunt, idemque intellectus, non statim eadem voces, eademque sunt litteræ. Nam cum Romanus, Græcus ac barbarus simul videant equum, habent quoque de eo eundem intellectum quod equus sit, et apud eos eadem res subjecta est, idemque a re ipsa concipitur intellectus, sed Græcus aliter equum vocat, alia quoque vox in equi significatione Romana est, et barbarus ab utroque in equi designatione dissentit, quocirca diversis quoque voces proprias elementis inscribunt. Recte igitur dictum est apud quos eadem res iidemque intellectus sunt, non statim apud eos vel easdem voces, vel eadem elementa consistere. Præcedit autem res intellectum, intellectus vocem, vox litteras, sed hoc converti non potest; neque enim si litteræ sunt, mox aliquas ex his significationis vocis existit. Hominibus namque qui litteras ignorant nullum nomen quælibet elementa significant, quippe qui nesciunt; neque si voces sunt, mox intellectus necesse est. Plures enim voces invenies quæ nihil omnino significant, nec intellectui quoque subjecta res semper est. Sunt enim intellectus sine re ulla sibi subjecta, ut quos centauros vel chimæras poetæ finxerunt. Horum enim intellectus sunt quibus subjecta est nulla substantia. Sed si quis ad naturam redeat eamque consideret diligenter, agnoscat cum res est, ejus quoque intellectum esse. Quod si non apud homines, certe apud Deum, qui propriæ divinitate substantiæ in propria natura ipsius rei nihil ignorat. Et si intellectus et vox est, quod si vox fuerit ejus quoque sunt litteræ, quæ si ignorantur, nihil ad ipsam vocis naturam pertinet. Neque enim quasi causa quædam vocum est intellectus, aut vox causa litterarum, ut cum eadem sint apud aliquos litteræ, necesse sit eadem quoque esse nomina. Ita quoque cum eadem sint vel res vel intellectus apud aliquos, mox non necesse est intellectum ipsorum vel rerum eadem esse vocabula. Namque cum eadem sit et res et intellectus hominis, apud diversos tamen homines huiusmodi substantia aliter et diverso nomine nuncupatur. Quare voces quoque cum eadem sint, possunt litteræ esse diversæ, ut in hoc nomine quod est homo, cum unum sit nomen, diversis litteris scribi potest, namque Latinis litteris scribi potest, potest etiam Græcis, potest aliis nunc primum inventis figurarum figuris. Quare quoniam apud quos eadem res sunt, eosdem intellectus esse necesse est, apud quos iidem intellectus sunt, voces eadem non sunt, et apud quos eadem voces sunt, non necesse est eadem elementa constitui, dicendum est res et intellectus, quoniam apud omnes iidem sunt, esse naturaliter constitutos; voces vero neque ad litteras, quoniam diversis hominum positionibus permutantur, non esse naturaliter, sed positione. Concludendum est igitur quoniam apud quos eadem sunt elementa, apud eos quoque eadem voces sunt; et apud quos eadem voces sunt, iidem sunt intel-

lectus; apud quos autem iidem sunt intellectus, apud eos quoque res eadem subjectæ sunt. Rursus apud quos eadem res sunt, iidem quoque sunt intellectus; apud quos iidem intellectus, non eadem voces sunt; nec apud quos eadem voces sunt, eisdem semper litteris verba ipsa vel nomina designantur. Sed nos in supradictis sententiis elemento atque littera promiscue uti sumus; quæ autem sit horum distantia paucis absolvam. Littera est inscriptio atque figura partis minimæ vocis articulatæ, elementum vero sonus ipsius inscriptionis; ut cum scribo litteram quæ est a formula ipsa quæ atramento vel graphio scribitur littera nominatur, ipse vero sonus quo ipsam litteram voce proferimus dicitur elementum. Quocirca hoc cognito illud dicendum est, quod is qui docet, vel qui continua oratione loquitur, vel qui interrogat, contrarie se habet his qui vel discunt, vel audiunt, vel respondent in his tribus, voce scilicet, intellectu et re, prætermittantur enim litteræ propter eos qui earum sunt expertes. Nam qui docet, et qui dicit, et qui interrogat, a rebus ad intellectum profectus per nomina et verba vim propriæ actionis exercet atque officium. Rebus enim subjectis ab his capiunt intellectus, et per nomina et verba pronuntiant. Qui vero discit, vel qui audit, vel etiam qui respondet, a nominibus ad intellectus progressus ad res usque pervenit. Accipiens enim is qui discit, vel qui audit, vel qui respondet, docentis, vel dicentis, vel interrogantis sermonem, quid unusquisque illorum dicat intelligit, et intelligens rerum quoque scientiam capit, et in ea consistit. Recte igitur dictum est in voce, intellectu, atque re contrarie sese habere eos qui docent, dicunt et interrogant, atque eos qui discunt, audiunt et respondent. Cum igitur hæc sint quatuor, litteræ, voces, intellectus et res, proxime quidem et principaliter litteræ verba et nomina significant. Hæc vero principaliter quidem intellectus, secundo vero loco res quoque designant. Intellectus vero ipsi nihil aliud nisi rerum significativi sunt. Antiquiores vero quorum est Plato, Aristoteles, Spensippus et Xenocrates, hi inter res et significationes intellectuum medios sensus ponunt, in sensibilibus rebus vel imaginationes quasdam, in quibus intellectus ipsius origo consistat. Et nunc quidem quid de hac re Stoici dicunt prætermittendum est. Hoc autem ex his omnibus solum cognosci oportet, quod ea quæ sunt in litteris, eam significant orationem quæ in voce consistit, et quod ea quæ est vocis oratio, animi atque intellectus orationem designet, quæ tacita cogitatione conficitur, et quod hæc intellectus oratio subjectas principaliter sibi res concipiat ac designet. Ex quibus quatuor duas quidem Aristoteles esse naturaliter dicit res et animi conceptiones, id est eam quæ fit in intellectibus orationem, ideo quod apud omnes eadem atque mutabiles sint; duas vero non naturaliter, sed positione constitui, quæ sunt nomina et litteræ, quas ideo naturaliter fixas esse non dicit, quod (ut supra demonstratum est) non eisdem vocibus omnes,

aut eisdem utantur elementis. Atque hoc est quod ait:

Sunt ergo ea quæ sunt in voce earum quæ sunt in anima passionum notæ, et ea quæ scribuntur eorum quæ sunt in voce. Ac quemadmodum nec litteræ eadem omnibus, sic nec eadem voces. Quorum autem hæ primo notæ sunt, eadem omnibus passiones animæ sunt, et quorum hæ similitudines sunt, res eadem. De his itaque dictum est in his quæ dicta sunt de anima, alterius enim est negotii.

Cum igitur prius præposuisset nomen et verbum, et quæcunque secutus est postea se diffinire promississet, hæc interim præternitens, de passionibus animæ deque earum notis, quæ sunt scilicet voces, pauca præmittit. Sed cur hoc ita interposuerit, pluri commentatores causas reddere neglexerunt, sed a tribus tantum quantum adhuc sciam ratio huius interpositionis explicata est, quorum Hermini quidem a rerum veritate longe disjuncta est. Ait enim idcirco Aristotelem de notis animæ passionum interposuisse sermonem, ut utilitatem propositi operis inculcaret. Disputaturus enim de vocibus quæ sunt notæ animæ passionum, recte de his quædam promisit. Nam cum suæ nullus animæ passiones ignoret, notas quoque cum animæ passionibus non nescire utilissimum est, neque enim illæ cognosci possunt nisi per voces quæ sunt earum scilicet notæ. Alexander vero aliam huiusmodi interpositionis reddit causam, quoniam, inquit, nomina et verba interpretatione simplici continentur. Oratio vero ex verbis nominibusque conjuncta est, et in ea jam veritas aut falsitas invenitur; sive autem quilibet sermo sit simplex, sive jam oratio conjuncta atque composita, ex his quæ significantur momentum sumunt. In illis enim prius est eorum ordo et continentia, post redundat in voces; quocirca quoniam significantium momentum ex his quæ significantur oritur, idcirco prius nos de his quæ voces ipsæ significant docere proponit. Sed Herminus hoc loco repudiandus est. Nihil enim tale quod ad causas propositæ sententiæ pertineret explicuit. Alexander vero strictim proxima intelligentia prætervecius tetigisse quidem causam, non tamen principalem rationem Aristotelicæ propositionis exsolvit. Sed Porphyrius hanc ipsam plenius causam originemque sermonis huius ante oculos collocavit, qui omnem apud priscos philosophos de significationis vi contentionem litemque relexuit. Ait namque dubie apud antiquorum philosophorum sententias constituisse quid esset proprie quod vocibus significaretur: putabant namque alii res vocibus designari, earumque vocabula esse ea quæ sonuerint in vocibus arbitrantur. Alii vero incorporeas quasdam naturas meditabantur, quarum essent significationes quæcunque vocibus designarentur, Platonis aliquo modo species incorporeas æmulati dicentis, hoc ipsum homo et hoc ipsum equus, non hanc cujuslibet substantiam, sed ipsum illum hominem specialem et illum ipsum equum universaliter et incorporaliter cogitantes, incorporeas quasdam naturas constituebant, quas ad significandum primas venire pu-

labant, et cum aliis item rebus in significationibus posse conjungi, ut ex his aliqua enuntiatio vel oratio conficeretur. Alii vero sensus, alii imaginationes significari vocibus arbitrabantur. Cum igitur ista esset contentio apud superiores, et hæc usque ad Aristotelis pervenisset ætatem, necesse fuit ut qui nomen et verbum significativa esset diffiniturus, prædiceret quorum ista designativa sint. Aristoteles enim nominibus et verbis res subjectas significari non putat, nec vero sensus vel etiam imaginationes. Sensuum quidem non esse significativas voces nomina et verba in opere de justitia declarat dicens: φύσει γὰρ διανέχθησαν τὰ νοήματα καὶ τὰ αἰσθητά, quæ interpretari Latine potest hoc modo: *Natura enim sunt diversa intellectus et sensus.* Differre igitur aliquid arbitrat

sensus atque intellectus; sed qui passiones animæ a vocibus significari dicit, is non de sensibus loquitur. Sensus enim passiones corporis sunt. Si igitur ita dixisset passiones corporis a vocibus significari, tunc merito sensus intelligeremus. Sed quoniam passiones animæ nomina et verba significare proposuit, non sensus sed intellectus eum dicere putandum est. Sed quoniam imaginatio quoque res animæ est, dubitaverit aliquis ne forte passiones animæ imaginationes, quas Græci φαντασίας nominant, dicat. Sed hæc in libris de Anima verissime diligentissimeque separavit dicens: Ἔστι δὲ φαντασία ἕτερον καταφάσεως καὶ ἀποφάσεως, συμπλοκὴ γὰρ νοημάτων ἐστὶ τὸ ἀληθές ἢ ψεῦδος, τὰ δὲ πρῶτα νοήματα τί διεστί τοῦ μὴ αὐτὰ φαντάσματα εἶναι; Ἡ οὐδ' αὐτὰ φαντάσματα ἀλλ' οὐκ ἄνευ φαντασμάτων. Quod sic interpretatur. *Est autem imaginatio diversa ab affirmatione et negatione, complexio namque intellectuum est veritas vel falsitas, primi vero intellectus quid discrepabunt, ut non sint imaginationes? Certe neque hæc sunt imaginationes, sed sine imaginationibus non sunt.* Quæ sententia demonstrat aliud quidem esse imaginationes, aliud intellectus, ex intellectu quidem complexione affirmationes fieri et negationes: quocirca illud quoque dubitavit, utrum primi intellectus imaginationes quædam essent. Primos autem intellectus dicimus, qui simplicem rem concipiunt, ut si quis dicat Socrates solum, dubitatque utrum huiusmodi intellectus, qui in se nihil neque veri continet neque falsi, intellectus sit, an ipsius Socratis imaginatio. Sed de hoc quoque aperte quidem videtur ostendere, ait enim an certe neque hæc sunt imaginationes, sed non sine imaginationibus sunt. Id enim quod hic sermo significat, qui est Socrates, vel alius, simplex non est quidem imaginatio, sed intellectus, qui intellectus præter imaginationem fieri non potest. Sensus enim atque imaginatio quædam primæ figuræ sunt, supra quas velut fundamento quodam superveniens intelligentia nititur. Nam sicut pictores solent designare lineatim corpus atque substernere in corpore ubi coloribus cujuslibet expriment vultum, sic sensus atque imaginatio naturaliter in animæ perceptione substernitur. Nam cum res aliqua sub sensum vel cogitationem cadit, prius ejus necesse est ut quædam imaginatio nascatur. Post

vero plenior superveniat intellectus, cunctas ejus explicans partes quæ confuse fuerant imaginatione præsumptæ. Quocirca imperfectum quiddam est imaginatio. Nomina vero et verba non curta quædam, sed perfecta significant: quare recta Aristotelis sententia est, quæcunque in verbis nominibusque versantur, ea neque sensus, neque imaginationis, sed solam significare intellectuum qualitatem. Unde illud quoque ab Aristotele fluentes Peripatetici rectissime posuere, tres esse orationes, unam quæ scribi possit litteris, alteram quæ voce proferri, tertiam quæ cogitatione connectitur, unamque intellectibus, alteram voce, tertiam litteris contineri. Quocirca quoniam id quod significaretur a vocibus intellectus esse Aristoteles putabat, nomina vero et verba significativa esse in eorum erat diffinitionibus positurus, recte quorum essent significativa prædixit, erroremque lectoris ex multiplici veterum lite venientem sententiæ suæ manifestatione compescuit, atque hoc modo nihil in eo deprehenditur esse superfluum, nihilque ab ordinis continuatione sejunctum. Quærit vero Porphyrius cur ita dixerit: Sunt ergo ea quæ sunt in voce, et non sic, sunt ergo voces; et rursus cur ita et ea quæ scribuntur, et non dixerit, et litteræ, quod resolvit hoc modo. Dictum est tres esse apud Peripateticos orationes, unam quæ litteris scribitur, aliam quæ profertur in voce, tertiam quæ conjungeretur in animo. Quod si tres orationes sunt, partes quoque orationis triplices esse nulla dubitatio est. Quare quoniam verbum et nomen principaliter orationis partes sunt, erunt alia verba et nomina quæ scribantur, alia quæ dicantur, alia quæ tacita mente tractentur. Ergo quoniam proposuit dicens: Primum oportet constituere quid sit nomen et quid sit verbum, triplex autem nominum natura est atque verborum, de quibus potissimum proposuerit, et quæ diffinire velit ostendit, et quoniam de his nominibus loquitur ac verbis, quæ voce proferuntur, idipsum planius explicans ait: Sunt ergo ea quæ sunt in voce earum quæ sunt in anima passionum notæ, et ea quæ scribuntur eorum quæ sunt in voce, velut si diceret: Ea verba et ea nomina quæ in vocali oratione proferuntur, animæ passiones denuntiant. Illa autem rursus verba et nomina quæ scribuntur, eorum verborum nominumque significationi præsumunt quæ voce proferuntur. Nam sicut vocalis orationis verba et nomina conceptiones animi intellectusque significant, ita quoque verba et nomina illa quæ in solis litterarum formulis jacent illorum verborum et nominum significativa sunt quæ loquimur, id est quæ per vocem sonamus; nam quod ait: Sunt ergo ea quæ sunt in voce, subaudiendum est nomina et verba. Et rursus cum dicit: Et ea quæ scribuntur, idem subnectendum rursus est, verba scilicet et nomina. Et quod rursus adjecit: Eorum quæ sunt in voce, addendum est, eorum nominum atque verborum quæ profertur atque explicat vocalis oratio. Quod si nihil deesset omnino, ita foret totius plenitudo sententiæ. Sunt ergo ea nomina et verba quæ in voce sunt earum quæ

A sunt in anima passionum notæ, et ea verba et nomina quæ scribuntur eorum verborum et nominum quæ sunt in voce: quod communiter subintelligendum est. licet ea quæ subjunximus deesse videantur; quare non est disjuncta sententia, sed primæ propositioni continua. Nam cum quid sit verbum, et quid nomen diffinire constituit, cum nominis et verbi natura sit multiplex, de quo nomine et verbo tractare vellet clara significatione distinxit. Incipiens igitur ab his nominibus et verbis quæ in voce sunt, quorum essent significativa disseruit. Ait enim hæc passiones animæ designare. Illud quoque adjecit quibus ipsa nomina et verba quæ in voce sunt designentur, his scilicet quæ litterarum formulis exprimuntur. Sed quoniam non omnis vox significativa est, verba autem et nomina nunquam significationibus carent; quoniamque non omnis vox quæ significat quadam positione designat, sed quædam naturaliter, ut lacrymæ, gemitus atque mœror, animalium quoque cæterorum quædam voces naturaliter aliquid ostendunt, ut ex canum latrantibus iracundia, eorumque alia quadam voce blandimenta monstrantur; verba autem et nomina positione significant, nec solum sunt verba et nomina voces, sed voces significantivæ, nec solum voces significantivæ, sed etiam quæ positione designent aliquid, non natura, non dixit; sunt igitur voces earum quæ sunt in anima passionum notæ; namque neque omnis vox significativa est, et sunt quædam significantivæ quæ naturaliter non positione significant: quod si ita dixisset, nihil ad proprietatem verborum et nominum pertineret. Quocirca non voluit communiter dicere voces, sed dixit tantum ea quæ sunt in voce. Vox enim universale quiddam est, nomina vero et verba partes, pars autem omnis in toto est, verba ergo et nomina quoniam sunt intra vocem, recte dictum est, ea quæ sunt in voce, velut si diceret, quoniam intra vocem continentur, intellectuum designativa sunt; sed hoc simile est ac si ita dixisset, vox certo modo se habens significat intellectus. Non enim (ut dictum est) nomen et verbum voces tantum sunt. Sicut nummus quoque non solum æs impressum quadam figura est, ut nummus vocetur, sed etiam ut alterius sit rei pretium; eodem quoque modo verba et nomina non solum voces sunt, sed positæ ad quamdam intellectuum significationem. D Vox enim quæ nihil designat, ut est gargulus, licet eam grammatici figuram vocis intuentes nomen esse contendat, tamen eam nomen philosophia non putavit, nisi sit posita ut designaret aliquam animi conceptionem, eoque modo significare aliquid rerum possit, etenim nomen alicujus nomen esse necesse erit; sed si vox aliqua nihil designat, nullius nomen est; quare si nullius nomen est, nec nomen quidem esse dicitur. Atque ideo hujusmodi vox, id est significativa, non vox tantum, sed verbum vocatur aut nomen, quemadmodum nummus non æs, sed proprio nomine nummus, quo ab alio ære discrepet, nuncupatur. Ergo Aristotelis hæc sententia qua ait ea quæ sunt in voce, nihil aliud designat nisi eam vocem,

quæ non solum vox sit, sed quæ cum vox sit, habeat tamen aliquam proprietatem et aliquam quodammodo figuram positæ significationis impressam, horum vero, id est verborum et nominum quæ sunt in voce, aliquo modo sese habente, ea sunt scilicet significativa quæ scribuntur, ut hoc quod dictum est, quæ scribuntur, de verbis ac nominibus dictum, quæ sunt in litteris, intelligatur. Potest vero hæc quoque esse ratio cur dixerit, et ea quæ scribuntur, quoniam litteras et scriptas figuras et voces, quæ eisdem significantur formulis, nuncupamus, ut *a* et ipse sonus litteræ nomen capit, et illa quæ in subjecto cæræ vocem significans forma describitur. Designare ergo volens quibus verbis atque nominibus ea quæ in voce sunt apparent, non dixit litteras, quod ad sonos etiam referri poterat litterarum, sed ait quæ scribuntur, ut ostenderet de his litteris dicere quæ in scriptione constituerunt, id est quarum figura et in cærâ, stylo, et in membrana, calamo posset effingi. Alioqui illa etiam quæ in sonis sunt, ad ea nomina referuntur quæ in voce sunt, quoniam sonis illis nomina et verba junguntur. Sed Porphyrius de utraque expositione iudicavit dicens: Id quod ait, et quæ scribuntur, non potius ad litteras, sed ad verba et nomina quæ posita sunt in litterarum inscriptione, referendum. Restat igitur ut illud quoque addamus cur non ita dixerit. Sunt ergo ea quæ sunt in voce intellectuum notæ. Sed ita, earum quæ sunt in anima passionum notæ. Nam cum ea quæ sunt in voce res intellectusque significant, principaliter quidem intellectus, res vero quas ipsa intelligentia comprehendit, secundaria significatione per intellectuum medietatem, intellectus ipsi non sine quibusdam passionibus sunt, quæ in animam ex subjectis veniunt rebus. Passus enim quilibet ejus rei proprietatem, quam intellectu complectitur, ad ejus enuntiationem designationemque contendit: cum enim quis aliquam rem intelligit, prius imaginatione formam necesse est intellectæ rei proprietatemque suscipiat, et fiat vel passio, vel cum passione quædam intellectus perceptio; hac vero posita ac in mentis sedibus collocata, fit indicandæ ad alterum passionis voluntas, cui actus quidem continuandæ intelligentiæ protinus ex intimæ rationis potestate supervenit, quem explicat scilicet et effudit oratio, nitens ea quæ primitus in mente fundata est passione, sive, quod est verius, progressa oratio, progrediente simul et significatione et significantis se orationis motibus adæquante. Fit vero hæc passio velut figuræ alicujus impressio, sed ita ut in animo fieri consuevit. Aliter namque naturaliter est in re qualibet propria figura, aliter vero ejus ad animum forma transfertur, velut non eodem modo cæræ, vel marmori, vel chartis, litteræ, id est vocum signa, mandantur, et imaginationem Stoici a rebus in animam translata loquuntur, sed cum adiectione semper, dicentes, ut in anima fieri consuevit. Quocirca cum omnis animæ passio rei quædam videatur esse proprietas, porro autem cum designatiæ voces intellectuum principaliter, rerum dehinc a quibus intel-

A lectus profecti sunt significatione nitantur, quidquid est in vocibus significativum, id animæ passionibus designat; sed hæc passionibus animorum ex rerum similitudine procreantur: videns namque aliquis sphaeram, vel quadratum, vel quamlibet rerum aliam figuram, eam in animi intelligentia quadam vi ac similitudine capit. Nam qui sphaeram viderit, ejus similitudinem in animo perpendit et cogitat, atque ejus in animo quamdam passus imaginem, id ejus imaginem patitur agnoscit. Omnis vero imago rei, cujus imago est similitudinem tenet; mens igitur cum intelligit, rerum similitudinem comprehendit. Unde fit ut cum duorum corporum majus unum, minus alterum contuemur, a sensu postea remotis corporibus illa ipsa corpora cogitantes, illud quoque memoria servante, noverimus sciimusque quod minus, quod vero majus corpus fuisse conspeximus, quod nullatenus eveniret nisi quas mens semel passa est rerum similitudines obtineret. Quare quoniam passionibus animæ quas intellectus vocant rerum quædam similitudines sunt, idcirco Aristoteles cum paulo post de passionibus animæ loqueretur continenti ordine ad similitudines transitum fecit, quoniam nihil differt utrum passionibus diceret an similitudines. Eadem namque res animæ quidem passio est, rei vero similitudo. Et Alexander hunc locum: Sunt ergo ea quæ sunt in voce earum quæ sunt in anima passionum notæ, et ea quæ scribuntur eorum quæ sunt in voce, et quemadmodum nec litteræ omnibus eadem, sic nec eadem voces, hoc modo conatur exponere. Pro-

C posuit, inquit, ea quæ sunt in voce intellectus animi designare, et hoc probat exemplo. Eodem enim modo ea quæ sunt in voce passionibus animæ significant quemadmodum ea quæ scribuntur voces designant, ut id quod ait et ea quæ scribuntur ita intelligamus, tanquam si diceret, quemadmodum etiam ea quæ scribuntur eorum quæ sunt in voce, ea vero quæ scribuntur, inquit Alexander, notas esse vocum, id est nominum ac verborum: ex hoc monstravit quod dixit, et quemadmodum nec litteræ omnibus eadem, sic nec eadem voces. Signum namque est vocum ipsarum significationem litteris contineri, quod ubi variæ sunt litteræ et non eadem quæ scribuntur, variæ quoque voces esse necesse est, hæc Alexander. Porphyrius vero quoniam tres proposuit orationes, unam quæ litteris contineretur, secundam quæ verbis ac nominibus personaret, tertiam quam mentis evolveret intellectus, id Aristotelem significare pronuntiat, cum dicit: Sunt ergo ea quæ sunt in voce earum quæ sunt in anima passionum notæ, quod ostenderet ac si ita dixisset, Sunt ergo ea quæ sunt in voce, et verba, et nomina animæ passionum notæ; et quoniam monstravit quorum voces essent significantiæ, illud quoque docuisse pronuntiat quibus signis verba et nomina panderentur, ideo addidisse, et ea quæ scribuntur eorum quæ sunt in voce, tanquam si diceret, ea quæ scribuntur nomina et verba eorum quæ sunt in voce nominum et verborum notæ sunt, nec disjunctam esse sententiam, nec (ut Alexander putat) id quod ait: Et ea quæ

scribuntur, ita intelligendum, tanquam si diceret, sicut ea quæ scribuntur, id est litteræ, illa quæ sunt in voce significant, ita ea quæ sunt in voce notas esse animæ passionum. Primo quidem quod ad simplicem sensum nihil addi oportet, deinde quod tam brevis ordo, tanquam necessaria orationis non est intercidenda partitio, tertio quoniam si similis est significatio litterarum vocumque, quæ est vorum et animæ passionum, oporteret sicut voces diversis litteris permulantur, ita quoque passionem animæ diversis vocibus permutari, quod non fit, idem namque intellectus variatis potest vocibus significari. Sed Alexander id quod eum sensisse superius memoravi, hoc probare nititur argumento. Ait enim etiam in hoc quoque similem esse significationem litterarum ac vocum, quoniam sicut litteræ non naturaliter voces, sed positione significant, ita quoque voces non naturaliter animi intellectus, sed aliqua positione designant. Sed qui prius recepit, ut id quod Aristoteles ait: Et ea quæ scribuntur, ita dictum esse tanquam si diceret, sicut ea quæ scribuntur, quidquid ad hanc sententiam videtur adjungere, æqualiter non dubitatur errare. Quocirca nostro iudicio qui rectius tenere volent, Porphyrii sententiis applicabunt. Aspasius quoque secundæ sententiæ Alexandri, quam supra posuimus, valde consentit, qui a nobis in eodem quo Alexander errore culpabitur. Aristoteles vero duobus modis has notas esse putat, litterarum, vocum, passionumque animæ constitutas, uno quidem positione, alio vero naturaliter. Atque hoc est quod ait, Et quemadmodum nec litteræ omnibus eadem, sic nec eadem voces. Nam si litteræ voces, ipsæ vero voces intellectus animi naturaliter designarent, omnes homines eisdem litteris, eisdem etiam vocibus uterentur. Quod quoniam apud omnes nec eadem litteræ, neque eadem voces sunt, constat eas non esse naturales. Sed hic duplex lectio est. Alexander enim hoc modo legi putat oportere: Quorum autem hæ primo notæ, eadem omnibus passionem animæ sunt, et quorum eadem similitudines, res etiam eadem. Volens enim Aristoteles ea quæ positione significant ab iis quæ aliquid designant naturaliter segregare, hoc interposuit, ea quæ positione significant varia esse; ea vero quæ naturaliter apud omnes eadem. Et inchoans quidem a vocibus ad litteras venit, easque primo non esse naturaliter significativas demonstrat dicens: Et quemadmodum nec litteræ omnibus eadem, sic nec eadem voces; nam si hoc probantur litteræ non esse naturaliter significantes, quod apud alios aliæ sint ac diversæ, eodem quoque modo probabile erit voces quoque non naturaliter significare, quoniam singulæ hominum gentes non inter se vocibus colloquuntur. Volens vero similitudinem intellectuum rerumque subjectarum docere naturaliter constitutam, ait: Quorum autem hæ primo notæ, eadem omnibus passionem animæ sunt, quorum, inquit, voces quæ apud diversas gentes ipsæ quoque diversæ sunt significationem retinent, quæ scilicet sunt animæ passionem, illæ apud omnes eadem sunt. Neque enim

A fieri potest ut quod apud Romanos homo intelligitur, lapis apud barbaros intelligatur. Eodem quoque modo de cæteris rebus. Ergo huiusmodi sententia est, quæ dicit ea quæ voces significant apud omnes hominum gentes non mutari, ut ipsæ quidem voces, sicut supra monstravit cum dixit quemadmodum nec litteræ omnibus eadem, sic nec eadem voces, cum apud plures diversæ sint, illud vero quod voces ipsæ significant apud omnes homines idem sit, nec ulla ratione valeat permutari, qui sunt scilicet intellectus rerum, qui quoniam naturaliter sunt permutari non possunt. Atque hoc est quod ait, Quorum autem hæ primo notæ, id est voces eadem omnibus passionem animæ sunt, ut demonstraret voces quidem esse diversas, quorum autem ipsæ voces significativæ essent, quæ sunt B scilicet animæ passionem, easdem apud omnes esse, nec ulla ratione, quoniam sunt constitutæ naturaliter, permutari. Nec vero in hoc constituit ut de solis vocibus atque intellectibus loqueretur. Sed quoniam voces atque litteras non esse naturaliter constitutas per id significavit, quod eas non apud omnes eadem esse proposuit, rursus intellectus quos animæ passionem vocat, per hoc esse naturales ostendit, quod apud omnes idem sint, a quibus, id est intellectibus, ad res transitum fecit. Ait enim quorum hæ similitudines, res etiam eadem. Hoc scilicet sentiens, quod res quoque naturaliter apud omnes essent eadem: sicut enim ipsæ animæ passionem quæ ex rebus sumuntur apud omnes homines eadem sunt, ita quoque etiam ipsæ res quarum similitudines sunt animæ C passionem eadem apud omnes sunt. Quocirca res quoque naturales sunt, sicut sunt etiam similitudines rerum, quæ sunt passionem animæ. Herminius vero huic est expositioni contrarius. Dicit enim non esse verum eosdem apud omnes homines esse intellectus, quorum voces significativæ sunt. Quid enim, inquit, in æquivocatione dicetur? ubi unus idemque vocis modus plura significat; sed magis hanc lectionem veram putat, ut ita sit, Quorum autem hæ primo notæ, hæ omnibus passionem animæ sunt, et quorum hæ similitudines, res etiam eadem: ut demonstrasse videatur quorum voces significativæ sint, vel quorum passionem animæ similitudines. Et hoc simpliciter accipiendum est secundum Herminium, ut ita dicamus, Quorum voces significativæ sunt, illæ sunt animæ D passionem, tanquam diceret: animæ passionem sunt, quas significant voces, et rursus quorum similitudines sunt ea quæ intellectibus continentur, illæ sunt res. Tanquam si dixisset, res sunt quas intellectus significant. Sed Porphyrius de utrisque acute subtiliterque iudicat, et Alexandri sententiam magis probat, quod dicat non debere dissimulari de multiplici æquivocationis significatione. Nam et qui dicit ad unam quamlibet rem accommodat animum, scilicet quam intelligens voce declarat, et unum rursus intellectum quemlibet is qui audit expectat. Quod si cum uterque ex uno nomine res diversas intelligit, ille qui nomen æquivocum dixit, designet clarius quid illo nomine significare voluerit, accipit mox qui

audit, et ad unum intellectum utrique conveniunt, qui rursus sit unus apud eosdem illos apud quos primo diversae fuerant animae passiones propter equivocationem nominis. Neque enim fieri potest ut qui voces positione significantes a natura eo distinxit quod easdem omnes esse non diceret, eas res quas naturaliter esse proponebat, non eo tales esse monstraret, quod apud omnes easdem esse contenderet. Quocirca Alexander, vel propria sententia, vel Porphyrii auctoritate probandus est. Sed quoniam ita dixit Aristoteles, Quorum autem hæ primo notæ, eadem omnibus passiones animæ sunt, querit Alexander si rerum nomina sunt, quid causæ est ut primo intellectuum notas esse voces dixerit Aristoteles. Rei enim ponitur nomen, ut cum dicimus homo, significamus quidem intellectum, rei tamen nomen est, id est animalis, rationalis, mortalis. Cur ergo non primarum rerum magis notæ sunt voces quibus ponuntur, potius quam intellectuum? Sed fortasse quidem ob hoc dictum est, inquit, quod licet voces rerum nomina sint, tamen non idcirco utimur vocibus, ut res significemus, sed ut eas quæ nobis ex rebus innatæ sunt animæ passiones. Quocirca propter quorum significantiam voces ipsæ proferuntur, recte eorum primo esse dixit notas. In hoc vero Aspasius permolestus est. At enim qui fieri potest, ut eadem apud omnes animæ passiones sint, cum tam diversa sententia de justo ac bono sit? Arbitratur enim Aspasius passiones animæ non de rebus incorporalibus, sed de his tantum quæ sensibus capi possunt, Aristotelem passiones animæ dixisse, quod per falsum est. Neque enim unquam intellexisse dicitur, qui fallitur, et fortasse quidem passionem animi habuisse dicitur, quicunque id quod bonum est, non eodem modo quo est, sed aliter, arbitratur, intellexisse vero non dicitur. Aristoteles autem cum de similitudine loquitur, de intellectu pronuntiat. Neque enim fieri potest ut qui quod bonum est malum esse arbitretur, similitudinem boni mente conceperit. Neque enim intellexit rem subiectam, sed quoniam quæ sunt justa ac bona ad positionem omnia naturamve referuntur, et si de justo ac bono ita loquitur, ut de eo quod civile jus, aut civilis injuria dicitur, recte non eadem sunt passiones animæ, quoniam civile jus, civile bonum positione est, non natura. Naturale vero bonum atque iustum apud omnes gentes idem est. Et de Deo quoque idem est, cujus quamvis cultura diversa sit, idem tamen cujusdam eminentissimæ naturæ est intellectus. Quare reperendum breviter a principio est, partibus enim ad orationem usque pervenit: nam quod se prius quid esset nomen, quid verbum constituere dixit, hæ minime partes orationis sunt; quod vero affirmationem et negationem, jam de composita ex verbis et nominibus oratione loquitur, quæ eadem rursus partes sunt enuntiationis. Et post enuntiationis propositionem, de oratione loqui proposuit, cujus ipsa quoque enuntiatio pars est. Et quoniam (ut dictum est) triplex est oratio, quæ in litteris, quæ in voce, quæ in intellectibus est, qui

verbum et nomen diffiniturus esset, eaque significativa positurus, dicit prius quorum significativa sint ipsa verba et nomina, et inchoat quidem ab his nominibus et verbis quæ sunt in voce dicens: Sunt ergo ea quæ sunt in voce, et demonstrat quorum sint significativa, adjiciens eorum quæ sunt in anima passionum notæ. Rursus nominum ipsorum verborumque quæ in voce sunt ea verba et nomina quæ essent in litteris constituta significativa esse declarat dicens, et ea quæ scribuntur eorum quæ sunt in voce. Et quoniam quatuor ista quædam sunt, litteræ, voces, intellectus, res, quorum litteræ et voces positione sunt, natura vero res atque intellectus, demonstravit voces non esse naturaliter, sed positione, per hoc quod ait non easdem esse apud omnes, sed varias, ut est, et quemadmodum nec littera omnibus eadem, sic nec eadem voces. Ut vero demonstraret intellectus et res esse naturaliter, ait apud omnes eosdem esse intellectus, quorum essent voces significantiæ, et rursus apud omnes easdem res, quarum similitudines essent animæ passiones, ut est, quorum autem hæ primo notæ, scilicet quæ sunt in voce, eadem omnibus passiones animæ sunt, et quorum hæ similitudines, res etiam eadem. Passiones autem animæ dixit, quoniam alias diligenter ostensum est omnem vocem animalis aut ex passione animæ, aut propter passionem proferri. Similitudinem vero passionem animæ vocavit, quod secundum Aristotelem nihil est aliud intelligere, nisi cujuslibet subjectæ rei proprietatem atque imaginationem in animæ ipsius reputatione suscipere, de quibus animæ passionibus in libris se de Anima commemorat diligentius disputasse. Sed quoniam demonstratum est quomodo verba et nomina et oratio intellectuum principaliter significativa sunt, quidquid est in voce significationis ab intellectibus venit. Quare prius paululum de intellectibus perspicendum erat ei qui aliquid recte de vocibus disputaret. Ergo quod supra passiones animæ et similitudines vocavit, idem nunc apertius intellectum vocat dicens:

Est autem quemadmodum in anima aliquoties quidem intellectus sine vero vel falso. Aliquoties autem cum necesse est horum alterum inesse, sic etiam in voce. Circa compositionem enim et divisionem est veritas et falsitas. Nomina igitur ipsa et verba consimilia sunt sine compositione et divisione intellectui, ut homo vel album, quando non additur aliquid. Neque enim adhuc verum vel falsum est, signum autem hujus est. Hirco-cervus enim significat aliquid, sed nondum verum vel falsum, si non, esse, vel non esse, addatur, vel simpliciter, vel secundum tempus.

Quoniam nomen et verbum atque omnis oratio significativa sunt animæ passionum, ex ipsis sine dubio quæ designant in eisdem vocibus proprietas significationis innascitur. Hic vero est totus atque continuus Aristotelicæ ordo sententiæ. Quoniam, inquit, ea primum vocibus significantur quæ in animo et cogitatione versantur, intellectuum vero alios quidem simplices, et sine veri vel falsi enuntiatione perpendimus

ut cum nobis hominis proprietas tacita imaginatione suggeritur, nulla namque ex hac intelligentiæ simplicitate vel veritatis nascitur vel falsitatis agnitio; sunt vero intellectus quidam compositi atque conjuncti in quibus inest jam quædam vel veritatis vel falsitatis inspectio, ut cum ad quamlibet simplicem perceptionem mentis adjungitur aliud quod vel esse aliquid vel non esse constituat, ut si ad hominis intellectum esse vel non esse, vel album esse, vel album non esse copuletur, fient enim cogitabiles orationes veritatis vel falsitatis participes, hoc modo: Homo est, homo non est, homo albus est, homo albus non est, quarum quidem homo est, vel homo albus est, compositio dicitur, nam prior esse atque hominem, posterior hominem albo composita intellectus prædicatione connectit, sin vero ad hominis intellectum adjiciam quiddam, ut ita sit, homo est, vel non est, vel albus est, aut aliquid tale, tunc in ipsa cogitatione veritas aut falsitas innascitur; ergo, inquit, quemadmodum aliquoties quidam simplices intellectus sunt, qui vero falsoque careant, quidam vero in quibus alterum horum reperitur, sic etiam in voce. Nam quæ voces denuntiant simplices intellectus, ipsæ quoque a falsitate et veritate sejunctæ sunt. Quæ vero hujusmodi significant intellectus in quibus jam vel veritas vel falsitas constituta est, in ipsis quoque horum alterum inveniri necesse est. Nam si quis hoc solum dicit, homo vel album, vel etiam hircocervus, quanquam ista quidem significant, quoniam tamen significant simplices intellectus, manifestum est omni veritatis vel falsitatis proprietate carere. Et tota quidem sententia hoc modo se habet. Diligentius tamen est attendendum quid est quod ait, Circa compositionem enim et divisionem est veritas falsitasque; quid etiam quod dictum est, nomina igitur ipsa et verba consimilia sunt sine compositione vel divisione intellectui; illud quoque cur composito nomine, vel cur etiam usus est rei non subsistentis exemplo, ut diceret, hircocervus enim significat aliquid. Nec illud prætereundum est quid sit quod dictum est, vel simpliciter vel secundum tempus. Et primum quidem de eo dicendum est quod ait, Circa compositionem enim et divisionem est veritas falsitasque. Quæritur namque utrumne omnis veritas circa compositionem et divisionem sit, an quædam est, quædam vero minime. Illud quoque an in omni compositione vel divisione veritas falsitasque constituta sit, an hoc non generaliter, sed in quadam compositionis vel divisionis parte veritas falsitasque versetur. In opinionibus namque veritas est, quoties ex subjecta re capitur imaginatio vel etiam quoties, ita ut sese res habet, imaginationem accipit intellectus; falsitas vero est quoties aut non ex subjecto, aut ita ut sese res non habet imaginatio subicitur intellectui; sed adhuc in veritate atque falsitate nihil equidem aliud reperitur, nisi quædam opinionis habitudo ad subjectam rem. Qua enim habitudine et quomodo sese habet imaginatio ad rem subjectam, hoc solum in hac veritate vel falsitate perspicitur, quam quidem habitudinem

A nullus dixerit compositionem. In hoc vero divisionis nullus ne fictus. quidem modus intelligi potest. Illud quoque considerandum est numne aliqua sit in hie compositio vel divisio, quæ secundum substantiam suam vera dicuntur aut falsa, ut est vera voluptas bene vivendi, ut est falsa voluptas bellandi. Etiam illud quoque respiciendum est, quod in omnium maximo Deo quidquid intelligitur, non in eo accidentaliter, sed substantialiter intelligitur, etenim quæ bona sunt substantialiter de eo non accidentaliter credimus. Quod si substantialiter credimus Deum, Deum vero nullus dixerit falsum, nihilque in eo accidentaliter poterit evenire, ipsa veritas Deus dicendus est; ubi est igitur compositio vel divisio in iis quæ simplicia naturaliter sunt, nec ulla cujuslibet rei collatione B junguntur. Quare non omnis veritas neque falsitas circa compositionem divisionemque constat, sed sola tantum quæ in intellectum multitudinem fit, et in prolatione dicendi. Nam in ipsa quidem habitudine imaginationis et rei nulla compositio est, in conjunctione vero intellectuum compositio fit. Nam cum dico, Socrates ambulat, hoc ipsum quidem, quod eum ambulare concepimus, nulla compositio est; quod vero intellectus progressionem ambulationem cum Socrate conjungo, quædam jam facta est compositio. Quod si hoc oratione protulero, rursus eadem compositio est, et circa eam vis veritatis et falsitatis apparet. Quocirca in his solis compositionibus invenitur veritas atque mendacium, de quibus tota nunc quæstio est, in nomine scilicet et in verbo, in negatione et C affirmatione, in enuntiatione et oratione. Quam scilicet compositione veritatis et falsitatis naturam ab intellectibus accipientes in vocis prolatione conservant. De divisione autem quæ ad negationem pertinet, deque compositione quæ ad affirmationem, paulo post enucleatius dicam. Nunc illud videndum est, utrum verum sit circa omnem compositionem, circaque omnem divisionem, veritatem vel mendacium provenire, quod omnino falsum est. Quis enim dixerit hujusmodi nominum conjunctionem, et Socrates et Plato, vel si a se hæc nomina dividantur, nec Socrates nec Plato, veri aliquam falsive tenere significantiam? Quare confitendum est neque circa omnem divisionem, neque circa omnem compositionem, eam scilicet quæ in oratione versatur, mendacium D veritatemque subsistere. Sed illud verissimum est, quod omnis quæ est in oratione veritas falsitasque, in compositione et divisione nascitur, non tamen omnis orationis compositio vel divisio verum retinet aut falsum. Ergo si sic dixisset, circa omnem compositionem vel divisionem veritas falsitasque est, mentiretur. Sed quoniam dixit simpliciter, veritas falsitasque circa compositionem divisionemque est, verissime subtilissimeque dixisse putandum est; illa enim nomina quæ ita dicuntur simplicia, ut veritatem aut falsitatem quodammodo valeant designare, hujusmodi sunt ut intra se atque intra significationem suam quamdam retineant compositionem, ut si quis dicat, lego. Hoc est enim dicere, lego, tanquam si

dicat, ego lego. Hoc autem compositio est; vel quoties interrogante alio, respondet alius, uno tantum sermone, videtur quoque tunc simplex sermo veritatem mendaciumque perficere, quod perfalsum est. Audientis namque responsio ad totum ordinem superioris enuntiationis adiungitur, ut si quis interroganti mundusne animal sit, est, respondeat, videtur hæc una particula veritatem vel mendacium continere, sed falso. Non enim una est, sed ad vim ipsius responsionis intuenti tale est ac si diceretur mundus animal est. Quod vero ait nomina ipsa et verba consimilia esse, sine compositione vel divisione intellectui, illud designat quod supra jam dixit, ea quæ sunt in voce notas esse animæ passionum. Quod si notæ sunt, sicut litteræ vocum in se similitudinem gerunt, ita voces intellectuum. Et quoniam dictum est cur de similitudine verborum et nominum atque animæ passionum dixerit, cur etiam circa compositionem et divisionem falsum verumque esse proposuerit, dicendum est quid sit ipsa compositio vel divisio, in qua aut veritas aut falsitas invenitur. Nam quoniam de simplici enuntiativa oratione perpendit, ut posterius ipse in divisione declarat, dicens: Est autem una prima oratio enuntiativa affirmatio, deinde negatio, illam nunc compositionem designare vult, quæ alicujus vel substantiam constituit, vel aliquid secundum esse conjungit. Nam cum dico, Socrates est, hoc ipsum esse Socrati applico, et substantiam ejus esse constituo. Sin vero dixerō, Socrates philosophus est, philosophiam et Socratem secundum esse composui; vel si dicam, Socrates ambulat, hujusmodi est tanquam si dicam, Socrates ambulans est. Igitur quoties hujusmodi fuerit compositio, quæ secundum esse verbum vel substantiam constituat, vel res conjungat, affirmatio dicitur, et in ea veri falsique natura perspicitur: et quoniam omnis negatio ad prædicationem constituitur, hujus enim affirmationis quæ est, Socrates est, negatio non ea quæ dicit, non Socrates est, sed ea quæ pronuntiat, Socrates non est; et ad id quod esse Socrates dictus est, non, negatio apponitur, ut cum id dicamus non esse, quod ante dictum est esse; ergo quoniam id quod in affirmatione secundum esse vel constitutum, vel conjunctum fuerit, ad id addita negatio separat vel ipsam substantiæ constitutionem, vel etiam factam per id quod dictum est, esse aliquid, conjunctionem, divisio vocatur. Quando enim dico, Socrates non est, esse a Socrates ejunxi, et cum dico, Socrates philosophus non est, Socratem ab eo quod est philosophum esse, separavi, quam separationem, quæ ad negationem pertinet, divisionem vocavit. Ergo manifestum est quod si simplex in animæ passionibus intellectus fuerit, cum ipse intellectus nullam adhuc veri falsique retineat naturam, eorum quoque prolationem ab utrisque esse separatam. Sed cum compositio secundum esse facta vel etiam divisio intellectibus, in quibus principaliter veritas et falsitas procreatur, evenierit, quoniam ex intellectibus voces capiunt significationem, eas quo-

que secundum intellectuum qualitatem veras et falsas esse necesse est. Maximam vero vim habet exempli novitas et exquisita subtilitas. Ad demonstrandum enim quod unum solum nomen neque verum sit, neque falsum, posuit hujusmodi nomen, quod compositum quidem esset, nulla tamen ejus substantia reperiatur. Si quod ergo unum nomen veritatem posset falsitatemve retinere, posuit hujusmodi nomen, quod est hircocervus, quod quoniam omnino in rebus nulla illi substantia est, falsum aliquid designare videtur, sed non designat aliquam falsitatem. Nisi enim dicatur hircocervus vel esse vel non esse, quanquam ipsum per se non sit, solum tamen dictum nihil falsi in eo sermone verive perpenditur. Ergo ad demonstrandam vim simplicis nominis, quod omni veritate atque mendacio careat, tale in exemplo posuit nomen, cui res nulla subjecta sit. Quod si quid verum vel falsum unum nomen significare posset, nomen quod eam rem esse designat, quæ in rebus non sit, omnino falsum esset: sed non est; non igitur ulla veritas falsitasque in simplici unquam nomine reperiatur. Nec illud parvæ curæ fuit, nomen non ponere quod omnino nihil significaret, sed quod cum significaret quiddam, tamen verum aut falsum esse non posset, ut non videretur veritatis falsitatisque causa esse, eo quoniam nihil significaret; sed quoniam esset simpliciter dictum: quanquam in eodem illud quoque conficit, ut ostenderet non solum simplex nomen veritate atque mendacio esse alienissimum, sed etiam composita quoque nomina, si non habeant aliquam secundum esse vel non esse (sicut superius dictum est) compositionem, verum vel falsum significare non posse; tanquam si diceret, non solum simplex nomen præter aliquam compositionem, nihil verum falsumve significat, sed etiam composita utroque carent (sicut jam ipse dixit) nisi illis aut esse aut non esse addatur, vel simpliciter, vel secundum tempus. Hoc vero idcirco addidit quod in quibusdam ita enuntiationes fiunt, ut quod de ipsis dicitur, secundum substantiam proponatur, in quibusdam vero hoc ipsum esse quod additur non substantiam sed præsentiam quamdam significet. Cum enim dicimus Deus est, non eum dicimus nunc esse, sed tantum in substantia esse, ut hoc ad immutabilitatem potius substantiæ quam ad tempus aliquod referatur. Si autem dicimus, dies est, ad nullam diei substantiam pertinet, nisi tantum ad temporis constitutionem: hoc enim quod significat tale est, tanquam si dicamus nunc est: quare cum dicimus esse ut substantiam designemus, simpliciter est addimus; cum vero ita ut aliquid præsens significetur, secundum tempus. Hæc est una quam diximus expositio. Alia vero hujusmodi est. Esse aliquid duobus modis dicitur, aut simpliciter, aut secundum tempus: simpliciter quidem secundum præsens tempus, ut si quis dicat, hircocervus est, præsens autem quod dicitur, tempus non est, sed confinium tempus, temporum, finis namque præteriti est futuri principium. Quo-

circa quisquis secundum præsens hoc sermone quod est esse utitur, simpliciter utitur, qui vero aut præteritum jungit aut futurum, ille non simpliciter, sed jam in ipsum tempus incurrit. Tempora namque (ut dictum est) duo ponuntur, præteritum atque futurum. Quod si quis cum præsens nominat, simpliciter dicit, cum utrumlibet præteritum vel futurum dixerit, secundum tempus utitur enuntiatione. Est quoque tertia hujusmodi expositio, quod aliquoties ita tempore utimur, ut indefinite dicamus; ut si quis dicat, est hircocervus, fuit hircocervus, erit hircocervus, hoc indefinite et simpliciter dictum est. Sin vero aliquis addat, nunc est, vel heri fuit, vel cras erit, ad hoc ipsum esse quod simpliciter dicitur, addit tempus. Quare secundum unam trium harum expositionum intelligendum est quod ait, si non esse vel non esse, addatur, vel simpliciter vel secundum tempus. Sed ei quod ante proposuit, quemadmodum esset aliquoties quidem in anima intellectus sine vero vel falso, post quasi consequens reddidit nomina ipsa per se verbaque esse simplicibus intellectibus consimilia, ut homo vel album; ei vero quod ait, cui jam necesse sit alterum horum inesse, nihil interim reddidit, sed hoc eo supplevisse putabitur, quod ait, sed nondum verum vel falsum est, si non esse vel non esse addatur: hæc est enim intellectuum quædam compositio, cui jam necesse est alterum horum inesse, qua in oratione vel esse vel non esse additur. Quocirca quoniam de nomine verboque proposuit, et quam breviter potuit vocum, litterarum, intellectuum, rerumque consequentias altissima ratione monstravit, ad id quod primum proposuit dicens: Primum oportet constituere, quid sit nomen et quid verbum, ad hæc inquam quæ promiserat diffinire revertitur. Nomen vero diffiniens, ita subiecit.

DE NOMINE.

Nomen igitur est vox significativa, ad placitum, sine tempore, cujus nulla pars est significativa. separata. In nomine enim quod est equiferus, ferus per se nihil significat, quemadmodum in oratione quæ est, equus ferus.

Omnis diffinitio generis constitutione formatur, differentiarum vero compositione perficitur. Nam si ad propositum genus differentias colligamus, easque ad unam quam diffinire volumus speciem aptemus, usque dum uni tantum speciei collectio illa conveniat, nihil est quod ultra ad faciendam diffinitionem desideretur, ut ipsum hominem si quis diffiniat generi ejus quod est animal, duas necesse est differentias jungat, rationale scilicet atque mortale, faciatque hujusmodi ordinem, animal rationale mortale; quæ diffinitio, si ad hominem referatur, plena est rationis substantiæque descriptio. Volens ergo Aristoteles diffinire quid esset nomen, prius ejus genus sumpsit, dicens nomen vocem esse, idcirco scilicet ut hoc quod dicimus nomen ab aliis quæ non voces, sed tantum soni, sunt separaret. Distat enim unus a voce: sonus enim est percussio aeris sensi-

bilis, vox vero status per quasdam gutturis partes egrediens, quæ arteriæ vocantur quia aliqua lingua impressione formatur. Et vox quidem nisi animalium non est, sonus vero aliquoties inanimatorum quoque corporum conflictatione perficitur. Quare quia nomen vocem esse monstravit, ab aliis quæ voces non sunt, sed tantum soni, hanc orationis partem separavit atque distribuit, et vocem quidem nominis velut genus sumpsit. Habet namque aliud quiddam speciei loco differens a nomine quod est verbum; habet quoque quasdam locutiones quæ nihil ulla ratione significant, ut sunt articulatae voces quarum ipsa significatio non potest inveniri, ut scindapsus. Huic ergo generi alias differentias rursus apponit, quod nomen sicut vox a sonis aliis segregavit, ita quoque hæ differentia nomen ab aliis speciebus sub voce positis dividant atque discernant; quod enim addidit, nomen vocem esse significativam, ab his inquam vocibus nomen disgregavit quæ nihil omnino significant, ut sunt syllabæ. Syllabæ enim cum ex his totum nomen constet, adhuc ipsæ omnino nihil significant. Sunt quoque quædam voces litteris syllabisque compositæ, quæ nullam habent significationem, ut est blitiri. Ergo quoniam videbantur quædam voces esse quæ significatione carent, nomen quod vox est et alicujus designationis semper causa profertur, non aliter diffiniendum erat, nisi illud ante a non significantibus vocibus segregaret. Itaque ait nomen esse vocem significativam ut vocem quidem ab aliis sonis, significatione vero addita ab iis quæ sub voce sunt nihil designantia, segregaret. Sed hoc nondum ad totam diffinitionem valet; neque solum nomen vox significativa est, sed sunt quædam voces quæ significant quidem, sed nomina non sunt, ut ea quæ a nobis in a i quibus affectibus proferuntur, ut cum quis gemitum edit, vel cum dolore concitus emittit clamorem. Illud enim doloris animi, illud corporis signum est, et cum sint voces et significant quamdam vel animi vel corporis passionem, nullus tamen gemitum clamoremque dixerit nomen. Motorum quoque animalium sunt quædam voces quæ significant: ut canum latratus iras significat canum, alia vox autem mollior quædam blandimenta designat, quare adjecta differentia separandum erat nomen ab his omnibus quæ voces quidem essent et significant, sed nominis vocabulo non tenerentur; igitur adiecit nomen vocem esse significativam non simpliciter, sed secundum placitum. Secundum placitum vero est, quod secundum quamdam positionem placitumque ponentis aptatur; nullum enim nomen naturaliter constitutum est, neque unquam sicut subjecta res a natura est, ita quoque a natura veniente vocabulo nuncupatur. Sed hominum genus quod et ratione et oratione vigeret, nomina posuit, eaque quibus libuit litteris syllabisque conjungens singulis subjectarum rerum substantiis dedit. Hoc autem illo probatur, quod si natura essent nomina eadem, apud omnes gentes essent, ut sensus, quoniam naturaliter sunt,

iidem apud omnes sunt. Omnes enim gentes non aliis nisi solis oculis intuentur, audiunt auribus, naribus odorantur, ore accipiunt gustatus, tactu calidum vel frigidum, lene vel asperum judicant, atque hæc huiusmodi sunt, ut apud omnes (ut dictum est) gentes eadem videantur; ipsa quoque quæ sentiuntur, quoniam constituta naturaliter sunt, non mutantur. Dulcedo enim et amaritudo, album et nigrum, et quæque alia sensibus quinque sentiuntur, eadem apud omnes sunt. Neque enim quod Italis dulce est in sensu, idem Persis videtur amarum, nec quod album oculis apud nos apparet, apud Indos nigrum est, nisi forte aliqua sensus ægritudine permutetur; sed hoc nihil attinet ad naturam. Igitur quoniam ista sunt naturaliter, apud omnes gentes eadem manent. Sic ergo et nomina si naturalia esse videntur, eadem **B** essent apud omnes gentes, nec ullam susciperent mutationem. Nunc autem ipsum hominem alio vocabulo Latini, alio Græci, diversis quoque vocabulis barbaræ gentes appellant, quæ in ponendis nominibus dissensio signum est non naturaliter, sed ad ponentium placitum voluntatemque rebus nomina fuisse composita, idem quoque monstrat quod sæpe singulorum hominum permutata sunt vocabula. Quem enim nunc vocamus Platonem, Aristoteles antea vocabatur, et qui Theophrastus nunc dicitur, ante Aristotelem a suis parentibus Tirtamus appellabatur, in eadem quoque lingua quando plura vocabula uni adduntur rei, monstratur rem illam non naturalibus, sed appositis nominibus nuncupari, si enim naturalibus nominibus res quoque vocarentur, unam rem **C** uno tantum nomine signaremus. Quid enim attinet, si naturalia sunt vocabula, unius rei plures esse nominum voces, quæ ad unam designationem demonstrationemque concurrerent. Dicimus enim gladius, ensis, macro, et hæc tria ad unam subjectam substantiam concurrunt. Ergo monstratum est nomina esse secundum placitum, id est secundum ponentium placitum, ac si diceret nomen esse vocem quidem et significativam, sed non naturaliter significativam, sed secundum placitum voluntatemque ponentis, hoc scilicet dividens ab his vocibus quæ naturaliter designarent, ut sunt hæc vel quas nos in passionibus affectibusque proloquimur, vel quas edere an malia mutanantur. Sed nondum supra dicta differentia plenam nominis formam definitionemque constituit. Est namque verbo commune cum nomine, quod vox designativa et secundum placitum est, sed addita differentia quæ est, sine tempore, nomen a verbo distinxit, neque enim nomen ullum consignificat tempus; verbi namque est, cum aut passio significatur, aut actio, aliquam quoque secum trahere vim temporis, qua illud cum vel facere vel pati dicitur proleatur. Cum enim dico Socrates, nullus est temporis; cum lego, vel legi, vel legam, tempore non carent. Addito ergo nomini quod sine tempore esse dicatur, nomen a verbo disjungitur. Sane nos nemo arbitretur opinari quod nullum nomen significet tempus. Sunt enim nomina quæ tempus significatione demonstrent, velut

A cum dico, hodie, vel cras, temporis nomina sunt, sed illud dicimus, quod cum eodem nomine tempus quoque non consignificatur. Aliud est enim significare tempus, aliud consignificare. Verbum enim cum aliquo proprio modo tempus quoque significat, ut cum agentis vel patientis modum demonstrat. Nam sine tempore ipsa passio vel actio non profertur, unde non dicimus quod nomen non significet tempus, sed quod nomen significatio temporis non sequatur. Restat autem una sola differentia, quæ si superioribus adjungatur, plenissima fere nomen definitione formatur, hæc autem est qua nomen ab oratione separatur. Inveniuntur enim quædam sine dubio orationes quæ cum voces sint et significativæ et secundum placitum, quippe quæ sunt nominibus colligatæ, tamen sunt sine tempore, ut cum dico Socrates et **B** Plato, hæc namque oratio, cum ex nominibus juncta sit, nomen quidem non est, vox vero est significativa secundum placitum et tempore vacat, ut igitur nomen ab huiusmodi oratione divideret, addidit hanc differentiam, quæ est cujus nulla pars est significativa separata. Oratio enim quoniam verbisque nomini usque conjungitur, verba vero vel nomina significativa esse palam est, partes quoque orationis significare aliquid dubium non est. Nominis vero pars quoniam simplex est, nihil omnino significat; sed cum omnis oratio omneque nomen et verbum ex subjectis intellectibus vim significandi sumat, est aliquoties ut unum nomen multos significet intellectus. Quocirca erit quoque ut non simplex nomen sit, **C** quod non unam tantum animi passionem intellectumque designet. Nam cum dico suburbanum, urbanum imaginationem significandi tenet, sed ita ut a toto nomine separatum, cum ad ipsum refertur nomen, significet nihil, et ut in eo quod dicimus equiferus, ferus vult quidem aliquid significare, sed si a tota compositione separatur, nihil omnino designat in eo nomine scilicet in quo cum equi particula junctum equiferum consignificabat. Omnis namque hæc compositio unius intellectus designativa est, quare in oratione quidem ferus significat. Etenim equus ferus oratio duos retinet intellectus, in nomine vero nihil, quoniam hoc quod dicimus equiferus unius intellectus designativum est. Sed fortasse ferus cum ea parte qua junctum est, simul quidem consignificat, separatum vero nihil, hoc est ergo quod ait:

At vero non quemadmodum in simplicibus nominibus, sic se habet etiam in compositis. In illis enim nullo modo pars significativa est. In his autem vult quidem, sed nihil significat separata, ut in eo quod est equiferus, ferus. Secundum placitum vero, quoniam naturaliter nomen nullum est, sed quando fit nota, nam designant et illiterati soni, ut ferarum, quorum nullus est nomen.

Simplex enim nomen nec imaginationem aliquam partium significationis habet. Compositum vero tale habet partes, ut quasi consentur quidem aliquid significare, sed consensucent totius quædam quidquam extra significent. Addito igitur nomini quod ejus par-

les nihil separatæ significant, nomen ab oratione disjunctum est. Postquam adjectionem quæ est, cujus nulla pars est significativa separata, quid in nominis definitione valeret, explicuit, hoc scilicet quo nomen ab oratione sejungeret; illud quoque disserit cur sit additum quod dictum est secundum placitum. Nam quoniam nulla nominum significatio naturaliter est, sed omne nomen positione designat, idcirco dictum est, secundum placitum. Quod enim placuit ei qui primus nomina indidit rebus, hoc illis vocabulis designatur. Age enim quis naturaliter nomina esse confirmet, quorum apud omnes gentes est tam diversa varietas. Nec vero dicitur quod nulla vox naturaliter aliquid designet, sed quod nomina non naturaliter, sed positione significant. Alioqui habent hoc ferarum, mutorumque animalium soni, quorum vox quidem significat aliquid, ut hinnitus equi consueti equi inquisitionem, latratus canum latrantium iracundiam monstrat, et alia hujusmodi. Sed cum voces mutorum animalium propria natura significant, nullis tamen elementorum formulis conscribuntur. Nomen vero quanquam subjacet elementis, prius tamen quam ad aliquam subjectæ rei significationem ponatur, per se nihil designat, ut cum dicimus scindapsus vel herceddyn, hæc per se nihil quidem significant, sed si ad subjectæ rei alicujus significationem ponantur, ut dicatur vel homo scindapsus, vel lapis herceddyn, tunc hæc quæ per se nihil significabant, positione et secundum ponentis quoddam placitum designant. Ergo cum nomen significativum est, quando (ut ipse ait) sit nota, tunc autem sit nota cum secundum ponentis placitum vocabulum quod naturaliter nihil designabat ad subjectæ rei significationem datur; hoc est enim quod ait, sit nota; si enim naturaliter nomina significarent, nunquam de his Aristoteles diceret, sit nota, tunc enim non fieret nota, sed esset; ergo quoniam nomina secundum placitum significativa sunt, ferarum vero illitterati soni secundum naturam, idcirco horum voces esse nomina non dicuntur. Universaliter autem dicimus: omnium vocum aliæ sunt quæ inscribi litteris possunt, aliæ quæ non possunt. Et rursus earum quæ inscribuntur vel minime, aliæ quidem significant, aliæ vero nihil. Amplius quoque omnium vocum, aliæ secundum placitum designant, aliæ vero naturaliter. Nomen ergo secundum placitum est, positione enim factum est subjectæ rei nota. Nihil enim nomen est quod naturaliter significet, non enim nomen informat significatio secundum naturam, sed secundum placitum significatio. Nam et illitterati soni significant, ut sunt ferarum, quos ideo sonos vocavit, quoniam sunt muta quædam animalia quæ vocem omnino non habent, sed tantum sonitu quodam concrepant. Quidam enim pisces non voce, sed branciis sonant et (ut Porphyrius autumat) cicada per pectus sonitum mittit, quorum omnium nihil est nomen. Hoc autem dictum est non quod nullum nomen sit harum vocum quas animalia proferunt, sed quod his non velut nominibus utantur. Nam quamvis illitterata sit vox et natura significet, ut

A latratus canum, dicitur tamen latratus, et leonis fremitus, et tauri mugitus, hæc sunt nomina ipsarum vocum quæ a mutis animalibus proferuntur; sed non hoc dicimus quoniam eorum nihil est nomen, sed quoniam horum sonorum nihil tale est, ut nomen esse possit, id est ut secundum ea velut nominibus utentes feræ sibi invicem colloquantur, habent enim significationem, sed (ut dictum est) naturalem. Nomen autem secundum placitum est.

Non homo vero non est nomen, at vero nec positum est nomen, quo illud oporteat appellare. Nam neque oratio, neque negatio est, sed sit nomen infinitum, quoniam similiter in quolibet est, et quod est, et quod non est. Catonis autem vel Catoni, et quæcunque talia sunt, non sunt nomina, sed casus nominis. Ratio autem ejus est in aliis quidem eadem, sed differt. Quoniam cum est, vel fuit, vel erit, adjunctum, neque verum, neque falsum est, nomen vero semper, ut Catonis est, vel non est, nondum enim aliquid dicit verum aut falsum.

Superius omnia quæcunque extra nomen essent prædictis adjectionibus a nomine separavit; nunc vero quoniam sunt quædam quæ sub diffinitione quidem nominis cadunt, videntur tamen a nomine discrepare, de his disserit, ut quid esse nomen integre videatur expediat. Quod enim dicimus non homo, vel non equus, oratio quidem non est. Omnis enim oratio aut nominibus constat et verbis, aut solis duobus vel pluribus verbis, vel solis nominibus. In eo autem quod est non homo, unum tantum nomen est, quod dicitur homo, id autem quod est non, neque nomen est, neque verbum. Quare neque ex duobus verbis constat, aut ex verbo et nomine. Verbum enim in eo nullum est, quare id quod dicimus non homo, oratio non est. Jam vero nec verbum esse monstrare superfluum est, cum in verbis tempora semper reperiantur, in hoc vero nullum omnino quisquam tempus inveniat. Sed nec negatio est. Omnis enim negatio oratio est, non homo vero cum oratio non sit, nec negatio esse potest. Illud quoque, quod omnis negatio aut vera aut falsa est, non homo vero neque verum neque falsum est, sensus enim plenus non est, quare negatio esse propter hoc quoque non dicitur. Nomen vero esse quis dicat, cum omne nomen sive proprium, sive appellativum sit, definite significet. Cum enim dico Cicero, unam personam, unamque substantiam nominavi, et cum dico homo, quod est nomen appellativum, definitam substantiam significavi. Cum vero dico non homo, significo quidem quiddam, id quod homo non est, sed hoc infinitum est. Potest enim et canis significari; et equus, et lapis, et quodcumque homo non fuerit, et æqualiter dicitur, et in eo quod est, et in eo quod non est. Si quis enim de Sylla qui non est, dicat non homo, significat quiddam quod in substantia atque in rerum natura non permanet. Si quis autem vel de lapide vel de ligno, vel de aliis quæ sunt rebus dicat non homo, idem tamen aliquid significabit, et semper

præter id quod nominat huiusmodi vocabuli significatio est. Sublato enim homine quidquid præter hominem est, hoc significat non homo, quod a nomine plurimum differt; omne enim nomen (ut dictum est) definite id significat quod nominatur, et non similiter et de eo quod est, et de eo quod non est dicitur, sed hæc huiusmodi vox et designativa est, et ad placitum, et sine tempore, et (ut dictum est) partes ejus nihil extra designant. Quare dubia apud antiquos sententia fuit, utrum nomen hoc non dicerent, an hoc aliqua adjectione nominis diffinitioni subjicerent. Et qui hoc a nomine separabant, ita nomen diffinitione clauderant dicentes nomen esse vocem designativam secundum placitum sine tempore circumscriptæ significationis, cujus partes nihil extra designarent, ut quoniam non homo rem circumscriptam non designaret, a nomine separaretur. Alii vero non eodem modo, sed dicebant quidem id esse nomen, sed non simpliciter. Quadam namque adjectione sub nomine poni posse illud putabant hoc modo, ut sicut homo mortuus non dicitur simpliciter homo, sed homo mortuus. Ita quoque et nomen hoc quod nihil definite significaret, non diceretur nomen simpliciter, sed nomen infinitum, cujus sententiæ Aristoteles auctor est, qui se hoc rei vocabulum autumat invenisse. Ait enim, at vero nec nomen est positum, quo illud oporteat appellare, dicens id quod dicimus non homo quo vocabulo debeat appellari non novit antiquitas, et usque ad Aristotelem nullus noverat quid esset id quod non homo diceretur, sed hic huic sermoni vocabulum posuit dicens, sed sit nomen infinitum non simpliciter nomen, quoniam nulla circumscriptio significat, sed infinitum nomen, quoniam plura et in ea infinite significat. Sed hoc non solum huiusmodi vocibus contingit, ut simpliciter sub nomine poni non possint, sed sunt quædam aliæ quæ omnia quidem accidentia nominis habent, et definite significant, sed quadam alia discrepantia, nomina simpliciter dici non possunt, ut sunt obliqui casus, ut cum dicimus Catonis, Catoni, Catonem, et cæteros. Horum enim discrepantia est a nomine, quod nomen rectum junctum cum est, vel non est, enuntiationem facit, ut si quis dicat, Socrates est, hoc verum vel falsum est. Si enim vivente Socrate diceretur, verum esset, si vero mortuo, falsum esset, quare affirmatio est. Si quis autem dicat, Socrates non est, rursus facit negationem, et in ea quoque veritas vel falsitas invenitur. Ergo omne nomen rectum junctum cum est vel non est, enuntiationem conficit. Hi vero obliqui casus juncti cum est, vel cum non est, enuntiationem nulla ratione perficiunt. Enuntiationem namque est perfectus orationis intellectus in quem veritas aut falsitas cadit. Si quis ergo dicat, Catonis est, nondum est plena sententia; quid enim sit Catonis non dicitur, atque eodem modo, Catoni est, vel Catonem est. In his ergo quoniam cum est vel non est juncti, enuntiationem non perficiunt, est quædam a nomine discrepantia, quanquam sint no-

mini omni diffinitione conjuncti. Magna est enim discrepantia quod rectum nomen cum est junctum, perfectam orationem facit, obliqui casus imperfectam. Quod autem dictum est obliquos casus cum est verbo junctos orationem perfectam non facere, non dicimus quoniam cum nullo verbo obliqui casus junguntur ita, ut nihil indigentem perficiant orationem. Cum enim dico, Socratem poenitet, enuntiatio est, sed non cum omni verbo, sed tantum cum est vel non est, hi casus juncti perfectam orationem nulla ratione constituunt. Atque hoc est quod ait: Catonis autem vel Catoni et quæcunque talia sunt, non sunt nomina, sed casus nominis. Unde etiam discrepare videntur, hæc enim nomina non vocantur. Illa enim rectius dicuntur nomina quæ prima posita sunt; id est quæ aliquid monstrant. Genitivus enim casus non aliquid, sed alicujus, et dativus alicui, et cæteri eodem modo. Rectus vero qui est primus rem monstrat, ut si quis dicat Socrates, atque ideo hic nominativus dicitur, quod nominis quodammodo solus teneat vim, nomenque sit, et verisimile est eum qui primus nomina rebus imposuit ita dixisse, vocetur hic homo, et rursus vocetur hic lapis. Posteriore vero usu factum est, ut in alios casus primitus positum nomen derivaretur. Illud quoque majus est quod omnis casus nominis alicujus casus est. Ergo nisi sit nomen, cujus casus sit, casus nominis dici recte non potest. Casus autem omnis inflexio est. Sed genitivus, et dativus, et cæteri nominativi inflexiones sunt, quare nominativi casus erunt, sed omnis casus qui secundum nomen est, nominis casus est. Nomen igitur nominativus est. Aliud vero est casus alicujus quam est idipsum cujus casus est, casus igitur nominis, nomen non est. Quod vero adjecit, ratio vero ejus est in aliis quidem eadem, hoc inquit. Ratio et diffinitio obliqui casus et nominis eadem in omnibus aliis est, nam et voces sunt et significantes, et secundum placitum, et sine tempore, et circumscriptæ designant. Sed (ut ipse ait) differt quoniam cum est, vel fuit, vel erit, adjunctum, neque verum neque falsum est. Quod a recto nomine sine ulla dubitatione perficitur, ut cum est vel fuit, vel erit adjunctum verum falsumve conficiat, quod designavit per hoc quod ait. Nomen vero semper subaudiendum est, scilicet, facit verum falsumve, cum est vel fuit vel erit adjunctum, eorumque ponit exempla. Catonis est, vel non est, in his enim (ut ipse ait) neque verum aliquid dicitur, neque falsum, quare integra nominis diffinitio est huiusmodi. Nomen est vox designativa, secundum placitum, sine tempore, circumscriptæ significationis, cujus partes extra nihil designant, et cum est, vel erit, vel fuit adjunctum, nullius indigentis orationis perficiens intellectum enuntiationemque constituens; quoniam igitur de nomine expeditum est, ad diffinitionem verbi veniamus.

DE VERBO.

Verbum autem est quod significat tempus, cujus pars nihil extra significat, et est semper eorum quæ de altero prædicantur, nota. Dico autem quoniam consi-

gnificat tempus, ut cursus quidem nomen est; currit autem verbum, consignificat enim nunc esse. Et est semper eorum quæ de altero dicuntur, nota, ut eorum quæ de subjecto vel in subjecto sunt.

Verbi quidem integra diffinitio est huiusmodi. Verbum est vox significativa secundum placitum, quæ consignificat tempus, cuius nulla pars extra designativa est. Sed quoniam commune est illi cum nomine esse vocem et significativam, et secundum placitum, idcirco illa reticuit. Ab his autem quæ propria sunt verbi inchoavit. Verbi autem proprium est, quod a diffinitione nominis segregatur, quod consignificat tempus. Omne enim verbum consignificationem temporis retinet, non significationem. Nomen enim significat tempus. Verbum autem cum principaliter actus passionisque significet, cum ipsis actibus et passionibus temporis quoque vim trahit, ut in eo quod dico lego, actionem quidem quamdam principaliter monstrat. Hoc verbum, sed cum ea ipsa agendi significatione præsens quoque tempus adducit, atque ideo non ait verbum significare tempus, sed consignificare. Neque enim principaliter verbum significat tempus (hoc enim nominis est), sed cum aliis quæ principaliter significat, vim quoque temporis inducit et inserit. Ergo cum nomen et verbum voces significantivæ sint, et secundum placitum, additum verbo quod consignificat tempus, a nomine segregatur, ut enim sæpe dictum est, nomen significare tempus poterit, verbum vero consignificare, et sicut in diffinitione nominis addidit, nihil omnino partes separatas a tota compositione nominis designare. propter orationes quæ nominibus essent compositæ, ut est Plato et Socrates, ita quoque in verbo addidit, nihil extra verbi partes significare, propter eas orationes quas verba component, ut est ambulare et currere, hæc enim oratio ex verbis est composita, et singula verba et in ipsa oratione et præter eam per se ipsa significant. In verbo vero nullo modo, et sicut in nomine pars nominis nihil designat separata, ita in verbo pars verbi nihil separata designat. Dicit autem esse verbum semper eorum quæ de altero prædicantur notam, quod huiusmodi est ac si diceret nihil aliud nisi accidentia, verba significare. Omne enim verbum aliquod accidens designat; cum enim dico cursus, ipsum quidem est accidens, sed non ita dicitur ut id alicui inesse vel non inesse dicatur. Si autem dixero currit, tunc ipsum accidens in alicujus actione proponens, alicui inesse significo, et quoniam quod dicimus currit, præter aliquod subjectum esse non potest (neque enim dici potest præter eum qui currit); idcirco dictum est omne verbum eorum esse quæ de altero prædicantur significativum, ut verbum quod est currit tale significat quiddam quod de altero prædicetur, id est de corrente; his igitur expeditis quod ait verbum consignificare tempus exemplis aperuit. Ait enim, dico autem quoniam consignificat tempus, ut cursus quidem est nomen, currit vero verbum, consignificat enim nunc esse. Expeditissime quod verbum distaret a nomine, verbi et

A nominis interpositione monstravit; etenim quoniam cursus accidens est, et nominatum est, ita ut sit nomen, non consignificat tempus. Currit vero, id est accidens in verbo positum præsens tempus designat, et hoc verbum distare videtur a nomine quod illud consignificat tempus, illud vero præter omnem consignificationem temporis prædicatur. Sed postquam verbum consignificare tempus ostendit, id, quod supra jam dixerat, verbum semper de altero prædicari, nunc memoriter quemadmodum prædicatur ostendit. Ait enim: Et semper est eorum quæ de altero dicuntur nota, ut eorum quæ de subjecto vel in subjecto. Hoc scilicet dicens, ita verbum significat aliquid, ut id quod significat de altero prædicetur, sed ita ut accidens, omne namque accidens et in subjecto est, et de subjecta substantia sibi prædicatur. Nam cum dico currit, id de homine; si ita contingit, prædico scilicet de subjecto, et ipse cursus in homine est. Unde verbum currit inflexum est, ergo quod dicit semper eorum esse notam verbum quæ de altero prædicentur, hoc monstrat: Verbum accidentia semper significare, quoniam ait, eas res verbi significatione monstrari quæ vel in subjecto essent, vel de subjecto dicerentur, vel certe ut sit alius intellectus, quoniam solet indifferenter uti de subjecto aliquid prædicari, tanquam si dicat in subjecto esse, et sæpe cum dicit de subjecto aliquid prædicari, in subjecto esse significat, cum vellet ostendere accidentium significationem contineri verbis, ait ea semper designari verbis quæ de subjecto essent. Sed quoniam hoc videbatur obscurius, patefecit addito vel in subjecto, ut quid esset de quo supra dixerat de subjecto, exponeret cum addidit vel in subjecto, tanquam enim si ita dixisset: Verbum quidem semper eorum nota est, quæ de altero prædicantur ut de subjecto; sed ne hoc fortasse cuiuspiam videatur obscurius, hoc dico esse de subjecto, quod est esse in subjecto. Vel melior hæc expositio est, si similiter dixisse eum arbitremur, tanquam si diceret: omne verbum significat quidem accidens, sed ita ut id quod significat aut particulare sit aut universale, ut id quod ait de subjecto, ad universalitatem referamus, quod in subjecto, ad solam particularitatem. Cum enim dico movetur, verbum quidem est et accidens, sed universale. Motus enim plures species habet, ut cursus sub motu ponitur. Ergo cursus si diffiniendus est, motum de cursu prædicamus. Quocirca motus genus quoddam est cursus, atque ideo motus de cursu ut de subjecto prædicabitur, cursus vero ipse, quoniam species alias non habet, in subjecto tantum est, id est in corrente. Motus autem quanquam et ipse sit in subjecto, tamen de subjecto prædicatur. Ideo dicit, eorum esse notam verbum quæ de altero prædicentur, atque addit, ut eorum quæ de subjecto vel in subjecto. Hoc dicit accidentium quidem vim verba significant, sed talium quæ aut universalis sint, aut particularia, ut cum dico moveor, universale quiddam est, et de subjecto dicitur, ut de cursu. Cum vero dico curro, particulare est, et quoniam de subjecto non dicitur, in subjecto solum est.

Non currit autem, et non laborat, verbum non dico,

consignificat enim tempus, et semper de aliquo est. Differentiæ autem huic non est positum nomen, sed fit infinitum verbum. Quoniam similiter in quolibet est, et quod est, et quod non est. Similiter autem curret, et currebat non est verbum, sed casus verbi, differunt autem a verbo. Quoniam hoc quidem præsens tempus consignificat, illa vero quæ circa sunt

Quemadmodum dixit in nomine, non homo nomen non est, idcirco quod multis aliis conveniret, quæ homines non essent, quoniamque de homine id quod diceret auferret, nihilque definitum in eadem prædicatione relinqueret, quod enim non homo est, potest esse et centaurus, potest esse et equus, et alia quæ vel sunt vel non sunt, atque ideo infinitum nomen vocatum est, ita quoque etiam in verbo, quod est non currit, vel non laborat, infinitum quoque ipsum est, quoniam non solum de eo quod est, verum est, sed etiam de eo quod non est prædicari potest. Possum namque dicere, homo non currit, et id quod aio non currit, vel non laborat, de ea re quæ est prædico, id est de homine. Possum rursus dicere, Sylla non currit, sed Sylla non est, ergo hoc quod dico non currit, et de ea re quæ est valet, et de ea quæ nihil est, prædicari. Sed forte aliquis hoc quoque in verbis esse finitis contendat. Possum namque dicere, equus currit, hippocentaurus currit, et de ea re scilicet quæ est, et de ea quæ non est. Et quod completitur de futuro ac præterito dixit quod futurum quidem ante præsens tempus est, præteritum vero retro relinquatur, et novo admirabilique sermone usus est, quod ait completitur, sed nos id quantum Latinitas passa est, transferre diu multumque laborantes, hoc solo potuimus, Græca vero oratione luculentius dictum est. Ita enim se habet τὰ δὲ τῶν πρῶτῃ. Quod qui Græcæ linguae peritus est, quantum melius Græca oratione sonet, agnoscit.

Ipsa itaque secundum se dicta verba, nomina sunt, et significant aliquid. Constituit enim qui dicit, intellectum, et qui audit, quiescit, sed si est, vel non est, nondum significat, neque enim signum est rei esse vel non esse, nec si ipsum est purum dixeris. Ipsum enim nihil est, consignificat autem quamdam compositionem, quam sine compositis non est intelligere.

Hoc in loco Porphyrius de Stoicorum dialectica, aliarumque scholarum multa permiscet, et in aliis quoque hujus libri partibus, id est in expositionibus idem facit, quod interdum nobis est negligendum. Sæpe enim superflua explanatione magis obscuritas comparatur. Nunc autem Aristotelis huiusmodi sententia est, Verba, inquit, ipsa secundum se dicta nomina sunt, non secundum id quod omnis pars orationis communiter nomen vocatur, ut dicimus nomina rerum, sed quod omne verbum per se dictum, neque addito de quo prædicatur tale est, ut nomini sit affine. Nam si dicam, Socrates ambulat, id quod dixi ambulat, totum pertinet ad Socratem. Nulla ipsius intelligentia propria est. At vero cum dico solum ambulat, ita quidem dixi, tanquam si alicui insit, id est tanquam si quilibet ambulet, sed tamen per se

est, propriamque retinens sententiam hujus verbi significatio, unde fit ut apud Græcos quoque articulis præpositivis sola verba dicta proferantur, ut est, τὸ περὶπατεῖν, τοῦ περὶπατεῖν, τῷ περὶπατεῖν. Quod si verba cum nominibus conjungantur in oratione Græca, articularia præpositiva addi non possunt, nisi sola dicta sint. Quoniam significant rem, et ita ut quamvis ea significant quæ alicui insint, tamen quod secundum se, et per suam essentiam dicantur, idcirco sunt nomina, et quod Aristoteles ait: Ipsa quidem secundum se dicta verba nomina sunt, tale est ac si diceret, ipsa quidem sola neque cum aliis juncta verba, nomina sunt. Cujus rei hoc argumentum reddit. Constituit enim, inquit, qui dicit intellectum, et qui audit quiescit, hoc autem tale est. Omne nomen auditum, quoniam per syllabas progrediens aliquantulum temporis spatium decerpit, in ipsa progressionem temporis qua dicitur nomen, audientis quoque animus progreditur, ut cum dico imperterritus sicut per syllabas *im*, et *per*, et *ter*, et cæteras progreditur nomen, ita quoque animus audientis per easdem syllabas vadit. Sed ubi quis expleverit nomen et dixerit imperterritus, sicut nomen syllabarum progressionem finitum consistit, ita quoque audientis animus conquiescit. Nam cum totum nomen audit, totam significationem capit, et animus audientis, qui dicentis syllabas sequebatur, volens quod ille diceret intelligere, cum significationem cœperit, consistit, et ejus animus perfecto demum nomine constituitur, hoc est esim quod ait: Constituit enim qui dicit intellectum, et qui audit quiescit. Etenim is qui loquitur postquam audit sermonem dixerit, audientis animum constituit. (Non est enim quo progrediatur intelligentia) ipsoque nomine terminato, animus auditoris qui progrediebatur, explicatione nominis constituitur, et quiescit, et ultra ad intelligentiam, quippe expedita significatione nominis, non procedit, sed hoc verbo nominique commune est, sed si verbum solum dicatur. Namque si cum nomine conjungatur, nondum audientis constituitur intellectus. Est enim quo ultra progredi animus audientis possit. Quod cum dico, Socrates ambulat, hic ambulat non per se intelligitur, sed ad Socratem refertur, et in tota oratione consistit intellectus, non in solo sermone; at vero si solum dictum sit, ita in significatione consistit, quemadmodum in nomine. Recte igitur dictum est ipsa secundum se dicta verba nomina esse, quoniam constituit is qui dicit intellectum, et qui audit quiescit. Vel certe erit melior expositio si ita dicamus verba ipsa secundum se dicta nomina esse, idcirco quoniam cujusdam rei habeant significationem, neque enim si talis rei significationem retinet verbum, quæ semper aut in altero sit, aut de altero prædicetur, idcirco jam nihil omnino significat, nec si significat aliquid quod præter subjectum esse non possit, idcirco jam etiam illud significat quod subjectum est, ut cum dico sapit, non idcirco nihil significat, quoniam hoc ipsum sapit, sine eo quod sapere potest,

esse non possit, nec rursus cum dico sapit, illum ipsum quod sapit in altero esse, sed illud quod dico sapit, nomen est cuiusdam rei, quæ semper sit in altero et de altero prædicetur, unde fit ut intellectus quoque sit. Nam qui audit sapit, licet per se constantem rem non audiat (in altero namque semper est) et in quo sit dictum non est, tamen intelligit quiddam et ipsius verbi significatione nititur, et in ea constituit intellectum et quiescit, ut ad intelligentiam nihil ultra quærat omnino sicut fit in nomine. Quemadmodum enim nomen cuiusdam rei significatio propria est per se constantis, ita quoque verbum significatio rei est non per se subsistentis, sed alterius subjecto, et quodammodo fundamento nitentis. Est hic quaestio, non enim verum videri potest, quod ait; constituit enim quod dicit intellectum, et quod audit quiescit. Nam neque qui dicit constituit intellectum, neque quod audit quiescit; deest enim quiddam sermoni vel nomini, ut si quis dicat Socrates, mox audientis animus requirit quid Socrates, facitne aliquid an patitur? et nondum audientis intellectus est quietus, cum horum aliquid requirit, et in verbo idem est, cum dico legit, quis legat animus audientis requirit. Nondum ergo qui dicit constituit intellectum, nec qui audit quiescit. Sed ad hoc Aristotelem retulisse putandum est, quoniam quilibet audiens cum significativam vocem cœperit animo, ejus intelligentia nititur, ut cum quis audit, homo, quid sit hoc ipsum quod accipit mente comprehendit, constituitque animo audisse animal rationale mortale. Si quis vero hujuscemodi vocem cœperit, quæ nihil omnino designet, animus ejus nulla significatione neque intelligentia roboratus errat, ac vertitur, nec ullis designationis finibus conquiescit, quare Aristotelis recta sententia est, et verba secundum se dicta esse nomina, et dicentem constituere intellectum, audientemque quiescere, sed hujusmodi quaestio ab Aspasio proposita est et ab eodem resoluta. Postquam igitur Aristoteles secundum se dicta verba nomina esse constituit, inquit, sed si est vel non est nondum significant, quod hujusmodi est ac si diceret: Significatur quidem quiddam a verbis, velut a nominibus, sed nulla tamen inde negatio affirmatiove perficitur. Cum enim dico sapit, est quidem quædam significatio, sed nihil aut esse aut non esse demonstrat, id est neque affirmativum aliquid, neque negativum est; nam si affirmatio et negatio in intellectu compositionibus invenitur, ut supra jam docuit, neque sola nomina dicta neque verba aut affirmationem, aut ullam facient negationem. Pluribus enim modis docuit Aristoteles alias non in rebus, sed in intellectibus veritatem falsitatemque esse constitutam, quoniam si in rebus veritas falsitasve esset, una res sola aut affirmatio esset, aut quæ ei contraria est, negatio. Nunc vero quoniam in intellectibus junctis, veritas et falsitas ponitur, oratio quoque opinionis atque intellectus passionumque animæ interpret est. Quare sine compositione intellectuum, verborumque veritas et falsi-

tas non videtur existere, quocirca præter aliquam compositionem nulla affirmatio vel negatio est. Verbi igitur per se dicta significant quidem quiddam, et sunt rei nomina, sed nondum ita significant, ut vel esse vel non esse aliquid constituent, id est ut affirmationem faciant aut negationem. Nam sicut in nominis partibus aut verbi, partes ipsæ nihil significant, omnes vero designant simul, ita quoque in affirmationibus aut negationibus, partes quidem significant, totæ vero conjunctæ verum falsumve designant, ut cum dico Socrates philosophus est, Socrates philosophus non est, sigillatim positæ partes propria significatione nituntur, sed nihil verum falsumve significant, omnes vero simul junctæ, ut est Socrates philosophus est, veritatem faciunt, vel quod est huic contrarium, falsitatem. Quare cum verba secundum se dicta nomina sint, et significant aliquid, et partes quædam ejus compositionis sunt, quæ verum falsumve faciant, non tamen ipsa in propria significatione vel esse, quod est affirmationis, vel non esse, quod est negationis, designant. Nisi enim cui insit verbum illud fuerit additum, non sit enuntiatio, ut cum dico sapit, nisi qui sapiat, dicam, propositio non est. Quod autem addidit, neque enim signum est rei esse vel non esse, tale quiddam est esse, quod verbum est, vel non esse, quod infinitum verbum est, indicat, non est signum rei, id est nihil per se significat. Esse enim nisi in aliqua compositione non ponitur. Vel certe omne verbum dictum per se significat quidem aliquid, sed si est vel non est, nondum significat. Non enim cum aliquid dictum fuerit, idcirco aut esse aut non esse significat. Atque hoc est quod ait: Neque enim signum est rei esse vel non esse, etenim quam rem verbum designat, esse ejus vel non esse non est signum ipsum verbum, quod de illa re dicitur, ac si sic diceret: Neque enim signum est verbum quod dicitur, rei esse vel non esse, hoc est de qua dicitur re, ut id quod dico, rei esse vel non esse, tale sit, tanquam si dicam, rem ipsam significare esse vel non esse, atque hic est melior intellectus, ut non sit signum verbum ejus rei de qua dicitur esse vel non esse subsistendi, scilicet vel non subsistendi, quod illud quidem affirmationis est, illud vero negationis, ut sit talis sensus, neque enim quod dicitur verbum signum est subsistendi rem vel non subsistendi. Sed quod addidit, Nec si hoc ipsum est, purum dixeris, vel si ita dicamus, Nec si hoc ipsum ens, purum dixeris. Alexander quidem dicit est vel ens æquivocum esse. Omnia enim prædicamenta, quæ nulli communi generi subduntur, æquivoca sunt, et de omnibus esse prædicatur. Substantia enim est, et qualitas est, et cætera. Ergo nunc hic dicere videtur ipsum ens vel est, unde esse tractatum est, per se nihil designat. Omne enim æquivocum per se positum nihil designat; nisi enim ad res quasque pro voluntate significantis aptetur, ipsum per se ideo nullorum designativum est, quod multa significat. Porphyrius vero aliam protulit expositionem

nem, quæ hujusmodi est. Sermo hic, quem dicimus A
est, nullam per se substantiam monstrat, sed semper
aliquam conjunctionem vel earum rerum quæ sunt,
si simpliciter apponatur, vel alterius secundum
participationem: nam cum dico, Socrates est, hoc
quod dico Socrates aliquid eorum est quæ sunt, et in
rebus iis quæ sunt Socratem jungo; sin vero dicam,
Socrates philosophus est, hic, inquam, Socrates phi-
losophia participat. Rursus hic quoque Socratem
philosophiamque conjungo, ergo hoc quod dico est,
vim conjunctionis cujusdam obtinet, non rei, quod
si propositionem aliquam copulationemque promittit,
solum dictum nihil omnino significat, atque hoc est
quod ait, nec si hoc ipsum est, purum dixeris, id est
solum, non modo neque veritatem neque falsitatem
designat, sed omnino nihil est, et quod secutus est B
planum fecit, significat, inquit, quamdam composi-
tionem quam sine compositis non est intelligere.
Nam si est verbum compositionis conjunctionisque
cujusdam vim et proprium obtinet locum, purum et
sine conjunctione prædicatum nihil significat, sed
eam ipsam compositionem, quam designat cum fuerit
conjunctum, ea quæ componuntur, significare potest,

sine compositis vero quod significet, non est intelli-
gere. Vel certe ita intelligendum est quod ait, ipsum
quidem nihil est non, quoniam nihil significet, sed
quoniam nihil verum falsumve demonstret, si purum
dictum sit; cum enim conjungitur, tunc fit enun-
tiatio. Simpliciter enim dicto verbo nulla veri vel
falsi significatio fit, et sensus quidem totus hujus-
modi est, ipsa verba quidem per se dicta nomina sunt,
nam et qui dicit intellectum constituit, et qui audit
quiescit, sed quanquam significant aliquid verba,
nondum tamen affirmationem negationemve signifi-
cant. Nam quamvis rem designent, nondum tamen
subsistendi ejus rei signum est, nec si hoc ipsum est
vel ens dixerimus, aliquid ex eo verum vel falsum
poterit invenire. Ipsum enim quanquam significet
aliquid, nondum tamen verum vel falsum est, sed in
compositione fit enuntiatio, et in ea veritas vel falsi-
tas nascitur; quam veritatem falsitatemque sine his
quæ componuntur, conjungunturque intelligere im-
possibile est, et de verbo quidem et nomine suffi-
cienter dictum est. Secundo vero volumine de ora-
tione est considerandum.

LIBER SECUNDUS.

In quantum labor humanum genus excolit et bea-
tissimis ingenii fructibus complet, si in tantum
cura exercendæ mentis insisteret, non tam raris
homines virtutibus uterentur, sed ubi desidia de-
mittit animos, continuo feralibus seminariis, animi C
uber horrescit. Nec hoc cognitione laboris evenire
concesserim, sed potius ignorantia; quis enim labo-
randi peritus unquam a labore discessit? Quare
intendenda vis mentis est, verumque est amitti ani-
mum, si remittitur. Mihi autem si potentior divini-
tatis annuerit favor, hæc fixa sententia est, ut quan-
quam fuerint præclara ingenia, quorum labor ac
studium multa de his quæ nunc quoque tractamus
Latinæ linguæ contulerit, non tamen quemdam
quodammodo ordinem flumque disponendo disci-
plinarum gradus ediderunt. Ego omne Aristotelis
opus quodcumque in manus venerit, in Romanum
stylum vertens, eorum omnium commenta Latina
oratione perscribam, ut si quid ex logicæ artis sub-
tilitate, et ex moralis gravitate peritæ, et ex natu-
ralis acumine veritatis ab Aristotele conscriptum D
est, id omne ordinatum transferam, atque id quo-
dam lumine commentationis illustrem, omnesque
Platonis dialogos vertendo, vel etiam commentando
in Latinam redigam formam. His peractis non equi-
dem contempserim Aristotelis Platonisque senten-
tias, in unam quodammodo revocare concordiam,
et in his eos non ut plerique dissentire in omnibus,
sed in plerisque quæ sunt in philosophia maxime
consentire demonstrem, hæc si vita otiumque super-
erit, cum multa operis hujus utilitate, nec non etiam
laude contenderim, qua in re faveant oportet, quos
nulla coquit invidia. Sed nunc ad proposita reverta-
mur. Aristoteles namque inchoans librum, prius

nomen diffiniendum esse proposuit; post verbum,
hinc negationem, post hanc affirmationem, conse-
quenter enuntiationem, orationem vero postremam.
Sed nunc cum de nomine et verbo dixerit, converso
ordine, quod ultimum proposuit, nunc exsequitur
primum, de oratione namque disputat, quam postre-
mam in operis dispositione proposuit, ait enim:

DE ORATIONE.

*Oratio autem est vox significativa, cujus partium
aliquid significativum est separatim, ut dictio, non ut
affirmatio vel negatio. Dico autem, ut homo significat
aliquid, sed non quoniam est aut non est, sed erit affir-
matio vel negatio, si aliquid addatur, sed non una
hominis syllaba, nec enim in hoc quidem quod es:
sorex, rex significat, sed vox est nunc sola. In dupli-
cibus vero significat quidem aliquid, sed non secundum
se, quemadmodum dictum est.*

Videtur Aristoteles illas quoque voces orationes
putare, quæcumque vel ex nominibus vel ex verbis
constent, non tantum quæ integrum colligant intel-
lectum, ut sunt Socrates et Plato, et ambulare et di-
cere; hæc enim quanquam pleni intellectus non sint,
verbis tamen et nominibus componuntur. Ait enim
orationem esse vocem significativam, cujus partes
significarent aliquid separatim, significarent, inquit,
non consignificarent, ut in nomine et verbo. Docet
autem illa quoque res, eum etiam imperfectas, com-
positas tamen ex nominibus ac verbis voces, orationes
dicere, quod ait cum de nomine loqueretur, in eo
quod est equiferus nihil significare ferus, quemad-
modum in oratione quæ est equus ferus, namquo
equus ferus vox composita ex nominibus est, sed sen-
tentiam non habet plenam, et ille ait, quemadmodum
in oratione quæ est equus ferus. Nam si secundum

Aristotelem equus ferus est oratio, cur non alia quæ quæ nominibus verbisque constant, quanquam sint imperfectæ sententiæ, tamen orationes esse videantur, cum præsertim orationem ipse ita diffiniat: Oratio est vox significativa, cujus partium aliquid significativum est separatim. In his ergo vocibus quæ verbis et nominibus componuntur, partes extra significant, et non consignant. Nam si nomen et verbum significativum est separatim, in his vero vocibus quæ verbis et nominibus componuntur, partes extra significant, non consignant, etiam voces imperfectæ nominibus et verbis compositæ orationes sunt. Nam si nomen omne et verbum significativum est, hæc autem voces, id est orationes nominibus componuntur et verbis, dubium non est in his vocibus, quæ ex nominibus et verbis conjunctæ sunt, partes per se significare; quod si hoc est, et vox cujus partium aliquid separatim, etiam per se significat, licet sit imperfectæ sententiæ, tamen orationem esse manifestum est. Sed quod addidit orationis partes significare, ut dictionem, non ut affirmationem vel negationem, Alexander ita dictum esse arbitratur. Sunt enim, inquit, alia quidem simplices orationes, quæ solis verbis et nominibus conjunguntur, alia vero compositæ quarum partes in unum corpus junctæ jam faciunt orationes, et simplices quidem orationes, partes habent eas ex quibus componuntur, verba et nomina, ut est: Socrates ambulat. Compositæ autem aliquoties quidem tantum orationes, aliquoties vero etiam affirmationes, ut cum dico Socrates ambulat, et Plato loquitur, utraque sunt affirmationes, vel cum dico: Aio te Æacida Romanos vincere posse, ex orationibus non ex affirmationibus componitur talis oratio. Prior autem simplicitas est, posterior vero compositio. In quibus est autem prius vel posterius aliquid, illud sine dubio diffiniendum est priori loco, quod natura quoque præcedit. Ita ergo quoniam prior simplex oratio est, posterior vero composita, prius simplicem orationem diffinitione constituit dicens, cujus partes significant ut dictio, non ut affirmatio, dictionem simplicis nominis aut verbi nupationem ponens. In simplicibus enim orationibus hujusmodi partes sunt. In compositis vero aliquoties quidem orationes tantum, aliquoties vero affirmationes, ut supra monstravimus; addit quoque illud. Omnem, inquit, diffinitionem vel contractionem esse diffinita specie, vel excedere non oportet: quod si Aristoteles ita constituisset diffinitionem, ut significare partes orationis diceret ut orationes, ac non ut dictiones, simplices orationes ab hac diffinitione secluderet. Orationum namque simplicium partes, non ut orationes, sed ut simplicia verba nominaque significant. Nam si omnis oratio orationes habebit in partibus, rursus ipsæ partes quæ sunt orationes, aliis orationibus conjungerentur, et rursus partium partes, quæ eadem quoque orationes sunt, alias orationes habebunt in partibus. Ac si quis hoc intelligentia sumpserit, ad infinitum procedet, nec ulla erit prima oratio quæ simplices ha-

beat partes. Neque enim fieri potest ut prima dicatur oratio quæ alias orationes habet in partibus; partes enim priores sunt propria compositione; quod si in infinitum ducatur intelligentia, nulla prima oratio reperitur, et cum nulla sit oratio prima, nec ulla postrema est. Quocirca interempta prima atque postrema, omnis quoque interimitur, et nulla omnino erit oratio; quare non recta fuisset diffinitio, si ita dixisset: Oratio est vox significativa, cujus partes aliquid extra significant, ut orationes. At vero, inquit Alexander, nec si quædam orationes in partibus continent, idcirco jam necesse est ipsarum orationum partes affirmationes esse, ut cum dico: Desine meque tuis incendere teque querelis. Est ergo hujus orationis pars una. Desine meque tuis incendere, teque querelis, alia. Neutra harum affirmatio est, quanquam videatur esse oratio. Quocirca nec illa fuisset recta diffinitio, si ita dixisset. Oratio est vox significativa, cujus partes extra aliquid significant, ut affirmatio. Hujusmodi enim orationes cum sint ejus partes ex orationibus junctæ, non tamen affirmationibus totum ipsius corpus orationis efficitur. Sed quoniam in omni oratione verba sunt et nomina, quæ simplices sunt dictiones, non autem in omnibus orationibus, aut affirmationes aut orationes partes sunt, quod commune erat, id in diffinitione constituit, tanquam si ita diceret: Oratio est vox significativa secundum placitum, cujus partes aliquid extra significant, ex necessitate quidem ut dictio, non tamen semper, ut affirmatio, aut oratio. Neque enim potest fieri, ut inveniatur oratio, cujus partes non ita aliquid extra significant ex necessitate, ut nomen aut verbum cum inveniri possit, ut ita extra significant orationis partes, ut tamen orationes aut affirmationes non sint. Quare si ita dixisset, Oratio est vox significativa, cujus partes aliquid extra significant, ut affirmatio, illas orationes hac diffinitione non circumscripsisset, quarum partes quidem orationes sunt, sed non affirmationes, ut ille versus est quem supra jam posui. Sin vero sic dixisset: Oratio est vox significativa, cujus partes extra significant aliquid ut oratio, illas orationes in diffinitione reliquisset, quarum partes simplices sunt, ut est, Socrates ambulat. Sed cum dicit orationis partes ita significare ut dictiones, non omnino ut affirmationes, et simplices et compositas, hac diffinitione conclusit. Simplices quidem idcirco quod quælibet simplex parvissimaque oratio nomine et verbo conjungitur, quæ sunt simplices dictiones. Compositas vero, quæ cum habent orationes in partibus, partes ipsæ habent simplices dictiones, quæ ipsæ simplices dictiones totius corporis partes sunt, ut cum dico, si dies est, lux est. Dies est, et lux est, partes sunt totius orationis. Sed rursus harum partium partes sunt dies, et est, et rursus lux, et est, quæ rursus totius orationis, per quam dico, si dies est, lux est, partes sunt; sed dies, et est, et rursus lux, et est, sunt simplices dictiones. Quocirca etiam compositarum orationum partes indubitanter, ita semper significant, ut dictiones non ut

affirmationes, aut quaedam orationes. Quare hanc A
diffinitionem Aristoteles recte constituit. Ad hanc
ergo sententiam locum hunc Alexander expedit. Illud
quoque addens saepe Aristotelem de affirmationibus
dicere dictiones, quod distinguere volens, cum di-
ceret ita significare partes orationis tanquam dictio-
nem, ne forte dictionem hanc aliquis in affirmationem
susciperet, addidit, ut dictio non ut affirmatio, tan-
quam si diceret: Duplex quidem est dictio, una simplex,
alia vero affirmatio. Sed ita partes orationis aliquid
extra significant, ut ea dictio, quæ est simplex, non
ut ea quæ est affirmatio, et hujuscemodi quodam-
modo intellectum tota Alexandri sententia tenet.
Porphyrus quoque in eadem sententia est, sed in
uno discrepat, cujus expositio talis est. Dictio, in-
quit, est simplex nomen, et simplex etiam verbum, B
et ex duobus compositum, ut cum dico Socrates, vel
rursus ambulat, vel equiferus. Procedit etiam nomen
dictionis ad orationes quidem, sed simplicibus verbis
et nominibus conjunctas, et cum dico Socrates et
Plato, et si sit ex composito nomine, ut est equi-
ferus et homo; hæ orationes quanquam conjunctæ
sint atque imperfectæ, tamen dictionis nomine
nuncupantur, nec non etiam transit nomen hoc
dictionis usque ad perfectas orationes, quas enun-
tiationis nuncupari posterius est dicendum. Est
autem enuntiatio simplex, ut si quis dicat, Socrates
ambulat. Et hæc dicitur affirmatio, hujus negatio
est, Socrates non ambulat. Simples ergo enun-
tiationes sunt affirmationes vel negationes, quæ sin-
gulis verbis ac nominibus componuntur. Itaque cum C
dico, si dies est, lux est, tota quidem hujusmodi
oratio dictio esse non dicitur. Composita namque
conjunctaque est ex orationibus, quæ sunt dies est,
et lux est. Hæ autem sunt affirmationes, et dicuntur
dictiones. Ipsæ vero affirmationes quæ dictiones sunt
habent rursus alias dictiones simplices, ut est dies,
et est, et rursus lux, et est. Ergo cum dico, Socrates
ambulat, hæc oratio partes habet dictiones, nomen
scilicet et verbum, quæ dictiones quidem sunt, non
tamen affirmationes. Sin vero dicam, Socrates in
lycæo cum Platone et cæteris discipulis disputavit,
hæc pars orationis quæ est, Socrates in lycæo ipsa
quoque est dictio, sed non ut simplex nomen vel
verbum, quæ dictiones quidem sunt, non tamen affir-
mationes, neque ut affirmatio, sed tantum ut imper-
fecta oratio quæ verbis tamen nominibusque compo-
sita est; quod si sic dicam, si homo est, animal est,
hæc rursus oratio habet dictiones in partibus, sed
neque ut simplices dictiones, neque ut imperfectas
orationes, sed ut perfectas, simplicesque affirmatio-
nes, et una est affirmatio animal est, alia vero homo
est. Tota vero ipsa oratio dictio non est: quod si
dicam, si animal non est, homo non est, rursus hæc
oratio ex duabus simplicibus dictionibus negativis
videtur esse composita, quæ nihilominus tota dictio
non est. Ita ergo dictio inchoans a simplicibus nomi-
nibus atque verbis usque ad orationes, quamvis ad
imperfectas provehitur, nec in his tantummodo con-

sistit, sed ultra etiam ad simplices affirmationes ne-
gationesque transit, et in eo progressionis terminum
facit. Ergo quoniam non omnis oratio partes habet
affirmationes et negationes, quæ sunt simplicium di-
ctionum perfectæ enuntiationes, quoniamque non
omnis oratio imperfectas orationes habet in partibus,
omnis tamen oratio simplices dictiones retinet,
quippe cum omnis oratio ex verbis nominibusque
jungatur hoc ait, orationis partes significare semper
quidem ut dictiones, non tamen semper ut affirma-
tiones, consentiente Alexandro, cujus expositionem
supra jam docui, atque ita diligentior lector differen-
tias eorum recte perspiciat, et consentientes quidem
communicet intellectus. Hoc loco Aspasius inconve-
nienter interstrepit, ait enim Aristotelem non in om-
nes orationes diffinitionem constituere voluisse, sed
tantum in simplices, quæ ex duobus constant, verbo
scilicet et nomine; sed ille perfalsus est. Neque enim
si simplex oratio, simplicibus verbis nominibusque
consistit, idcirco non composita quoque oratio verba
et nomina similiter in partibus habet. Quod si hoc
commune est simplicibus orationibus atque compo-
sitis, ut habeant in partibus quidem dictiones sim-
plices, non etiam affirmationes, cum etiam ora-
tiones quæ affirmationes habent, habeant in partibus
simplices dictiones, cur hanc quæestionem in Aristo-
telem jaciatur, ratione relinquitur. Syrianus vero, qui
Philoxenus cognominatur, non putat orationes esse
quarum intellectus sit imperfectus, atque ideo nec eas
aliquas habere partes. Nam cum dicit Plato in Aca-
demia disputans, hæc quoniam perfecta non est,
partes, inquit, non habet, arbitrans omne quod im-
perfectum est nullis partibus contineri, atque ideo,
cum dicit Aristoteles, oratio est vox significativa,
cujus partes aliquid extra significant, illam orationem
constitui putat, quæ perfectum retinet sensum, ipsius
enim partes esse verba et nomina. Sed hoc ridiculum
est. Neque enim aliquid compositum fieri potest, nisi
propriis partibus. Quod si quælibet res ut compona-
tur habeat decem partes, eas tamen sigillatim apponi
necesse sit, antequam ad decimam veniamus partem,
nihilominus tamen minus erunt partes quas sibi met
ad componendam totius corporis summam sigillatim su-
perponimus, etiam si ad illud quod componendum
fuit minime perventum est. Quocirca si antequam
perveniat ad decimam partem prioris effecti compo-
sitique partes sunt, nulla ratio est imperfectæ rei
partes dici non posse. Neque enim dicitur totius compo-
siti partes esse, quæ sint imperfecti, ut si sit inte-
grum nomen, habeat partes quatuor, id est syllabas,
ut *Mezentius*, si unam syllabam demam, dicamque
mezentii, vel si unam rursus duasque ponam, ut sunt
mezen, hujus tamen utraque syllaba *me* scilicet et *zen*
partes sunt, et cum sit compositio ipsa sensu vacua,
ac sit imperfecta, tamen partibus continetur. Syrianus
igitur minime audiendus est. Sed Porphyrius potius,
qui ita Aristotelis mentem sententiamque persequitur,
ut ejus diffinitionem, quæ vera est, labare et in ali-
quibus aliis discrepare non faciat. De his quidem

hactenus. Porphyrius autem ita dicit: Volens, inquit, Aristoteles ostendere non omnem orationem, aut simplices tantum habere partes, aut compositas, a simplicibus sumpsit exemplum, ut diceret significare partes orationis, ut dictionem non ut affirmationem, ut cum est oratio. Plato disputat, dictiones quidem sunt, sed non ut affirmationes. Si vero sic esset oratio, Si Plato disputat verum dicit, Plato disputat et verum dicit, cum sint dictiones, non sunt tantum ut simplices, sed etiam ut affirmationes. Neque enim simplex dictio affirmatio est aut negatio, sed tunc fit cum additur aliquid, quod aut affirmationis vim teneat aut negationis, atque hoc est quod ait: Dico autem ut homo significat aliquid, sed non quoniam est, aut non est, sed erit affirmatio vel negatio, si quid addatur. Huiusmodi hoc est, tanquam si diceret, nomen quidem simplex affirmationem aut negationem non facit, nisi aut est verbum addatur, quæ est affirmatio, aut non est, quæ est negatio. Quod autem additur, sed non una hominis syllaba, nec in eo quod est sorex, rex significat, sed vox est nunc sola. In duplicibus vero significat quidem, sed nihil secundum se, quemadmodum dictum est. Huius loci duplex est expositio. Quod enim dixerat prius, sed erit affirmatio vel negatio si quid addatur ei dictioni, quam supra simplicem esse proposuit, cum de significativa orationis parte loqueretur, nunc id adimplet et explicat dicens: Non si quilibet addatur simplici dictioni, statim fieri affirmationem vel negationem, nec vero orationem, neque enim si quid non per se significativum dictioni simplici copuletur, idcirco jam vel oratio, vel affirmatio vel etiam negatio procreabitur, neque enim si una syllaba hominis quæ significativa per se non est, copuletur eidem ipsi dictioni, jam ulla inde procreatur oratio. Quod si oratio non sit, nec propositio est, hæc enim orationes quædam sunt, ut si quis ex eo quod est homo tollat unam syllabam, eamque toti dictioni simplici aptet, dicatque homo, vel alio quolibet modo decidens, partem toti corpori dictionis adjiciens non faciet orationem. Quod si hoc est, nec affirmationem nec negationem, quædam sunt orationes. Ita ergo accipiendum est, tanquam si hoc modo dixisset, dico autem ut homo significat aliquid, sed non quoniam est aut non est; sed erit affirmatio, vel negatio si quid addatur, sed non ut una hominis syllaba addatur, nec cuilibet alterius dictionis, si quid non per se significat, ut in eo quod est sorex rex non significat, sed vox est nunc sola. Atque ideo si quis velut partem tollat, id quod est rex, apponatque ei quod est sorex, dicatque sorex rex, ut rex tanquam pars sit ejus quod est sorex, oratio nulla est, atque ideo neque affirmatio neque negatio. Hæc enim ex vocibus per se significativis constant. Rex vero in eo quod est sorex, quoniam pars est nominis, nihil ipsa significat. Vel certe erit melior intellectus si hoc quod ait, sed non una hominis syllaba, non aptemus ad orationis perfectionem, sed potius ad dictionis significationem, ut quoniam dixit superius, orationis partes significare ita,

A ut dictionem non ut affirmationem, quæ esset dictio manifeste monstret. Dictiones namque constituit vocem per se significantem; ergo cum dicit, sed non una hominis syllaba, tale est ac si diceret: Significat quidem pars orationis ut dictio. Sed hæc ipsæ dictiones perfectæ nomina sunt et verba, non partes nominum verborumque. In eo enim quod est equiferus currit, equiferus quidem dictio est totius orationis, significat enim ut pars orationis, sed serus consignificat ut pars nominis, atque ideo serus dictio non est. Quocirca si quæ aliæ syllabæ in parte orationis sunt, id est in nomine vel verbo, nihil per se significant, quanquam sint in parte nominis, quod nomen pars orationis est, nihil tamen ipsum significat in tota oratione, quare nec dictio erit. Audiendum ergo est B ita, tanquam si sic diceret: Oratio autem est vox significativa, cujus partium aliquid significativum est separatum, ut dictio, non ut affirmatio; dico autem ut homo significat aliquid, et est quædam dictio simplex. Nam neque oratio est, quoniam simplex est, nec affirmatio neque negatio, quoniam non significat aut esse aut non esse. Sed erit tunc affirmatio, quando aliquid additur, quod affirmationem negationemve constituat. Sed quod ad dictionem esse id quod dicimus homo. Idcirco dictio est, quoniam per se significat. Syllaba vero ejus nominis quod est homo, quoniam nihil designat, non est dictio. Hoc est enim, sed non una hominis syllaba, vel si videatur quidem significare, pars tamen sit nominis, et consignificet in nomine, in tota oratione nihil significet. Neque enim est pars orationis. Quod per hoc dixit quod ait, nec in eo quod est sorex rex significat, sed vox est nunc sola nihil significans, unde probatur huiusmodi particulas non esse dictiones. Vox enim sola non est dictio, sed vox per se significans. Si quæ sunt, inquit, nomina, quæ sint composita ex aliis, ut est equiferus, emittunt quidem quamdam imaginem significandi, sed per se nihil significant, consignant autem. In simplicibus vero nominibus nec imaginatio ulla significandi est, ut in eo quod est Cicero, partes ejus cum simplices sono, tum etiam intellectu præter cujuslibet imaginationis similitudinem significationemve sunt. In duplicibus vero vult quod est pars significare, sed nullius separatim significatio est. Idcirco quoniam solum consignificat id quod totum compositi nominis corpus designat, ipsum vero separatum (ut sæpius dictum est) nihil extra significat.

Est autem oratio omnis quidem significativa non sicut instrumentum, sed (quemadmodum dictum est) secundum placitum.

Secundum placitum esse orationes illa res approbat, quod earum partes sunt ad placitum, id est nomen et verbum. Quod si omne compositum ab his ex quibus est compositum, sumit naturam, vox quæ positione constitutis vocibus jungitur, ipsa quoque secundum placitum positionemque formatur. Quare manifestum est orationem secundum placitum esse. Plato vero in eo libro qui inscribitur Cratylus, aliter esse constituit, eamque dicit supellectilem quamdam

atque instrumentum esse significandi res eas quæ naturaliter intellectibus concipiuntur, earumque intellectum vocabulis discernendi. Quod si omne instrumentum naturalium rerum secundum naturam est, ut videndi oculus, nomina quoque secundum naturam esse arbitrat. Sed hoc Aristoteles negat, et Alexander multis in eo nititur argumentis, monstrans orationem non esse instrumentum naturale. Aristoteles vero ita utitur dicens: Est autem oratio omnis quidem significativa, non sicut instrumentum, tanquam si diceret: Est quidem omnis oratio significativa, non tamen naturaliter, instrumentum enim hoc demonstrat, tanquam si diceret naturaliter significare. Quod qui instrumentum orationem esse negant, non eam naturaliter significare dicunt, sed ad placitum. Naturalium enim rerum naturalia sunt instrumenta. Idcirco autem instrumentum pro natura posuit, quod (ut dictum est) Plato omnium artium instrumenta, secundum naturam ipsarum artium consistere proponebat. Et Alexander quidem non esse instrumentum orationem sic ingreditur approbare. Omnis, inquit, naturalium actuum supellex, ipsa quoque naturalis est, ut in sensu quoniam natura datur, ejus quoque supellex est naturalis, ut oculus. Eodem quoque modo auditus cum naturalis sit, aures nobis quæ sunt audiendi instrumenta, naturaliter esse datas cognoscimus. Quare quoniam oratio ad placitum non naturaliter est, partes enim manifestum est orationis ad placitum positas, quæ sunt scilicet nomina et verba, sicut monstrat apud omnes gentes diversitas vocabulorum, quoniam ergo per hæc secundum placitum omnis oratio esse monstratur, quod autem secundum placitum est, non est secundum naturam, non est ergo oratio supellex. Significandi enim ratio atque potestas naturaliter non est. Quod si oratio naturaliter non est, non est supellex. His aliisque similibus rationibus monstrat non esse supellectilem orationem. Quocirca dicendum nobis est, naturaliter quidem esse voces potestatesque naturaliter vocabula rebus imprimendi, non tamen naturaliter significativas, sed positione. Sicut ergo naturaliter singularium artium sumus susceptibles, sed eas non naturaliter habemus, sed doctrina concipimus, ita vox quidem naturaliter est, sed per vocem significatio non naturaliter. Neque enim vox sola nomen est, aut verbum, sed vox quædam addita significatione, et sicut naturaliter est moveri, saltare vero cujusdam jam artificii et positionis, et quemadmodum æs quidem naturaliter est, statua vero positione vel arte. Ita quoque possibilitas ipsa significandi, et vox naturalis est. Significatio vero per vocem positionis est, non naturæ. Hactenus quidem de communi oratione locutus est, nunc autem transit ad species ejus. Ait enim:

Enuntiativa vero non omnis, sed illa in qua verum vel falsum est, non autem in omnibus inest, ut deprecativa, oratio quidem est, sed neque vera neque falsa. Cæteræ igitur relinquuntur, rhetoricæ enim vel poeticæ convenientior est consideratio, enuntiativa vero præsentis est speculationis.

Species quidem orationis multæ sunt, sed eas varie

A partiuntur, at vero Peripatetici quinque partibus omnes species orationis ac membra distribuunt. Orationis autem species dicimus perfectæ, non ejus quæ est imperfecta. Perfectas autem voco eas quæ complent expediuntque sententiam. Et sit nobis hoc modo divisio. Sit genus oratio, orationis aliud est imperfectum, quod sententiam non expedit, ut si dicam Plato in lycæo, aliud vero perfectum. Perfectæ autem orationis alia est deprecativa, ut, Adsit lætitiæ Bacchus dator; alia imperativa, ut, Accipe daque fidem; alia interrogativa, ut, Quo te, Mœri, pedes? an quo via ducit in urbem? alia vocativa, ut, O qui rex hominumque deumque æternis regis imperiis; alia enuntiativa, ut, Dies est, dies non est. In hac sola quæ est enuntiativa, veri falsive natura perspicitur.

B In cæteris enim neque veritas, neque falsitas invenitur, et multi quidem plures species esse dicunt perfectæ orationis, alii autem innumeras eorum differentias produnt, sed nihil ad nos. Cunctæ enim species orationis, aut oratoribus accommodatæ sunt, aut poetis, sola enuntiativa philosophis. Ergo hoc dicit: Non omnis oratio enuntiativa est. Sunt enim plurimæ quæ enuntiativæ non sunt, ut hæc quas supra posui. Hæc autem sola est in qua verum falsumve inveniri queat. Quocirca quoniam istam in qua veritas vel falsitas invenitur, dialectici philosophique est querere, cæteræ autem oratoribus atque poetis accommodatæ sunt, jure de hac sola tractabitur, id est de enuntiativa oratione. Hucusque ergo de partibus interpretationis et de communi oratione locutus est. Nunc autem astringit modum disputationis in speciem, et de una specie orationis tractat, deque una interpretatione quæ est enuntiativa. Species namque est enuntiatio interpretationis, negatio vero et affirmatio enuntiationis. Quare de enuntiativa oratione considerandi, hinc cum ipso Aristotele commodissimum sumamus initium.

Est autem una prima oratio enuntiativa, affirmatio, deinde negatio, aliæ vero omnes conjunctione unæ. Necessæ est autem omnem orationem enuntiativam ex verbo esse, vel casu verbi; etenim hominis ratio, si non est, aut fuit, aut erit, aut aliquid hujusmodi addatur, nondum est oratio enuntiativa. Quare autem unum quiddam es, et non multa animal gressibile bipes. Neque enim ea quod propinque dicuntur unum erit. Est autem alterius hoc tractare negotii.

D Una oratio duplici modo tractatur, vel cum per se una est, vel cum per aliquam conjunctionem jungitur. Vel certe ita dicendum est. Aliæ orationes naturaliter unæ sunt, aliæ vero positione. Et naturaliter unæ quidem sunt orationes quæ non dissolvuntur in alias orationes, ut est, sol oritur. Quæ autem positione sunt unæ in alias orationes dissolvuntur, ut est, si homo est animal est; hæc enim in orationes alias separatur, et quemadmodum lignum vel lapis sigillatim in propria natura consistunt et sunt una, ex his autem facta navis vel domus quæ cum pluribus quidem consent, unæ tamen arte sunt, non natura. Ita quoque in orationibus simplices eas et per se naturaliter unas orationes dicimus, quæ

verbo tantum et nomine conjunguntur. Compositas autem quæ in alias (ut dictum est) orationes dividuntur. Multas enim orationes in hujusmodi orationibus conjunctio jungit, ut si dicam Plato est et Socrates est, hæc conjunctio et utrasque conjunxit, atque ideo una videtur positione, quæ naturaliter et per se una non fuerat, naturaliter autem unius orationis duæ partes sunt affirmatio et negatio; sed quoniam non ita dixit, est autem una oratio enuntiativa, affirmatio vel negatio, deinde est una conjunctio. Sed ait: Est autem una prima oratio enuntiativa affirmatio, deinde negatio, hujusmodi oritur quæstio. Utrum id quod ait prima ad affirmationem referatur, ut sit posterior negatio, an id quod ait prima ad simplicem retulerint orationem, ut secunda sit, quæ ex orationibus jungitur, quam dubietatem ipse dissolvit. Sic enim inquit: Est autem una prima oratio enuntiativa, affirmatio, et ut quam secundam diceret demonstraret, ait, deinde negatio, ut primam affirmationem poneret, secundam negationem. Quod si ita dixisset, est autem una prima enuntiativa oratio affirmatio vel negatio, deinde conjunctione una, ita oporteret intelligi tanquam si diceret, illam esse primam orationem quæ simplex esset, cujus partes affirmatio essent atque negatio; secundam vero illam quæ conjunctione quadam una fieret, cum ex orationibus jungeretur. Sed quoniam id quod ait prima ad affirmationem junxit dicens, est autem una prima oratio enuntiativa affirmatio, ad negationem vero, deinde subjunxit dicens, deinde negatio. Dicendum est primam eum orationem esse arbitrari affirmationem; secundam vero negationem, cui deinde continenter apposuit. Sed rursus incurrimus Alexandri quæstionem. Per hoc enim negat affirmationem negationemque sub uno genere poni oportere, id est sub enuntiatione, quod in iis quæ priora vel posteriora sunt, commune genus non potest inveniri. Sed hoc supra jam dictum est, nam oportere omnia quæcunque quolibet modo priora vel posteriora sunt a genere communi secernere. Alioqui sic primæ et secundæ substantiæ sub uno genere substantiæ non ponentur. Sic etiam simplices et compositæ orationes, quarum simplices propositiones primæ sunt, posteriores compositæ, uno genere non continebuntur. Sed illa sola putanda sunt sub eodem genere poni non posse, quæ ad substantiam priora vel posteriora esse cognoscimus. Quæ vero ad suum esse æqualia sunt, nihil prohibet sub eodem genere utraque constitui. Ergo quoniam affirmationi et negationi hoc est esse, quod in his veritas et falsitas reperitur, hæc autem est enuntiatio in qua scilicet veritatis et falsitatis constituta sit ratio, quoniam ad id quod veri falsive significativæ sunt, neque affirmatio prior, neque negatio posterior est. Nullus dubitat eo quod æqualiter participant affirmatio et negatio, eidem generi posse supponi; sed affirmatio et negatio æqualiter participant enuntiatione, siquidem enuntiatio veri falsique utitur significatione, et affirmatio et negatio veritatem atque mendacium æqualiter

A monstrant; enuntiatio igitur affirmationis et negationis genus esse ponenda est. Quod ergo ait: Est autem una prima oratio enuntiativa, affirmatio, deinde negatio, aliæ vero conjunctione unæ, ita intelligendum est, quod affirmationem primam, secundam vero negationem, cui addidit deinde, in prolatione posuerit. Prior enim est affirmatio, posterior negatio in prolatione duntaxat, non secundum veri falsique designationem. Quocirca nihil prohibet et priorem putari affirmationem negatione, et tamen utrasque sub uno genere, id est enuntiatione constitui. Sed quod secutus est: Necessesse est autem omnem orationem enuntiativam ex verbo esse vel casu, hujusmodi est volens Aristoteles distribuere dictionem affirmationem, negationem, enuntiationem, contradictionem, sensum confusa brevitate permiscuit, et nebulis obscuritatis implicuit, oportuit namque prius quid esset dictio, post autem quid affirmatio, et negatio, et rursus quid esset enuntiatio, et contradictio constituere. Sed hoc interim prætermittit, nunc vero quemadmodum constituatur enuntiatio docet dicens: Quod omnis enuntiatio constet verbo, quoniam simplex dictio est nomen aut verbum. Omnis enuntiatio simplex hujusmodi est, ut semper quidem vel verbum vel aliud aliquid quod idem valeat, tanquam si diceretur, verbum vel casum verbi in prædicatione retineat, sed non semper subjectus terminus sit ex nomine, semper tamen prædicatus ex verbo: sit enim hujusmodi propositio, quæ est, sol oritur; in hac ergo propositione quod dico, sol oritur, subjectum est sol, quod vero dico, oritur, prædicatum. Et utrasque has dictiones terminos voco, sed quodcumque prius dicitur, in simplici enuntiatione, illud subjectum est, ut in hac sol, quod vero posterius, illud prædicatum, ut in eadem, oritur. Ergo necesse est omnem enuntiativam orationem si simplex sit, verbum in prædicatione retinere, ut in eadem ipsa, cum dico, sol oritur, oritur verbum est, vel quod idem valeat, ut est, Socrates non ambulat; non ambulat enim infinitum verbum est, et verbum quidem non est, sed eandem vim retinet quam verbum. Casus etiam verbi ponitur sæpe, ut Socrates fuit; subjectus vero terminus non semper consistit in nomine, potest enim infinitum nomen habere, ut cum dico, non homo ambulat, potest et verbum, ut cum dico, ambulare, moveri est; ergo (ut arbitror) plene monstratum est non semper subjectum nomen esse, sed semper prædicatum in solo verbo consistere. Approbans ergo verba semper in prædicationibus poni, hoc addidit, nisi enim aut est, aut fuit, aut aliquid hujusmodi sit additum, aut quod idem valeat apponatur, enuntiatio non fit, cum enim dico, homo est, est verbum in prædicatione proposui. Sin vero dixero, homo vivit, idem valet tanquam si dicam homo vivus est. Ergo non posse sine verbo affirmationem negationemve constitui, docuit per id quod ait, etenim hominis ratio si non aut est, aut erit, aut fuit, aut aliquid hujusmodi addatur, nondum est oratio enuntiativa. Hoc enim dicere videtur: *Diffinitio hominis est,*

verbi gratia, animal gressibile bipes, et hæc ratio est humanæ substantiæ, ergo hæc ratio nisi ei est, aut erit, aut fuit, aut quodlibet verbum (sicut supra dictum est) apponatur, enuntiatio non fit, neque enim verum neque falsum est. Si enim dicam tantum animal gressibile bipes, nulla me veritas mendaciumve consequitur. Sin autem dixerò animal gressibile bipes est, vel non est, affirmatio mox negatione conficitur, quas enuntiationes esse quis dubitet? Sed cum de simplicibus enuntiationibus loqueretur, ait, hominis rationem, id est diffinitionem non esse enuntiationem, nisi ei, aut est, aut erit, aut huiusmodi aliquid apponatur, approbans scilicet unam esse, et non multiplicem orationem diffinitionis humanæ, cui si est, aut erit, aut fuit adderetur, enuntiationem simplicem faceret. Cur vero una sit talis oratio causa quæritur, neque enim ex solis duobus terminis constat, id quod dicimus animal gressibile bipes, et quæ nominat, plura sunt, quare ipse sibi instituit, et de sua propositione rationem quæsitit quam nunc dicere supersedit; ait enim: Quare autem unum quiddam est et non multa, animal gressibile bipes, neque enim in eo quod dicuntur propinque, unum erit. Est autem alterius hoc tractare negotii. Hoc scilicet quærens tanquam si ita ipse ex persona sua diceret, de simplicibus enuntiationibus omnibus ipse loquebar, deque his proposui eas præter verbum esse non posse, et ad hanc rem probandam exemplum sumpsit diffinitionem hominis, cui nisi est, aut erit, aut fuit apponetur, enuntiationem non fieri dixi, quasi una et non multiplex esset oratio, ea per quam dicitur animal gressibile bipes, de qua fieri possit simplex enuntiatio. Cur autem esset una oratio, animal gressibile bipes, alterius, inquit, est hoc tractare negotii, cum de rebus, non de propositionibus inspiciendum est. Nam non idcirco una oratio est, quia continue dicitur, et conjuncte sibimet, animal gressibile bipes; hoc enim si ita esset, possemus et hanc orationem quæ tam multa significat, unam dicere, si continue proferatur, ut est Socrates philosophus simus, calvus, senex. Ergo quædammodum huiusmodi oratio sit multiplex, et non una, posterius dicemus; ergo nunc manifestum sit hanc orationem quæ dicit Socrates philosophus simus, calvus, senex, non esse unam, sed multiplicem. Si ergo propinquitas proferendi ipsa continuatione unam faceret orationem, posset hæc quoque una esse oratio, quæ manifeste non una esse docetur. Quare non idcirco erit una oratio ea quæ dicit, animal gressibile bipes, quod continue et propinque profertur. Quæ autem causa sit ut una sit, ipse dicere distulit, sed in libris ejus operis quod *Μετὰ τὰ φυσικά* inscribitur, expedivit. Theophrastus autem de affirmatione et negatione sic docuit, diffinitionem unam semper esse orationem, eamque oportere continuatim proferri; illa enim una oratio esse dicitur, quæ unius substantiæ designativa est. Diffinitio autem, ut verbi gratia hominis, animal gressibile bipes, una est oratio per hoc, quoniam

unum subjectum, id est hominem monstrat. Si ergo continue proferatur, et non divise, una est oratio, et quia continue dicitur, et quia unius rei substantiam monstrat. Sin vero quis dividat, et orationem unam rem significantem proferendi intermissione distribuat, multiplex fit oratio, ut si dicat animal, gressibile bipes, unam rem mihi tota monstrat oratio, et continue dicta est. Sin vero dicat animal et rursus gressibile, et sub intermissione repetat bipes, multiplex erit distributa intermissione oratio. Est rursus adversum id quæstio, et quis hoc non jure culpet, posse eam quæ una est orationem intermissione proferendi fieri multiplicem, cum continuatio proferendi non faceret unam, quæ esset multiplex per naturam. Sicut enim in illis quæ multiplices sunt naturaliter, non potest continuatio proferendi, unam facere orationem, sic quoque non debet quæ est una naturaliter oratio, idcirco quod de uno subjecto dicatur, fieri multiplex per intermissionem. Sed hoc ita solvitur. Nam cum animal dicimus, et sub intermissione rursus gressibile, eodemque modo iterum bipes, non hæc ita dicimus, tanquam si in unum cuncta conjuncta sint. Quocirca quoniam est quidem animal, rursus gressibile est, rursus bipes, quoniam plura sunt, et pluraliter dicta, id est distributa, non videntur ad unum subjectum distributa posse prædicari, sicut cum dico Socrates, philosophus, simus, calvus, senex, hæc omnia non est simplex oratio, nec si continue proferatur, quod ad unam substantiam non tendunt, accidentia enim sunt, et extrinsecus veniunt. Probatur autem neque eas orationes, quæ per divisionem dicuntur, neque eas quæ non ad unam substantiam tendunt, unas esse, hoc modo: Si dicat quis animal, et rursus gressibile, et iterum bipes, non unum est animal, nec unum gressibile, nec unum bipes. Sin vero dixerò, animal gressibile bipes continue, et propinque, unum est, quod tria ista juncta significant, id est homo. Convertamus nunc animum ad eas quæ plura quidem significant, sed continue proferuntur, ut cum dico Socrates philosophus calvus senex, videtur quasi quædam Socratis esse diffinitio, philosophus calvus senex, sed non necesse est, si huiusmodi ratio Socratis fuit, omnem quicumque philosophus est senex calvus, etiam Socratem esse. In multis ergo continuatio ista valet accidere. Quocirca non unum significat, quanquam continue proferatur. Ergo si ex omnibus unum quidem significetur, et continue proferatur, una est oratio, ut partes quædam rei definitæ sint ea quæ in diffinitione ponuntur, non accidentia. Et proficit quidem aliquid continua prolatio ad perficiendam unam orationem, sed ipsa sola non sufficit, nisi unum quodque subjectum sit; atque ideo dixit Aristoteles, animal gressibile bipes, non idcirco esse unam orationem, quod propinque dicitur, nam neque sufficit ad constituendam unam orationem propinquitas proferendi, nihilque prohiberet quæ naturaliter essent multiplices, eas continue et propinque prolatas unas videri, sed huiusmodi rei rationem Aristoteles ponere distulit. Sensus ergo huiusmodi est:

Necesse est, inquit, omnem enuntiativam orationem ex verbo esse vel casu. Etenim hominis ratio, quæ et ipsa quoque oratio est, si non est, aut erit, aut fuit, aut aliquid huiusmodi illi addatur, nondum est enuntiatio, hoc vero in solis simplicibus enuntiationibus evenit. In his autem quæ conjunctione unæ sunt (ut supra jam ait) non omnino est. Cum enim dico, dies est, vis tota in verbo est. Si autem cum conjunctione proferam, si dies est, lux est, tota vis in conjunctione consistit. Veritatis enim aut falsitatis rationem sola conjunctio tenet, quæ conditionem proponit, cum dicit, si dies est, lux est, si enim illud est, illud evenit. Igitur in conjunctione omnis vis huiusmodi propositionis est, omnis autem simplex propositio totam vim in verbo habet positam. Et quemadmodum in his quæ hypotheticæ vel conditionales dicuntur, conjunctiones vim propositionis tenent, sic in simplicibus propositionibus prædicatio vim obtinet, unde et Græce quoque tales propositiones *κατηγορημαί*, id est prædicativæ, dicuntur, scilicet quæ sunt simplices, quod in his totam propositionem obtineat prædicatio, atque ideo Aristoteles ait, ex verbo vel casu fieri simplicem enuntiationem. Nam præter id quod continet totam propositionem prædicativam, scilicet præter prædicationem, enuntiatio non fit, unde est ut negatio quoque non ad subjectum, sed ad prædicatum semper aptetur. Nam cum dico, sol oritur, non est huius negatio, non sol oritur, sed illa quæ est, sol non oritur, atque ideo negatio ad subjectum posita, non facit contrariam propositionem, ad prædicatum vero reddit contrariam. Recte igitur Aristoteles de subjecto nihil locutus est. Non enim prædicativam propositionem subjectus terminus tenet, sed tantum prædicatus, qui totam enuntiationem propria virtute confirmat.

Est autem una oratio enuntiativa, vel quæ unum significat, vel conjunctione una, plures vero, quæ plura, et non unum, vel inconjunctæ. Nomen ergo et verbum dictio sit sola, quoniam non est dicere, sic aliquid significantem voce, enuntiare, vel aliquo interrogante, vel non, sed ipso proferente.

Hic monstratur quoniam tunc cum dixit: Est autem una prima oratio enuntiativa affirmatio, deinde negatio. Primam eum non de ea oratione dixisse putandum est, quæ naturaliter una est, sed de affirmatione, alioqui hic quoque repetens ita dixisset. Est autem oratio una prima enuntiativa quæ unum significat, sed quoniam non ita dixit, manifestum est quod dudum ait primam, non ad orationem, quæ præter conjunctionem una est, retulisse, sed ad affirmationem, quam negatione priorem esse constaret: sed hoc jam superius dictum est. Quid autem sibi veliti hæc enumeratio, paucis exponam. Multas enim confusiones multosque in orationibus errores, hic locus optime intellectus veraciterque perceptus sustulit, et hæc est expositio quam nullus ante Porphyrium expositorum vidit. Non est idem namque unam esse orationem et multiplicem, quod simplicem et compositam, et distat una a simplici, distat etiam

A multiplex a composita. Est ergo una oratio quæ unum significat, multiplex autem quæ non unum, sed plura. Fit autem hoc in huiusmodi orationibus, ut cum dico: Cato philosophus est, hæc oratio non est una, non enim unum significat; potest enim monstrare et Catonem Uticensem esse philosophum, potest etiam ostendere et Catonem Censorium oratorem esse philosophum, quæ in re non una est oratio, atque idcirco in Uticensi quidem Catone est vera, in oratore vero falsa. Huiusmodi ergo orationes multas vocamus. Sin vero unum significat, ut cum dicimus in charta scribitur, illam dicimus unam. Ergo una quæ sit vel multiplex oratio, ex his intelligitur quæ significantur; si enim unam significat rem, una est, si multas, multiplex. Simples autem et compositæ orationes non ad significationem, sed ad terminos ipsos dictionesque quæ in propositionibus sumuntur, referendæ sunt. Et est quidem simplex oratio enuntiativa, quæ ex solis duobus terminis constat, ut est, homo vivit. Sive autem his propositionibus omnis addatur, ut est, omnis homo vivit, sive nullus, ut nullus lapis vivit, sive aliquis, ut aliquis homo vivit, vel aliquis homo non vivit, quoniam termini ipsi duo sunt, simplex vocatur propositio, composita vero si ultra terminos duos enuntiat, ut est Plato philosophus in lycæo ambulat. Hic enim quatuor sunt termini, vel si tres sint, ut Plato philosophus ambulat, hæc quoque si eis omnis, aut nullus, aut aliquis addatur, eodem modo compositæ sunt. Ergo una vel multiplex oratio intelligitur, si unum vel multa significat, et de propria significatione semper judicatur. Simplex autem et composita non ex significatione, sed ex verborum et nominum pluralitate cognoscitur; si enim ultra duos terminos habet propositio, composita est, si duos tantum, simplex. Si ergo semper oratio quæ simplex est, id est quæ duobus terminis constat, unam tantum significationem retineret, indifferenter dici posset una oratio et simplex, eadem enim una esset, quæ etiam simplex; sed quoniam non omnis simplex, unum significat, non omnis simplex, una est. Potest ergo fieri ut simplex quidem sit propositio, multæ tamen orationes; simplex quidem ad compositionem dictionum, multæ vero ad significationem sententiarum. Quare erit in hoc gemina differentia, ut unam dicamus simplicem unamque orationem, alteram simplicem et plures orationes. Rursus si omnes compositæ orationes plures etiam res significarent, indifferenter diceremus multiplicem et compositam; sed quoniam fieri potest ut propositio aliquoties quidem constet ex numerosis pluribusque terminis quam sint duo, unam tamen sententiam monstret. Potest quidem fieri ut composita sit, una tamen oratio sit significatione composita dictione, ut est animal rationale, mortale, mentis et disciplinæ capax: hæc quidem plura sunt, sed his una substantia subjecta est, id est homo. Quare una quoque sententia est. Sin vero quis dicat, Socrates et ambulat, et loquitur, et cogitat, multa sunt. Diversa sunt enim, et quod ambulat, et quod loquitur, et quod cogitat. Quare erit aliquando com-

posita quidem oratio, una tamen : sed quoniam composita oratio aliquoties quidem continue sine conjunctione dicitur, aliquoties conjunctione copulatur, fiunt hinc quatuor differentiae. Est enim una oratio composita ex terminis continuatim dictis, et sine conjunctione unam sententiam monstrans, ut est animal rationale, mortale, inentis et disciplinae perceptibile. Haec enim oratio composita quidem est ex multis terminis, sed conjunctionem non habet, nam quod dictum est mentis et disciplinae perceptibile, haec conjunctio quae est et nullam in tota propositione vim obtinet, neque enim conjungit propositionem, sed artem addit, cujus susceptibilis homo esse videatur, et habet unam substantiam subjectam, quae est homo. Alia vero est composita ex terminis, nulla conjunctione copulatis, multiplex, et non unam significans propositionem, ut est, Plato Atheniensis philosophus disputat. Aliud enim est esse Platonem, aliud esse philosophum, aliud esse Atheniensem, aliud disputantem, et haec conjuncta unum aliquid non faciunt, quasi substantiam. Quare haec multiplex est, sed eam manifestum est, ulla conjunctione copulari. Alia vero est composita ex propositionibus inconjunctis multiplex, ut est Jupiter optimus maximus est, Juno regina est, Minerva dea sapientiae est, quas si quis sub unum continueque proferat, plures quidem propositiones sunt, et oratio multiplex, sed conjunctione carent. Alia vero est composita, vel ex terminis, vel ex propositionibus, conjunctione copulatis, multiplex et multa significans, et ex terminis quidem composita, ut si quis dicat : Jupiter et Apollo sunt dii. Ex propositionibus autem conjuncta multa significans est, ut si quis dicat, et Apollo vates est, et Jupiter tonat. Est autem praeter has alia composita oratio ex propositionibus conjunctione conjunctis, unam significans rem, ut cum dico : Si dies est, lux est. Duae enim propositiones quae sunt istae, dies est, lux est, si conjunctione copulantur; sed haec oratio non significat multa, neque enim diem esse et lucem proponit esse, sed si dies est, lucem esse. Quocirca significat consequentiam quamdam, non existentiam propositionis, non enim dicit utrasque esse, sed si una est, aliam consequi, quod utrumque in unam quodammodo intelligentiam congruit. Sed hanc Porphyrius propositionem extrinsecus proponit, idcirco quod plura significare videbatur, ipsa enim propositionum pluralitas multitudinem simulat significationum, sed (ut dictum est) non plures significat res, sed unam consequentiam. Compositarum igitur et unam rem significantium propositionum duplex modus est. Aut enim ex terminis inconjunctis unam rem significans composita oratio, ut animal rationale, mortale est. Aut ex propositionibus composita et conjunctione copulata, imaginem quidem emittens plura significandi, unam vero rem significans oratio, ut si dicamus, si dies est, lux est. Cum ergo haec sit distributio compositarum et simplicium orationum, duplici modo unae orationes sunt, et duplici multae. Sive autem incompositae, et sive compositae, et uno quidem modo una oratio dicitur

cum sine conjunctione non est. Alio vero cum unam rem significat, rursus uno dicitur modo multiplex oratio cum aliqua conjunctione non copulatur, alio vero cum plura significat, atque hoc est, quod ait : Est autem una oratio enuntiativa quae unum significat, vel conjunctione una. Plures autem quae plura et non unum, vel inconjunctae; est enim (ut dictum est) dupliciter una oratio, vel quando cum conjunctione est, vel cum unam rem significat. Multiplex autem oratio est, vel quae multa significat, vel quae sine conjunctione conjungitur, multas enim orationes vocavit eas quae sint multiplices, et vel significationis pluralitatem teneant, vel praeter conjunctiones sint. Quod autem ait, vel inconjunctae, totum complexus est, multiplex est enim propositio vel si fuerit incomposita, quemadmodum est, Cato philosophus est. Multiplex etiam vel si fuerit composita ex terminis praeter conjunctionem, quemadmodum dictum est, ut Plato Atheniensis in lycaeo disputat; vel si composita sit ex propositionibus praeter conjunctionem, quemadmodum est, homo est, animal est; vel si composita sit ex terminis conjunctione copulatis, ut Jupiter et Apollo dii sunt; vel si composita sit ex propositionibus per conjunctionem, quemadmodum est, et Apollo vates est, et Jupiter tonat. Cur autem dixit, plures autem, quae plura, et non unum, hoc est quod sunt quaedam quae plura significant in sermonibus, unum tamen in tota compositione demonstrant, ut est, animal rationale, mortale, haec enim omnia multa significant; aliud est enim animal, aliud rationale, aliud mortale, sed totum simul unum est, quod est homo. Cum autem dico, Socrates Atheniensis philosophus, et singula plura sunt, et omnia simul plura nihilominus sunt. Haec enim accidentia sunt, et nullam substantiam informant, atque hoc quidem dixit de orationibus quae vel conjunctione unae essent, vel significatione, et rursus de multis quae vel praeter conjunctionem multae essent, vel significatione multiplici. Quae vero in simplicibus atque compositis posterius dixit, cum ad id loci expositio venerit, explicabitur; nunc autem revertamur ad ordinem. Igitur quoniam supra dixerat simplicem propositionem, quam *κατηγορητικήν* Graeci dicunt, nos praedicativam interpretari possumus, semper verbi praedicatione constitui, non autem semper nomine subjecto, quod aliquoties quidem vel infinitum nomen, vel casus nominis, vel verba subjecta sunt. Cum ergo dictionibus simplicibus constitui diceret simplicem orationem, et affirmationem negationemque orationes esse constaret, manifestum fecit affirmationem et negationem dictione constitui et formari, ita quidem ut affirmationem et negationem semper sola verbi dictio praedicata, non autem semper dictio nominis subjecta perficeret. Cum igitur haec ita proposuisset, nunc quid sit dictio, quae praedicativas, id est simplices propositiones format, exponit, dicens : Nomen ergo, et verbum dictio sit sola, quod ideo ait, dictio sit sola, quod sunt quaedam dictiones simul etiam affirmationes, vel imperfectae orationes, quod jam supra dictum est

Cur autem nomen et verbum solæ sint dictiones monstrat. Quoniam non est dicere sic aliquid significantem voce enuntiare, vel aliquo interrogante vel non, sed ipso proferente. Sensus huiusmodi est: Enuntiativa propositio his maxime duobus formatur, per propriam naturam atque substantiam, et per ejus usum atque tractatum, et natura quidem ipsius est, ut in ea veritas inveniatur aut falsitas, usus autem cum aliquid aut interrogando proponitur et respondetur, ut utrum anima immortalis est, aut certe cum aliquis per suam sententiam enuntiat atque profert, ut si quis dicat hoc ipsum ex propria voluntate anima immortalis est, unde definitio quoque enuntiationis unius quidem naturæ atque substantiæ talis redditur. Enuntiatio est oratio, in qua verum falsumve est. Ex usu vero ejus atque tractatu enuntiativa oratio est, quam interrogantes proponimus, ut verum vel falsum aliquid audiamus. Ex nostra vero prolotione, quam proponentes aliquid verum falsumve monstramus. Ergo cum omnis enuntiativa oratio aut in interrogatione posita sit, aut in spontanea prolotione, et in utriusque enuntiationis natura et substantia illa versetur, ut sive in interrogatione sit posita cum responsione conjuncta, verum habeat vel falsum, sive per se prolata utrumlibet retineat, dictiones, inquit, vel alio interrogante, vel quolibet proferente, et sponte dicente, verum falsumve non continetur. Si enim quis dicat interrogans, Socratesne disputat? alius respondeat, Disputat, hoc quod respondit, disputat, si cum tota interrogatione jungatur, potest habere intellectum verum falsumve significantis orationis. Sin vero per se intelligatur, disputat, quamquam alio interrogante responderit, sine vero tamen falsoque relinquitur. Similiter etiam si quis dicat, Socrates vel ambulat, nullo interrogante, sed ipse proferens, nec verum aliquid nec falsum designat. Ergo verba et nomina dictiones solum sunt, quoniam et simplices sunt. Erant enim aliæ quædam dictiones in orationibus, nominibus verbisque compositis, sed nondum perfectæ sententiæ, quoniam neque verum, neque falsum, vel alio interrogante, vel quolibet sponte proferente significant. Erunt enim aliæ quædam dictiones quæ alio interrogante et quolibet sponte proferente verum falsumve retinerent, in his scilicet duæ erant affirmationes aut negationes. Quocirca sensus huiusmodi est. Ordo autem verborum sic se habet: Nomen ergo et verbum dictio sit sola, quoniam non possumus dicere significantem aliquid sic voce, id est verbo vel nomine enuntiare. Non enim possumus dicere quoniam quisque verbo vel nomine significat aliquid, ille enuntiat, vel aliquo interrogante, vel non, sed ipso proferente, tanquam si sic diceret, verba ipsa et nomina dictiones solæ sunt, quoniam verbis et nominibus significantem hominem aliquid non possumus dicere, quoniam enuntiat quidquam sive cum aliquis interroget, sive ipse sponte proferat simplicem dictionem. Enuntiare autem est orationem dicere quæ verum falsumve designat.

Harum autem, hæc si plex quidem est enuntiatio, ut

aliquid de aliquo, vel aliquid ab aliquo. Hæc autem ex his conjuncta, velut oratio quædam jam composita.

Quoniam superius de unis orationibus atque pluribus dixit, et unam quidem posuit, quæ aut conjunctione una esset secundum prolotionem, aut significatione secundum propriam naturam. Plures vero quæ aut conjunctione carerent, aut multa significatione sua complecterentur, quoniamque aliud erat una oratio, aliud simplex, aliud composita, aliud plures post illa ad simplicem compositamque revertitur dicens simplicem esse orationem enuntiativam quæ duobus terminis continetur, quorum unum subjectum est, alterum prædicatum. Quod vero ait, Harum autem, enuntiativarum scilicet orationum, dixit quarum hæc quidem simplex est enuntiatio, et quæ simplex est enuntiatio, ipse proposuit dicens, ut aliquid de aliquo subaudiendum est prædicemus, ut sit hic sensus. Harum autem enuntiativarum orationum est simplex enuntiatio, si aliquid unum de uno aliquo prædicemus, ut si dicam Plato disputat, de aliquo Platone aliquid, id est disputat, prædicavi. Et hæc simplex est enuntiatio. Idcirco quoniam duobus terminis partibusque conjungitur. Si qua vero plures habeat terminos, et ejus partes duorum terminorum multitudinem egrediantur, illæ compositæ orationes dicuntur, et est enuntiatio composita huiusmodi: si dies est, lux est, dies enim est, et lux est. Duæ sunt simplices enuntiationes, quæ conjunctæ unam compositam perfecerunt, atque hoc est quod ait: Hæc autem, id est alia oratio, ex his conjuncta, id est ex simplicibus enuntiationibus, velut oratio quædam jam composita est, hæc enim non simplex est oratio. Simplex enim oratio solas dictiones duas habet in partibus, composita vero etiam orationes, sicut hæc quam supra posui. Est ergo hic ordo quem ipse confudit, prius enim de affirmatione et negatione, quæ prima esset, quæ posterior, expedit. Dehinc de unis orationibus, et de pluribus dixit, postremo de simplicibus atque compositis. Sed quoniam quædam in medio permiscuit, ea paululum differentes directam sententiæ seriem continuavimus, longum Aristotelis hyperbaton partium conjunctione recidentes, neque enim simile videtur quod ait. Est autem una prima oratio enuntiativa affirmatio, deinde negatio, aliæ vero conjunctione unæ, et rursus cum dicit: D Est una oratio enuntiativa quæ unum significat, vel conjunctione una. Plures autem quæ plura, et non unum, vel inconjunctæ, vel cum rursus addit, Harum autem hæc simplex quidem est enuntiatio, ut aliquid de aliquo, vel aliquid ab aliquo. Hæc autem ex his conjuncta velut oratio quædam jam composita. Sed illud quidem quod prius dixit, est autem una prima oratio enuntiativa affirmatio, deinde negatio, ad hoc retulit, ut priorem affirmationem esse monstraret, posteriorem vero negationem; ait enim deinde negatio, unde quod ait prima ad affirmationem ponendum est, quod vero secutus est paulo post. Est autem una oratio enuntiativa quæ unum significat, vel conjunctione una. Plures autem, quæ plura, et non unum

vel inconjunctæ, ad hoc retulit, ut doceret quas unas esse orationes putari oporteret, expediens aut quæ unum significarent, aut quas conjunctio unas faceret. Et quas plures, aut quæ multa in significatione retinerent, aut quarum corpus nulla esset conjunctione compositum. Quod vero postremo addidit, Harum autem, hæc quidem simplex est enuntiatio, ut aliquid de aliquo, vel aliquid ab aliquo. Hæc autem ex his conjuncta, velut oratio quædam jam composita, ad simplices orationes retulit, atque compositas. Simples dicens duobus solis terminis junctas, compositas, quæ ex simplicibus orationibus enuntiativis conjungerentur, ut sit totus ordo hoc modo. Est autem una prima oratio enuntiativa affirmatio, deinde negatio, et rursus intermissis quæ sequuntur, hoc subiiciatur. Est autem una oratio enuntiativa, quæ unum significat, vel conjunctione una. Plures autem, quæ plura, et non unum, vel inconjunctæ, et post hoc intermissis quoque sequentibus, hoc sequatur, harum autem hæc quidem est simplex enuntiatio, ut aliquid de aliquo vel aliquid ab aliquo, hæc autem ex his conjuncta, velut oratio quædam jam composita, tanquam si sic diceret: Prima quidem inter enuntiationes oratio, affirmativa est, secunda vero negatio, affirmationum autem et negationum, una oratio est, quæ unum significat, vel quæ conjunctione una est. Multiplex autem vel cujus partes conjunctione copulantur, quæ multa significat, vel quæ conjunctione non jungitur. Harum quoque simplex est, quæ duobus terminis constat, ut aliquid de aliquo, vel aliquid ab aliquo; alia vero composita, quæ ex simplicibus affirmationibus jungitur. Quod autem dicit aliquid de aliquo, vel aliquid ab aliquo, tale est: Aliquid enim de aliquo affirmationem significat, ut cum dico, Socrates disputat, de aliquo Socrate aliquid, id est disputat, prædicavi, et sit affirmatio. Si autem dico, Socrates non disputat, a Socrate disputationem sejunxi, et ab eo abstuli, et hoc est negatio. Affirmatio enim de alia re aliam rem prædicat eique conjungit. Negatio vero a qualibet re quamlibet rem prædicando tollit, ergo hoc quod ait, aliquid de quo, affirmationem simplicem significavit, quod dicit aliquid ab aliquo, simplicem negationem.

Est autem simplex enuntiatio vox significativa de eo quod est aliquid, vel non est, quemadmodum tempora divisa sunt. Affirmatio vero est enuntiatio alicujus de aliquo. Negatio vero est enuntiatio alicujus ab aliquo.

Postquam de multis atque unis nec non simplicibus compositisque enuntiationibus expedivit, enuntiationem simplicem tractat, et eam diffinitione concludit dicens, vocem eam esse significantem aliquid esse vel non esse. Quod ergo ait vocem eam esse, ad genus retulit, quod significativam ad ipsius differentiam vocis. Quod de eo quod esset aut non esset aliquid, ad significatarum rerum rursus differentiam retulit, habet enim secum ipsam vocem qua profertur, ut significet quiddam. Quid autem significet, aut circa quid designationem enuntiatio tenet, ad differentiam significatarum pertinet vocem, ita enim dictum est,

tanquam si diceretur, non omnia enuntiatio significat, sed esse aliquid aut non esse. Est ergo enuntiatio simplex vox significativa de eo quod est esse aliquid, vel non esse, id est omnis enuntiatio, aut affirmatio, aut negatio est, esse enim ponit affirmationem, non esse negatio; sed quanta diffinitionem brevitate constrinxit, quidam non videntes in errorem stolidum falsitatis abducti sunt: contendunt igitur affirmationis et negationis non esse enuntiationem genus. Nam si hæc, inquit, diffinitio est enuntiationis, omnis aut generis diffinitio propriis speciebus accommodari potest (omne enim genus univoce de speciebus propriis prædicatur), dubium non est quin hæc quoque diffinitio enuntiationis, si enuntiatio genus est, affirmationi negationique conveniat, si tamen ejus species hæc sunt; sed quis unquam dixerit affirmationi convenire hanc diffinitionem quæ est vox significativa de eo quod est, aliquid esse, vel non esse? Neque enim fieri potest ut affirmatio vox significativa sit, de eo quod est esse, vel non esse, sed tantum de eo quod est esse, negatio rursus non de eo quod est esse, et de eo quod est non esse, sed tantum de non esse, nunquam etiam de esse. Interimit enim semper negatio, jungit atque constituit affirmatio. Quare si hæc diffinitio enuntiationis ad affirmationem negationemque non potest prædicari, affirmatio et negatio enuntiationis species non sunt, qui mihi nimium videntur errare, quasi vero quidquam vetet utrasque affirmationem et negationem simul eadem diffinitione concludere. Possum enim dicere: affirmatio et negatio est vox significativa de eo quod est esse aliquid, vel non esse, ut vox significativa utrisque communis sit, de eo quod est esse aliquid, affirmationis solius, de eo quod est non esse, solius sit negationis. Sed nihil potuit fieri brevius, nisi ut in eadem diffinitione et enuntiationis naturam constitueret, et ipsius faceret divisionem, tanquam enim si ita dixisset: Enuntiatio est vox significativa, in qua verum falsumque designantur, hujus autem una species affirmativa est, alia negativa, ita ait. Enuntiatio est vox significativa de eo quod est aliquid, vel non est. Namque dixit, de eo quod est aliquid vel non est: tale est ac si diceret quæ verum falsumque demonstrat. Omne enim quod esse ponit aliquid, ut si dicam dies est, vel non esse, ut si dicam dies non est, verum falsumque demonstrat. Si ergo aliquid ponatur esse vel non esse, in eo veritas et falsitas invenitur, est igitur in hoc quod ait vocem significativam esse de eo quod est aliquid, vel non est, tanquam si diceret: Est enuntiatio vox significativa verum falsumque significans. Si significatio namque de eo quod est esse aliquid, vel non esse, veri falsique demonstratio est, sed in eadem diffinitione species admirabili brevitate partitus est, tanquam enim si diceret, vox significativa est enuntiatio, in qua verum falsumque demonstratur. Sed una ejus pars affirmativa est, alia negativa, ita ait, de eo quod est aliquid vel non est. Significatio enim de eo quod est aliquid, affirmatio est, de eo vero quod non est, negatio. Ita id quod ait designativam esse vocem enuntiationem de eo quod est ali-

quid, aut non est, utrumque una colligit intelligentia. Hoc enim quod dixit de eo quod est aliquid, aut non est, utrumque significat, et veri falsique demonstrationem, et affirmationis negationisque divisionem. Sed Alexander et propria sententia non desistit, nec alio quam cæteri tenetur errore. Ait enim hic quoque apparere non esse genus affirmationis et negationis enuntiationem, quoniam ita in diffinitione enuntiationis affirmatione et negatione, ut partibus usus est. Omne autem compositum atque omne æquivocum vel suis partibus, vel suis significatis definiri potest, ut si quis ternarium numerum definire volens dicat: Ternarius numerus est qui ex uno duobusque conjunctus est; vel si quis hominem definire volens dicat: Homo est, aut animal rationale mortale, aut huiusmodi coloribus, vel metallo facta simulatio, ita nomen æquivocum ex his quæ ipsum nomen æquivocum designabat, ostensum est, hic ergo eodem modo: Enuntiatio, inquit, est vox significativa de eo quod est aliquid, vel non est, tanquam si diceret: Enuntiatio est vox aut affirmativa, aut negativa, in eundem scilicet errorem labens, nec videus quemadmodum una diffinitione, et divisionem fecerit, et naturam enuntiationis ostenderit, sed hanc expositionem (quod adhuc sciam) neque Porphyrius, neque ullus alius commentatorum vidit. Aspasius etiam consentit Alexandro: dicit enim Alexander eodem modo hic diffinisse Aristotelem enuntiationem, sicut alibi quoque, id est, in resolutoriis: illic enim ita propositionem, quæ est enuntiatio, diffinitione conclusit dicens: Propositio ergo est oratio affirmativa vel negativa alicujus de aliquo, vel alicujus ab aliquo. Idem quoque Aspasius sequitur. Porphyrius autem sic dicit: Admirabilem esse subtilitatem diffinitionis, ex sua enim vi affirmationis et negationis, enuntiatio diffinita est. Ex terminis vero, ipsa affirmatio, atque negatio, affirmatio namque in duobus terminis constans, aliquid alicui inesse significat. Tota autem vis ipsius est aliquid annuere, negatio quoque aliquid alicui non inesse significat, sed tota vis ipsius est aliquid abnuere atque disjungere, vel rursus affirmatio aliquid alicui inesse designat, sed vis ipsius tota ponere aliquid est. Cum enim aliquid alicui inesse demonstrat, ponit aliquid; rursus negatio quidem aliquid alicui non inesse declarat, sed tota vis ejus auferre est. Ergo nunc, inquit, enuntiationem ex tota vi affirmationis negationisque diffinit dicens: Enuntiatio est vox significativa de eo quod aliquid est vel non est. Hoc autem ad negationis pertinet affirmationisque vim, tanquam si diceret, enuntiatio est vox significativa quæ ponit aliquid, aut tollit, quæ proprie virtutes sunt affirmationis et negationis. Si enim ita dixisset, enuntiatio est de eo quod est aliquid alicui vel non est, tunc ex terminis affirmationis vel negationis enuntiationem diffinisse videretur; cum autem dicit de eo quod est aliquid vel non est, de tota utrorumque vi determinat. In hac enim affirmatione quæ dicit dies est, aliquid alicui secundum terminos adesse monstravit, est enim diei

applicuit, sed tota huiusmodi propositionis vis est, aliquid esse declarare: rursus cum dico, dies non est, aliquid alicui non esse pronuntio, sed tota vis hujus est non esse dicere; quare manifestum est secundum Porphyrium ex tota vi affirmationis et negationis enuntiationem esse descriptam, ex suis vero terminis ipsam affirmationem et negationem. Ait enim, affirmatio vero est enuntiatio alicujus de aliquo, in affirmationis diffinitione genus sumens; enuntiatio enim (ut dictum est) genus est affirmationis et negationis, quod ipse Aristoteles clarius demonstrat, qui in utrorumque diffinitione enuntiationis nomen ascripsit dicens: Affirmatio vero est enuntiatio. Hoc enim retulit ad genus, quod vero addidit alicujus de aliquo reduxit ad terminos, in simplici enim affirmatione aliquid de aliquo enuntiando prædicatur, ut in eo quod est, dies est, esse diem. Negatio quoque ita diffinita est: negatio est enuntiatio alicujus ab aliquo, quantum ad enuntiationem rursus a genere, quantum alicujus ab aliquo, rursus ad terminos. In hac enim negatione quæ est, dies non est, esse a die enuntiando tollimus; sed ut non solum præsentis temporis enuntiationem diffinisse videretur, addidit enuntiationis diffinitionem de aliis quoque temporibus intelligi; ait enim: enuntiatio est vox significativa de eo quod est aliquid vel non est, adjecitque quemadmodum tempora divisa sunt. Divisa enim sunt tempora in tribus, omne enim tempus aut futurum est, aut præsens, aut præteritum, aut ex his mistum. Enuntiatio est ergo vox significativa, significans aut esse aliquid, aut non esse. Sed quoniam hoc tempus præsens designat, non solum de præsentī, inquit, loquimur, sed etiam de his temporibus quæ dividuntur, ut hoc esse, et non esse, et in futurum veniat et in præteritum, ut aliquoties sic esse, et non esse significet, id est sic ponat atque sic auferat enuntiatio, ut et præsens tempus ponat, et auferat, ut est, Socrates est, Socrates non est, et præteritum ponat, et auferat, ut Socrates fuit, Socrates non fuit, eodem quoque modo futurum, Socrates erit, Socrates non erit. Ergo in his omnibus temporibus secundum esse aliquid vel non esse aliquid, id est secundum ponere, et auferre tota enuntiationis vis est; hoc ergo est quod ait, de eo quod est aliquid, vel non est, quemadmodum tempora divisa sunt, tanquam si diceret, de eo quod est aliquid, vel non est, vox enuntiativa significat, vel in præsens, vel in præteritum, vel in futurum, quemadmodum ipsa tempora dividuntur. Cur autem talis ordo diffinitionis fuerit, paucis absolvam. Prius enim de nomine, post de verbo, hinc de oratione, rursus de enuntiatione, dehinc de affirmatione, postremo de negatione disseruit. Omne compositum suis partibus posterius est, omne genus suis partibus prius: ergo in compositis partes toto priores sunt, in generibus et speciebus partes toto posteriores. Rursus in compositis totum partibus posterius, in speciebus et generibus totum partibus prius est; ergo quoniam verba et nomina, neque affirmationis neque negationis, neque enun-

tiationis, neque orationis species erant, sed quædam horum omnium partes quibus hæc omnia jungerentur, oratio autem genus enuntiationis, enuntiatio affirmationis et negationis, affirmatio prior negatione, scilicet secundum prolationem, sicut ipse testatus est. Ergo quoniam hæc omnia, et oratio, et enuntiatio, et affirmatio, et negatio verbis et nominibus conjunguntur, his omnibus nomina et verba priora sunt. Nomine autem res aut per se subsistens, aut tanquam per se subsistens significatur, verbo autem accidens designatur, et velut alii accidens, quod ex supradictis planum est, quod autem per se consistit prius est. Ergo id quod nomen significat prius est quam id quod verbum, quare verbo prius est nomen. Ergo quoniam nomen et verbum oratione, enuntiatione, affirmatione et negatione priora sunt, partes enim priores sunt his quæ componuntur, jure hæc ante omnia definita sunt. Quoniam vero nomen prius est verbo, prius nomen, postea vero diffinitum est verbum. Sed quoniam omne genus speciebus suis prius est, post hæc, id est nomen et verbum, orationem diffinitione descripsit, quæ et proximum enuntiationis genus esset, et superius affirmationis et negationis; post orationem vero enuntiationem, quæ cum sit species orationis, affirmationis tamen et negationis esset genus. Post enuntiationem vero affirmationem, quæ quanquam negationi æquæva species esset secundum genus proprium, id est enuntiationem, in prolatione tamen prior est, ut ipse supra jam docuit dicens: Est autem una prima oratio enuntiativa affirmatio, deinde negatio. Sed quoniam a nobis superius dictum est has cum quinque res diffinire velle, quid sit dictio, quid enuntiatio, quid affirmatio, quid negatio, quid contradictio. Dictionem quid sit ostendit per id quod ait: Nomen ergo et verbum dictio sit sola, enuntiationem vero per id quod ait: Est autem simplex enuntiatio vox significativa de eo quod est aliquid vel non est, quemadmodum tempora divisa sunt, affirmationem vero per id quod ait: Est autem affirmatio enuntiatio alicujus de aliquo; negationem quoque diffinivit dicens: Negatio vero alicujus enuntiatio ab aliquo. Restat ergo de contradictione disserere. Quid sit ergo contradictio ipse prosequitur dicens:

Quoniam autem est enuntiare et quod est non esse, et quod non est esse, et quod est esse, et quod non est non esse, et circa ea quæ sunt extra præsens tempora similiter omne contingit quod quis affirmaverit negare, et quod negaverit affirmare; quare manifestum est quoniam omni affirmationi negatio est opposita, et omni negationi affirmatio, et sit hoc contradictio, affirmatio et negatio oppositæ.

Expeditis omnibus quæ sese explicaturum esse promiserat, nunc ad reliquam scilicet contradictionem ordine venit, eamque ab affirmationibus negationibusque reperit dicens omnibus affirmationibus posse propriis negationes opponi, et omnibus negationibus proprias quoque rursus ex adverso affirmationes posse constitui; hoc autem hinc sumitur.

A quoniam novimus alias res esse, alias non esse, et quoniam nos ipsi dicere possumus et sentire alias res esse, alias non esse. Ex his quatuor enuntiationibus sunt geminæ contradictiones: si quis enim id quod est dicat non esse, ut si vivente Socrate dicat, Socrates non vivit, quod est negat, et erit negatio falsa; rursus si quis id quod non est esse confirmet, ut si non vivente Socrate dicat, Socrates vivit, hæc rursus affirmatio falsa est; si quis etiam id quod est esse enuntiatione constituat, ut si vivente Socrate dicat, vivit Socrates, vera erit affirmatio. Sin vero quod non est esse negaverit, est negatio vera, ut si quis non vivente Socrate dicat, Socrates non vivit. Ex his igitur, id est ex affirmatione vera et negatione falsa, et rursus ex negatione vera et affirmatione falsa, quatuor quidem sunt enuntiationes, sed in duabus affirmatio, in duabus negatio continetur. Contradictiones vero dux, hoc est enim quod ait: Quoniam autem est enuntiare et quod est non esse, falsam enuntiationem negationis ostendit; quodque addidit, et quod non est esse, falsam affirmationem in enuntiatione proposuit. Illud quoque quod dixit, et quod est esse, enuntiationem veram designat, quia id quod est esse vera affirmatione profertur; amplius quod ait, et quod non est non esse, veræ negationis speciem dedit. Quare et si quod est vere potest dici esse, et id quod est falso potest prædicari non esse, et id quod non est vere potest enuntiarì non esse, et id quod non est falso esse poterit affirmari, manifestum est omnem affirmationem habere aliquam contradictionem negationis oppositam, et omnem rursus negationem affirmationis oppositione facere contradictionem. Etenim si omne quod quis affirmat negari poterit, et quod quis negat affirmari, quis dubitaverit nec affirmationem posse constitui cui negatio non contradicat, nec negationem cujus nulla affirmatio valeat inveniri. Omnis igitur affirmatio negationem, et negatio habet oppositam affirmationem, est igitur contradictio affirmatio et negatio oppositæ. Quid autem sit oppositio posterius dicendum est, aut quid sit contradictio post diligentissima ratione monstrabo. Quod autem ait, et circa ea quæ sunt extra præsens tempora, ta'e est tanquam si diceret: Sicut affirmatio et negatio in præsentì tempore fieri potest, ita etiam vel in præterito vel in futuro: nam sicut potest id quod est esse constitui, ita potest id quod fuit fuisse proponi, et id quod futurum est in speciem futuri temporis affirmari, ut cum dicimus Socrates fuit, sol æstate in Cancro futurus est. Eodem modo ergo et de futuro et de præterito affirmatio et negatio constituuntur, quemadmodum de præsentì: futurum autem et præteritum extrinsecus est, et præter præsens tempus. Illud enim veniet, illud recessit. Recte igitur et circa ea quæ sunt extra præsens tempora hujusmodi posse affirmationes negationesque dixit evenire; circa enim præteritum et futurum, quod est extrinsecus a præsentì tempore, similiter omne contingit (ut ipse ait) quod quis affir-

naverit negare, et quod quis negaverit affirmare; unde sit ut in omnibus temporibus illud constet, omni affirmationi posse opponi negationem, omni negationi oppositam affirmationem posse constitui. Nunc autem qualis debeat sumi oppositio, in affirmatione et negatione demonstrat, hoc enim est contradictio, affirmatio et negatio oppositæ. Quod si hæ oppositæ constituunt contradictionem, qualis in his debeat esse oppositio quæ contradictionem constituit recte prosequitur.

Dico autem opponi ejusdem de eodem, non autem æquivoce, et quæcunque cætera talium determinavimus contra sophisticas importunitates.

Cum duobus terminis simplex propositio constet, et unus subjectus sit, et alius prædicetur; subjectus autem sit qui primus dicitur, prædicatus vero qui posterius; dicit illa oppositione affirmationem et negationem integram constituere contradictionem, quæ idem subjectum habeant, idem etiam prædicatum, ut neque subjectum neque prædicatum plura significet, alioqui non erit contradictio nec aliqua oppositio. Ut cum dico, Socrates albus est, et alius dicit, Æthiops albus non est, hæc affirmatio atque negatio non sunt oppositæ, idcirco quia est aliud subjectum et idem prædicatum. In affirmatione enim Socrates subjectus fuit, in negatione Æthiops. Rursus cum dico, Socrates albus est, et alius dicit, Socrates philosophus non est, nec hæc rursus negatio contra affirmationem retinet oppositionem, ideo quia aliud prædicatum in utrisque proponitur, in affirmatione enim album prædicatur ad Socratem, in negatione philosophus. Quod si utraque sunt diversa, multo magis nulla sit oppositio, ut cum dico Socrates philosophus est, si respondeat alius, Plato Romanus non est, hic neque idem subjectum est, neque idem prædicatum, et plus istæ diversæ sunt, et nulla contra se oppositione compositæ, atque ideo possunt utraque simul esse veræ, etsi ita contingit utraque simul esse falsæ, nec non etiam una vera, altera falsa. Quæ enim se non perimunt, nihil eas impedit aut utrasque falsas, aut utrasque veras, aut unam veram, falsam alteram reperiri: quare quorum vel aliud subjectum est, vel aliud prædicatum, illa opposita esse non dicimus; unde sit ut nec illa quoque quæ plura significant, si subjecta aut prædicata sint, contradictoriam negationem valeant custodire. Si quis enim nomen æquivocum subiciat, et aliud prædicet, ut si quis contra huiusmodi affirmationem constituat negationem, non faciet oppositionem: ut cum dico, Cato se Uticæ occidit, nomen hoc quod dicitur Cato æquivocum est. Potest enim et Orator intelligi, et hic qui exercitum duxit in Africam. Si quis igitur dicat, Cato se Uticæ occidit, potest fortasse intelligi de Catone Marcæ. Si quis respondeat, Cato se Uticæ non occidit, potest de Catone Censorio constituisse negationem. Sed quoniam diversus est Cato Censorius a Catone Marcæ, et nomen ipsum Catonis diversa significat, diversæ se affirmatio et negatio. Et id non omnino perimit

A negatio, quod constituit affirmatio. Affirmatio enim constituit Marcæ Catonem se Uticæ peremisse. Negatio vero dicit Catonem, si ita contingit, Oratorem non se Uticæ peremisse. Quare non constituunt verum inter se falsumque, idcirco quod a se diversæ sunt. Nam utrumque verum est, et quod se Cato Uticæ occidit, scilicet Marcæ, et quod se Cato Uticæ non occidit, scilicet Orator, atque hic æquivocum subjectum fecit, ut hæc affirmatio et negatio oppositionem nullo modo constituerent. Quod si prædicatum fuerit æquivocum, eodem modo contradictio non sit. Dicit enim quisquam, Cato fortis est, et de Catone prædicet fortitudinem mentis, aliusque respondeat, Cato fortis non est, ad imbecillitatem corporis spectans, ita igitur æquivocatio fortitudinis ambiguitatem fecit, quæ oppositionem nulla ratione componeret; et si uterque terminus subjectus et prædicatus æquivoci fuerint, multo magis diversæ a se erunt propositiones et non oppositæ, nec inter se verum falsumque dividentes, sed utraque veras, interdum utrasque falsas esse contingit. Quare unum oportet esse subjectum, unumque prædicatum, ut id quod affirmatio prædicavit et iunxit, idem negatio dividat et abjungat, et ita quod de subjecto affirmatio prædicavit de eodem negatio neget. Nam si sit uterque æquivocus terminus aut quilibet unus eorum, fieri potest ut aliud tollat negatio quam affirmatio posuit. Itaque nulla sit oppositio. Quare non ita faciendum est, sed idem subjectum et prædicatum in affirmatione esse debet, idem in negatione; atque hoc est quod ait: Dico autem opponi ejusdem de eodem, non autem æquivoce. Quod enim alii ejusdem, ad prædicatum retulit, quod de eodem ad subjectum, et subaudiendum est, dico autem opponi negationem ejusdem prædicati de eodem subjecto, sed non sint æquivoca, neque subjectum, neque prædicatum, et multo magis utraque, sed unum aliquid significant. Quod per hoc dixit quod ait, non autem æquivoce, nec sola si non sit æquivocatio, ratio firma est ad constituendam oppositionem. Multa enim sunt quæ in sophisticis elenchis contra eos qui arguentis fallacibus veræ rationis viam conantur evertere determinavit, quemadmodum faciendæ essent propositiones, et quemadmodum inveniendæ esset argumentorum fallacia, quod hic ait: Et quæcunque cætera talium determinavimus contra sophisticas importunitates, tanquam si diceret: Dico quidem opponi affirmationem negationi ejusdem prædicati de eodem subjecto, hoc et quæcunque alia sunt, quæ in sophisticis elenchis determinata sunt contra argumentorum importunitates. Et hic quidem quoniam aliud negotium erat, commodissime breviterque persolvit. Nos autem quid in sophisticis elenchis determinaverit ad constituendam oppositionem contradictionem, quantum brevitatis patitur, non gravamur apponere. Non enim solum si æquivocatio in propositionibus collocetur nulla sit contradictio, verum etiam si univocatio in negatione ponitur, illa oppositio contradictionem penitus non habebit.

est enim oppositio habens contradictionem, in qua affirmatio si vera est, negatio falsa sit, si negatio vera est, fallax affirmatio videatur. Positis ergo secundum univocationem terminis, utrasque simul et affirmationem et negationem veras esse contingit, ut si quis dicat: Homo ambulat, homo non ambulat, affirmatio de quodam homine vera est, negatio de speciali vera est, sed specialis homo et particularis univoca sunt. Quocirca sumptis univocis contradictio non sit: at vero nec si ad aliam et aliam partem affirmatio negatioque ponatur, sit in ipsis ulla veri falsique divisio, sed utrasque veras esse contingit, ut cum dico oculus albus est, oculus albus non est. In alia enim parte albus est, in alia albus non est: atque ita et negatio vera est, et affirmatio, nec si ad aliud atque aliud referens dicat, nulla inde contradictio procreatur, ut cum dico, decem dupli sunt, decem dupli non sunt. Nam si ad quinarium referam, vera est affirmatio, si ad senarium vera negatio, nec si diversum tempus in affirmatione ac negatione sumatur, ut cum dico, Socrates sedet, Socrates non sedet. Alio enim tempore sumptum sedere veram facit affirmationem, alio tempore non sedere veram facit negationem. Amplius quoque si diverso modo quis dicat in negatione quod jam in affirmatione proposuit, vim contradictionis intercipit. Si quis enim dicat affirmationem potestate, negationem vero actu, possunt affirmatio et negatio uno tempore congruente veritate constitui; ut si quis dicat catulus videt, catulus non videt, potestate enim videt, actu vero non videt. Quocirca oportet fieri si facienda est contradictio ejusdem (ut ipse ait) prædicati de eodem subjecto, non æquivoce, sed univoce, ad eandem partem, et ad idem relatum, ad idemque tempus, et eodem modo constitui. Quæ omnia in sophisticis elenchis diligentissime prosecutus est. Nunc pauca commemorans distulit in illis libris integram disputationem. Est autem enuntiatio de eo quod est aliquid esse, vel non esse; affirmatio quidem de eo quod est esse, ut Plato philosophus est; negatio vero de eo quod est non esse, ut Plato philosophus non est. Hæc utraque enuntiatio Plato philosophus est, Plato philosophus non est, sese perimentia et in contrarium quasi quodam locata litigio faciunt contradictionem. Contradictio vero est oppositio affirmationis et negationis, in qua neque ambas falsas, neque ambas veras esse contingit, sed unam semper veram, alteram vero falsam. Si qua autem sunt huiusmodi, in quibus verum falsumque affirmatio negatioque non dividat, in illis aliquid diversum, et non ad oppositionem integrum reperitur. Dicit autem Porphyrius argumentum esse ad id quod dicimus affirmationem negationi ita opotere opponi, ut una vera opposita in alteram mox falsitas veniat, communem inter nos consuetudinem colloquendi. Quando enim quis aliquid esse dixerit et idem aliud negaverit, unum ipsorum verum dicere, mentiri aliud suspicamus. Amplius quoque. Si aliquid aut est, aut non est, mediumque inter esse et non esse

nihil poterit inveniri, affirmatio autem ponit aliquid esse, idemque aufert negatio, et est contradictio affirmatio et negatio oppositæ, talis oppositio integram facit contradictionem, in qua affirmatio et negatio utraque veræ simul esse non possunt. Affirmationis autem negationisque natura ad qualitatem quandam refertur. Qualitas enim quædam est affirmatio atque negatio, præter hanc vero qualitatem est etiam quantitas propositionum, de qua posterius paulo dicendum est. Sed volens Aristoteles quid esset contradictio nos docere, prius ubi esset ostendit. In oppositione enim contradictionem omnem necesse est esse. Quare quoniam contradictio in oppositione est, qualis autem oppositio hanc contra-

positio aut in qualitate oppositionum, aut in quantitate, aut in utroque, et de qualitate propositionum quæ in affirmatione et negatione consistit, dictum est. Nunc de quantitate dicetur, ut ea quoque cognita perspiciatur an in qualitate, an in quantitate, an in utroque propositionum contradictio sit.

DE SUBJECTIS ET PRÆDICATIS ENUNTIATIONUM.

Quoniam autem sunt hæc quidam rerum univocalia, illa vero singularia. Dico autem universale quod de pluribus natum est prædicari, singulare vero, quod non, ut homo quidem universale est. Plato vero eorum quæ singularia sunt. Necesse est autem enuntiare quoniam inest aliquid aut non, aliquoties quidem eorum alicui quæ universalia sunt, aliquoties autem alicui eorum quæ sunt singularia.

Omnis propositio significationis suæ proprietatem ex subjectis intellectibus capit. Sed quoniam necesse est intellectus rerum esse similitudines, vis propositionum per intellectus ad res quoque continuatur. Atque ideo cum aliquid vel affirmare cupimus vel negare, hoc ad intellectus et conceptionis animi qualitatem refertur. Quod enim imaginatione intellectuque concipimus, id in affirmatione aut in negatione ponentes, affirmamus scilicet vel negamus, et principaliter quidem ab intelligentia propositiones vim capiunt et proprietatem, secundo vero loco ex rebus sumunt, ex quibus ipsos intellectus constare necesse est. Unde sit ut et quantitate propositio et qualitate participet: qualitate quidem in ipsa affirmationis et negationis prolatione, quam ex proprio quis iudicio emit, et profert; quantitate vero ex subjectis rebus quas capiunt intellectus. Videmus namque alias esse in rebus huiusmodi qualitates, quæ in aliam convenire non possunt, nisi in unam quamcunque particularem singularemque substantiam: alia est enim qualitas singularis, ut Platonis vel Socratis, alia est quæ communicata cum pluribus totam se singulis et omnibus præbet, ut est ipsa humanitas. Est enim quædam huiusmodi qualitas, quæ et in singulis tota sit, et in omnibus tota. Quotiescunque enim aliquid tale animo speculamur, non in quamlibet unam personam per nomen hoc mentis cogitationem deducimur, sed in omnes eos quicunque humanitatis definitione participant. Unde sit ut hæc quidem sit communis omnibus, illa vero prior incommuni.

municabilis quidem cunctis, uni tamen propria. Nam si nomen fingere liceret, illam singularem quamdam qualitatem et incommunicabilem alicui alii subsistentiæ suo ficto nomine nuncuparem, ut clarior fieret forma propositi. Age enim incommunicabilis Platonis illa proprietas Platonitas appelletur, eo enim modo qualitatem hanc Platonitatem ficto vocabulo nuncupare possumus, quomodo hominis qualitatem dicimus humanitatem, hæc ergo Platonitas solius unius est hominis, et hoc non cuiuslibet, sed solius Platonis; humanitas vero et Platonis et cæterorum quicumque hoc vocabulo continentur. Unde fit ut quoniam Platonitas in unum convenit Platonem, audientis animus Platonis vocabulum ad unam personam unamque particularem substantiam referat; cum autem audit hominem, ad plures quoque referat intellectum quoscumque humanitatem continere novit: atque ideo quoniam humanitas et omnibus hominibus communis est, et in singulis hominibus tota est, æqualiter cuncti homines retinent humanitatem sicut unus homo. Si enim id ita non esset, nunquam specialis hominis definitio particularis hominis substantiæ conveniret. Quoniam igitur hæc ita sunt, idcirco homo quidem dicitur universale quiddam, ipsa vero Platonitas et Plato particulare. His igitur ita positis quoniam universalis illa qualitas et in omnibus potest et in singulis prædicari, cum dicimus homo ambiguum est et dubitari potest utrum de speciali dictum sit an de aliquo particulari, idcirco quod nomen hominis et de omnibus dici potest et de singulis quibusque qui sub humanitatis specie continentur. Quare indefinitum est utrum de omnibus dictum sit id quod diximus homo, an de unaquaque individua hominis et particulari substantia. Hanc igitur qualitatem humanitatis si ambiguitate intellectus separare nitamur, determinanda est, et aut in pluralitatem distendenda, aut in unitatem numeri colligenda. Nam cum dicimus homo indefinitum est utrum omnes dicamus an unum. Sin vero additum fuerit omnis, ut sit prædicatio omnis homo vel quidam, tunc fit distributio et determinatio universalitatis, et nomen quod universale est, id est homo, universaliter proferimus dicentes, omnis homo, aut particulariter dicentes quidam homo, omnis enim nomen universalitatis significativum est. Quocirca si omnis quod universale significat ad hominem quod idem ipsum universale est adiungatur, res universalis, quæ est homo, universaliter prædicatur secundum id quod definitio ei adjicitur quantitatis. Sin vero dictum fuerit, quidam homo, tunc universale, quod est homo, addita particularitate per id quod ei adjectum est quidam, particulariter profertur, et dicitur res universalis prolata particulariter. Sed quoniam particularis est prædicatio, quidam homo, particularis rursus prædicatio Platonis, de uno enim dicitur quidam homo, et de uno dicitur Plato, non eodem modo utraque particulares esse dicuntur. Plato enim unam ac definitam substantiam proprietatemque demonstrat, quæ con-

venire in alium non potest. Quidam homo vero, quod dicitur, particulariter quidem ipsum nomen universale determinat, sed si deesset quidam, id quod dicimus homo universale esset, ac per hoc ambiguum permaneret, quod vero dicimus Plato nunquam esse poterit universale. Nam etsi quando nomen hoc Plato pluribus imponatur, non tamen hoc nomen idcirco erit universale. Namque humanitas ex singulorum hominum collecta naturis in unam quodammodo redigitur intelligentiam atque naturam. Nomen vero hoc quod dicimus Plato multis secundum vocabulum fortasse commune esse videretur; nulli tamen illa proprietas Platonis conveniret, quæ erat proprietatis aut naturæ ejus Platonis qui fuit Socratis auditor, licet eodem vocabulo nuncuparetur. Hoc vero ideo quoniam humanitas naturalis est, nomen vero proprium, positionis. Nec vero hoc nunc dicitur quod nomen Platonis de pluribus non potest prædicari, sed proprietas Platonis. Illa enim proprietas naturaliter de pluribus non dicitur, sicut hominis, et ideo incommunicabilis (ut dictum est) qualitas est ipsa Platonitas, communicabilis vero qualitas universalis quæ et in pluribus et in singulis est. Unde fit ut cum dico, omnis homo, in numerum propositionem tendam; cum vero dico, Socrates aut Plato, non in numerum emittam, sed qualitatem proprietatemque unius in sua individua singulæque substantia constringam ac prædicem. Quare in hoc quoque maxime hæc duæ particularitates, quidam homo, et Plato, distant, quod cum dico Platonem hunc minime dixerim vocabulo designavi, proprietatemque uniuscujusque quem nomino, cum vero dico quidam homo, numerum tantum rejeci, et ad unitatem propositionem redegi. De quo autem dicam, hæc particularitas mihi non subdidit, quidam enim homo potest esse et Socrates et Plato et Cicero et unusquisque singulorum quorum proprietates a se in singularitatis ratione et natura diversæ sunt. Unde commodissime Theophrastus hujusmodi particulares propositiones, quales sunt quidam homo justus, particulares indefinitas vocavit. Partem namque tollit ex homine quod est universale vel vocabulo vel natura. Quæ tamen ipsa sit pars et qua proprietate descripta non determinat nec definit. Unde universale vocavit quod de pluribus naturaliter prædicatur, ut homo, non quod positione, quemadmodum nomen Alexandri de Trojano et de Macedone Philippi filio de pluribus dicitur. Hoc enim positione de pluribus dicitur, illud natura. Et persubtiliter ait, quod in pluribus natum est prædicari. Est enim hæc universalitas naturalis, illam vero nominis reiue proprietatem quæ particularis est singularem vocavit dicens: Plato vero eorum quæ sunt singularia; quod autem secutus est dicens: Necessè est autem enuntiare quoniam inest aliquid aut non, aliquoties quidem eorum alicui quæ sunt universalis, aliquoties autem eorum quæ sunt singularia, hujusmodi est tanquam si diceret: Omnis quidem affirmatio et negatio inesse et non inesse demonstrat. Et quidquid enuntiatur, aut

de eo quod est esse proponitur, ut Plato philosophus est, hæc enim propositio Platoni philosophiam inesse constituit, aut de eo quod est, non inesse, ut Plato philosophus non est: hæc enim a Platone philosophiam dividens, eidem philosophiam non inesse proponit. Ergo quoniam necesse est, aut aliquid alicui inesse dicere, aut aliquid alicui non inesse, illud quoque necesse est ut intelligamus cui inesse aliquid dicimus, aut universale esse, ut cum dicimus homo albus est, albedinem universali rei inesse monstramus, id est homini, aut certe particulare ac singulare, ut si quis dicat, Socrates albus est, albedinem enim Socrati singulari substantiæ et proprietati incommunicabili inesse significavit; sed in singularibus sive affirmetur aliquid, sive negetur, unus oppositionis modus est, quod vim contradictionis obtineat. Nam quoniam singulare atque individuum nulla sectione dividitur, secundum ipsum quoque facta contradictio simplex erit. In his autem quæ in universalibus sunt, non est unus modus contradictionis. Nam cum dico, Socrates homo est, Socrates homo non est, sola huiusmodi oppositio, si omnia illa convenient quæ contra argumentorum importunitatis supra jam dicta sunt, ad faciendam contradictionem idonea reperitur. Sin vero tale aliquid subiectum sit de quo aliquid prædicetur quod sit universale, et in pluribus (ut ipse ait) natum sit prædicari, non est simplex oppositio contradictionis. Sunt enim earum propositionum quæ de universalibus rebus sunt tres differentiæ, una quæ omnes complectitur, ut cum dico, omnis homo animal est; alia quæ ex indefinita multitudine et innumera pluralitate ad unum propositionis vim colligit atque constringit. Hæc huiusmodi est tanquam si quis dicat, quidam homo animal est. Alia vero est quæ neque in pluralitatem propositionem tendit, neque in particularitatem redigit, ut ea quæ sine ulla determinatione proponitur, ut est, homo animal est, homo animal non est: huic enim nec quidam, quod particularitatis, nec omnis, quod est universalitatis, adiungimus. Unde fit ut singularitas simpliciter prædicetur, universalitas vero aliquoties universaliter, ut omnis homo animal est, homo res universalis universaliter prædicata est. Nam cum sit homo universalis, quod ei adjectum est omnis, universalitatem universaliter appellari fecit. Rursus est ut

A in affirmatione et negatione est; aut enim universalem rem universaliter prædicat affirmative, ut omnis homo animal est, aut universalem rem particulariter affirmative, ut quidam homo animal est, aut universalem rem universaliter negative, ut nullus homo lapis est, aut universalem rem particulariter negative, ut quidam homo lapis non est. Oportet autem in his quæ universali determinatione proponuntur in ipsis determinationibus fieri negationem, ut quoniam determinatio universalis rei est universaliter, cum dicimus, omnis homo justus est, si universaliter negabimus, dicamus nullus homo justus est, et quod aio nullus eam universalitatem quæ est omnis intercipit, non eam quæ est homo. Rursus si idem ipsum, omnis homo justus est, negare particulariter velim, dicam non omnis homo justus est, per particularem negationem universalitatis vim interimens. In particularibus vero non ita est. Si enim eam quæ est particularis determinatio universalis rei, ut est quidam homo justus est, negare velim, particulariter dicam, quidam homo justus non est. Hoc autem idcirco fit, quoniam habet quamdam similitudinem atque ambiguitatem utrum universaliter an sit particulariter dictum, si in universalibus propositionibus negativæ partiæ ad prædicationes potius quam ad terminationes ponantur. Si enim contra hanc affirmationem quæ est, omnis homo justus est, ponam hanc quæ dicit, omnis homo justus non est, hæc duas res significare videbitur, et quod nullus homo justus sit, omnem enim hominem justum non esse **C** proposuit, et quod sint quidam homines non justus, omnem enim hominem negavit justum esse. Hoc autem nihil impedit ut aliquis sit injustus, aliquis justus. Nam si aliquis est justus, non repugnat ne vera sit propositio quæ dicit, omnis homo justus est, non enim est justus omnis homo, si alii justus sint, alii vero injusti. Quare quoniam duplicis significationis est, idcirco universalis negationis definitio, quæ est nullus, universalis affirmationis tollit determinationem, quæ est omnis, atque ideo in particularibus negationibus ad ipsam universalitatem affirmationum negatio necesse est apponatur, ut in eo quod est omnis homo justus est, illa est ei opposita negatio quæ est, non omnis homo justus est, non illa quæ est, omnis homo justus non est, ne sit ambiguum **D** utrum universaliter an particulariter neget. Dictum est enim hanc negationem quæ est, omnis homo justus non est, et universalitatis interpretationem designare et particularitatis propositionem. Quoties vero particulare aliquid tollitur, in his non jam ad determinationem, sed ad prædicatum particula negationis apponitur, ut in eo quod est, quidam homo justus est, nullus dicit, non quidam homo justus est. Neque enim hic ad determinationem particularem, quod est quidam, negatio ponitur, sed dicimus quidam homo justus non est, scilicet ad prædicatum quod est justus. Unde etiam ad indeterminatas propositiones, quæ sunt sine omnis, aut nullus, aut alicujus determinatione, ad prædicatum semper

apponitur particula negativa, ut est, homo justus non est. Nemo enim dicit non homo justus est, sed homo justus non est. In singularibus quoque non dico, non Socrates justus est, sed Socrates justus non est, et nisi aliquoties ambiguitas impediret ad prædicatum semper negatio poneretur. Sed omnia quæcunque in determinatione ponuntur, talia sunt, quæ aut totum colligant in affirmativo, ut est omnis, aut totum perimant in negativo, ut est nullus, aut colligant in affirmativo partem, ut est quidam, aut interimant in negativo partem, ut quidam non, aut in negativo perimant totum particulariter, ut est non omnis; sed quidam non et non omnis particulares negationes sunt. Sive enim quis par æm ex toto surripiat, particulare est quod reliquit, quia a totius perfectione discessit. Sive quis totum esse neget sive partem relinquat, rursum particulare est quod reliquum sit. Nam cum dico, quidam homo justus non est, abstuli partem; et rursus cum dico, non omnis homo justus est, cum negavi omnem, aliquem qui justus non esset ostendi. Hæc ergo, non omnis, et quidam, determinationes planissimæ sunt, et communi intelligentiæ subjectæ: has duæ particulares recipiunt negationes, ut ea quæ est quidam non determinationem particularem negat, ea vero quæ est non omnis universalem negat determinationem, sed utraque negationem (ut dictum est) in particularitate constringunt. Quod autem dicimus, nullus, proprium quoddam videtur esse vocabulum, non omnis enim quod dicitur omnem per adverbium negativum quod est non adimit. Rursus cum dicimus quidam non in eo quod est quidam adverbium quod est non additum a subjecto termino particulare separat. Nullus vero in vocabulo ipso quid separet non monstrat, et videtur quodammodo non potius esse negatio quam affirmatio, neque enim adverbium est, nec conjunctio, adverbium namque atque conjunctio declinationibus carent. Nullus vero quod dicimus et generibus subjacet et inflectitur casibus, quid igitur est? an erit nomen? sed nulla negatio nomen esse monstratur. Quid sit ergo tali investigatione querendum est. Videtur enim quod dicitur nullus tale esse tanquam si dicamus nec unus; nam qui dicit nullus homo animal est, tantundem valet quantum nec unus homo animal est. Quod vero dicimus ullus, hoc ab eo diminutivum est quod est unus. Diminutio namque unius ullus est tanquam, si dicerem nullus; ergo plus negat quisque etiam diminutionem neget, ut si quis dicat non modo non habet gemmam quod majus est, verumetiam nec gemmulam quod est minus. Sic ergo qui negare vult etiam unum, plus negat si dicat nec ipsum unius diminutivum illud esse quod dicitur: ut si quis velit dicere nec unum esse hominem in theatro, ita dicat, non modo illic unus homo non est, verum nec ullus. Cum ergo dicimus nullus, ita præponimus tanquam si dicamus nec ullus. Tenet igitur hæc in se determinatio, quæ est nullus, vicem negationis et nominis. Negationis quidem in eo quod est nec, nominis vero

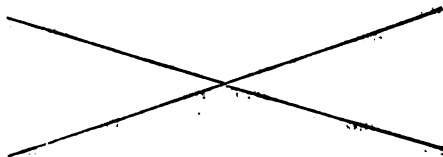
A In eo quod est ullus, quod est diminutivum unius. Ita igitur maxima sit negatio rei parvissimæ quod est unus, si ipsius diminutivum quoque subtrahat, quod est ullus. Quare et omnem et quemdam statim tollit negatio, quæ unus quoque ipsius diminutivum prædicatione subducit, ut ea quæ est nullus homo justus est. Hoc enim tantum est, tanquam si dicat, non ullus homo justus est, hoc idem valet tanquam si dicatur, non unus homo justus est. Quare quoniam de his quoque sufficienter dictum est, ad Aristotelis verba consequenti ordine veniamus.

Si ergo universaliter enuntiet de universali, quoniam est aut non est, erunt hæc contrariæ enuntiationes, dico autem in universali enuntiationem universalem, ut omnis homo albus est, nullus homo albus est.

D Demonstrare oppositionem contradictionis intendit, sed quoniam viam reperiendi ordinemque permiscuit, idcirco nos quoque pauca quædam prius ordinata expositione prædicemus, ne lector confusionis caligine atque obscuritate turbetur. Omnium propositionum quæ sunt simplices, quas categoricas Græci vocant, nos prædicativas dicere possumus, quatuor sunt diversitates. Aut enim affirmatio est, et negatio universalis, ut est omnis homo justus est, nullus homo justus est. Aut affirmatio et negatio particularis, ut est quidam homo justus est, quidam homo justus non est. Aut affirmatio et negatio indefinita, ut homo justus est, homo justus non est. Aut de singulari subjecto affirmatio et negatio, ut Cato justus est, Cato justus non est. Harum vero inter se veritas falsitasque non se habet similiter sed diverse. Et prius de universalibus atque particularibus, id est de his quæ determinatæ sunt dicendum est, post de reliquis disputabitur. Disponatur ergo affirmatio universalis quæ est, omnis homo justus est, et contra hanc negatio universalis, quæ est, nullus homo justus est. Sub his autem, sub affirmatione quidem universali, particularis affirmatio quæ est, quidam homo justus est; sub universali negatione particularis negatio quæ est, quidam homo justus non est. Hoc autem demonstrat descriptio subjecta

Universalis affirmatio.
Omnis homo justus est.

Universalis negatio.
Nullus homo justus est.

Quidam homo justus est,
Particularis affirmatio.

Quidam homo justus non est,
Particularis negatio.

Hæc igitur duæ universalis affirmatio et particularis affirmatio dicuntur subalternæ. Rursus universalis negatio, et particularis negatio dicuntur subalternæ. Idcirco quoniam particularitas semper sub universalitate concludit, in quibus illud est considerandum quod ubi est affirmatio universalis vera, affirmatio quoque particularis vera est, et ubi negatio universalis vera

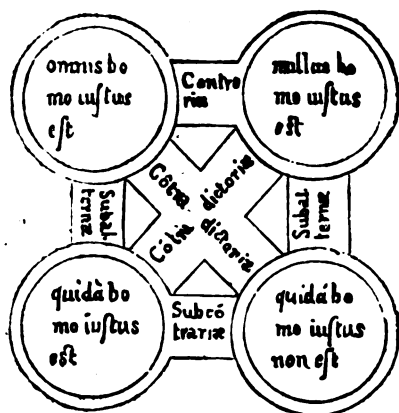
est, particularis quoque negatio vera est. Nam si vera est omnis homo animal est, vera est quidam homo animal est. Et si vera est quoniam nullus homo lapis est, vera est quoniam quidam homo lapis non est. At si falsa sit particularis affirmatio, ut ea quæ est quidam homo lapis est, falsa est universalis affirmatio, omnis homo lapis est. Idem in negatione. Si enim negatio particularis falsa est, ut quidam homo animal non est, falsa est universalis, nullus homo animal est. Ita ut præcedunt universales in vero, eodem modo præcedunt particulares in falso. Dicuntur vero affirmatio universalis et negatio universalis contrariæ. Hoc autem idcirco, quoniam contrariorum huiusmodi natura est, ut longissime a se distent, et si aliquam inter se habeant medietatem, non semper alterum ipsorum subjecto insit, ut album et nigrum non possumus dicere, quoniam omne corpus aut album aut nigrum est; potest enim nec album nec nigrum esse, et utrumque falsum esse quod dicitur, idcirco quoniam medius est color. Quod si non habent medietatem, alterum ipsorum necesse est inhaerere subjectis, ut cum dicimus omne corpus aut quietum esse, aut moveri, horum nihil est medium, et necesse est omne corpus vel consistere vel moveri. Ut autem in eodem simul possint esse contraria, fieri non potest. Neque enim possibile est ut idem album nigrumque sit, quod in affirmationibus et negationibus universalibus apparet. Negativa enim et affirmativa universales plurimum quidem distant a se. Nam quod illa ponit omnibus, illa tollit omnibus et totum negat. Nam quæ dicit omnis homo justus est omnem hominem ponit, quæ dicit nullus homo justus est nihil eorum quæ in humanitatis sunt definitione justum esse concedit. Ita ergo a se longissime discrepant. Adhuc si ea quæ significant habent inter se aliquam medietatem, unam veram, unam falsam esse non est necesse, ut in eo quod est omnis homo justus est, nullus homo justus est. Quoniam potest quædam esse medietas, ut nec nullus homo justus sit, cum sit quidam; nec omnis homo justus sit, cum non sit quidam. Et possunt utraq; falsæ et affirmatio et negatio reperiri. Neque enim verum est aut omnem hominem justum esse, aut nullum hominem justum esse. Quocirca potest fieri ut in his in quibus aliqua medietas invenitur universalis affirmatio et universalis negatio veritatem falsitatemque non dividant, sed utraq; sint falsæ ad exemplum scilicet contrariorum, quæ aliquam inter se continent medietatem. Potest enim in illis fieri ut utraq; contraria possint non inesse subjecto, sicut supra docuimus. In his vero quæ medietate carent, necesse est ut una vera sit semper, altera semper falsa. Ut in eo quod est, omnis homo animal est, nullus homo animal est, hæc propositiones huiusmodi sunt, ut una vera sit et una falsa, idcirco quoniam inter animal esse et non esse nihil interest ad eorum scilicet contrariorum similitudinem quæ medietate carent. In illis enim nec utraque erat alterum inesse subjecto. Sic ergo universalis affirmatio et universalis negatio utraq;

falsæ esse possunt. Ut vero una vera sit, altera falsa, id quoque conceditur; ut utraq; sint veræ fieri non potest, sicut illud quoque verum est, contraria simul esse non posse. Rectissime igitur universalis affirmatio, universalisque negatio contrariæ nominantur. Particularis autem affirmatio quæ est, quidam homo justus est, et particularis negatio quæ est, quidam homo justus non est, universalibus contrariis contrarias proprietates habent. Illæ enim simul veræ esse non poterant; ut vero essent simul falsæ, sæpe aliqua ratione concedebatur. Particulares vero ut utraq; veræ sint evenire potest, ut utraq; falsæ sint fieri non potest: ut in eo quod est, quidam homo justus est, verum est; quidam homo justus non est, id quoque verum est; ut utraq; falsæ sint, inveniri non potest, et in hoc quidem sunt dissimiles contrariis. Similes autem eis videntur quod sicut contrariæ aliquoties verum falsumque dividunt, ut una vera sit, altera falsa, ita quoque et particularis una vera potest esse, altera falsa, ut quidam homo animal est, quidam homo animal non est. Servant autem stabilem incommutabilemque ordinem et similitudinis et contrarietatis. Contrariæ enim quoniam possunt esse utraq; falsæ, in quibuscumque utraq; falsæ contrariæ reperiuntur, in his subcontrariæ utraq; veræ sunt. Sed quoniam utraq; contrariæ veræ inveniri non possunt, ideo utraq; subcontrariæ falsæ nequeunt reperiri, ut in eo quod est omnis homo justus est, nullus homo justus est. Quoniam hæc falsæ sunt, hæc quas sub se continent, particulares veræ sunt, ut est quidam homo justus est, quidam homo justus non est; sed si universales inter se verum falsumque dividunt, et una vera est, et altera falsa, particulares quoque idem faciunt, ut in eo quod est, omnis homo animal est, nullus homo animal est, universalis affirmatio vera est, falsa negatio. Sed cum dico quidam homo animal est, quidam homo animal non est, particularis affirmatio vera est, falsa negatio particularis. Hæc igitur dicuntur subcontrariæ, vel quod sub contrariis positæ sunt, vel quod ipsæ superioribus sub quibus sunt (ut dictum est) contrarias proprietates habent. In hac igitur recta oppositione contrariorum et subcontrariorum in superioribus utrisque falsitas esse potest, nunquam veritas; in inferioribus vero utrisque quidem veritas inesse potest, nunquam falsitas. Sin vero quis respiciat angulares, et universalem affirmationem particulari opponat negationi, universalemque negationem particulari comparet affirmationi, una vera semper, falsa altera reperiatur. Neo unquam fieri potest ut affirmatione universali vera, particularis negatio non falsa sit, vel hæc vera non illam continue falsitas subsequatur. Rursum si negatio universalis vera est, falsa particularis affirmatio; si particularis affirmatio vera est, falsa universalis negatio est. Licet autem hoc et in subiecta descriptione metiri, et in aliis quoque terminis quoscumque sibi mens considerantis affinxerit, idem videbit, nam in eo quod est, omnis homo justus est, quoniam hæc falsa est, vera est,

quidam homo justus non est. Et rursus in eo quod est, nullus homo justus est, quoniam falsa negatio est, vera est affirmatio, quidam homo justus est. Hæc autem universalis affirmatio et particularis negatio quæ sunt angulares, et universalis negatio, et particularis affirmatio, quæ ipsæ quoque sunt angulares, contradictoriæ nominantur. Et hæc illa est quam quærit contradictio in qua una semper vera, altera semper falsa sit. Superioris autem disputationis integrum descriptionis subdidimus exemplar, quatenus quod animo cogitationeque conceptum est oculis expositum memoriæ tenacius infigatur.

Affirmatio universalis.

Negatio universalis.

Affirmatio particularis.

Negatio particularis.

His ergo ita sese habentibus, indefinitas propositiones singularesque videamus, et primum de infinitis disputandum est. Indefinitæ igitur per se veritatem falsitatemque non dividunt; etenim cum dico, homo justus est, homo justus non est, utrasque veras contingit esse indefinitas. Quocirca eas a contradictione separamus: contradictio namque constituitur (ut sæpe dictum est) eo quod nunquam utraqve veræ aut utraqve falsæ reperiri queant, sed una semper verita is, altera falsitatis capax est. Sed quæ universalitatem proferunt indefinitam, illæ definitarum particularium vim tenent. Tale enim est quod dico, homo justus est, tanquam si dicam, quidam homo justus est; et rursus tale est quod dico, homo justus non est, tanquam si dicam, quidam homo justus non est. Hoc illa res approbat, quod quemadmodum definitæ et particulares in aliquibus veræ esse possunt, in aliquibus verum falsumque dividunt, nunquam vero utrasque falsas esse contingit. Ita quoque in indefinitis universale significantibus, utrasque simul veras esse contingit, ut in eo quod dicimus, homo justus est, homo justus non est, utrasque falsas proferre impossibile est, sed unam veram, alteram falsam in his facillime reperimus, in his scilicet terminis qui naturaliter et necessario subjectis substantiis inhaerescunt, vel in his qui inesse non possunt: ut quoniam animal homini ex necessitate inest, si quis dicat, homo animal est, idque negetur, homo animal non est, vel homo lapis est, homo lapis non est, una vera, statim falsa altera reperitur,

atque ideo hæc contra universales universaliter prædicatas faciunt contradictionem. Nam si contra illam quæ est omnis homo justus est ea quæ est homo justus non est, in oppositione constituitur, una semper vera est, altera falsa. Et si contra eam quæ est nullus homo justus est indefinita propositio quæ est, homo justus est opponatur, verum inter se propositiones falsumque distribuunt, sicut definitæ quoque universalium propositiones, secundum particulares atque universales oppositæ quantitates, contradictorias faciunt oppositiones. Quare constat earum quæ universale non universaliter proferunt, et sunt indefinitæ, neque particulare neque universale proferentes, ipsas quidem non semper inter se verum falsumque dividere, particularibus tamen definitis esse consimiles. Singulares vero quæ sunt unum oppositionis modum inter se tenent: has si ad idem subjectum, ad idem prædicatum, ad eandem partem, ad idem tempus, ad eandem relationem, eodem modo proposueris, inter se verum falsumve distribuunt, ut est Socrates justus est, Socrates justus non est. Sunt igitur duæ contradictiones, una quæ fit in universalibus angulariter particularibus contra positis, altera quæ fit in singularibus cum omnibus his quas in sophisticis elenchis exposuit determinationibus oppositis. Quare quoniam quemadmodum se habent propositiones, quoque modo faciant contradictorias oppositiones ostendimus, ad ipsa Aristotelis verba veniamus, in quibus per hæc ante cognita facilis poterit evenire cognitio: Superioris descriptionis intelligentiam plenius notat. Ait enim quando res universalis universaliter designatur, et eam quis universaliter affirmat, si eandem alius universaliter neget, ita sibi met comparatas propositiones esse contrarias. Atque in hoc suam sententiam manifestius ostendit. Ait enim, dico autem universalem enuntiationem in universali, ut omnis homo albus est. Nam cum universalis sit homo, in universali homine universalis est enuntiatio, per quam dicitur omnis homo. Res ergo universalis, id est homo, per omnia quæ est determinatio universaliter prædicata est, et hoc affirmative. Negative vero universaliter ita dicitur, nullus homo albus est, nullus enim universalitas universalitati quæ est homo adjecta est; hoc modo igitur universale universaliter enuntiantes affirmatio et negatio contrariæ sunt, sicut et ipse testatur, et nos superiori expositione digessimus.

Quando autem de universalibus non universaliter, non sunt hæc contrariæ, quæ autem significantur est esse aliquando contraria. Dico autem non universaliter enuntiare de his quæ sunt universalia, ut est albus homo, non est albus homo; cum enim universale sit homo, non universaliter utitur enuntiatione. Omnis namque non universale significat, sed quoniam universaliter.

Volenti indefinitam propositionem qualis esset ostendere, non modo auferenda fuit ab universali termino universalis determinatio, verum etiam particularis, et oportuit dici hoc modo. Quando autem

in universalibus non universaliter neque particulariter, non sunt contrariæ. Nunc autem quoniam non addidit neque particulariter, videtur non de indefinitis, in quibus neque universalitas, neque particularitas adest, sed tantum de particularibus loqui, a quibus solum universale non etiam particulare subtrahit, sed quid velit ostendere ipse convenientibus exemplis edocuit. Non enim posuit exempla particularis propositionis, sed indefinitæ. Ait enim, dico autem non universaliter enuntiare in his quæ sunt universalia, ut est albus homo, non est albus homo. Quod si particularem monstrare voluisset, ita diceret ut est quidam homo albus, non est quidam homo albus. Sed quoniam per exemplum quid vellet ostendit, nos quoque superiori propositioni quæ est: Quando autem in universalibus non universaliter, deesse putemus aut particulariter, ut et particularitatem et universalitatem ex tota auferat dictione, ut post exempla docuerunt non eum loqui de particularibus sed de indefinita. Quare hoc dicit, ut si neque universales sint propositiones neque particulares, quod subaudiendum est, illæ non sunt contrariæ, sunt enim contrariæ quæ universaliter universalem terminum proponunt. Indefinitæ vero ad universalem terminum universalem determinationem non habent. Idcirco autem ab indefinitis universalitatem solam et non particularitatem quoque sejunxit, quod indefinitas propositiones a contrariis solum, non etiam a particularibus segregabat. Quod autem dico tale est: si vellet ostendere indefinitas propositiones, proprie diceret indefinitas neque particulares esse, neque universales; quæ autem in universali neque universaliter neque particulariter proponuntur, id est quæ neque universales sunt, neque particulares indefinitæ sunt. Nam quæ neque universales sunt neque particulares, hæ neque contrariæ sunt neque subcontrariæ. Subcontrariæ quidem idcirco non sunt, quia non habent additam particularem determinationem, idcirco vero contrariæ non sunt, quia determinatio universalis in his non est. Nunc autem cum tantum vellet ostendere eas contrarias non esse, de subcontrariis vero in præsentī vellet omittere, has esse indefinitas dixit, quæ universale determinatum universaliter non habent, ut scilicet has non esse contrarias intelligeremus. Idcirco vero non adjecit particularitatem eas non habere, quoniam a solis contrariis separare indefinitas volebat, non etiam a subcontrariis. Ergo si indefinitas a contrariis et subcontrariis separare voluisset, ita diceret: Quando autem in universalibus non universaliter nec particulariter, non sunt contrariæ neque subcontrariæ. Sed quoniam non eas volebat nunc non esse subcontrarias demonstrare, sed tantum non esse contrarias, idcirco ei dico quod est, quando autem in universalibus, non universaliter non addidit, vel particulariter; hoc enim si addidisset, ad subcontrarias tenderet, de quibus nihil est additum; quare hoc dicit: hæ quæ indefinitæ sunt, quoniam non habent universalitatem, contrariæ non sunt. Sed cum per se

A quidem contrariæ non sunt, possunt tamen quædam significare contraria. Hoc quid sit multipliciter expostionum sententiis expeditur. Herminius namque dicit idcirco indefinitas posse aliquando significare contraria, cum ipsæ careant contrarietate, quippe quæ universalium rerum sunt, additum tamen universale non habent, in solis his quibus ea quæ affirmantur aut negantur subjecto naturaliter insunt: ut cum dicimus homo rationalis est, homo rationalis non est, quoniam rationalitas huiusmodi est quæ in natura sit hominis. Et affirmatio et negatio inter se verum falsumque dividunt, et quodammodo ab his contraria designantur. Sed nihil hoc attinet ad contraria significanda in his quæ sunt indefinita. Nam etiam particulares ipsæ quoque in talibus verum falsumque dividunt, ut est quidam homo rationalis est, quidam homo rationalis non est; has igitur secundum Herminum videmus posse significare contraria. Cur ergo dixit in his quoque quoniam quidem contrariæ non sunt, quæ autem significantur est esse contraria? Alexander autem hoc dicit: quoniam indefinitæ sunt hæ, nihil eas, inquit, prohibet sicut ad particulares ita quoque ad universales reducere, quæ videntur esse contrariæ, ut in eo quod est homo animal est, homo animal non est, quoniam hæ propositiones indefinitæ sunt, possunt accipi quasi contrariæ. Nam si dicimus, homo animal est, potest ita accipi tanquam si dicatur, omnis homo animal est; et rursus; homo animal non est, ita audiri potest tanquam si dicatur, nullus homo animal est. Cum autem dicitur homo ambulat, homo non ambulat, non ad contrarias sed ad subcontrarias mens ducitur auditoris. Quocirca possunt indefinitæ aliquando significare contraria, quoniam eo ipso quod sunt indefinitæ nihil eas prohibet ad contrariorum significationem universaliumque reduci. Et hæc quidem sententia habet aliquid rationis, non tamen integre id quod ab Aristotele dicitur ostendit, et meliorem sententiam sponte rejicit, quam Porphyrius approbavit. Sunt enim quædam negationes quæ intra se affirmationis ejus quam negant retineant contrarietatem, ut in eo quod est, sanus est, et non est sanus, id quod dicitur non est sanus significat æger est, quod est contrarium sano esse. Rursus cum dicimus, homo albus est, si contra hanc negamus per eam quæ dicit homo albus non est, significare poterit quoniam homo niger est, nam qui niger est albus non est, sed nigrum esse et album non esse contrarium est. Quare significant quædam negationes affirmationesque contraria, sed hoc non semper, nam in eo quod est homo ambulat, homo non ambulat, nullum contrarium continetur. Ambulationi enim nihil est contrarium, atque ideo dicit: constat duas has quidem contrarias non esse, idcirco quod cum sunt universales, non universaliter enuntientur. Posse autem aliquoties contraria significare, cum intra negationem contrarium affirmationis includatur. Aspasius vero et Alexander hanc posteriorem non probant. Nos vero dicimus non quidem Alexandri sententiam abhorrire ratione,

sed hanc Porphyrii esse meliorem. Nam quod ait, quando autem in universalibus, non universaliter, non sunt contrariae, quæ autem significantur est esse contraria, ab Alexandro non est expositum, sed tantum dictum quando possint esse propositiones ipsæ contrariae. A Porphyrio vero diligenter est expositum quando ea quæ significantur possint esse contraria. Quod ipse Aristotelis textus expressit, quanquam Alexander quoque eandem quam Porphyrius exposuit viderit expositionem. Eam tamen (ut dictum est) sponte reiecit, et sibi huiusmodi expositionis confirmavit sententiam displicere. Mihi vero aut utraque nec piendæ expositiones videntur, aut melior iudicanda posterior, hoc enim ipse quoque Aristoteles quodammodo subter ostendit cum dicit: Simul enim verum est dicere quoniam est homo albus, et non est homo albus, et est homo probus, et non est homo probus: si enim turpis est, non est probus; et si sit aliquid, etiam non est. Cujus quidem loci quæ sit expositio, cum ad id venerimus, demonstrabimus. Cognoscendum autem est et memoria retinendum quod quæcunque propositiones universales universaliter fuerint prædicatae, si hæc affirmativa, illæ vero sint negativæ, semper utrasque esse contrarias, si nihil æquivocationis, aut temporis, aut aliquorum quæ supra determinata sunt, ad faciendam oppositionem contrarietatis impediatur. Non tamen omnes quæcunque contrariae sunt, hæc aut in universalibus universaliter ponunt enuntiationem, aut una affirmativa est, altera negativa, ut in eo quod est, Socrates sanus est, Socrates aeger est. Hic enim neque in universali universalitas posita est, neque rursus una est affirmatio, altera negatio, sed sunt contrariae propositiones. Contraria enim sunt quæ significant: quocirca rectissime dictum est, quod quæcunque in universalibus universaliter enuntiantur, si una earum esset affirmativa, altera negativa, statim naturaliter essent contrariae. Quæ autem contrariae essent, non necesse est eas vel universale universaliter enuntiare, vel unam esse affirmativam, alteram negativam. Sed aliquoties quidem posse hæc esse contrarias, quæ universale in universalibus non significant, sed hoc in his tantum quæ essent in subjecto de quo sit affirmatio naturalis, ut in eo quod est animal, et homo. Cum dicimus homo animal est, homo animal non est, quoniam in natura hominis animal est, idcirco hæc affirmans illa negans videntur esse contraria, quanquam illi nulla determinatio neque particularitatis neque universalitatis addatur.

In eo vero quod universale prædicatur, id quod est universaliter prædicare, non est verum; nulla enim affirmatio erit vera in qua universale prædicatum universaliter prædicetur, ut, omnis homo est omne animal.

Quod dicit huiusmodi est, omnis propositio simplex duobus terminis constat: his sæpe additur aut universalitatis aut particularitatis determinatio, sed ad quam partem hæc determinationes addantur exponit. Videtur enim Aristoteli prædicato termino determinationem non oportere conjungi. In hac enim propositione quæ est, homo animal est, quæri-

atur subjectumne debeat cum determinatione dici, ut sit omnis homo animal est, an prædicatum, ut sit homo omne animal est; an utrumque, ut sit omnis homo omne animal est. Sed neutrum eorum quæ posterius dicta sunt, fieri oportet: namque ad prædicatum nunquam determinatio iungitur, sed ad subjectum tantum, neque enim verum est dicere omne animal omnis homo est; idcirco quoniam omnis prædicatio, aut major est subjecto, aut æqualis, ut in eo quod dicimus, omnis homo animal est, plus est animal quam homo. Et rursus in eo quod dicimus homo risibilis est, risibile æquatur homini; ut autem sit minus prædicatum, atque angustius subjecto, fieri non potest. Ergo in his prædicatis quæ subjecto maiora sunt, ut in eo quod est animal, perspicue falsa est propositio, si determinatio universalitatis ad prædicatum terminum ponitur. Nam si dicamus, homo est animal, animal quod majus est homine per hanc determinationem ad subjectum hominem usque contrahimus, cum non solum ad hominem, sed ad alia quoque nomen animalis possit aptari. Rursus in his quæ æqualia sunt idem evenit. Nam si dicam omnis homo omne risibile est, primum si ad humanitatem ipsam referam superfluum est adjicere determinationem. Quod si ad singulos quosque hominum, falsa est propositio; nam cum dico omnis homo omne risibile est, hoc videor significare, singuli homines omne risibile sunt, quod fieri non potest. Non igitur ad prædicatum, sed ad subjectum determinatio ponenda. Verba autem Aristotelis hoc modo sunt, et ad hanc sententiam ducuntur: in his prædicatis quæ sunt universalis, his adjicere universale aliquid, ut universale prædicatum universaliter prædicetur, non est verum, hoc enim est quod ait: In eo vero quod prædicatur universale, id est quod habet prædicatum universale, ipsum universale prædicatum universaliter non est verum. In prædicato enim universali, id est quod universale est et prædicatur, ipsum prædicatum, quod universale est, universaliter prædicare, id est adjecta determinatione universalitatis, non est verum; neque enim potest fieri ut ulla sit affirmatio vera in qua de universaliter prædicato universalis determinatio prædicetur. Hisque rei notionem exemplo aperit dicens, ut omnis homo omne animal est; hoc autem quam sit inconveniens, supra jam diximus.

DE REGULIS OPPOSITORUM.

Opponi itaque dico affirmationem negationi contradictoria quæ universaliter significat ei quæ non universaliter, ut omnis homo albus est, non omnis homo albus est; nullus homo albus est, quidam homo albus est: contrariae vero universalem affirmationem et universalem negationem, ut omnis homo justus est, nullus homo justus est. Quocirca hæc quidem impossibile est simul esse veras, his vero oppositas contingit aliquando in eodem, ut non omnis homo albus est, et quidam homo albus est.

Quæ sit integra contradictio, his verbis ostendit. Ait enim illam esse oppositionem contradictoriam quæcunque dicit non esse universaliter rem universa-

lem contra eam quæ rem universalem universaliter proponit, atque hæc est quod ait : Opponi autem affirmationem negationi dico contradictorie, quæ universaliter significat, eidem quæ non universaliter, ut ei quæ est omnis homo justus est opponitur ea quæ universale significat non tamen universaliter, ut ea quæ est, quidam homo justus non est : hominem enim universalem significat non universaliter, ut cum dicit, non omnis homo justus est, hæc est contradictoria oppositio, ut si sit universalis affirmatio, sit particularis negatio ; si sit universalis negatio, sit particularis affirmatio. Angularæ enim (ut dictum est) solæ faciunt contradictionem, verba igitur se obscure habent, sed sententia manifesta est ; dicit enim ille aponi contradictorie affirmationem negationi, vel negationem affirmationi, quæcumque id quod res altera universale universaliter significaret, eidem significaret, non universaliter quod est et universale, ut in his quæ supra diximus ; et ut hæc quæ est, omnis homo justus est, rem universalem universaliter significavit, illa quæ est non omnis homo justus est, eidem affirmationi opposita, de universali homine non universaliter negavit, dicens non omnis homo justus est. Rursus ea quæ dicit, nullus homo justus est, rem universalem universaliter negavit dicens nullus. Ea vero quæ dicit, quidam homo justus est, rem universalem particulariter affirmavit, et non universaliter ; hominem enim quemdam justum esse proposuit, sed hominem non universaliter enuntiavit rem universalem. Persequitur ergo omnes proprietates propositionum. Ait enim : contrariæ vero universalem affirmationem, et universalem negationem. Sicut enim supra dixit eas quæ universaliter universale significarent, vel in affirmatione, vel in negatione esse contrarias, ita nunc quoque idem repetit contrarias esse dicens universalem affirmationem universalemque negationem ; earumque ponit exempla, quæ universales utraque esse monstrarent, ut omnis homo justus est, nullus homo justus est. Horum autem quæ proprietas esset proposuit dicens : hujusmodi propositiones impossibile esse utrasque sibi in veritate invicem consentire, quæ autem his essent oppositæ contingere utrasque veras esse. Sunt autem oppositæ his utraque particulares, universali enim affirmationi particularis negatio opponitur, et universali negationi particularis affirmatio opposita est. Quocirca hæc duæ particulari negatio et affirmatio, quæ oppositæ sunt affirmationi et negationi universalibus angulariter, hæc possunt aliquando esse veræ et in eodem, ut in eo quod est, quidam homo justus est, quidam homo justus non est ; sed quidam homo justus est opposita est ei quæ est nullus homo justus est ; illa vero quæ est quidam homo justus non est opposita est ei quæ est omnis homo justus est. Sed utraque inter se quidem, quidam homo justus est, et quidam homo justus non est, in veritate consentiunt. Hoc est ergo quod ait : Illi vero oppositæ contingit in eodem casu designat exemplis, ut non omnis homo albus est,

A est quidam homo albus. Positis igitur duabus propositionibus, affirmatione universali, et universali negatione, ars danda est quatenus earum inveniantur opposita. Opposita autem dico contradictorie, non contrarie, neque ullo modo alio. Sit enim hæc affirmatio, omnis homo justus est, et hæc negatio, nullus homo justus est, contra affirmationem quæ est omnis homo justus est videntur esse negationes hæc, una nullus homo justus est, altera quidam homo justus non est, altera non omnis homo justus est, et postrema indefinita, homo justus non est. Quæ harum igitur contra eam quæ est omnis homo justus est contradictione constituitur. Contradictoriam autem voco oppositionem in qua affirmatio et negatio neque utraque veræ sint, neque falsæ utraque, sed una semper vera, altera falsa. Si ergo opponatur contra eam quæ est omnis homo justus est, ea quæ est nullus homo justus est, universalis scilicet negatio, non est oppositio contradictoria, utraque enim falsæ sunt. Si vero ponatur ea quæ est, homo justus non est, indefinita, nec ipsa quoque facit oppositionem ; quoniam enim indefinita est, potest aliquoties pro universali negatione pro expectatione auditoris intelligi. Quocirca nec ipsa facit oppositionem, si enim hoc modo audita sit, cum ita accipitur ut contraria, simul eas falsas inveniri contingit. Restat ergo ut aut ea sit quæ est non omnis homo justus est, aut ea quæ est quidam homo justus non est. Sed hæc sibi consentiunt. Idem enim dicit qui proponit quidam homo justus non est, et idem qui dicit non omnis homo justus est. Nam si quidam homo justus non est, non omnis homo justus est ; et si non omnis homo justus est, quidam homo justus non est. Quare utraque particulares negationes contradictorie opponuntur contra universalem affirmationem. In his enim neque veræ utraque sunt, neque utraque falsæ, sed una vera, altera falsa. Rursus sit negatio universalis ea quæ est, nullus homo justus est. Contra hanc videntur oppositæ affirmationes, hæc omnis homo justus est, homo justus est, quidam homo justus est : sed contra hanc quæ est nullus homo justus est si opponatur ea quæ est omnis homo justus est, possunt utraque esse falsæ ; quare non opponuntur contradictorie. At vero etiam ea quæ dicit homo justus est, quoniam indefinita est, potest ita in aliquibus intelligi tanquam si dicat, omnis homo justus est. Quod si sic est, poterit aliquando cum ea negatione quæ est nullus homo justus est simul esse falsa ; quare non est opposita. Relinquitur ergo ut ea quæ est quidam homo justus est contra eam quæ est nullus homo justus est contradictorie videatur opposita. Angulariter igitur requirendæ sunt, ut contra universalem affirmationem illa opponatur quæ sub universali negatione est, contra universalem negationem illa contradictorie constituitur quæ est sub universali affirmatione, quod scilicet volens Aristoteles ostendere sic ait :

Quæcumque igitur contradictiones universalium sunt universaliter, necesse est alteram esse veram, vel falsam.

sam. Et quæcunque in singularibus sunt, ut est Socrates albus est, non est Socrates albus.

In illis enim quæ contradictoriæ sunt universalibus universaliter prædicatis, in his verum semper falsumque dividitur; contradictoriæ autem sunt universalis affirmationis particularis negatio, et universalis negationis particularis affirmatio. In his igitur una semper vera, altera semper falsa. Atque hoc est quod ait: Quæcunque igitur contradictiones sunt universalium universaliter. Et hic distinguendum est, ut intelligatur sic, quæcunque igitur contradictiones sunt universalium propositionum universaliter propositarum, necesse est alteram veram esse, alteram falsam. Et in his primum dividitur veritas falsitasque, quæ sibi et quantitate et qualitate oppositæ sunt, qualitate quod illa negatio est, illa affirmatio; quantitate quod illa universalis, illa particularis est. Secundo autem modo in iis quæ sunt singularia, si nullæ argumentorum nebulæ sint, veritas falsitasque dividitur, ut in eo quod est Socrates albus est, Socrates albus non est; una enim vera est, altera falsa est, si (ut dictum est) nulla ambiguitas æquivocationis impediatur.

Quæcunque autem universalium non universaliter, non hæc quidem semper vera est, illa vero falsa. Simul enim verum est dicere quoniam est homo albus, et non est homo albus, et est homo probus; et non est homo probus. Si enim turpis est, non probus est, et si fit aliquid, etiamnum non est. Videbitur autem subito inconveniens esse, idcirco quoniam videtur significare non est homo albus, simul etiam quoniam nemo homo est albus. Hoc autem neque idem significat, neque simul necessario.

Propositiones eas quæ in universalibus non universaliter proferuntur, non semper veras esse, vel falsas conatur ostendere, hoc autem per contraria monstrat. Ea enim propositio quæ est homo albus est, et hujus negatio quæ est homo albus non est, hoc modo ostenduntur verum et falsum inter se interdum non posse dividere. Nam si verum est ut hæc duæ affirmationes, est homo albus et est homo niger, utraq; uno tempore veræ sint, verum est quoque affirmationem indefinitam et indefinitam negationem utrasque veras aliquoties inveniri. Nam si verum est quoniam est homo albus, verum itidem est quoniam est homo niger: nam cum Gallus sit candidus, Æthiops nigerrimus invenitur simul. Ergo verum est dicere quoniam est homo albus et est homo niger: sed qui niger est albus non est; simul ergo verum est dicere quoniam est homo albus, et non est homo albus. Idem quoque de probo et turpi. Nam si verum est dicere quoniam est homo probus, si quis hoc de philosopho dicat, et rursus quoniam est homo turpis verum est si quis hoc de Sylla diceret, verum esset utrumque, et quoniam est homo probus, et est homo turpis; sed qui turpis est, probus non est. Simul igitur verum est dicere quoniam est homo probus, et non est homo probus. Sed videbitur fortasse aliquid sibi dixisse contrarium, et difficilior procedat ostensio quæ per hujusmodi exem-

A pla proponatur quæ contraria esse videantur. Albus enim et niger, probus et turpis contraria sunt, et fortasse dubitet quidam utrum uno tempore contraria hæc in aliquibus valeant reperiri. Sed adjecit exemplum aliud, quod cum contraria non sint, tamen ex eo sicut in contrariis quoque negatio procreatur: ut si quis dicat, est homo probus, et alius dicat, fit homo probus, si quis vel alio docente, vel seipso corrigente aliqua disciplina rationis eniteat. Nihil ergo contrarium habet esse probum, et fieri probum; neque enim ita contrarium est, ut esse hominem probum, et esse hominem turpem. Quare si nihil contrarium habet, dubium non est quin simul esse possint. Sed quod fit, inondum est adhuc cum fit quare nondum est probus qui fit probus. Sed verum est dicere cum eo quod est: est homo probus, quoniam fit homo probus; sed qui fit probus homo, non est probus homo. Verum est igitur dicere simul quoniam est homo probus, et non est homo probus, licet non invalida exempla sint posita de contrariis. Nihil enim prohibet uno tempore contraria aliis atque aliis inesse subjectis: quocirca constat indefinitas per id quod in exemplis supra posuit simul aliquoties veras videri, et non semper inter se verum falsumque parti. Quod vero ait: videbitur autem subito inconveniens esse, idcirco quoniam videtur significare non est albus homo, simul etiam quoniam nemo homo albus est, hujusmodi est. Dixit enim propositionem affirmationis, eam quæ dicit est homo albus, veram posse esse cum ea quæ dicit non est homo albus. Nunc hoc notat: Videtur, inquit, aliquoties inconveniens esse, et incongruum dicere eam quæ dicit est homo albus et eam quæ est non est homo albus simul veras esse posse, idcirco quod ea quæ est non est homo albus emittit imaginationem quamdam quod significet quoniam nullus homo albus est. Videtur enim negatio hujusmodi quæ est, non est homo albus, illud quoque significare simul quoniam nullus homo albus est: ut si quis dixerit, non est homo albus, hoc eum dixisse putandum sit quoniam nullus homo albus est. Hoc autem, inquit, id est, non est homo albus, et rursus nullus homo albus est, neque idem significant, neque semper simul sunt. Nam qui dicit nullus homo albus est, universalem determinans negationem, de universalitate proponit. Qui vero dicit, non est homo albus, non omnino de tota universalitate negat, sed ei tantum sufficit de particularitate negasse; atque ea quæ est nullus homo albus est, si unus homo albus fuerit, falsa est. Ea vero quæ dicit non est homo albus, si unus homo albus non fuerit, vera est; quare non significat idem. Dico autem quoniam nec omnino quotiescunque dictum fuerit quoniam non est homo albus, mox significat quoniam nullus est homo albus. Nam cum dico nullus homo albus est, hæc eadem significat quoniam non est homo albus. Universalis enim intra se continet indefinitam. Cum autem dicimus non est homo albus, non omnino significat quoniam nullus homo albus est, indefinita enim non

intra se continet universalem. Superius namque A monstravimus quod indefinitæ vim particularium obtinerent. Quare si cum est universalis negatio, est indefinita negatio, cum vero est indefinita negatio, non omnino est universalis negatio, non convertitur secundum subsistendi consequentiam; quare non sunt simul. Quæ enim non convertuntur, simul non sunt, ut nos Prædicamentorum liber edocuit; quare neque idem significant negationes non est homo albus et nullus homo albus est, neque simul sunt, quoniam non convertuntur ad consequentiam subsistendi. Syrianus tamen nititur indefinitam negationem vim definitæ obtinere negationis ostendere, et hoc multis probare nititur argumentis, Aristotele maxime reclamante; neque hoc tantum suis, sed Platonicis quoque Aristotelicisque rationibus, probare contendit, eam quæ dicit non est homo justus hujusmodi esse qualis est ea quæ dicit nullus homo justus est. Sed nos Aristotelicæ auctoritati servientes id quod ab illo veraciter dicitur approbamus. Nam quod Syrianus dicit indefinitam quidem affirmationem particularis obtinere vim, indefinitam vero negationem universalis, quam mendaciter diceretur, quamque utraq; in particularibus rectissime proponerentur, et supra monstravimus, et in his libris quos de Categoricalis Syllogismis composuimus, idque in libro primo diligenter expressimus. Nunc nobis ipse quoque Aristoteles testis est, et Syrianus facillima ratione vincitur, quod in Analyticis quoque ex duabus indefinitis dicitur non posse colligi syllogismum, cum ex affirmativa particulari et negativa universali particularis negativa possit esse collectio. Quod si indefinitæ affirmatio et negatio negationis universalis et particularis affirmationis vim obtinerent, nunquam Aristoteles diceret has propositiones non colligere syllogismum. Sed illud verius est, quoniam ex duabus particularibus nihil in qualibet propositionum complexione colligitur, quod in his propositionibus quæ indefinitæ sunt nihil colligi dixit, quia particularium vim propositiones indefinitas arbitratus est obtinere. Quare multis modis Syriani argumenta franguntur. Sed nos expositionis cursum ad sequentia convertamus.

Manifestum est autem quoniam negatio una unius affirmationis est, idem enim oportet negare negationem quod affirmatio affirmavit, et de eodem, vel de aliquo singularium vel de aliquo universalium, vel universaliter vel non universaliter. Dico autem, ut est Socrates albus, non est Socrates albus. Si autem aliud aliquid de eodem, vel de alio idem, non opposita erit, sed ab ea diversa. Huic autem quæ est omnis homo albus est contradicirilla quæ est non omnis homo albus est; illi autem quæ est aliquis homo albus est illa quæ est nullus homo albus est; illi autem quæ est homo albus est illa quæ est non est homo albus.

Hinc quoque apparet affirmationem indefinitam et indefinitam negationem non semper unam in veritate, aliam in falsitate consistere. Atque hinc docetur indefinitam negationem non idem valere quod

universalis negatio potest, et est alia universalis, alia indefinita negatio. Nam si unicuique affirmationi una negatio videtur opponi, cumque diversæ sint ea affirmatio quæ dicit est homo albus et ea quæ dicit est quidam homo albus, diversas quoque habebunt in negationibus enuntiationes, et illa quidem quæ indefinita est affirmatio habebit indefinitam negationem, ut ea quæ dicit est homo albus huic opponitur non est homo albus. Ea vero quæ dicit est quidam homo albus negationem habebit oppositam eam quæ dicit nullus homo albus est. Quare si particularis affirmatio definita et rursus affirmatio indefinita a se ipsæ diversæ sunt, illud verum est, oppositas quoque contradictoriæ negationes habere dissimiles. Quare ea quæ est nullus homo justus est diversa est ab ea quæ dicit homo justus non est, atque hoc nunc Aristoteles exsequitur. Ait enim unam semper negationem contra unam affirmationem posse constitui, et ejus causam conatur ostendere, quod omnis negatio eosdem terminos habet in enuntiatione, sed enuntiandi modo diversa est. Nam quod ponit affirmatio id aufert negatio; et quod illa prædicatum subjecto jungit, hoc illa dividit atque disjungit. Quare si idem subjectum, idem prædicatum in negatione sit, quod affirmatio ante posuerat, non est dubium quin unius affirmationis una negatio videatur. Nam si duæ sint, aut subjectum alterum mutatur est, aut prædicatum. Sed quæcunque sunt hujusmodi non sunt oppositæ, hoc enim est quod ait: Si autem aliud aliquid, vel de alio idem, non opposita, sed erit ab ea diversa. Sensus enim hujusmodi est: Si negatio aliud aliquid prædicando neget quam in affirmatione fuit, ut si sit affirmatio est homo albus, negatio dicat non est homo justus, aliud prædicavit in negatione quam in affirmatione fuerat constitutum; vel si de alio subjecto quam in affirmatione fuerat idem quod in affirmatione fuerit dixerit prædicatum, ut si affirmatio sit est homo justus, negatio respondeat non est leo justus, idem prædicatum est, subjecta sunt diversa. Si ergo vel aliud aliquid prædicet in enuntiatione propositio, vel de alio subjecto prædicet idem quod affirmatio ante posuerat, non erunt illa affirmatio negatioque oppositæ, sed tantum a se diversæ; neque enim se perimunt. Et hanc rem demonstrativam addidit, et quæ esset argumentum unius affirmationis præter unam negationem esse non posse, sive in singularibus, ut in eo quod ipse dicit exemplo, est Socrates albus, non est Socrates albus; sive in universalibus universaliter prædicatis, cum his particulares in oppositione contradictoriæ constituuntur, ut in universali universaliter affirmativa, omnis homo albus est, in universali particulariter negativa prædicetur, non omnis homo albus est; illi vero quæ est in universali particulariter affirmativa quidam homo albus est opponatur universalis universaliter propositio negativa nullus homo albus est; illi vero quæ in universali non universaliter affirmativa est est homo albus illa quæ in universali non universaliter negativa est non est homo albus, ut quod ait vel de

aliquo singularium ad hæc pertinet exempla, est Socrates albus, non est Socrates albus. Quod autem secutus est, vel de aliquo universalium universaliter, id illa exempla dictum esse videbitur quæ sunt, omnis homo albus est, non omnis homo albus est, aliquis homo albus est, nullus homo albus est. Quod verò addidit, vel non universaliter, scilicet in universalibus, ad illa exempla retulit quæ sunt, homo albus est, homo albus non est.

Quod igitur una affirmatio uni negationi opponitur contradictoria, et quæ sunt hæc, dictum est, et quod sunt aliæ contrariæ. Et quæ sint hæc, dictum est, et quod non omnis vera vel falsa contradictio, et quare, et quando vera vel falsa.

Illic igitur omnia rursus brevissime repetit dicens jam se divisisse quod iam uni negationi una affirmatio esset opposita, et hoc non quodlibet modo sed contradictoriæ, in quibus scilicet verum falsumve divideretur. Dixisse etiam commemorat quæ essent hæc quas contradictorias nominaret, dixit autem esse angulares affirmativam universalem, et negativam particularem, rursus affirmativam particularem et negativam universalem. Disservi quoque, inquit, et quoniam aliæ sunt contrariæ, aliæ contradictoriæ, non enim eadem sunt contrariæ quæ sunt contradictoriæ. Contrariæ enim sunt universalis affirmatio, universalisque negatio. Exposui illud quoque, inquit, quoniam non omnis vera vel falsa est contradictio, nunc autem contradictionem non illam proprie, sed communiter de his dixit quæ sunt oppositæ, sive contrario modo, sive subcontrario. Hæc namque non semper verum inter se falsumque dividebant, ut una semper est vera, alia falsa, poterat enim fieri ut contrariæ simul invenirentur falsæ, subcontrariæ simul veræ. De his autem quæ propriæ contradictoriæ sunt dehinc sequitur et se jam exposuisse commemorat, et quare una vera, altera falsa est, et quando. Idcirco enim universalis affirmatio particulari negationi in contradictione opponitur, quod in omnibus a se ipsæ diversæ sunt et qualitate et quantitate. Illa enim est affirmatio, illa negatio, illa universalis, illa particularis. Ideo ergo aut utraqque falsæ, aut utraqque veræ inveniri non possunt. Quando autem ita fuerit, constat unam veram esse, alteram falsam, atque hoc est quod ait, et quare et quando vera vel falsa dictum est, scilicet memorans quare oppositio et quando una semper sit vera, altera falsa, tunc utique quando angulariter constituuntur, idcirco quoniam et quantitate a se propositiones et qualitate diversæ sunt. Nobis autem dicendum est quando oppositiones contrariæ vel subcontrariæ, aut utraqque illæ simul falsæ sint, aut utraqque illæ simul veræ, aut una falsa, alia rursus inveniat veræ. In contrariis enim si ea quæ non sunt naturaliter prædicentur, utraqque sunt falsæ ut albedo, quoniam naturaliter homini non inest, utraqque falsæ sunt quæ albedinem prædicant. Falsum est enim, omnis homo albus est, et falsum est, nullus homo albus est. Sed quando illæ ambæ falsæ sunt, veræ sunt subcontrariæ, ut est, quidam homo albus

est, quidam homo albus non est. Quod si quid naturale prædicetur in contrariis, affirmatio vera est, falsa negatio, ut quoniam naturale est homini esse animal, vera est ea quæ dicit, omnis homo animal est, falsa est quæ dicit, nullus homo animal est. Eodem quoque modo in subcontrariis vera est affirmatio, falsa negatio. Sin vero aliquid impossibile prædicatur, falsa est affirmatio, vera negatio, ut quoniam impossibile est hominem lapidem esse. Si dicamus, omnis homo lapis est, falsum est, nullus homo lapis verum est. Eandem quoque vim retinet subcontrarii natura, affirmatio enim hæc falsa est, vera negatio.

DE AFFIRMATIONE ET NEGATIONE UNA.

Una autem affirmatio et negatio est, quæ unum de uno significat, vel cum sit universale universaliter, vel non similiter, ut omnis homo albus est, non omnis homo albus est, est homo albus, non est homo albus, nullus homo albus est, quidam homo albus est, si album unum significat.

Ea quæ sunt a nobis diligenter superius exposita, nunc ipse clarius monstrat. Diximus namque unam propositionem esse quæ unam quolibet rem significaret et non plurimas, ita ut nec æquivocum subjectum haberet, nec æquivocum prædicatum. Una enim propositio sic fit: Nunc hoc dico, una propositio est quæ unam rem significat, id est, quæ nequæ æquivocum habet subjectum, neque prædicatum, sive autem universalis sit affirmatio, sive universalis negatio, sive particularis negatio, sive particularis affirmatio, sive indefinite utraqque, sive contra se angulariter ponantur; una illa propositio est, quæ unam rem in affirmatione vel negatione significat. Sed hic quæstio est quemadmodum universalis affirmatio unam rem significare possit, cum universalitas ipsa non de uno, sed de pluribus prædicetur. Nam cum dico, omnis homo albus est, singulos homines qui plures sunt significans, multa in ipsa affirmationis prædicatione designo. Quocirca nulla erit affirmatio vel negatio universalis, quæ unam rem significare possit, idcirco quod ipsa universali as de pluribus (ut dictum est) individuis prædicatur. Sed ad hoc respondemus cum universale quiddam dicitur, ad unam quodammodo collectionem totius propositionis ordo perducitur, et ejus unitas non ad particularitatem, sed ad universalitatem, quæ est una qualitas, applicatur, ut cum dicimus, omnis homo justus est, non tunc singulos intelligimus, sed ad unam humanitatem quicquid de homine dictum est dicitur. Quare sive sit universalis affirmatio, sive universalis negatio, vel in singularibus, potest fieri ut hæc unæ sint, si una significatione teneantur. Atque hoc est quod ait, eas propositiones quas supra posuit, quæ sunt, omnis homo albus est, non omnis homo albus est, homo albus est, homo albus non est, nullus homo albus est, est quidam homo albus, unas videlicet si album, inquit, unum significat. Si enim album quod prædicatur multa significet, vel si homo qui subiectus est, non unum, non est una affirmatio, nec una negatio. Hoc autem in sequentibus clarius monstrat dicens:

Sin autem duobus nomen positum est, ex quibus non est unum; non est una affirmatio, neque una negatio.

Sensus huiusmodi est: Si unum nomen plura significet, ex quibus multis unum effici non possit, illa affirmatio in qua illud nomen vel prædicatur, vel subicitur, multa significat, et in eo quod est homo, quod dicimus; homo significat animal, significat rationale, significat mortale; sed ex his quæ multa significat, unum potest effici, quod est animal rationale, mortale: Quare hoc nomen homo, licet plura sint quæ significet, tamen quoniam conjuncta in unum quodammodo veniunt corpus. Et unum quiddam ex se juncta perficiunt, cum id dictum ita fuerit quasi ex his quæ significet unum aliquid fiat, unum quod tota illa juncta perficiunt nomen illud significare manifestum est; atque hoc est quod ait: Sin vero duobus unum nomen sit positum, ex quibus non est unum, non est una affirmatio nec una negatio. Si enim talia quilibet sermo plura significet, ex quibus junctis unum effici nequeat corpus, nec possint ea quæ significantur uno illo nomine in unam speciem substantiæ convenire, non est illa una affirmatio. Quale autem nomen sit quod positum unam affirmationem non faciat, idcirco quod plura significet ex quibus unum fieri non possit, exempli solertissima virtute monstravit dicens:

Ut si quis ponat hoc nomen tunica homini et equo, et dicat tunica est alba, hæc non est una affirmatio, nec una negatio. Nihil enim differt quam hoc dicere, est homo albus. Hoc autem nihil differt quam dicere, est equus albus, et est equus albus.

Si quis ponat homini et equo nomen tunica, inquit, et in propositione nomen hoc ponatur, illa propositio non una sed multiplex est: nam si, verbi gratia, tunica homo atque equus dicatur, ut cum dicit aliquis, tunica aut hominem designet aut equum, ut si quis dicat in propositione sic, tunica alba est, non est una affirmatio; quod enim dicit, tunica alba est, huiusmodi est quasi dicam, homo et equus albus est, tunica enim hominem atque equum significatione monstravit. Quod vero dicit, homo et equus albus est, nihil differt tanquam si dicam equus albus est, et homo albus est. Sed hæc duæ sunt propositiones et non similes, in his enim subjecta diversa sunt. Quocirca si hæc duæ affirmationes sunt, duplex quoque illa est affirmatio quæ dicit, homo atque equus albus est. Quod si hæc rursus est duplex, quoniam hominem atque equum tunicam significare positum est, cum dicimus tunica alba est, non unum, sed plura significat. Quocirca si ea affirmatio quæ multa designat non est una, hæc quoque affirmatio una non erit, cujus aut prædicatio æquivoca fuerit aut subiectum, atque hoc est quod ait:

Si ergo hæc multa significant, et sunt plures, manifestum est quoniam et prima multa vel nihil significat, neque enim aliquis est homo equus, quare nec in his necesse est, hanc quidem contradictionem veram esse, illam vero falsam. In his ergo et quæ sunt, et quæ facta sunt,

A necesse est affirmationem vel negationem veram vel falsam esse. Ac in universalibus quidem universaliter semper hanc quidem veram, illam vero falsam esse, et in illis quæ sunt singularia, quemadmodum dictum est; in his vero quæ in universalibus non universaliter dicuntur, non est necesse, dictum est autem et de his.

Quod si, inquit, est equus albus et est homo albus multa significant, illa quoque prima propositio quæ est, tunica alba est, unde hæc fluxerunt, multa designat; aut si quis dicat non eam multa significare, concedit profecto nihil omnino propositionis ipsius significatione monstrari. Tunc enim nomen unum multa significat in unam significationem poterat convenire, quoties ex his quæ significabantur una posset conjungi constituique substantia, ut in eo quod supra posuit, cum homo animal rationale et mortale significet, quæ in unum possunt conjuncta congruere. Nunc autem si tunica hominem equumque significet, multa designat, sed ea ipsa in unum corpus non veniunt. Neque enim fieri potest ut aliquis homo equus sit. Quare aut multa significat, quod verum est, aut si contendat non eam multa significare, sed quiddam ex his quæ significet junctum, quoniam nihil est quod ex equo et homine coniungatur, nihil omnino significat. Hoc enim est quod dixit, neque enim est aliquis homo equus, et hoc quidem sub uno accentu legendum est, non discrete pronuntiandum homo et rursus equus, sed homo equus, ut ex his junctis appareat nihil omnino posse constitui. Cur autem hoc dixerit, sequens monstratoratio. Si enim ita facienda propositio est, ut contra affirmationem huiusmodi opponatur negatio, quæ in oppositione verum falsamque dividit, ut una vera, altera falsa sit, unam oportet esse affirmationem et unam negationem, quod contingit, si neque subjectum neque prædicatum multa significet. Quod si plura designet et sit æquivocum, non erit in huiusmodi propositionibus una semper vera, altera falsa. Herminus vero sic sentit. Quod ait Aristoteles: Sin vero duobus nomen unum est positum, ex quibus non est unum, non est una affirmatio nec una negatio, ut in eo, inquit, quod est, homo gressibilis est, quoniam quod dicimus gressibile, potest et bipes esse, et quadrupes, et multipes animal demonstrari. Ex his, inquit, omnibus unum sit, quod est pedes habens. Ista, inquit, huiusmodi affirmatio non multa significat. Sed sententia Aristotelis omnino non sequitur, neque enim ex his omnibus unum sit, nec quadrupes et bipes, et multipes, pedes habere faciunt. Hic enim numerus pedum est, non pedum constitutio, quare Herminus prætermittendus est. Huic autem expositioni quam supra disserui, et Aspasius, et Porphyrius, et Alexander in his quos in hunc librum edidit commentariis consensere; sed ne diutius nobis Aristotelis exemplum caliginis obscuritatem ferat, hoc in aliquo noto exemplo vocabuloque videndum est. Cum enim dicimus: Ajax se perimit, et Telamonis Ajacem filium, et Oileum, demonstrat, ex quibus duobus unum fieri aliquid non potest. Ex duobus enim individuis nihil omnino con-

jungitur. Quare huiusmodi propositio multa significat. Sed hæc hæcenus. Nunc autem determinat hæc quæ de propositionibus supra jam dixerat, non de omni tempore, sed de solis tantum præterito et præsentī, quemadmodum se in veritate et falsitate habent disseruisse. In futuris vero non idem est, quale de præsentī et præterito in propositione iudicium, idcirco quia jam vel cum contingit, vel cum est, definita veritas et falsitas in propositionibus invenitur, ut cum dico, Brutus consulatum primus instituit sub rege Tarquinio, dicat alius, Brutus consulatum non primus instituit sub rege Tarquinio : hic una vera est, una falsa, etiam affirmatio definite vera est, definite falsa negatio. Rursus in præsentī cum dicimus, vernum tempus est, vernum tempus non est, si hoc verno tempore dictum sit, affirmatio vera est et definite vera, negatio falsa est et definite falsa. Quod si hoc autumno dictum sit, definite falsa affirmatio, et definite est vera negatio, idcirco quod sive in præsentī sive in præterito veritas affirmationis negationisve jam contingit, in futuro vero non eodem modo sese habet : ut cum dicimus, Franci Gothos supera-

A bunt, si quis neget Franci Gothos non superabunt, una quidem vera est, altera falsa. Sed quæ vera quæ falsa sit, ante exitum nullus agnoscit, atque hoc cat quod ait : In his ergo quæ sunt et quæ facta sunt, necesse est affirmationem vel negationem veram vel falsam esse; in universalibus quidem universaliter semper hanc quidem veram, illam vero falsam; et in his quæ sunt singularia, quemadmodum dictum est, ut non modo una semper vera sit, altera falsa in tota contradictione. Sed illud quoque habeat, ut in una qualibet definite veritas aut falsitas reperiatur. Ita ut in his singularibus veritas et falsitas in propositionibus dividatur; in universalibus autem si his particularitates opponantur (quemadmodum dictum est), unam necesse est veram esse, alteram falsam; **B** sed non definita propositionum veritate vel falsitate, sicut supra disserui. Quare in sequentibus quædam de futuris tractanda sunt, et quoniam majus opus est quam hic breviter dici posse viderimus, et nos secundi voluminis seriem longius extraximus, hoc loco fastidiosam longitudinem terminemus.

LIBER TERTIUS.

Ea quæ hujus libri series continebit exponere altioris pene tractatus est quam ut in logica disciplina conveniat disputari; sed quoniam (ut sæpe dictum est) orationibus sensa proferuntur, quibus subjectas res esse manifestum est, non est dubium quin quod in rebus sit idem sæpe transferatur ad voces. Quare mihi recte consilium fuit subtilissimas Aristotelis sententias gemino ordine commentationis aperire. Nam quod prior tenet editio ingredientibus ad hæc altiora et subtiliora quamdam quodammodo faciliorem semitam parat. Quod autem secunda editio, in patefaciendis subtilibus sententiis elaborat, hoc studio doctrinaque provec̃tis legendum discendumque proponitur. Quare prius quædam pauca dicenda sunt, quatenus ea de quibus postea tractaturi sumus, hæc ipsa legentibus non videantur ignota. Categoricas propositiones Græci vocant quæ sine aliqua conditione propositionis promuntur, ut est, dies est, sol est, homo est, homo justus est, sol calet, et cætera quæ sine alicujus conditionis nodo atque ligamine proponuntur. Sunt autem conditionales propositiones huiusmodi, si dies est, lux est, quas Græci hypotheticas vocant. Conditionales autem dicuntur, quod talis quædam conditio proponitur ut dicatur, si hoc est, illud est, et illas quidem quas categoricas Græci nominant, Latine prædicativas dicere possumus. Nam si κατηγορία prædicamentum est, cur non quoque κατηγορηται propositiones prædicativæ dicantur? Harum autem quædam sunt quæ cum sempiterna significant, sicut hæc res quas significant semper sunt, et nunquam a propria natura discedunt, ita quoque ipsæ propositiones immutabili significatione sunt, ut si quis dicat, Deus est,

Deus immortalis est. Hæc namque propositiones sicut de immortalibus dicuntur, ita quoque sempiternam habent et necessariam significationem, nec hoc in unius temporis natura perspicitur, sed in omnium. **C** Nam cum dicimus, Deus immortalis est, vel immortalis fuit, vel immortalis erit, a propria significationis necessitate nil discrepat. Necessarias autem propositiones vocamus in quibus id quod dicitur, aut fuisse, aut esse, aut certe necesse est evenire, et hæc quidem quæ sempiterna significant, sempiternæ necessitatis sunt. Nam etiam si in his non sit manifesta veritatis natura, nihil tamen prohibet fixam esse necessitatis in natura constantiam, ut si nobis ignotum est utrum paria sint astra, an imparia, non tamen idcirco poterit evenire ut nec paria, nec imparia videantur, sed sine ulla dubitatione aut paria sunt, aut imparia. Omnis enim multitudo, horum alterum retinet in natura. Quocirca et in his si quis dicat **D** astra paria sunt, aliusque respondeat, astra paria non sunt; vel si quis dicat, astra imparia sunt, aliusque respondeat, astra imparia non sunt, unus horum verum ex necessitate proponit, et quanquam id quod quilibet horum verum dixerit, nobis ignotum est, necesse est tamen immutabiliter esse quod dicitur, atque hæc quidem sunt immutabiliter necessariæ propositiones. Aliæ vero sunt quæ non sempiterna significantes, sunt tamen et ipsæ necessariae, quousque illa subjecta sunt de quibus propositio aliquid affirmat aut negat, ut cum dico, homo mortalis est, quandiu homo est, tandiu hominem mortalem esse necesse est. Nam si quis dicat, ignis calidus est, quandiu est ignis, tandiu ex necessitate vera est propositio. Aliæ vero sunt quæ a natura

necessitatis recedunt, et quædam tantum contingentia significant. Sed hæc aut æqualiter se ad affirmationem negationemque habentia sunt, aut ad unum vergentia frequentius. Æqualiter quidem se habent, ut si quis dicat me hodie esse lavandum, hodie me non esse lavandum, Nihil enim vel negatio magis vel affirmatio fiet, utraque enim æqualiter necessariae non sunt. Illæ vero quæ plus ad alteram partem vergunt huiusmodi sunt, ut si quis dicat hominem in senectute canescere, hominem in senectute non canescere, fit quidem frequentius ut canescat, non tamen interclusum est, ut non canescat. Prædicativarum autem propositionum natura ex rerum veritate et falsitate colligitur. Quemadmodum res sese habent, ita sese propositiones habebunt, quæ res significant. Nam si in se res ullam retinent necessitatem, propositiones quoque necessariae sunt, sin vero tantum inesse significant, ut si quis dicat, homo ambulat, homini ambulationem inesse monstravit, præter aliquam necessitatem sunt, tantum inesse significantes omni vacuæ necessitate. Quod si res impossibiles sunt, propositiones quæ illas res demonstrant, impossibiles nominantur, sin vero res contingenter sunt venientes atque abeuntes, quæ illas prodit, contingens propositio nuncupatur. Quoniam autem temporum alia sunt futura, alia præsentia, alia vero præterita, res quoque subjectæ temporibus, his quoque temporum diversitatibus variæ sunt. Aliæ enim præsentis temporis sunt, aliæ futuri, aliæ præteriti. Eodem quoque modo propositiones alias præteriti temporis significatio tenet, ut cum dico, Græci Trojam evertere, aliæ præsentis, ut cum dico, Francorum Gothorumque pugna committitur, aliæ futuri, ut, Persæ et Græci bello morituri sunt. Et de præteritis quidem et de præsentibus, ut res ipsæ stabiles sunt et definite, sic et propositiones. Nam quod factum est, non est non factum, et quod est non factum, nondum factum est. Idcirco de eo quod factum est, verum est dicere definite, quoniam factum est, et falsum est dicere, quoniam factum non est. Rursus de eo quod factum non est, verum est dicere, quoniam factum non est, falsum est, quoniam factum est. Et de præsentibus quoque quod fit, definitam habet naturam in eo quod fit, definitam quoque in propositionibus veritatem falsitatemque habere necesse est. Nam quod fit definite verum est dicere, quoniam fit, falsum quoniam non fit. Quod non fit, verum est dicere non fieri, falsum autem fieri. De definitione ergo propositionum præteriti vel præsentis, supra jam dictum est. Nunc vero ad illarum propositionum veritatem falsitatemque disputationis ordinem convertit, quæ in futuro dicuntur, quæque sunt contingentia. Solet autem futura vocare, quæ eadem contingentia dicere consuevit. Contingens autem secundum Aristotelicam sententiam est quodcumque aut casus fert, aut ex libero cujuslibet arbitrio et propria voluntate venit, aut facilitate naturæ in utramque partem redire possibile est, ut fiat scilicet, et non fiat. Hæc ergo in præterito quidem et

A præsentibus definitum et constitutum habent eventum; quæ enim evenerunt, non evenisse non possunt, et quæ nunc fiunt ut nunc non fiant, cum fiunt, fieri non potest. In his autem quæ in futuro sunt, et contingentia sunt, et fieri potest aliquid, et non fieri. Sed quoniam tres modos supra posuimus contingentis, de quibus melius in physicis tractavimus, singulorum subdamus exempla. Si hesterno die egressus domo inveni amicum, quem in animo habebam querere: non tamen tunc quærebam, ut non invenirem quem inveni antequam invenirem fieri poterat. Cum autem inveni, vel postquam inveni, ut non invenissem fieri non poterat. Rursus si ipse sponte, præterita nocte profectus sum in agrum, antequam hoc fieret, ut non proficiscerer fieri poterat. Postquam profectus sum, vel cum profectus sum, ut id non fieret quod fiebat, aut non factum esset quod erat factum, fieri non valebat. Amplius, possibile est scindi hanc quam vestior tunicam; si hesterno die scissa est, cum scindebatur, aut postquam scissa est, ut non scinderetur aut non esset scissa, fieri nequibat. Ante vero quam scinderetur, fieri poterat ut non scinderetur. Perspicuum ergo est in præsentibus atque præteritis earundem rerum quæ sunt contingentes definitum constitutumque esse eventum. In futuris autem unum quodlibet duorum fieri posse, unum vero definitum non esse, sed in utraque parte vergere, et aut hoc quidem aut illud ex necessitate evenire. Ut autem hoc quodlibet definite, vel quodlibet aliud definite fieri non posse, quæ enim contingentia sunt, in utraque parte contingunt. Quod autem dico, tale est: Egreddiente me hodie domo amicum invenire aut non invenire necesse est. In omnibus enim aut affirmatio est, aut negatio, sed invenire sine dubio definite, aut certe si hoc non est, rursus definire non invenire non est necesse, quemadmodum hesterno die, quo amicum egrediens domo inveni, definitum est: definitum est autem, quod non est verum me non invenisse. Non eodem modo in his quæ sunt contingentia et futura, sed tantum aut hoc quidem, aut illud est, et hoc ex necessitate. Quod autem una res vel quilibet unus eventus definitus et quasi certus sit, fieri non potest. Et in hac re dissimiles sunt propositiones contingentium et futurorum, his quæ sunt præteritorum vel præsentium. Nam cum similes sint in eo quod in his aut affirmatio est, aut negatio, sicut etiam in his quæ sunt præterita vel præsentia, in illo diversæ sunt, quod in his quidem, id est præteritis et præsentibus rerum definitus eventus est, in futuris vero et contingentibus indefinitus est et incertus; videntur tamen quædam præsentia vel præterita incerta et indefinita, sed solum nobis ignorantibus, non naturæ. Nam licet ignoremus nos utrum astra paria sint an imparia, unum tamen quodlibet definite in natura stellarum esse manifestum est, et hoc nobis quidem ignoratum est, naturæ vero notissimum. Sed non ita, hodie me visurum esse amicum, aut non visurum. Nobis quidem quid eveniat ignotum est, notum vero naturæ non enim hoc naturaliter,

sed casu evenit. Quare huiusmodi propositiones non modo ad nostram, sed ad naturæ ipsius notitiam secundum incertum eventum et inconstantem veritatem atque mendacium derivabuntur. Talis enim est contingentis natura, ut vel in utraque parte æqualiter sese habeat, ut hodie me esse lavandum, vel hodie me non esse lavandum, vel in una plus, minus in altera, ut hominem canescere senescentem, vel hominem non canescere insenescentem. Illud enim plus fit, illud minus. Sed nihil prohibet, id quod rarius fit, tamen fieri, de his ergo Aristotelica subtilitas disputatura primum a singularibus inchoans ad universalia tractatui viam pandit. Duobus enim mediis contradictiones fiebant, aut in singularibus, aut in universalibus universaliter prædicatis et his oppositis. Ingreditur autem ex his tribus quæ supra dicta sunt ex casu, ex libero arbitrio, ex possibilitate, quæ omnia uno nomine utrumlibet vocavit, fingens scilicet nomen ad hoc, quod non unius et certi eventus ista sint, sed utriuslibet, et quomodo contingit ea fieri, vel non fieri; hoc autem monstrativum est naturæ instabilis, et ad utramque partem sine ullius rei oblatione vergentis. Non autem oportet arbitrari illa esse utrumlibet et contingentium naturæ, quæcunque nobis ignota sunt. Neque enim si nobis ignotum est a Persis ad Græcos missos legatos, ideo missos esse incerti eventus est. Nec si lethale signum in agrotantis facie medicina deprehendit, ut aliud esse non possit nisi ille moriatur, nobis autem ignotum sit, propter artis imperitiam, ideo illum agrum esse moriturum, utrumlibet, et contingentis naturæ esse judicandum est, sed illa sola talia sine dubio esse putanda sunt, quæcunque ideo nobis ignota sunt, quod per propriam naturam qualem habeant eventum, sciri non possunt: ideo, quoniam propria instabilitate naturæ ad utraque verguntur, id est, ad affirmationis et negationis eventum propria instabilitate atque inconstantia permutantur. Est autem inter philosophos disputatio de rerum quæ sunt causis, necessitate omnia fieri, an quædam casu, et in hoc epicureis, et stoicis, et peripateticis nostris magna contentio est, quorum paulisper sententias explicemus. Peripatetici enim, quorum Aristoteles princeps est, et casum et liberi arbitrium iudicii, et necessitatem in rebus quæ sunt, quæque aguntur cum gravissima auctoritate, tum apertissima ratione confirmant. Et casum quidem esse in Physicis probant, quoties aliquid agitur, et non id evenit, propter quod illa res, est cœpta quæ agebatur, id quod evenit, ex casu evenisse putandum est, et casus quidem non sine aliqua actione fit. Quoties autem aliud quiddam evenit per actionem quæ geritur quam speratur, illud evenisse casu peripatetica probat auctoritas. Si quis enim terram fodiens vel serobem demittens agri cultus causa thesaurum reperiat, casu ille thesaurus inventus est, non sine aliqua quidem actione, terra enim fossa est, cum thesaurus est inventus. Sed non illa erat agentis intentio ut thesaurus inveniretur. Ergo ali-

quid agenti homini propter aliud tamen agenti res diversa successit. Hoc igitur ex casu evenire dicitur, quodcunque per aliquam actionem evenit, non propter eam rem cœptam, quæ aliquid agentis successerit. Et hoc quidem in ipsa rerum natura est, ut non hoc ex nostra constaret ignorantia, ut non ideo quædam esse casu viderentur, quod nobis ignota essent, sed potius ideo quod a nobis ignorentur, quod hæc in natura quæcunque casu sunt, nulla necessitatis constantiam, aut providentiæ modum teneant. Stoici dum omnia quidem ex necessitate et secundum providentiæ fieri putant, id quod ex casu fit, non secundum ipsius fortunæ naturam, sed secundum nostram ignorantiam meliuntur, id enim casu fieri putant, quod cum necessitate sit, tamen ab hominibus ignoretur. Et de libero quoque arbitrio eadem nobis pene illisque contentio est. Nos enim liberum arbitrium penimus, nullo extrinsecus cogente in id quod nobis faciendum, vel non faciendum judicantibus perpendentibusque videatur, ad quam rem præsumpta prius cogitatione perliciendam et agendam venimus, ut et id quod fit, ex nobis et ex nostro iudicio principium sumat, nullo extrinsecus aut violenter cogente, aut violenter impediante. Stoici autem omnia necessitatibus dantes, converso quodam ordine liberum voluntatis arbitrium custodire conantur. Dicunt enim naturaliter quidem animam habere quamdam voluntatem, ad quam propria natura ipsius voluntatis impellitur. Et sicut in corporibus inanimatis quædam naturaliter gravia feruntur ad terram, levia sursum moventur. Et hæc natura fieri nullus dubitat, ita quoque in hominibus et in cæteris animalibus voluntatem quidem naturalem esse cunctis, et quidquid fit a nobis, secundum voluntatem quæ naturalis nobis est, putant fieri, illud tamen addunt, quod ea volumus quæ providentiæ illius necessitas imperavit, ut sit quidem nobis voluntas concessa naturaliter, et id quod facimus voluntate facimus, quæ scilicet in nobis est, ipsam tamen voluntatem illius providentiæ necessitas constringit, ita fieri quidem omnia ex necessitate, quod voluntas ipsa naturalis necessitatem sequatur, fieri etiam quæ facimus ex nobis, quod ipsa voluntas ex nobis est et secundum animalis naturam. Nos autem liberum voluntatis arbitrium non id dicimus quod quisque voluerit, sed quod quisque iudicio et examinatione collegerit. Alioqui multa quoque animalia habebunt liberum voluntatis arbitrium. Illa enim videmus sponte quædam refugere, quibusdam sponte concurrere. Quod si velle aliquid vel nolle hoc recte liberi arbitrii vocabulo teneretur, non solum hoc esset hominum, sed cæterorum quoque animalium, quibus hanc liberi arbitrii potestatem abesse quis nesciat: sed est liberum arbitrium, quod ipsa quoque vocabula produnt, liberum nobis de voluntate iudicium. Quotiescunque enim imaginationes quædam concurrunt animo, et voluntatem irritant, eas ratio perpendit, et de his iudicat, et quod ei melius videtur cum arbitrio perpenderit et

judicatione collegerit, facit, atque ideo quædam dulcia et speciem utilitatis monstrantia spernimus, quædam amara, licet nolescentes, fortiter sustinemus. Ideo non in voluntate, sed in judicatione voluntatis liberum constat arbitrium, et non in imaginatione, sed in ipsius imaginationis perpensione consistit, atque ideo quarundam actionum nos ipsi principia non sequaces sumus. Hoc est enim uti ratione, uti judicatione. Esse enim commune nobis est cum cæteris animalibus sola ratione disjungimur. Quod si sola est judicatione inter nos et cætera animalia distantia, cur dubitemus ratione uti, hoc esse quod uti judicatione? Quam si quis ex rebus tollat, rationem hominis sustulit, hominis ratione sublata, nec ipsa quoque humanitas permanebit. Melius igitur peripatetici nostri et casum in rebus ipsis fortuitum dantes, et præter ullam necessitatem, et liberum quoque arbitrium, neque in necessitate, neque in eo quod ex necessitate quidem non est, non tamen in nobis est ut casus, sed in electione judicationis et voluntatis examinatione posuere. In eo autem quod possibile esse dicitur, est quædam inter peripateticos et stoicos dissensio, quam hoc modo paucis absolvimus. Illi enim diffiniunt possibile esse quod possit fieri, et quod fieri prohibetur, non sit, hoc ad nostram possibilitatem scilicet referentes, ut quod nos possumus, id possibile diceretur. Quod vero nobis impossibile esset, id possibile negarent. Peripatetici autem non in nobis hoc, sed in ipsa natura posuerunt, ut quædam ita possibilia essent fieri, ut essent possibilia non fieri, ut, hunc calicem frangi quidem possibile est, et etiam non frangi, et hoc non ad nostram possibilitatem referunt, sed ad ipsius rei naturam. Cui sententiæ contraria est illa quæ dicit omnia fato fieri, cuius Stoici auctores sunt. Quod enim fato fit, ex principalibus causis evenit. Sed si ita est hoc, quod non fiat, non potest permutari. Nos autem ita dicimus quædam esse possibilia fieri, ut eadem sint etiam possibilia non fieri, hoc non ex necessitate, nec ex possibilitate nostra metientes. Illis igitur expeditis illud addere sufficiat, hoc Aristoteli fluxum in sententia et disciplina retinenti, facile fuisse contingentium propositionum modum de futuris ostendere, id est æqualiter se habere in affirmatione et negatione, et in utraque parte facere. Atque ideo determinatam eventus constantiam non habere, quodni ita esset, omnia ex necessitate fieri crederentur, quod melius liquet cum ad ipsa Aristotelis verba venerimus. Non autem incommode neque incongrue Aristoteles de rebus altioribus et fortasse non pertinentibus ad artem logicam disputationem transtulit, cum de propositionibus loqueretur. Neque enim esset firmam rectitudinem et significantiam propositionum constituere, nisi hanc ex rebus ita esse probavisset. Prædicativæ enim propositiones (ut dictum est) non in sermonibus neque in complexione prædicationum, sed in rerum significatione consistunt. Quare omnibus quæ prædicanda erant explicitis, ad ipsius Aristotelis sententias aperiendas

A enodandasque perveniamus. In his ergo quæ sunt, et facta sunt, necesse est affirmationem vel negationem veram vel falsam esse, in universalibus quidem semper hanc quidem veram, illam vero falsam, et in his quæ sunt singularia quemadmodum dictum est, in his vero quæ in universalibus non universaliter dicuntur, non est necesse. Categoricals propositiones quæ prædicativæ Latine possunt nominari (ut supra jam diximus) ex rebus quas ipsæ propositiones significant, integra ratiocinandi norma dijudicat. Illæ namque quas hypotheticas vel conditionales vocamus, ex ipsa conditione vim propriam trahunt, non ex his quæ significant. Cum enim dico, si homo est, animal est, et si lapis est, animal non est, illud est consequens, illud repugnans, quare ex consequentia et repugnantia propositionum tota in propositione vis vertitur: unde fit ut non significatio, sed conditio propositam hypotheticarum enuntiationum vim naturamque constituat. Prædicativæ vero propositiones (ut dictum est) ex rebus principaliter substantiam sumunt. Atque ideo quoniam quædam res sunt præsentis temporis, quædam præteriti, sicut eventus ipse rerum præsentis temporis vel præteriti certus est, ita quoque prædicatarum propositionum de præteritis et præsentibus certa veritas, falsitasque est. Erat autem contradictionis motus duplex, aut enim universales particularibus angulariter opponebantur, aut singularis significatio affirmativa singularem negationem contradictoria oppositione perimebant. Et in his una vera semper, altera falsa reperiebatur. In his autem quæ essent indefinitæ, non necesse erat unam veram esse, alteram falsam, sed in his, in quibus veritas et falsitas dividebatur. In his non solum una vera semper est, altera semper falsa, in præterito scilicet et in præsentibus, sed etiam una certam et definitam veritatem retinet, certam et definitam altera falsitatem. In his autem quæ sunt in futuro, si necessariæ quidem propositiones sunt, licet secundum tempus futurum dicantur, necesse est tamen non modo unam veram esse, alteram falsam, sed etiam unam definite veram, alteram falsam definite. Cum dico, sol hoc anno verno tempore in Arietem venturus est, si hoc alius neget, non solum una vera est, altera falsa, sed etiam in hoc vera est affirmatio definite, falsa negatio. Sed Aristoteles non solet illa futura vocare quæ sunt necessaria, sed potius quæ sunt contingentia. Contingentia autem sunt (ut supra diximus) quæcumque vel ad esse, vel non ad esse æqualiter sese habent, et sicut ipsa indefinitum habent et esse et non esse, ita quoque de his affirmationes et negationes indefinitam habent veritatem vel falsitatem, cum una semper vera sit, semper altera falsa, sed quæ vera sit, quæve falsa, noudum in contingentibus notum est. Nam sicut quæ sunt necessaria esse, in his esse definitum est, quæ autem sunt impossibilia esse, in his non esse definitum est, ita quoque quæ possunt esse, et possunt non esse, in his neque esse, neque non esse est definitum, sed veritas et falsitas ex eo quod est esse rei,

et ex eo quod est non esse rei sumitur. Nam si sit quod dicitur, verum est, si non sit quod dicitur, falsum est. Igitur in contingentibus et futuris sicut ipsum esse et non esse instabile est. Esse tamen aut non esse necesse est. Ita quoque in affirmationibus contingentia prodentibus, veritas quidem et falsitas in incerto est. Quæ enim vera sit, quæ falsa secundum ipsarum propositionum naturam ignoratur, necesse est tamen unam veram esse, alteram falsam. Porphyrius tamen quædam de Stoica dialectica permiscet, quæ cum Latinis auribus nota non sit, nec hoc ipsum quod in quæstione venit agnoscitur, atque ideo illa studio prætermittimus.

DE FUTURIS CONTINGENTIBUS.

In singularibus vero et futuris non similiter. Nam si omnis affirmatio vel negatio, vera vel falsa est, et omne necesse est vel esse, vel non esse. Quare si hic quidem dicat futurum aliquid, ille vero non dicat hoc idem ipsum, manifestum est, quoniam necesse est verum dicere alterum ipsorum si omnis affirmatio vel negatio vera, vel falsa est, utraque enim non erunt simul in talibus. Nam si verum est dicere quoniam est album vel non album, necesse est album esse, vel non album. Et si est album vel non album, verum est vel affirmare vel negare, et si non est, mentitur: et si non mentitur, non est. Quare necesse est aut affirmationem, aut negationem veram esse vel falsam. Nihil ergo neque est, neque fit, neque casu neque utrumlibet, nec erit, nec non erit, sed ex necessitate omnia et non utrumlibet. Aut enim qui dicit verus est, aut qui negat: similiter enim vel fiet, vel non fiet.

Geminas esse contradictiones in propositionibus supra jam dictum est, et nunc quoque commemorat, in quibus necesse est unam veram esse, alteram falsam; sed ea quæ dicuntur de futuris et contingentibus melius intelligentur, si de his contingentibus loquamur, quæ in singulari contradictione proveniunt. Est enim universalium angularis contradictio in contingentibus huiusmodi. Cras omnes Athenienses bello navali pugnaturi sunt. Cras non omnes Athenienses bello navali pugnaturi sunt. In singularibus autem talis est: Cras Socrates in palæstra pugnaturus est. Cras Socrates in palæstra pugnaturus non est. Non autem oportet ignorare non esse similiter contingentes has quæ dicunt Socrates morietur, et Socrates non morietur, et illas quæ dicunt, Socrates morietur cras, Socrates non morietur cras. Illæ enim superiores omnino contingentes non sunt, sed sunt necessariae. Morietur enim Socrates ex necessitate, hæ vero quæ tempus diffiniunt, nec ipsæ in numero contingentium recipiuntur, idcirco quod nobis quidem cras moriturum esse Socratem incertum est. Naturæ autem incertum non est. Atque ideo nec Deo quoque incertum est, qui ipsam naturam optime novit. Sed illæ sunt propriæ contingentes, quæ neque in natura sunt, neque in necessitate, sed aut in casu, aut in libero arbitrio, aut in possibilitate naturæ. Ex casu quidem ut cum egredior domo amicum videam, non ob hoc egrediens. Ex libero ar-

bitrio, ut quod possum et velle et non velle, an velim hoc antequam fiat incertum est. Ex possibilitate, quod cum fieri possit, et non fieri possit, id antequam fiat quod utroque modo potest fieri, incertum sit. Ideoque cras Socrates disputaturus est in palæstra, contingens est, quod hoc ex libero venit arbitrio. Ergo in huiusmodi contingentibus si in futuro una semper vera est, altera semper falsa, et una definite vera, altera falsa definite, et res verbis congruerent, omnia necesse est esse, vel non esse, et quidquid sit ex necessitate sit, et nihil neque possibile est esse, quod possibile sit non esse, neque liberum erit arbitrium, neque in rebus ullis casus erit, in omnibus necessitate dominante. In his namque, id est in singularibus contradictionibus verum dicere utrumque non potest. Contradictoriæ enim erant quæ simul esse non possunt, sed nec utraque, id est negationes atque affirmationes falsæ esse in contradictoriis possunt. Illæ enim erant contradictoriæ, quæ simul esse non poterant. Quare unus verum dicturus est, unus falsum. Quod si nihil datur in huiusmodi rebus, id est contingentibus instabile, eventus ordine et incerta veritatis et falsitatis enuntiatione provenire, quidquid verum dicitur in affirmatione definite, hoc definite esse necesse est, quidquid falsum dicitur in negatione, hoc non esse necesse est. Omnia igitur ex necessitate aut erunt, aut ex necessitate non erunt. Nihil ergo nec casus, nec liberum arbitrium, nec possibilitas ulla in rebus est. Siquidem tenet cuncta necessitas. Aristoteles verosumens istam hypotheticam propositionem, si omne quod in futuro dicitur, aut verum definite, aut falsum est definite, omnia ex necessitate fieri, et nihil casu, nihil iudicio, nihil possibilitate ea convenienti, ordine monstrat, et hoc posito, unam veram, alteram definite falsam esse, omnia ex necessitate contingere. Ex consensu rerum propositionem demonstrat hoc modo. Proponit enim hanc conditionem, et hanc veram esse, ex rerum ipsarum necessitate confirmat. Est autem conditio, si omnis affirmatio vel negatio in futurum ducta, vera vel falsa est definite, et omne quidquid sit ex necessitate fieri, et nihil, neque casu, neque propria et libera voluntate atque iudicio, nec vero aliqua possibilitate, quæ omnia utrumlibet vocabulo nuncupavit. Ponit enim hanc conditionem dicens: **D** Nam si omnis affirmatio vel negatio vera vel falsa est, subaudiendum est definite, et omne necesse est esse vel non esse; si hic quidem dicat futurum aliquid, ille vero non dicat hoc idem ipsum, manifestum est, quoniam necesse est verum dicere, alterum ipsorum, si omnis affirmatio vel negatio vera vel falsa est, utraque enim non erunt simul in talibus. Ergo sensus huiusmodi est: Si omnis, inquit, affirmatio vel negatio vera, vel falsa est definite, et omne necesse est, aut esse, aut non esse, quod vel affirmatio ponit, vel negatio perimit. Nam si quilibet dixerit esse aliquid, et alius dixerit idem ipsum non esse, unus quidem affirmat, alius vero negat; sed in affirmatione et negatione, quæ in contradictione po-

nuntur, una semper vera est, altera falsa. Neque enim fieri potest ut utraque sint veræ, non enim nunc sermo est, aut de subcontrariis, aut de indefinitis. Namque subcontrariæ, id est particularis negatio et affirmatio particularis, et indefinitæ utraque veræ in eodem esse poterant. Contradictoriæ autem minime, neque enim fieri potest ut hæc quæ vel in singularibus contradictiones sunt, vel in universalibus angulariter opponuntur, simul unquam veræ sint. Hoc enim est quod ait, utraque enuntiationes non erunt veræ in enuntiationibus contradictoriis, posita ergo hac conditione, si omnis affirmatio definite vera vel falsa sit, omnia ex necessitate evenire. Hanc ipsam rerum ipsarum, et propositionum consequentiam, et similitudinem monstrare contendit, dicens: Nam si verum est dicere quoniam album, vel non album est, necesse est esse album, vel non album; et si est album, vel non album, verum est affirmare vel negare, et si non est, mentitur, et si mentitur, non est: quare necesse est affirmationem vel negationem veram esse vel falsam. Omnis, inquit, affirmatio omnisque negatio cum rebus ipsis, vel vera, vel falsa est. Hujus autem rei exempla ex præsentibus sumit. Nam sicut se habent secundum necessitatem in præsentī tempore enuntiationes, ita se habent, et in futuro. Speculemur igitur in præsentī, quæ sit rerum propositionumque necessitas. Si qua enim propositio de qualibet re dicta vera est, illam rem quam dixit, esse necesse est. Si enim dixerit, quoniam nix alba est, et hoc verum est, veritate propositionis sequitur necessitas rei. Necesse est enim nivem esse albam, si propositio quæ de eadem re prædicata est, vera est. Quod si dixerit quis non esse albam picem, et hæc vera est, manifestum est rem quoque propositionis consequi veritatem. Amplius quoque propositiones rerum necessitates sequuntur; si enim est aliqua res, verum est de ea dicere quoniam est, et si non est aliqua res, verum est de ea dicere quoniam non est, ita secundum veritatem affirmationis vel negationis necessitas rei substantiam sequitur, et rerum necessitas propositionum comitatur necessitatem, atque hoc quidem in veris, in falsis quoque idem est, e contrario. Nam si falsa est affirmatio, rem de qua loquitur non esse necesse est, ut si falsa est affirmatio quæ dicit picem esse albam, non esse albam picem necesse est. Rursus si falsa est negatio quæ dicit nivem non esse albam, nivem esse albam necesse est. Rursus si res non est, affirmatio quoque de ea re necessario falsa est. Quod si rursus res non sit, id quod potest dicere, falsa negatio sine ulla dubitatione, illa negatio falsa est, et hoc esse necesse est, ut quoniam de nive potest dicere falsa negatio, quoniam alba non est, hoc ipsum quod falsa negatio dicit, id est albam non esse, non est. Nix enim non alba non est. Quare rerum necessitati falsitas utraque convertitur, nam si est aliquid, vere de eodem dicitur, quoniam est, et si vere dicitur illam rem de qua vere aliquid prædicatur esse necesse est;

quod si non est id quod dicitur, falsa enuntiatio est, et si enuntiationes falsæ sunt, res non esse necesse est. Quod si hæc ita sunt, positum est autem omnem affirmationem et negationem veram esse definite, quoniam propositionum veritatem vel falsitatem rerum necessitas secundum esse vel non esse consequitur: esse quidem secundum veritatem, ut dictum est, non esse secundum falsitatem. Nihil sit casu, neque libera voluntate, neque aliqua possibilitate. Hæc enim quæ utrumlibet vocamus talia sunt, quæ cum nondum sunt facta et fieri possunt, et non fieri. Si enim facta sunt, non fieri potuerunt, ut hodie me librum Virgilii legere, quod nondum feci, potest quidem non fieri, potest etiam fieri, quod si fecero, potui non facere. Hæc igitur huiusmodi sunt quæcumque utrumlibet dicuntur. Utrumlibet autem quid sit ipse planius demonstrat, dicens:

Utrumlibet enim nihil magis sic vel non sic se habet, aut habebit.

Est enim utrumlibet quod, vel ad esse, vel ad non esse æqualiter se habet, id est neque illud esse necesse sit, neque non esse necesse sit. Putaverunt autem quidam, quorum stoici quoque sunt, Aristotelem dicere, in futuro contingentes nec veras, nec falsas, quod enim dixit nihil se magis ad esse habere quam ad non esse, hoc putaverunt tanquam nihil eas interesset falsas an veras putari, neque veras enim neque falsas esse arbitrati sunt, sed falsum est; non enim Aristoteles hoc dicit, quod utraque nec veræ, nec falsæ sint, sed quod una quidem ipsarum quælibet aut vera aut falsa est. Non tamen quemadmodum in præteritis definite, nec quemadmodum in præsentibus, sed enuntiativum vocum duplicem, quodammodo esse naturam, quarum quædam essent in quibus non modo verum et falsum inveniretur, sed in quibus, etiam unam esse definite veram, alteram definite falsam, in aliis vero una quidem vera, altera falsa, sed indefinite, et commutabiliter, et hoc per suam naturam, non ad nostram ignorantiam atque notitiam. Quocirca recte dictum est, si omnis affirmatio vel negatio vera definite esset, nihil fieri neque esse, vel casu, vel a communi nomine utrumlibet, nec esse aut non esse contingenter, sed aut esse, aut non esse definite, sed magis ex necessitate omnia. Hoc enim consequitur eum qui dicit, aut eum qui affirmat verum esse, aut eum qui negat; quod si hoc verum esset, similiter cum veritate, vel fieret, vel cum falsitate non fieret, et quod vere falseve ab enuntiationibus dicebatur. Quod si hoc impossibile est, et sunt quædam res quæ necessitate non sunt. Videmus aut quædam esse casu, quasdam ex voluntate, quasdam ex propria possibilitate naturæ, frustra putatur sicut in præteritis, ita quoque in futuris enuntiationibus, unam esse veram, alteram falsam definite. Quare hic quidem una fuit ejus argumentatio, aliam vero quasi ipse sibi opponens aliquam quæestionem ingreditur validiore tractatu.

Amplius si est album nunc, verum erat dicere prius, quoniam erit album, quare semper fuit verum dicere,

quodlibet eorum quæ facta sunt, quoniam est, vel erit. Quod si semper fuit dicere, quoniam est vel erit, non potest hoc non esse, vel non futurum esse. Quod autem non potest non fieri, impossibile est non fieri. Et quod impossibile est non fieri, necesse est fieri. Omnia ergo quæ futura sunt, necesse est fieri, nihil igitur utrumlibet, neque casu erit, nam si casu, non ex necessitate.

Ad astruendum non esse omnes enuntiationes veras definite in futuro vel falsas, ex eadem argumentationis virtute, et ex eodem possibilitatis eventu, diversam tamen ingreditur argumentationis viam. Dudum enim ex his quæ nondum erant facta, si vere futura esse prædicerentur, in rebus necessitatem solam esse posse collegit. Nunc autem ex his rebus quæ factæ sunt, argumenta in eam capit, si vere antequam fierent prædicerentur, necessitatis nexu eventus rerum omnium contineri; arbitrantur enim hi qui dicunt contingentium quoque propositionum stabilem esse enuntiationis modum secundum veritatem scilicet atque mendacium, quod omnia quæcunque facta sunt, inquirunt, potuere prædicti, quoniam fiunt. Hoc enim in natura quidem fuit ante, sed nobis hoc rei ipsius patefecit eventus. Quare si omnia quæcunque evenierint sunt, et ea quæ sunt futura esse prædicti potuerunt, necesse est omnia quæ dicuntur, aut definite vera esse, aut definite falsa, quoniam definitus eorum eventus secundum præsens tempus est. Quare in omnibus in quibus aliquid evenit, verum erat dicere, quoniam eventurum est, et si nondum adhuc factum est. Hoc autem illa res probat verum fuisse tunc dici, quoniam evenit id quod prædicti potuerat, quod si prædictum esset, res eventura definita veritate prædiceretur. Hoc Aristoteles sumens ad idem impossibile validissima ratione perducit, et præsentis temporis naturam cum futuri enuntiatione coniungit. Aut enim simile esse de præsentibus enuntiare secundum veritatis necessitatem et de futuris. Nam si verum est dicere, quoniam est aliquid, esse necesse est, et si verum est dicere, quoniam erit, futurum esse sine dubio necesse est. Omnia igitur ex necessitate futura sunt, ad idem, scilicet, impossibile argumentationem trahens. Sumit autem huius impossibilitatis ordinem ex his propositionibus quæ faciliores quidem ad intellectum sunt, idem tamen valent hoc modo: Si semper, inquit, verum est dicere, quoniam est, vel erit, quidquid enim tunc verum fuit prædicere, illud non potest non esse, nec non futurum esse, quemadmodum enim id quod in præsentibus vere dicitur esse, hoc non potest non esse, et vera de ea propositio fuit, quæ dicebat esse, ita quoque in futuro quæ dicit aliquid futurum esse, illa si vera est, non potest non futurum esse quod prædicit. Quod si non potest non fieri quod a vera propositione prædicitur, impossibile est non fieri. Idem enim est dicere, non potest non fieri, quod dicere, impossibile est non fieri. Quod autem impossibile est non fieri, necesse est fieri. Impossibile enim idem ne-

cessitatem valet contrarie prædicatum, ut ipse post docuit. Nam quod impossibile est esse, necesse est non esse. Quod necesse est ut sit, possibile non est illud non esse, quod enim ut sit possibile non est, non esse necesse est. Quod si hoc est, et contraria se eodem modo habebunt. Quod est impossibile non esse, hoc esse necesse est. Sed dictum est ea quæ vere prædicantur impossibile esse non esse, hoc autem est ex necessitate esse. Ea igitur quæ prædicantur ex necessitate futura sunt. Nihil igitur utrumlibet, neque casu, neque omnino secundum liberum arbitrium, quod utrumlibet significatio totum clausit. Nam quod dicit utrumlibet, possibilitatem, et casum, et liberum in significatione arbitrium tenet. Ergo nihil sit casu. Nam si quædam fieri casu dicat, ille rursus in ea re perimit necessitatem, quod enim casu est, non ex necessitate est, nihil autem sit casu, quoniam omnia ex necessitate proveniunt, quæcunque enuntiatione vera prædixit. Evenit autem huiusmodi impossibilitas ex eo quod concessum est prius, omnia quæcunque facta sunt definite vere prædicti potuisse. Nam si ex necessitate contingit id quod evenit, verum fuit dicere quoniam erit, quod si ex necessitate non contingit, sed contingenter, non potius verum fuit dicere quoniam erit, sed magis quoniam contingit esse; nam qui dicit erit, ille quamdam necessitatem in ipsa prædicatione ponit. Hoc inde intelligitur, quod si vere dicat futurum esse id quod prædicitur, impossibile sit non fieri. Hoc autem ex necessitate sit fieri, ergo qui dicit quoniam erit aliquid eorum quæ contingenter eveniunt, in eo quod futurum esse dicit, id quod contingenter evenit, fortasse mentitur; vel si contigerit res illa quam prædicit, ille tamen mentitus est, non enim eventus falsus est, sed modus prædicationis. Namque ita oportuit dicere, cras bellum navale contingenter eveniet, hoc est dicere, ita eveniet si evenierit, ut potuerit non evenire. Hoc ergo qui dicit, verum dicit. Eventum enim contingenter prædixit. Qui autem ita dicit, cras erit bellum navale, quasi necesse sit, ita pronuntiat, quod si evenierit, non jam idcirco quia prædixit, verum dixerit, quoniam id quod contingenter eventurum erat, necessarie futurum esse prædixit. Non ergo in eventu est falsitas, sed in prædicationis modo. Quemadmodum enim si quis Socrate ambulante dicat: Socrates ex necessitate ambulat, ille mentitus est non in eo quod Socrates ambulat, sed in eo quod ille ex necessitate eum ambulare prædicavit, ita quoque in hoc: Qui dicit quoniam erit aliquid, etiam si hoc fiat, ille tamen falsus est, non in eo quod factum est, sed in eo quod non ita factum est, ut ille prædixit futurum. Quod si verum esset definite, ex necessitate esset futurum. Igitur ex necessitate futurum esse prædixit, quodcunque sine ullo alio modo eventurum pronuntiavit. Quare non in eventu rei, sed in prædicationis enuntiatione, falsitas invenitur. Oportet enim in contingentibus ita aliquid prædicere, si vera erit enuntiatione, ut dicat quidem futurum esse aliquid, sed ita, ut rursus re-

Inquit esse possibile, ut futurum non sit. Hæc autem est contingentis natura, contingenter in enuntiatione predicare. Quod si quis simpliciter id quod fortasse contingenter eveniet, futurum esse prædixerit, ille rem contingentem necessario futuram prædixit. Atque ideo etiam si evenierit id quod dicitur, tamen ille mentitus est; in eo quod hoc quidem contingenter evenit, ille autem ex necessitate futurum esse prædixerat. Cum ergo sint quatuor enuntiationum veritatis et falsitatis modi, de his scilicet propositionibus quæ in futuro prædicantur. Aut quoniam erit, et non erit id quod dicitur, id est, ut et affirmatio et negatio vera sit, aut quoniam nec erit, nec non erit, id est, ut affirmatio et negatio falsæ sint, aut quoniam erit aut non erit, una tamen definite vera, altera falsa, aut rursus quoniam erit aut non erit, utrisque secundum veritatem et falsitatem indefinitis, et æqualiter ad veritatem mendaciumque vergentibus docuit quidem supra, et esse et non esse fieri non posse, cum dixit. Utræque enim simul non erunt in talibus. Docuit etiam aliquantisper aut esse aut non esse definite, in contingentibus et futuris propositionibus esse non posse. Nunc illud addit: Quod neque esse, neque non esse, id est quod nec illud dici vere possit, posse utrasque inveniri falsas, quæ dicuntur in futuro propositiones. Quod si neque utræque veræ sunt, neque utræque falsæ, neque una definite vera, falsa altera definite. Restat ut una quidem vera sit, altera falsa, non tamen definite, sed utrumlibet et instabili modo, ut hoc quidem aut hoc evenire necesse sit, ut tamen una res quælibet quasi necessarie et definite proveniat aut non proveniat fieri non possit. Quenadmodum autem utrasque falsas non esse demonstraret, hic inchoat.

At vero nec quoniam verum est, neutrum contingit dicere, ut quoniam neque erit, neque non erit. Primum enim cum sit affirmatio falsa, erit negatio non vera, et cum hæc sit falsa, contingit affirmationem esse non veram. Adhæc si verum est dicere, quoniam album est et magnum, oportet esse utrumque; si vero erit cras, oportet esse cras, si autem neque erit neque non erit cras, non erit utrumlibet, ut navale bellum, oportet enim neque fieri navale bellum, neque non fieri.

Sensus argumentationis huiusmodi est: Nec illud, inquit, dici poterit, quod contingentium propositionum neutra vera sit in futuro. Hoc autem nihil differt dicere quam si quis dicat utrasque esse falsas, hoc enim impossibile est in contradictionibus. Nam utræque falsæ inveniri non possunt, hoc enim proprium contradictoriarum est, ut proprietatem contrariarum fugiant, propositiones ergo contradictoriæ, ut proprietatem subcontrariarum fugiant in eo quod simul veræ esse non possunt, ita quoque contrariarum proprietatem vitant, in eo quod simul falsæ non reperiuntur. Habent ergo propriam naturam, ut neque falsæ simul sint, neque veræ, quare una ipsarum semper vera, semper altera falsa. Impossibile est igitur cum sit falsa negatio, non veram esse affirmationem, et rursus cum sit falsa affirmatio, ne-

gationem esse non veram. Igitur nec hoc est dicere, quod utræque non veræ sint. Quod per hoc dixit quod sit, at vero nec quoniam neutrum verum est, contingit dicere, id est, non nobis contingit dicere, hoc est impossibile est dicere, quoniam neutrum verum est dicere, scilicet quod in affirmationibus et negationibus, quæ proponuntur, contingentibus scilicet et futuris. Qui autem Aristotelem arbitrati sunt, utrasque propositiones in futuro falsas arbitrari, si hæc quæ nunc dicit diligentissime perlegissent, nunquam tantis laborerent erroribus. Neque enim idem est dicere neutra vera est quod dicere neutra vera est definite. Futurum enim esse cras navale bellum, et non futurum, non dicitur, quoniam utræque omnino falsæ sint, sed quoniam neutra vera sit definite, aut quælibet ipsarum definite sit falsa, sed hæc quidem vera, illa vero falsa, non tamen una ipsarum definite, sed quælibet illarum contingenter. His autem adjecit aliud quiddam dicens, si propositionum veritas ex rerum substantia pendet, ut quidquid verum est in propositionibus dicere, hoc esse necesse est, si verum est dicere, quoniam erit album aliquid, veritatem propositionis sequitur rei necessarius eventus. Quod si quis dicat quamlibet illam rem cras albam futuram, si hoc vero dixerit, cras ex necessitate alba futura est. Sic igitur si quis verum dicat neutram esse veram propositionum earum quæ in futuro dicuntur, necesse est id quod dicitur, et significatur ab illis propositionibus, id est esse, nec non esse, falsa enim et affirmatione et negatione, nec quod affirmatio dicit fieri potest, nec quod negatio, ergo ex necessitate neutrum sit, quod vel affirmatio dicit, vel negatio. Ergo si dicat affirmatio cras bellum navale futurum, quoniam falsa est, non erit cras bellum navale. Rursus si idem neget negatio dicens, non erit cras bellum navale, quoniam hæc quoque falsa est, erit cras navale bellum. Quare neque erit bellum navale, quia affirmatio falsa est, nec non erit bellum navale, quia negatio falsa est. Sed hanc ineptiam, nec animus sibi ipse fingere potest. Quis enim unquam dixerit, rem aliquam ex necessitate nec esse, nec non esse? quod ille scilicet dicit, quod dicit utrasque propositiones in futuro falsas existere.

Quæ ergo contingunt inconvenientia, hæc sunt et nulla huiusmodi, si omnis affirmationis et negationis, vel in his quæ de universalibus dicuntur universalior, vel in his quæ sunt singularia, necesse est, oppositarum hanc quidem veram esse, illam vero falsam. Nihil autem utrumlibet esse in his quæ sunt, sed omnia esse et fieri ex necessitate. Quare non oportebit neque constanter, neque negotiari, ut si hoc facimus; erit hoc; si vero non hoc, non erit hoc. Nihil enim prohibet in millesimum annum hunc quidem dicere hoc futurum esse, illum vero non dicere. Quare ex necessitate erit, quodlibet eorum, quod tum ab eo verum erat dicere.

Omnia in futuro vel vera vel falsa esse definite in propositionibus arbitantes, impossibilitas ista consequitur. Nihil enim neque ex libero voluntatis arbi-

trio, neque ex aliqua possibilitate, neque ex casu quidquam fieri potest, sed omnia necessitati subjecta sunt, quanquam quidam non dubitaverunt dicere, omnia ex necessitate esse, et quibusdam artibus conati sunt id quod in nobis est cum rerum necessitate conjungere. Dicunt enim quidam quorum sunt stoici, omnia quaecunque fiunt, fati necessitate provenire, omnia quæ fatalis agit ratio, sine dubio ex necessitate contingere. Sed illa esse sola in nobis, et ex voluntate nostra, quaecunque per voluntatem nostram, et per nos ipsos vis fati complet ac perficit, neque enim, inquit, voluntas nostra in nobis est, sed idem volumus idemque nolumus, quidquid fati necessitas imperavit, ut voluntas nostra quoque ex fato pendere videatur, ita quoniam per voluntatem nostram quædam ex nobis fiunt, et ea quæ fiunt in nobis fiunt, quoniamque voluntas ipsa ex necessitate fati est, et quæ nos nostra facimus voluntate, quia necessitas imperavit, ea ipsa impulsu facimus necessitate. Quare hoc modo significationem liberi arbitrii permutantes, necessitatem et id quod in nobis est conjungere impossibiliter et copulare contendunt. Illud enim in nobis est liberum arbitrium, quod sit omni necessitate vacuum, et ingenuum, et suæ potestatis, quorum nos domini quodammodo sumus vel faciendi, vel non faciendi; quod si voluntates quoque nostri fati nobis necessitas imperet, in nobis voluntas ipsa non erit, sed in fato, nec erit liberum arbitrium, sed potius serviens necessitati. Unde fit ut qui omnes actus eventuum necessitate constringunt, dicant poplitem quoque nos non flectere nisi fatalis necessitas jusserit. Caput quoque non scalpere, quare nec lavare, nec agere aliquid. His etiam adjiciam vel aliquid feliciter, vel aliquid infeliciter facere, vel pati, unde fit ut neque casum, neque liberum arbitrium, nec possibile in rebus ullum esse contendat, quamvis liberum destruere metuentes arbitrium, aliam ei fingant significationem, per quam nihilominus libera hominis voluntas evertitur. Aristotelica vero auctoritas, ita hæc in rebus posita, et constituta esse confirmat, ut non exponat nunc quid sit casus, quidve possibile, quidve in nobis, nec ea esse in rebus probat atque demonstrat, sed in tantum apud illum hæc in rebus esse manifestum est, ut opinionem qua quis arbitratur, annuntiationes in futuro omnes veras esse, per hoc impossibilem esse dicat, quod casum et possibilitatem, liberumque evertat arbitrium. Hæc enim in rebus ita constituta putat, ut non de his ulla opus sit demonstratione, sed impossibilis ratio judicetur, quaecunque vel possibile, vel casum, vel id quod in nobis est conatur evertere. Et casum quidem quemadmodum definita in propositionibus futuris destruat, veritas supra monstravit. Nunc autem quemadmodum eadem ipsa veritas definita futurarum et contingentium propositionum tollat liberi arbitrii facultatem, maxima vi argumentationis exsequitur dicens: Hujusmodi cuncta contingere impossibilia, si quis unam annuntiationis partem definite veram

A vel falsam esse confligat. Sed nos secuti Porphyrium cum hujus disputationis expositionem cepimus, id quod prius dixit in singularibus et futuris ob hoc dixisse prædiximus, quod facilius sit intellectus disputationis, si hæc prius in singularibus perspicerebatur, de quibus singularibus diligentissime prælocutus, nunc de universalibus universaliter prædicatis, et de his quæ in eis fiunt contradictiones loquitur. Ita enim dicit: Si omnis affirmationis et negationis vel in his quæ in universalibus dicuntur universaliter, vel in his quæ sunt singularia, necesse est oppositarum hanc quidem esse veram, illam vero falsam. Alexander autem in singularibus et futuris dixisse eum arbitratur, tanquam si diceretur, in his futuris quæ in generatione et corruptione sunt. Sunt enim quædam futura quæ in generatione et corruptione non sunt, ut quod de sole et luna et de cæteris cælestibus pronuntiatur, hæc vero quæ sunt in rebus his quarum est, et nasci et corrumpi natura, unam semper non necesse est veram esse, alteram falsam. Sed neutram ego improbo expositionem. Utræque enim verissima ratione firmantur. Omnis autem sensus talis est quod necessitatem solam in rebus imperare destruit Aristoteles, omne enim quod natura est, non frustra est. Consiliari autem homines naturaliter habent. Quod si necessitas in rebus sola dominabitur, sine causa est consiliatio. Sed consiliatio frustra non est. Natura enim est. Non igitur in rebus potest cuncta necessitas. Ordo autem se sic habet: Quæ ergo, inquit, contingunt inconvenientia, hæc sunt et hujusmodi alia, scilicet quoniam qui est in rebus casus evertitur. Alia vero quoniam possibilitas et liberi arbitrii voluntas amittitur. Et hæc quomodo contingunt, ipse secutus est dicens: Si omnis affirmationis et negationis vel in his quæ in universalibus dicuntur universaliter, vel in his quæ sunt singularia, necesse est oppositarum hanc quidem veram esse, illam vero falsam. Nihil autem utrumlibet esse in his quæ fiunt, sed omnia esse et fieri ex necessitate. Tunc enim inconvenientia illa contingunt, si omnis affirmatio et negatio definite vera vel falsa est, aut in his contradictionibus quæ in universalibus angulariter fiunt, sive in singularibus. Tunc enim nihil est utrumlibet, sed ex necessitate omnia, quoniam veritatem et falsitatem propositionum rerum eventus ex necessitate consequitur. Quare (ut ipse ait) non oportebit neque consiliari neque negotiari, quoniam si hoc facimus, erit hoc, si vero non, hoc non erit hoc. Evertitur enim consiliatio, si frustra est, frustra autem eam dicit esse, quisquis in rebus solam ponit fati necessitatem. Cur enim quis consilium habeat si nihil ex eo quod consiliatur efficiet, cum administret cuncta necessitas? Quare non oportebit consiliari, vel si quis consiliatur, negotiari non debet. Negotiari autem est, actu aliquid et negotio agere, non lucrari, sed aliquam causam vel actum. Nihil enim ipse per actum suum consiliumque expediret, nisi fati necessitas jubeat. Docuit autem quid esset consiliatio per id quod ait, quoniam si hoc fa-

cinus, erit hoc, si vero non hoc, non erit hoc.* Ita enim semper fit consiliatio, ut si sit Scipio, ita consiliabitur. Si in Africam exercitum ducam, cladem Hannibalis ab Italia removebo; si vero non ducam, non eripietur Italia. Hoc est enim dicere: Si hoc faciam, ut si in Africam exercitum ducam, erit hoc, id est eripietur Italia; si vero non hoc, id est si hic mansero, non erit hoc, id est non eripietur Italia. Et in aliis omnibus rebus eodem modo. Simul autem monstravit in consiliis non esse necessitatem. Si enim hoc, inquit, faciam, hoc erit, et si non, hoc non erit; quod si necessitas esset in rebus, sive hoc quis faceret, sive non faceret, quod necesse esset eveniret. Quare quod consilii ratione fit, non fit violentia necessitatis. Adjunxit autem ei quod est consiliari negotiari, et est ordo hoc modo. Quare non oportebit, neque consiliari, quoniam si hoc facimus, erit hoc. Si vero non hoc, non erit hoc, nihil enim prohibet in millesimum annum hunc quidem dicere, hoc futurum esse, hunc vero non dicere. Quare ex necessitate erit, quodlibet eorum verum erat dicere tunc. Neque negotiari, id est actum incipere atque negotium gerere, prior est enim consiliatio, posterius negotium, sed negotium post consiliationem posuit, et cuncta quæ ad consiliationis naturam addi oportebat, post negotiationis subdidit interpositionem. Est autem ordo hoc modo: Si omnia, inquit, necessitas agit, non oportet consiliari, quoniam si hoc facimus proveniet hoc nobis, si vero hoc non facimus, non proveniet. Nihil enim prohibet frustra unum dicere, alterum negare dicentem: Si hoc facimus, hoc erit aut non erit, quod enim venturum est fiet, sive ille per consilium conjectet hoc posse fieri, etiam si quid aliud fecerit, sive ille per consilium neget hoc posse fieri, etiam si hoc quod dixit faciat. Ex necessitate enim futurum est, quidquid unus ipsorum verum dixerit. Quod si consiliari omnino non oportet, nec negotiari oportebit, id est nullum incipere negotium. Sive enim quis incipiat, sive non incipiat, quidquid ex necessitate est, sine ulla dubitatione proveniet. Quare nihil alter homo distabit ab altero homine. Eo enim meliores homines judicamus, quod meliores sunt in consilio, sed ubi consiliatio frustra est cuncta necessitate faciente, homines quoque inter se nihil differunt. Ipsa enim consiliatio nihil differt, utrum bona an mala sit, cum proventus necessitas in fatis administratione consistat. Quare si boni consilii homines laude digni sunt, mali consilii vituperatione. Non aliter hoc erit juste, nisi vel malus actus malumque consilium, et econtrario bonum in nostra sit potestate et non in fato. Cum enim nulla ex necessitate constringatur eventus rei, tunc et liberum voluntatis arbitrium est, ut non sit fatali serviens necessitati. Ergo neque qui in hoc mundo simplices rerum ordines posuere, recipiendi sunt, et hi qui impermixta hac mundana mole, non permixtas quoque actorum causas accipiunt, repudiandi. Nam neque qui casu omnia evenire dicunt, recte arbitrantur, neque qui omnia necessitatis violentia fingunt,

A sona opinione tenentur, neque enim omnia ex libero esse arbitrio manifestum est, sed horum omnium, et causæ mixtæ sunt, et eventus. Sunt enim quædam ex casu, sunt aliqua ex necessitate, quædam etiam videmus libero teneri iudicio, et actuum quidem nostrorum voluntas in nobis est. Nostra enim voluntas domina quodammodo est nostrorum actuum, et totius vitæ rationis, sed non eodem modo eventus quoque in nostra est potestate. Pro alia namque re aliquid ex libero arbitrio facientibus ex eisdem veniens causis casus interstrepit, ut cum scrobem demittens quis, ut infodiat vitem, si thesaurum inveniat, scrobem quidem demittere ex libero venit arbitrio, invenire autem thesaurum solus attulit casus, eam tamen causam habens casus, quam voluntas attulit. Nisi enim foderet scrobem, thesaurus non esset inventus. Quidam autem eventus nostris voluntatibus suppetit. Quosdam impedit quædam violenta necessitas. Prandere enim et legere, et alia huiusmodi sicut ex nostra voluntate sunt, ita quoque eorum, sæpe ex nostra voluntate pendet eventus. Quod si nunc imperare Persis velit Romanus, arbitrium quidem voluntatis in ipso est, sed hunc eventum durior necessitas retinet, et ad perfectionem vetat adduci. Itaque omnium rerum et casus, et voluntas, et necessitas dominantur. Nec una harum res in omnibus ponenda est, sed trium mixta potentia, unde fit ut peccantium animus magis consideretur potius quam eventus, et puniatur animus non perfectio, idcirco quod voluntas quidem nobis libera est, sed aliquoties perfectionis ordo retinetur. Quod si omnia vel casu vel necessitate fierent, nec laus digna bene facientibus, nec ultio delinquentibus, nec leges ullæ essent justæ, quæ aut bonis præmia, aut malis restituerent pœnæ. Venio nunc ad illud quod multis quaeritur modis, an divinatio maneat, si non omnia in rebus ex necessitate contingant. Nam quod in vera prædicatione est, idem est in scientia. Et sicut cum quis verum prædicat, quod vere prædicitur esse necesse est. Ita quod quis futurum novit, illud futurum esse necesse est. Sed divinatio non novit sic omnia ut ex necessitate futura pronuntiet. Atque idcirco frequenter ita divinatur, quod facillime in veterum libris agnoscitur. Hoc quidem eventurum est. Sed si hoc fit, non eveniet. Quasi interdici possit, et alio modo evenire. Quod si ita est, necessitate non evenit. Utrum autem si omnia futura sciat Deus, omnia esse necesse est, ita quaeramus. Si quis dicat Dei scientiam de futuris eventuum subsequi necessitatem, is profecto conversurus est, si omnia ex necessitate non contingunt, omnia Deum scire non posse. Nam scientiam Dei sequitur eventuum necessitas, si necessitas eventuum non sit, divina scientia perimitur. Et quis tam impia ratione animo torqueatur, ut hoc de Deo dicere audeat? Sed fortasse quis dicat, quoniam evenire non potest ut Deus omnia futura non noverit, hinc evenire ut omnia ex necessitate sint, quoniam Deo notitiam rerum futurarum tollere nefas est. Sed si quis hoc dicat, illi videndum est, quod Deum dum omnia

scire conatur, efficere omnia nescire conlehdit. Binarium enim numerum esse imparem si quis se scire proponat, non ille noverit, sed potius nescit. Ita quod non est potentia nosse, sed id arbitrari nosse potius impotentia est. Qui ergo dicit Deum cuncta nosse et ob hoc cuncta ex necessitate esse futura, id Deum dicit ex necessitate cuncta ventura credere, quaecumque ex necessitate non eveniunt. Nam si omnia ex necessitate ventura novit Deus, in hoc non est fallitur, non enim omnia ex necessitate eveniunt, sed aliqua contingenter. Ergo si quae contingenter eventura sunt, ex necessitate eventura noverit, in propria providentia falsus est. Novit enim futura Deus, non ut ex necessitate evenientia, sed ut contingenter, ita ut etiam aliud posse fieri non ignoret, quod tamen fiat ex ipsorum hominum et actuum ratione persciscat. Quare si quis omnia ex necessitate fieri dicat, Deo quoque benevolentiam subripiat necesse est, nihil enim illius benignitas parit, quandoquidem cuncta necessitas administrat, ut ipsum Dei benefaceret ex necessitate quodammodo sit, et non ex ipsius voluntate, nam si ex ipsius voluntate quaedam sunt, ut ipse nulla necessitate claudatur, non omnia ex necessitate contingunt. Quis igitur tam impie sapiens Deum quoque necessitate contringat? qui si omnia ex necessitate fieri dicat, ista quoque vis impossibilitas eveniet. Quare ponendum in rebus est casu quaedam posse, et voluntate effici, et necessitate constringi. Et oratio quae utrumvis horum subruit, impossibilis iudicanda est. Non igitur immerito Aristoteles ad impossibilem rationem perducit dicens, et possibilitatem, et casum, et liberum arbitrium deperire, quod fieri nequit, si omnium futurarum enuntiationum una semper vera est desinit, falsa semper altera desinit. Harum enim veritatem et falsitatem necessitas consequitur, quae et casum de rebus et liberum subducit arbitrium. Unde nunc quoque idem repetit dicens: Nihil impedire utrum aliquis ante mille annos aliquid futurum esse dicat, an alius neget, non est enim ut propter dicere vel negare cuncta facienda sint vel non facienda, sed si necesse est, dicentem vel negantem, res quoque affirmatas vel negatas subsequi, etiam si illi non dicant quae illis dicentibus evenire necesse erat, etiam non dicentibus evenire necesse est, dicit autem hoc modo:

At vero neque hoc differt, si aliquis dixerit contradictionem, vel non dixerit, manifestum est enim quoniam sic se habent res, etiam si non hic quidem affirmaverit, ille vero negaverit. Non enim propter negare vel affirmare, erit vel non erit, nec in millesimum annum magis quam in quantolibet tempore. Quare si in omni tempore sic se habebat, ut unum diceretur vere, necesse erat hoc fieri, et unumquodque eorum quae sunt, sic semper se habebat, ut ex necessitate fieret. Quando enim vere dicit quis quoniam erit, non potest non fieri, et quod factum est, verum erat dicere semper quoniam erit. Quod si haec non sunt possibilia, videmus enim esse principium futurorum, et ab eo quod consultamus, atque agimus aliquid.

A Eventum necessarium rerum Aristoteles non ex praedicentium veritate, sed ex ipsarum rerum natura considerans ait, quod licet necesse sit quisque de re aliqua vere praedixerit, rem quam ante pronuntiaverit evenire, non tamen idcirco rerum necessitas ex praedictionis veritate pendet, sed divinandae veritas ex rerum potius necessitate perpenditur. Non enim idcirco necesse est esse, quoniam verum aliquid praedictum est, sed quoniam necessario erat futurum, idcirco de ea re potuit aliquid vere praedici, quod si ita est, eveniendi rei vel non eveniendi non est causa is qui praedicit rem futuram esse vel negat. Non enim propter affirmationem vel negationem esse necesse est, sed idcirco ea esse necesse est quae futura sunt, quoniam in natura propria quaedam habent necessitatem, in qua si quis incurrit, verum est quod praedicit. Ergo si quaecumque nunc facta sunt, verum de his fuisset dicere quoniam erunt, sive ille dixisset, sive non dixisset. Haec quaecumque facta nunc sunt, erant ex necessitate futura, non enim propter dicentem vel negantem in rebus necessitas est, sed propter rerum necessitatem veritas in pronuntiatione vel falsitas invenitur. Quare si etiam ex quae nunc facta sunt vere potuissent praedici quoniam erant, et his ita positis rem necesse esset evenire, sive illi praedicerent sive non praedicerent, necesse est omnino quod sit ex necessitate esse futurum, et nihil omnino utrumlibet in rebus est; namque si nihil necessitatem rerum adjuvat divinatio, et nihil interest utrum quis praedicat futurum esse aliquid, an neget, an nullus omnino aliquid, nec in affirmatione nec in negatione praedicat, manifestum est quoniam nec de eo ulla distantia est: sive enim quis ante quamlibet multum tempus aliquid eventurum vere esse praedixerit, sive ante quamlibet paucos dies vel horas, vel momenta, nihil interest: sive enim quis ante mille annos praediceret, quod ex necessitate esset futurum, sive ante annum vel mensem, vel diem, vel horam, vel momentum de necessitate rei eventurae nihil moveret; quid enim interesset utrum praediceretur an non praediceretur? nihil quoque interest an juxta praedicatur an longius. Quod si haec ita sunt, et omnia quaecumque evenierunt futura fuisse necesse est, totum liberum arbitrium perit, totus casus assumitur, rerum possibilitas propter necessitatem omnis excluditur. Simul autem Aristoteles praenuntiationem eventumque contingens, rerum necessitatem ex ipsa propositionum veritate confirmat dicens: Si haec ita sunt, ut in omni tempore se sic haberet unumquodque quod factum est, ut hoc ipsum vere praediceretur, necesse esset hoc fieri, id est necesse esset quod praedictum est vere evenire, unumquodque enim eorum quae sunt et vere praedictum sic se habet, ut ex necessitate fiat. Hoc autem cur fiat haec ratio est, quod enim vere quis dicit, fieri necesse est. Illa enim veritas ex necessitate rerum procreatur. Quod si etiam id quod factum est veraciter praenuntiaretur futurum, nulla esset dubitatio omnia ex necessitate provenire. Quod si hoc, inquit,

impossibile est (videmus enim quasdam res ex principio liberi arbitrii et ex nostrorum actuum fonte descendere), quid dubitamus frivolum rationem omnium rerum necessitatis excludere? et delectum humanæ viæ interpositione necessitatis non absumere? quæ enim erit ulla discretio inter homines, si liberi arbitrii iudicium perit? Cur postremum leges conditæ? Cur reipublicæ iura? Cur responsa sunt? Cur instituta? Cur mores publici et privati actus constitutionibus principum et iudiciorum nexibus continentur, si certum est nihil humanis licere propositis, frustra enim cuncta sunt, si liberum arbitrium non est, leges enim et cætera ad continendos animos hominum conditas scimus. Quod si seipsi animi non regunt, et eos aliqua quædam violentia necessitatis impellit, dubium non est quin vacuæ iustæ leges sunt, quæ nihil sponte facientibus proponuntur. Sed hæc quamvis sint impossibilia ipso Aristotele probat, cuius recta sententia neque casum, neque necessitatem, neque possibilitatem in utraque parte naturæ, neque liberum tollit arbitrium, sed euncta permittens, rebus pluribus arbitratur mundum compositum non simplici vel casu, vel necessitate, vel liberæ voluntatis iudicio contineri. Quod si hæc non sunt possibilia, videmus enim esse principium futurorum et ab eo quod consiliamur atque agimus aliquid. Impossibilia, inquit, ista sunt ut omnia ex necessitate proveniant. Sumus enim querundam nos ipsi quoque principia, et animus noster ratione formatus, actionesque nostræ ea ratione directæ quarundam rerum principium tenent. Sic enim id quod in nobis est se habere dicitur, nulloque extra impediendo vel cogente ad quod nobis videtur ratione iudicante prosilimus. Nec omnia necessitatibus surripienda sunt. Omnium namque animalium genus in eo quod animalia sunt subjectum est aliud naturæ, aliud cælestibus siderum cursibus, aliud rationi quoque mentis et animi cogitationi. Arbores namque et quædam animalia irrationalia. Illa quidem tantum naturæ subjecta sunt. Pecudes vero quia liberum non habent arbitrium cælestium etiam decretis. Homines autem et naturæ et sideribus et propriæ voluntati subjecti sunt. Multa enim natura dominante vel facimus, vel patimur, ut mortem vel huiusmodi habitudinem corporis. Multa etiam secum rerum ipsarum necessitas trahit, ut ea quæcumque facere volumus, non tamen facere valeamus. Multa autem dat voluntatis liberum arbitrium, quæ nobis volentibus sunt, quæ non fierent nisi vellemus, unde fit ut natura quæ motus est principium et liberi arbitrii facultate, et animi quoque ratione participet. Anima vero velut alligata corporibus, quibus natura dominatur, imaginationibus et cupiditatibus et iracundiæ ardoribus ceterisque, quæ afferunt corpora, ex ipsa cui alligata est natura participat. Cuncti autem divinæ providentiæ subjecti, ex illa quoque divinorum voluntate pendent, itaque nec cælestium necessitas tota subtrahitur, nec casum disputatio hæc de rebus eliminat, et liberum firmat arbitrium, sed hæc majora sunt quam ut nunc digne pertractari queant. Su-

mus igitur nos quoque rerum principia, et ex nostris consiliis atque actibus in rebus plura consistunt. Quod si ea quæ per hanc rationem afferuntur, perspicua sunt, quod vero ponitur, id est, affirmationem et negationem omnem in futuro veram esse, non neque perspicuum est, cur dubitamus mendacem subterfugere rationis viam, et tenere ea quæ dum verè, tum manifesta sunt, repudiatis his quæ nec veritate ulla firma sunt, nec perspicue clarescunt? Et quoniam jam supra dixerat, quare non oportebit neque consiliari, neque negotiari, nunc hoc reddidit ad id quod ait neque consiliari, dicens nos esse principium futurorum, et ab eo quod consiliamur, ad id quod ait, neque negotiari reddidit id quod subiecit, atque agimus ut aliquid. Quare tanta brevitate oratio contrita est, et in ea teneatur rationis ordinisque necessitas.

Et quoniam est omnino in his quæ non semper actu sunt, possibile esse et non esse similiter, in quibus utrumque contingit, et esse et non esse. Quare fieri et non fieri. Ac multa nobis manifesta sunt sic se habentia, ut quod hanc vestem possibile est incidi et non incidetur, sed prius extenderetur, similiter autem et non incidere possibile est. Non enim esset possibile eam prius exteri, nisi possibile esset non incidi. Quare et in aliis fœdus quæ secundum potentiam huiusmodi dicuntur. Manifestum igitur est, quoniam non omnia ex necessitate vel sunt vel fiunt, sed alia quidem utrumlibet, et non magis vel affirmatio vel negatio verè est, alia vero magis quidem et in pluribus alterum, sed tamen contingit fieri et alterum, alterum vero minime.

Continuus quidem sensus ex superioribus hæc modo. Supra enim ait quod si hæc non sunt possibilia, id est ut omnia necessitas administraret. Videmus enim a nobis quoddam esse principium futurorum et a nostris actibus, atque consiliis, his illud addit, quoniam sunt aliqua quæ possibilia sunt esse cum non sint, et non esse cum sint, hæc jam simul auferentur si necessitas in omnibus dominetur, et sensus quidem cum superioribus ita conjunctus est. Quid autem habeat argumentationis tota sententiæ, hoc modo perspicendum est. Possibile esse dicitur quod in utramque partem facile naturæ suæ ratione vertatur, ut cum non sit, possibile sit esse, nec cum sit, ut non sit res ulla prohibeat, ita ergo et quod possibile dicimus a necessitate sejungimus. Aliiter enim dicitur possibile me esse ambulare cum sedeam, aliter solem nunc esse in Sagittario et post paucos dies in Aquarium transgredi. Ita enim possibile est ut etiam esse necesse sit. Possibile autem dicere solemus, quod et cum non sit, esse possit, et cum sit, non esse iterum possit. Si quis ergo omnia necessitati subiecerit, ille naturam possibilitatis intercepti. Tres ergo sunt sententiæ de possibilitate Philo enim dicit possibile esse, quod natura propria enuntiationis suscipiat veritatem, ut cum dico me hodie esse Theocriti Bucolica relecturum, hoc si nihil extra prohibeat, quantum in se est potest veraciter prædicari. Eodem autem modo idem ipse Philo necessarium esse definit, quod cum verum sit, quantum

in se est nunquam possit susceptivum esse mendacii, non necessarium autem idem esse determinat, quod quantum in se est, possit suscipere falsitatem. Impossibile vero secundum propriam naturam, nunquam possit suscipere veritatem. Idem tamen ipse et contingens et possibile unum esse confirmat. Diodorus possibile esse determinat, quod aut est aut erit, impossibile quod cum falsum sit, non erit verum, necessarium quod cum verum sit non erit falsum. Non necessarium, quod aut jam est aut erit falsum. Stoici vero possibile quidem posuerunt, quod susceptibile esset veræ prædicationis, nihil his prohibentibus quæ cum extra sint, cum ipso tamen fieri contingunt. Impossibile autem quod nullam unquam suscipiat veritatem, aliis extra eventum ipsius prohibentibus. Necessarium quod cum verum sit, falsam prædicationem nulla ratione suscipiat. Sed si omnia ex necessitate sunt, in Diodori sententiam non rectam sine ulla dubitatione veniendum est. Ille enim arbitratus est si quis in mari moreretur, eum in terra mortem non potuisse suscipere, quod neque Philo neque Stoici dicunt. Sed quanquam ista non dicant, tamen si unam partem contradictionis eventu necessitatis metiuntur, idem cum Diodoro sentire coguntur. Nam si quis in mari mortuus est, illum necesse fuit in mari necari, impossibile enim eum fuit mortem in terra suscipere, quod perfalsum est. Atque hæc omnia impossibilia subire coguntur. Quicumque enim definite alteram contradictionis partem in futuro veram esse contendunt, solam necessitatem in rebus inducunt. Neque enim si quis naufragio periit in pelago, idcirco si nunquam navigasset, immortalis in terra futurus fuisset. At vero non ex eventu rerum, sed ex natura eventus ipsos suscipientium propositionum contradictiones judicandæ sunt. Si enim mihi omnia suppetunt nunc ut Athenas eam, etiamsi non vadam, posse me tamen ire manifestum est, et cum iero potuisse non ire. Id quoque apud eos qui eventus ex rerum natura recta ratione dijudicant indubitatum est. Non ergo id est possibile ut sit necessarium. Sed quanquam quod necessarium est, possibile sit, est tamen alia quædam extrinsecus possibilitatis natura, quæ et ab impossibili et a necessitate sejuncta est. Aristoteles enim hanc habens opinionem de his quæ semper necesse esse est, ea putat nullam habere ad contraria cognationem, ut nix, quoniam semper est frigida, nunquam calori conjuncta est. Ignis quoque nunquam frigori cognatus est. Idcirco quoniam semper in frigoris contrarietate versatur, id est in calore. Ergo omnia quæcunque sunt necessaria, nullam ad contrariam qualitatem, quam ipsa retinet, habent cognationem. Quod si quam cognationem haberet ignis ad frigus, frustra esset illa cognatio, nunquam igni se in frigoris qualitatem vertente, sed novimus nihil proprium naturam frustra naturam solere perficere. Ergo illa sunt posita necessaria quæcunque ad contraria nullam habent cognationem, quæcunque autem habent, illa non sunt necessaria. Sed quoniam ad utramque partem contrarietatis na-

turali quadam cognatione videntur esse conjuncta, idcirco ad utramque partem eorum eventus possibilis est, ut lignum hoc potest quidem secari, sed nihilo tamen minus habet ad contraria cognationem. Potest enim non secari. Et aqua potest quidem calefcere, sed nihil eam prohibet frigori quoque esse conjunctam. Et universaliter dicere est, quæcunque neque semper sunt, neque semper non sunt, sed aliquoties sunt, aliquoties non sunt, ea per hoc ipsum quod sunt, et non sunt, habent aliquam ad contraria cognationem. Hæc autem impossibilium et necessariorum media sunt. Impossibile enim nunquam esse potest. Necessarium nunquam non esse, inter hæc propria quorundam natura est, quæ horum utrorumque sit media, quæ et esse, scilicet possit et non esse. Ergo hoc nunc dicit: Videmus, inquit, in his, quæ non semper actu sunt. Illa vero non semper sunt actu, quæ ad utraque contraria habent cognationem: ignis semper actu calidus est, aqua vero non semper. Quocirca videmus in his, quæ non semper actu sunt, esse quædam possibilia, et non, id est, ut et sint et non sint, quod in his evenit in quibus utrumque contingit, id est, et esse et non esse, ut aquam et esse calidam et non esse calidam, fieri quoque calidam et non fieri. Multaque nobis perspicua sunt, ita sese habentia, ut in utramque partem eventus sine ullo alicujus rei impedimento vertatur, ut vestem quam possibile est quidem secari, sed fortasse ita contingit, ut non ante ferro dividatur, quam eam exterat vetustas, et hoc fieri potest, ut qualibet vestis non ferro potius minuatur pereat, quam usu ipso exteratur. Similiter autem non solum eam secari possibile est, sed eam prius exteri quam secari, non enim esset eam possibile non secari, nisi prius possibile esset exteri. Cum enim exteritur, non secatur, hoc autem in quibus eveniat universaliter monstrat. Evenit hoc enim, inquit, in facturis. Facturæ autem sunt, in quibuscunque generatio est atque corruptio. Sive enim quod natura fiat sive arte, in his a faciendo facturam dixit. In his ergo facturis alia quidem potestate sunt, alia actu, ut aqua calida quidem est possibilitate. Potest enim fieri calida, frigida vero actu est. Est enim frigida actu, hoc autem actu et potestate fieri ex materia venit. Nam cum sit materia contrarietatis susceptrix, et ipsa in se utriusque contrarietatis habeat cognationem, si ipsa per se cogitetur, nihil eorum habet quæ in se suscipit, et ipsa quidem nihil actu est, omnia tamen potestate. Suscipiens autem contraria, quanquam unam habeat contrarietatem, habet tamen et alteram simul, sed non actu, ut in eadem aqua. Hujus enim materia et caloris susceptrix est et frigoris. Sed cum utrumlibet horum susceperit vel calorem vel frigus, est quidem, si ita contingit, calida, est etiam simul frigida, sed non eodem modo. Nam fortasse actu calida est, frigida potestate. Ergo quod potestate est in rebus, ex materia venit. Alioquin divinis corporibus nihil omnino est potestate, sed omne actu, ut soli nunquam est lumen potestate, sed actu, nec potestate

quidem ulla obscuritas, vel toto cœlo nulla quies. Ita A ergo esse habent ex materia, ut omnia ipsa essent potestate, nihil autem actu introducta, sed natura quæ in ipsa materia est, singulos pro ratione distribuit motus, et singulas qualitatum proprietates singulis materiæ partibus ponit, ut alias quidem natura ipsa necessarias ordinaverit, ita ut quandiu res illa esset ejus, in ipsa proprietas permaneret, ut igni calor. Nam quandiu ignis est, tandiu ignem calidum esse necesse est, aliis vero rebus tales qualitates apposit, quibus carere possint. Et illa quidem necessaria qualitas informat uniuscujusque substantiam. Illa enim ejus qualitas cum ipsa materia ex natura conjuncta est. Istæ vero aliæ qualitates extra sunt, quæ et admitti possunt et non admitti, atque hinc est generatio et corruptio. Ex natura ergo et ex materia B ista in rebus possibilitas venit, qua in re casus quoque aliquando subrept, quæ est indeterminata causa et sine ulla ratione cadens, neque enim casus natura est, quæ frustra nihil efficit. Nec liberum est casus arbitrium quod in judicio et ratione consistit. Sed extra est casus, qui propter aliam rem quibusdam factis ipse subitus et improvisus exoritur. Et ex hac autem quæ est utrumlibet possibilitate etiam illa liberi arbitrii ratio venit. Si enim non esset fieri aliquid possibile, sed omnia aut ex necessitate essent, aut ex necessitate non essent, liberum arbitrium non maneret. Recte igitur nec omnia casu, ut Epicurus, nec necessitate omnia, ut Stoicus, nec rursus omnia libero arbitrio fieri proposuit. Sed cuncta permiscens, in permixto mundo permixtas quoque rerum causas esse proposuit, ut aliæ quidem ex necessitate, aliæ vero casu, vel libero arbitrio, vel postremo possibilitate contingerent. Quorum omnium unum nomen est, utrumlibet, vel in casu, vel in voluntate, vel in possibilitate. Sed horum divisionem facit. Nam eorum quæ sunt utrumlibet, alia sunt quæ æqualiter ad affirmationem et negationem se habent, ut est lecturum me esse hodie Virgilium et non lecturum. Utroque enim modo utrumque est, hoc est enim quod ait, Et non magis vel affirmatio vel negatio est. Æqualiter enim et possum legere Virgilium nunc, et possum non legere. Alia vero sunt quæ non se æqualiter habent, sed quanquam in una re frequentius eveniat, non tamen prohibitum est in altera provenire, ut in eo quod est hominem in senectate canescere. In pluribus quidem hoc contingit, sed contingit fieri et alterum, id est ut non canescat. Alterum vero minime, id est ut canescat. Ita ergo et possibilitate, et casu, et libero arbitrio, contradictionem in una parte de futuro definite pon esse veram vel falsam, per firmissimam et validissimam argumentationem constituit. His autem adjicit hoc

Igitur esse quod est, quando est, et non esse quod non est, quando non est, necesse est. Sed non omne quod est, necesse est esse, nec omne quod non est, necesse est non esse. Non enim idem est omne quod est, necessario esse quando est, et simpliciter esse ex necessitate. Similiter autem et in eo quod non est.

Duplex modus necessitatis ostenditur, unus qui cum alicujus accidentis necessitate proponitur, alter qui simplici prædicatione profertur, ut cum dicimus solem moveri necesse est, non enim solem quia nunc movetur, sed quia nunquam non movebitur, idcirco in solis motu necessitas venit. Aliter vero qui cum conditione dicitur talis est, ut cum dicimus, Socratem sedere necesse est, cum sedet, et non sedere necesse est, cum non sedet. Nam cum idem eodem tempore sedere et non sedere non possit, quicumque sedet non potest non sedere, tunc cum sedet, igitur sedere necesse est, ergo tunc quando quis sedet, eum sedere necesse est; fieri enim non potest ut cum sedet, non sedeat. Rursus quando quis non sedet, tunc cum non sedet, non sedere eum necesse est. Non enim potest idem sedere et non sedere, et potest ista esse cum conditione necessitas, ut cum sedet aliquis, tunc cum sedet, ex necessitate sedeat, et cum non sedet, tunc cum non sedet, ex necessitate non sedeat. Sed ista cum conditione quæ proponitur necessitas, non illam simplicem secum trahit. Non enim quicumque sedet, simpliciter eum sedere necesse est, sed cum adjunctione ea quæ est, tunc cum sedet, sicut solem dicimus necesse est moveri. Nec hoc addimus, ut solem moveri necesse sit cum movetur, sed tantum simpliciter dicimus solem moveri necesse est, et hæc necessitas simplex de sole dicta, veritatem in oratione perficiet. At vero illa quæ cum conditione dicitur, ut cum dicimus Socratem sedere necesse est, tunc cum sedet, id quod dicimus, tunc cum sedet, et hanc conditionem temporis, si a propositione dividamus, de tota propositione veritas perit. Non enim possumus dicere quoniam ex necessitate Socrates sedet. Potest enim et non sedere. Habet enim quandam convenientiam et cognationem potestas Socratis sicut ad sedendum, sic etiam ad non sedendum. Ergo id quod dicimus ex necessitate Socratem sedere, tunc cum sedet, ad accidens respicientes proponimus. Nam quando accidit Socrati sedere, eo tempore quo accidit, ei non accidisse non potest. Sic enim fiat ut eidem eadem res accadat et non accadat uno eademque tempore, quod impossibile est. Idcirco accidens ejus inspicientes dicimus, necesse est Socratem sedere, sed non simpliciter, sed tunc cum sedet. Et sicut simpliciter Æthiopem dicere esse candidum falsum est, verum tamen est in aliquo esse candidum (In oculis enim et dentibus illi candor inest), ita quoque falsum est Socratem ex necessitate sedere simpliciter. Verum autem est hanc necessitatem in aliquo quodam ponere, et non simpliciter prædicari, ut dicamus tunc cum sedet. Quemadmodum enim in sole dicimus, quoniam solem moveri necesse est simpliciter, si ita dicamus, Socratem sedere necesse est, falsum est. Sin vero marmoreum Socratem dicamus, quoniam marmoreum Socratem sedere necesse est, si fortasse sedens formatus sit, verum est, et simpliciter de tali Socrate necessitas poterit prædicari. De ipso autem Socrate simpliciter talis necessitas non dicitur. Neque enim fieri potest ut Socrates ex necessitate sedeat

nisi fortasse cum sedet, tunc enim cum sedet, quoniam sedet et non potest non sedere, ex necessitate sedet alloqui simpliciter et non ex necessitate sedet, sed contingenter. Potest enim surgere. Quod autem ex necessitate simpliciter est, illam non potest permutare necessitatem, ut quoniam simpliciter solem moveri necesse est, sol stare nulla ratione potest. Hoc igitur Aristoteles dicit, omne quod est quando est, et omne quod non est, quando non est, esse cum conditione et non esse, necesse est, sed non sine conditione aut esse aut non esse simpliciter. Hæc enim solis illis necessitatibus attributa sunt quæcunque nullius potentiae aut cognationis ad opposita sunt, ut sol ad quietem, vel ignis ad frigus. Neque enim idem est, inquit, Aristoteles, ex necessitate esse aliquid quando est in conditione, vel non esse quando non est, et simpliciter dicere omnia ex necessitate esse, vel non esse. Illud enim conditio verum fecit, in hoc simplicitatis natura efficit veritatem. Similiter autem, inquit, et in eo quod non est, idem est. Non enim omne quod non est, non esse necesse est, sed tunc cum non est, tunc non esse necesse est, et hoc in conditione rursus, non simpliciter. Quibus igitur his necessitatibus demonstratis, una scilicet conditionali, altera simplici. Rursus ad contradictionem de futuro contingentique revertitur.

Et in contradictione eadem ratio est. Esse quidem vel non esse omne, necesse est, et futurum esse vel non. Non tamen dividendum dicere alterum necessarium. Dico autem ut necesse est quidem esse futurum bellum navale cras, vel non futurum esse, sed non necesse est futurum esse cras bellum navale, vel non futurum esse. Futurum autem vel esse vel non esse necesse est.

Planissime quæ sententia haberetur de contingentibus propositionibus et futuris exposuit dicens: In his quidem totam contradictionem dictam unam quamlibet partem veram habere, alteram falsam, sed non ut aliquis dividat atque respondeat. Ilanc quidem ex necessitate esse veram, illam vero ex necessitate alteram falsam, ut in eo quod dicimus, sol hodie decidet, sol hodie non occidet, facillime in his aliquis dividens dicit, quoniam solem hodie occidere, ex necessitate verum est, non occidere, ex necessitate falsum. Ita sese habet divinorum corporum ratio et natura, ut in his nulla cognatio sit ad opposita, atque ideo vel quod sunt, ex necessitate sunt, vel quod non sunt, ex necessitate non sunt. Ea vero quæ in generatione et corruptione sunt, non ita sunt, habent enim hoc ipso quod et gignuntur et corrumpuntur ad opposita cognationem, atque ideo in his non est unam partem contradictionis assumere, et eam necessario esse prædicare, et rursus aliam necessario non esse proponere, quamvis totius contradictionis una quælibet pars vera sit, altera falsa, sed incognitæ et indefinitæ, et non nobis. Verum quia natura ipsarum rerum quæ proponuntur dubitabilis est, ut in ea propositione quæ est, Socrates hodie lecturus est, Socrates hodie lecturus non est, totius quidem contradictionis una vera est, altera

A falsa, aut enim lecturus est, aut non lecturus, et hoc confuse et in tota oratione perspectum. Sed nullus potest dividere et respondere, quoniam vera est electurum cum esse, vel certe quoniam vera est non eum esse lecturum. Hoc autem non quod audientes de futuro nesciamus, sed quod eadem res et esse possit et non esse. Alioqui si ex nostra scientia hoc eveniret, et non ex ipsarum rerum variabili et indefinito proventu, illa rursus impossibilitas contingeret, ut omnia necessitas administraret. Non enim propter scientiam nostram quod ex necessitate est, eventurum est. Sed etiamsi nos nesciamus, erit tamen ejus rei eventus constitutus, et indubitanter illam rem futuram esse necesse est. Ergo quoniam hoc fieri nequit, et sunt quædam quæ non ex necessitate proveniant, sed contingenter, in his quamquam totius contradictionis in qualibet ejus parte veritas invenitur aut falsitas, non tamen ut aliquis dividat et dicat hanc quidem veram esse, illam vero falsam, quod hujusmodi monstravit exemplo. Cras enim bellum navale fieri, aut non fieri necesse est, non tamen ex necessitate fiet cras, aut necessitate cras non fiet. Ut possit aliquis dividere et prædicare dicens, cras fiet, ut hoc vere dicat, et ita ex definito contingat, vel rursus cras non fiet, et hoc eodem modo proveniat, hoc fieri non potest, sed tantum indefinite quæcunque una pars contradictionis vera est, altera falsa, sed quæ eveniret. Eventus autem ipsorum indiscretus est, et illud enim et illud poterit evenire. Hoc autem idcirco est quoniam non est ex antiquioribus quibusdam causis pendens rerum eventus. Ut quædam quodammodo necessitatis catena sit, sed potius hæc ex nostro arbitrio et libera voluntate sunt, in quibus est nulla necessitas. Quod si, inquit, similiter orationes veræ sunt quemadmodum et res, hoc subiicit a Platone, qui dixit similiter se habere orationes rebus, et cognatas quodammodo esse in ipsa significatione, ut si sint res impermutabiles et ratione stabili permanentes, oratio quoque de his vera esset et necessaria. Sin vero esset res quæ varietate naturæ nunquam perpetuo permaneret, in orationibus quoque fixa veritas non esset, et nulla per hujusmodi orationes demonstratio proveniret. Hoc ergo sumens Aristoteles ut optime dictum, sic ait:

Quare quoniam orationes similiter veræ sunt, quemadmodum et res, manifestum est quoniam quæcumque sic se habent, ut utrumlibet sint, et contraria ipsorum contingere possint, necesse est similiter se habere et contradictionem. Quod contingit in his quæ non semper sunt, et non semper non sunt.

Quoniam, inquit, orationes similiter sese habent quemadmodum et res manifestum est, quoniam quæcunque res ita sunt ut utrumlibet sint et contraria ipsorum contingere possint, necesse est contradictionem ita se habere, quæ de illius naturæ instabilibus atque indefinitis rebus est. Quod si res sint dubitabiles et indefinito variabilique proventu, contradictio quoque quæ de his rebus fit, variabili et indefinito proventu sit. Quæ autem essent hujusmodi res,

quarum eventus varius indefinitusque constaret, plausissime demonstravit dicens, quod contingit in his quae non semper sunt et non semper non sunt. Ea enim sunt in quibus contingit utrumlibet, quae neque semper sunt (possunt enim corrumpi), neque semper non sunt, possunt enim generari et fieri. Haec enim sunt quae habent ad opposita cognationem, sicut in ipsa propria substantia rerum ipsarum eventus docet. Nam esse et non esse oppositum est. Quod autem non fuit, et generatur, et fit, ex eo quod non fuit est. Habuit igitur in hoc ad esse et non esse, id est ad opposita cognationem. Sin vero idem ipsum quod est corrumpatur, ex eo quod fuit non erit. Habebit igitur rursus ad opposita cognationem. Quare sicut harum quae sunt in generatione et corruptione rerum proventus indefinitus est, ita quoque et contradictorium partes, quanquam in tota contradictione una vera sit, altera falsa. Indefinitum enim et indiscretum est, quae una harum vera sit, quae altera falsa.

Horum enim necesse est alteram partem contradictionis veram esse vel falsam. Nam tamen hoc vel illud, sed utrumlibet, et magis quidem alteram veram, non tamen iam veram vel falsam. Quare manifestum est quoniam non est necesse omnis affirmationis et negationis oppositorum hanc quidem veram, illam vero falsam esse.

Docuit supra nos in his quae utrumlibet sunt rebus contradictionis unam partem non esse definite veram, falsam vero alteram definite, nunc a frequentiori et a rariori argumentum trahit. Supra namque monstravit esse quaedam res quae frequentius quidem contingant, non tamen interclusum sit, ut et opposita aliquando contingant. Contingit enim ut rarius infrequentiusque contingant. Ergo si in his quaecumque in pluribus eventunt, non necesse est unam veram esse, alteram falsam. Idcirco quoniam quicumque dixerit hominem in senecta canescere, et hoc ex necessitate esse protulerit, mentietur. Potest enim et canescere. Si in his ergo non est definite una vera, altera falsa, in quibus una res frequentius evenit, rarius altera, multo minus in his in quibus oppositorum eventus aequalis est, et verum est quidem dicere, quoniam hoc contingit frequentius, non tamen omnino, quoniam ita contingit, idcirco, licet

A rarius, non contingit oppositum. Quod si neque in his quae in pluribus praedicatur, una definite vera est, altera falsa, et multo minus in his quorum aequaliter indiscretus eventus est, manifestum est in futuris et contingentibus propositionibus non esse veram unam, alteram falsam. Hoc enim in principio, ut monstraret validissima argumentatione, contendit.

Neque enim quemadmodum in his quae sunt, sic ea res habet etiam in his quae non sunt, possibilibus tamen esse vel non esse, sed quemadmodum dictum est.

Ad divisionem temporum in principio factam totam revocat quaestionem. Ait enim eas prius propositiones quae ferebant, aut in praesenti, aut in futuro, aut in praeterito praedicari, et eas quidem quae de praeterito vel praesenti dicerentur, definitam veritatem vel falsitatem habere, sive in sempiternis et divinis rebus dicerentur, sive in nascentibus et morientibus, in quibus utrumlibet contingeret, ut haberent ad opposita cognationem, in futuris vero, si de divinis quidem rebus aliquis et immutabilibus loqueretur, eodem modo unam veram definire, alteram falsam esse definite. Non enim habent huiusmodi naturae ad opposita cognationem. In his autem quae in generatione et corruptione essent de futura praedicatis vel affirmative vel negative, non eundem esse modum veritatis definire, sed totius quidem contradictionis unam partem veram esse, alteram falsam, definite autem unam veram, definite alteram falsam, minime. Nunc autem non utraque tempora posuit, praesens scilicet et praeteritum. Sed tantum praesens; dixit enim: Neque enim quemadmodum in his quae sunt, id est in his quae praesentia. Quod vero ait in his quae non sunt, possibilibus tamen esse, de futuris loquitur, quae cum non sint tamen esse possunt. Non enim sic ea habet in praesenti praedicata propositio, quemadmodum in futuro in his scilicet quae utrumlibet sunt, et in generatione et corruptione consistunt. In illis enim, id est, praesentibus et praeteritis definite una vera est, altera falsa. In his vero, id est futuris et contingentibus, veritas et falsitas propositionum nulla definitione constringitur. Sed quoniam de futuris propositionibus Aristotelicam sententiam, quantum facultas fuit, diligenter expressimus, prolixitatem voluminis terminemus.

LIBER QUARTUS.

Est siquidem libri huius, qui de Interpretatione apud Latinos, apud Graecos vero περί ἑρμηνείας inscribitur, obscura oratione series, obscuris adiecta sententiis, atque idcirco non hanc magnis expedissem voluminibus, nisi etiam nihil labori concedens, quam possem plausissime quod in prima editione altitudinis et subtilitatis omiseram, secunda commentatione complerem. Sed danda et prolixitati venia, et operis longitudo libri obscuritate pensanda est. Sunt tamen gradus apud nos satisfaciennes lectoris et diligentiae

et studio, cupientis facillime magna cognoscere. Huius enim libri post has geminas commentationes quoddam brevium faciemus, ita ut in quibusdam et fere in omnibus Aristotelis ipsius verbis utamur, tantum quod ille brevitate dixit obscure, nos aliquibus additis dulciorem seriem adiectione faciamus, ut quasi inter textum breviter, commentationisque diffusionem, medius ingrediat styli, diffuse dicta colligens, et angustissime scripta diffundens, atque haec posterioris. Nunc vero quoniam ab Aristotele au-

praemonstratum est, in futuro contingentium propositionum veritatem et falsitatem non stabili neque definita ratione esse divisam, et quicquid supra latissima disputatione complexa est, nunc ejus hæc intentio est, ut categoricarum propositionum numerum tradat, quæcunque cum diffinito vel infinito nomine simpliciter fiunt. Primo enim volumine dictum est nomen esse, ut homo; infinitum nomen vero, ut non homo. Prædicativæ autem et categoricæ propositiones sunt quæ duobus tantum simplicibus terminis constant. Hæ, sive cum finito nomine sunt, ut est, homo ambulat, sive cum nomine infinito, ut est, non homo ambulat. Harum igitur propositionum categoricarum atque simplicium tradere numerum contendit, quæcunque fiunt adjectione nominis infiniti. Sed quoniam propositiones omnes aut secundum qualitatem differunt, aut secundum quantitatem. Secundum qualitatem quod hæc quidem affirmativa est, illa vero negativa. Secundum quantitatem vero, quod hæc quidem plura complectitur, illa vero paucæ, secundum quam differentiam hæc propositiones, quæ dicuntur, homo ambulat, et rursus, non homo ambulat, a se differunt, aut secundum quantitatem, aut secundum qualitatem. Nam quod dico, homo ambulat, qualitatem quamdam substantiæ, id est hominem ambulare designat, et rem definitam atque substantiam, quæ unam speciem ambulabilem esse pronuntiat. Quod autem dico, non homo ambulat, hominem quidem rem definitam tollo, innumerabilia vero significo, quare illa quidem quæ dicit, homo ambulat secundum qualitatem, quæ vero non homo ambulat videbitur secundum quantitatem potius discrepare. An certe illud magis est verius, ut quod dico, homo ambulat, homo simplex nomen quasi affirmationi est proximum, quod vero dico, non homo ambulat, non homo infinitum nomen negationi videtur esse consimile. Sed affirmatio et negatio secundum qualitatem differunt. Hæc autem affirmationi sunt negationique consimilia. Qualitate igitur potius quam nulla discrepant quantitate. An magis illud est verius, quod quemadmodum se habet propositio quæ dicit, Socrates ambulat, ad eam quæ dicit, quidam homo ambulat. Ita sese habet homo ambulat, ad eam quæ dicit, non homo ambulat. Propositio namque quæ est quidam homo ambulat, si plures ambulant, necesse est ut vera sit. Si autem plures ambulent, ut Socrates ambulet non est necesse. Possunt enim plures ambulare, et Socrates non ambulare. Sed cum plures ambulant, quidam homo ambulat, hoc autem ideo evenit. Quia quod dicimus, quidam homo ambulat, particularitatem jungimus universalitati, id est homini, et si qui sub ipsa universalitate sunt, id est sub homine ambulantes sunt, eam quæ dicit quidam homo ambulat veram esse necesse est. At vero cum dicitur, Socrates ambulat, quoniam Socrates circa unius cujusdam proprietatem est. Nisi ipse Socrates ambulaverit, quanquam omnes homines ambulent, non est verum dicere Socrates ambulat. Sicut ergo quidam homo ambulat, definite verum est, si plures ambulant. Non

A autem Socrates ambulat, quamvis plures ambulent, nisi ipse Socrates ambulet, sic etiam in eo quod est homo et non homo, qui dicit homo ambulat, dicit quoniam quoddam animal ambulat, et hoc nomine et qualitate determinat, dicens, homo ambulat. Qui vero dicit non homo ambulat, non quidem omnia subruit, sed hominem tantum. Cætera vero animalia ambulabilia esse pronuntiat. Ergo sive equus, sive bos, sive leo ambulat, verum est, non homo ambulat, sed non est verum homo ambulat, si non homo ipse ambulet. Quare quemadmodum se habet quidam homo ambulat, ad Socratem ambulat. Quod illic si plures homines ambulant, verum erat, quidam homo ambulat. Non etiam Socrates ambulat, nisi ipse Socrates ambulet, ita quoque in eo quod est, homo ambulat, et non homo ambulat, dici potest. B Nam si plures qui sunt non homines ambulent, verum est dicere, quoniam non homo ambulat, non autem verum est dicere quoniam homo ambulat, nisi ipse homo ambulet, secundum definitionem ergo potius et proprietatem videntur discrepare, quam secundum aliquam totam quantitatem, vel partem quantitatis, vel rursus secundum aliquam qualitatem. Nam sicut posterius demonstrabitur ea quæ dicit, non homo ambulat, affirmatio potius quam negatio est, atque hæc hactenus prædixisse sufficiat.

DE ENUNTIATIONIBUS INFINITIS.

Quoniam autem est affirmatio de aliquo significans aliquid, hoc autem est vel nomen vel innominatum. Unum autem oportet esse, et de uno, id quod est in affirmatione. Nomen autem dictum est, et innominatum prius, non homo enim nomen quidem non dico, sed nomen infinitum. Unum enim significat quodammodo infinitum nomen. Quemadmodum et non currit, non verbum dico, sed infinitum. Erit omnis affirmatio et negatio, vel ex nomine et verbo, vel ex infinito nomine et verbo. Præter verbum autem nulla affirmatio vel negatio est, est enim, vel erit, vel fuit, vel fit, vel quæcunque alia huiusmodi verba, ex his sunt quæ sunt posita, consignant enim tempus. Quare prima erit affirmatio et negatio, est homo, non est homo, deinde, est non homo, non est non homo. Rursus, est omnis homo, non est omnis homo, est omnis non homo, non est omnis non homo, et in extrinsecis temporibus eadem est ratio.

In secundo (ut arbitror) libro prædiximus omnem enuntiationem simplicem, id est, prædicativam ex subjecto et prædicato consistere. Quorum semper prædicatio aut verbum esset, aut quod idem posset, tanquam si verbi dictio poneretur, ut cum dicimus, homo ambulat, verbum ponitur; cum vero dicimus, homo rationalis, subauditur hic verbum est, ut totus intellectus sit homo rationalis est. Quocirca necesse est aut verbum semper esse prædicatum, aut quod sit verbo consimile, idemque in enuntiationibus possit. Quod vero subjectum esset, aut omnino nomen esset, aut quod vice nominis fungeretur. Quocirca illud maxime colligendum est, omne in categorica propositione subjectum, esse nomen, omne vero prædicatum, verbum. Sed quoniam cum de nomine loqueretur

tur, aliud quoddam nomen introduxit, ut simpliciter A quidem et per se nomen non esset, infinitum tamen nomen vocaretur, id quod cum negativa particula profertur. Omnis autem propositio ex nominis sub-
 sectione consistit. Est autem categorica propositio quæ aliquid de aliquo prædicat vel negat, et de quo prædicat quidem nomen est. Quandoque in nomine infinitum etiam nomen dicitur, necesse est semper categoricam propositionem aut nomen habere sub-
 jectum, aut illud quod infinitum dicitur. Infinitum vero nomen est quod ipse nunc innominatum vocat. Omnis ergo propositio prædicativa in duas dividitur species: aut enim ex infinito nomine subjectum est, aut ex simplici et finito. Ex infinito quidem quemad-
 modum cum dico, non homo ambulat, ex finito au-
 tem et simplici, ut homo ambulat. Hujus autem quæ B ex finito et simplici est, species sunt duæ, quæ aut universale nomen subijcit, ut homo ambulat, aut singulare, ut Socrates ambulat. Quare ita fit divisio. Omnium enuntiationum simplicium, quæ duobus ter-
 minis constant, aliæ sunt ex infinito nomine subjecto, aliæ vero ex finito et simplici. Earum quæ simplex habent subjectum, aliæ sunt quæ universale simplex subijciunt, aliæ quæ singulare. Supra vero docuit quæ sint differentię propositionum, simplex nomen in subjecto ponentium. Quod aliæ sunt universales, aliæ sunt particulares, aliæ sunt indefinitæ, et secun-
 dum quantitatem quidem hoc modo differunt. Secun-
 dum qualitatem vero, quod aliæ affirmativæ sunt, aliæ negativæ. Idem quoque in his propositionibus quæ ex infinito nomine subjecto enuntiantur. Aliæ C namque earum indefinitæ sunt, aliæ definitæ. Definitarum aliæ sunt universales, aliæ particulares, hic quoque secundum quantitatem, nec minus secundum qualitatem eadem infinitorum quoque nominum, in propositionibus differentię sunt. Dicimus enim alias esse affirmativas, alias negativas; subjecta vero de-
 scriptio docet, quæ sint affirmativæ simplices, et quæ sunt negativæ, et rursus quæ sunt affirmativæ ex in-
 finito nomine, et quæ negativæ, easque omnes in propriis determinationibus adjunximus, nec minus etiam indefinitas in utraque specie propositionum posuimus, singulare habentibus subjectum, simplicibus propositionibus rejectis. Sunt enim infinitæ pro-
 positiones simplices hæ: homo ambulat, homo non ambulat; contra eas vero divisæ secundum nomen D infinitum hæ: non homo ambulat, non homo non ambulat; universales ex simplici subjecto nomine sunt hæ: omnis homo ambulat, nullus homo ambulat. Contra has vero divisæ ex infinito nomine universales: omnis non homo ambulat, nullus non homo am-
 bulat. Rursus particulares ex simplici nomine sub-
 jecto sunt hæ: quidam homo ambulat, quidam homo non ambulat. Rursus particulares contra has divisæ ex infinito nomine subjecto sunt hæ: quidam non homo ambulat, quidam non homo non ambulat. Hoc autem subjecta descriptione declaratur.

Indefinitæ ex infinito nomine subjecto.
 Non homo ambulat Non homo non ambulat
 Universales ex simplici nomine subjecto.
 Omnis homo ambulat Nullus homo ambulat
 Universales ex infinito nomine subjecto.
 Omnis non homo ambulat Nullus non homo ambulat
 Particulares ex simplici nomine subjecto.
 Quidam homo ambulat Quidam homo non ambulat
 Particulares ex infinito nomine subjecto.
 Quidam non homo amb. Quidam non homo non amb.

Hæc ergo partiens, et de propositionibus ex duobus terminis constitutis faciens propositionem, inquit omnes ex subjecto fieri nomine propositiones, et eas tantum ad divisionem sumit quæ ex infinito nomine, et finito nomine fiunt, faciens hujusmodi divisionem principalem, ut sit: Propositionum aliæ sunt ex finito nomine, aliæ ex finito. Oportuerat quidem volentem cuncta parti ad differentias propositionum non solum infinita sumere nomina, sed etiam verba. Sed quoniam noverat nomen quidem infinitum conservare propositionem quam invenisset, ut si in affirmativa diceretur, affirmativam servaret enuntiationem, ut est non homo ambulat. Si negativa, negativam servaret enuntiationem, negativa autem est, ut est non homo ambulat. Verba vero quæ sunt infinita juncta in propositione non affirmationem, sed perficere negationem, idcirco de his reticuit. Quod hæc magis quæ ex verbo infinito sunt ad unam qualitatem pertinent propositionis, id est ad negativam. Semper enim fit ex infinito verbo negatio. Hæc igitur colligens ait. Quoniam autem est de aliquo subjecto affirmatio significans aliquid, id est prædicans, hoc est quoniam omnis propositio est ex subjecto et prædicato, quod autem subjectum est, vel nomen, vel innominatum. Innominatum autem est quod propositum nomen sub-
 ruit, ut est non homo. Nomen enim quod est homo differt nominis infiniti privatione, quod est non homo, atque ideo et innominatum vocavit. Qualis autem debeat esse propositio de qua tractat, ostendi dicens, unum autem oportet esse et de uno hoc quod est in affirmatione, id est ex duobus terminis propositionem oportere consistere. Commemorat quoque quid sit innominatum se supra dixisse, quoniam quod dicimus non homo, nomen quidem Aristoteles non diceret, sed quod nomen simpliciter non vocaret, hoc addito infinito nomen diceret infinitum, idcirco quoniam unum quidem significat, sed infinitum, nomen enim quod ipsam significationem ejus quod dicimus homo tollit, id est non homo, unum est, et unam per se significationem subripiens. Multa sunt quæ intelligentium sensibus relinquuntur, commemorat etiam quoniam, non currit verbum superius infinitum vocavit, et non simpliciter verbum. Quoniam ergo aliquid de aliquo affirmatio est, hoc autem quod subjectum est, aut nomen esse oportet, aut innominatum, id est infinitum nomen. Duplex propositionis species invenitur. Omnis enim affirmatio vel ex finito nomine est et verbo, vel ex infinito nomine et verbo, eodem quoque modo et negatio. Neque enim reperietur unquam ulla affirmatio, cujus negatio inveniri non possit. Quod si duplex est species affirmationum,

Indefinitæ ex simplici nomine subjecto.
 Homo ambulat Homo non ambulat

duplex quoque est species negationum, illud quoque commemorat quod supra jam dixit. Nam licet ex nomine et verbo, et rursus ex eo quod non est nomen, sed infinitum nomen, et verbo sit affirmatio et negatio prædicativa, id est categorica, ut autem sit præter verbum ulla affirmatio atque negatio, aut præter id quod idem significet verbum vel in subauditione, vel aliquo alio modo, fieri non potest. Ponit quoque verba quæ pene in omnibus propositionibus, aut ipsa cadant, aut quæ idem valeant. Est enim, inquit, vel erit, vel fuit, vel quæcunque alia consignant tempus, verba sunt, ut doceri ex his possumus quæ ante posita sunt, atque concessa, cum diffinitio verborum, daretur, verba esse quæ consignificarent tempus. Quare si hæc consignant tempus, non est dubium quin verba sint; sed præter hæc aut præter idem valentia, nulla propositio est. Recte igitur dictum est præter verba prædicativam propositionem non posse constitui. Juste tamen aliquis quæstionem videatur opponere, cur jam dixerit præter verbum enuntiationes nulla ratione posse constitui, nunc idem repetit, quasi nihil de hoc antea prædixisset, sed superfluum videri non debet. Quoniam enim finitum nomen cum negativa particula, nomen est infinitum, idcirco putaretur fortasse negatio esse, quod dicimus non homo. Quod si hæc est negatio, homo est affirmatio. Ne in hunc ergo quisquam laberetur errorem, hoc dixit, et congrue repetivit, quoniam præter verbum enuntiatio esse non potest, tanquam si diceret, nemo arbitretur infinitum nomen esse negationem, nec nomen affirmationem. Præter verbum enim affirmatio et negatio nulla potest unquam ratione constitui. In hoc illud quoque notaverat quod verbum infinitum et negationem significaret, et infinitum verbum. Id enim quod dicimus non ambulat et infinitum verbum est, et negatio, sed per se quidem si dicatur simplex sine aliquibus aliis adjectionibus infinitum verbum est. Sin vero cum nomine aut cum infinito nomine proferatur, non jam verbum infinitum, sed negatio accipitur, ut non, negativa particula, juncta cum ambulat infinitum verbum efficiat non ambulat, sed in propositione quæ est homo non ambulat, hominem non ambulare designat, atque ideo ait subjecta quidem in propositionibus posse esse vel nomina, vel infinita nomina, prædicata vero præter verba esse non posse. Nam sive in affirmationibus quis ponat, id verbum sine dubio prædicavit, sive in negationibus, est non infinitum verbum, sed tantum verbum, cui addita non particula totam qualitatem propositionis ex affirmativa in negativam commutat. Quare recte nullam differentiam propositionum de infinitis verbis fecit. Infinita enim verba tunc sunt infinita, cum sola sunt. Si vero cum infinito nomine jungantur aut finito nomine, non infinita verba jam sunt, sed finita. Cum negatione tamen in tota propositione intelliguntur. Si ergo, quemadmodum Stoici volunt, ad nomina negationes ponentur, ut esset non homo ambulat negatio, ambiguum esse posset, cum

A dicimus non homo, an infinitum nomen esset, an vero finitum cum negatione conjunctum. Sed quoniam Aristoteli placet verbis negationes oportere conjungi, infinita magis verba ambigui intellectus sunt, an infinita videantur, an cum negatione finita. Atque ideo ita discernitur sumptum cum nomine infinitum verbum negatio sit et negativa propositio, ut est, homo non ambulat. Per se vero dictum infinitum verbum est, ut non ambulat. Atque ideo hic solam differentiam nominum et infinitorum nominum in propositionibus dedit, non etiam infinitorum verborum, idcirco quod de conjunctis loquebatur, scilicet de nominibus vel infinitis nominibus atque verbis. In qua conjunctione id quod per se infinitum verbum dicitur, negatio est. Neque enim oportet sicut omnis propositio aut ex finito nomine aut ex infinito constat, id quoque aut ex finito verbo, aut ex infinito constare. Infinitum enim verbum in propositionibus non est, sed quoties aliquid (ut dictum est) tale per se ponitur, finitum quidem verbum est, sed illi conjuncta negatio totam propositionem privat ac destruit, et verbum quidem infinitum junctum nominibus negationem ut faciat necesse est, nomen vero infinitum junctum verbo non necesse est ut faciat negationem. Quod enim dicimus non homo ambulat, affirmatio, non negatio est. Ergo quoniam affirmationem oportet aliquid de aliquo significare, nomen autem infinitum est aliquid, quoties dicimus, non homo ambulat, ambulationem, id est aliquid de non homine, id est de aliquo prædicamus. Sed si dicamus non ambulat, non potius de aliquo prædicamus aliquid, sed ab aliquo tollimus. Qui enim dicit homo non ambulat, ambulationem ab homine tollit, non de homine prædicat. Quare negatio potius quam affirmatio est. Si enim affirmatio esset, id est si verbum esset infinitum, aliquid de aliquo prædicaret. Nunc autem aliquid ab aliquo tollit. Non est igitur verbum infinitum, sed potius negatio, quoties in tota sumitur propositione. Numerum vero propositionum, quas nos supra quoque descripsimus, ipse subjecit, et infinitas quidem prius, post vero contrajacentes; quod si quis ad illa revertitur vel hic intendit animum, in quo vel nostra vel Aristotelis dispositio discrepet, diligenter agnoscit. Nos enim et contrarias proposuimus et subcontrarias. Aristoteles vero solum contradictorie sibimet contrajacentes oppositasque proposuit; sed Aristoteles non solum in præsentī tempore easdem propositionum dicit esse differentias quas proposuit, sed etiam in aliis quoque duobus temporibus quæ extrinsecus sunt: extrinsecus autem tempora vocat quæ præter præsens sunt, præteritum scilicet et futurum.

Quando autem est tertium adjacens prædicatur, dupliciter tunc dicuntur oppositiones. Dico autem, ut est justus homo. Est tertium dico adjacere nomen vel verbum in affirmatione. Quare quatuor erunt istæ, quarum duæ quidem ad affirmationem et negationem sese habebunt secundum consequentiam, ut privationes, duæ vero minime. Dico autem quoniam est, aut juxta u-

jacebit, aut non justo. Quare etiam negatio. Quatuor ergo erunt. Intelligimus vero quod dicitur ex iis quæ subscripta sunt, est justus homo. Hujus negatio, non est justus homo. Est non justus homo. Hujus negatio, non est non justus homo. Est enim hoc loco et non est, justo et non justo adjacet. Hæc igitur, quemadmodum in resolutoriis dictum est, sic sunt disposita.

Quod autem dicitur perobscurum est et expositum a pluribus incurate, quorum cum judicio competentem enumerabo sententias. Postquam de his propositionibus expedit, quæ duobus constiterant terminis, et subjectum habuerant aut nomen, aut (ut ipse ait) innominatum, id est infinitum nomen. Nunc ad eas transit in quibus est tertium adjacens prædicatur uno subjecto duobus prædicatis, ut in eo quod dicimus, homo justus est, homo subjectum est, et justus et est, utraque prædicantur. Ergo in hoc duo sunt prædicata, unum vero subjectum, et fortasse aliquis inquirat cur ita dixerit. Quando autem est tertium adjacens prædicatur, non enim tertium prædicatur, sed secundum. Duo enim sunt quæ prædicantur, unum vero subjectum est. Sed non ita dictum est quasi est in propositione quæ dicit, homo justus est, tertium prædicaretur. Sed quoniam adjacet tertium et prædicatur, ergo quod dicitur tertium, ad adjacere refertur; etenim in ea ipsa propositione quæ dicit, homo justus est, est tertium adjacet, prædicatum autem jam non tertium, sed secundum. Ergo tertium numeratum adjacet, secundum vero numeratum prædicatur, hoc est igitur quod ait. Quando est tertium adjacens prædicatur, non quoniam tertium prædicatur, sed prædicatur tertium adjacens, id est tertio loco. Facit igitur nunc in his propositionibus considerationem in quibus est tertium adjacens est, secundum prædicatum, et sicut in his in quibus tantum prædicatur est, non etiam adjacens prædicabitur, ut homo est de subjecto considerationem fecit, quot modis subjectum sumptum differentias faceret propositionum. Aut enim nomen dicebat esse subjectum, aut infinitum nomen. Ita hic nunc de prædicato loquitur, et de prædicati differentiis tractat. In his enim propositionibus in quibus est tertium adjacens prædicatur, sumptum prædicatum alias nomen, alias infinitum nomen facit differentias propositionum. Prædicatum autem dico in ea propositione quæ proponit, homo justus est, justus, hoc enim prædicatum de homine est, est autem non prædicatur. Sed tertium adjacens prædicatur, id est secundo loco, et adjacens justo, tertium vero in tota propositione prædicatur, non quasi quædam pars totius

Affirmatio simplex.

Homo justus est.

Affirmatio ex infinito.

Homo non justus est.

Oppositio una.

Oppositio una.

A propositionis. Sed potius demonstratio qualitatis, hoc enim quod dicimus est, non constituit propositionem totam, sed qualis sit, id est quoniam est affirmativa demonstrat, atque ideo non dixit tertium prædicatur tantum, sed tertium adjacens prædicatur. Non enim positum est tertium prædicatur solum. Sed adjacens tertium secundo loco, et (quemadmodum dictum est) accideret prædicatur. Potest autem et sic intelligi, idcirco dixisse Aristotelem est in his tertium adjacens prædicari, quoniam possit aliquoties et per se prædicari, ut si quis dicat Socrates philosophus est, ut propositio hæc hoc sentiat: Socrates philosophus vivit. Est enim pro vivit positum est. Si quis ergo sic dicat, duo inveniuntur subjecta. Est vero solum prædicatur, non etiam adjacens. Quod enim dicimus Socrates philosophus, utraque subjecta sunt. Est enim prædicatur solum; si quis autem dicat sic: Socrates philosophus est, ut non jam Socratem philosophum esse atque vivere, sed Socratem philosophari et philosophum esse enuntiatione significet, tunc invenitur unum subjectum et duo prædicata. Socrates enim subjectum est, philosophus autem et est prædicata, quorum philosophus quidem principaliter prædicatur. Est autem adjacens nomini, quod est philosophus, et ipsum prædicatur, sed non simpliciter prædicatur, sed adjacens. Sunt autem aliæ propositiones hoc modo: Socrates in Lycæo disputat. Et sunt hæc ex tribus terminis. Sed de hac interim propositionum natura nihil tractat, sed de his solum in quibus est tertium adjacens prædicatur, ut est homo justus est, sed de his duas quidem oppositiones. Quocirca recte duæ oppositiones quatuor propositionum sunt. Hoc autem hujusmodi est. Quando est tertium adjacens prædicatur, quod principaliter prædicatur aut nomen erit, aut infinitum nomen. Et hæc aut affirmativæ prædicanda sunt, aut negativæ. Quocirca simplicis nominis affirmatio et simplicis nominis negatio, una est oppositio, et duæ propositiones. Finitum autem et infinitum hic non subjectum, sed sumitur prædicatum, ut in eo quod est, homo justus est, justus prædicatur, hoc autem nomen erit, aut infinitum nomen. Fiunt ergo ex his duæ affirmationes et negationes, homo justus est, homo est non justus, non est non justus homo, non est justus homo. Atque hoc quidem in indefinitis. Posterius autem monstrabitur hoc etiam in his esse, quæ determinationem habent universalitatis vel particularitatis. Nunc autem horum ordo subjectus numerum oppositionemque declarat.

Negatio simplex.

Homo justus non est.

Negatio ex infinito.

Homo non justus non est.

Simplices in supraposita descriptione propositiones vocavi, in quibus nomen prædicatur, ut homo justus est, homo justus non est. Ex infinitis autem in quibus nomen infinitum principaliter prædicatur, ut homo non justus est, homo non justus non est. Sive

est primo prædicatur sive postea, idem est. Nec hæc turbet quod Aristoteles est, primum dixit, nos vero postremum; sed idem est, fiunt igitur oppositiones duæ, propositiones vero quatuor, et hæc quatuor propositiones ex senario propositionum numero ad pau-

ciora reductæ sunt. Si enim simplices et ex duobus terminis fuissent, hoc modo essent, homo est, homo non est, justus est, justus non est, non justus est, non justus non est, et essent hæc sex propositiones. Posset quidem adici hoc etiam, ut de infinito nomine subiecto fierent propositiones, ut est, non homo est, non homo non est. Sed de his posterius dicit. Nunc autem sex illæ simplices in quatuor reductæ sunt, idcirco quod res simplices junctæ naturaliter redeunt pauciores. Conjunctio enim ipsa numerum minuit, ut si sint decem res, et singulæ singulis jungantur, ut binæ fiant, quinquarius numerus conjunctionis redit. Ita enim hoc modo sex erant propositiones (ut supra docui) quæ et simpliciter dicerentur, sed hæc astrictæ sunt et conjunctione diminutæ sunt. Nam quod proposuerunt istæ quatuor, homo est, homo non est, justus est, justus non est. Hæc conjunctiones in duas reductæ sunt, junctus enim homo cum justo duas propositiones fecerunt, homo justus est, homo justus non est. Rursus ad eundem ipsum hominem infinitum cum prædicatur. Aliæ duæ propositiones ex infinito prædicato rationabiliter oriuntur, homo non justus est, homo non justus non est, quarum duæ oppositiones sunt, propositiones vero quatuor. Ita igitur ex sex propositionibus, id est homo, non est homo, est justus, non est justus, est non justus, non est non justus. Quæ cum sint sex propositiones, tres tantum habent oppositiones, homo justo et homo non justo subjectus quatuor solas propositiones fecit, duplicem vero oppositionem. Qui vero dixerunt numerosiores fieri propositiones ex his in quibus est adjacens prædicatur, quam ex his quæ duobus terminis constarent, illos non intellexisse rerum naturam manifestum est, quæ ita fert, ut semper ex pluribus simplicibus rariores redeant res paucioresque junctæ. Ait igitur in his in quibus est tertium adjacens prædicatur, ut hoc quod ait tertium non ad prædicationem referatur potius quam ad ordinem, ut ipse distinxit dicens: Dico autem ut est justus homo, est tertium dico adjacere nomen vel verbum in affirmatione, non, inquit, tertium prædicari. Sed adjacere tertium, sed ad ordinem scilicet, non ad prædicationem refert ut tertium quidem adjaceret. Adjacens autem prædicaretur, id est non simpliciter prædicaretur. Neque enim superius est terminatum, ut in propositione, est, sit terminus. Atque ideo si quis resolvere præpositiones velit in suis terminis, ille non resolvit in est. Sed in eo quod est homo et justus, et erunt duo termini subiectus quidem, homo, prædicatus vero, justus. Est autem quod adjacens prædicatur et tertium adjacens non in terminis, sed in qualitate potius propositionis (ut dictum est) accipitur. Nomen autem vel verbum ait est propter hanc causam, tertium enim nomen adjacere dixit est, ut doceret prima duo esse, homo scilicet et justus, idcirco autem ait nomen vel verbum, quoniam verba quoque nomina sunt. Hoc autem prius dixit dicens, ipsa quidem secundum se dicta verba nomina sunt. Postquam igitur dixit, quid vellet ostendere per id quod ait, est tertium adjacens

prædicatur. Quoniam quantum ad ordinem non ad prædicationem refertur, subter exposuit quot fierent propositiones dicens: Quare quatuor istæ erunt? Dixit autem in his quatuor communem accidentiam, quam paulo post diligenter exponam. Quod autem accidit hoc est: Cum sint quatuor propositiones, quas positurus est, duæ ipsarum sese ad affirmationem et negationem ita habebunt secundum consequentiam, ut privationes, duæ vero minime. Sed hanc in his propositionibus accidentiam paulo post demonstrabo. Nunc autem illud respiciamus, quemadmodum ipsæ quatuor fieri propositiones dicat. Ait enim, Dico autem quoniam est aut justo adjacebit, aut non justo. Fiet enim duplex propositio. Si autem justo aut non justo est adjacet hoc modo, est justus homo, est non justus homo. Quare, inquit, si est affirmativo modo positum, nunc quidem cum justo, nunc autem cum non justo geminas fecit propositiones scilicet affirmativas, idem quæ quæ est cum negatione conjunctum, id est non, geminas quoque facit negationes, eas scilicet quæ sunt, non est homo justus, non est homo non justus: hoc est autem quod ait: Dico autem quoniam est, aut justo aut non justo adjacebit. Si enim adjacet justo, facit hanc affirmationem, est justus homo; si adjacet non justo, facit hanc affirmationem, est non justus homo. Quare etiam negatio juncta cum est idem facit. Hæc igitur negatio quæ est non, copulata justo et non justo, duas facit negationes contra eas, quas supra diximus, propositiones. Si enim addatur justo, talem facit negationem, non est justus homo, si non justo, non est non justus homo. Hoc autem cur evenit, quoniam est et non est justo, et non justo adjacet, est cum justo et non justo duas faciens propositiones. Non est iterum negatio cum justo et non justo alias duas negationes. Ex quibus quatuor duæ oppositiones sunt, ut ait supra. Quando est tertium adjacens prædicatur, dupliciter dicuntur oppositiones. Quare sensus sese totus hoc modo habet: Sed quoniam est quoque alia descriptio loci quæ sic dicit: Dico autem quoniam est aut homini adjacebit, aut non homini, quare et negatio; quatuor ergo propositiones erunt. Intelligimus autem quod diximus ex his quæ subscripta sunt. Est justus homo, hujus negatio, non est justus homo. Est non justus homo, hujus negatio, non est non justus homo, est enim hoc loco et non est, homini et non homini adjacet, turbabat expositores, et dubitabant quid hoc esset quod cum supra dixisset: Dico autem quoniam est aut homini adjacebit, aut non homini, in eorum exemplo et dispositione est non apposuit homini, aut non homini, sed justo non justo dicens. Intelligimus vero quod dicitur ex iis quæ subscripta sunt, est justus homo, hujus negatio, non est justus homo. Est non justus homo, hujus negatio, non est non justus homo, et postquam justo et non justo est et non est apposuit quod ante non dixit, sed ad hominem et non hominem est adjacere proposuit. Postea infert: Est autem hoc loco homini adjacet, et non homini, qui posuerat justo et non justo, est et non est adjacere,

Unde Alexander quoque dicit scripturæ esse culpam, non philosophi recte dicentis, et emendandam esse scripturam, sed non eum oportuit confundi, si pro homine et non homine justum et non justum intulit. Hæc enim exempla sunt potius quam propositionum necessitas, quod enim dixit est homini et non homini adjacere ita sumpsit, tanquam si homo prædicaretur, ut in eo quod est Socrates homo est, vel rursus Socrates non homo est. Ergo volens sumere quodcunque prædicatum, nunc quidem simplex, nunc autem infinitum, intulit justum et non justum indifferenter habens, an homo et non homo prædicaretur, an justus et non justus, solum in prædicato alias sumeretur nomen, alias infinitum nomen. Non ergo oportuit Alexandrum conturbari. Aliosque in hac descriptione in qua nos philosophus exercere voluit, sicut Porphyrium, et Herminum non turbabat, qui dicunt exempla hic esse finiti prædicati et infiniti, in quibus quod liber prædicatum sit, æque accipi oportere, vel sic cum dixisset homini et non homini adjacere, est et non est, album et non album, postea intulisset sufficeret. Hoc enim et illud prædicatum, alias finitum, alias infinitum sumere in quibuscunque nominibus æque oportet, et quod homini ait et non homini adjacere est, et postea intulit justum et non justum, et subjecit hominem, non ita putandum est tanquam de subjectis, id est homine, et non homine loqui voluerit, et postea per errorem intulerit in prædicato justum et non justum, sed potius ipsum homini et non homini ita sumpsit, tanquam in aliquo prædicaretur, ut sicut dictum est, Socrates homo est, Socrates non homo est, hic ergo homo et non homo prædicatur. Rursus si quis dicat homo justus est, homo non justus est, nihil differt. Eodem enim modo prædicatum in una propositione simplex sumptum est. In altera infinitum, velut si dicam nix alba est, nix non alba est, eodem modo, non ergo culpanda est scriptura quæ cum prius proposuisset homini et non homini adjacere est justum et non justum intulit. Nihil enim interest sive justum aut non justum prædicetur, sive homo aut non homo, dummodo prædicationem alias infinitam, aliasumat finitam, tunc cum est tertium adjacens prædicatur. Exercere igitur intelligentiam nostram actionemque philosophus voluit rerum omnium solertissimus, non scriptura falsa confundere; quando autem ea quæ supra dixit colligens ait: Est enim hoc loco, et non est, homini adjacet, hoc sentit, quoniam in hac propositione, quæ dicit, homo justus est, quam supra proposuerat; justus de homine prædicatur. Est autem adjacens justo adjacebit et homini, et in ea quæ dicit, homo justus non est, quoniam justus prædicatur de homine, non est autem adjacet. Non est ergo homini quoque adjacebit. Hoc enim est, quod ait, est enim hoc loco et non est homini adjacet. Nam si justus prædicatur de homine, est autem et non est adjacet justo, et homini quoque adjacebit, ut dictum est. Hanc quoque scripturam emendandam esse Alexander opinatur, faciendumque esse hoc modo,

sicut prius quoque exposuimus: Est enim hoc loco et non est, justo et non justo adjacet. Sed ordo quidem totius sententiæ diligenter expositus est, sive illa scriptio sit, sive illa, neutra enim mutanda est. Et una quidem plus habet exercitii, altera vero facilitatis, sed ad unam intelligentiam utraque perveniunt. Restat igitur ut quod ait: Quare idcirco quatuor istæ erunt, quarum quidem duæ ad affirmationem sese habent secundum consequentiam, ut privationes, duæ vero minime, diligentius exponamus. Locus enim magna brevitate constrictus est, et nimia subtilitate ac obscuritate difficilis, et hunc quidem in prima editione hujus operis transcurrentes exposuimus, atque in eo brevissimam, ut in aliis quoque dedimus expositionem. Nunc autem quid in se sensus habeat veri, quidve hac brevitate latitet, quantum facultas suppetit, nos ipsi patefaciemus, et quantum valet animum lector intendant. Cui si forte paulo obscuriora videntur, rerum imputet difficultati, si vero planiora quam putaverit, suo gratiam debet acumini. Sed prius quid de hoc loco Herminum arbitretur, quam possibiliter expediam. Ait Herminius tribus modis cum infinito nomine propositiones posse proferri, aut enim infinitum subjectum habent, ut non homo justus est, aut infinitum prædicatum, ut homo non justus est, aut infinitum subjectum et infinitum prædicatum, ut non homo non justus est. Harum igitur, inquit, quæcunque ad prædicatum terminum habent nomen infinitum, similes sunt his quæ aliquam denuntiant privationem. Denuntiant autem privationem hæc quæ dicunt, homo injustus est, homo injustus non est; ergo istiusmodi, quæ proponunt, homo injustus est, homo justus non est. Illæ, inquit, consentiunt quæ sunt ex infinito prædicato, ut ea quæ est homo non justus est, homo non justus non est. Idem enim est, inquit, esse hominem injustum, quod hominem non justum. Illæ vero quæ habent aut subjectum infinitum, ut est, non homo justus est, aut utraque infinita, ut est, non homo non justus est, non consentiunt ad privatoriam propositionem, quæ est homo injustus est. Nulla enim similitudo est ejus propositionis quæ est, non homo justus est, et ejus quæ dicit, homo injustus est. Nec vero ejus quæ proponit non homo non justus est, et ejus quæ enuntiat, homo injustus non est. Namque illæ quæ infinitum nomen habent in prædicatione, hæc privatoris consentiunt. Illæ vero propositiones quæ aut subjectum habent infinitum, aut utraque infinita, privatoris longe diversæ sunt. Sed hic Herminius longe a toto intellectum et ratione sententiæ discrepans has interposuit, quæ aut ex utrisque infinitis, aut ex subjecto fierent infinito. Quod autem esset quod ait secundum consequentiam, vel quæ duæ haberent se secundum consequentiam ut privationes, quæ vero non exponent nihil planum fecit, et sensus nihil magis ante expositionem Hermi quam post expositionem obscurum est. Nos autem Porphyrium sequentes, eique doctissimo viro consentientes hoc dicimus, esse quatuor propositiones, quarum duæ

quidem ex finitis nominibus sunt, duæ vero ex infinitis nominibus prædicatis. Sunt autem ex finitis nominibus hoc modo, affirmatio, est justus homo, negatio, non est justus homo. Ex infinitis vero nominibus prædicatis, affirmatio est quæ dicit, est non justus homo, negatio quæ proponit, non est non justus homo. Sed hæc ex infinitis nominibus prædicata is propositiones in reliquo sermone infinitas vocabimus, ut affirmatio infinita sit in hac expositione, ea quæ dicit, est non justus homo, negatio infinita, ea quæ dicit, non est non justus homo, ut quod dicturi eramus propositionem ex infinito nomine prædicato, hanc infinitam nominemus, illas autem duas quæ nullum nomen habent infinitum, nec subjectum nec prædicatum, simplices vocemus. Sunt ergo simplices propositiones hæc, est homo justus, non est homo justus. Privatorias autem propositiones voco quæcunque habent privationem. Privatoriæ autem sunt hoc modo, est injustus homo, hæc enim justitia subjectum privat, et rursus non est injustus homo, hæc rursus injustitia subjectum privat. Ergo cum sint duæ propositiones simplices, una affirmativa altera negativa, et sint aliæ duæ privatoriæ, earum

Affirmatio. Est justus homo.

Negatio. Non est justus homo.

Negatio. Non est non justus homo.

His igitur ita dispositis dico quoniam quemadmodum se habent privatoriæ, id est, affirmatio et negatio, quæ dicunt est injustus homo, non est injustus homo, ad simplices quæ proponunt est justus homo, non est justus homo, secundum consequentiam sic se habebunt etiam infinitæ propositiones affirmatio et negatio, hæc scilicet quæ sunt, est non justus homo, non est non justus homo, ad easdem simplices quæ sunt, est justus homo, non est justus homo. Videamus quæ sit simplicium et privatarum consequentia, ut utrum se sic habeant infinitæ ad simplices, quemadmodum se habent privatoriæ ad easdem simplices, cognoscamus. Dispositæ igitur sunt in primo quidem ordine simplices propositiones, affirmatio simplex quæ dicit, est justus homo, et negatio simplex quæ dicit, non est justus homo. Sub his, id est sub affirmatione simplici, duæ negationes, una privatoria quæ est non est injustus homo, et altera infinita quæ est non est injustus homo. Sub negatione vero simplici quæ dicit, non est justus homo, duæ affirmationes, una privatoria quæ dicit, est injustus homo, altera infinita quæ dicit, est non justus homo. Illud quoque in descriptione videndum est quod angulariter se affirmationes negationesque respiciunt, nam affirmatio quæ est simplex, est justus homo, angulariter se contra utrasque respicit affirmationes, infinitam scilicet et privatoriam, quæ sunt, est non justus homo, est injustus homo. Rursus negatio simplex quæ est, non est justus homo, angulariter respicit duas negationes, infinitam scilicet et privatoriam, et in veritate simplicem affirmationem privatoriam negatio sequitur, nam si verum est dicere quoniam est justus homo, verum est dicere

A quoque una affirmativa, altera negativa, nec non etiam sint aliæ duæ infinitæ, affirmativa rursus et negativa, dico quoniam quemadmodum se privatoriæ propositiones, affirmatio scilicet et negatio, ad affirmationes et negationes simplices habuerint, sic se habebunt et quæ sunt infinitæ ad easdem ipsas simplices, id est secundum consequentiam; quod autem dico tale est, disponantur prius duæ simplices, id est affirmatio quæ dicit, est justus homo, et rursus negatio quæ dicit, non est justus homo. Sub his autem disponantur privatoriæ, sub affirmatione quidem simplici privatoria negativa, sub negativa simplici affirmativa privatoria, ut sub ea quæ dicit, est homo justus, ponatur quæ dicit non est homo injustus, et sub ea quæ dicit non est homo justus, ponatur ea quæ proponit est homo injustus. Rursus sub privatoriis disponantur infinitæ, sub affirmatione affirmatio, sub negatione negatio. Sub affirmatione quidem privatoria, quæ dicit est injustus homo, disponatur affirmativa infinita, est non justus homo; sub negativa vero privatoria quæ dicit non est injustus homo, ponatur negativa infinita, quæ dicit, non est non justus homo. Hoc autem subjecta descriptio docet:

Simplices. Non est justus homo. Negatio.

Privatoriæ. Est justus homo. Affirmatio.

Infinitæ. Est non justus homo. Affirmatio.

quoniam non est injustus homo, nam qui justus est homo, non est injustus homo. Sequitur ergo affirmationem simplicem privatoria negatio, ut si vera fuerit affirmatio simplex, vera quoque sit negatio privatoria, et affirmationis simplicis veritatem negationis privatoriæ veritas consequatur. At vero non econverso est, neque enim affirmatio simplex negationem sequitur privatoriam. Nam si verum est dicere, quoniam non est injustus homo, non omnino verum est dicere quoniam est justus homo. Potest enim vere de equo dici quoniam equus non est injustus homo, neque enim omnino homo est. Et ideo nec injustus homo est, sed non potest dici de equo, quoniam equus est justus homo; ita ergo veritatem privatoriæ negationis non sequitur veritas simplicis affirmationis, atque ideo nec continua propositio hinc et conjuncta proponi proferrique potest. Non enim vera propositio est si quis dicat, si non est injustus homo, est justus homo, de equo enim verum est (ut dictum est) quia non est injustus homo, non tamen verum est esse justum hominem equum. Quare negationem privatoriam simplex affirmatio non sequitur. Monstratum est igitur quoniam affirmationem simplicem negatio privatoria sequeretur, negationem vero privatoriam simplex affirmatio non sequeretur. Rursus videamus et in opposita parte qualis sit consequentia, in diversa enim parte affirmationem quidem privatoriam sequitur negatio simplex, negationem vero simplicem affirmatio privatoria non sequitur. Nam si verum est dicere quoniam est injustus homo, verum est dicere quoniam non est justus homo, qui enim injustus est, justus non est, et affirmativæ privatoriæ, ejus scilicet quæ dicit, est

injustus homo, veritatem sequitur negativa simplex quæ est, non est justus homo, hoc autem non convertitur. Neque enim simplicem negativam sequitur privatoria affirmativa. Nam si verum est dicere quoniam non est justus homo, non est omnino verum quoniam est injustus homo, de equo enim verum est dicere quoniam equus non est justus homo, nam qui omnino homo non est, nec justus homo est. Sed non de eodem equo potest dici vere quoniam equus est injustus homo, nam qui homo non est, nec injustus homo esse potest. Quare veritatem negativæ simplicis non sequitur veritas privatoriæ affirmationis, veritatem autem affirmationis privatoriæ sequitur ex necessitate veritas simplicis negativæ. Quocirca monstratum est hoc in utrisque, quoniam affirmationem quidem simplicem sequeretur negatio privatoria, negationem vero privatoriam non sequitur affirmatio simplex. Rursus affirmationem privatoriam sequitur negatio simplex, negationem simplicem non sequitur affirmatio privatoria. His ergo ita positis de infinitis privatoriisque tractemus. Privatoriæ namque et infinitæ affirmationes affirmationibus, negationes consentiunt negationibus hoc modo. Affirmatio enim privatoria quæ dicit, est injustus homo, consentit infinitæ affirmationi, quæ dicit non est justus homo, idem enim significant utraq; privatoria affirmatio et infinita affirmatio, et quanquam in aliqua sermonis prolatione discrepent, tamen significatione nil discrepant, nisi tantum quod quem illa injustum ponit, id est privatoria hæc ponit esse non justum, et rursus negatio privatoria quæ est, non est injustus homo, consentit atque concordat ei negationi quæ est infinita, non est non justus homo. Hæc quoque, id est negationes quod sibi in consequentia consentiunt manifestum est. Sequitur autem simplicem affirmationem ea quæ dicit, est justus homo, privatoria negatio quæ dicit, non est injustus homo, sequitur ergo eadem ipsam simplicem affirmationem infinita negatio, id est eam quæ dicit est justus homo, ea quæ proponit non est non justus homo. Nam sibi privatoria negatio et infinita consentiunt, si eam sequitur privatoria negatio, eandem quoque infinita negatio consequitur, sed affirmationem simplicem quæ proponit est justus homo, privatoria negatio sequitur quæ dicit, non est injustus homo. Quare sequitur etiam eandem simplicem affirmationem quæ enuntiat est justus homo, infinita negatio quæ dicit, non est non justus homo. Rursus e diversa parte idem evenit, quoniam affirmationem privatoriam quæ dicit, est injustus homo, sequebatur negativa simplex quæ proponit non est justus homo. Sequitur quoque infinitam affirmationem quæ dicit, est non justus homo, simplex negatio quæ proponit, non est justus homo, nam si privatoria affirmatio et infinita consentiunt, quæ propositio sequitur privatoriam, eadem sequitur infinitam. Sed privatoriam affirmationem, quæ dicit, est injustus homo, sequitur simplex negatio, quæ proponit, non est justus homo, sed

privatoria affirmatio et infinita affirmatio idem significant, sibi quoque consentiunt. Sequitur ergo simplex negatio quæ est, non est justus homo, infinitam affirmationem quæ dicit, est non justus homo, sed hoc e converso non evenit. Nunc enim demonstratum est quod simplicem affirmationem sequeretur infinita negatio, et simplex negatio veritatem infinitæ affirmationis sequeretur, sed non est conversio, ut rursus infinitam negationem sequatur finita affirmatio, et simplicem negationem infinita rursus affirmatio consequatur. Nam si idem privatoria negatio quæ est, non est injustus homo, et infinita negatio significant, quæ est non est non justus homo, quoniam affirmatio simplex quæ dicit est justus homo, non sequitur privatoriam negationem quæ est, non est justus homo, ut supra monstravimus, eadem ipsa simplex affirmatio quæ proponit, est justus homo, non sequitur infinitam negationem quæ enuntiat, non est non justus homo. Rursus in parte altera si affirmatio privatoria quæ proponit est injustus homo, idem significat cum infinita affirmatione, quæ dicit, est non justus homo: privatoria autem affirmatio quæ proponit est injustus homo, non sequebatur simplicem negationem, quæ dicit non est justus homo, nec eandem quoque simplicem negationem quæ proponit non est justus homo, sequitur indefinita affirmatio quæ dicit, est non justus homo. Sed quanquam hic ratio consequentiæ et necessitas monstret, nos tamen id quod demonstravimus ratione, exemplis quoque doceamus. Dico enim affirmationem simplicem quæ dicit est justus homo, sequi infinitam negationem quæ dicit, non est non justus homo, sicut eandem quoque simplicem affirmationem sequebatur privatoria negatio, quæ proponit non est injustus homo, nam si verum est dicere quoniam est justus homo, verum quoque de eodem est dicere quoniam non est non justus homo. Nam qui justus est, non est non justus, sicut verum erat dicere, quoniam idem qui justus est, non est injustus, quare simplicem affirmationem sequitur infinita negatio, sicut eandem quoque simplicem privatoria negatio sequebatur. Sed hoc non convertitur, neque statim verum est, quoniam non est non justus homo eundem esse justum, equus enim non est non justus homo, neque enim omnino homo est. Quod autem omnino homo non est, non poterit esse homo non justus, sed de equo, de quo verum est dicere quoniam non est non justus homo, non est de eo verum dicere quoniam est justus homo. Sicut et de eodem equo verum esset dicere privatoriam negationem quæ proponit, non est injustus homo. Hæc enim poterat etiam de equo dici, nec erat verum quoniam sequeretur hanc, id est privatoriam negationem simplex affirmatio quæ dicit, est justus homo. Quare non sequitur infinitam negationem quæ est, non est non justus homo simplex affirmatio quæ proponit, est justus homo, sicut nec illam quidem quæ consentit infinitæ negationi, id est privatoriam negationem quæ proponit, non est injustus homo, ea quæ dicit, est justus homo

simplex affirmatio sequebatur. Concludenti igitur A
dicendum est quoniam affirmationem quidem simplicem sequitur infinita negatio, sicut eam privatoria sequebatur. Infinitam vero negationem non sequitur simplex affirmatio, sicut nec negationem privatoriam sequebatur. Rursus in parte altera idem e converso evenit. Affirmationem enim infinitam sequitur negatio simplex, sicut privatoriam quoque affirmationem eadem simplex negatio sequebatur; nam qui est non justus homo, ille ex necessitate non est justus, sicut etiam qui est injustus homo, ille ex necessitate non est justus homo. At vero si verum est dicere quoniam non est justus homo, non omnino necesse est illum esse non justum hominem. Equus enim non est justus homo, nam qui omnino homo non est, nec justus homo esse potest, sed nullus de eodem dicere potest quoniam equus est non justus homo; quod enim homo non est, nec non justus homo esse potest, sicut etiam cum diceremus, non est justus homo, non sequebatur privatoria affirmatio quæ dicit, est injustus homo, equus namque non est justus homo, sed de eodem equo nemo dicit quoniam est injustus homo. Iterum igitur concludenti dicendum est affirmationem infinitam sequi simplicem negationem, sicut affirmatio quoque privatoria sequebatur, sed non convertitur. Neque enim sequitur simplicem negationem infinita affirmatio, sicut eam nec privatoria affirmatio sequebatur. Sic ergo cum sint quatuor propositiones, duæ simplices, duæ infinitæ sunt, quarum quatuor duæ simplices sunt, est justus homo, non est justus homo, duæ vero infinitæ, est non justus homo, non est non justus homo. Et harum quatuor duæ quidem, id est negatio infinita et negatio simplex, sequuntur duas, id est negatio infinita simplicem affirmationem, ea quæ dicit, non est non justus homo, eam quæ dicit est justus homo, affirmationem vero infinitam sequitur negatio simplex. Affirmationem enim infinitam quæ dicit, est non justus homo, sequitur ea quæ proponit, non est justus homo negativa simplex, duæ vero aliæ, id est affirmatio simplex et affirmatio infinita, non sequuntur negationem infinitam et simplicem negationem. Hoc autem etiam in privatoriis evenit, ut affirmatio privatoria non sequatur simplicem negationem, cum illa simplex negatio sequatur, et rursus negatio privatoria sequatur affirmationem simplicem, cum simplex affirmatio non sequatur privatoriam negationem. Recte igitur dictum est, harum quatuor, id est duarum simplicium propositionum et duarum infinitarum, duas duabus esse consequentes, et habere quamdam consequentiam ad alias, sicut infinita negatio et simplex negatio sequuntur simplicem affirmationem et infinitam affirmationem, sicut privationes quoque, nam et privatoria negatio sequebatur simplicem affirmationem, et simplex negatio sequebatur privatoriam affirmationem. Ergo duæ habent consequentiam, id est infinita negatio et simplex negatio ad simplicem et infinitam affirmationes, sicut privationes quoque, namque et privatio-

nes similiter sunt, ut sæpe supra monstravi, duæ vero minime habent consequentiam. Neque enim negativam infinitam simplex sequitur affirmativa, aut infinita affirmativa simplicem negativam sequitur, sicut in privationibus quoque fuit. In privationibus namque nec affirmatio simplex privatoriam, negationem sequebatur, nec simplicem negationem privatoria affirmatio consecuta est. Sensus ergo huiusmodi est: Quatuor istæ erunt, id est quatuor propositiones, ex quibus duplicem fieri oppositionem dixerat, quatuor autem istæ sunt duæ simplices, affirmativa, est justus homo, negativa, non est justus homo, et duæ infinitæ, affirmativa, est non justus homo, negativa, non est non justus homo. Quarum, inquit, duæ, negativa scilicet infinita et negativa simplex, sic se habebunt ad affirmationem et negationem secundum consequentiam, id est ita alias duas affirmationes, simplicem et infinitam, ipsæ duæ negationes sequuntur, ut eas privationes sequebantur. Duæ vero minime, id est simplex affirmatio et infinita affirmatio, non sese habebunt secundum consequentiam, ipsæ duæ affirmationes ad duas negationes, infinitam scilicet et simplicem, quas non sequebantur, sicut nec dudum has negationes privatoriam quoque affirmationes secutæ sunt. Quod vero ait secundum consequentiam ad affirmationem et negationem, non ita intelligendum est, quasi una sit affirmatio aut una negatio. Sed quoniam in quatuor propositionibus, in quibus duæ quidem affirmationes erunt, duæ vero negationes, affirmationes simplex quidem est justus homo, infinita autem est non justus homo, negationes autem simplex quidem, non est justus homo, infinita autem, non est non justus homo. Quoniam affirmationes duas simplicem quidem, est justus homo, infinitam autem, est non justus homo, duæ negationes sequebantur, simplex negatio quæ est, non est justus homo, infinitam affirmationem quæ dicit, est non justus homo, et rursus infinita negatio simplicem affirmationem sequebatur. Quoniam ergo (ut dictum est) duas affirmationes et simplicem et infinitam, duæ negationes simplex et infinita sequebantur, hoc autem et in privationibus erat, idcirco dictum est ad affirmationem et negationem secundum consequentiam sic se habere harum quatuor propositionum duas, sicut etiam se privationes haberent. Ad affirmationem autem et negationem dixit, quod duas affirmationes duæ negationes consequerentur, duæ vero minime, id est duæ affirmationes negationes duas non sequerentur, neque enim sequebatur negationem infinitam simplex affirmatio, aut simplicem negationem finita affirmatio, sicut nec in privationibus erat, quod sæpe supra monstratum est. Ne quis autem nos arbitretur de eodem genere propositionum dicere, sequi negationes affirmationes. Neque enim dicimus negationem simplicem sequi affirmationem simplicem. Hoc enim impossibile est, nunquam enim sibi consentiunt simplex affirmatio, simplexque negatio, nec rursus infinita negatio, et infinita affirmatio, neque

enim fieri potest ut aut negatio quæ dicit, non est justus homo, affirmationi quæ proponit, est justus homo, consentiat, aut affirmatio quæ dicit, est non justus homo, consentiat negationi quæ dicit, non est non justus homo. Eam enim quæ dicit, est justus homo simplicem affirmationem sequitur privatoria negatio quæ dicit, non est injustus homo, sed negativam inquit infinitam quæ est, non est non justus homo, non sequitur affirmativa simplex quæ dicit, est justus homo. Ergo quemadmodum negativa privatoria quæ est, non est injustus homo, sequitur affirmativam simplicem quæ dicit, est justus homo, non eodem modo eadem simplex affirmatio, quæ dicit, est justus homo, sequitur infinitam negationem quæ dicit, non est non justus homo. Quibus dicendum est non eos hanc consequentiam recte intelligere, nec quidquam in hac hujusmodi propositionum consequentia discrepare. Cur enim hoc non notaverunt, quod non sequitur negationem infinitam quæ est, non est non justus homo, finita affirmatio quæ dicit, est justus homo? Nam hoc nihil mirabile debet videri. Idcirco enim simplex affirmatio quæ dicit, est justus homo, non sequitur infinitam negationem quæ dicit, non est non justus homo, quoniam nec antea privatoriam sequebatur. Neque enim sequebatur eadem simplex affirmatio quæ dicit, est justus homo, privatoriam negationem, quæ dicit non est injustus homo, et ea causa est cur infinitam quoque non sequitur. Infinita enim et privatoria (ut supra sæpe jam dictum est) sibi consentiunt. Quare nulla est discrepantia, nam si simplex affirmatio negationem privatoriam sequeretur, eodem quoque modo infinitam negationem sequeretur, nunc autem quoniam simplex affirmatio privatoriam negativam non sequitur, nec infinitam quoque sequitur negativam. Illi autem qui sumpserunt quoniam sequeretur privatoria negatio simplicem affirmationem, et in eadem consequentia discrepare dixerunt, quod simplex affirmatio non sequeretur infinitam negationem, non ita oportuit discrepantiam sumere, sed magis si quemadmodum privatoria negatio sequeretur affirmationem simplicem, sic infinita negatio non sequeretur simplicem affirmationem, tunc in consequentia discreparet, nunc autem nulla est omnino discrepantia. Atque in hac quidem parte nihil omnino discrepant atque discordant; videamus nunc in altera parte, quam illi esse discrepantiam dicunt infinitarum consequentiarum et privatarum ad simplices, ut in ea quoque si quid vere discrepent, videamus. Dicunt enim affirmationi quidem privatoriarum, quæ dicit, est injustus homo, consentientem esse et concordantem simplicem negativam quæ dicit, non est justus homo, et sicut negatio privatoria sequitur simplicem affirmationem, aiunt quoniam non ita sequitur simplicem negationem quæ dicit, non est justus homo, infinita affirmatio quæ dicit, est non justus homo. Hæc enim illam non sequitur. Quibus dicendum est rursus, quoniam idcirco infinita affirmatio quæ dicit, est non justus homo, non sequitur simplicem negationem

A quæ proponit, non est justus homo, quoniam privatoria affirmatio quæ dicit, est injustus homo, non sequitur simplicem negationem quæ proponit, non est justus homo. Quod si privatoria affirmatio sequeretur simplicem negationem, sequeretur sine dubio infinita quoque affirmatio eandem simplicem negationem. Nunc autem quoniam privatoria affirmatio simplicem negationem non sequitur, nec infinita affirmatio simplicem sequitur negationem, affirmatio enim privatoria et affirmatio infinita sibi consentiunt. Illi vero qui discrepantiam ostendere voluerunt infinitarum et privatarum consequentiarum ad simplices, quod cum negatio simplex sequeretur affirmationem privatoriam, non eodem modo affirmatio infinita sequeretur simplicem negationem, non ita oportuit colligi discrepantiam, sed potius, si quemadmodum affirmativa privatoria quæ dicit, est injustus homo, non ita infinita affirmatio quæ enuntiat, est non justus homo, non sequeretur simplicem negationem quæ est, non est justus homo, tunc oportuerat dicere aliquid discrepare consequentiam privatarum et infinitarum ad simplices. Nunc autem cum eodem modo privatoria affirmatio non sequatur simplicem negationem, quo infinita affirmatio non sequitur eandem simplicem negationem, manifestum est nullam esse in his discrepantiam, imo in omnibus simillimam consequentiam, et illos nihil per hanc rationem, quam volunt addere recte disserere, imo potius majoribus obscuram sententiam obscuritatibus implicare, sed potius ita intelligendum est, ut id quod ait: Quorum duæ quidem ad affirmationem et negationem sese habebunt secundum consequentiam, ut privationes, duæ vero minime, ita accipiamus tanquam si ita dixisset, quatuor propositionum duarum simplicium, duarum vero infinitarum, duas affirmationes, id est simplicem et infinitam, sequuntur duæ negationes, simplex et infinita scilicet, sicut privationes quoque. In privationibus enim affirmativam simplicem sequebatur privatoria negatio, et simplex negatio privatoriam affirmationem, reliquæ vero duæ, id est simplex affirmatio et infinita affirmatio, nullam habent consequentiam ad negationes, id est ad simplicem et infinitam, sicut nec privationes quoque, nam affirmatio privatoria non sequebatur negationem simplicem, nec simplex affirmatio privatoriam negationem, ut dicamus hoc modo. Quare quatuor istæ erunt duæ simplices, duæ infinitæ, quarum, id est duarum simplicium et duarum infinitarum, duæ quidem, id est negationes simplex et infinita ad duas affirmationes sequuntur, id est simplicem et infinitam. Hoc est enim quod ait, ad affirmationem et negationem sic se habebunt secundum consequentiam, id est consequuntur negationes ad eas quæ sunt affirmationes, sicut in privationibus quoque dicebatur, duæ vero, id est affirmationes simplex et infinita non habent se secundum consequentiam ad duas negationes, id est simplicem et infinitam, sicut privationes quoque se secundum consequentiam non habebant, nam privatoriam negatio-

nein non sequebatur affirmatio simplex, nec simplicem negationem privatoria affirmatio. Est alia quoque simplicior expositio, quam Alexander post multas alias expositiones, in quibus animadvertit, edidit hoc modo: Cum sint, inquit, quatuor propositiones, quarum duæ sunt infinitæ, duæ vero simplices, duæ, inquit, infinitæ æqualiter se habent secundum affirmationem et negationem ad privatorias, duæ vero simplices ad easdem privatorias se similiter non habent hoc modo: Affirmativa enim infinita consentit affirmativæ privativæ. Ea enim quæ dicit infinita affirmatio, est non justus homo, ei consentit affirmationi privativæ quæ dicit, est injustus homo, ea vero infinita negatio quæ dicit, non est non justus homo, privativæ negationi consentit quæ dicit, non est injustus homo, atque hæc quidem duæ, id est infinita affirmatio et infinita negatio, ita sese habent ad affirmationem et negationem, ut privationes, id est eadem affirmant vel negant, quæ privationes affirmant vel negant, duæ vero minime, id est duæ simplices, minime ita se habent ad affirmationem et negationem sicut privationes, nam omnino non contingit simplex affirmatio privativam affirmationem. Ea enim quæ dicit, est justus homo, non consentit ei quæ dicit, est injustus homo, nec rursus negatio simplex privativæ negationi consentit. Ea enim quæ dicit, non est justus homo, quæ est simplex negatio, plurimum dissidet ab ea quæ dicit, non est injustus homo, quæ est privatoria negatio; ergo cum sint quatuor, affirmatio simplex et negatio simplex, affirmatio infinita et negatio infinita, harum duæ, id est affirmatio infinita et negatio infinita, ita aliquid affirmant vel negant ut privationes. Hoc est enim quod ait, ita sese habent ad affirmationem et negationem, ut privationes, duæ vero minime. Neque enim ita affirmant et negant duæ simplices, sicut duæ privativæ, affirmatio namque simplex ab affirmatione privatoria discrepat, et rursus negatio simplex a negatione privatoria longe dissidet atque discordat, sed hæc (ut diximus) Alexandri expositio est post multas alias simplicior, non tamen repudianda, sed illa superior verior esse videtur, quod Aristoteles ipse testatur, ait enim paulo post: Hæc igitur, quemadmodum in resolutoriis dictum est, sic sunt disposita. Hanc enim consequentiam quam supra in superiori expositione memoravi privativarum et infinitarum ad simplices in primi libri priorum resolutoriorum, quæ ἀναλυτικὰ Græci vocant, sine disposuit; dicit autem Porphyrius fuisse quosdam sui temporis, qui hunc exponerent locum, et quoniam ab Hermino vel Aspasio vel Alexandro expositiones singulas proferentes multa contraria, et in expositionibus male ab illis editis dissidentia repererunt, arbitratos fuisse librum hunc Aristotelis ut dignum esset, exponi omnino non posse, multoque illo tempora viros totam hujus libri præteritis doctrinam, quod inexplicabilem putarent esse caliginem. Nos autem brevissime hunc locum in prima editione præterivimus, sed quod illic pro intellectus simplicitate breviter posuimus, hic omni latitudine

totam sententiæ vim et prolixitatem digessimus, quare quoniam superiore digne (ut mihi videtur) expressimus, sequentis textus ordinem sententiæque videamus

Similiter autem se naent, et si universalis nominis sit affirmatio, ut omnis est homo justus. Negatio, non omnis est homo justus, omnis est homo non justus, non omnis est homo non justus. Sed non similiter angulares contingit veras esse, contingit autem aliquando.

De infinitis quædam propositionibus prælocutus, nunc de iis quæ determinatæ sunt secundum universalitatis et particularitatis adjectionem dicit, quod etiam ipsæ similiter se habeant sicut illæ quoque quæ sine nulla determinatione dicebantur, simplex scilicet propositio atque infinita. Quod vero ait: Similiter autem se habent et si universalis nominis affirmatio sit, alii ita intellexerunt, ut quod ait, Similiter referatur ad numerum propositionum et oppositionum. Nam sicut in his quæ infinitæ sunt et indeterminatæ duæ sunt oppositiones, una simplicis negationis et simplicis affirmationis, altera infinitæ affirmationis et infinitæ negationis. Quatuor autem propositiones, quod supra jam dictum est, ita quoque in iis quæ determinationem secundum universalitatem particularitatemque habent, quatuor fiunt propositiones et oppositio duplex. Oppositio enim una est universalis affirmationis simplicis, et particularis negationis simplicis, ut est, omnis homo justus est, non omnis homo justus est, et hæc est quidem una oppositio. Alia vero infinitæ universalis affirmationis, et infinitæ particularis negationis, ut est, omnis homo non justus est, non omnis homo non justus est. Quare hic quoque cum duæ sint oppositiones, erunt sine dubio propositiones quatuor, sicut in his de quibus supra dixerat, quæ scilicet, determinatione carebant. Alii vero qui Aristotelis animum penitus inspexerint, non aiant similiter solum se habere determinatas propositiones, ad numerum oppositionum et propositionum, sed etiam ad consequentiam, nam quæ est consequentia negationum ad affirmationes in his propositionibus simplicibus et infinitis, quæ præter determinationem dicuntur, eadem similitudo habetur, et in iis quæ cum determinatione proferuntur. Sed quoniam non in omnibus omnia similia habent, idcirco addidit notans, sed non similiter angulares contingit esse veras, contingit autem aliquando. Sensus autem hujusmodi est: Similiter, inquit, se habent hæc propositiones quæ secundum determinationem dicuntur infinitæ ad simplices, et simplices ad infinitas, quemadmodum illæ quoque se habebant, quæ sine determinatione indefinite dicebantur. Sed habent quamdam dissimilitudinem, quod angulares propositiones in iis quæ cum determinatione dicuntur, non eodem modo veræ sunt, quomodo illæ quæ sine determinatione proferebantur, vel infinitæ vel simplices. Videamus ergo prius an eadem in iis quæ determinatæ sunt sit consequentia quæ in iis est quæ indefinite proferuntur. Post videamus quæ sit in angularibus dissimilitudo; disponantur ergo non solum

hæ quæ simplices vel infinitæ sunt, sed etiam quæ sunt privatoriae, et prius quidem disponantur hoc modo: Simplex affirmatio simplexque negatio. Et hæ quidem indefinitæ, id est præter universalitatis aut particularitatis adjectionem, sub his, id est sub affirmatione quidem simplici ponatur negatio privatoria, sub negatione vero simplici affirmatio privatoria. Hæ quoque rursus indefinitæ; ponatur autem sub affirmatione privatoria, et sub simplici negatione affirmatio infinita. Sub privatoria autem negatione et simplici affirmatione ponatur negativa infinita, et hæ quoque indefinitæ et indeterminate sine ulla particularitate vel universalitate. Sub his autem disponantur hæ

Affirmatio simplex.
Negatio privatoria.
Negatio infinita.

Homo justus non est.
Homo injustus est.
Homo non justus est.

Affirmatio universalis simplex.
Negatio particularis privatoria.
Negatio particularis infinita.

Non omnis homo justus est.
Omnis homo injustus est.
Omnis homo non justus est.

In hoc ordine propositionum quem supra descripsimus, quæ sint angulares manifestum est. Sunt namque affirmationes quidem affirmationibus, negationes vero negationibus, et in his quidem quæ indefinitæ sunt eodem modo angulares sunt affirmationes. Simplex quidem affirmatio quæ dicit, est homo justus, privatoriae affirmationi quæ dicit, est homo injustus, et infinitæ affirmationi quæ proponit, est homo non justus, angularis est. Negatio vero simplex quæ est, non est homo justus, negationi privatoriae quæ dicit, non est homo injustus et negationi infinitæ quæ est, non est homo non justus, angularis est. Item si quis ad definitas propositiones aspiciat, idem sine aliqua dubitatione reperiet. Affirmatio enim universalis simplex quæ est, omnis homo justus est, affirmationi universali privatoriae quæ enuntiat, omnis homo injustus est, et affirmationi universali infinitæ quæ dicit, omnis est homo non justus, angularis est. Item negatio particularis simplex quæ est, non omnis est homo justus, negationi particulari privatoriae quæ dicit, non omnis est homo injustus, et negationi particulari infinitæ quæ proponit, non omnis est homo non justus, angulares sunt igitur affirmationes affirmationibus, et negationes negationibus, angulares sunt et in ordine indefinitarum propositionum et in ordine definitarum, quocirca de earum consequentia speculandum est. Dictum est enim prius quod affirmationem indefinitam simplicem sequeretur privatoria et infinita negatio, eas vero simplex affirmatio non sequeretur, rursus infinitam affirmationem, privatoriamque affirmationem sequitur simplex negatio, hæ vero negationem simplicem non sequuntur. Rursus si quis ad ordinem definitarum respiciat, idem inveniet, affirmationem namque universalem simplicem sequitur particularis privatoria negatio et particularis

A quas determinatas, vel universalitatis quantitate vel particularitatis vocamus, et primo quidem affirmatio universalis simplex, contra hanc negatio particularis simplex. Sub affirmatione autem universali simplici ponatur negatio particularis privatoria, sub negatione autem particulari simplici, universalis affirmatio privatoria. Rursus sub negatione particulari privatoria, et sub affirmatione universali simplici ponatur negatio particularis infinita. Sub affirmatione vero universali privatoria, et sub negatione simplici particulari ponatur universalis affirmatio infinita, erit autem hujusmodi descriptio:

Homo justus est.
Homo injustus non est.
Homo non justus non est.

Indefinitæ.

Negatio simplex
Affirmatio privatoria.
Affirmatio infinita.

Omnis homo justus est.
Non omnis homo injustus est.
Non omnis homo non justus est.

Definitæ

Negatio particularis simplex.
Affirmatio universalis privatoria.
Affirmatio universalis infinita.

B infinita negatio. Nam si vera est universalis affirmatio simplex quæ dicit, omnis est homo justus, vera est etiam particularis privatoria negatio quæ dicit, non omnis est homo injustus; hoc autem idcirco evenit quod ea quæ dicit, non omnis homo injustus est, idem potest quod simplex, et similis est ei quæ proponit, quidam homo justus est, particulari simplici affirmationi; nam si non omnis homo injustus est, quidam homo justus est, sed particularis affirmatio simplex sequitur universalem affirmativam simplicem. Quando enim vera est universalis affirmatio quæ dicit, omnis homo est justus, vera est et particularis affirmativa quæ proponit, quidam homo justus est, sed ei quæ dicit, quidam homo justus est, consentit particularis negatio privatoria quæ proponit, non omnis homo est injustus. C Quocirca etiam particularis negatio privatoria universali simplici affirmationi consentit. Sequitur igitur eam quæ dicit, omnis est homo justus universalem scilicet simplicem affirmationem, ea quæ proponit, non omnis est homo injustus, particularis negatio privatoria, sed huic particulari negationi privatoriae, quæ dicit, non omnis est homo injustus, consentit particularis infinita negatio, quæ dicit, non omnis est homo non justus, et verum est si non omnis est homo injustus, quoniam non omnis est homo non justus, idem enim est esse injustum quod non justum, sed particularis privatoria negatio sequitur simplicem universalem affirmationem. Infinita igitur D negatio particularis sequitur simplicem affirmationem universalem, eique consentit, si prius affirmatio universalis vera sit. Quocirca eam quæ dicit, omnis est homo justus, universalem simplicem affirmationem sequuntur sine dubio particularis negatio privatoria, non omnis est homo injustus, et particularis negatio

infinita non omnis est homo non justus. Quare hic quoque affirmationem negationes sequuntur, sed hoc non convertitur; quoniam enim (ut dictum est) negatio particularis privatoria quæ dicit, non omnis est homo injustus, consentit particulari affirmationi simplici, ei scilicet quæ dicit, quidam homo justus est. Hanc autem particularem affirmationem non sequitur universalis affirmatio, neque enim si verum est quendam hominem esse justum, idcirco jam et omnem esse hominem justum necesse est. Quare non sequitur affirmatio universalis simplex, omnis est homo justus, affirmationem particularem, quidam homo est justus, potest enim hac vera, id est particulari universalis esse falsa, sed particularis affirmatio simplex particulari negationi privatoriæ consentit, quare nec privatoriam particularem negationem simplex affirmatio sequitur universalis. Eam igitur quæ dicit, non omnis est homo injustus, non sequitur affirmatio universalis simplex quæ proponit, omnis homo justus est, sed particularis privatoria negatio consentit particulari negationi infinitæ, universalis igitur affirmatio simplex non sequitur particularem negationem infinitam. Ea igitur quæ dicit, omnis est homo justus, affirmatio universalis simplex non sequitur eam quæ dicit, non omnis est homo non justus particularem infinitam negationem. Duæ igitur negationes infinita et privatoria particulares sequuntur universalem affirmationem simplicem, sicut in his quoque erat quæ sunt indefinitæ. Duæ enim negationes infinita et privatoria indefinitæ simplicem affirmativam sequebantur indefinitam, sed non e converso, affirmatio enim universalis simplex non sequitur negationes particularem infinitam et privatoriam, sicut nec indefinita quoque affirmatio simplex indefinitas sequebatur negationes privatoriam atque infinitam. Quare in hoc uno ordine similiter se habent definitæ his quæ sunt indefinitæ; æqualiter enim affirmationibus veris veræ sunt negationes, negationum veritatem affirmationum veritas non sequitur, nec in his consentit. Rursus in alteram partem perspicimus quemadmodum affirmationes universales, privatoriam scilicet et infinitam, particularis negatio simplex sequatur, namque universalem affirmationem privatoriam, omnis est homo injustus, sequitur particularis negatio simplex, non omnis est homo justus, ea enim quæ dicit, omnis est homo injustus, consentit simplici universali negationi quæ dicit, nullus homo justus est, nam si omnis est homo injustus, nullus est homo justus. Sed hanc, id est universalem simplicem negativam, sequitur particularis simplex negatio, nam si vera est quoniam nullus homo justus est, vera est quoniam non omnis homo justus est, sed universalis negatio simplex universali privatoriæ affirmationi consentit. Sequitur ergo particularis simplex negatio quæ est, non omnis est homo justus, universalem affirmationem privatoriam quæ proponit, omnis est homo injustus, sed hæc universali affirmationi infinitæ consentit, idem enim significat omnis est homo injustus, et omnis est homo non justus.

A Quare sequitur quoque particularis negatio simplex quæ est, non omnis est homo justus, universalem affirmationem infinitam quæ dicit, omnis est homo non justus, hic quoque affirmationes universales privatoriam atque infinitam sequitur particularis negatio simplex quæ est, non omnis est homo justus, sed non convertitur. Etenim quoniam simplicem negationem particularem quæ dicit, non omnis est homo justus, non sequitur universalis negatio quæ proponit, nullus homo justus est, neque enim si vera est, non omnem hominem esse justum, vera est, nullum hominem esse justum. Hæc autem, id est universalis simplex negatio, consentit unumquodque significat cum affirmatione universali privatoria; non sequitur igitur universalis affirmativa quæ dicit, omnis est homo injustus. **B** Simplicem particularem negationem quæ proponit, non omnis est homo justus, sicut nec eandem particularem negationem universalis negatio sequebatur, sed privatoria universalis affirmatio consentit cum infinita affirmatione universali. Igitur particularem negationem quæ dicit, non omnis est homo justus, universalis affirmatio infinita non sequitur quæ proponit, omnis est homo non justus. Quare hic quoque affirmationes duas universales, id est privatoriam atque infinitam, particularis simplex negatio sequitur, sicut affirmationes duas quoque indefinitas privatoriam atque infinitam negativa indefinita sequebatur, sed duæ affirmationes universales privatoria et indefinita non sequuntur particularem simplicem negationem, sicut duæ quoque indefinitæ affirmationes privatoria et infinita simplicem negationem non sequebantur. Similiter igitur se habent definitæ indefinitis secundum consequentiam: Angulares non eodem modo se habent, nam indefinitarum propositionum angulares simul veras esse contingit. Nam si verum est, quoniam est homo justus, quæ est indefinita affirmatio simplex, nihil prohibet veram esse etiam quæ dicit, est homo injustus, et rursus ea quæ dicit, est homo non justus, quæ sunt indefinitæ affirmationes privatoria et infinita. Rursus negationes negationibus quæ sunt angulares veras esse contingit, ut ea quæ dicit, non est homo justus, si vera est, nihil prohibet veram esse etiam quæ dicit, non est homo injustus, et eam quæ proponit, non est homo non justus. Angulares ergo sibi indefinitas in veritate consentire nihil prohibet, sed in his tantum terminis, ut in secundo hujus operis volumine docuimus, quæ neque naturalia sunt inesse neque impossibilia. Si quis enim sic dicat, est homo rationalis, huic angulares veræ esse non possunt, hæc scilicet quæ dicunt, est homo irrationalis, et rursus est homo non rationalis. Rationalitas enim homini per naturam inest; similiter autem et de impossibilibus dicendum est, quod si sint talia quæ neque impossibilia sint inesse, nec naturalia sint inesse, ut in ea propositione quæ dicit, est homo justus, justitiam neque naturalem esse necesse est homini, nec impossibile inesse, manifestum est, quoniam angulares sibi semper in veritate consentiunt, atque hæc

idem de negativis quoque angularibus recte dicitur. In his igitur terminis qui nec naturales sunt, nec impossibiles, semper angulares et negationes negationibus, et affirmationes affirmationibus simul veras esse contingit, et hoc quidem in his quæ indefinitæ sunt. In his autem quæ definitæ sunt, et universalitatis particularitatisque participes, non eodem modo sunt. In quibusvis autem terminis sive possibilibus, sive naturalibus, sive impossibilibus affirmationes affirmationibus sibi met angularibus in veritate consentire non possunt, negationes autem negationibus, angulares angularibus in his tantum terminis qui neque naturales, neque impossibiles sunt, in veritate poterunt convenire. Et primum quemadmodum affirmationes affirmationibus sibi met angularibus in veritate consentire non possunt, in quibuslibet terminis demonstrandum est. Ea enim quæ dicit, omnis est homo justus, et ea quæ dicit, omnis est homo injustus, quæ est scilicet angularis, veræ simul esse non possunt. Ea namque quæ dicit, omnis est homo injustus, nihil differt ab ea quæ proponit, nullus est homo justus, sed omnis est homo justus, et nullus est homo justus, quoniam contrariæ sunt, simul veræ esse non possunt; sed ea quæ dicit, nullus est homo justus, convenit atque consentit ei quæ proponit, omnis homo est injustus; quare omnis homo justus est, et omnis homo est injustus, simul veræ esse non possunt, sed eadem quæ proponit, omnis est homo injustus, consentit (ut sæpe dictum est) ei quæ dicit, omnis est homo non justus. Quare nec in his hæc in veritate consentire poterit ei quæ dicit quoniam omnis est homo justus; affirmatio igitur universalis simplex, omnis est homo justus, affirmationibus universalibus privatorum et indefinitæ quæ sunt, omnis est homo injustus, et omnis est homo non justus, sibi met angularibus, in veritate simul nulla ratione consentit, sicut in his quæ indefinitæ erant, et affirmationes affirmationibus et negationes negationibus in veritate poterant consentire. In his autem quæ sunt definitæ affirmationes, angulares simul veræ esse non possunt. Recte igitur dictum est quoniam in aliis omnibus similis est consequentia diffinitarum et indefinitarum. Affirmationibus enim consentiunt in veritate negationes, negationibus autem affirmationes non omnino consentiunt, quæ similitudo consequentiæ in utrisque est, id est et in his quæ diffinitæ sunt et in his quæ indefinitæ, sed est distantia quod non similiter angulares contingit veras esse, et affirmationes affirmationibus et negationes negationibus, indefinitis autem veras esse contingit eas scilicet quæ sunt angulares. In his autem quæ sunt definitæ, affirmationes affirmationibus angulares veras esse aliquando nulla ratione contingit. Hoc autem manifestum erit, si quis et ea sibi proponat exempla, in quibus sunt termini naturales atque impossibiles, et ea in quibus sunt possibiles et non naturales neque impossibiles, in omnibus enim inveniet affirmationes affirmationibus, definitis definitas, angulares simul veras esse non posse. Quod autem addidit Contingit autem ali

quando, hujusmodi est: Quanquam enim affirmationes affirmationibus angulares definitæ simul veræ esse non possunt, quibuscunque positis terminis, potest tamen fieri ut negationes negationibus veræ inveniantur, et sic hæc similitudo ad infinitas angulares. Nam sicut illic negationes negationibus indefinitæ angulares veræ simul esse poterant in his quæ neque naturalia sunt neque impossibilia essent, ita hic quoque, id est, in ordine definitarum negationes definitas negationibus definitis, angulares angularibus simul veras esse contingit in his quæ neque sunt impossibiles nec naturales. Negatio enim simplex particularis quæ dicit, non omnis est homo justus, potest simul vera esse cum ea quæ dicit, non omnis est homo injustus; potest enim fieri ut quidam sint justus, quidam autem non sint justus, et in eo utraque veræ sunt. Et ea quæ dicit, non omnis est homo justus, quia sunt quidam injusti, et ea quæ dicit, non omnis est homo injustus, quia poterant aliqui esse justus, sed hæc consentit indefinitæ negationi particulari quæ dicit, non omnis est homo non justus, idem est enim dicere non omnis est homo injustus, quod non omnis est homo non justus. Quocirca et hæc sibi met angulares simul veræ esse possunt, nam si quidam sunt justus, quidam injustus, verum est dicere quoniam non omnis est homo justus, quia sunt quidam injustus. Rursus verum est dicere, non omnis est homo non justus, quia sunt quidam justus, negationibus igitur negationes angulares definitæ simul veræ esse possunt, et hoc est simile indefinitis, in quibus sicut affirmationes affirmationibus, ita quoque in veritate angulares negationes negationibus consentiunt. Sensus ergo totus hujusmodi est: Similiter autem, inquit, se habet, id est, similis erit consequentia propositionum, quemadmodum fuit in indefinitis, etiamsi universalis nominis sit affirmatio, id est etiamsi definitæ affirmationes negationesque ponantur, ut per subjecta exempla monstravit dicens affirmationi simplici universali, omnis est homo justus, opponi, non omnis est homo justus, particularem scilicet simplicem, et rursus universalem affirmationem infinitam proponens, eam scilicet quæ est, omnis est homo non justus, huic illam opposuit, quæ dicit, non omnis est homo non justus. Hæc, inquit, similiter se habent ad consequentiam quemadmodum indefinitæ; quomodo autem se illæ haberent ad consequentiam, supra monstratum est; sed non, inquit, similiter angulares contingit veras esse. In his enim quæ erant indefinitæ, affirmationes affirmationibus angulares simul veræ esse poterant. In his autem quæ definitæ sunt, simul veræ esse non possunt. Contingit autem aliquando ut similiter angulares veræ sint in his quæ diffinitæ sunt, quemadmodum et indefinitis, negationes enim negationibus angulares definitæ, simul in veritate consentiunt, ut in his quoque inveniebatur, quas indefinitas supra descripsimus. Plenus est igitur hujusmodi intellectus. Herminius autem hoc aliter sic exponit: Similiter, inquit, duas facient oppositiones quatuor propositiones si fuerint duæ simplices, duæ

infiniæ, determinatione tamen adjecta. Hoc autem si modo stratur, proponit prius simplicem affirmationem universalem quæ dicit, omnis est homo justus. Contra hanc particularem simplicem negationem, non omnis est homo justus, sub affirmatione uni-

Omnis est justus homo.

Omnis est non justus homo.

His ergo ita dispositis, duæ, inquit, sunt oppositiones. Contra enim eam quæ est, omnis est justus homo, opponitur illa quæ proponit, non omnis est justus homo. Hoc autem idcirco, quoniam sibi contradictoriæ oppositæ sunt universalis affirmatio simplex, et particularis negatio simplex, et est hæc quidem una oppositio. Rursus contra eandem affirmationem simplicem quæ dicit, omnis est justus homo, opponitur universalis affirmatio infinita quæ dicit, omnis est non justus homo, et hoc contrario modo. Ea namque quæ dicit, omnis est non justus homo, idem significat eique consentit quæ dicit, nullus homo justus est; sed hæc quæ proponit, nullus homo justus est, contrario modo opposita est ei quæ dicit, omnis est justus homo. Quocirca etiam ea quæ dicit, omnis est non justus homo, contrariæ erit opposita ei quæ proponit, omnis est justus homo. Est igitur hæc quoque altera oppositio; duæ ergo sunt oppositiones, quemadmodum etiam in his quæ sunt indefinitæ, licet alio modo essent oppositæ, tamen duæ erant oppositiones, secundum diametrum autem non contingit similiter veras esse, ut ipse ait.

Hiæ enim quoniam indefinitæ erant, et secundum diametrum quæ erant, simul veras esse contingebat et omnes omnibus. Quod si quis ad indefinitarum descriptiones redeat, diligenter agnoscet. Hic autem, inquit, hoc est in his quæ definitæ sunt, non idem est. Hoc sic monstrat. Ea enim propositio quæ dicit, omnis est justus homo, non consentit contradictioni suæ quæ dicit, non omnis est justus homo. Rursus ea quæ dicit, omnis est non justus homo, non consentit rursus ei quæ dicit, non omnis est non justus homo. Hæc enim contrariæ ipsius consentiebat. Quare cum vera est universalis affirmatio simplex quæ dicit, omnis est justus homo, sine dubio falsa est ea quæ dicit, omnis est non justus homo. Sed hæc falsa, contradictio ejus vera erit, vera est igitur ea quæ negat dicens, non omnis est non justus homo. Quocirca hæ duæ propositiones angulares veræ aliquoties inveniuntur, omnis est justus homo, non omnis est non justus homo; contingit ergo aliquando veras esse, sed non, inquit, omnino. Nam si a particulari negatione infinita cøperis, non idem est, id est, non eadem veritas venit; hoc autem tali probatur modo. Si enim vera est, quoniam non omnis est non justus homo, falsa est ea quæ dicit, omnis est non justus homo. Est enim ei contradictoriæ opposita, hæc autem falsa quæ dicit, omnis est non justus homo, non omnino veram necesse est esse eam quæ proponit, omnis est justus homo, idcirco quoniam hæ duæ sibi contrariorum loco oppositæ sunt, contrarias autem propositiones simul falsas

A versali simplici, affirmationem universalem infinitam quæ dicit, omnis est homo non justus. Contra hanc sub negatione particulari simplici particularem negationem infinitam quæ proponit, non omnis est homo non justus.

Non omnis est justus homo.

Non omnis est non justus homo.

esse posse supra docuimus, ergo non necesse est, si falsa est, omnis est non justus homo, veram esse eam quæ dicit, omnis est homo justus; quod si non necesse est, hoc potest fieri ut utraque sint falsæ, quare evenit aliquando ut vera hac propositione quæ dicit, non omnis est non justus homo, falsa sit illa quæ proponit, omnis est justus homo, quare non similiter secundum diametrum in veritate sibi propositiones consentiunt, atque hoc quidem Herminius non recta expositione dicens, ordinem turbat. Si quis autem vel hoc quod Herminius ait, diligenter agnoscit, vel id quod supra nos diximus, cognoscit multum esse differentiam expositionis, et meliorem superiorem judicans ei si quis nobis credit, recte consentiet.

Hæ igitur duæ oppositæ sunt, aliæ autem ad id quod est, non homo, quasi subjectum aliquod additum, ut, est justus non homo, non est justus non homo, est non justus non homo, non est non justus non homo. Magis autem plures his non sunt oppositiones. Hæ autem extra illas ipsæ secundum se erunt, ut nomine utentes eo, quod est non homo.

C Supra jam dixerat omne subjectum aut ex nomine simplici et finito, aut ex nomine rursus infinito consistere, et eorum oppositiones ostendit quod essent duæ, et quatuor propositiones, duæ quidem simplex subjectum nomen habentes, duæ vero infinitum, et post has quando est tertium adjacens prædicaretur. Illic quoque dupliciter oppositiones fieri dixit, cum scilicet, finitum nomen esset vel infinitum prædicatum, earumque inter se eam consequentiam demonstravit, qualem haberent privatorum ad easdem ipsas simplices, quibus ex finito nomine propositiones compararentur. Et quoniam omnis harum varietas propositionum ita fit cum est tertium prædicaretur, ut aut subjectum et prædicatum finita sint, aut subjectum quidem finitum, prædicatum vero infinitum, de quibus supra locutus est, cum earum consequentiam demonstravit, aut infinitum habent subjectum, finitum vero prædicatum, aut infinitum et subjectum et prædicatum, et habent quidem propositiones utrumque finitum. Ut est, homo justus est, homo justus non est, finitum vero subjectum, infinitum prædicatum, ut est, homo non justus est, homo non justus non est, et harum quidem consequentiæ supra monstrata est. Aliæ vero sunt quæ infinitum habent subjectum, et quæ ut nomine utantur nomine infinito, ut non homo justus est, non homo non justus est; utuntur enim hæ propositiones subjecto, id est non homo ut nomine, prædicato vero eo quod est justus, hoc est enim quod ait, aliæ autem ad non homo, ut ad subjectum aliquod additum. Si quis enim ponat non

homo quidem subjectum, et de hoc aut finitum nomen prædicet, ut est justus, aut infinitum, ut est non justus, utroque modo rursus duplicem faciet oppositionem. Quatuor autem sunt propositiones hæc :

Est non homo justus Non est non homo justus
Est homo non justus Non est non homo non justus.

In his igitur quatuor propositionibus, oppositionibus vero duplicibus non homo quidem subjectum est, sed in superiori oppositione finitum quidem prædicatur nomen quod est justus, in inferiore vero infinitum quod est non justus. Sed illæ, inquit, quæ prædicatum quidem infinitum habent, subjectum vero finitum, vel quibus et prædicatum finitum est et subjectum, habent aliquam ad se consequentiam, hæc vero quas postea memoravimus, id est quæ infinitum habent subjectum aut prædicatum, vel finitum vel infinitum, nullam habent consequentiam ad eas propositiones, quæ sive finito prædicato sive infinito ex finito, tamen subjecto consistent, hoc enim est quod sit. Illæ autem extra illas ipsæ secundum se erunt, id est nullam consequentiam ad superiores quæ ex finito subjecto constarent, habere aut eas quæ infinitum subjectum in propositionum ordine retineant. Postquam igitur enumeravit et eas quæ ex utrisque finitis consistent, id est et subjecto et prædicato, et illas quæ ex subjecto quidem finito, prædicato vero infinito essent, his etiam illas quæ ex subjecto infinito essent, et ex finito prædicato, nec non illas addidit quæ ex utrisque infinitis constare viderentur. Postquam igitur has enumeravit, ait : Magis autem plures his non erant oppositiones, omnis enim oppositio (quod supra dictum est) aut est ex utrisque finitis, ut est, homo justus, non est homo justus, aut ex finito quidem subjecto et infinito prædicato, ut est, homo non justus est, homo non justus non est. Aut ex infinito quidem subjecto, finito vero prædicato, ut est non homo justus, non est non homo justus. Aut ex infinitis utrisque, ut est non homo non justus est, non homo non justus non est ; ut autem quinta oppositio reperiri possit, nulla rerum ratione possibile est. De his ergo hæc dicta sunt, in quibus est tertium adjacens prædicatur.

In his vero in quibus, est, non convenit, ut in eo quod est currere, vel ambulare, idem facit sic positum, ac si est adderetur, ut currit omnis homo, non currit omnis homo, currit omnis non homo, non currit omnis non homo. Non enim dicendum est, non omnis homo, sed non negationem ad id quod est homo, addendum est, omnis enim non universale significat, sed quoniam universaliter. Manifestum est autem ex eo quod est, currit homo, non currit homo, currit non homo, non currit non homo, hæc enim ab illis differunt eo quod universaliter non sunt. Quare omnis vel nullus nihil consignificat aliud, nisi quod universaliter de nomine vel affirmationem, vel negationem, ergo et cæterum eadem oportet apponi.

Sunt quoddam propositiones in quibus est quidem

tertium adjacens prædicatum est, et hoc sono ipso et prolatione dignoscitur ; aliæ vero sunt in quibus tale verbum prædicatur, quod tertium quidem adjacens non prædicetur, habet tamen conjunctum atque intra se verbum est, quæ propositio si solvatur in participium atque verbum est, quod ante solo verbo dictum prædicatum, secundo prædicabitur, tertio loco prædicabitur est, et sit similis propositio tanquam si prolatione quoque haberet est verbum. Si quis enim dicat omnis homo currit, in hac propositione unum subjectum est, alterum prædicatum, homo enim subjectum est, prædicatum autem currit. Neque enim possumus arbitrari in hac propositione tres esse terminos, idcirco quod omnis quidem terminus non est, sed subjecti termini determinat o.

B Significat enim quoniam res universalis, id est homo universali subjicitur cursui, cum dicitur omnis homo currit, nulla est enim hominis exceptio, ubi omnem currere determinatio est. Ergo non ponitur loco termini id quod dicimus omnis, sed potius subjecti termini determinatio est. Quocirca in hac propositione quæ dicit, omnis homo currit, duo sunt termini, homo et currit, ergo in hac eadem quanquam verbum est non prædicetur, in prolatione tamen verbi quod est currit significatione concluditur. Si quis enim hanc propositionem quæ dicit, omnis homo currit, solvat in participium atque verbum, faciet omnis homo currens est, et idem significat participium verbo conjunctum quod significat verbum. Quod utraque complectitur, nam cum dico omnis homo

C currit, omni homini actionem præsto esse pronuntio ; quod si idem rursus dicam, omnis homo currens est, eandem actionem homini rursus adesse proposui. Idem igitur significat verbum currit quod currens est, et in eadem propositione quæ dicit, omnis homo currit, licet in prolatione est non dicatur, tamen tertium potestate prædicatur, quod hinc cognoscitur, si tota propositio solvatur in participium scilicet atque verbum. Quamobrem sicut ex nomine infinito subjecto sit affirmatio, non eodem modo ex infinito verbo affirmatio fieri potest, sed in eo in ea vis negationis agnoscitur, quoniam enim facimus affirmationem dicentes, Omnis non homo currit, non homo scilicet subjectum infinitum ponentes, non ita possumus dicere affirmationem fieri cum proponimus omnis homo non currit, hæc enim jam negatio est ; quare ubicunque fuerit non currit, vel non laborat, vel non ambulat, vel non legit, in omnibus negatio sit, in quibuscunque infinito verbo prædicatur. Dubitabit autem aliquis an sicut ex infinito verbo fieri affirmatio non potest, sed semper negatio ex hoc prædicamento sit, ita quoque si eadem propositio solvatur in participium atque verbum, an ex infinito possit affirmatio fieri participio ; quæretur enim an sicut in hac propositione quæ dicit, omnis homo currit, qui ita proponit dicens, omnis homo non currit, facere affirmationem non potest, sed sine dubio negationem facit, ita quoque si eadem solvatur in participium atque verbum, ut si quis dicat, omnis homo currens

est, si fiat infinitum non currens, et dicatur, omnis homo non currens est; an hæc affirmatio sit an certe negatio tantumdem valens tamquam si aliquis dicat, omnis homo non est currens. Sed fuerunt qui hoc cum ex multis aliis, tum ex aliquo Platonis syllogismo colligerent, ut quid ex ea re definirent, doctissimorum virorum auctoritate cognoscerent; ex duabus enim negativis syllogismus fieri non potest. In quodam enim dialogo Plato huiusmodi interrogat syllogismum: Sensus, inquit, non contingit rationem substantiæ, quod non contingit rationem substantiæ, ipsius veritatis notionem contingit. Sensus igitur veritatis notionem non contingit. Videtur enim ex omnibus negativis fecisse syllogismum, quod fieri non potest, atque ideo aiunt infinitum verbum quod est non contingit pro principio infinito profuisse, id est non contingens est: est enim in pluribus aliis inveniendi facultas frequenter verbum infinitum positum pro nomine infinito, quare verbum quidem dixere quidam semper facere negationem, si infinitum apponatur. Participia autem vel nomina si sint infinita posse facere affirmationem, et ideo quotiescunque a magnis viris infinitum verbum et duæ negationes in syllogismo ponuntur, hac ratione defenditur, quo dicatur infinitum pro participio esse positum, quod participium nominis loco in propositione prædicatur, et id quidem Alexander Aphrodisensis arbitrabatur cæterique complures. Idcirco enim aiunt non posse fieri ex infinito verbo affirmationes, quoniam sicut ad verbum est juncta particula negativa mox totam perficiet negationem, sic etiam verba quæ sunt infinita, vel quæ in se complectuntur verbum est, non facient infinitam affirmationem, sed potius negationem. Si quis enim sic dicat, homo currens non est, nullus hanc dixerit affirmationem. Si quis vero sic dicat, homo non currit, idcirco nec hæc propositio affirmatio est quoniam currit est verbum intra se continet, et sicut ad est verbum particula negativa juncta non facit affirmationem, sed potius negationem, ita quoque ad aliud verbum juncta negatio quod intra se continet est verbum, plenam perficit negationem. Aristoteles autem non videtur ista discernere, sed similiter arbitrari, sive cum participio ponatur est verbum, sive sine participio verbum illud, quod verbum est intra se claudit atque complectitur; dicit enim hoc modo: In his vero in quibus est non convenit, ut in eo quod est currere vel ambulare, idem faciunt, sic posita ac si est adderetur, et huius subiecit exemplum, ut currit omnis homo. In hac enim propositione quæ dicit, currit omnis homo, non quidem convenit poni est verbum, eodem modo vel si quis dicat omnis homo ambulat, hic quoque est verbum non convenit poni, sed hæc talia sunt, tanquam si est adderetur. Quod exemplo docuit. Nam sicut est currens omnis homo affirmatio est, cursus præsentiam monstrans, ita quoque currit omnis homo affirmatio est idem valens, idemque significans, et has ex simplicibus subjectis affirmationes in quibus est dici non convenit, consequenter enumerat dicens, currit om-

nis homo, mediam ponens determinationem, quæ est omnis, intercurrit quod est prædicatio, et subiectum quod est homo. Contra hanc opponit simplicem negationem dicens, non currit omnis homo, rursus facit affirmationem ex infinito nomine currit omnis non homo, huic opponit negationem infiniti nominis subiecti, non currit omnis non homo, et has idcirco proposuit, ut monstraret idem in his evenire in quibus est non convenit prædicari, quod in illis quoque in quibus est tertium adjacens prædicabatur, sed quoniam in negatione infiniti nominis substituit, non currit omnis non homo. Ait non enim dicendum est, non omnis homo, sed non negatio ad id quod est homo addenda est. Poterat enim quis dicere non recte fecisse negationem ejus affirmationis quæ est, currit omnis non homo, hanc quæ dicit non currit omnis non homo, sed potius ita debuisse oppositionem constitui, currit omnis non homo, non currit non omnis homo. Ex hoc autem demonstrat ita faciendam esse negationem, ut eam ipse disposuit, dicit enim, Non enim dicendum est, non omnis homo, sed non negatio ad homo addenda est, qui est sensus huiusmodi: Quoties facimus, inquit, negationem contra hanc affirmationem quæ dicit, 'currit omnis non homo, non est negativa particula, non adiungenda ei quod est omnis, sed potius subjecto quod est homo. Cum enim ita dicimus, currit omnis non homo, facienda est negatio, non currit omnis non homo. Non enim dicendum est non currit non omnis homo, id est non negativa particula non est adicienda ad omnis, sed potius ad homo; huiusmodi hæc causa est quod omnis determinatio in terminorum numero non ascribitur, sed potius ad vim suam, id est ad determinationem, non enim aliquid universale significat ipsum omnis, sed significat quidem universale, quod est homo universaliter. Omnis autem determinatio est, quoniam id quod universale est, id est homo universaliter prædicatur; non ergo aliquid universale significat determinatio omnis, sed potius quod universale nomen universaliter prædicatur. Atque ideo quoties in his negatio fit, ad subjectum potius nomen trahi oportet negationem non ad determinationem, sed ne forte quis dubitet, ut etiam in aliis quoque ita fieri oportere oppositiones dicat. In his enim quæ subjectum finitum habent, cum dicimus omnis homo currit, si contra hanc contradictoriæ opposita, negatio ponitur ad determinationem negativa particula est constituenda, ut contra eam quæ dicit, omnis homo currit, ea sit quæ dicit, non omnis homo currit. In his autem quæ ex infinito nomine subjecto fiunt, sive in affirmatione, sive in negatione a subjecto nomine non est separanda negatio. Hoc autem ita esse facillima ratione cognoscitur, si determinationes paulisper auferantur, et in his propositionibus ex infinito nomine subjecto quæ sunt indefinitæ speculatio fiat. Sit enim affirmatio indefinita, non homo currit. Contra hanc erit negatio, non homo non currit. Si igitur hæc propositiones factæ sunt in universalibus terminis, universalis enim terminus est, homo, sed non habent additam determi-

nationem, quoniam universaliter prædicantur, id est **A** aut enim indefinitæ sunt, aut universales, aut particulares, aut singularem atque individuorum. Si ergo perspicatur quantæ sint indefinitæ affirmationes, et has si per quaternarium numerum multiplicavero, colligitur mihi numerus affirmationum; quem si duplico, colligitur etiam negationum hoc modo: prædicatur enim est aut ipsum solum, aut certe tertium adjacens cum alio; et si solum prædicatur, aut ad nomen simplex atque finitum prædicatum est aut ad infinitum. Ex his, duæ sunt affirmationes, est homo, est non homo. Quoties autem est tertium adjacens prædicatur, quatuor erunt affirmationes, aut cum subjectum infinitum est solum, ut est, non homo justus, aut cum prædicatum infinitum est solum, ut est, homo est non justus, aut cum utraque finita sunt, ut est, justus homo, aut cum utraque finita sunt, ut est, non justus non homo. Magis autem plures his non erunt oppositiones, ut ipse ait. Cum igitur sex sint affirmationes, duæ quibus est prædicatur, quatuor vero adjacens, has si per quaternarium ducam, viginti quatuor fient, quas rursus si binario numero multiplicem, quadraginta octo mihi summa succrescet; tot igitur erunt affirmationes et negationes quæcunque vel prædicato est verbo vel adjacenti, et prædicato fiunt. Quare quoniam tres sunt aliæ qualitates propositionum quæ sunt necessariae contingentes, et in esse tantum significantes, secundum quas qualitates istæ omnes propositiones proferuntur; has quadraginta octo propositiones si in ternarium numerum duxerimus, scilicet secundum propositionum qualitates, centum quadraginta quatuor omnium propositionum prædicatarum, de quibus hoc libro tractat, numerositas crescit. Sed nunc præter has tres qualitates eas quæ sunt, quadraginta octo propositiones cum negationibus suis; quas si per qualitates propositionis, necessariam scilicet contingentem et inesse significantem multiplicavero, centum quadraginta quatuor fient, subter ascripsimus.

Est homo.

Est omnis homo.

Est quidam homo.

Est Socrates.

Est justus non homo.

Est justus omnis non homo.

Est justus quidam non homo.

Est justus non Socrates.

Est non homo.

Est omnis non homo.

Est quidam non homo.

Est non Socrates.

Est non justus homo.

Est non justus omnis homo.

Est non justus quidam homo.

Est non justus Socrates.

Est justus homo.

Est justus omnis homo.

Est justus quidam homo.

Est justus Socrates.

Non est homo.

Non est omnis homo.

Non est quidam homo.

Non est Socrates.

Non est justus non homo.

Non est justus omnis non homo.

Non est justus quidam non homo.

Non est justus non Socrates.

Non est non homo.

Non est omnis non homo.

Non est quidam non homo.

Non est non Socrates.

Non est non justus homo.

Non est non justus omnis homo.

Non est non justus quidam homo.

Non est non justus Socrates.

Non est justus homo.

Non est justus omnis homo.

Non est justus quidam homo.

Non est justus Socrates.

Est non justus non homo. Non est non justus non homo.
 Est non justus omnis non homo. Non est non justus omnis non homo.
 Est non justus quidam non homo. Non est non justus quidam non homo.
 Est non justus non Socrates. Non est non justus non Socrates.

Has igitur propositiones Syriano calculis colligente, nos quoque nominatim disposuimus, idcirco quoniam facilius fides habebitur numero, si per exempla prodantur. Simul etiam, quoniam male doctus de his propositionibus perversissime contendebat, et affirmationes quidem negationum loco ponens, per negationes vero affirmationum totum ordinem confundebat. Quare ne quem illius oratio a rectæ rationis veritate traderet, idcirco hanc ad elatioris memoriæ subsidium fecimus dispositionem.

Quoniam vero contraria est negatio ei quæ est, omne animal est justum, illa quæ significat quoniam nullum animal est justum, hæc quidem manifestum est quod nunquam erunt neque veræ simul neque in eodem ipso. His vero oppositæ erunt aliquando, ut non omne animal justum est, et est aliquod animal justum.

Hoc quoque est diligentissime superius demonstratum, quoniam contrariæ aliquoties verum falsumque dividerent, si aut in rebus naturalibus, aut in impossibilibus proponerentur; aliquoties vero simul inveniri posse falsas, si res neque naturales neque impossibiles prædicarent. Contrarias autem esse dictum est, si quis vel affirmative vel negative universalem faceret enuntiationem; ergo nunc hoc dicit: quæ sunt, inquit, contrariæ simul veræ esse non possunt, et hoc non sine quadam rerum determinatione locutus est: ait enim: Quoniam vero contraria est negatio ei quæ est, omne est animal justum, scilicet affirmationi, illa quæ significat, quoniam nullum est animal justum; scilicet negatio, hæc quidem, inquit, quoniam sunt contrariæ, quæ simul veræ esse non possunt, manifestum est quoniam nunquam erunt, neque veræ simul neque in eodem, sed quod dixit neque veræ simul, hujusmodi est. Nihil enim prohibet alio et alio tempore et affirmationem universalem, et negationem veraciter posse proponi, ut si quis dicat: omnis homo justus est, hoc si aureo sæculo diceretur, verissime proponeretur. Quod si quis rursus dicat, nullus homo justus est, hoc si ferreo sæculo enuntiaret, erit vera propositio. Quare contingit affirmationem et negationem universalem veras esse, quas manifestum est esse contrarias, sed non simul. Illa enim in aureo sæculo, si ita contingit, illa in ferreo sæculo, sed hæc tempora diversa sunt, et non sunt simul. Quare recte hoc quoque addidit ut diceret, manifestum est quoniam nunquam erunt neque veræ simul, quod autem addidit, neque in eodem, ad aliam ejusdem rei determinationem valet: possunt enim rursus eodem tempore et simul universalis affirmatio et universalis negatio veræ esse; sed si non de eodem prædicentur, ut si quis dicat: omne animal rationale est, hoc si de hominibus prædicetur, vera est affirmatio. Quod si quis dicat: nullum animal rationale est, hoc si de equis enuntiet, vera erit uno eodemque tempore contra universalem affirmationem universalis facta negatio, sed non de

A eodem; illa enim affirmatio de hominibus facta est, hic vero de equis negatio. Quamobrem dictum est nunquam esse posse simul contrarias veras, neque in eodem, id est nec uno eodemque tempore, nec de uno subjecto. Sed quoniam his oppositæ erunt universali quidem affirmationi particularis negatio, universali autem negationi particularis affirmatio, et hæc diximus idcirco subcontrarias dici, quod diversa quodammodo contrariis patiantur. Manifestum est quoniam sicut contrariæ veræ simul esse non possunt, dividunt tamen aliquoties inter se veritatem et falsitatem, ita quoque et subcontrariæ dividunt quædam inter se verum falsumque aliquoties, quando contrariæ quoque diviserint; simul autem veræ inveniri possunt, quando universales et contrariæ simul veræ non sunt, ut autem simul falsæ sint, nulla rerum ratione contingit. Ergo contrarias quidem simul veras esse atque in eodem nunquam quisquam poterit invenire. Subcontrariæ autem quæ universalibus et contrariis oppositæ sunt, sibi invicem comparatas veras inveniri possibile est, ut in eo ipso exemplo quod ipsa proposuit, non omne animal justum est, vera est; rursus, est aliquod animal justum, hæc quoque vera est. Quare contrariæ simul veræ esse non possunt, subcontrarias simul veras nihil prohibet inveniri.

Sequitur vero hanc quidem quæ est, nullus homo est justus, illa quæ est, omnis homo est non justus. Illam vero quæ est, aliquis homo justus est, opposita, non omnis est homo non justus, necesse est enim aliquem esse.

C De consequentia propositionum simplicium atque infinitarum sufficienter quidem supra disseruit. Sed nunc hæc est huic intentio non quæ particularis affirmatio, quam universalem affirmationem vel negationem sequatur, quod supra jam monstravit. Sed quæ universalis negatio universalem sequatur affirmationem, vel quæ particularis negatio particulari scilicet affirmationi consentiat, proponitque has quatuor dicens, negationem simplicem universalem et affirmationem infinitam universalem sese sequi et sibi consentire, nec minus his oppositas, id est particularem affirmationem simplicem et particularem infinitam negationem, et in veritate et in falsitate se sequi, et a se nullo modo discrepare. Disponentur enim hæc quatuor, prior affirmatio infinita universalis quæ dicit, omnis homo est non justus, sub hac ei consentiens simplex universalis negatio quæ proponit, nullus homo justus est. Rursus in altera parte contra affirmationem infinitam, particularis simplex affirmatio quæ dicit, est aliquis homo justus, et sub hac particularis infinita negatio quæ proponit, non omnis est homo non justus.

Omnis est homo non justus.
Nullus est homo justus.

Est aliquis homo justus.
Non omnis est homo non justus.

Hic ergo ita dispositis, si affirmatio universalis infinita vera sit, ea quæ dicit, omnis est homo non justus, vera est etiam ea quæ proponit, nullus est homo justus, quæ est universalis simplex negatio; hoc autem melius in inferioribus cognoscitur exemplis. Dicatur enim, omnis est homo non quadrupes, vera est, rursus nullus est homo quadrupes, hæc quoque vera est; quod si una harum sit falsa, falsa quoque erit et altera. Nam si falsa est, quoniam omnis est homo non justus, sicut vere quoque falsa est, illa quoque negatio simplex mendacissime prædicavit quæ dicit, nullus est homo justus. Quocirca affirmatio universalis infinita et negatio universalis simplex sibi consentiunt, ut, una vera, alteram veram esse necesse sit; alterius falsitatem reliquæ quoque falsitas consequatur. Idem quoque evenit in parte altera, nam si vera est, quoniam quidam homo justus est, vera quoque est, quoniam non omnis est homo non justus, est enim aliquis; nam si quod dicitur, non omnis, tantumdem est, tanquam si quis dicat, quidam non est, quod in alio quoque exemplo manifestius apparebit. Si quis dicat, non omnis est homo justus, hoc est dicere, quidam homo justus non est; ergo non omnia, quidam non, significat. Si quis ergo ita proponat, quidam homo non justus non est, quem dicit non esse non injustum, justum esse confirmat. Quare ille de quo dicitur, quoniam non justus non est, erit justus. Unde fit ut ea quæ dicit, non omnis est homo non justus, consentiat ei quæ dicit, quidam homo justus est. Sed hæc non consentit ei quæ dicit, quidam homo non justus est, non igitur hæc consentit ei quæ proponit, non omnis homo est non justus. Sed quoniam hoc fortasse aliquatenus videtur obscurius, consequentiæ ipsarum hoc modo sumendæ sunt. Sitque nobis hoc positum affirmationem universalem infinitam, et negationem universalem simplicem sibi consentire, ut unius veritatem et falsitatem, alterius veritas aut falsitas consequatur. Si falsa est affirmatio infinita universalis quæ dicit, omnis est homo non justus, vera erit huic opposita particularis infinita negatio quæ proponit, non omnis est homo non justus; sed cum falsa est affirmatio universalis infinita, falsa quoque et universalis simplex negatio quæ dicit, nullus est homo justus; sed hac falsa particularem affirmationem quæ huic contradictoriæ opposita est, veram esse necesse est quæ est, quidam homo justus est. Quocirca, quando affirmatio universalis infinita falsa est, vera est particularis infinita negatio, et quando universalis negatio simplex falsa est, vera est simplex affirmatio particularis. Sed affirmatio universalis infinita et negatio universalis simplex simul falsæ sunt et sibi in falsitate consentiunt; simul igitur veræ erunt simplex particularis affirmatio et infinita negatio particularis. Rursus si vera est affirmatio universalis infinita, falsa erit negatio particularis infinita, ei enim contradictoriæ opposita est. Si

A rursus vera est universalis simplex negatio, falsa est particularis simplex affirmatio; sed universalis affirmatio infinita et universalis negatio simplex simul veræ sunt, simul igitur erunt falsæ particularis affirmatio simplex et particularis infinita negatio. Quare hæc quoque, id est particularis affirmatio simplex et particularis infinita sibi in veritate et falsitate consentiunt, et veritatem suam et mendacium invicem consequuntur. Quare affirmatio quidem et negatio, utraque universalis, hæc simplex, illa infinita, sequuntur sese sibi consentiunt. Particulares autem, id est universalibus oppositæ simplex affirmativa et negativa infinita, ipsæ quoque sibi consentiunt. Quare rectus ordo est, ut sicut affirmationi universali infinitæ consentit simplex universalis negatio, ita particulari affirmationi simplici particularis negatio infinita consentiat.

Manifestum est autem, quoniam etiam in singularibus, si est verum interrogatum negare quod et affirmare verum est, ut, Putasne Socrates sapiens est? Non. Socrates igitur non sapiens est. In universalibus vero non est vera quæ similiter dicitur; vera est utem negatio, ut, Putasne omnis homo sapiens est? Non. Omnis igitur homo non sapiens est; hoc enim est falsum, s. d., non igitur omnis homo sapiens est, vera est; hæc enim opposita est, illi vero contraria.

De consequentiâ propositionum disputans, et sibi quemadmodum consentirent illum tractatum parumper egressus docere proposuit, quæ veniant in responsionem de singularibus, si ad prædicationem ipsarum sit particula negationis apposita, quæ rursus in his quæ de universalibus sunt propositionibus, si ad prædicationem addita particula negativa concurrat, neque enim oportet similiter facere enuntiationes. Non enim simile est quod ex utraque prædicatione contingit. Hoc autem ita manifestum est: si quis de singulari aliquo interrogatus neget, ille qui interrogaverit potest facere ex infinito nomine prædicato conclusionem, illam scilicet negationem jungens quam respondens ante negaverat, et hoc veraciter prædicabit. De universalibus autem apparebit non eandem veritatem posse contingere, si ex his affirmatio componatur. Si quis enim interroget alium. Putasne Socrates sapiens est? si ille respondet, Non, vere ille concludit dicens: Socrates igitur non sapiens est. Sit autem hoc quoque in alio clariori exemplo manifestum. Si interrogaremus aliquem hoc modo: Socratesne Romanus est? atque ille respondeat: Non, nos vere concludere possumus: Socrates igitur non Romanus est. Facientes ex negatione quam ille respondebat, et ex nomine quod in propositione prædicavimus affirmationem ex infinito nomine quæ dicit: Socrates non sapiens est, vel Socrates non Romanus est. Has enim affirmationes esse ex infinito nomine supra monstratum est. Si igitur eodem modo aliquis in universalibus subjectis interroget dicens: Omnino homo sapiens est? nos utique respondebi-

mus : Non. Tum ille eadem similitudine concludit, A dicit enim; Omnis igitur homo non sapiens est. Quocirca nullus homo sapiens est; ea enim quæ dicit : omnis homo non sapiens est, consentire monstrata est ei quæ dicit : nullus homo sapiens est. Videbitur igitur quodammodo ex vera responsione falsa illata esse conclusio, cui nos dicimus negationem quidem uos respondisse, non ut ea negatio ad prædicatum jungeretur, sed ad determinationem, neque enim nos voluisse ab omni homine sapientiam tollere, cum interrogante aliquo an omnis homo sapiens esset, nos negaremus, sed ab omni potius id est determinatione voluisse nos abstrahere sapientiam, illud scilicet significantes, quod alicui esset, et alicui non esset sapientia, ut quod diximus non tantum valeret quantum si diceremus non omnis. B Igitur si illa negatio ad nomen, id est ad sapientiam jungatur, universalis fit affirmatio quæ dicit, omnis homo non sapiens est, consentiens universali negationi, quæ proponit, nullus homo sapiens est. Sed hæc contraria est interrogationi; fuit enim interrogatio, omnisne homo sapiens est. Hæc habet universalem affirmationem, cui contraria est universalis negatio, cui rursus negationi consentit universalis affirmatio infinita. Quocirca affirmationi quoque universali simplici, quæ in interrogatione posita est, d est omnisne homo sapiens est, contraria est ea quæ dicit conclusio, quoniam omnis homo non sapiens est. Quod si dicatur, non omnis homo sapiens est, et verum est, et ei opposita est. Contra enim eam quæ dicit interrogationem, omnisne homo sapiens est? cum responsum fuerit non, et juncta negatio fuerit ad omnis, particularis negatio fit dicens, non omnis homo sapiens est, quæ est opposita universali affirmationi ei quæ in interrogatione est posita universali, hoc est enim quod ait. Hæc est enim opposita, illa vero contraria. Per verba autem sensus iste sic constat. Manifestum est autem, inquit, quoniam in singularibus, ut est Socrates et quidquid individuum est, si verum est interrogatum negare, id est si quando aliquid quis interrogat vere ille negaverit, ut cum aliquis interrogat an Romanus sit Socrates, ille neget quoniam et affirmare verum est, ut ille qui interrogat ex negatione et nomine prædicato infinitam faciat affirmationem, et hujus est exemplum : putasne Socrates sapiens est? Responsio, non. Conclusio, Socrates ergo non sapiens est. Sed hoc non similiter in universalibus se habet, quod per hoc monstrat quod ait, in universalibus vero non est vera quæ similiter dicitur, id est non vera est, affirmatio infinita facta ex prædicato nomine et respondentis negatione, sed potius vera est negatio, non affirmatio; hujus exemplum tale est, nam interrogatio est ut, putasne homo omnis sapiens est? Responsio, non. Falsa conclusio, omnis igitur homo non sapiens est; hoc autem falsum est, et non simile est ei quod supra de singulari subjecto prædiximus, sed potius illa quæ dicit, non omnis igitur homo sapiens est, ut respondentis negatio ad omnis jungatur, et

fiat negatio particularis : est enim hæc vera, hæc autem est etiam opposita. Nam cum affirmatio universalis interrogata esset ea quæ dicit, omnisne homo sapiens est? ex negativa particula factum est, non omnis homo sapiens est in conclusione, et sunt oppositæ. Illa est enim affirmatio universalis, hæc autem particularis negatio, illa vero contraria. Nam si non negatio ad prædicatum jungatur, fit universalis affirmatio infinita, quæ consentit universali negationi finitæ; sed hæc contra universalem affirmationem finitam quæ in interrogatione est posita, contraria est. Contraria igitur erit etiam illa quæ universalis est affirmatio infinita. Quæ autem causa est cur in singularibus vel affirmatio ex infinito nomine, vel negatio sibi met finita consentiant, in universalibus autem universalis affirmatio ex infinito nomine non consentiat particulari negationi finitæ, quærendum est. Etenim si quis dicat, Socrates non sapiens est et Socrates sapiens non est, idem est, et hæc duæ sibi met consentiunt. Si quis autem dicat, omnis homo non sapiens est, et rursus, non omnis homo sapiens est, hæc duæ non sibi met consentiunt. Sed hæc ratio est quod in singularibus subjectis non sunt duplices oppositiones, sed una tantum, id est, quæ negationem facit. In universalibus autem universaliter prædicatis duplex oppositio est, una contraria, una vero contradictoria. Si sit ergo hujusmodi affirmatio quæ dicit, Socrates sapiens est, contra hanc una oppositio est quæ proponit, Socrates sapiens non est. Si ergo dicat aliquis, Socrates non sapiens est, hæc nullum alium C habebit intellectum quam ea quæ dicit, Socrates sapiens non est, unam enim tantum solam diximus in singularibus oppositionem. Quare quæcunque aliæ fuerint, eadem significatione concurrerent; in universalibus vero universaliter prædicatis non eodem modo est. Nam si sit affirmatio universalis quæ dicit, omnis homo sapiens est, contra hanc etiam illa est quæ dicit, nullus homo sapiens est, etiam illa quæ dicit, non omnis homo sapiens est, et illa est contraria, hæc contradictoria. Simplex ergo hæc oppositio sibi non potest consentire, illa enim tollit quæ est universalis negatio, illa partem diffinitæ, quæ est particularis negatio. Sed universalis negatio universali affirmationi ex infinito nomine consentit; diversa igitur erit hæc quoque a particulari definita negatione, et quoniam duplex est D oppositio in universalibus, et simplex in singularibus, recte in eadem similitudine prædicationis non eadem veritas falsitasque contingit.

Illæ vero quæ sunt contrajacentes secundum infinita nomina vel verba, ut in eo quod est, non homo, vel non justus, quasi negationes sine nomine et verbo esse videbuntur, sed non sunt, semper enim vel veram esse vel falsam necesse est negationem. Qui vero dixit non homo, non plus dicente homo, sed etiam minus, verum vel falsus fuit, si non aliquid addatur.

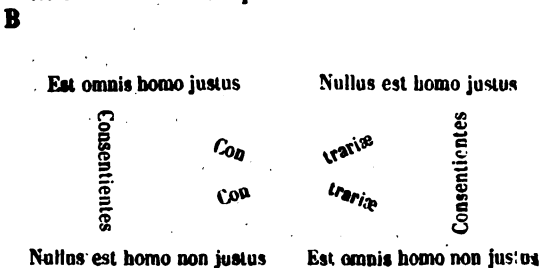
Novimus propositiones ex infinitis fieri posse nominibus, has ergo dissolvens Aristoteles sumit per se dictionem nominis infiniti, et de ea disputat si contra finitum nomen comparetur, an quædam eorum

tiativa oppositio videatur. Si quis enim sumat id quod dicitur, non homo, et opponat contra id quod dicimus, homo, videbitur fortasse aliquatenus facere oppositionem, quoniam enim omnis negativa particula adjecta verbo, quod continet propositionem, negationem facit, etiamsi modus aliquis propositionis non prædicetur, quod posterius demonstrandum est, ita etiam nomini videtur cum adjecta fuerit negativa particula, quamdam facere negationem, ut si non particula jungatur ei quod est homo, faciat non homo, hoc est enim quod ait. Illæ vero quæ sunt secundum infinita nomina vel verba oppositæ, ut in eo quod est non homo, vel non justus, quasi negationes sine nomine vel verbo esse videntur. Si quis enim dicat, non currit, hæc fit sine nomine negatio; quod si quis dicat, non homo, hæc quoque est sine verbo negatio. Quæ dictiones secundum infinitum nomen verbum opponuntur finito nomini vel verbo, quod est homo, et currit; videbuntur ergo hæc negationes secundum infinitum nomen vel verbum quæ prædicantur, sed non sunt. Maxime enim ratio has negationes non esse convincit, quod omnis negatio vel vera vel falsa est, quod autem dicimus non homo vel non currit, licet simplicia quoque et finita, homo scilicet atque currit, nihil verum falsumve significant; tamen hæc infinita multo minus aliquid verum aut falsum demonstrant, non quod simplicia verum aliquid falsumve significant; idcirco dicimus infinitas dictiones simplicibus minus verum aut falsum monstrare. Sed quod quanquam nihil verum falsumve designet simplex nomen et verbum, tamen definitum quiddam proponit, ut in eo quod est homo finitum quiddam est et una species. Is vero qui dicit, non homo, præsentem quidem speciem interimit, infinitas autem alias dat intelligere ipsas nihil ponens. Quocirca quanquam finita verba vel nomina per se vera vel falsa esse non possint nisi cum aliis juncta sint, tamen longe minus veritatis aut falsitatis capacia sunt nomina infinita vel verba quæ nec hoc ipsum quidem quod significant ponunt, sed illud quidem perimunt; nihil autem per se aliud in significatione constituunt. Postremo propinquius ad veritatis vel falsitatis finita sunt intellectus. Minus igitur vera vel falsa est dictio nominis infiniti, quam alicujus simplicis et finiti vocabuli.

Significat autem, est omnis non homo justus, nulli illarum idem, nec huic opposita ea quæ est, non est omnis non homo justus. Illa vero quæ est, omnis non justus non homo, illi quæ est, nullus justus non homo, idem significat.

Postquam de propositionibus infinitum habentibus prædicatum, sufficienti disputatione locutus est, earumque oppositiones ostendit, consequentiasque demonstravit, atque in medio de infinitis nominibus, quod non essent negationes breviter pernotavit, nunc redit ad eas propositiones quæ subjectum habent infinitum, prædicatum vero vel finitum vel infinitum, et primum quidem an eadem sint, idemque significant, habeantque ordine aliquam consequentiam hæc

A propositiones quæ ex infinito subjecto sunt, cum his quæ ex infinito prædicato sunt vel ex utrisque finitis docet. Ait enim has duas propositiones quæ sunt, est omnis non homo justus, non est omnis non homo justus, nulli illarum idem significare quæ aut ex utrisque finitis sunt aut ex prædicato infinito, et disponantur quidem illæ quæ aut ex utrisque finitis sunt aut ex prædicato infinito, et primum quidem ponatur simplex affirmatio universalis, sub hac negatio universalis ex prædicato infinito superiori simplici affirmationi consentiens. Contra vero ponatur universalis simplex negatio, et sub hac universalis ex infinito prædicato affirmatio, quas constat sibi consentire præcedente affirmatione universali quæ est ex infinito scilicet prædicato.

Cum igitur ita sint affirmationes positæ et negationes quæ simplex quidem subjectum habent, infinitum vero vel simplex prædicatum, nunc Aristoteles dicit quoniam hæc propositiones quæ subjectum habent infinitum nulli illarum superiorum quas disposuimus idem significant: hæc enim quæ dicit, est omnis non homo justus, non consentit ei quæ dicit, est omnis homo justus, nec rursus ei quæ dicit, est omnis homo non justus, nec his rursus quæ sunt, nullus est homo justus, vel nullus est homo non justus; hæc enim omnes hominem subjectum habent, illæ vero non hominem. Quocirca nec hujus negatio, id est universalis affirmationis ex infinito subjecto, particularis scilicet negatio cum ulla earum quæ finitum habent subjectum, poterit consentire. Ea enim quæ dicit, non est omnis non homo justus, neque cum ea quæ proponit, est omnis homo justus, neque cum ea quæ dicit, est omnis homo non justus, neque cum his quæ enuntiant, nullus est homo justus, vel nullus est homo non justus. Sed non hoc dicit, quoniam ex infinito subjecto propositiones diversæ sunt, his quæ sunt vel ex finito prædicato vel ex infinito, subjecto tamen finito. Possunt enim diversæ quidem esse prædicationes, idem tamen aliquoties significare, ut ea quæ dicit, omnis est homo injustus, cum diversa sit ab ea quæ dicit, nullus est homo justus; idem tamen aliquando significant, si affirmatio privatoria præcesserit. Dictum est enim quod affirmationibus præcedentibus negationes sine dubio sequerentur; ergo non hoc dicit, quoniam diversæ sunt propositiones ex infinito nomine subjecto iis quæ sunt ex prædicato vel finito vel infinito, subjecto tamen finito, sed quod omnino sibi non consentiant, vel non

idem significant, id est tota sint virtute propositionis dissimiles. Atque quidem hæc dixit de his quæ finitum subjectum haberent, infinitum vero vel finitum prædicatum; venit autem nunc ad ipsarum consequentiam quæ ex infinito nomine subjecto constant, et ex utroque infinito; et sicut supra consequentiam earum quæ ex utrisque finitis erant, vel ex infinito prædicato docuit, ita quoque nunc e converso quæ ex utrisque infinitis nominibus constant, vel ex infinito nomine subjecto qualem ad se habeant consequentiam, monstrat, dicens: Illa vero quæ est, omnis non justus non homo, illi quæ est, nullus justus non homo, idem significat; has duas tantum propositiones monstrat, affirmativam scilicet universalem ex utrisque infinitis quæ dicit, omnis non justus non homo, ei consentire quæ est universalis negatio ex solo infinito subjecto, quæ dicit, nullus justus non homo. In his autem subauditur particula est, ut sit tota propositio, omnis non justus non

Est omnis non homo non justus.
Nullus non homo justus est.

Quidam non homo justus est.
Non est omnis non homo non justus.

Has igitur si quis diligenter inspexerit duas comparationes, duabus convenientissimam consequen-

A homo est, et rursus nullus justus non homo est; nam sicut in his quæ finitum habebant subjectum, infinitum vero vel finitum prædicatum, affirmationem ex finito subjecto vel infinito prædicato, eam scilicet quæ dicit, est omnis homo non justus, sequebatur simplex universalis negatio, quæ ex utrisque finitis constat, nullus homo justus est. Ita quoque in his permutatis tantum subjectis idem venit. Nam sicut illie negatio ex utrisque finitis universalis sequebatur affirmationem ex finito subjecto et infinito prædicato, ita quoque affirmationem ex utrisque infinitis universalem sequitur negatio ex infinito subjecto, ipsa quoque universalis, et has quidem duas propositiones ascripsit, solam in his consequentiam ostendens. Cæteras autem quia putabat intellectu esse faciles, persequi neglexit. Nos autem eas ne quid relictum videatur apponimus; est enim consequentia hoc modo:

Est omnis non homo justus.
Nullus non homo non justus est.

Quidam non homo non justus est.
Non est omnis non homo justus.
tiam consensumque monstrabant.

LIBER QUINTUS.

Maximam operis hujus emensi partem, ea quæ sequuntur licet magnis quæstionibus impedita, tamen audacius atque animosius exsequemur, nec defatigari in singulis partibus oportet, totius dialecticæ prodero aggressos atque expedire doctrinam, itaque rectam commentationis seriem conteximus.

Transposita vero nomina et verba idem significant, ut, est albus homo, est homo albus; nam si hoc non est, ejusdem multæ erunt negationes, sed ostensum est quod una unus est; ejus enim quæ est, est albus homo, negatio est, non est albus homo; ejus vero quæ est, est homo albus, si non eadem est ei quæ est, est albus homo, erit negatio, vel ea quæ est, non est non homo albus, vel ea quæ est, non est homo albus. Sed altera quidem est negatio ejus quæ est, est non homo albus, altera vero ejus quæ est, est albus homo. Quare erunt duæ unus.

Docet nunc quoniam si nomina et verba transferuntur, et ad aliud prius, aliud vero posterius prædicetur, unam sine dubio significantiam retinere. Sive enim quis dicat, est homo albus, sive est albus homo, sive homo albus est, sive albus homo est, sive quomolibet aliter ordinem prædicationis permutet, eadem sine dubio significatio permanebit, et hoc quidem fortasse oratoribus vel poetis non eodem modo perspicendum est quo dialecticis. Etenim quantum ad compositionem orationis spectat, maxime differt quo verba et nomina prædicationis suæ ordine proferantur. Multum enim interest in eo quod ait Cicero, Ad

C hanc te amentiam natura peperit, voluntas exercuit fortuna servavit, ita dixisse ut dictum est, an ita. Ad hanc te amentiam peperit natura, exercuit voluntas, servavit fortuna. Sic enim minor est sententiæ magnitudo, minusque in ea lucet id quod si sic componatur eminet, et sese vel nolentibus hominum auribus animisque patefacit. Rursus cum dicit Virgilius: Pacique imponere morem, potui set servare metrum, si ita dixisset, moremque imponere paci, sed esset debiliior sonus, nec in eo ictu versus tam præclare ut nunc compositus diceretur. Ergo non idem valet oratoribus vel poetis verborum nominumque ordo mutatus. Qui enim ad compositionem spectant, multum in ordine sermonum ornamenti reperiunt. Dialecticis vero, quibus nulla est ad orationis leporem cura loquendi, quibusque sola veritas perscrutatur, nihil differt quolibet ordine verba et nomina permutentur, cum tamen eandem vim quam prius in significatione retineant. Sed nec apud ipsos modis omnibus permutato ordine dictionis eadem semper vis significatioque servatur. Hæc enim particula quæ negativa est, id est, non multum valet, multamque differentiam perficit variis adjecta locis. Si quis enim dicat, homo albus non est, faciet indefinitam negationem. Si quis vero dicat, homo non albus est, faciet indefinitam ex infinito prædicato affirmationem. Si quis autem prædicet, non homo albus est, idem quoque constituit ex infinito subjecto indefinitam affirmationem. Rursus si quis dicat, om

nis homo non justus est, hæc consentit ei quæ dicit, A nullus homo justus est. Quod si idem non ad universalem determinationem ponatur, ut dicatur, non omnis homo justus est, non jam universalis affirmatio infinitæ prædicationis consentiens universali simplici negationi sit, sed potius particularis negatio simplex. Videsne igitur quam multas faciat differentias negativa particula diversæ nominum prædicationi conjuncta? Sed quanquam hæc ita sint, potest tamen alio modo eadem, diversis in locis posita, eandem vim significationemque servare. Si enim sit posita non particula cum universalitate sua, cum eadem ipsa sæpius permutetur, idem sine dubio in significatione consistit. Si quis enim dicat, non omnis homo albus est, particularis est simplex negatio. Si quis vero sic dicat, homo non omnis albus est, eadem signifi- B catio est. Vel si hoc modo, homo albus non omnis est, nec hæc a superiore significatione discedit, vel si quis amplius quoque permutet dicens, homo albus est non omnis, a priori significatione nil discrepat. Eodem modo vel si quomodolibet aliter permutetur, cum propria tamen universalitatis determinatione diverso modo permutata, idem semper necesse est in significatione servetur. Eodem modo si eadem non particula cum alio nomine vel verbo juncta sæpius transferatur, ut cum dicimus, homo justus non est, rursus homo non est justus, rursus non est homo justus, eadem significatio retinetur. Quocirca si sola particula negativa permutata sit, et non eodem semper ordine prædicetur, multas differentias faciet propositionum. Sin vero juncta cum alio nomine sæpius C (ut dictum est) transferatur, eadem in translationibus omnibus significatio permanebit. His igitur ita dispositis videndum est quæ sit Aristotelis demonstratio, verba et nomina transposita eandem semper vim significationemque subijcere. Ait enim, transposita vero verba et nomina idem significant, ut est albus homo, est homo albus. Hæc enim transposita nominibus atque verbis eandem retinent significationem. In illa enim prius albus est, posterius homo; in hac autem prior homo, posterior albus: quod si hoc falsum est, et non sint eadem, sed a se diversæ sunt, impossibile aliquid inconveniensque contingit, erunt enim due negationes unius affirmationis, quod est impossibile. Ostensum enim est, quoniam una unius est affirmationis negatio. Nunc igitur videamus si hæc affirmationes quæ dicunt est albus homo, et est homo albus, non sunt eadem, sed diversæ, quemadmodum unius affirmationis duæ sunt negationes, et primo quidem disponantur hoc modo, est albus homo, est homo albus; hujus ergo propositionis quæ dicit, est albus homo, erit negatio, ea scilicet quæ preponit, non est albus homo, alia namque quæ esse possit rationabiliter non potest inveniri. Disponantur igitur rursus eadem et superior affirmatio cum propria negatione.

Est albus homo.

Non est albus homo.

Est homo albus.

Cum igitur ejus quæ dicit, est albus homo, negatio sit ea quæ proponit, non est albus homo, si ea quæ dicit, est homo albus diversa erit ab ea propositione quæ pronuntiat, est albus homo, alia erit ejus negatio; sit ergo aut ea quæ dicit, non est non homo albus, aut ea quæ dicit, non est homo albus. Rursus igitur disponantur duæ quidem affirmationes primæ alternatim positæ, et econtrarie confessa prioris negatio. Contra secundum vero utraque hæc negationes quas diximus ascribantur.

Est albus homo. Non est albus homo.

Est homo albus. Non est homo albus.

Non est non homo albus.

His igitur ita discretis ejus propositionis quæ dicit, est homo albus, non potest esse illa negatio quæ dicit, non est non homo albus. Illius est enim negatio quæ habet subjectum infinitum quæ dicit, est non homo albus. Similiter autem et si quamlibet aliam quis posuerit negationem ejus sine dubio alia reperitur affirmatio. Unde sit ut relinquatur ea ejus esse negatio quæ proponit, non est homo albus; est ergo negatio ejus quæ dicit est homo albus, ea quæ dicit, non est homo albus; sed ejus affirmationis quæ proponit, est albus homo, negatio est et ita quæ dicit, non est homo albus. Quod probat ea res quod inter se verum falsumque dividunt, nam si verum est esse album hominem, falsum est non esse hominem album. Quod si in aliquibus verum invenitur, hoc secundum definitionem propositionis agnoscitur, non secundum negationis formam, ut magis secundum quantitatem non sint sibi oppositæ potius quam secundum qualitatem, quod illa res monstrat si quis sic dicat: est albus omnis homo; si contra hanc ponatur, non est omnis homo albus, perspicuum est quoniam inter se et veritatem dividunt et falsitatem, unam enim veram esse necesse est, unam falsam; quare etiam si determinationes auferantur, eadem D oppositio redit, licet sit indefinita. Nam sicut in ea quæ dicit, omnis homo justus est, non omnis homo justus est, sublati omnis et non omnis homo justus est, et homo justus non est, affirmatio et negatio oppositæ sunt, ita quoque in his sublato omnis et non omnis ea quæ dicit, est albus homo, ei quæ dicit, non est homo albus, opposita est. Additis enim determinationibus una semper vera est, altera falsa; sed diximus quoniam affirmationis ejus quæ dicit, est albus homo, negatio est, non est albus homo. Duæ igitur negationes non est albus homo, et non est albus homo unius affirmationis sunt, ejus scilicet quæ enuntiat, est homo albus, quod evenit si negationes hæc quæ dicunt, non est homo albus, et non est albus homo a se diversæ sunt, quod ex eo contingit quod prius positum est eam quæ dicit, est albus homo, diversam esse ab ea quæ dicit, est homo albus. Quod si hoc impossibile est ut una affirmatio duas habeat negationes, et perspicuum est contra eam affirmationem quæ dicit, est homo albus, utrasque hæc negationes quæ dicunt, non est albus homo et non est homo albus opponi, hæc a se diversæ non sunt, sibi.

que consentiant, et tantum permutatione nominis distant. Cæteris autem omnibus eadem sunt; quod si hæ negationes eadem sunt, eadem quoque sunt affirmationes. Recte igitur dictum est quoniam transposita nomina et verba eamdem vim significationemque servant. Sensus ergo totus ita se habet; hoc autem modo ordo verborum. Transposita, inquit, nomina et verba idem significant, et est horum exemplum; ut est homo albus, est albus homo. In his enim nomina transposita sunt. Nam si hoc non est, id est si non idem significant nomina et verba transposita, quiddam impossibile et inconveniens contingit. Ait enim, ejusdem multæ erunt negationes, id est ejusdem affirmationis multæ negationes erunt. Sed hoc impossibile est, ostensum est enim quoniam negatio una unius est affirmationis. Duæ ergo negationes uni opponi affirmationi, si verba et nomina transposita non idem significant, sic demonstrat. Ejus enim quæ est, est albus homo, scilicet affirmationis negatio est, non est albus homo. Contra illam enim affirmationem, hæc negatio juste opponitur, ejus vero quæ est, est homo albus, id est alterius affirmationis, si non eadem est ei quæ est, est albus homo, id est si diversa est a priori propositione quæ dicit, est albus homo, et non est ei eadem ac si diceret, si ei non consentit, erit negatio vel ea quæ est, non est albus homo, vel quæcunque alia, quam si quis ponat esse negationem una ratione refellitur, quam hic quoque posuit; refellitur autem hoc modo, ait enim: Sed altera quidem est negatio ejus quæ est, est non homo albus, altera vero ejus quæ est, est albus homo. Inter duas enim negationes quas posuit, illam scilicet quæ dicit, non est non homo albus, et eam quæ proponit, non est homo albus, illa quæ dicit, non est non homo albus, negatio est affirmationis infinitum habentis subjectum, quæ dicit, est non homo albus; alia vero, scilicet quæ proponit, non est homo albus, ejus est negatio quæ dicit, est albus homo, cum ea enim verum dividit atque falsum. Quare erunt duæ negationes unius affirmationis, sed hoc impossibile est.

Quoniam igitur transposito nomine et verbo, eadem ait affirmatio et negatio manifestum est.

Superiorem argumentationem hac hujus sententiæ conclusionem confirmat; fecit autem hunc syllogismum in secundo modo hypothetico, quem indemonstrabilem vocat hoc modo: si primum est, secundum est; sed secundum non est, primum igitur non est; id est, si transpositis verbis et nominibus non sunt eadem propositiones unius affirmationis, duæ sunt negationes; sed hoc impossibile est. Non igitur diversæ sunt propositiones, transpositis verbis et nominibus.

DE CONJUNCTIS ET DIVISIS ENUNTIATIONIBUS.

At vero unum de pluribus, vel plura de uno affirmare vel negare, si non est unum ex pluribus, non est affirmatio una neque negatio. Dico autem unum, non si unum nomen positum sit, non sit autem unum ex illis, ut homo est fortasse et animal et manquetum et bipes,

A sed ex his etiam unum fit, ex albo autem et homine et ambulare non fit unum. Quare nec si unum aliquid de his affirmet aliquis, erit affirmatio una, sed vox quidem una. Affirmationes vero multæ, nec si de uno ista, sed similiter plures.

Multos talis loci hujus caligo confundit, ut digne exsequi et quod ab Aristotele dicebatur expedire non possent. Nos autem supra jam diximus magnæ fuisse curæ apud peripateticæ sectæ principes judicare, quæ esset una affirmatio vel negatio, quæ plures. Neque enim vocis sonitu cognoscuntur, aut numero terminorum; est enim ut una quidem res de una prædicetur, et non sit una enuntiatio. Potest etiam fieri ut vel plures de una re prædicentur, vel una de pluribus, una tamen ex his omnibus enuntiatio fiat, quæ res magnæ apud eos cautelæ fuit, ut ubi incidisset perspecta regula non lateret. Nam si quis dicat, canis animal est, non una est enuntiatio, canis enim multa significat. Si quis vero dicat, homo animal rationale mortale est, vel animal rationale mortale homo, singulæ enuntiationes sunt; idcirco quoniam unum ex omnibus quiddam fieri potest, nam de^o animali, rationali atque mortali simul junctis, unus homo perficitur. Item alia sunt quæ plura prædicantur, de quibus unum aliquid effici constituitur non possit, neque si illa de altero prædicentur, neque si de illis aliud, una affirmatio vel negatio est, sed tot dicendæ sunt affirmationes esse quot sint hæ res quæ vel de una prædicantur, vel de quibus una dicitur, ut cum dicimus: Socrates calvus philosophus ambulat. Ex calvitie et philosophia et ambulatione, nihil unum conjungitur, ut hæc quasi alienius speciem forment. Quocirca sive hæc de uno prædicentur, sive unum de istis, non poterit una esse enuntiatio, et communiter quidem totius propositi sensus hujusmodi est. Nunc autem ad ipsius Aristotelis verba veniamus. Dicit enim: At vero unum de pluribus vel plura de uno affirmare vel negare, si non est unum ex pluribus, non est una affirmatio neque negatio. Si, inquit, plura de uno prædices, ut cum dicis: philosophus simus, calvus Socrates est, vel rursus cum unum de pluribus prædicas; cum dicis: Socrates simus philosophus calvus est, si ex his pluribus quæ vel prædicas vel subicis, unum aliquid non fit, quemadmodum fieri unum potest de his quæ prædicamus, substantia animata sensibilis, id quod est animal, non fit una affirmatio nec una negatio. Quandoquidem plura vel prædicantur vel subiciuntur, ex quibus congregatis una species non existit. Quod si unum de uno aliquis prædicaverit, quorum unum nomen plura significet, ex quibus unum aliquid non fiat, rursus non est una affirmatio nec una negatio. Si quis enim dicat, canis animal est, nomen canis significat et latrabilem, et cœlestem, et marinum, ex quibus junctis nihil unum efficitur. Quare quoniam ex his pluribus unum aliquid effici non potest, ex illo quoque canis nomine non fit una affirmatio et una negatio, quod prædicatur aut subicitur, cum significet multa ex quibus unum fieri non possit. Quod per hoc ostendit quod ait, dico autem

unum, non si unum nomen sit positum, non sit autem unum ex illis. Potest enim fieri ut unum nomen de uno prædicetur. Sed si unum ipsorum plura significat, ex quibus unum non fit, non est una negatio vel affirmatio. Neque enim vox una perficit enuntiationem, sed ejus quod significatur simplicitas, vel si plura sint in unum collecta, aliquid unum faciendi potentia. Hujus autem rei subiecit exemplum, quod plurimos fefellit dicens, ut homo est fortasse et animal et bipes mansuetum. Sed ex his unum fit, ex albo autem et homine et ambulare non unum. Putaverunt alii hunc ita dixisse, ut ostenderet, exempli gratia, se hanc quasi diffinitionem dedisse, ne forte aliquis arbitretur hanc quasi veram hominis diffinitionem posuisse, quæ est animal bipes mansuetum. Idcirco enim, inquit, dixit fortasse, et animal, et bipes, et mansuetum, ne quis omnino putaret hujusmodi esse hominis diffinitionem Aristotelem arbitrari. Alii vero hoc non ita dictum accipere, sed potius in hanc sententiam dictum Aristotelis scripturamque interpretati sunt, ut homo est qui et animal, et bipes, et mansuetum, sed ex his unum fit, ut ita intelligeretur: Homo quidem æqualiter se habet ad id quod est homo, et ad id quod est animal bipes mansuetum. Quocirca si idem est et æquum dicere hominem, quod animal bipes, mansuetum, necesse est quoties de uno plura hæc prædicantur, id est animal, bipes, mansuetum de homine, quoniam æquale est homini, quod unum est, unum quiddam prædices, quamvis tres voces prædicare videaris. Sed omnes hi nihil omnino intelligunt, sed est melior expositio quam Porphyrius dedit. Volens, inquit, Aristoteles demonstrare quæ una esset affirmatio, quæ non una, dixit primo: Quoniam plura de uno prædicare, vel plura uni subjicere non est unam enuntiationem facere, nisi ex illis pluribus unum aliquid fieret. Videns item quod adhuc plures possent esse affirmationes etiam in his prædicatis, quæ cum plura sint, unum tamen ex his fieri possit, hoc dixit, ut homo est fortasse et animal, et bipes, et mansuetum. Quod autem dico tale est: manifestum quidem fit, quoniam si plura de uno prædicentur, ex quibus unum fieri non possit, vel plura subjiciantur uni, ex quibus unum non fit, non est una affirmatio nec una negatio. Nunc autem tractemus de his pluribus ex quibus unum aliquid fieri possit. Invenimus enim et in his ipso modo enuntiandi plures aliquoties enuntiationes, et non unam reperiri, quamquam ex pluribus unum fieri aliquid possit. Si quis enim sic dicat, animal rationale mortale homo est, simul jungens animal rationale, mortale, quoniam continue dictum est, et ex his unum aliquid fit, una est affirmatio. Si vero sit aliquid intervalli, ut ita quis dicat, homo animal, et rursus rationale, et aliquantulum requiescens dicat, mortale est, non est una affirmatio nec una negatio. Hæc enim intercapitula plurimas efficit enuntiationes; rursus si cum conjunctione dicantur, homo animal et rationale et mortale est, sic quoque multæ sunt propositiones.

Nec differt aliquid vel requiescendo, vel interponendo conjunctiones dicere, quam si quis dicat, homo animal est, homo rationalis est, homo mortalis est, quæ perspicue propositiones multæ sunt. Videns ergo hoc Aristoteles, ita dixit: Homo est fortasse et animal, et bipes, et mansuetum, ad hoc, inquit, fortasse tanquam si ita diceret, et de homine quidem, et bipede, et mansuetum fit unum; sed est aliquoties forte ut plures propositiones sint, cum ea conjunctio quædam separat atque discernit. Erit enim fortasse homo et animal, ut hæc una sit propositio, et bipes ut altera, et mansuetum rursus, ut altera. Sed ex his omnibus unum aliquid fit, quæ cum continue prolata sunt, quoniam ex his unum aliquid efficitur, una est propositio; non autem idem evenit in omnibus, ex albo enim et homine et ambulare non unum fit. Si quis enim dicat: Socrates homo albus ambulat, non est una affirmatio, quoniam ex homine, et albedine, et ambulatione nulla omnino species fit. Quare conclusio est, quoniam nec si de his pluribus ex quibus unum non fit, unum aliquid prædicetur, ut ex cane terreno latrabili, et coelesti, et marino, quoniam unum non fit, et de his unum aliquid prædicetur, quod dicimus canis, hujusmodi nomen quod plura significat, ex quibus unum non fit, si de altero prædicetur vel subjiciatur alteri, non fit una affirmatio nec una negatio, sed erit quidem vox una, affirmationes vero plurimæ. Sive enim unum de pluribus prædicetur, ex quibus non fit unum, vel plura hujusmodi de uno, vel si unum de uno prædicetur, quod prædicatum plura significet, ex quibus unum non fit, sive illud prædicatum alteri subjiciatur, omnino non fit una affirmatio nec una negatio. Est autem regula hujusmodi, una affirmatio est, si aut duo termini singulas res significant, aut si plura ita de uno prædicentur vel uni subjiciantur, ut ex his unum aliquid fieri possit, aut unum nomen quod vel prædicatur vel subjicitur, talia significet plura, quæ omnia unam quodammodo speciem valeant congregare.

Si ergo dialectica interrogatio responsionis est petitio, vel propositionis, vel alterius partis contradictionis, propositio vero unius contradictionis pars est, non erit una responsio ad hæc. Neque enim est una interrogatio, nec si sit vera; dictum est autem de his in Topicis. Simul autem manifestum est quoniam nec hoc ipsum quid est, dialectica interrogatio est. Oportet enim esse datum ut ex interrogatione eligat utram velit contradictionis partem enuntiare. Sed oportet interrogantem determinare, utrum hoc sit homo, an non hoc.

Quisquis dialectica utitur interrogatione, hic aut simpliciter interrogat, atque unam propositionem in interrogatione ponit, ut contra eam sit una responsio, aut utrasque interrogans dicit, ad quas non fit simplex responsio, sed una tota propositio respondetur. Si quis enim dicat interrogans: Socrates animal est? Contra hanc talis est responsio, aut ita, aut non. Si quis vero hoc modo interroget: Socrates animal est, an non? Contra hanc non est una responsio. Si enim respondetur ita, de qua annueris

ignoratur, de affirmatione an de negatione; rursus si non responderis, nescitur quam negari volueris affirmationem an negationem. Quare contra huiusmodi interrogationes tota propositio respondenda est, id est altera pars contradictionis, aut tota affirmatio aut tota negatio, ut dicas, aut est animal Socrates, aut si hoc non videtur, respondeas, non est animal Socrates. In his igitur quæ multa sunt, ex quibus unum fieri nequit, si fiat una interrogatio et ipsa reprehensibilis est, et contra eam una responsio. Quisquis enim ea plura interrogat, ex quibus unum esse non possit, multas facit interrogationes, contra quas si simpliciter respondeatur, etiam si vera sit ipsa responsio, tamen iure reprehenditur. Contra enim multiplicem interrogationem multiplex debet esse responsio. Si quis enim dicat interrogans, Socrates philosophus est, et legit et ambulat? quia potest fieri ut sit quidem philosophus et legat, non autem ambulet, vel ambulet, sed non legat: potest item fieri ut et legat et ambulet; contra huiusmodi propositionem non erit una responsio. Nam qui ita interrogavit: Socrates philosophus est, et legit et ambulat? aut imperite aut captiose interrogavit. Contra quam interrogationem si contigerit Socratem philosophum esse et legere, et ambulare, si respondeat: ita est, hæc quoque responsio reprehenditur. Contra plures enim interrogationes una responsio non debet adhiberi, etiamsi vere per unam illam respondeatur, sicut in hac quoque, si et philosophus est, et legit et ambulat. Quocirca si interrogatio dialectica responsionis petitio est, per quam responsionem fiat propositio, ut cum quis dixerit interrogans, dies est? alius respondeat, non, fiet inde negatio, dies non est, vel certe altera pars oppositionis cum ita interrogatur, dies est, an dies non est, ut congrue respondeatur diem esse, aut diem non esse, id est tota propositio; hæc quæ ex his pluribus fiunt atque interrogantur, cum unum ex his fieri non possit, non sunt simplices interrogationes. Quocirca nec ad eas reddenda est simplex responsio, de his autem se in Topicis dixisse commemorat. Rursus quia dialectica interrogatio responsionis est petitio (ut supra dictum est) vel propositionis vel alterius partis contradictionis, quod paulo post demonstrabitur, imperite illi interrogant qui ita dicunt, quid est animal? vel quid est homo? oportet enim qui dialectice interrogat, dare ex interrogatione optionem, an sibi respondens affirmationem eligere velit, an negationem. Qui vero sic interrogat, ut quid est aliqua res, velit dicere respondentem, non est illa interrogatio dialectica. Interrogant autem quidam hoc modo, putasne anima ignis est? cum respondens negaverit, addunt, nonne tibi videtur aliquid esse inter ignem atque aerem medium corpus, ut sit anima? Cum respondens hoc quoque abnuerit, illi persequuntur, an fortasse magis tibi videtur aquam esse animam vel terram? Cum ille neque terram, neque aquam animam esse consenserit, tunc defessi interrogationibus ita interrogant: Quæ res est ergo anima? hæc autem non

est interrogatio dialectica, sed potius discipuli ad magistrum aliquid discere cupientis. Qui enim aliquid addiscere cupit, interrogat eum qui docere potest quid sit id de quo ambigit. Dialecticus autem (ut dictum est) ita interrogare debet, ut respondenti sit copia an affirmationem an negationem velit eligere. Oportet enim scire quoniam omnis interrogatio responsionis est petitio. Dialectica vero non cuiusdam responsionis, sed ejus quæ in utraque parte habeat oppositionem; ergo hoc ipsum quid est, non est dialectica interrogatio. Oportet enim ita interrogare, ut ex interrogatione respondens possit eligere alteram contradictionis partem. Debet enim determinare et diffinire is qui interrogat, an hoc sit quod dicitur an non, ut homo animal est an non? ut ille aut affirmationem respondeat aut negationem; quod autem dixit dialecticam interrogationem petitionem esse responsionis vel propositionis, vel alterius partis contradictionis, huiusmodi est. Quisquis interrogat affirmationem, aut eandem expetit, ut auditor sibi respondeat, aut contradictionem, ut si quis sic interroget, homo animal est? si ille annuerit, propositionem reddidit, eam scilicet quam proposuit interrogans; si vero interrogante aliquo, an homo animal sit, respondens dixerit, non est, contradictionem respondiisse videbitur. Ille enim affirmationem interrogavit, ille negationem respondit, quod est contradictio. Rursus si negationem interroget, et ille respondeat negationem, eandem propositionem reddidit quam is qui interrogavit ante proposuit. Sin vero interrogante aliquo negationem, ille affirmationem responderit, contradictio responsa est. Hoc est igitur quod ait, interrogationem responsionis esse petitionem, et cuius responsionis addidit, vel propositionis, si idem respondeat, quod ille interrogat, vel alterius partis contradictionis, si cum hic affirmationem interroget, ille responderit negationem, vel si cum hic negationem in interrogatione posuerit, ille affirmationem in responsione reddiderit. Interrogationis autem secundum Peripateticos duplex species est, aut cum dialectica interrogatio est, aut cum non dialectica. Non dialecticæ autem interrogationis duæ species sunt, una quidem quando sumentes accidens interrogamus, cui illud accidat, ut cum videmus domum Ciceronis, si interrogemus quis illic maneat, vel quando subjectum quidem ipsum et rem sumimus, quid autem illi accidat interrogamus, ut si ipsum Ciceronem quis videat, et interroget, quo divertat, et hæc una species est eorum quæ secundum accidens, non dialectice interrogemus. Altera vero quando proponentes nomen quid sit querimus, aut genus, aut differentiam, aut diffinitionem requirantes, ut si quis interroget quid sit animal, vel quando diffinitionem aut aliquid superius dictorum sumimus, et querimus cuius illa sint, ut si quis querat, animal rationale, mortale, cuius sit diffinitio.

Quoniam vero hæc quidem prædicantur composita, ut unum sit omne prædicamentum eorum quæ extræ

prædicantur, alia vero non, quæ differentia est, de homine enim verum est dicere, et extra animal, et extra bipes, et hæc ut unum. Et hominem, et album, et hæc ut unum. Sed non si citharædus est, et bonus est et citharædus bonus. Si enim quoniam alterutrum dicitur, et utrumque dicitur, multa inconvenientia erunt. De homine enim verum est et hominem et album dicere; quare et omne. Rursus si album, et omne. Quare erit homo albus, et hoc in infinitum. Et rursus musicus albus ambulans, et hæc eadem frequenter implicita in infinitum. Amplius si Socrates, Socrates est et homo, et Socrates Socrates homo. Et si homo et bipes, et homo homo bipes.

Multa sunt quæ cum singulatim vere prædicentur, si quis ea conjungat et prædicet, veram prædicationem tenent. Sunt autem alia quæ, si per se et disjuncta prædicentur, vera sunt; sin vero conjuncta dicantur, veritatem in prædicatione non tenent; quæ ergo sit horum differentia, oportet agnosci. Si quis enim dicat, Socrates animal est, verum dixerit; si quis rursus prædicet, quoniam Socrates bipes est, hoc quoque verum est; quæ si conjuncta dicantur, ut est, Socrates animal bipes est, a propria veritate non discrepat, atque hæc quidem in genere et differentia, ea quæ substantialis est Socrati. Quod si de accidente quoque dicatur, potest idem nihilominus evenire. Si quis enim sic dicat, Socrates homo est, verum est, et rursus Socrates calvus est, hoc quoque verum est; quod si jungat dicens, Socrates homo calvus est, veram rursus ex conjunctis faciet prædicationem. Atque in his quidem ea quæ sigillatim vere dicebantur, juncta veraciter prædicata sunt. Sunt autem alia in quibus sigillatim quidem prædicata vera sunt, juncta vero qualitatem veritatis amittunt, ut si quis dicat, quoniam Socrates bonus est, verum est, rursus, Socrates citharædus est, sic quoque hoc verum est. Hæc conjungere non necesse est, ut sit verum, Socrates bonus citharædus est. Potest enim bonus quidem esse homo, et cum sit citharædus, non tamen esse bonus, sed in alia quidem re bonus, in alia tantum artis illius cognitor, non tamen in ipsa perfectus. Hoc autem facilius tali liquebit exemplo. Si quis enim dicat, quoniam Tiberius Græchus malus est, verum est, rursus Tiberius Græchus orator est, hoc quoque verum est; si conjungens dicat: Tiberius Græchus malus orator est, falso dixerit, optimus enim orator fuit; sed ne quis nos ita dicentes ignorare putet oratoris esse definitionem virum bonum dicendi peritum, hæc dicta sunt ad exemplum potius quam ad veritatem. Atque hæc quidem proposita ab Aristotele sunt, cujus in textu verba sic constant. Quoniam vero, inquit, hæc quidem prædicantur composita, ut ex his unum prædicamentum fiat, eorum quæ extra vere prædicata sunt, alia vero cum extra sigillatim vere prædicarentur, juncta veram non faciunt prædicationem. Inquirendum est quæ eorum sit differentia, exempla autem horum talia sunt. Eorum quidem quæ extra prædicantur vere, nec si conjuncta sunt naturam veritatis amittunt, tale exemplum est, de homine

enim verum est dicere, quoniam et animal et bipes, rursus quoniam animal bipes, verum est de eodem homine dicere, ut de Socrate, de eodem quoque Socrate et hominem extra et album si ita contingit, verum est dicere, et de eodem prædicare animal bipes, a veritate non discrepat, atque hæc quidem quæ extra sigillatim prædicantur vere et juncta vera sunt. Quod si de aliquo prædicetur, quoniam citharædus est, et verum sit. Et rursus quoniam bonus est, et verum sit, non necesse est dicere quoniam bonus citharædus est. Potest enim esse quidem solum citharædus, bonus autem homo, hucusque quidem ista disposuit. Quoniam autem videbantur quidam arbitrari quod omnia quæ sigillatim vere prædicarentur, eadem quoque composita recte dicerentur, contra hos dicit quoniam multa erunt inconvenientia, multaque impossibilia sunt, si quis dicat omne quod sigillatim prædicatur veraciter, id junctum vere prædicari. De homine enim verum est dicere quoniam homo est, nam de Socrate qui homo est, vera dicitur quoniam homo est, rursus de eodem vere dici potest quoniam albus est. Quare et si hæc jungas, et ut unum prædices, verum est dicere de aliquo homine quoniam homo albus est; sed homo qui albus est, verum est dicere de eo quoniam albus est. Quare etiamsi hæc jungas, erit prædictio, Socrates homo albus albus est, nam de Socrate verum erat dicere quoniam homo albus est; sed de homine albo verum est dicere quoniam albus est, hæc conjuncta, Socrates homo albus albus est faciunt; quod si de eodem homine albo rursus album prædicare velis, verum est; quocirca et si jungas, erit igitur prædictio, homo albus albus albus est, atque hoc in infinitum. Rursus si quis de aliquo homine dicat quoniam ille homo musicus est, si verum dicat adjiciatque quoniam idem homo ambulans est, verum dicit, si jungat quoniam ille homo ambulans musicus est. Sed si verum est de aliquo homine prædicare quod sit ambulans musicus, de ambulante autem musico verum est dicere quoniam musicus est, erit ille homo ambulans musicus musicus, sed de eodem verum est dicere quoniam ambulans est, verum erit igitur de eo rursus dicere quoniam homo ambulans ambulans musicus musicus est. Amplius quoque Socrates Socrates est, et rursus homo, erit igitur Socrates Socrates homo; sed et bipes, erit igitur Socrates Socrates homo bipes; sed de Socrate verum est dicere quoniam Socrates homo bipes est, sed cum dixi hominem, de eo jam et bipedem dixi, omnis enim homo bipes est; verum est ergo de eo dicere quoniam bipes est, sed verum erat dicere quoniam Socrates Socrates homo bipes est; vera igitur prædictio erit, Socrates Socrates bipes bipes homo est. Sed rursus hominem dixi, atque in eo aliud bipes nominavi, omnis enim homo bipes est. Socrates igitur homo bipes bipes bipes est, et hoc in infinitum protracto superflua loquacitas invenitur; non igitur fieri potest ut modis omnibus quicquid extra dicitur, id junctum vere prædicetur.

Quoniam ergo si quis simpliciter dicat complexiones fieri, plurima inconvenientia contingit dicere, manifestum est. Quemadmodum autem ponendum sit nunc dicimus. Eorum igitur quæ prædicantur, et de quibus prædicantur quæcunque secundum accidens dicuntur, vel de eodem, vel alterum de altero, hæc non erunt unum, ut homo albus est et musicus, sed non est idem musicum et album; accidentia enim sunt utraque eidem, nec si album musicum verum est dicere, tamen erit album musicum unum aliquid, secundum accidens enim album musicum dicitur. Quare non erit album musicum unum aliquid, quocirca nec citharædus bonus simpliciter, sed animal bipes, non enim sunt secundum accidens. Amplius nec quæcunque insunt in alio. Quare neque album frequenter, neque homo, homo animal est vel bipes; sunt enim in homine animal et bipes.

Quæ superius comprehendit, ea nunc apertissima ratione determinat dicens, de his solis extra prædicationis veraciter non posse unam prædicationem fieri veram, si conjuncta sint, quæcunque aut accidentia sunt eidem, aut cum unum alii accedit, accidens aliud de illo accidenti prædicatur. Si quis enim de Socrate dicat quoniam Socrates citharædus est, rursus Socrates bonus est, si utraque vere prædicet, duo accidentia de uno subjecto prædicavit, id est de Socrate. Quocirca non potest ex his fieri una prædicatione, ut dicatur, Socrates citharædus bonus est; rursus si de Socrate prædicetur musicus, sit enim Socrates musicus; de musico autem si prædicetur albus, et hoc fortasse sit verum, non tamen jam necesse est musicum album esse. Si enim sit musicus Socrates, si de eodem musico albus prædicetur, prædicatur quidem de Socrate subjecto musicus, de musico autem quod est accidens prædicatur album, rursus aliud accidens. Ergo non potest hic una fieri vera propositio, ut dicatur: Socrates albus musicus est, neque enim semper musicus albus esse potest, sed hanc naturam habent accidentia, ut veniant et recedant; ergo si ejus qui musicus albus est, in sole stantis cutem calor fuscaverit, non erit quidem albus cum sit musicus. Quocirca neque tunc cum vere prædicabatur, quoniam Socrates musicus albus est, neque tunc fuit vera rectaque prædicatione, non enim habet naturam permanendi accidens ut semper vere prædicetur. Ratio autem verborum sic constat. Quoham igitur si quis, inquit, dicat omnino quomodolibet complexiones fieri, id est, ut quod sigillatim prædicaveras, hoc complexum connexumque proponas, plurima inconvenientia dicere contingit. Multa enim concurrunt impossibilia, sicut supra ipse monstravit tunc, quando ad nimiam loquacitatem perduxit eos, eadem frequenter nomina repetentes. Quemadmodum ponendum est nunc dicimus, id est, quemadmodum autem debeant, quæ sigillatim vere dicuntur juncta prædicari, nunc, inquit, dicimus. Omnia, inquit, quæ prædicantur de aliquo, et rursus de quibus alia prædicantur duplici modo sunt, aut enim accidentia sunt, aut substantialia, et aliæ quidem prædicationes sunt secundum

accidens, quoties aut accidentia duo de substantia, aut accidens de accidenti alicujus substantiæ prædicatur; alia vero non secundum accidens, quoties aliquid de aliquo substantialiter dicitur. Eorum igitur quæcunque secundum accidens dicuntur, eorum vel si duo sunt accidentia, et de eodem prædicentur, vel si alterum accidens de altero accidenti dicatur, ex his non potest una fieri prædicatione, neque erit unum si juncta sint, ut homo et albus est, et musicus, album enim musicum, quoniam in unam formam non concurrunt, non faciunt unam propositionem. Non enim idem est album et musicum, utraque enim eidem sunt accidentia, non tamen idem sunt. Nec si album de musico prædicemus, id est accidens de accidenti, et hoc verum sit, non tamen necesse est id quod musicum est esse album, neque enim est unum aliquid. Accidenter enim id quod musicum est album est; quoniam enim idipsum cui musicum accidit album est, idcirco musicum album dicitur. Non est autem idem musicum album. Quocirca eadem ratione tenetur, ut non possit idem esse citharædus bonus, nec in unum corpus conjuncta, faciant unum aliquid; quanquam sigillatim vere prædicentur. Quod si quis aliquid substantialiter prædicet, duasque res sigillatim dicat, possunt in unam propositionem redire, quæ substantialiter vere se junctas separatimque ponuntur; homo enim, cum et animal sit et bipes, est animal bipes, et sit ex his una prædicatione. Nam neque animal secundum accidens inest homini nec bipes, quod per hoc ostendit quod ait, sed animal bipes; non sunt enim secundum accidens. Addit quoque illud, quoniam nec ea juncta recte ponuntur, quæcunque vel latenter vel in prolatione in aliquo terminorum continentur, qui in propositione positi sunt. Idcirco enim de homine albo non debet dici albus, ut veniat prædicatione homo albus albus, quoniam jam in homine albo continetur album. Rursus de homine idcirco non debet prædicari bipes, quoniam licet non sit prolatum, tamen qui homo est bipes est. Sed de homine si quis bipes prædicet, de re duos habente pedes, neque hac differentia quod est bipes, prædicat bipes. Quocirca erit hic quoque homo bipes bipes, homo enim bipes continet intra se, et qui dicit hominem cum sua differentia dicit. Si quis ergo adhuc prædicet bipes, de re duos habente pedes, bipedem prædicavit. Erit ergo homo bipes bipes, sed ita prædicari non debet. Continetur enim in homine bipes, ad quod si rursus bipes prædicet, molestissimam facies repetitionem. Hoc enim est quod ait: Amplius nec quæcunque insunt in alio, id est continentur, aut prolatione, ut in eo quod est homo albus, continetur in eo albus, quoniam prolatione jam dictum est, aut potestate et vi, ut in eo quod est homo continetur bipes, quanquam dictum penitus non sit.

Verum autem est dicere de aliquo et simpliciter, ut quemdam hominem hominem, aut quemdam album hominem, hominem album. Non autem semper, sed quando in adjecto aliquid quidem oppositorum inest,

Quod consequitur contradictio, non verum, sed falsum est, ut hominem mortuum, hominem dicere, quando autem non inest, verum est.

Hæc quæstio superiori contraria est. Illic enim quærebatur si quæ sigillatim prædicarentur, an semper vere eadem conjuncta compositaque dicerentur; hic autem converso ordine id quærit, an ea quæ composita vere prædicantur, sigillatim dicta vere dicantur. Post obitum enim Socrætis possumus dicere, hoc cadaver, homo mortuus est, et hominem mortuumque jungentes, unam inde veram prædicationem facere. Solum autem hominem dicere cadaver, illud non est verum. Rursus eundem Socratem vivum verum est dicere quoniam animal bipes est, et sigillatim verum est dicere quoniam animal est. Quare quæritur quæ sit hujus quoque differentia prædicationis, ut cum conjuncta dicantur, et vere de subjectis prædicantur, alias quidem et extra dici verè possint, alias vero præter illam conjunctionem, simplicia si dicantur, falsa sunt. Hoc autem quasi dubitans dixit. Ita enim legendum est, quasi si dubitans diceret sic: Verum est autem dicere de aliquo compositum conjunctum quod aliquid, ut de aliquo homine hominem, aut de aliquo albo album, ita ut extra horum aliquid simpliciter prædicetur, an certe non semper. Et dat regulam qua pernoscamus an quæ composita dicuntur, eadem sigillatim dici possint, an minime. Quoties enim talia sunt quæ prædicantur cum alio, ut in se non habeant contradictionem, prædicata possunt dici et separata veraciter. Quod si habeant in se contradictionem aliquam, quæ prædicantur et composita dicuntur, separata vere prædicari non possunt, ut ea quæ dicit cadaver, hominem mortuum vere dicit, solum autem dicere hominem vere non potest. Idcirco quoniam prius cum conjunctione prædicavit dicens, hominem mortuum, mortuusque adjacet hominis prædicamento, cum homine enim prædicatum mortuum, contradictionem tenet contra hominem. Est enim homo animal, mortuus vero non animal; ergo mortuus et homo contradictionem quamdam inter se habent. Illud enim est animal, illud vero non animal. Quocirca quoniam inter se habent hæc quamdam contrarietatem, separatus homo de mortuo homine, solus non dicitur. Eodem quoque modo est si quis dicat manum esse marmoream statuæ, verum dicit; solum autem manum dicere eam quæ statuæ est, falsum est. Habet enim manus potestatem dandi accipiendique, sed illa marmorea non habet. Ergo est quædam contradictio inter manum et manum marmoream, quod illa dare atque accipere potest, illa non potest. Hæc enim sibi opponuntur contradictionis modo. Ergo quotiescunque tale aliquid prædicatur, ut homo de cadavere, cui tale aliquid conjunctum sit atque adjacet, quod faciat contradictionem contra prædicatum, ut hic adjacet mortuus homini. Simulque prædicatur de cadavere, ut faciat contra ipsum hominem contradictionem, eam quæ in se contineat, non potest separari vera prædicatio, ut sigillatim dicatur. Si

A vero non sit ista contradictio, potest, ut in eo quod est Socrates, animal bipes est, animal et bipes nulla contradictione opponuntur. Quocirca potest de eo et animal sigillatim atque simpliciter et bipes dici, sensus quidem est hujusmodi. Ordo autem se sic habet, dubitans enim dixit. Verum est autem aliquid dicere de aliquo composita et connexe, et rursus simpliciter, ut quemdam hominem aut quemdam album hominem, an certe non semper, sed tunc quando in adjecto, id est in eo quod adjectum cum aliquo prædicatur, inest aliquid oppositorum talium quæcunque consequitur contradictio, id est, quam oppositionem mox consequitur contradictio, ut oppositionem hominis et mortui sequatur contradictio, animal scilicet et non animal. Si igitur sic sint, non est simpliciter verum prædicari, sed falsum, ut hominem mortuum, quem conjuncte vere dicere possis, eundem hominem solum non vere prædicabis. Quando enim hæc oppositio in his quæ prædicantur non est, verum est quod conjuncte prædicaveris, et simpliciter prædicare. Adjectum est autem in quo venit aliquoties oppositio hujusmodi, ut in eo quod est homo mortuus, mortuus adjicitur homini. Aliter enim vere homo de cadavere non potest prædicari.

Vel etiam, quando inest, semper non verum est, quando vero non inest, non semper verum est, ut Homerus est aliquid, ut poeta, ergo etiam est, an non. Secundum accidens enim prædicatur esse de Homero, quoniam est poeta, sed non secundum se prædicatur de Homero, quoniam est.

Quoniam supra dixerat, quando esset in adjecto contradictio, non esse verum simpliciter prædicare, quando vero non esset, verum esse quod conjuncta diceretur, simpliciter dicere, hoc ipsum quoniam videbatur in aliquibus non esse verum, consequenter emendat. Ait enim verum esse illud quod supra dictum est, quodocunque in adjecto esset aliqua contradictio, non esse verum simpliciter prædicare, quod conjuncte diceretur, quando autem non inest contradictio, non semper verum est prædicare simpliciter, quod conjuncte vere diceretur, sed aliquoties quidem verum, aliquoties autem falsum. Hujus rei tale exemplum est cum dico: Homerus poeta est, est et poeta conjuncte de Homero vere prædicavi. Sin vero dixero Homerus est, falsum est, quanquam non sit aliqua contradictio inter est et poetam, neque in adjecto est ulla talis oppositio quam consequatur contradictio; cur autem hoc eveniat, talis ratio est. De Homero enim poetam quidem principaliter prædicamus, cum dicimus: Homerus poeta est. Est autem verbum de poeta quidem prædicamus principaliter, de Homero autem secundo loco. Non enim idcirco prædicamus esse, quia Homerus est, sed quia poeta est. Sublato igitur eo quod principaliter prædicatur, id est poeta, licet nullam contradictionem habeat est, quod adjacet poetæ, contra poetam, non fit vera prædicatio, dicendo: Homerus est. Secundum accidens enim est prædicatur, non principaliter. Sublata autem principali prædicatione,

quod secundum accidens prædicabatur, falsum continuo reperitur; quod autem addidit:

Quare in quibuscunque prædicatis contrarietas non inest, si diffinitiones pro nominibus dicantur, et secundum se prædicatur, et non secundum accidens, in his aliquid et simpliciter verum erit dicere. Quod autem non est, quoniam opinabile est, non est verum dicere esse aliquid; opinatio enim ejus est, non quoniam est, sed quoniam non est.

Ea quæ supra dixit una ratione colligit dicens: Quæcunque eo modo prædicantur, ut neque in nominibus neque in diffinitionibus propriis aliquam tenent contrarietatem, hæc et extra simpliciterque prædicata vera sunt, ut in eo quod est mortuus atque homo, hæc quidem nominibus nullius contrarietatis contradictionisve sunt. Sed si horum pro nominibus diffinitiones sumantur, mox contrarietas oppositionis agnoscitur. Si quis enim hominis diffinitionem dederit, dicit esse animal rationale. Si quis mortui, dicit esse corpus vita privatum atque inanimatum, atque ex hoc tota vis contradictionis apparet. Quocirca si sumantur diffinitiones pro nominibus, et in his aliqua contrarietas inesse videbitur, vel si secundum accidens aliquid prædicetur, ut est de Homero, cum de poeta principaliter prædicetur, non prædicabuntur simpliciter vere quæcunque composita prædicabantur. Quod si neque contrarietas ulla sit, et per se prædicentur et non per accidens, quidquid compositæ vere dicitur, hoc et simpliciter vere prædicatur. Quoniam autem fuerunt quidam qui hoc ipsum quod non est, esse dicere, totum syllogismum his propositionibus conjungentes: Quod non est, opinabile est; quod autem opinabile est, est; igitur est quod non est. Hoc ergo dicit, si verum est prædicare, inquit, de eo quod non est, quoniam opinabile est, est quidem verbum de opinabili prædicamus, de eo autem quod non est, secundum accidens. Quoniam enim quod non est opinabile est, idcirco secundo loco de eo quod non est, verbum est prædicamus. Quare non possumus simpliciter dicere esse quod non est. Idcirco enim opinabile est, quia non est. Scibile enim esset, si per se esset, non opinabile, sicut Homerus idcirco esse dicitur, quia poeta est, non quia per se est. Vel certe idcirco dicitur Homerus esse poeta, quia poesis ipsius exstat et permanet, sicut aliquos in filiis sæpe vivere dicimus. Quocirca id quod non est, idcirco esse dicitur opinabile, quoniam ipsius est opinatio. Non autem quoniam id quod non est, per se aliquid esse potest. His igitur ante perstrictis atque ordine terminatis, ad propositionum modos rem in dialectica utilissimam de propositionibus tractatum disputationemque convertit. Restat nunc de propositionum modis oppositionumque disserere. Multis enim dubitatum est rationibus an idem modus esset propositionum sine modo propositarum, qui illarum quoque quæ propriis modis et qualitatibus terminantur; inchoat autem de his rebus dubitationem sic.

DE ENUNTIATIONIBUS MODORUM POSSIBILIS, CONTINGENTIS, IMPOSSIBILIS, ET NECESSARI.

His vero determinatis, perspicendum est quemadmodum sese habent affirmationes et negationes ad se invicem, hæ scilicet quæ sunt de possibili esse et non possibili, de contingenti et non contingenti, de impossibili et necessario, habent enim aliquas dubitationes.

Omnis propositio aut sine ullo modo simpliciter pronuntiatur, ut Socrates ambulat, ut dies est, vel quidquid simpliciter et sine ulla qualitate prædicatur. Sunt autem aliæ quæ cum propriis dicuntur modis, ut est, Socrates velociter ambulat. Ambulationi enim Socratis modus est adlitus, cum dicimus eum velociter ambulare, quomodo enim ambulat, significat id quod de ambulatione ejus velociter prædicamus. Similiter autem si quis dicat, Socrates bene doctus est, quemadmodum sit doctus ostendit, nec solum doctus dixit, sed modum quoque doctrinæ Socratis adjunxit. Sed quoniam sunt modi alii per quos aliquid fieri posse dicimus, aliquid non posse, aliquid necesse esse, aliquid contingere, quæritur in his quoque quemadmodum fieri contradictionis debeat oppositio; in his enim propositionibus quæ simpliciter et sine ullo modo prædicantur, facile locus contradictionis agnoscitur. Hujus enim affirmationis quæ est, Socrates ambulat, negatio si ad verbum ponatur, ut est, Socrates non ambulat, rectissime oppositione facta ambulare a Socrate disjunct. Rursus hujus propositionis quæ est, Socrates philosophus est, si quis ad est verbum negationem ponat, integram faciet negationem dicens: Socrates philosophus non est, neque enim fieri potest ut ad aliud in simplicibus affirmationibus negatio ponatur, nisi ad id verbum quod totius vim continet propositionis. Si quis enim in hac propositione quæ est, homo albus est, non dicat fieri negationem eam quæ est homo albus non est, sed potius homo non albus est, hoc modo falsum ostenditur propositum, per lapidem. Interrogetur enim de eo an lapis ille homo albus sit, ut si ille negaverit ponens negationem ejus quæ est, homo albus est, eam quæ dicit, homo non albus est, dicatur ei; si non est de hoc lapide vera affirmatio, quæ dicit homo albus est, vera erit de eo negatio, scilicet ea quæ dicit, homo non albus est; sed hæc quoque falsa est. Omnino enim lapis homo non est, atque ideo de eo non poterit prædicari quoniam homo non albus est. Quod si neque affirmatio neque negatio de eo vera est, hoc autem impossibile est, ut contradictoriæ affirmationes et negationes de eodem prædicatæ utraque falsæ sint. Constat ejus affirmationis quæ dicit, homo albus est, non esse illam negationem quæ dicit, homo non albus est, sed potius eam per quam proponitur quoniam homo albus non est. Nusquam igitur alibi ponenda est negatio in his quæ simpliciter et sine modo aliquo ponuntur, nisi ad verbum quod totam continet propositionem, de his autem sufficienter supra jam diximus. In his autem in quibus modus aliquis apponitur, dubitatio est an ad modum illius ponatur negativa particula, an

locum suum servet ad verbum, sicut in his quoque A
propositionibus fiebat, quæ simplices et sine ullo
modo proponuntur. Nam si servet locum suum nega-
tiva particula, ut ponatur ad verbum, proprietates con-
tradictionis excidit, et verum inter se falsumque non
dividit. Modus enim quidam est faciendi aliquid,
quoties dicimus aliquid possibile esse, vel necesse
esse, vel quidquid huiusmodi est. Ergo si quis ne-
dicat nunc posse ambulare, idemque neget negatio-
nem ponens ad verbum quod est ambulare, dicatque
me posse non ambulare, affirmatio et negatio contra-
dictoria de eodem dictæ, veræ simul invenientur. Me
namque et ambulare posse et non ambulare mani-
festum est. Quod si in hoc modo possibilitatis non recte
verbo particula negativa conjungitur, etiam in his quo-
que quæ nullam habent differentiam, an ad modum,
an ad verbum negatio ponatur, custodienda est talis
oppositio quæ huic speciei propositionum conveniat,
quæ cum modo proferantur, ut in hac propositione quæ
dicit, Socrates velociter ambulat, sive quis ita neget,
Socrates velociter non ambulat, ad verbum ponens
negationem, sive sic, Socrates non velociter ambu-
lat, modo negativam particulam jungens, prope simile
esse videbitur; dividit enim cum affirmatione verita-
tem falsitatemque utroque modo aptata negatio. Sed
quoniam sunt plures modi in quibus si ad verbum
jungatur particula negativa, non est negatio superius
enuntiata affirmationis. Idcirco servanda est in om-
nibus secundum modum propositionibus ista propor-
tio, ut uno eodemque modo eundem fieri opposi-
tiones dicantur, ut in illis quidem negatio quæ sim-
plices sunt, rem neget. In his autem quæ cum modo
sunt, modum neget, ut in eo quod est, Socrates
ambulat, rem ipsam, id est ambulat, neget, adimat-
que propositio dicens, Socrates non ambulat. In his
autem quæ cum modo sunt, rem quidem esse consen-
tiat, modum neget, ut in ea propositione quæ dicit,
Socrates velociter ambulat, negatio dicat, Socrates
non velociter ambulat, ut sive ambulet, sive non am-
bulet, nulla sit differentia. Modum autem, id est ve-
lociter ambulandi, perimat ex adverso constituta ne-
gatio, quanquam hoc in quibusdam non fit; simul
enim cum modo ipso et rem perimi necesse est, ut
in eo quod est, Socrates potest ambulare, Socrates
non potest ambulare, et modum et rem modo ipsi
conjuncta particula negationis interceptit; sed hoc in
his fere evenit in quibus non fieri quidem aliquid di-
citur, et actus ipsius non additur modus, sed potius
faciendi in futuro modus, ut si quis dicat Socratem
ambulare posse, non quod jam ambulet, sed quod
cum scit ambulare possibile, hic si possibili negatio
conjungatur, etiam rem ipsam tulisse videbitur de
qua illa possibilitas prædicabatur. Si quis autem dicat
quoniam Socrates velociter ambulat, facere eum ali-
quid dici, modumque illi actui jungit, ut quemadmo-
dem illud faciat, quod facere dicit, quilibet agnoscat,
in his res quidem permanet, modus autem subruitur,
ut supra dictum est. An certe illud magis verius est
dicendum, quod semper huiusmodi propositiones

modum quidem auferunt, rem vero de qua modus
ille prædicatur, non perimant et in quibus ponitur
res, ut in eo quod est Socrates velociter ambulat, et
in quibus prædicatur actus ipse et præsens, quis fiat
atque agatur, manifestum est modum quidem su-
btrahi, rem vero quæ fieri dicitur permanere, ut cum
dicimus, Socrates non velociter ambulat. Ambulare
enim cum quidem non subtractum est, sed tantum
hæc negatio velocitatem ab ambulatione disjunctit. In
his autem quæ possibilitatem aliquid in futuro fa-
ciendi per modum ponunt, nullus omnino actus po-
nitur, sed tantum modus; ad quem modum juncta
negatio modum quidem perimit. Sed res illa de qua
modus prædicabatur non permanet, idcirco quoniam
nec tunc cum prædicabatur eum modo aliquid fieri
B agere propositum est, ut si quis dicat Socratem pos-
sibile esse ambulare, positus quidem modus est, res
vero actu constituta non est. Non enim dictum est
quoniam ambulat, sed quoniam eum possibile est
ambulare. Hanc ergo possibilitatem tollit negatio in
propositione quæ dicit, Socratem non possibile est
ambulare. Sed in eadem propositione res de qua di-
cebatur modus ille non permanet; hoc autem idcirco
evenit, quia nec in affirmatione quidem posita est res
de qua prædicatus est modus. Atque ideo non a ne-
gatione perempta est res, quippe quam negatio posi-
tam invenit, sed tantum modum, qui etiam ab affir-
matione constitutus est. Magna autem distantia est an
ad modum negatio ponatur, an ad verbum. Nam si
ad verbum ponatur, prædicatum a subjecto disjunc-
gitur, ut est, Socrates non ambulat. Nam ambulat,
quod est prædicatum a subjecto quod est Socrates,
divisum est. Sin vero ad modum ponatur non, prædi-
catur a subjecto dividitur. Sed a prædicatione potius
disjungitur modus, ut in eo quod est, Socrates non
velociter ambulat, non ambulationem a Socrate pro-
positio ista disjunctit, sed velocitatem ab ambula-
tione, id est modum a prædicato, et hoc in his facili-
us evidentiusque apparet, quæcumque ita prædicantur,
ut et fieri et non fieri posse dicantur. Oportet
autem quid sit possibile, quid necessarium, quid in
esse diffinire, eorumque significationes ostendere,
quod nobis ad huius loci subtilitatem proderit, quem
tractamus, et superiora quæcumque de contingentibus
dicta sunt, magis liquebunt, et Analyticorum
D mentem nobis apertissima luce vulgabit. Quatuor
modi sunt quos Aristoteles in hoc libro de Interpre-
tatione disponit. Aut enim aliquid esse dicitur, aut
contingens esse, aut possibile esse, aut necesse esse.
Quorum contingens esse et possibile esse idem si-
gnificat, nec quidquam discrepat dicere, posse cras
esse circenses. Et rursus contingere cras esse cir-
censes, nisi hoc tantum, quod possibile quidem po-
test privatione subduci, contingens vero minime.
Contra enim id quod dicitur possibile esse, et nega-
tio possibilitatis inferitur aliquoties, ut est non possi-
bile est esse, et privatio, ut est impossibile esse. Nam-
que quod dicimus impossibile esse, privatio possibili-
tatis est; in contingenti autem quanquam idem signi-

ficit, sola tantum opponitur negatio, nulla vero A
privatio reperitur; ut in eo quod est contingens, si
hoc perimere volumus, dicimus non contingens, et
hæc negatio est. Incontingens autem nullus dixerit
quod est privatio. Cum ergo contingens esse et pos-
sibile esse idem significant, multa in his diversitas
est secundum Porphyrium quæ sunt necessaria et
inesse tantum significantia, et contingentia vel possi-
bilia. Quod enim esse aliquid dicitur, de præsentis
tempore judicatur. Si quid enim nunc alicui est, hoc
esse prædicatur. Quod vero ita inest, ut semper sit et
nunquam mutetur, illud necesse esse dicitur, ut solis
motus, lunæque cum terra obsistit, defectus. Quæ
autem contingere dicuntur vel possibilia esse, illorum
neque secundum præsens, neque secundum aliquam
immutabilitatem speculamur eventum, sed tantum B
respicimus quantum contingentis propositio pollice-
tur. Quod enim posse esse vel contingere dicitur,
nondum quidem est, sed esse poterit; sive autem
eveniat, sive non eveniat, quia tamen esse potest,
contingens et possibilis dicitur propositio: non enim
ex eventu dijudicantur propositiones, sed potius ex
significatione, hoc modo. Si quis enim dicat posse
esse cras circenses, possibilis est contingensque af-
firmatio. Quod si cras sint circenses, non tamen est
aliquid actu propositionis contingentis vel possibilis
permutatum, ut necesse fuisse videatur, quod illa
possibilitate promittebat. Quod si rursus non sint
circenses, omnino nec sic aliquid permutatum est, ut
necesse fuisse non esse circenses videatur. Non enim
(ut dictum est) secundum eventum ista judicantur, C
sed secundum propositionis potius ipsius promissum.
Quod enim dicit, quisquis dixerit cras posse esse cir-
censes, hoc (ut opinor) sive sint, sive non sint, nulla
tamen interclusum est necessitate, ne non sint. Quare
quatuor modorum duo quidem idem sunt, id est,
contingens atque possibile, hi duo autem cum duobus
reliquis, atque ipsi reliqui a se dissentiunt. Possibile
enim et contingens distat ab ea propositione quæ
dicit aliquid esse; hæc enim secundum possibilitatem
futuri temporis affirmationem proponit, illa vero
secundum præsentis actum. Utræque vero, et ea quæ
esse, et ea quæ possibile esse vel contingere significa-
ta necessaria propositione disjunctæ sunt; necessitas enim
non modo inesse vult aliquid, sed etiam immutabiliter
inesse, ut illud quod esse dicitur nunquam esse non
possit. Quocirca consequentiæ quoque ordinis evi-
denter apparent. Quod enim est necessarium, sine eo
quod est esse, vel contingere esse, vel possibile esse
non dicitur. Quidquid enim necessarium est, et est
et esse potest; vel si esse non posset, non esset om-
nino. Quod si non esset, nec necesse esse diceretur.
Quare omne necessarium et esse dicitur, et possibile
est, sed non æque omne quod est necessarium est;
possunt enim quædam esse, quæ ut sint, non necesse
est ut Socratem ambulare, vel cætera quæ de sepa-
rabilibus sumuntur accidentibus, nec rursus quod
contingit esse vel esse possibile est, mox esse ne-
cesse est. Quare necesse esse quidem sequuntur esse

et possibilitas, sed neque esse neque possibile esse
necessitas ulla consequitur. Rursus omne esse se-
quitur posse esse; quod enim est et potest esse. Nam
si esse non posset, sine ulla dubitatione non esset;
possibile autem esse non consequitur esse. Quod
enim possibile est esse, potest et non esse, ut me
possibile est nunc quidem procedere, sed hoc mihi
non est necesse. Non enim nunc procedo, quare
gradatim omnis est consequentia, necesse est nam-
que et esse sequitur et possibilitas. Rursus esse ead-
em sequitur possibilitas, possibilitatem autem nec
esse sequitur, nec necessitas. Liqueat ergo, quoniam
duo modi sunt possibilitum; unum quod jam sequitur
necessitatem, alterum quod non sequitur ipsa neces-
sitas. Nam cum dico, necesse est ut nunc sol movea-
tur, hoc etiam possibile est cum dico, possibile est
nunc me sumere codicem, non necesse est. Recte
igitur ab Aristotele paulo post dubitabitur an sit illud
possibile quod necessitati conveniat. Sed cum ad ea-
dem loca venerimus, quid sibi ista possibilitum simi-
litudinem velit, vel quemadmodum discerni possit, agno-
scemus. Nunc autem quoniam affirmatarum propo-
sitionum consequentias explicuimus, negatarum
rursus consequentias exploremus. Harum namque
quatuor propositionum quæ sunt ex esse, ex necesse
esse, ex possibili esse, et contingere esse, quatuor
negationes sunt, non esse, non necesse esse, non
possibile esse, non contingens esse. Sed quemadmo-
dum affirmationes contingere esse et possibile esse
eædem erant secundum significationum similitudi-
nem, ita quoque negationes eædem sunt; neque enim
discrepat quidquam dicere non possibile est quam si
enuntiet non contingit. Consequentia autem se in
affirmativis habebant hoc modo, ut necessarias pro-
positiones sequerentur esse aliquid significantes at-
que possibles. Eas autem quæ esse aliquid dicerent,
eædem possibles sequerentur, sed neque possibili-
bus, esse aliquid significantes, nec necessariæ con-
sentiebant. In negativis vero contra est: negationem
enim possibilitatis sequitur, et ejus quæ est esse
aliquid significantis negatio et necessariæ. Negatio-
nem vero necessariæ neque ejus quod est esse, neque
ejus quod est possibile esse, negatio sequitur. Dispa-
nantur enim in ordinem omnes hoc modo:

Possibile esse.	Non possibile esse.
Contingens esse.	Non contingens esse.
Esse.	Non esse.
Necesse esse.	Non necesse esse.

Repetendum igitur breviter est affirmatarum
consequentias, ut quemadmodum e converso sint in
negativis evidentiis pateat. Esse sequitur possibi-
litas et contingentia. Possibilitatem vero et contin-
gentiam esse non sequitur. Necesse vero esse sequitur
et esse, et possibilitas et contingentia, possibilitatem
autem et contingentiam nec esse sequitur nec ne-
cessitas. In negationibus vero e contrario est, non
posse esse et non contingere esse sequitur non esse,
quidquid enim non potest esse, non est; non esse
autem non posse esse non sequitur, quod enim non
est, non omnino interclusum est ut esse non possit.

Nunc enim ego Trajani forum non video, sed non est necesse ut non videam, fieri enim potest ut propius accedens, videam. Rursus non posse esse, et non contingens esse, nec non esse, sequitur nec non necesse esse. Quod enim non est, non videbit vere dici, quoniam illud esse non potest, sed potius quoniam potest non esse vel esse, quod est non necesse esse. Quod enim non esse potest, non videbitur vere dici, quoniam illud non necesse est esse, sed potius, quoniam illud necesse est non esse, id est, nullam essentiam habere. Negationem autem necessitatis, id est non necesse esse, neque non esse sequitur, neque non possibile esse. Me enim dum ambulo non necesse est ambulare, neque enim ex necessitate quisquam ambulat, nec rursus quod non est necesse, id non potest fieri, quisquis enim ambulat non quidem ambulare illi necesse est, sed tantum potest. Atque ideo quod non est necesse esse, non omnino interclusum est ut esse non possit. Et de non contingenti eadem ratio est, diverso ergo modo quam in affirmationibus negativa conversio est. Illic enim necessitatem et essentia et possibilitas sequebatur; essentiam autem possibilitas, sed neque possibilitatem essentia vel necessitas, nec rursus necessitas essentiam sequebatur. Hic autem non esse, non possibile esse, et necesse non esse consequitur. Sed neque non necesse esse, non esse sequitur, neque utrasque possibilitatis negatio, quæ non posse esse aliquid proponit. An magis illud dicendum est, quod sicut se in affirmationibus habet, ita quoque in negationibus, ut Theophrastus acutissime perspexit? Fuit enim consequentia in affirmativis, ut necessitatem et esse consequeretur et possibilitas, possibilitatem vero nec esse sequeretur nec necessitas. Idem quoque penitus perspicentibus in negationibus apparebit, veniens namque negatio in necessario, faciensque hujusmodi negationem quæ dicit, non necesse est esse, vim necessitatis infringit et totam propositionem ad possibile ducit, quod enim non necesse est esse, fracto rigore necessitatis ad possibilitatem perductum est, sed possibilitatem nec esse sequebatur nec necessitas. Recte ergo fractam necessitatem et ad possibile perductam, cum negatio dicit non necesse esse, nec non esse, nec non contingere esse consequitur. Rursus qui dicit possibile esse, si ei disjunctio negationis addatur, tollit possibile, et ad necessitatis perpetuitatem negativa forma totam propositionem revocat, ut est non possibile, quod enim est possibile, non est adhuc, quando dicitur, sed in futuro, sic quidem negatio illius in necessitatem versa de eo quod est mutare non poterit, quod enim non possibile est esse, fieri non potest ut sit, quod autem fieri non potest ut sit, necesse est ut non sit. Ergo necessariam quamdam vim habet hæc propositio in qua dicimus, non posse esse aliquid, sed necessitatem sequebatur et essentia et possibilitas. Non necesse autem esse ad possibilitatem respicit. Recte ergo non necesse esse, quod est etiam possibilitatis, sequitur propositionem quæ dicit non posse

esse, quod est necessitatis. Alii ergo ordines propositionum sunt, vis tamen eadem, ut necessitatem cuncta sequantur, possibilitatem vero necessitas non sequatur. Hic oritur quæstio subdilectilis, nam si necessitatem sequitur possibilitas, non necesse autem possibilitati confine est, cur necesse esse non sequatur id quod dicimus non necesse esse? nam si possibilitas sequitur necessitatem, non necesse autem esse sequitur possibilitatem. Sequi debet necessitatem, ergo id quod non necesse est prædicamus. Quæ hoc modo dissolvitur, non possibile esse, quanquam vim habeat necessitatis, differt tamen a necessitate, quod illa affirmativam habet speciem, illud vero negativam, sic etiam possibile esse et non necesse esse differunt, eo tantum quod illud est affirmativum, illud vero negativum, cum vis eadem significationis sit. Sed necessitatem affirmatio possibilitatis et contingentis sequebatur, quanquam enim possibilitatem imitetur, eique consentiat id quod dicimus non necesse esse, tamen negatio quædam est. Recte igitur affirmationem quæ est necesse esse, non sequitur negatio per quam aliquid non necesse esse proponimus. Et hanc quidem hujus solutionem quæstionis Theophrastus vir doctissimus reperit. Nos autem his determinatis ad sequentia procedamus. Sunt enim, ut ipse Aristoteles ait, in his multæ dubitationes, sed totius textus plenissimum sensum primo ponamus, qui et si longus est, tamen ne intercisa videatur esse sententia, non gravabor apponere.

Nam si eorum quæ complectuntur illæ sibi invicem oppositæ sunt contradictiones, quæcunque secundum esse et non esse disponuntur, ut ejus quæ est, esse hominem negatio est, non esse hominem, non esse non hominem. Et ejus quæ est, esse album hominem, negatio est ea quæ est, non esse album hominem, sed non, esse non album hominem. Si enim de omnibus aut dictio est, aut negatio, lignum erit verum dicere, esse non album hominem. Quod si hæc hoc modo, et quibuscunque esse non additur, idem faciet id quod pro esse dicitur, ut ejus quæ est, ambulat homo, negatio est, non ea quæ est, ambulat non homo, sed ea quæ est, non ambulat homo, nihil enim differt dicere hominem ambulare, vel hominem ambulante esse.

Hæc Aristotele subtiliter discutiente, illud oportet agnoscere, quod multum differt ipsius possibilitatis vim naturamque diffinire, vel propriæ scientiæ qualitate concludere, et possibilem enuntiationem qualis esse debeat judicare. Namque possibilis cognitione illud solum perspicitur, an id quod dicitur, fieri possit nullo extrinsecus impediante causam, quod etiamsi accadat, nihil de statu prioris possibilitatis permutatur, verum ipsius possibilis enuntiationis adjudicatio plurimum differt, quod mox poterit ex ipsa de possibilibus enuntiationibus disputatione cognosci. Nam sicut non est idem hominis diffinitionem respondere quærentibus, et ipsam diffinitionem alio termino diffinitionis includere, ita non idem est de possibili enuntiatione et quid ipsum possibile est tractare. Unde fit ut cum possibile atque contingens

idem in significationibus, sit diversum esse in enuntiationibus videatur. Supra namque docuimus possibilitatem et contingentiam ejusdem significationis esse, ut quod contingeret fieri, idem esset possibile, et quod possibile esset, idem quoque contingeret. Sed possibilis enuntiatio non est eadem quæ contingens, neque enim si quis possibilem affirmationem proponat, eique opponat contingentem negationem, rectam faciet contradictionem. Si quis enim dicat, quodlibet illud esse possibile, alius respondeat negans rem illam contingere, licet quantum in significatione est priorem possibilitatem abstulerit, non tamen dicenda est contradictio, in qua alii termini in negatione, alii in affirmatione enuntiati sunt. Possibilis enim affirmatio de possibilitate negationem, non de contingentia habere debet. Idem quoque in contingentibus. Neque enim si quis aliquid contingere dixit, opponenda illi est possibilitatis negatio, licet idem sit possibile quod contingens. Constat ergo diversissimam esse rationem modi per se dijudicandi et enuntiationis, quæ cum modo et qualitate prædicatur. Unde fit ut quanquam idem in significationibus possibilitas et contingentia sint, quasi diversa ab Aristotele in modorum ordine proponantur. Illud autem ignorandum non est, quod Stoicis universalis videatur esse possibilitas a necessario. Dividunt enim enuntiationes hoc modo. Enuntiationum, inquit, aliæ sunt possibles, aliæ impossibiles. Possibilia aliæ sunt necessariae, aliæ non necessariae. Rursus non necessariae aliæ possibles. Stulte atque improvide idem possibile et genus non necessarii et speciem constituentes. Novit autem Aristoteles id possibile quod non necessarium esse potest. Eodem namque modo non dicitur possibile esse, quod vel ex falsitate in verum transit aliquando, vel rursus ex veritate in falsitate, ut si quis dicat nunc, quoniam dies est, verum dixerit, idem si hoc nocte prædicet, falsum est, et hæc veritatis propositionis in falsum est permutata. Sic ergo quedam sunt possibilitates, ut eas esse et non esse contingat, quæ non eodem modo dicuntur quemadmodum illæ quæ mutabilem naturam non habent, ut hæc scilicet quas necessariae diximus, ut si quis dicat solem moveri, vel solem possibile esse moveri, hæc nunquam ex veritate in falsitatem mutabuntur. Sed nunc de Aristotelis et Stoicorum dissensione tacendum est. Illud tamen solum studiosius perquirendum est, quo loco sit ponenda negatio in his propositionibus, in quibus modus aliquis prædicatur, aut quæ dicuntur esse possibles enuntiationes, contingentes et necessariae, et quæcumque cum modo sint propositiones. Illæ veraciter esse secundum modum sicut aliæ secundum esse dicuntur, in quarum significationibus rei de qua prædicantur subsistendi qualitas invenitur, ut cum dico, Socrates bene loquitur, modus quidam est bene loquendi Socratis. Ergo sicut in his propositionibus, quæcumque cujuslibet illius rei subsistentiam promittunt, ad ipsam subsistentiam negatio ponitur, ut cum dicimus, Socrates est, ad esse aptatur negatio, cum negamus, Socrates

A non est. Ita quoque in his quæ modum subsistentie dicunt, ad eum modum ponenda est negatio, qui ad illam subsistentiam videtur adjectus, et cum dicimus, Socrates bene loquitur, modus ipsius rei est id quod prædicamus bene. Ad hunc ergo modum et qualitatem ponenda est negatio. Plures autem propositiones vel contingentes eas esse dicimus, in quibus ipse modus monstratur, et non potius esse de modo dicitur, sed modus de eo quod est esse. Cum enim dicimus, possibile est esse quidem, quiddam dicimus, quemadmodum autem sit additum est, id est possibile, ut non necessarium neque alio aliquo modo, nisi tantum secundum potestatem dicatur, sit ergo esse subjectum, prædicatum vero modus, vel contingens, vel possibile, vel necessarium, vel quilibet alius. Atque hæc quidem propositiones secundum modum dicuntur, in quibus de substantia nihil ambigitur. De modo autem et sola qualitate tractatur. Sin vero subjiciatur modus quidem, prædicetur vero esse, tunc de substantia rei quæritur non de modo, ut si quis dicat, possibile est, ut ipsum possibile in rebus esse pronuntiet, huic propositioni nullus modus adjectus est. Cum enim dicimus, possibile est modum habere, hoc ita per se non dicimus, sed particulam propositionis ablatam, ita eam perspicimus quasi si cum propositione esset conjuncta, quam si cum propria propositione junximus, quali modo prædicetur apparet. Cum enim dicimus, possibile est, ut modum significet, particula propositionis est; quam si suo corpori aggregemus facientes aliquam propositionem, quid modus ille profiteatur, agnoscimus, age enim id quod dicimus possibile est, conjungamus aliis prædicamentis, atque inde una enuntiatio conficiatur, dicamusque Socratem ambulare possibile est. Videsne modum in propositione possibile, ut etiam sive Socrates ambulet, sive non ambulet, posse cum tamen ambulare ex ipso propositionis modo quilibet agnoscat? Ita igitur de toto auferentes partem, possibilem enuntiationem quasi tota sit propositio speculamur, ut in his dictionibus fieri solet, quæ pluralitatem determinant, ut si dubitamus contra omnis, an nullus ponatur, an non omnis, ita eas speculamur, quasi integras propositiones, quas determinationes propositionum esse manifestum est. Concludenti ergo dicendum est in his quæ modum prædicant, omnes aliæ res subjectæ sunt vel esse, vel ambulare, vel legere, vel dicere, vel quidquid aliud cum aliquo modo fieri dicentur, in his autem ubi modus ipse subjicitur, esse vero prædicatur, ut sit integra propositio, non est cum modo propositio. Sed ibi tantum de substantia modi proponitur, ut si quis dicat possibile est, quiddam in rebus dicit esse possibile, et rursus contingens est, quiddam in rebus dicit esse quod contingat, et rursus necesse est esse, quiddam dicit in rebus quod sit necesse, hic non de modo, sed de solo esse tractatur, quare quoties esse quidem subjicitur, modus autem prædicatur, ut cum dicimus, Socratem ambulare possibile est, ad modum jungenda negatio

est. Quoties vero modus subjicitur, esse autem prædicatur, ad esse ponenda negatio est, ut cum dicimus, possibile est, quia ita dicimus tanquam si diceremus possibilitas est, et cum dicimus contingens est, ita dicimus tanquam si diceremus contingentia est, ad esse ponenda negatio est, dicendumque est, possibile non est, quod idem valet tanquam si diceretur, possibilitas non est. Eodem quoque modo et de contingentia. Non autem perfecte speculantibus idem semper videri debet subjectum, quod primo loco reperiri dicitur. Id enim prædicatur semper, quod secundo loco prædicatur. In quibusdam enim verum est. In aliis vero ex significatione potius propositionum colligimus, qui terminus subjectus sit, qui vero prædicatus. Nam cum dico, homo animal est, prius mihi necesse est hominem dicere, post prædicare animal, atque ideo subjectum dicitur homo, animal vero prædicatur. In his autem in quibus modus additur, sicut est cum dicimus, Socrates bene loquitur, idem valet tanquam si dicamus, Socrates bene loquens est, et hoc quidem bene prius dictum est, postea vero loquens est, et videtur esse quidem subjectum id quod dictum est bene. Prædicatum autem id quod dictum est, loquens est. Sed hoc falsum est, et hinc facillime potest inveniri, quod loquentem quidem eum esse nullus ignorat, quisquis audit Socratem bene loquentem esse, vim autem totius propositionis modus continet. In id enim intendendus est animus non si loquatur, hoc enim indubitatum est. Nam qui eum bene dicit loqui, loqui quoque consentit. Quare ad modum intendendus est animus ad id quod dictum est bene. Socrates enim bene loquitur, quod dixit, loqui quidem non sufficit dicere, nisi etiam dicat bene. Continet ergo totam propositionem modus, sed rursus totam propositionem continet prædicatio, modus igitur in his propositionibus potius prædicatur. Concludendum igitur universaliter est, omnem modorum contradictionem non secundum esse verbum fieri, nec secundum id rursus verbum quod in se esse contineat, sed potius secundum modum. Continere autem in se verba id quod est esse dicuntur, ut cum dicimus loquitur, tantumdem enim valet tanquam si dicamus, loquens est. Quare quæcunque propositiones quemlibet illum in se retineant modum. Dubitandum non est quin non ad id quod ponit esse, negatio iuste applicetur. Sed potius ad eum modum quo aliquid esse fierive pronuntiet. Omnis namque cum modo affirmatio talis est, ut non intendere debeat animum auditor ad id quod esse dicitur. Sed ad id potius quomodo illud esse dicatur, ut cum dicimus, Socrates bene loquitur, non perspicendum est an loquatur, sed potius illuc animi dirigenda intentio est quemadmodum loquatur. Hoc enim videtur continere totam propositionem. Ergo contra possibile esse, non est ea negatio quæ dicit, possibile non esse, sed non possibile esse, eodem modo et contra eam quæ dicit, contingere esse, non ea quæ enuntiat contingere non esse, sed potius ea negatio est quæ dicit,

A non contingere esse. Idem quoque in necessariis impossibilibusque modis cæterisque quæ nunc Aristoteles pro solita brevitate transgressus est, faciendum videtur. Sed quoniam commentationis virtus est, non solum universaliter vim sensus exprimere, verum etiam textus ipsius sermonibus ordinique connectere ea quæ superius confuse dicta sunt, nunc per sermonum ipsorum ab Aristotele dictorum ordinem dividamus. His vero determinatis perspicendum est, quemadmodum se habent negationes et affirmationes ad invicem, hæ scilicet quæ sunt de possibili esse et non possibili esse, contingere et non contingere, de impossibili et necessario. Habent enim aliquas dubitationes. Perspicendum, inquit, est de affirmationibus negationibusque, qua ratione videantur opponi. In his propositionibus quas quidam modus continet, ut in his quæ sunt possibles, vel contingentes, vel necessariae, vel impossibiles, vel verae, vel falsæ, vel bene, vel male, vel quidquid aliqua qualitate prædicatur. Habent enim, inquit, aliquas dubitationes, et quas dubitationes habeant continuo eas subjicit. Nam si eorum quæ complectuntur illæ sibi invicem oppositæ sunt contradictiones, quæcunque secundum esse vel non esse disponuntur. Sensus totus huiusmodi est, in omnibus complexionibus propositionum illa in his oppositio valet, quæcunque secundum esse vel non esse fit, ut cum dicimus, homo est, huius negatio est, homo non est. Sed non ea quæ dicit, non homo est, et rursus ejus quæ proponit, est albus homo, illa negatio est quæ dicit, non est albus homo, non ea quæ proponit, est albus homo, hoc ipsum autem quoniam ejus quæ dicit, est homo albus, negatio est, quæ dicit, non est albus homo, non ea quæ proponit, est non albus homo, sic demonstrat. Si enim de omnibus aut dictio est, aut negatio, lignum erit verum dicere esse non album hominem. Breviter dictum est, sed ita posse videtur exponi, propositum, inquit, sit lignum, de quo duæ enuntiationes dicantur, illud tamen nobis manifestum sit de omnibus, si affirmatio vera est, falsam esse negationem, eam scilicet quæ contradictoriæ opponitur, et si vera negatio est, falsa affirmatio esse pronuntietur. Igitur de proposito ligno, quoniam lignum, hoc est, albus homo, hoc falsum est. Si igitur hæc affirmatio falsa est, vera debet esse ejus negatio. Si ergo ea est negatio affirmationis quæ dicit, est albus homo, quæ negat dicens, est non albus homo, hæc negatio vere prædicatur de ligno dicente quolibet quod lignum, hoc est, non albus homo. Sed hoc fieri non potest. Perspicue enim falsum est lignum non album hominem esse. Quod enim omnino non est homo, nec non albus homo esse potest, falsæ ergo sunt utraque, et affirmatio quæ dicit de ligno, quoniam lignum est albus homo, et negatio de eo quæ dicit quoniam est non albus homo. Quod si sunt falsæ utraque, hæc negatio illius affirmationis non est. Quærenda est ergo alia quæ cum ea dividat verum atque falsum. Qua in re nulla alia reperitur contra eam quæ dicit,

est albus homo, præter eam quæ dicit, non est albus homo, nam si ea dicitur esse affirmationis hujus quæ dicit, est albus homo, negatio quæ enuntiat est non albus homo, erit ut de ligno de quo affirmatio dicta falsa est, vera sit enuntiata negatio, eritque de ligno verum dicere, quoniam lignum hoc est non albus homo, sed hoc impossibile est. Constat ergo eam propositionem quæ dicit, est non albus homo, illius affirmationis non esse negationem quæ proponit, est albus homo. Sed eam quæ dicit, non est albus homo, negationem esse ejusdem affirmationis quæ dicit, est albus homo. Videsne ergo ut prope in omnibus affirmationes et negationes secundum esse vel non esse fiant? Illa enim album quidem esse dicit, illa negat album non esse dicens, rursus illa dicit hominem esse, illa vero negat dicens, hominem non esse, et in cæteris eodem modo est. Quod si hoc modo et in quantiscunque esse non additur, idem faciet quod pro esse dicitur, ut ejus quæ est, ambulat homo, non ea quæ est, ambulat non homo, negatio est. Sed ea quæ est non ambulat homo. Nihil enim differt dicere hominem ambulare, vel hominem ambulantiem esse. Nec hoc solum, inquit, in his evenire potest propositionibus, quæ secundum esse vel non esse disponuntur, sed etiam in his quæcunque verbis talibus continentur, ut verba illa vim ejus, quod est esse concludant, ut est homo ambulat, in se continet esse. Idem enim est, ambulat quod ambulans est. Ad hæc ergo verba quæ in propositionibus esse continent aptanda negatio est. Si enim omnis contradictio secundum esse vel non esse sit, hæc autem verba esse propria significatione concludunt, quoniamque verba hæc ita ponuntur tanquam si hoc ipsum esse poneretur. Manifestum est ad ea verba quæ esse continent negationem poni oportere ad earum similitudinem propositionum, quæ secundum esse vel non esse supra dicta ratione sibi met opponuntur. Illis ergo ante prædictis, quid inconveniens ex his possit esse prosequitur.

Quare si hoc modo in omnibus, et ejus quæ est, possibile est esse, negatio est, possibile est non esse, sed non ea quæ est, non possibile est esse. Videtur autem idem posse et esse et non esse. Omne enim quod est possibile dividi, vel ambulare, et non ambulare, et non dividi, possibile est.

Superius demonstratum est quemadmodum in iis quæ complectuntur enuntiationibus secundum esse potius, et non esse fierent oppositiones, nunc hoc dicit: Si hoc, inquit, in omnibus propositionibus faciendum est, ut earum contradictiones secundum esse et non esse ponantur, in iis quæ aliquid possibile esse pronuntiant, non ea ponenda negatio est, ut dicat non possibile esse. Sed potius secundum non esse constituenda est, ut dicatur possibile non esse, negationem ejus esse quæ dicit possibile esse. Sed si hoc, inquit, dicimus, affirmatio et negatio contradictoriæ verum inter se falsumque non dividunt. Omne enim quod potest esse, idem etiam potest non esse. Quod enim potest dividi, idem potest non di-

vidi, et quod potest ambulare, idem potest non ambulare. Quæ autem sit hujusmodi possibilitas per quam cum dicitur aliquid fieri posse, illud tamen relinquatur posse non fieri, consequenter explanat dicens:

Ratio autem est, quoniam omne quod sic possibile est, non semper in actu est. Quare inerit ipsi etiam negatio, potest igitur et non ambulare, quod est ambulabile, et non videri quod est visibile. At vero impossibile est de eodem oppositas esse veras dictiones. Non igitur ejus quæ est, possibile est esse, negatio est, possibile est non esse. Contingit enim ex his aut idem ipsum affirmare et negare simul de eodem, aut non secundum esse et non esse, quæ opponuntur, fieri affirmationes et negationes. Si ergo illud impossibile est, hoc erit magis eligendum. Est igitur negatio ejus quæ est possibile esse, ea quæ est, non possibile esse, et non ea quæ est, possibile non esse. Eadem quoque ratio est in eo quod est, contingens esse, etenim negatio ejus est, non contingens esse. Et in aliis quoque simili modo, ut in necessario et impossibili.

Causa est igitur, inquit, cur id quod posse esse dicitur, idem possit non esse. Quod omne quod possibile dicimus, ita pronuntiamus, ut non semper in actu sit, id est non sit necessarium. Omne namque quod semper in actu est, necessarium est, ut sol semper movetur. Itaque illi semper agitur motus. Si quis autem me dicat ambulare posse, quoniam mihi ambulationis motus non semper agitur, et inest mihi aliquoties non ambulare, inest quoque illud ut vere de me dicatur posse me non ambulare, cum vere pronuntiatur posse ambulare. Ergo quæcunque non semper in actu sunt, et posse esse et posse non esse recipiunt. Potest ergo quod est ambulabile, id est quod ambulare potest, non ambulare, et quod est visibile non videri. Quocirca docet non esse negationem ejus quæ dicit, posse esse eam quæ proponit posse non esse. Idcirco quoniam utraque sunt veræ, ut in iis quæ (ut ipse ait) non semper actu sunt. Contingit enim unum ex utrisque quæ Aristoteles dicit, aut idem ipsum dicere et negare simul de eodem, aut non secundum esse et non esse, quæ opponuntur, fieri affirmationes et negationes, id est ut aut idem sint affirmatio et negatio sibi que consentiant, si secundum esse et non esse in omnibus contradictio sit, ut est in eo quod est posse esse et posse non esse. Idem enim utraque sunt sibi que consentiant, et si quis dicit eam esse contradictionem, dicit consentire sibi contradictionem, quod impossibile est. Aut certe non in omnibus affirmationibus et negationibus secundum esse et non esse ea quæ opponuntur, fieri affirmationes et negationes, id est non in omnibus affirmationibus et negationibus secundum oppositionem esse vel non esse, vel eorum verborum quæ esse continent, fieri contradictionem. Si ergo, inquit, illud impossibilius est, hoc erit magis eligendum. Duo supra posuerat quæ ex supradictis rationibus evenirent, at unum et idem dicere et negare simul de eodem, id est ut et dictio et negatio idem essent, simul de eodem prædicatæ sibi que consentiant, et

non secundum esse vel non esse contradictionem fieri. Sed videntur utraque quasi quodammodo inconvenientia esse, quippe cum illud unum etiam impossibile sit, ut affirmatio negatioque consentiant, illud alterum non secundum esse vel non esse fieri oppositiones, in consentiens sit aliis propositionibus, in quibus hoc modo fieri contradictionem manifestum est. Nunc ergo hoc dicit, quoniam utrumque, inquit, inconveniens est, unum ex his erit eligendum, id est quod minus est impossibile, hoc sumendum est. Minus autem est impossibile, ut secundum esse et non esse non fiant oppositiones. Hoc enim nihil prohibet. Illud autem impossibilius est, ut affirmatio negatioque sibi consentiant, hoc igitur erit eligendum potius, id est has quæ cum modo sunt propositiones non eas habere oppositiones, quæ secundum esse vel non esse fiunt, sed potius eas quæ ad modum ponuntur. Non autem dixit ita impossibilius est, tanquam si alterum impossibile sit. Sed ad hoc potius retulit quod utraque quasi inconvenientia videntur, quorum unum etiam impossibile esse non dubium est, hinc quoque disposuit ordinem secundum modum aliquem pronuntiarum propositionum, quæ non secundum esse negationes ponunt, dicit enim: Est ergo negatio ejus quæ est possibile esse, ea quæ est, non possibile esse, negationem scilicet addens non ad esse verbum, sed ad modum quod est possibile, eandem quoque rationem dicit esse et in contingentibus. Ejus enim quæ est contingere esse, negatio est non contingere esse. Docet etiam de necessario et impossibili idem sibi videri. Quæ autem natura sit hujus oppositionis, licet breviter, veracissime tamen expressa est, de qua nos superius diutius locuti sumus; quod si quis perspicacius intendit illius intelligentiam loci, cum hac gradatim proficiscente expositione comminiceat.

Fiunt enim quemadmodum in illis esse et non esse appositiones, subjecta vero res, hoc quidem album, illud vero homo. Sic hoc loco, esse quidem et non esse subjectum fit, contingere vero et posse, appositiones, determinantes quemadmodum in illis esse et non esse, veritatem et falsitatem, sic hic in eo quod est esse possibile, et esse non possibile. Ejus vero quæ est, possibile est non esse, negatio est non ea quæ est, non possibile esse, sed ea quæ est, non possibile non esse. Et ejus quæ est possibile est esse, non ea quæ est, possibile est non esse, sed ea quæ est non possibile est esse. Quare et sequi sese invicem videbuntur hæc, possibile est esse, possibile est non esse. Idem enim possibile est esse, et non esse. Non enim contradictiones sunt sibi invicem hujusmodi, possibile esse, et possibile non esse, sed possibile est esse, et non possibile est esse, nunquam simul in eodem veræ sunt. Opponuntur enim. At vero nec possibile est non esse, et non possibile est non esse, nunquam simul veræ sunt. Similiter autem et ejus quæ est necessarium esse, negatio non est ea quæ est, necessarium non esse, sed ea quæ est, non necessarium esse. Ejus vero quæ est necessarium est non esse, ea quæ est, non necessarium non esse. Et ejus quæ est

impossibile esse, non ea quæ est impossibile non esse, sed non impossibile esse, ejus vero quæ est impossibile non esse, ea quæ est non impossibile est non esse.

Appositiones vocat prædicationes, dicit ergo in his propositionibus quæ præter aliquem modum dicuntur, prædicantur quidem semper esse et non esse, vel ea verba quæ esse continent, subjiciuntur vero res de quibus illa prædicantur, ut album, cum dicimus album est, vel homo cum dicimus homo est. Atque ideo quoniam in his prædictio totam continet propositionem, veritatem et falsitatem prædictio illa determinat. Prædicatur autem esse vel aliquid quod esse continet. Jure secundum esse et non esse contradictiones ponuntur. In his autem, id est in quibus modus aliquis prædicatur esse quidem subjectum est, vel ea verba quæ esse continent. Modus autem solus quodammodo prædicatur, nam quod dicitur esse solum sine modo aliquo ipsius rei substantia pronuntiat, et quæritur in eo quodammodo an sit, ideoque esse ponente affirmatione dicit, negatio non esse. In his autem in quibus modus aliquis est, non dicitur aliquid esse, sed cum qualitate quadam esse, ut esse quidem nec affirmatio ambigat, nec negatio. De qualitate autem, id est quomodo sit, tunc inter aliquos dubitatur, atque ideo ponente aliquo quoniam Socrates bene loquitur, non ponitur negatio, quoniam bene non loquitur, sed quoniam non bene loquitur. Ideo quoniam (ut dictum est) non ad esse vel ad ea verba quæ esse continent, et propositionem totam constituunt, sed potius admodum intenditur animus audientis, cum affirmatio aliquid esse pronuntiat. Si igitur hoc continet totius propositionis vim, quod autem propositionis vim continet prædicatur, et secundum id quod prædicatur semper oppositiones fiunt, recte solis modis vis negationis apponitur. His autem rationabiliter constitutis illud rursus exsequitur quod non modo contradictio non est posse esse et posse non esse, verum etiam hujusmodi propositiones, quæ cum modo sunt positæ, negationem tamen habent ad esse junctam, omnino negationes non sunt, sed affirmationes, possunt enim earum negationes aliæ reperiri. Ait enim: Ejus vero quæ est possibile non esse negatio est, non possibile non esse, in tantum, inquit, non est ulla contradictio ejus quæ est posse esse et ejus quæ est posse non esse, ut ea quæ dicit posse non esse, non esse negatio, sed potius affirmatio convincatur. Affirmatio autem affirmationi nunquam opponitur contradictoriæ. Docetur autem esse affirmatio ea quæ dicit, posse non esse quod ejus quædam alia negatio reperitur, ea scilicet quæ dicit, non posse non esse, simulque illud adjungit: Cum sint, inquit, hujus propositionis quæ dicit, aliquid posse esse, dum quæ videantur esse negationes, ea scilicet quæ dicit posse non esse, et ea quæ proponit non posse esse, hinc agnoscitur quæ harum sit contradictoria contra eam quæ dicit posse esse, affirmationem. Quæ enim verum falsumque cum ea dividit, ipsa potius potest negatio esse quam ea quæ illi consentit. Ei vero quæ est, posse esse, consentit ea quæ

dicit, posse non esse, ut supra jam docui; ea autem quæ dicit, non posse esse, si falsa est, vera est quæ dicit posse esse. Sed si hæc rursus falsa est, vera est illa quæ enuntiat non posse esse. Dividunt ergo hæc veritatem falsitatemque, quod in singulis exemplis facile poterit inveniri. Age enim dicat quis me posse ambulare, ille verum dixerit. Si vero quis dicat, non posse me ambulare, mentitus est. Rursus si quis dicat posse solem consistere, mentitur. Si quis vero dicat non posse solem consistere, de ipsius nullus ambigit veritate. Dividunt ergo veritatem falsitatemque hæc scilicet quæ dicunt, posse esse et non posse esse, illæ vero sese sequuntur quæ dicunt posse esse et posse non esse. Quæ ergo sibi consentiunt, contradictiones non sunt, quæ autem veritatem falsitatemque dividunt, ipsas esse contradictiones magis putandum est quod hoc ait: Quare et sese sequi invicem videbuntur. Quæ autem propositiones sequantur sese dicit, id est possibile est esse et possibile non esse. Cur autem sese sequantur monstrat adjiciens: Non enim contradictiones sibi invicem sunt. Si enim contradictiones essent, nunquam sese sequerentur. Sed quæ sint contradictiones declarat dicens: Sed possibile est esse et non possibile esse nunquam simul sunt. Cur autem nunquam simul sunt, non tacuit, ait namque: opponuntur enim. Nam idcirco nunquam simul sunt, quia veritatem falsitatemque dividunt, quoniam opponuntur. Docet quoque ejus propositionis quæ dicit posse non esse illam esse negationem, quæ proponit non posse non esse, et ex eadem vi ad hanc propositionem transit. Dicit enim: At vero possibile non esse et non possibile non esse nunquam simul sunt, per quod ostenditur illam esse affirmativam, illam vero negativam. Universaliter enim quæcumque idem de eodem hæc ponit, hæc aufert, si illa sit affirmativa, illa negativa, et nihil æquivocationis, aut universalium determinationis impediat, contradictionis sibi met opponuntur. Cætera jam ita ait, per se expedita sunt, ut longa expositione non egeant. Sed quædam in eorum ordine permiscenda sunt, per quæ id quod per se est lucidum, clarius monstratur. Prosequitur enim similiter cæteros modos, dicens quæ propositiones quarum affirmationum non sint negationes et quæ sint, et eis quas negationes esse dicit, ut affirmationes esse demonstrat, alias negationes opponit. Similiter autem, inquit, et ejus propositionis quæ est necessarium esse, non est ea negatio quæ dicit, necessarium non esse, hæc enim affirmatio est, sicut mox negatione opposita comprobavit, sed potius ea negatio est ejus quæ est necessarium esse quæ dicit, non necessarium esse. Eodem quoque modo cuncta prosequitur dicens, ejus vero quæ est, necessarium non esse, quam supra dixerit non esse oppositam ei quæ dicit, necessarium est esse, illa negatio est quæ proponit non necessarium non esse. Quæcumque enim negationem ad esse positam habent, illæ si cum modo sunt, affirmationes esse putandæ sunt. Ejus vero quæ est, impossibile esse, non est ea negatio quæ dicit, impossibile non

esse. Non enim admodum habet negativam particulam junctam, sed potius ea quæ dicit, non impossibile esse, hæc namque inter se verum falsumque dividunt, illius vero quæ ad esse habet particulam negativam, quam affirmationem esse manifestum est, id est ejus quæ dicit, impossibile non esse ea negatio est quæ dicit, non impossibile non esse. Concludit etiam breviter id quod supra demonstravit dicens:

Universaliter vero (quemadmodum dictum est) esse quidem et non esse oportet ponere, tanquam subjecta, negationem vero et affirmationem hæc facientem ad esse et non esse apponere, et has putare oportet esse oppositas dictiones, possibile, non possibile, contingens, non contingens, impossibile, non impossibile, necessarium, non necessarium, verum, non verum.

Universaliter, inquit, dicimus, sicut jam supra dictum est, in his propositionibus quæ modos additos habent, esse et non esse subjecta potius fieri, modos vero prædicari, atque ideo ad unum quemlibet modum, id est secundum unum fieri debere affirmationem et negationem semper, ut sicut prædicatus modus affirmationem continet, ita negativa particula ad eodum juncta totam hoc modo contineat negationem. Proponit autem eas quas putat esse oppositas dictiones hoc modo, possibile non possibile, contingens non contingens, impossibile non impossibile, necessarium non necessarium. Quod autem addit verum non verum, ad hoc pertinet, ut omnes modos includeret, vere enim modus quidem est sicut et bene, sicut velociter, sicut late, sicut graviter, et quicunque modi sunt, hoc modo facienda est contradictio, verum est, non verum est, non autem non est verum, velociter ambulare, non velociter ambulare, sed non illa quæ dicit, velociter non ambulare. Concludenti ergo semper ad modum jungenda negatio est. Illæ enim semper sibi met opponuntur, ut supra jam dictum est, quæ secundum prædicationes habent negativas particulas junctas. Prædicantur autem in his modi, ut supra jam demonstravimus. Secundum modos ergo in his negatio posita integram vim contradictionis efficit. Expeditis modorum oppositionibus de consequentia propositionum atque consensu habebitur subtilis utilisque tractatus. Si ergo possibile esse simpliciter diceretur, simplex et facilis propositionum videretur esse consensus, nec quidquam in earum consequentia posse errari. Nunc autem quoniam dupliciter dicitur secundum diversos modos, non eadem propositionum sunt consequentiæ. Quod autem dico tale est. Possibilis duæ sunt partes, unum quod cum non sit, esse potest. Alterum quod ideo sit possibile, quod jam est, prior quidem pars corruptibilibus et permutabilibus propria est, mortalis enim Socrates poterat esse cum non fuit, sicut ipsi mortales qui sunt id quod ante non fuerant, potest enim homo cum non loquitur loqui, et cum non ambulat ambulare. Ergo hæc pars secundum id dicitur quod jam quidem non est, esse tamen potest, illa vero alia pars possibilis quæ secundum id dicitur, quod jam est aliquid actu non potestate, utrisque

naturis accommodatur, et sempiternis scilicet et mortalibus. Nam quod in sempiternis est, esse possibile est. Rursus quod est in mortalibus, nec hoc a subsistendi possibilitate discedit, sed tantum differt, quia id quod in æternis est nullo modo permutatur et semper esse necesse est, illud vero quod in rebus mortalibus invenitur poterit et non esse, et ut sit non est necesse. Ego namque cum scribo inest mihi scribere. Quocirca et scribere mihi possibile est, sed quoniam ipse mortalis sum, non est hæc potestas scribendi necessaria, neque eni ex necessitate scribo. At vero cum dicimus cælo inesse motum, nulla dubitatio est quin necesse sit cælum moveri, in mortalibus ergo rebus cum est aliquid et esse potest, et ut sit non est necesse, in sempiternis autem, quod est necesse est esse, et quia est esse possibile est. Cum ergo possibilis principaliter duæ sint partes, una quæ secundum id dicitur quod cum non sit, esse tamen potest. Altera quæ secundum id prædicatur quod jam est aliquid actu non solum potestate, hujusmodi possibile quod jam sit actu, duas ex se species profert, unam quæ cum sit non est necessaria; alteram quæ cum sit illud quoque habet, ut eam esse necesse sit. Nec hoc solius Aristotelis subtilitas deprehendit, verum Diodorus quoque possibile ita diffinit dicens, quod est aut non est. Unde Aristoteles id quod Diodorus ait non est, illud possibile putat, quod cum non sit fieri tamen potest. Quod autem dixit Diodorus, est id possibile, Aristoteles interpretatur, quod idcirco dicitur esse possibile, quia jam est actu. Cujus possibilitatis modi duas partes esse docuimus; unam scilicet quam necessariam dicimus, alteram quam non necessariam prædicamus. Hujus autem non necessariæ duæ rursus partes sunt: una quæ a potestate pervenit ad actum; altera quæ semper actu fuit, aliquando res illa quæ susceptibilis illius est fuit, et illa quidem quæ a possibilitate ad actum venit, utriusque partis contradictionis susceptibilis est, ut nunc ego scribo, et ex potestate ad actum veni, et agens possum scribere. Ante enim quam scriberem erat mihi scribendi potentia. Sed ex potestate scribendi veni ad actum scribendi. Quare utraque mihi conveniunt et scribere et non scribere, possum enim et non scribere, possum et scribere, quæ est quodammodo contradictio. Atque ideo quæcumque a potestate ad actum veniunt, ea et facere possum et non facere, et esse et non esse, ut qui loquitur, quia ante potuit loqui quam loqueretur, et nunc ideo potest loqui quia loquitur, et potest loqui et potest non loqui. Alia vero quæ nunquam antea potestate fuit, sed semper actu, aliquando res ipsa fuit quæ aliquid potestate esse diceretur, ad unam rem tantum apta est, ut ignis nunquam fuit ante potestate calidus, ut postea calidus actu sentiretur; nec nix antea frigida potestate, post actu. Sed aliquando fuit ignis actu calidus, fuit et aliquando nix frigida actu. Quocirca hæc potentia non sunt aptæ ad utraque. Neque enim ignis frigus incurrere, nec nix calidum unquam po-

test efficere. Quare facienda a principio hujusmodi divisio est. Possibilis alia pars est quæ cum non sit tamen esse potest. Alia vero quæ actu est, et ideo possibile dicitur. Si enim esse non posset, nec esset omnino, hujus autem possibilitatis quæ secundum illum dicitur modum, quod jam actu sit, duæ partes sunt, una secundum id quod ex necessitate esse dicimus. Altera vero secundum id quod cum sit, non tamen esse ex necessitate aliquid arbitramur, hujus autem non necessariæ potestatis duæ sunt aliæ partes, una quæ quoniam ex potestate ad actum venit, et esse et non esse recipiet facultatem. Altera quæ nunquam actum habere destitit, aliquando fuit id quod dicitur ei esse possibile, ad unam tantum partem apta est atque possibilis, ad eam scilicet quam actu semper exercuit, ut igni calor vel nivi frigus, vel adamanti durities, vel aquæ liquor. Sed nullus arbitretur ex necessariæ possibilitatis specie esse id quod dicimus nunquam potestate fuisse, actus quodam in quibusdam rebus, ut igni calorem, ipse enim exstingui ignis potest. In illis autem quæ necessariæ sunt, non modo qualitas a subjecta re discedere nunquam debet, quod videtur etiam in igni, a quo sua qualitas caloris non recedit, sed etiam illud quod subjecta illa substantia immortalis esse videatur, quod igni non accidit. Solem enim et cætera hujusmodi corpora quæ superna sunt, et cælestia, immortalia peripatetica disciplina putat, atque ideo consentienter sibi docet solem necessario moveri, quod non modo a sole motus ille nunquam recedit, sed ne sol quidem ipse esse desinet. Illis ergo prædictis id ad quod hæc præmissa sunt, id est consequentia propositionum diligentius exsequenda est.

Consequentia vero secundum ordinem sunt ita ponentibus. Illi enim quæ est, possibile est esse, sequitur illa quæ est, contingens esse, et hæc illi convertitur, et non impossibile esse, et non necessarium esse. Illi vero quæ est, possibile non esse, et contingens non esse, ea quæ est, non necessarium non esse, et non impossibile non esse. Illi vero quæ est, non possibile esse, et non contingens esse, ea quæ est, necessarium non esse, et impossibile esse. Illi vero quæ est, non possibile non esse, et non contingens non esse, illa quæ est, necesse est esse. Et impossibile non esse, consideretur autem ex subscriptione quod dicimus.

Hæc Aristoteles consentienter his quæ nos supra præmisimus addidit de consequentia propositionum, quæ etsi manifesta sunt acute perspicientibus, tamen ne nos nihil huic quoque loco addidisse videamur, brevissima expositione ea percurramus. Primum voluit demonstrare, quoniam quæcumque de possibili dicerentur, ea etiam de contingenti veracissime dici possunt, atque ideo ait illi quæ est, possibile esse consequentem esse illam quæ dicit, contingere esse. Et ne in his aliquid discrepans videretur, adjecit licens, Et hæc illi convertitur, ut intelligeremus quod esset possibile hoc contingere, et quod contingeret illud esse possibile, quare quæ sibi convertuntur, ea æqualia sunt atque eadem. Quidquid ergo impossi-

bile dici potest, idem in contingenti prædicatur, hæc ergo, id est contingens et possibile sequi dixit illam propositionem quæ diceret, non impossibile esse, et eam quæ necessarium negat, id est non necesse esse. Ait enim: Illi enim quæ est possibile esse, illa quæ est contingere esse, et hæc illi convertitur, et ea quæ est, non impossibile esse et non necessarium esse, tanquam si hoc diceret, et possibile esse sequitur contingentia. Et hæc utraque sibi convertuntur, sed hæc sequitur non impossibile esse et non necessarium esse, hoc quam recte dictum sit neminem latet. Nam quod est possibile esse, id esse contingit, ut sit non impossibile esse. Nam si esset impossibile, non diceretur posse esse, quod ut non esset ratio impossibilitatis astringeret. Ergo id quod potest esse, non impossibile est esse. Similiter autem non est necesse esse, id quod posse esse dicitur. Hoc autem idcirco evenit, quia id quod possibile prædicamus ad utramque partem facile vertitur. Nam et ut sit fieri potest et ut non sit. At vero necessitas et impossibilitas in alterutra parte constringitur. Nam quod impossibile est esse, esse nunquam potest. Porro autem quod necesse est esse, non esse nunquam potest. Ergo id quod negamus impossibile esse, consentire facimus possibilitati. Id autem quod negamus necessarium, rursus eidem naturæ vim possibilitatis adjungimus, ut sit hoc modo dicendum, et ut verius loquamur, ita dicendum est, quod possibile est et esse potest et non esse. Rursus quod impossibile est esse, non potest esse, quod necesse est, non potest non esse. Ergo si impossibilem enuntiationem negationis adiectione frangamus, dicentes non impossibile esse, illi partem possibilitatis adjungimus, in qua esse posse aliquid dicimus. Sin vero necessariæ propositionis rigorem negatione minuamus dicentes, non necesse esse, illud evenit ut ad eam partem necessariam propositionem applicemus, quæ in possibilitate est, ut possit non esse. Quare possibilitatem sequitur non esse impossibile, idcirco quia quod possibile est, fieri poterit, eandem possibilitatem rursus sequitur propositio quæ dicit, non necesse est esse, idcirco quia quod possibile est, poterit et non esse. Aliter idem dicimus, quod possibile est non est verum dicere, quoniam impossibile est, quia fieri potest. Rursus quod possibile est, non est verum dicere, quoniam necesse est. Potest enim quod possibile est esse, idem non esse. Quare si de possibilitate impossibilitas et necessitas recte dici non potest, eorum negationes possibilitati consentient, quæ sunt non impossibile esse et non necessarium esse. Sed meminisse debemus eandem semper in omnibus de contingenti et de possibili rationem esse. De eo scilicet possibili quod cum adhuc non sit poterit tamen esse aut non esse. Aliam rursus consequentiam dicit hoc modo: Illi vero quæ est possibile non esse et contingere non esse, illa quæ est non necessarium non esse et non impossibile non esse propter eandem causam hanc quoque consequentiam dicit. Illi enim quæ est possi-

bile non esse, et ei quæ est contingere non esse illa consentire ait quæ dicit, non necesse non esse, et non impossibile non esse. Hoc autem ideo, quia quod potest non esse, potest etiam esse. Et rursus quod contingit non esse, contingit esse. At vero quod necesse est non esse, illud non potest esse, quod autem impossibile est non esse, illud non esse non poterit. Quare a possibili utraque discrepant. Namque possibilitati quæ posse aliquid esse promittit, contrarium sentit ea quæ dicit necesse esse non esse. Rursus quia possibilitas habet in se vim, ut id quod potest esse, possit et non esse, dissentit ab ea multumque discrepat quæ dicit impossibile esse non esse. Quod si sit propositio quæ prædicat necesse esse non esse, et rursus quæ dicit impossibile esse non esse, a possibilitate dissentiant. Recte nimirum harum negationes possibilitati consentire creduntur. Possibiles autem propositiones voco hujusmodi quæ vel in affirmatione vel negatione possibilitatem aliquam monstrant, altera parte non interclusa, ut quæ dicit possibile esse aliquid ab hac non intercluditur ea per quam dici potest possibile esse non esse, vel si quis dicat possibile aliquid non esse, ab hac rursus interclusum non est, ut esse possit. Atque ideo affirmationem quæ dicit posse esse possibile voco. Nec eam quæ dicit aliquid posse non esse. Et in istis propositionibus quas Aristoteles ponit, in quibus dicit possibile non esse, non videatur ita dicere tanquam si hoc modo pronuntiet, ut velint intendere aliquid impossibile esse cum dicit, possibile non esse. Ita enim hanc propositionem dicit, non quod possibilitatem illam auferat, sed quod dicat possibile esse aliquid ut non sit. Subaudiendum enim est adjungendumque ad possibile verbum quod est esse, ut cum ille dicit, possibile non esse, nos intelligamus possibile esse non esse, id est possibile esse ut non sit. Tertiam consequentiam ponit hanc in qua consentire dicit, illi quæ est non possibile esse et non contingens esse, illam quæ dicit, necessarium non esse et impossibile esse. Hoc ita planum est ut expositione non egeat. Quod enim non possibile est, hoc fieri non potest. Quod fieri non potest necesse est ut non sit, quod autem necesse est ut non sit, impossibile est. Recte ergo dicitur eam propositionem quæ dicit, aliquid non posse esse, et eam quæ dicit, non contingere esse, consequi illas et quæ esse cum necesse esse negant, et quæ impossibilitatem affirmant. Quod autem dicit, tale est. Non necesse esse contingens esse. Necesse autem non esse non contingens esse, non est contingens, scilicet esse, et necessarium non esse. Reliquam consequentiam in qua eas propositiones quæ dicerent, non possibile esse aliquid non esse, et non contingere non esse illis quæ proponerent necesse esse, et impossibile non esse consentire dicit, neque ullam habet hoc obscuritatem. Nam quod non sit possibile ut non sit, hoc impossibile est ut non sit. Id enim quod dicimus impossibile esse, idem valet tanquam si dicamus non possibile esse. Quod enim facit negatio in ea inter-

Interpretatione qua dicimus non possibile, idem facit privatio in ea qua dicimus impossibile. Quod autem impossibile est non esse, late patet, quia necesse est esse. Ergo et quod non est possibile ut non sit, manifestum est quoniam necesse est esse, idem quoque et de contingenti dicendum est. Describit autem eas hoc modo, ut non solum mente et ratione capiantur, verum etiam subjectis oculis facilius intellectus sit. Nos autem ut sit lucidior explanatio, de his duos facimus ordines, et in primo quidem eas posuimus quæ præcedunt. In secundo vero eas quæ sequuntur, ut sit multa facilitas per se earum rationes non intelligentibus, ad descriptionem tamen respicientibus, quæ quam sequatur agnoscere.

<i>Possibile esse.</i>	<i>Non impossibile esse.</i>
<i>Contingens esse.</i>	<i>Non necesse esse.</i>
<i>Possibile non esse.</i>	<i>Non necessarium non esse.</i>
<i>Contingens non esse.</i>	<i>Non possibile non esse.</i>
<i>Non possibile esse.</i>	<i>Necessarium non esse.</i>
<i>Non contingens esse.</i>	<i>Impossibile esse.</i>
<i>Non possibile non esse.</i>	<i>Necesse esse.</i>
<i>Non contingens non esse.</i>	<i>Impossibile non esse.</i>

Hac ergo descriptione facta, quid Aristoteles communiter de propositionibus universaliterque tractaverit, nulli solertius intuenti videtur ambiguum. Cætera vero quæ singulatim de eorum consequentiis disputavit, quoniam defatigari nolumus lectores, sextum volumen expediet.

LIBER SEXTUS.

Sextus hic liber longæ commentationi terminum B ponit, quæ quodam magno labore constiterit ac temporis mora. Nam et plurimorum sunt in unum coærvatæ sententiæ, et duorum ferme annorum spatium continuo commentandi sudore consumpsimus. Neque ego arbitror quibusdam sinistre interpretantibus gloriose factum videri, ut quod dici breviter posset, id nos ostentatione doctrinæ, non ad lectorum scientiam potius quam prolixitate ad fastidium tenderemus. Quibus responsum velim non hoc tam mendaciter esse sensuros, si prioris commenti perlegerint brevitatem, nam neque brevius explicari potuit angustissimorum obscuritas impedita sermonum, et quam multa ad plenam hujus libri intelligentiam desint, agnoscent. Quid autem utrumque opus legentibus utilitatis exhibeat, hinc facillime mihi videtur posse perpendi, quod cum hanc secundam editionem in manus quisquam primum sumpserit, ipsarum rerum spatiosa varietate confunditur, ut qui in majoribus mentem intendere nequit, editionis primæ brevitatem simplicitatemque desideret. Quod si quis ad prioris editionis duos libros lector accesserit, sumpsisse sibi ad scientiam quiddam fortasse debetur. Sed cum postremo hanc secundam cognoverit editionem, quam multa in prima ignoraret agnoscit, nec homines a legendo longum opus labore deterreat, cum nos non impeditur ad scribendum. Sed ne ipsum quoque procæmium tendi longius videatur, ad Aristotelis seriem, et ad ea quæ de consequentia propositionum diligenter exsequitur, revertamur. Ea quæ communiter universaliterque de propositionibus, et de earum ad se invicem consequentiis speculanda fuerant, in superiori ipsarum propositionum descriptione disposuit. Nunc vero quæ sigillatim singulis accidunt diligentissimo tractatu persequitur. Ait enim ita :

Ergo impossibile et non impossibile, ad illud quod est, contingens et possibile, et non contingens et non possibile sequuntur quidem contradictoriæ, sed conversim. Illud enim quod est possibile esse, negatio sequitur impossibilis, negationem vero affirmatio. Ad eum quod est, non possibile esse sequitur illud quod

est, impossibile esse. Affirmatio enim est impossibile esse, non impossibile vero negatio.

Consequentia propositionum (ut superior descriptio docet) secundum possibile et necessarium facta est. Quam rem illa quoque secuta est, ut ex contingentibus et impossibilibus propositionibus consequentiisque diceret. Nam cum contingens recto modo possibili consentiat, impossibile converso ordine necessarium est, ut paulo post docebimus. Speculatur ergo de possibili et contingenti et impossibili, quemadmodum ad se invicem, vel quas habeant consequentias, idque constituit hoc modo dicens, Impossibile et non impossibile sequuntur quidem possibile et non possibile contradictoriæ quidem, sed conversim. Hoc autem hujusmodi est. Scimus affirmationem privatoriam esse eam quæ dicit impossibile esse. Hujus vere negationem non impossibile esse. Rursus affirmationem possibilem eam quæ dicit possibile esse, hujus negationem quæ proponit non possibile esse. Sequitur ergo affirmationem possibilem negatio impossibilis. Nam quod possibile est, idem est non impossibile. Alioquin si ea quæ dicit, non impossibile esse non sequitur possibilitatem, sequitur ejus affirmatio, id est impossibile esse. Erit ergo quod possibile est impossibile, quod fieri potest. Quod si impossibilitas possibilitatem non sequitur, non impossibile esse sequitur possibilitatem. At vero negationem possibilitatis sequitur affirmatio impossibilitatis. Nam quod non possibile est, impossibile est. Eandem enim vim obtinet negatio in propositionibus quam et privatio. Et de contingenti hoc modo. Nam quod contingens est esse, illud est non possibile. Nam si contingens et possibile sequuntur se, possibile vero et non impossibile consentiant, contingens etiam et non impossibile idem designant. Rursus non contingens et impossibile idem videri poterit perspicienti, quod non contingens quidem et non possibile idem sentiunt. Sed non possibile impossibili consentit. Quocirca et non contingens quoque impossibile aliquid esse denuntiat. Fit ergo ut affirmatio impossibilitatis contradictionem possibilitatis sequatur. Sed non ut affirmatio affirmationem, nec ut negatio negatio-

nem sed conversim, id est ut affirmatio negationi, negatio vero affirmationi consentiat. Affirmationem namque quæ est possibile esse, sequitur negatio impossibilitatis quæ dicit non impossibile esse, negatio vero possibilitatis quæ est non possibile esse sequitur impossibilitatis affirmatio quæ proponit impossibile esse. Idem quoque et de contingenti dicendum est. Affirmationem namque contingentis sequitur negatio impossibilitatis. Negationem vero contingentis sequitur affirmatio impossibilitatis. Omnino enim quidquid de possibilitate proponitur, idem de contingentibus judicatur. Disponantur ergo hoc modo : primum affirmatio impossibilis, contra eam negatio impossibilis. Et sub affirmatione impossibili ponantur ex contingentibus et possibilibus, quas ipsa sequitur impossibilitas. Sub negatione vero impossibilitatis illæ possibilis et contingentis propositiones, quibus ipsa impossibilitatis negatio consentit, hoc modo :

Impossibile esse. Non impossibile esse.
Non possibile esse. Possibile esse.
Non contingens esse. Contingens esse.

Patet ergo ut contradictiones quidem aliis contradictionibus consentiant. Quæ in re illud quoque manifestum est, quod affirmationes negationibus, negationes vero affirmationibus consentiant. Sensus ergo totus talis. Sermonum vero ratio hæc est. Impossibile, inquit, et non impossibile, scilicet quæ est contradictio duas contradictiones, id est illud quod est contingens et possibile et non contingens et non possibile, sequitur quidem contradictorie. Nam una contradictio, impossibilis et non impossibilis, duas sequitur contradictiones, id est contingens et non contingens, possibile et non possibile. Sed quanquam contradictiones sequatur alia contradictio, conversim tamen sibi consentiunt. Nam quod est possibile esse sequitur negatio impossibilis, ut superior descriptio docet. Negationem vero possibilis sequitur affirmatio impossibilis, nam quod est non possibile consentit ei quod impossibile. Est autem affirmatio impossibilis ea quæ dicit impossibile esse. Et quanquam involuta sit sermonum ratio, tamen si quis secundum superiorem expositionem ad ipsius Aristotelis sermones superiores redeat, et quod illis deest ex nostra expositione compenset, sensus plenissimus a ratione non deviat.

Necessarium vero quemadmodum fit, considerandum est. Manifestum est autem quoniam non eodem modo, sed contrariæ sequuntur. Contradictoriæ autem sunt extra. Non enim est negatio ejus quod est, necesse non esse, non necesse est esse. Contingit enim esse veras utraque in eodem. Quod enim est, necessarium non esse, non est necessarium esse.

Possibilis atque impossibilis dudum comparatione didicimus, quod affirmationem possibilem impossibilis negatio sequeretur, rursus negationi possibilis affirmatio impossibilis consentiret. Querens ergo tunc quemadmodum possibilem et necessarium propositionem sunt consequentiæ, dicit non eodem modo in his evenire quemadmodum in illis evenit

quæ ex possibili comparationibus nascebantur. In illis enim contradictiones oppositæ, contradictiones rursus oppositas sequebantur, ut affirmationem negatio, negationem affirmatio sequeretur. In his autem hoc est impossibilibus et necessariis non eodem modo est, sed contrariæ quidem consequuntur, contradictoriæ vero et oppositæ extra sunt et non sequuntur. Et prius quidem quæ sint contrariæ, quæ contradictoriæ disponamus. Propositionis enim quæ dicit necesse esse ea quæ proponit, non necesse esse contradictoria est. Ea vero quæ dicit necesse non esse contraria, ut si quis dicat solem esse necesse moveri, huic est opposita contradictoria solem non necesse esse moveri. Contraria vero solem necesse esse non moveri. Possibilem ergo propositionem sequitur contradictio necessaria. Contradictionem vero possibilis non sequitur necessitas. Quod eveniret si in his sese oppositæ sequerentur. Sed potius ea quæ est contraria necessitati. Age enim oppositioni quæ dicit possibile esse videamus quæ ex necessariis consentiant. Illa quidem quæ dicit necesse esse non ei poterit consentire. Quod enim possibile est esse, potest et non esse. Quod autem necesse est esse, non poterit non esse. Ergo si possibilitatem necessitas non sequitur, sequitur eam necessitatis contradictio, non sequitur ergo propositionem possibilem ea quæ proponit necesse esse. Sed contradictio necessitatis quæ proponit non necesse esse. Sed contradictioni possibilis necessitas non consentit. Neque enim dicere possumus, quoniam eam propositionem quæ dicit, non possibile esse, sequitur ea quæ proponit necesse esse. Sed potius contraria necessaria illa quæ dicit necesse esse non esse. Nam cum non possibile est, necesse est non esse. Disponantur enim hæc scilicet quæ sequuntur et sub his necessariæ et quæ sit contradictio, quæ contrarietas ascribatur.

Possibile esse.
Non necesse esse.

Non possibile esse.
Necesse esse non esse.

Contradictoriæ

Contrariæ

Necesse esse.

Nulli ergo dubium est quin affirmationem possibilem sequatur necessarii negatio, negationem vero possibilem non sequatur necessarium, sed potius contrarietas necessarii. Nam cum possibile esse sequatur contradictio necessitatis, quæ est non necesse esse, contradictionem possibilem quæ dicit, non possibile esse, non sequitur necessitas ipsa. Sed potius contraria illa scilicet quæ proponit necesse esse non esse. Sensus ergo huiusmodi est. Talis vero est ordo sermonum, necessarium vero, inquit, quemadmodum sit, id est, quas habeat consequentias considerandum est. Primo quidem definit dicens : Manifestum est quoniam non eodem modo. Quo loco subaudiendum est, quemadmodum in his quæ possibile sunt et impossibiles, sed contrariæ sequuntur, contradictoriæ vero extra sunt, et non sequuntur. Namque contradictionem possibilem non necessarii contradictio,

sed (ut supra docuimus) contrarietas sequebatur. Non enim contradictio contradictioni in hac necessarii consequentia consentiebat. Sequebatur namque possibilitatem illud quod est non necessarium, non possibile autem sequebatur ea propositio quæ dicit necesse esse non esse, non autem necesse esse. Sed rursus necesse esse non esse, et non necesse esse non sunt contradictiones. Sed non necesse esse quidem negatio necessarii est, illa vero quæ dicit, necesse esse non esse contraria necessarii. Contra se autem non sunt contradictoriæ. Possunt namque in uno eodemque simul inveniri. Quod per hoc ait quod dixit: Contingit enim veras esse in eodem utrasque. Nam quod necessarium non esse non est necessarium esse, ut quoniam necesse est hominem quadrupedem non esse, non est necessarium hominem quadrupedem esse. Nam si hoc falsum est, necesse erit hominem esse quadrupedem, cum necesse sit non esse. Quocirca manifestum est quoniam simul aliquando inveniri possunt non necesse esse, et rursus necesse esse non esse propositiones quæ cum contra se sunt, contradictiones non sunt. Causam vero reddens cur cum secundum possibilis comparationem ad contradictiones sit reddita consequentia, non eodem modo in necessariis potuerit evenire sic dicit:

Causa autem cur non sequuntur similiter cæteris est, quoniam contrariæ impossibile necessario redditur idem valens. Nam quod impossibile est esse, necesse est hoc, non quidem esse, sed potius non esse. Quod vero impossibile est non esse, hoc necessarium est esse. Quare si illa similiter sequuntur possibile, et non possibile hæc e contrario. Quoniam non significant idem necessarium et impossibile, sed (quemadmodum dictum est) conversim.

Causa est, inquit, cur consequentia in necessariis ita redditur, quod necessarium semper impossibili contraria ratione consentit. Nam quod impossibile est esse necessarium est non esse. Et rursus quod necesse est esse, hoc impossibile est non esse. Fit igitur contrarietas quædam. Nam cum impossibilitas esse habet, necessitas non esse, et cum necessitas esse, impossibilitas non esse, ergo idem valet impossibilitas et necessitas, non eodem modo reddita. Sed si necessitas secundum esse, impossibilitas secundum non esse redditur, et si impossibilitas secundum esse, secundum non esse necessitas, quare idcirco evenit ista contrario modo conversio, nam ubi est impossibile esse, ibi est necesse non esse, sed impossibile esse et non possibile esse consentiunt. Igitur non possibile esse et necesse non esse consentiunt. Nulli ergo dubium est idcirco necesse non esse sequi possibilis negationem, quoniam impossibilitas quæ sequitur, possibilis negationem consentit ei quæ dicit, necesse non esse. Hoc autem ideo quia impossibilitas et necessitas idem valent (ut dixi) si contrariæ proponantur. Quare quod dicitur hoc modo est. Causa autem est, inquit, cur non sequantur similiter cæteris, id est quæ secundum possibile et impossibile factæ sunt, quoniam contrariæ impos-

sibile necessario redditur idem valens, id est contrario modo reddita et pronuntiata impossibilitas necessitati idem valet. Nam si impossibile est esse, necesse est hoc non esse. Sed si est necesse non esse, hoc non est possibile esse. Nullus ergo dixerit quoniam necesse est esse, sed potius quoniam necesse est non esse, tanquam si ita dixisset. Nam si impossibile est esse, necesse est hoc non esse. Sed non putandum est quoniam impossibile est esse hoc est quod necesse est esse. Quod si rursus impossibile est non esse, hoc necesse est esse. Conversim igitur et contrarie impossibilitas necessitati redditur idem valens, id est contrario modo reddita et pronuntiata impossibilitas necessitati. Quod si impossibilitas ad possibile simili contradictione, et contradictionum conversione consequentiam reddit, idem autem valet impossibilitas et necessitas contrariæ prædicata, nulli dubium est quin recte hic contraria et non opposita fuerit consequentia: an certe ita exponendum est, quoniam in consequentia impossibilis et non possibilis ad eas quæ proponebant possibile et non possibile eam quæ est non possibile ea quæ dicit aliquid esse impossibile sequebatur, contrarie vero impossibile, idem valet quod necessarium manifestum est, quoniam similiter se habet, id est eo modo quo dictum est impossibile ad consequentiam possibilis et non possibilis. Impossibile vero ei quod est non possibile, consentaneum sit id quod e contrario idem valet, id est necessarium non esse, id sequi eam propositionem quam etiam impossibilitas sequebatur. Est autem contrariæ idem valens impossibilitati ea quæ est necessarium non esse, sequiturque impossibilitas eam propositionem quæ est non possibile esse, necessarium non esse igitur sequitur eam quæ est non possibile esse, ut sit sensus hic, quoniam impossibile necessario idem potest e contrario. Similiter vero sese habet, id est eodem modo quo dictum est impossibilis consequentia ad eas quas dixi possibile et non possibile.

An certe impossibile est sic pont necessarii contradictiones. Nam quod est necessarium esse, possibile est esse. Nam si non, negatio sequetur. Necesse enim est aut affirmare aut negare. Quare si non possibile est esse, impossibile est esse. Igitur impossibile est esse, quod necesse est esse, quod est inconveniens. At vero illud quod est possibile esse, non impossibile esse sequitur. Hoc vero illud quod est non necessarium est esse. Quare contingit quod est necessarium esse, non necessarium esse, quod sane est inconveniens. At vero neque necessarium esse sequitur ad possibile esse, neque necessarium non esse. Illi enim utraque contingit accidere, horum autem utrumlibet verum fuerit, nondum erunt illa vera. Simul enim possibile est esse, et non esse. Si vero necesse est esse, vel non esse, non erit possibile utrumque. Relinquitur ergo non necessarium non esse, sequi ad possibile esse. Hoc enim verum est, et de necesse esse, hæc enim fit contradictio ejus quæ sequitur ad non possibile esse. Illud enim sequitur hoc quod est, impossibile esse, et necesse non esse. Cujus negatio

est, non necesse non esse. Sequuntur igitur et hæ contradictiones secundum prædictum modum. Et nihil impossibile contingit sic positis.

Superius quidem propositionum facta conversio ita est, ut possibilem propositionem necessarii negatio sequeretur. Atque his ita positis non evenit ut contradictio contradictionem sequeretur, nec ut converso modo sequeretur quod in illis scilicet eveniebat in quibus possibilem et impossibilem consequentia considerabatur, quoniam contradictio necessarii, quod est scilicet non necessarium esse, sequebatur possibilem propositionem. Possibilis vero contradictionem non consecuta est necessitas, sed contrarium necessitatis. Hoc permutare volens intendit ita constituere consequentias, ut simili modo contradictio quidem contradictioni consentiat, sed conversim. Hoc autem hac ratione disponit. Dicit enim, erravi fortasse quod necessari et possibilis consequentiam ex possibili inchoavi, et non ex necessario, ut hac ejus consensione mentiretur, posuit enim præcedens possibile esse, eique fuit consentiens non necessarium esse. Et hoc quidem superius. Nunc autem convertit et dicit: An fortasse, inquit, errore lapsi ita has consequentias constituimus, ut primo poneremus possibile esse, huic autem adjungeremus velut consequens necessari negationem quæ diceret non necesse esse? An potius illud verum est, ut posito prius necessario necessitati possibilitas consentiens subsequatur? Videtur enim omnem necessariam propositionem possibilitas consequi. Quod si quis negat, illi confitendum est, quoniam negatio possibilis sequitur necessitatem. In omnibus enim aut affirmatio aut negatio est. Ergo si necessariam propositionem non sequitur possibilitas, possibilitatis negatio consequitur, ut ita dicatur. Ergo recta consequentia ita dici, quod necesse est esse non possibile est esse. Sed dudum dictum est, quod ei propositioni quæ proponeret non possibile esse impossibilitas consentiret. Sed non possibile esse consequitur necessitatem, et impossibilitas igitur consequitur necessitatem. Erit itaque recta propositionum consequentia, si necesse est esse impossibile est esse. Sed hoc fieri non potest. Si igitur impossibilitas non sequitur necessitatem, sequitur autem propositio quæ aliquid non posse esse denuntiat impossibilem propositionem, necessariæ propositioni possibilitatis negatio quæ est non possibile esse non consentit; quod si hæc necessariæ enuntiationi non consentit, consentiet affirmatio. Necessitatem igitur possibilitas consequitur. Erit ergo recta propositionum consequentia hoc modo: Si necesse est esse, possibile est esse. Sed rursus alia nobis ex his impedimenta nascuntur. Nam si quis necessitati dicat propositionem possibilem consentire, quoniam possibilitati ea propositio quæ dicit, non impossibile esse, et rursus ea quæ enuntiat non necesse esse consentit, quod superior ordo prædocuit, erit ut necessariæ propositioni consentiat ea quæ dicit, non necesse esse, erit igitur recta consequentia si necesse est esse, non necesse est esse. Sed hoc rursus est impossibile, quod

A si ita est, aliquid impossibile consequentiis propositionum permutandum est, ut possit ipsa sibi ratio consentire. Aut igitur illud primo inconvenienter dictum est, quod necessari negatio affirmationem possibilem sequeretur, ut ea quæ est non necesse esse, sequatur eam quæ dicit possibile esse, vel certe illud non recte sensimus possibilem propositionem ad necessariam consentire, quod quia perabsurdum est. Nullus enim dixerit necessitati possibilitatem esse contrariam, evenit enim quod necesse est, hoc fieri non posse rectaque est hæc consequentia. Si necesse est esse, possibile est esse, sicut potius contradictio necessari propositionem possibilem non sequatur. Sed cum hæc dicuntur, illud intelligi placet, quod necessitatem possibilitas sequatur, ut id quod est necesse, hoc possibile esse dicatur. Istud altius perspicientibus propositum est. Nam aliud est rem dicere esse necesse, aliud esse possibile. Illud autem quod per se possibile est, non modis omnibus fit necesse. Nam si necesse est, fieri non potest ut non sit. Quod vero possibile est, et non esse potest, igitur quod possibile est non erit necesse. Dico autem quia neque ea propositio sequitur possibilitatem quæ necessitati omnino contraria est. Est namque necessariæ propositioni contraria ea quæ dicit, necesse est non esse. Hanc possibilitati consentire nullus impellet. Nam quod necesse est non esse, illud non potest esse. Quod autem possibile est, illud esse et non esse potest. Necessitas ergo propositionis quæ secundum esse prædicatur, idcirco non sequitur possibilitatem

C quod possibilitas quidem et non esse potest. Necessitas vero, quæ secundum esse est, non potest non esse. Rursus necessitas quæ secundum non esse prædicatur, a possibilitate differt, eamque non sequitur, quod necessitas ea quæ secundum non esse dicitur non potest esse. Possibile vero et esse et non esse potest. Quod igitur ut neque opposita negatio necessari possibilitatem sequatur, quæ non necesse esse proponit, nec ipsa necessitas affirmandi quæ dicit necesse esse, neque huic contraria quæ dicit necesse esse non esse. Sed in his quatuor videbuntur, est enim necessaria affirmatio quæ dicit, necesse est esse, huic opposita est ea quæ prædicatur non necesse esse. Rursus contraria necessitati affirmatio est quæ dicit necesse est non esse. Huic opponitur ea

D quæ proponit non necesse est non esse, quod subjecta descriptio docet:

Necesse est esse.

Non necesse est esse.

Necesse est non esse. Non necesse est non esse.

Si igitur neque ea quæ dicit necesse est esse, neque huic opposita quæ proponit non necesse est esse, nec necessitati contraria, cujus sententia est: Quoniam necesse est non esse possibilitati consentit, restat ut ei consentiat, quarta quæ dicit, non necesse est esse, quæ scilicet quarta aliquatenus etiam ipsi necessitati consentit, necessitas vero ipsi possibilitati minime. Omne enim quod necesse est esse et possibile est esse, et ut non sit non est necesse. Idcirco autem hæc propositio quæ dicit, non necesse est non esse, necessitati consentit, quia necessitati quidem con-

traria est ea quæ dicit, necesse est non esse, huic A vero opposita est ea quæ proponit non necesse est non esse. Quare consentiet ei propositio quæ contradictoria est sibi met oppositæ affirmationi. Quod si quis attentius inspicit, et ad supra scriptum omnino revertitur, facile cognoscit. Si igitur possibile esse (ut dictum est) sequitur ea propositio quæ dicit, non necesse est non esse, negationem possibilem sequitur huic opposita quæ dicit, necesse est non esse. Erit itaque huiusmodi consequentia, si possibile est esse, non necesse est non esse. Rursus si non possibile est esse, necesse est non esse. Reversa est igitur illa consequentia quæ contradictoriæ quidem fiebat, sed conversim sicut supra de impossibilibus dictum est, hic namque affirmationem possibilem negatio sequitur quæ necessarium quidem destruit, sed id quod ad non esse B ponitur ea scilicet quæ dicit, non necesse est non esse, rursus negationem possibilem affirmatio sequitur necessaria quæ secundum non esse ponitur. Est igitur hic quoque eadem conversio, ut contradictio quidem contradictionem sequatur, sed conversim, ut affirmatio negationi, negatio vero affirmationi conveniat. Melius vero hoc si sub oculis cadet liquere credimus, atque ideo apertissime sententiam rei subiectæ dispositionis nos ordo commoneat.

Possibile est esse. Non possibile est esse.

Non necesse est non esse. Necesse est non esse.

Omnis quidem sententia talis est. Ordo autem sermonum huiusmodi est: Postquam dixit de possibilitum et impossibilitum consequentia, quod contradictiones quidem contradictionibus convenirent, sed conversim, id est quod affirmatio negationi, negatio vero consentiret affirmationi. Hæc eadem, inquit, consequentia quemadmodum in necessariis eveniat, videndum est. Speculatus igitur et de necessariis idem non reperit, nam cum dixisset necessariis negationem possibilitati consentire, affirmatio necessaria negationi possibilitatis non consentit. Ejusdem rei reddens causas illud arguit, quod impossibilitas necessitati idem valeret contrariæ reddita. Quam rem emendare volens ita dixit: An certe, inquit, impossibile est sic poni necessariis contradictiones, ut negationem scilicet necessariis possibilitati consentire diceremus. Addidit autem dubitationem quamdam, quæ ita sese habet. Nam quod est, inquit, necessarium esse, illud sine dubio possibile est esse. Nam si non, id est si quod necessarium est, possibile non est, negatio possibilitatis consequitur. Necesse enim in omnibus rebus aut dicere, id est affirmare, aut certe negare, in omnibus namque rebus, aut affirmatio vera est, aut negatio, quare si non possibile est esse, id est, si hoc est non possibile esse, quod impossibile est, fiet id quod necessarium est esse. Sequitur autem propositionem quæ dicit, non possibile est esse illa quæ proponit, impossibile est esse, et fit aliquid impossibile ut dicatur, igitur impossibile est esse, id quod necesse est esse. Sed hoc inconveniens est, ergo id docuit quod necessitatem possibilitas sequeretur. Nunc autem aliud addit.

quoniam supra dixit possibili propositioni necessariae affirmationis negationem consentire, nunc de eadem re dubitationem profert dicens: At vero illud quod possibile est esse, non impossibile esse sequitur. Nam quod possibile est, hoc non est impossibile, sed quod non est impossibile esse, non necesse est esse; ergo si non impossibile est esse, sequitur possibilitatem, non impossibilitatem autem sequitur id quod dicitur non necessarium esse, sequiturque possibilem propositionem id quod dicimus non necessarium esse, nulli dubium quin si necessitatem possibilitas sequitur, sequatur affirmationem necessariam negatio necessariis. Quare contingit quod necessarium est esse, id ipsum non necessarium esse, quod est inconveniens. Constat ergo quoniam affirmationem possibilem non sequitur opposita negatio necessariæ affirmationi, idcirco quod illud removendum est, ut supra diximus, ne sequatur possibilem affirmationem negatio necessariæ, ut necessitatem possibilitas sequatur. Quod quia fieri nullo modo potest, illud est removendum, ne possibilitatem necessitati opposita negatio subsequatur. Igitur ea quæ dicit, non necesse est esse, non sequitur possibilitatem. Et quia hæc omnia in medio tacuerat, supra dictis addidit: At vero neque necessarium sequitur possibile esse, hoc scilicet sententiæ includens possibilitati non consentire necessarium. Nec hoc solum, sed neque illud quod dicimus necessarium non esse, hoc ut tractatum sit ipse planius monstrat. Illi enim, id est possibili utraque contingit C accidere et esse scilicet, et non esse. Horum autem, id est necessariis secundum esse, et necessariis secundum non esse, si utrumlibet verum fuerit, non erunt illa vera, et hoc ipse exponit, de possibili enim utroque ita dicit. Simul enim est possibile et esse et non esse, hoc est ergo quod ait. Illi enim utraque contingit accidere. Sin vero, inquit, necesse est esse et non esse, id est, si non potest non esse, et non poterit esse, non erit possibile utrumque, ut si esse necesse est, non poterit non esse, vel si non esse necesse sit, non poterit esse; tres igitur propositiones, non necesse esse, necesse esse, necesse esse non esse, possibilitatem non sequuntur. Relinquitur ergo hoc, id est ut quarta propositio quæ opponitur D necessariæ secundum non esse affirmationi, possibilitatem sequatur, id est non necessarium non esse sequi possibile esse; sed quia possibile consentit necessario, hæc quoque consentit necessario. Namque hoc est quod dixit, Hoc enim verum est et de necessitate esse. Nam quod necesse est esse, non necesse est ut non sit; hæc igitur propositio quæ dicit, non necesse est non esse, contradictio ejus affirmationis est quæ sequitur negationem possibilitatis, eam scilicet quæ dicit non possibile esse. Nam cum affirmationem eam quæ est scilicet possibile esse sequatur necessariis secundum non esse negatio ea quæ proponit non necesse est non esse. Negationem possibilem, eam scilicet quæ proponit non possibile esse, sequitur affirmatio necessaria secundum non esse, quæ dicit, ne-

cesse est non esse, quam eandem quæ proponit non possibile est esse, quæ est scilicet negatio possibilitatis, impossibilis affirmatio sequitur quæ proponit impossibile est esse; hoc est ergo quod ait, hæc enim sit contradictio ejus quæ sequitur id quod est non possibile esse. Nam cum possibilem affirmationem sequatur necessariæ secundum non esse negatio quæ dicit, non necesse est non esse, hæc necessaria secundum non esse negatio contradictio est ejus quæ sequitur negationem possibilitatis. Illud enim, id est negationem possibilitatis, sequitur id quod est impossibile. Nam cum negatio possibilitatis sit quæ dicit non possibile esse, hæc sequitur ea quæ dicit impossibile est esse, cui consentit ea quæ dicit necesse esse non esse. Sequitur igitur possibilis propositionis negationem ea quæ dicit necesse esse non esse, cujus est contradictio ea quæ dicit non necesse est non esse. Fit ergo id quoque ut contradictio contradictionem sequatur, sed conversim. Quod ait per hoc cum dixit, Sequuntur igitur et hæc contradictiones secundum prædictum modum, eum scilicet, ut affirmatio negationem, negatio vero sequatur affirmationem, et nihil quidem erit vel inconueniens vel impossibile ita positis consequentiis, ut affirmationem quidem possibilem negatio necessarii secundum non esse sequatur, negationi vero possibilis affirmatio necessaria secundum non esse consentiat; quibus explicatis alias rursus adjicit dubitationes.

Dubitabit autem aliquis si ad illud quod est necessarium esse, possibile esse sequatur. Nam si non sequitur, contradictio sequetur, non possibile esse, et si quis dicat non hanc esse contradictionem, necesse est ipsum dicere possibile non esse, sed utraq[ue] falsæ sunt de necesse esse. At vero rursus idem videtur esse possibile incidi, et non incidi, et esse, et non esse. Quare erit necesse esse, contingens non esse, hoc autem falsum est.

Supra consequentias ita disposuit, ut præcedens necessarium possibilitas sequeretur, nunc de eodem ipse ambigit. Sive enim disponat consentire necessario possibile, sive quis neget, utrumque videtur incongruum. Nam si quis neget possibilitatem necessitati congruere, id dicit quoniam possibilitatis negatio necessariæ propositioni conveniet. Si quis enim abnuat propositioni quæ dicit aliquid necesse esse consentire eam quæ proponit possibile esse, is illud abnuere non potest quin negatio possibilitatis necessitati consentiat, eritque integra consequentia, quæ dicit si necesse est esse non possibile est esse, quandoquidem illa falsæ est consequentia quæ dicit, si necesse est esse, possibile est esse. Quod si hoc fieri non potest, ut possibilitatis negatio necessariæ consentiat affirmationi, illud verum est affirmationem possibilem necessariæ convenire. Sed in hoc quoque major inerit difficultas. Omne namque quod possibile est esse, possibile est et non esse. Sed si possibilitas necessitatem sequitur, erit id quod necesse est, ut possit esse et possit non esse secundum naturam scilicet possibilitatis, quæ ipsi convenit necessitati; sed hoc impossibile est. Non igitur pos-

sibilitas sequitur necessitatem; quod si possibilitas necessitatem non sequitur, negatio possibilitatis sequitur ea scilicet quæ est non possibile esse, evenientque ea rursus incommoda, quæ dudum cum eum locum tractarem expressimus; quod si quis possibilitatis non velit esse negationem eam quæ dicit non possibile esse, sed potius eam quæ dicit possibile esse non esse. Quanquam ille non recto ordine affirmationi negationem accomodet, dictum supra fit quoties cum modo propositiones dicuntur ad modos ipsos potius negationem poni oportere quam ad verba, dandæ tamen manus sunt, ut cum eo quoque concesso quod ad defensionem utile aliquibus videri possit, argumentationis falsam sententiam fregerimus, penitus atque altius sit veritas constituta. Sit ergo negatio possibilitatis quam ipsi volunt, id est ea quæ dicit possibile esse non esse; sed hæc quoque necessitati non convenit. Si quis enim dicat quoniam possibile esse necessarium non sequitur, sequitur mox possibilis contradictio necessitatem; quod si quis contradictionem possibilis ponat eam quæ dicit possibile non esse, eamque necessitati consentire putat, erit secundum eum recta consequentia, si necesse est esse, possibile est non esse, sed hoc fieri non potest. Quod enim necesse est esse non potest non esse; si igitur possibilitas non sequitur necessitatem, erit enim quod necesse est contingens. Possibile namque et contingens idem valent, negationes possibilitatis, sive ea quæ dicit non possibile esse, sive ea cujus sententia est possibile est non esse, necessitati convenient; sed utrumque impossibile est. Quod si hæc non sequuntur, sequitur ea quæ est earum affirmatio, id est possibilitatis; sed hoc quoque fieri non potest, ut sæpius supra monstravimus. Hæc ergo hujusmodi questio in sequenti ordine ab ipso resolvitur. Nunc autem quoniam questionis supra dictæ talis sensus est, verba ipsa sermonumque ordo videatur. Ait namque: Dubitabit autem inquit, aliquis si illud quod est necessarium esse, possibile esse sequitur, id est si necessitati possibilitas consentit. Nam si non sequitur, id est si negat aliquis ut possibilitas necessitatem sequatur, contradictio consequitur possibilitatis. Nam quod possibilitas non sequitur, contradictio possibilitatis sequitur, ea scilicet quæ dicit non possibile esse, et prætermisit quod ex his esset impossibile. Hoc autem est ut si necessitatem possibilitas non sequatur, et contradictio possibilitatis consentiat, sit recta consequentia si necessarium est esse, non possibile est esse, quod est inconueniens; et si quis non hanc dicat esse contradictionem, id est si quis neget possibilitatis contradictionem esse quæ dicit non possibile esse, illud certe necesse est ei dicere quod possibilitatis contradictio ea sit quæ dicit possibile esse non esse, sed utraq[ue] falsæ sunt de necesse esse. Nam quod necesse est, fieri non potest ut non possibile sit. Et rursus quod necesse est, fieri non potest ut possibile sit non esse. Rursus videtur idem esse possibile incidi et non incidi. Possibilitas enim affir-

mationi negationique communis est, namque et esse et non esse potest quod possibile esse dicitur. Hoc autem falsum est de necessario prædicari. Necessarium namque si est, non esse non poterit; si non est, nulla ratione contingit; quod si quis dicat quoniam possibilitas necessitatem sequitur, eadem possibilitas consentit contingenti, et erit necesse esse contingens non esse, id est erit contingens id quod necesse esse prædicatur. Nam si quod possibile est esse, potest non esse, quod autem potest non esse, contingit ut non sit, non dubium est quin si necessitatem possibilitas sequitur, eam sequatur quoque et contingentia; sed contingens possumus dicere in negatione, ut dicatur contingit non esse; est igitur quod necesse est esse, contingens non esse. Hoc autem falsum est, atque hic quidem ordo sermonum est, ut in aliis fere omnibus perplexus atque constrictus, alias enim similitudo enuntiationum, alias id quod deest implicitam reddit obscuramque sententiam; quod si quis Aristoteles verbis seriem nostræ expositionis annectat, et quod illic propter similitudinem confusum est, per expositionis nostræ distinctionem ac separationem disgreget; quod vero in Aristotelis sermonibus minus est, hinc compenset, sententiæ ratio totius elucebit. Nunc ergo quoniam proposuit quæstionem, eam continenter exsequitur his verbis:

Manifestum est autem quoniam non omne possibile vel esse vel ambulare, et opposita valet. Sed est in quibus non sit verum. Ac primum quidem in his quæ non secundum rationem possunt, ut ignis calefactibilis est, et habet vim irrationabilem. Ergo secundum rationem potestates eadem plurimorum etiam contrariorum sunt. Irrationabiles vero non omnes, sed quemadmodum dictum est, ignem non est possibile calefacere et non calefacere, neque quæcunque alia semper agunt. Alia vero possunt et secundum irrationabiles potestates simul opposita suscipere, sed hoc idcirco dictum est, quoniam non omnis potestas oppositorum est, neque quæcunque secundum eandem speciem dicuntur.

Cum de possibili et necessari consequentia dubitasset, cumque si possibilitas necessitate consentiret, quod erat incommodum, vel si possibilitas rursus necessitatem sequeretur, necessitas ipsa cui possibilitas consentiret in se et esse et non esse susciperet, nunc incongruentem ambiguitatem rationabili argumentatione dissolvit dicens: Non vere illud metuit, ne possibilitas necessitatem consequens ipsam naturam necessitatis atque rigorem frangeret, ut id quod necesse esset, in contingentiam permutaretur. Neque enim, inquit, omne quod possibile est esse, et possibile est non esse. Sunt enim plura quæ unam tantum vim continent, et ad negationem nullo modo sunt apta, ut in his possibilitatibus quas irrationabilis actus efficit. Nam cum sit possibile ignem calefacere, non est possibile ut non calefaciat. Quare hæc potestas non potest opposita. Si qua enim potestas opposita potest, illa et non esse potest et esse, et facere et non facere, quæ vero non potest opposita,

unam rem tantum potest, quæ affirmationem tantum dat, negationem vero repudiat. Si quis enim ponat possibilitatem necessitati consentire, non idcirco jam necesse est ipsam necessitatem in contingentiam verti, cui contingentia scilicet possibilitas consentit. Non enim, inquit, omne possibile utrumque potest, id est et posse esse et posse non esse. Atque ideo non omne possibile contingentia consentit, docet autem hoc his modis: in his, inquit, quæ non secundum rationem possunt, possibilitas quæ esse dicitur, non valet opposita, ut ignem calefacere irrationabile est. Nulla enim ratio est cur ignis calefaciat. Omnium namque quæ naturaliter fiunt nulla ratio est. Ergo hæc quorum potestas irrationabilis est non possunt opposita, ut ignis non potest calefacere et non calefacere. Si enim utrumque possunt, opposita possunt. Calefacere enim et non calefacere opposita sunt. Cum ergo irrationabiles potestates opposita non habeant agendi facultatem, illa quæ secundum rationem fiunt ad oppositorum actum poterunt retineri, ut quidquid ex voluntate et ratione conceptum est, ad utrumque valeat. Medicinam namque mihi exercere et possibile est, et possibile non est. Vel rursus ambulare et non ambulare. Quod enim quisquis animi ratione vel appetentia vult, hoc ex ratione venire dicitur. Et in his omnibus illa potestas est quæ ad utrumque valeat, id est ad affirmationem et negationem, ut sit scilicet et non sit. In his autem quæ sunt irrationabilia, licet in solis venire possit, ut ea potestas quæ dicitur, non etiam possit opposita, tamen non omnis irrationabilis potestas opposita non potest, ut aqua et frigida et humida est. Ergo et frigesce potest facile et humectari, sed eadem permutata in calidam potest frigescendi vim non habere, cum non possit humectandi amittere potestatem; dum aqua sit. Quocirca non omnis potestas valet opposita, sed valet quidem opposita potestas, ea quæ secundum rationabiles motus valuit. Illa vero potestas quæ opposita non valet, in solis irrationabilibus invenitur, licet non in omnibus. Sunt enim irrationabiles potestates quæ utrumque possunt, ut id quod dictum est de aquæ frigore. Et tota quidem sententiæ vis talis est. Nunc quis sit sermonum ordo explicetur. Manifestum est, inquit, quoniam non omne possibile vel esse, vel ambulare, opposita valet. Quod ita dictum esse manifestum est, non ut putaremus quod omne quod ambulat potest, vel quod esse potest, non possit opposita, id est non possit non esse. Hoc enim videtur textus ostendere, sed nemo ita intelligat, potiusque sic dictum videatur. Manifestum est quoniam non omne possibile frequenter solemus usurpare, cum dicimus possibile esse ambulare, opposita valet. Neque enim omnis potestas affirmationi negationique convenit. Sed sunt quædam quæ unum tantum possunt, ut supra jam diximus, atque hoc apertius intelligitur si ita dicamus: Manifestum est enim quoniam non omne possibile et opposita valet, quoniam scilicet possibile frequenter et de esse et de ambulare prædicamus, hoc ita cogitans facilius quis agnoscit,

quid ipsius textus verba denuntient, cum etiam ad-
miniculari quis debeat obscuris sensibus patientia
atque consensu, quod ad sententiam potius dicentis
spectet, etsi sermonum ratio ita non habeat. Hoc
ergo ita constituto manifestum est, scilicet non om-
nes potestates opposita valere, sed esse quasdam in
quibus non sit verum dicere quoniam opposita va-
lent, et datur exemplum in his quidem quæ irrationa-
biliter possunt, id est non secundum aliquam rationem,
quarum scilicet potestatum reddi ratio non potest,
quod ipsarum sit natura, ut quoniam ignis calefactibilis est,
idcirco de eo ratio reddi non potest. Hoc namque illi
naturaliter adest, ut hæc quidem ignis potestas non
valeat opposita, licet sit irrationabilis. Quæ vero rationabiles
sunt, et secundum rationabilem potestatem eadem plurimorum
etiam contrariorum sunt. Nam quibus ratio dominatur,
ad utraque opposita natura ipsorum apta est, ut eadem
potestates sint plurimorum quæ sunt contraria, ut si
est mihi possibile ambulare, quoniam hoc ex ratione
et voluntate fit, sit possibile non ambulare, et est
hoc potestatis non unius, sed plurimorum, eorumque
contrariorum: licet enim affirmatio et negatio sit
quodammodo ambulare et non ambulare, tamen nunc
ab Aristotele in contrarii vice disponitur, et hoc
quidem in omnibus rationabilibus potestatibus pla-
num est, eas plurimorum esse contrariorum et opposita
valere. Quæ vero secundum rationem non sunt,
licet sint quædam quæ opposita valeant, non tamen
omnia. Nam cum aqua frigefaciendi habeat potestatem
quod irrationabile est, et ei rursus alia potestas calefaciendi,
cum ipsa sit calefacta, sed non in omnibus potestatibus
irrationabilibus hoc inveniri potest. Ignis enim (ut dictum est)
unam calefaciendi tantum videtur habere potestatem,
hoc enim est quod ait: Irrationabiles vero non omnes,
id est opposita valent, sed quemadmodum dictum est,
ignem non est possibile calefacere et non calefacere,
daturque in omnibus regula quæ non sint possibilia
contrariorum, ea scilicet quæ semper unam rem actu
continent, ut ignis semper calet, sol semper movetur,
et cætera huiusmodi, quod per hoc ait quod dixit:
Neque quæcunque alia semper agunt, alia vero possunt
quædam opposita, etiam secundum irrationabiles potestates,
ut dictum est de aqua. Sed hoc idcirco dictum esse testatur,
ut cognosceremus nihil evenire contrariorum, si quis diceret
possibilitatem necessario consentire. Cum enim non omnis
possibilitas contraria valeret, ea scilicet necessitati
consentit, quæ contraria non valet, sed unam rem semper
agit, hoc est enim quod ait: Sed hoc quidem idcirco
dictum est, quoniam non omnis potestas oppositorum est,
nec quæcunque secundum eandem speciem dicuntur
quod ait: Nec quæcunque secundum eandem speciem
dicuntur tale est. Non modo omne quod dicitur
possibile contrariorum esse non potest, sed etiam ea
quæ sub eadem specie sunt, quædam contraria non
possunt, ut ea quæ sunt irrationabilia. Nam cum
omnium irrationabilium in eo quod irratio-

abilia sunt, una sit species, tamen ne in his quidem
inveniri potest ut in omnibus eadem sit contrariorum
potestas, ut de igne quod supra dictum est. Nam cum
ejus irrationabilis sit potestas, non tamen talis est
ut ad contraria transferatur. Recte igitur dictum est,
quoniam neque quæ sub eadem specie sunt poterunt
omnia contrariorum esse potentia. Nam cum ignis
potestas cum aliis omnibus potestatibus irrationabi-
libus sub ea sit specie quæ irrationabilis est potestas,
tamen non valet opposita. Atque hoc quidem quod
attendere possit totam quæstionem, non tamen vali-
dissime dissolvere prædiximus. Quod vero maxime
dirigat dubitationem ambiguitatemque constituat,
ipse continuata oratione addidit dicens:

Quædam vero potestates æquivocæ sunt. Possibile enim non simpliciter dicitur, sed hoc quidem quoniam verum est ut in actu, ut possibile est ambulare quoniam ambulat, et omnino possibile est esse quoniam jam est actu quod dicitur possibile. Illud vero quoniam forsitan agat, ut possibile est ambulare quoniam forsitan ambulet, et hæc quidem in mobilibus solis est potestas, illa vero, et in immobilibus. In utrisque autem verum est dicere non impossibile esse ambulare, vel esse, et quod ambulat, et agit et ambulare est. Sic ergo possibile non est verum de necessario simpliciter dicere, alterum autem dicere verum est. Quare quoniam partem universale sequitur, illud quod ex necessitate est, sequitur posse esse, sed non omnino.

Quid hæc sententia contineret quam nunc Aristoteles proposuit, quinto quidem libro diligenter expressimus et nunc eam breviter exsequamur. Expositionis enim causa doctrinæque hunc secundum nos expositionis sumimus laborem, non augendi prolixitate fastidii. Talis ergo est sententia tota. Possibile quod frequenter in rebus dicimus non simpliciter dicitur. Atque ideo quoniam possibile a potestate tractatum est, ut ipsa quoque potestas æquivocum est. Hoc hinc manifestum est, quod quædam possibilitates ad hoc dicuntur non quoniam aguntur, sed quoniam ut agantur nihil impedit, ut si de aliquo sano corpore omnibusque aliis quæ impedire poterant remotis sedente, dicatur possibile esse ambulare eum, non quoniam ambulat, sed quoniam ut ambulet nihil omnino prohibet. Quædam vero possibilitates ita dicuntur quoniam jam actu sunt atque aguntur, ut si quis de ambulante homine dicat, possibile esse eum ambulare, atque ideo ea possibilitas quæ non secundum actum aliquem dicitur, sed secundum id quod posset agere, dicitur eo quod agere non prohibetur a potestate possibilitas nominatur. Hæc vero quæ jam agit atque in actu est, actus ipse possibilitas appellatur. Duæ vero sunt significationes possibilitatis, una quæ eam possibilitatem designat, quæ est potestate, quæ secundum actum non sit. Altera quæ eam possibilitatem significat quæ actu sit. Hæc autem possibilitas quæ jam actu est, aut ex potestate ad actum transit, aut semper in actu naturaliter fuit, ut cum homo ex eo quod sedet non ambulat, potest ambulare, atque ideo ex potestate in actum vertitur.

Sol vero cum movetur, nunquam ex potestate in actum vertitur. Neque enim aliquando hunc motum non egit. Neque ignis ut nunc non caleret, aliquando non caluit. Ergo ea rursus possibilitas quæ secundum actum aliquem dicitur duas intra se species continet, unam quæ talem actum possibilitatis designet, quemque non esse non liceat, et hæc dicitur necessaria quæ nunquam ex potestate in actum vertitur, sed in actu naturaliter mansit; alteram vero quam hæc et non esse, quæ scilicet ex potestate in actum migravit, et hoc non necessarium cum sit actu, et hæc talis possibilitas quæ ex potestate in actum vertitur, in solis mobilibus est, hoc est quæ moveri possunt, hæc autem sunt corporalia; incorporalia vero non moveri, quibus rationibus astruatur paulo post dicemus. Illæ vero quæ semper in actu propriæ naturæ qualitate manserunt, et in mobilibus inveniuntur, ut igni calor qui semper actu et nunquam fuerit potestate, et in his quæ sunt immobilia, hæc autem sunt incorporalia et divina. Quare possibilitas ea quæ ex potestate in actum migravit, solum est corruptibile et corporale. Ea vero quæ semper actu fuit, divinis corporalibusque communis est; ut igitur tota ratio breviter attingatur, ita dicendum est: possibilitas æquivoca est et multa significans. Est enim una possibilitas, quæ ipsa quidem cum non sit in actu esse possit. Atque ideo de ea possibilitas prædicatur. Est autem alia quæ jam est actu, hæc autem quæ jam actu est, non æquivoca est, sed genus. Habet enim sub se species eam possibilitatem quæ actu quidem est, sed ex potestate migravit. Alia vero quæ actu est, sed ex potestate non migravit. Et illa quidem quæ ex potestate non migravit, ipsa dicitur necessaria, quæ nunquam relinquit subjectum. Illa vero quæ ex potestate ad actum transit, sine ulla dubitatione dicitur non necessaria. Idcirco quod poterit relinquere aliquando subjectum, sed de his utrisque, scilicet quæ vel in potestate vel in actu possibilitates dicuntur, communis esse poterit prædicatio, si dicamus utrasque esse non impossibiles. Nam et qui potest ambulare cum non ambulet, et qui jam ambulat, verum est de his dicere quoniam non est impossibile eos id agere quod possunt agere vel agunt. Cum vero sub significatione possibilitatis duo sint, una possibilitas quæ actu non est, alia vero quæ actu est, illa possibilitas quæ secundum potestatem dicitur necessariæ non accommodatur, neque aliquando necessitati poterit consentire. Restat igitur ut sub ea pluralitate necessitas ponatur quæ actu est, sed ea quoque habet unam speciem per quam ex potestate in actum migrat, quæ est non necessaria. Quare ne in hac quidem poni potest necessitas. Restat igitur ut quoniam id quod necesse est esse, nullus negat esse possibile. Sub possibili autem est et ea quæ potestate esse dicitur. Sed necessitas non ponitur, neque sub ea potestate quæ actu est et subjectum poterit relinquere, sed ponatur sub eo actu qui subjectum relinquere non potest, ut sit necessitas possibilitas quæ actum et subjectum nunquam relinquat,

A eo quod ad actum ex potestate non venerit. Species igitur quædam erit necessitas possibilitatis, siquidem illic ponitur ubi est ea possibilitas quæ actu semper est. Quod si speciem sequitur genus, et ubi est species, genus deesse non potest, sequitur speciem suam, id est necessitatem genus proprium, id est possibilitas, sed non omne. Ea vero possibilitas necessitatem non sequitur quæ potestate tantum est, non etiam actu, neque ea quæ cum sit actu relinquere subjectum potest, sed ea tantum quæ cum actu sit nunquam poterit a subjecto discedere. Sequitur ergo possibilitas necessitatem, nihilque evenit impossibile, sed ea, ut dictum est, quæ in actu sit, et nunquam in subjecto natura esse desistat. Totus quidem sensus huiusmodi est, ratio vero verborum ita constabit. Quædam vero, inquit, potestates æquivocæ sunt, sed hoc idcirco dictum est quoniam non omnis potestas æquivoca est. Est enim potestas quæ ut genus sit, ea scilicet quæ secundum actum prædicatur. Quemadmodum autem quædam potestates æquivocæ sint exsequitur dicens. Possibilia enim non simpliciter dicitur, et hoc partitur, sed hoc quidem quoniam verum est ut in actu, ut possibile est ambulare, quoniam jam ambulat, et omnino possibile est esse, quoniam jam est actu quod dicitur possibile. Hoc planius nihil potuerit demonstrari, quam si illud possibile dicatur, quod jam agitur. Quod si quis possibile esse neget, hoc ait et fieri atque esse dicit quod impossibile est, sed hoc omnem modum rationabilitatis excedit. Aliam vero partem significationis possibilitatis hanc dicit. Illud vero quod forsitan aget, et dat huius exemplum ut possibile est ambulare, quoniam ambulabit: Non ergo quod jam agit, sed quod forsitan aget, id est quod ut agat fortasse nihil prohibet. Et hoc quidem, inquit, in mobilibus solis est potestas, hæc scilicet potestas quæ potestate dicitur non secundum actum. Mobilia vero, ut dictum est, sola corpora dicit. Illa vero, id est, quæ actu est, et in immobilibus, atque ideo addidit hoc cum dicit, et in immobilibus, ut non suspicemur in solis esse divinis actus possibilitatem, sed etiam in mortalibus atque corporeis. In utrisque vero verum est dicere, non impossibile esse ambulare, vel esse quod ambulat jam et quod agit et ambulabile. In utrisque, inquit, significationibus una prædicatio poterit convenire, ut dicamus non esse impossibile vel ambulare quod jam ambulat, vel ambulare quod potest ambulare et non ambulat, quod per hoc ait quod diximus ambulabile. Ambulabile enim est quod non quidem ambulat, possit tamen ambulare. His addit: Sic igitur possibile non est verum de necessario simpliciter dicere, id est, sic possibile quemadmodum æquivocæ possibilitas prædicatur, non est verum de necessario simpliciter et universaliter atque omnino prædicare, hoc est non omne possibile necessario consentit. Alterum autem, id est possibile verum est, hoc est de necessario prædicare. Illud scilicet quod secundum actum dicitur immutabile. Quare quoniam partem suam,

id est speciem, id est in quod est universale, id est genus sequitur illud quod ex necessitate est, quod scilicet species est possibilitatis, sequitur posse esse, id est possibilitas, sed non, inquit, omne. Nam illa possibilitas quæ in actu prædicatur et relinquere subjectum potest, non sequitur necessitatem, sed ea tantum quæ cum in actu sit neque ex potestate in actum vertitur, neque poterit subjectum relinquere. Atque hæc quidem quæ Aristoteles dixit huiusmodi sunt. Quæ vero nos distulimus, ut doceremus immobilia esse divina. Mobilia vero sola corpora vocari brevissime demonstrandum est. Sex motus species esse manifestum est, sicut in Prædicamentorum libro Aristoteles digessit, quanquam hoc in Physicis permutaverit, sed nunc ita ponamus tanquam si omnino sex sint. Si secundum nullam motus speciem moveri divina atque incorporalia ratio declaraverit, ordine convincitur non moveri divina. Ergo quæ neque generantur, neque corrumpuntur, neque crescunt, neque minuuntur, neque de loco in locum transeunt, quippe quæ plenitudine naturæ suæ ubique tota sunt, nec de Deo aliquid intelligi fas est, nec rursus aliquibus passionibus permutantur. Quod si secundum nullum horum motuum divinarum rerum permutabilis est natura, manifestum est ea omnino non esse mobilia atque sex motus hos solis corporibus evenire. Atque hæc quidem de plurimis quæ de ea re possunt dici rationibus atque argumentis libasse sufficiat. Nunc quoniam Aristoteles consentire necessario possibilitatem non omnem docuit, et quæ ei conveniret expressit, rursus de ipsorum consequentia et quid primo et quid posterius poni debeat, memoriter subjicit dicens :

Et est quidem fortasse principium quod necessarium est, et quod non necessarium est, omnium, vel esse vel non esse. Et alia ut horum consequentia considerare oportet. Manifestum est autem ex his quæ dicta sunt, quoniam quod ex necessitate est, secundum actum est. Quare si priora sunt sempiterna, et quæ actu sunt, potestate priora sunt, et hæc quæ sine potestate sunt, actu sunt, ut primæ substantiæ. Alia vero sunt actu cum possibilitate, quæ natura quidem priora sunt, tempore vero posteriora. Alia vero nunquam sunt actu, sed potestate solum.

Postquam de possibili et necessari consequentia quid videretur exposuit, hæc ad emendationem quodammodo superioris ordinis apponit. Et quoniam superius a possibili inchoans, cæteras omnes propositiones ad possibile et contingens, et ad eorum consensum reduxit, nunc hoc rationabiliter mutat, ut non potius a possibilitate inchoandum sit, sed a necessitate. Nam si quis advertat diligentius superiorem descriptionem, primo positum est possibile et contingens, et ad eandem cunctorum sensus relatus est. Nunc hoc permutandum videtur. Dicit enim fortasse hoc esse rectius ut magis propositionum consequentia a necessariis inchoetur. Est autem totus sensus huiusmodi. Quoniam, inquit, necessaria sempiterna sunt, quæ autem sempiterna sunt, omnium aliorum quæ sempiterna non sunt principium

sunt, necesse est ut id quod necessarium est cæteris omnibus prius esse videatur; ergo consequentiæ eodem modo faciendæ sunt, ut primum quidem necessitas, post vero possibilitas et cætera proponantur, sicutque consequentiæ hoc modo :

Necesse esse.

Non necesse esse.

Non possibile non esse.

Possibile non esse.

Videsne igitur ut primo quidem necesse esse et non necesse esse propositum sit? secundo vero loco ad necessitatis cætera consensum consequentiarumque relata sint. Hoc est ergo quod dixit fortasse principium quoddam esse omnium vel esse vel non esse, id quod esset necessarium, ut a necessario speculandarum propositionum principium sumeretur, quod esse aliarum propositionum vel non esse secundum consequentiam consensum constitueret; et quoniam prius positum est necesse esse, huic consentit ea quæ dicit, non possibile non esse. Istius ergo propositionis quæ dicit, non esse possibile ut non sit, quæ scilicet non esse denuntiat (tollit enim possibile quod nondum est) principium est necessitas, cui sine ulla dubitatione consentit; et rursus quoniam ei quæ dicit, non necesse esse, consentit ea quæ dicit, possibile esse non esse, huius propositionis quæ aliquid esse constituit, id est possibile, principium est ea propositio quæ dicit, non necesse esse. Ergo sive affirmative necessitas proponatur sive negative, videtur quoddam principium esse cæterorum, et cætera velut his, id est necessariis consentientia judicari oportere. Et hoc est quod ait : Et alia ut horum consequentia considerare oportet. Cur autem illud eveniat, consequenter ostendit dicens : Quoniam ea quæ necessaria sunt actu sunt, ut frequenter supra monstratum est, ea vero quæ necessaria sunt, sempiterna sunt, quæ vero sempiterna sunt, priora sunt his quorum sunt huiusmodi potestates quæ in actu nondum sunt; manifestum est quoniam et quæ actu sunt, et ex potestate ad actum non veniunt, priora sunt. Sed de eo actu loquimur qui ex potestate ad actum non venit, sed semper actu propriæ naturæ constitutione permansit, ut cum ignis calet vel sol movetur et cætera huiusmodi, ita sunt ut actum nunquam reliquerint, neque ab his actus absuerit aliquando, neque ex potestate ad hunc venerint actum. Quoniam ergo huiusmodi fuerunt ut semper essent, quæ autem semper sunt, ea omnibus sunt priora, erunt etiam potestate secundum propriam naturam priora; sed quæ priora sunt, semper sempiterna sunt, et rursus eadem necessaria sunt actu, et necesse est ut ea quæ actu sunt his quæ sunt potestate priora sint. Post hæc fit rerum divisio ab Aristotele hoc modo : Rerum alia sunt actu semper quæ ex potestate non venerint, et istæ sunt quarum nullæ sunt potestates, sed semper in actu sunt. Alia vero quæ ex potestate in actum remigrarunt, quarum quidem substantia et actus secundum tempus posterior est potestate, natura vero prior. In omnibus enim illud quod est actu prius est et nobilius quam id quod potestate est. Illud enim quod potestate est adhuc ad actum festinat, et ideo

perfectio quædam actus est; potestas vero adhuc quiddam est imperfectum, quod tunc perficitur cum ad actum aliquando pervenitur. Quod autem perfectum est eo quod est imperfectum generosius et prius esse manifestum est. Nam si res quæ ad actum suum ex potestate venerunt, prius fuerunt potestate, post vero actu, ergo actus earum rerum posterior est potestate si ad tempus referamus, prior vero eadem potestate si ad naturam, et hoc est quod ait: Alias res esse quæ cum possibilitate sunt et acta sunt, sed actum potestate tempore quidem posteriorem habent, natura vero priorem; quasdam autem res esse in quibus sola potestas sit, nunquam actus, ut numerus infinitus. Crescere enim numerus potest in infinita. Quicunque vero numerus dictus sit vel centum, vel mille, vel decem millia, et cæteri, finitus esse necesse est, ergo actu numerus nunquam est infinitus. Quoniam vero potest in infinita concrescere, idcirco solum potestate est infinitus. Eodem quoque modo et tempus. Quantumcunque enim tempus dixeris finitum est, sed quoniam tempus potest in infinita concrescere, idcirco dicimus tempus esse infinitum, quod potestate sit infinitum, non actu. Nihil enim actu poterit esse infinitum. Quod autem supra diximus quæ semper actu essent primas esse substantias, non ita putandum est, primas eum substantias dicere quemadmodum in Categoriis ubi primas substantias individuas dicit: hic autem primas substantias quæ semper actu sunt, idcirco nominat quia, ut dictum est, quæ semper actu sunt principia cæterarum rerum sunt, atque ideo primas substantias eas esse necesse est.

QUÆ MAGIS APTE ENUNTIATIONES CONTRARIÆ DICANTUR.

Utrum autem contraria sit affirmatio negationi, an affirmatio affirmationi, et oratio orationi, ut quæ dicit, quoniam omnis homo iustus est, et quæ est, nullus homo iustus est, an omnis homo iustus est, ei quæ est, omnis homo iniustus est, ut Callias iustus est, Callias iustus non est, Callias iniustus est, quænam harum contraria est?

Post propositionum consequentias pertractatas et eas subtili inquisitione dispositas, illud exoritur inquirendum, quod magnam utilitatem ita præfert, ut quantum in eo utilitatis sit, prima quoque fronte legentium mentibus ingeratur. Nam cum sit manifestum quoniam affirmationem opposita negatio semper oppugnet, maximeque perimat universalem affirmationem universalis negatio, quoniamque non ignoratur quod affirmatio privatoria quæ contrarium affirmat ipsius quoque contrarii perimat propositionem, quæritur quæ magis perimat magisque oppugnet affirmativam, utrumne ea quæ universalis negatio est, an ea quæ contrarii, vel privationis affirmatio. Sit enim positum hanc esse affirmationem, quæ proponit: omnis homo iustus est. Hanc ergo duæ perimunt propositiones, et universalis scilicet negatio quæ dicit, quoniam nullus homo iustus est, et ea quæ privationem iustitiæ prædicat affirmando, ea scilicet quæ dicit: omnis homo iniustus est. Affirmatio igitur quæ pro-

ponit, omnis homo iustus est, perimitur et a negatione propria universali quæ dicit, nullus homo iustus est, et ab affirmatione privatoria quæ proponit, omnis homo iniustus est. Cum igitur ab utrisque perimatur, quæ autem perimitur, ei quæ eam perimit videtur esse contraria; quoniamque, ut dictum est, a duabus perimitur, et duæ unius contrariæ esse non possunt quæ duarum propositionum quas supra memoravimus, id est negationis universalis et privatiæ affirmativæ, contraria sit universali affirmationi superius comprehensæ quærendum est. In qua re quam sit utilis quæstio nullus ignorat, qui cogitat, quia nisi hoc ab Aristotele quæsitum enodatumque esset, magna foret dubitatio an illud reciperetur, ut duo unius possent esse contraria, quod manifeste fieri non potest. Nam cum duo unam rem perimant, quis esset qui dubitaret aut unam rem duabus opponi, aut, duabus unam rem perimentibus, quæri oportere quæ magis earum videretur contraria? Contrarias autem dicimus, non secundum eum modum quem Aristoteles in Prædicamentis explicuit, sed tantum ad id quod res rem vel propositio perimit propositionem, ut quasi hoc modo quærat. Affirmatio universalis secundum quam magis perimitur, utrumne secundum eam quæ universalis est negatio, aut secundum eam quæ vel privationem prædicat vel quodlibet aliud, quod ex ipsa oppositione vim contrarii repræsentet? Unde etiam illud latere non oportet, universale esse dubium inter universalem affirmationem privatoriam, et universalem negationem, quæ esset opposita contrariæ. Supra enim jam dictum est affirmationi universali negationem universalem esse contrariam. Sed hic, ut dictum est, non hoc dicitur, sed illud potius quæ magis perimat rem. Nam quæ magis perimit ea propemodum videbitur esse magis contraria. Atque ideo non solum de universalibus proposuit, sed ne suspicaretur quis quod illam contrarietatem diceret quam vel in Prædicamentis locutus est, vel rursus supra cum de universali affirmatione et negatione loqueretur, de particularibus adiecit, quibus non erant contrariæ affirmatio et negatio. Nam si recte superius comprehensa meminimus, affirmatio universalis et negatio universalis contrariæ esse dicebantur. Nec solum hoc, sed etiam secundum iustum et iniustum constituit quæstionem, quod habitus et privatio potius est quam ulla contrarietas. Quare, ut diximus, intelligendum est esse nunc in quæstione, quæ propositio quam propositionem proxime efficaciusque destruat ac perimat; huius inquirendæ rei ratio existet hoc modo.

Nam si ea quæ sunt in voce sequuntur ea quæ sunt in anima, illic autem contraria est opinio contrarii, ut omnis homo iustus est, ei quæ est, omnis homo iniustus, etiam in his quæ sunt in voce affirmationibus, necesse est similiter sese habere. Quod si neque illic contrarii opinatio contraria est, nec affirmatio affirmationi contraria erit, sed ea quæ est dicta negatio. Quare considerandum est quæ opinatio vera, falsæ opinionis contraria sit, utrum negationis, an certe ea quæ contrarium esse opinatur. Dico autem hoc modo: Est quædam

opinio vera boni, quoniam bonum est; alia vero falsa, quoniam bonum non est; alia quod malum est: quænam ergo harum contraria est veræ? Et si est una secundum quam contraria?

Hæc est investigatio? quæ magis sit universali affirmationi contraria, utrumne privatoria universalis affirmatio, an universalis negatio. Hinc sumitur quod omnis fere proprietas, quam in vocibus necesse evenire est, ex opinionibus venit quas voces ipsæ significant. Quod igitur quærendum in vocibus est, hoc prius est in opinionibus perspicendum. Neque enim fieri potest ut cum vocum significationes ex opinionibus veniant, quas scilicet voces ipsæ significant, non prius proprietates vocum in opinionibus reperiantur. Requirendum igitur est quemadmodum se ista in opinionibus posita habeantur, quod in his fuerit repertum, ad voces rationabiliter transferatur. Quærat igitur prius in opinionibus hoc modo: Si opinio privatoria universalis affirmationis magis est contraria opinioni simplicis universalis affirmationis quam opinio universalis negationis, manifestum est quoniam privatoria universalis affirmatio magis perimit universalem simplicem affirmationem, quam universalis negatio. Quod si illud magis non repererit, sed quod opinio universalis negationis opinionem universalis affirmationis magis perimat potius quam opinio privatorie affirmationis, constat quod universalis negatio magis contraria est universali affirmationi potius quam privatoria affirmatio. Hoc autem ut inveniatur, ita faciendum est: ponatur opinio quædam vera; contra eam duæ falsæ, quarum una affirmatio sit privatoria, altera universalis negatio. De duabus igitur falsis quam mendaciorem ratio invenit, eam dicimus veræ opinioni magis esse contrariam. Sint igitur tres opiniones, una vera, duæ falsæ: et sit quidem vera hæc quæ id quod bonum est, bonum esse arbitratur, ea scilicet quam dicit Aristoteles opinionem esse boni quoniam bonum est; falsa vero una quæ quod bonum est, bonum non esse dicit, ea est quam dicit Aristoteles falsa boni, quoniam non bonum. Reliqua quæ id quod bonum est, malum esse arbitratur, ea est quæ ab Aristotele dicta est opinio boni quoniam malum est. Ex his igitur tribus, una vera, duabus falsis, quærendum est quæ magis sit contraria veræ; sed quia contingit sæpe et negationem et privationem unum significare in his præsertim contrariis in quibus nulla medietas invenitur, addit: Et si est una, secundum quam contraria? Hoc autem huiusmodi est: in his contrariis in quibus nulla medietas est, idem negatio valet quod etiam privatio. In his vero in quibus est quædam medietas, affirmatio privatoria et negatio non ejusdem significationis sunt. Age enim sint huiusmodi contraria quæ sint immediata, genitum esse et ingenitum esse. In contrariis igitur immedietas idem privatoria affirmatio quod negatio valet. In his autem quæ medietatem habent non idem. Neque enim æquum est dicere quemlibet illum esse malum, et rursus non esse bonum. Nam cum bonum negatur, potest aliquid medium audien-

tis animus suspicari. Cum vero malum ponitur, tota audientis suspicatio in contrarium rejecta est. Atque ideo non idem significant, sed quia sæpe (ut dictum est) privatio vel contrarietas negationi consentit, quoties tales quædam propositiones reperiuntur, in quibus nihil negatione discrepet privatoria affirmatio, quærendum est, ut Aristoteli videtur, secundum quam potius prolationem vel opinionem veræ affirmationi vel opinioni contraria propositio vel opinio fiat. Quanquam enim interdum idem significant, alio tamen modo ipsis propositionibus utimur. Nam qui negationem ponit, id quod est dicit esse; qui vero privationem, id quod non est dicit esse. Cum igitur diversum initium et diversa intentio quodammodo sit propositionum sub eadem significatione, et quæ earum magis veræ propositioni contraria sit, et secundum quem motum animi magis vera propositio perimatur, quærendum est. Hoc est enim quod ait: Et si est una, secundum quam contraria? Non enim dicit quod omnino negatio et privatio unum sunt, sed in his in quibus idem sunt, hoc est in immediatis contrariis; et quando idem significant, quoniam non secundum unum motum animi unam significationem dicunt, qui contrarium vel privationem nuntiant, et qui negationem secundum quam contraria magis est propositio, utrumne secundum eam quæ privationem ponit, an secundum eam quæ negationem. Post hæc quemadmodum sit contrarietatis natura designat.

Nam arbitrari contrarias opiniones definiri in eo quod contrariorum sunt, falsum est. Boni enim quoniam bonum est, et mali quoniam malum est, eadem est fortasse opinio et vera, sive plures, sive una sit. Sunt autem contraria ista, sed non in eo quod contrariorum sunt contraria, sed magis in eo quod contrarie.

Sensus quidem breviter expeditus, sed summa rationis veritate contextus est. Cum enim de contrariis disputat, quemadmodum contrariæ opiniones esse possint prima fronte disponit. Arbitrabantur enim quidam contrarias esse opiniones, quæ de contrariis aliquid arbitrarentur, sed hoc falsum esse convincitur. Neque enim si bonum et malum contrarium est, et aliquid de bono et malo opinetur, mox necesse est ut contrarietas subsequatur. Age enim quilibet de bono opinetur quoniam bonum est, rursus de malo opinetur quoniam malum est. Cum igitur idem de bono et malo opinetur, illud quoniam bonum est; hoc quoniam malum, tamen contrariæ opiniones non sunt. Neque enim contrarium est opinari id quod bonum est, bonum esse, et id quod malum est, malum esse; utraque enim veræ sunt. Opinionum autem contrarietas veritate et falsitate agnoscitur. Hoc autem modo huiusmodi opiniones contrariæ esse possunt, quæ de eadem quodammodo affectione animi proficiscuntur, id est opiniones cognoscentes quidquam quod verum est. Non igitur si quis contrariorum aliquam opinionem habeat, et quidquam de contrariis arbitretur, statim necesse est subsequi in opinionibus contrarietatem. Ergo non est contrarietas opinionum in ea arbitratione quæ contrariorum est,

vel quæ de contrariis nabetur. Sed potius contrarietas in opinionibus tunc fit, quoties de una eademque re contrarie quis opinatur, ut quælibet res sit proposita bona, de ea si quis contrario modo opinetur, quoniam bonum est, de eadem rursus quoniam malum est, opinio quæ id quod est bonum bonum esse putat vera est, altera vero quæ id quod est bonum malum esse arbitratur, falsa est. Vera autem et falsa contrariæ sunt. Recte igitur has opiniones, quas veritas falsitasque disjungit contrarias esse dicimus, et si non contrariorum sunt, sed de una eademque re per contrarietatem dictæ. Recte igitur dictum est non oportere definire contrarias opiniones in eo quod contrariorum sint, sed potius in eo quod de eadem re contrarie suspicentur; ordo vero sermonum talis est. Nam arbitrari, inquit, contrarias opiniones definiri in eo quod contrariorum sint, id est, in eo quod quædam de contrariis opinentur, falsum est. Quomodo autem falsum sit ipse declarat. Boni enim quoniam bonum est, et mali quoniam malum est, eadem fortasse est, id est non sibi sunt contrariæ opiniones, sed utræque idem sunt. Quemadmodum autem idem sint, ipse subjungit dicens *et vera*. Idcirco enim idem sunt, quia veræ sunt. Contrarietas autem in veritate, ut dictum est, et falsitate est posita. Quare si consentiunt idem in veritate et in falsitate esse videbuntur. Nec hic numerositas impedit. Sive enim plures sive una sit, in eo quod veræ sunt idem sunt. Sunt autem, inquit, ista contraria, id est quæ in opinionibus versantur, sed non in eo quod vel contrariorum sunt, vel de contrariis arbitrantur, contrariæ opiniones inveniuntur; sed ipsarum contrarietas inde nascitur, quod de una re contrario modo opinantur, hoc est quod ait, sed magis in eo quod contrarie. Hic autem contrarie adverbii loco positum est tanquam si diceret: sed magis ea re contrariæ sunt quod contrarie opinantur, et subintelligimus de una scilicet re. Si enim non de una re contrarie opinentur, sed de pluribus poterunt non esse contrariæ. Quod facile cauteque perspicies unusquisque reperiet.

Si ergo est boni quoniam est bonum opinatio, alia vero quoniam non est bonum, est vero et alia quoniam aliquid aliud est, quod non est, neque potest esse. Aliarum quidem nulla ponenda est, neque quæcunque esse quod non est opinantur, neque quæcunque non esse quod est (infiniitæ enim utræque sunt, et quæ esse opinantur quod non est, et quæ non esse quod est), sed in quibus est fallacia. Hæ autem sunt, ex quibus sunt generationes, ex oppositis vero sunt generationes, quare etiam fallaciæ.

Validam quidem sententiam brevissimis sermonibus clausit, cujus, ut breviter dicendum sit, hæc vis est. Qui de contrarietate propositionum nosse quærebat, debebat primo quæ propositionum esset infinitas constituere, atque ad eam vim contrarietatis aptare. In omnibus enim contrariis unum uni contrarium est. Si autem sit quædam in propositionibus infinitas, illa tota infinitas propositionem uni propositioni contraria esse non poterit. Hoc sumendo totum textum argumentationis ingreditur. Atque non

A solum expectari oportet in propositionibus quod falsa veræ sit contraria, sed quod inter omnes falsæ illa falsa sit veræ contraria, quæ una est et non infinita. Possunt autem esse infinitæ propositiones et falsæ, potest una finita eadem quoque falsa, quæ veræ contraria esse rationabiliter ponenda est. Volens ergo constituere quoniam negatio potius contraria sit affirmationi, quam ea affirmatio quæ contrarium ponit, hoc dicit. Potest, inquit, esse opinatio quædam quæ id quod est de unaquaque re esse opinetur. Est etiam alia quæ id quod non est rem illam esse arbitretur. Est autem alia quæ id quod secum habet res illa proposita non eam habere putet. Est rursus alia quæ id quod est res ipsa, non eam id esse arbitretur. Ut autem hoc per vagatum luceat, exemplum sumpsit B propositum de quo opinaretur aliquis, id quod est bonum. Si quis igitur hoc bonum bonum esse opinetur, vere opinabitur. Rursus si quis hoc esse bonum quod non est bonum putet, falsè opinabitur, ut si quis arbitretur quoniam lædit, quoniam inutile est, quoniam bonum injustum est, is ea de bono opinabitur quæ non sunt, et hoc falsum est. Rursus qui id quod in se habet bonum non habere arbitratur, is opinabitur hoc modo, bonum non est utile, bonum non est iustum, bonum non est expetendum, et is quoque fallitur. Quod si quis sit qui hoc ipsum quod est bonum, non esse bonum arbitretur, ut non putet bonum neque malum esse id quod non est, neque expetendum esse id quod in se habet, sed id quod est ipsum bonum, id est ipsam boni essentiam, ita arbitretur C bonum non esse bonum. Cæteræ igitur omnes opiniones infinitæ sunt. Possumus enim per multa colligere falsa quæ cum non sint de unaquaque re, ea tamen esse dicamus, ut in eo ipso bono possum dicere, quoniam malum est, possum quia turpe, quia injustum, quia vitabile, quia periculosum est, et cætera quæcunque in bono nullus inveniet, et hæc sunt infinita. Rursus possum dicere ea quæ habet bonum non esse in bono, ut si dicam bonum non esse utile, bonum non esse expetendum, bonum non esse quod auget, atque hæc quidem rursus infinita sunt. Sed quando id quod est aliqua res aufert opinio, hoc facere nisi semel non potest. Neque enim aliqua per id effici possunt, si quod bonum est non esse bonum arbitrat; ergo cæteræ quæcunque aut id quod non est esse arbitrantur, aut id quod habet in se bonum non habere arbitrantur, falsæ sunt, sed in infinitum. Bonum autem nunc ita usurpat, tanquam si dicat bonitas. Si quis autem ipsam bonitatem non esse bonum arbitretur, is et falsus est et definito modo falsus est. Sed in falsis quæ definita sunt et una numero, et magis et proxime veris videntur esse contraria, una enim res semper uni rei est contraria. Quocirca hæc recte magis contraria est quæ negat id quod est potius quam ea quæ negat, vel id quod in se habet, vel affirmat quod in se non habet. Hoc autem ut clauderet non recto sermone usus est, sed ad quiddam aliud orationem detorsit, quæ res confusione non minimam fecit. Nam cum dixisset non debere nos illas potius ponere contrarias veræ opinioni quæ

infiniæ sunt, subjunxit, illud quod ait, sed in quibus est fallacia, hæc autem sunt ex his ex quibus sunt et generationes. Hoc autem talem sententiam claudit : inquit, opiniones veris opinionibus opponendum esse contrarias in quibus principium est fallaciæ. Fallaciæ autem ex his nascuntur ex quibus etiam generationes, generationes autem in oppositis inveniuntur, hoc autem tale est. Omnis generatio ex permutatione ejus quod fuit surgit, nisi enim id quod fuit prius esse desierit, non potest esse generatio. Omne enim quod gignitur, in aliam quodammodo formam substantiæ permutatur. Ergo cum non fuerit id quod fuit tunc gignitur, et est quoddam aliud quam fuerit, et qui fallitur id quod est quælibet res non esse arbitratur. Nam qui quod bonum est malum esse putat fallitur, sed fieri aliter non potest ut sit malum nisi non sit bonum, et de cæteris eodem modo. Fallacia igitur est, et principium fallaciæ, cum quis id quod est aliqua res non eam esse arbitratur. Hæc autem fallacia ex his est ex quibus sunt generationes. Omnis enim generatio, ut dixit, ex detrimento surgit, ut quod fit dulce non fit ex albo, sed ex non dulci. Et rursus quod fit album non fit ex duro, sed ex non albo, et cæteræ generationes ex generationibus potius profiscuntur, et est prima fallacia. Quod si ibi prima fallacia, ex quibus sunt generationes, ubi integerrima falsitas est, et proxima veræ opinioni, non hæc autem nisi in oppositis reperiuntur, hoc est in affirmationibus et negationibus, dubium non est quin negationis opinatio magis contraria sit ei opinioni quæ contrarium aliquid in arbitratione confirmat. Et sensus quidem hujusmodi est, verba autem sese sic habent. Si ergo, inquit, est boni, quoniam bonum est opinatio, quæ scilicet vera est; est autem quoniam non bonum est, quæ falsa est ac definita. Est vero quoniam aliquid aliud est, quod non est neque potest esse, id est ea quæ id esse ascribit quod non est; aliarum quidem omnium nulla ponenda est, neque quæcunque esse quod non est opinatur, id est quæ id quod non est res proposita, eam esse putet, neque quæcunque non esse quod est, id est neque ea quæ id quod habet res proposita in opinionibus negat. Cur autem ista non opinantur contrariæ docet hoc modo : Infiniæ enim, inquit, utræque sunt, et quæ esse opinantur quod non est, et quæ non esse quod est, sed quæ magis ponenda est? In quibus est, inquit, fallacia, id est in quibus principium fallaciæ est. Principium autem fallaciæ unde ducitur? ex his ducitur, ex quibus sunt et generationes; unde autem sunt generationes? ex oppositis. Omnis enim, ut dictum est, generatio ex eo quod non est id quod fuit, quod scilicet ad negationem vergit. Quare, inquit, etiam fallacia et principium fallaciæ in oppositis inveniuntur, ubi etiam generationes, ex quibus est ipsa fallacia.

Si ergo quod bonum est, et bonum, et non malum est, et hoc quidem secundum se, illud vero secundum accidens. Accidit enim ei malum non esse; magis autem est in unoquoque vera quæ secundum se est, et

A falsa, siquidem et vera. Ergo ea quæ est quoniam non est bonum quod bonum est, ejus quæ secundum se et falsa est. Illa vero quæ est, quoniam malum est, ejus quæ est secundum accidens. Quare magis erit falsa de bono ea quæ est negationis opinio, quam ea quæ est contrarii.

Licet hæc omnia primæ editionis commentario diligentissime explicuerimus, ne tamen curta expositio hujus libri esse videatur, hic quoque eadem repetens explicabimus. Est namque ingressus hujus argumentationis hujusmodi. Si, inquit, vera posita propositione plures sunt quæ eam perimunt falsæ, illa inter eas veræ propositioni magis erit contraria, quæcunque magis est falsa. Quærendum igitur est quæ inter plures falsas propositiones magis falsa sit, ut ea veræ propositioni magis videatur esse contraria, hoc autem per Veritatem dicendum est. Nam cum vere et per se aliquid dici possit, et per accidens, illud tamen maxime veritatis naturam tenet, quod secundum rem ipsam dicitur potius quam quod secundum accidens venit, ut si quis de bono opinetur, quoniam bonum est, hic secundum rem ipsam veram opinionem habet. Sin quis vero arbitretur, quoniam bonum utile est, verum quidem opinabitur, sed ista veritas de bono per accidens fit boni. Accidit enim bono ut utile quoque sit. Quare illa quæ bonum bonum esse arbitratur per se vera est, id est secundum ipsam rem vera est. Illa vero quæ id quod bonum est, utile esse opinatur per accidens boni vera est. Quamobrem propinquior naturæ bonitatis est ea quæ id quod bonum est, bonum esse arbitratur, quam ea quæ id quod bonum est, utile : quod si ita est, verior est illa quæ secundum ipsam rem vera est, potius quam ea quæ secundum accidens vera esse videtur. His igitur ita constitutis et de falsitate idem dicendum est. Falsa enim propositio quæ illi veræ contraria est, quæ [F. quæ vera] secundum se est, magis falsa est quam ea quæ eam veram perimat, quæ secundum accidens est. Nam si verior est ea quæ de ipsa natura rei verum aliquid opinatur, illa erit magis falsa quæ perimit veriolem; quod si illa, quantum sit vera, minus tamen quia de rei accidente pronuntiat, minus quoque illa erit falsa quæ minus veriolem perimit. His igitur ita constitutis, videamus nunc quemadmodum se in his habent opinionibus vel propositionibus, de quibus nunc tractatur. Idem igitur sit exemplum ut supra dictum est : id quod bonum est, et bonum est, et non malum, sed quod bonum est, secundum ipsam rem est, quod vero malum non est, accidit ei : nam id quod bonum est per naturam bonum est; quod vero malum non est, secundo loco et quasi accideret est. Ergo opinio de bono quoniam bonum est, verior est propinquiorque naturæ ea opinione quæ est de bono, quoniam malum non est. Si igitur ita est, et ea quæ veriolem opinionem perimit, magis falsa est quam ea quæ veram quantum vera sit, minus tamen est vera, manifestum est quoniam negatio magis falsior est quam affirmatio, quæ contrarium ponit. Nam negatio dicit non esse bonum quod bonum est, affirma-

tio vero malum esse quod bonum est; negatio quæ A
est non esse bonum quod bonum est, illam secundum
se opinionem veram perimit quæ dicit bonum
esse quod bonum est. Illa vero affirmatio contrarii,
quæ est malum esse quod bonum est, illam opinionem
perimit veram quæ de bono secundum accedens
est, id est non malum esse quod bonum est. Constat
igitur magis falsam esse opinionem quæ dicit
non esse bonum quod bonum est, potius quam ea
quæ opinatur malum esse quod bonum est. Quod si
est falsior magis contraria, magis igitur contraria
est negationis opinio quam contrariæ affirmationis.
Expedito igitur sensu, verba ipsa demonstranda
sunt. Si ergo, inquit, quod bonum est, sit bonum et
non sit malum, et hoc quidem secundum se, id est,
ut quod bonum sit, bonum esse dicatur, illud vero
secundum accedens, hoc est quod bonum est, ut malum
non sit. Accidit enim ei malum non esse, magis
autem in unoquoque est vera, quæ secundum se
est. Nam quod secundum uniuscujusque naturam est,
propinquius est ei rei cui est secundum naturam.
Quocirca et veritas secundum rem, quia rei proxima
est, verior est quam ea quæ secundum accedens est,
hoc est enim quod ait: Magis autem in unoquoque
est vera quæ secundum se est; quod si hoc ita est,
etiam falsa, id est etiam illa falsitas est magis falsior
quæ illam perimit opinionem vel propositionem
quæ secundum se vera est, siquidem illa secundum
se vera verior est quam quæ secundum accedens rei
vera est, hoc est enim quod dicit, siquidem et vera.
Hoc igitur exponens exemplo confirmat. Ergo ea quæ C
est, quoniam non est bonum quod bonum est, ejus
quæ secundum se est falsa est, hoc est illa quæ op-
ponitur illi opinioni quæ secundum se vera fuit, hoc
enim hæc verba demonstrant, cum dixit: Ergo ea
quæ est, quoniam non est bonum quod bonum est,
ejus quæ secundum se est, falsa est, id est quæ
ipsum bonum negat bonum esse, per se veræ propo-
sitionis falsa est, id est opposita, falsitas enim veri-
tati opponitur. Illa vero quæ est quoniam malum est,
ejus quæ est secundum accedens, hoc est, illa opinio
quæ id quod bonum est, malum arbitratur esse, falsa
est, et apta ei propositioni quæ est secundum ac-
cedens vera, id est quæ opinabatur bonum non esse
malum. Quare magis erit falsa de bono ea quæ est
negationis opinio quam ea quæ est contrarii, id est, D
magis contraria est negatio quam affirmatio contra-
rii. Siquidem cum sint de bono utraque prædica-
tæ, falsior tamen negatio reperitur. Sed quod dixit
bono accidere, ut malum non sit, non ita intelligen-
dum est quemadmodum solemus dicere, subjecto
aliquid accidere. Neque enim fieri potest, sed acci-
dere hic intelligendum est secundo loco dici, princi-
paliter enim quod est bonum dicitur bonum. Se-
cundo vero loco dicitur, non est malum; hoc autem
tractum est a similitudine substantiæ et accidentis.
Unaquæque enim substantia principaliter quidem
subjecta est, secundo vero loco vel alba, vel bipeda,
vel accedens, vel quidquid substantiis accidere po-
test.

*Falsus autem est maxime circa singula qui habet
contrariam opinionem. Contraria enim eorum sunt quæ
plurimum circa idem differunt. Quod si harum contra-
ria quidem est altera, magis vero contraria est contra-
dictio, manifestum est quoniam hæc erit contraria.*

Vis omnis argumentationis, ut brevissime expe-
diatur, hujusmodi est. Omne verum aut secundum
se verum est, aut secundum accedens, quia necesse
est etiam falsum, aut secundum se falsum esse, aut
per accedens. Verum autem illud esse verius constat
quod secundum se est potius quam illud quod per
accedens; qui vero contrariam de re alicujus habet
opinionem quam res ipsa est, necesse est ut pluri-
mum falsus sit. Etenim contrarietas opinionum est,
quoties de una eademque re longissime a se absen-
tes opiniones sunt. Quod igitur magis falsum est, hoc
erit etiam contrarium. Illud enim quod magis a veri-
tate abest, hoc magis falsum est. In opinionibus vero
quæ a se plurimum differunt, ea sunt contraria; illa
igitur in opinionibus contraria est quæ plurimum
falsa est. Est autem ut dictum est plurimum falsa,
quæ secundum se falsa est, id est quæ illam perimit
propositionem quæ secundum se vera est, hæc autem
negatio est; negatio igitur contraria est affirmationi
potius quam ea affirmatio quæ contrarium ponit.
Talis igitur sensus his verbis includitur: Falsus est
autem magis, inquit, circa singula qui habet contra-
riam opinionem. Quanquam enim possit esse quilibet
falsus, etiamsi de eadem re contrariam non habeant
opinionem, ille tamen magis fallitur qui contrarium
aliquid opinatur. Hoc autem cur eveniat dicit: Con-
traria enim eorum sunt quæ plurimum circa idem
differunt. Idcirco enim maxime falsa contraria oppo-
nuntur, quia contrarietas non nisi in plurimum dis-
crepantibus invenitur. Quod si harum contraria est
altera, id est quod si harum propositionum vel quæ
per se falsa est, vel quæ per accedens, unam contra-
riam esse necesse est, magis vero contraria contra-
dictionis, hoc est magis autem falsa negatio (hoc
enim quod ait, Magis vero contraria hæc, hoc sensit
tanquam si dixisset, magis vero falsa contradictionis
est, id est magis vero falsa negatio est), concludit, si
illa, ut dictum est superius, ita sunt, manifestum
esse, quoniam hæc, id est contradictionis, erit contra-
raria.

*Illi vero quæ est, quoniam malum est, quod bonum
est, implicita est. Etenim quoniam non bonum est, ne-
cesse est forte idem ipsum opinari.*

Postquam idcirco contrarium potius negationem
monstravit esse, quod hæc magis esset falsa quam ea
quæ contrarium affirmaret, et distinctione falsitatis
contrariam esse propositionem opinionemque, quæ
rem propositam, negaret edocuit, nunc ex simplici-
bus implicitisque propositionibus opinionibusque idem
nititur approbare. Dicit enim quod ea affirmatio quæ
contrarium ponit implicita et non sit simplex. Idcirco
autem implicita est quod quæ arbitratur id quod bo-
num est malum esse, mox illam quoque opinari ne-
cesse est id quod bonum est bonum non esse. Neque
enim aliter malum esse potest, nisi bonum non sit,

Quare qui quod bonum est malum esse arbitrat, et rem bonam malum putat, et eandem ipsam non esse bonum. Non igitur simplex est hæc opinio de bono, quoniam malum est, continet enim intra se illam quoniam non est bonum. Qui vero opinatur non esse bonum quod bonum est, non illi quoque necesse est opinari quoniam malum est. Potest enim et non esse aliquid bonum et malum non esse. Atque hoc quidem in his invenitur rebus in quibus aliqua medietas poterit inveniri, hoc quoque cautissime addidit. His igitur ita positis, quoniam contrarii opinio non est simplex, simplex vero est negationis, necesse est ut contra simplicem opinionem simplex potius videatur esse contrarium. Est autem simplex opinio boni, quoniam bonum est, vera. Simplex vero boni, quoniam bonum non est, falsa. Simplici igitur opinioni de bono, quoniam bonum est, simplex erit contraria negationis, quæ est boni, quoniam non est bonum. Tota vero vis hujus argumentationis hinc tracta est: quoties vera est quædam propositio, et duæ quæ eam perimere possint, si una earum nihil indigens alterius veram propositionem perimat, reliqua vero præter alteram eandem propositionem perimere non possit, illa magis dicenda contraria est, quæ sibi sufficiens nec reliqua indigens propositam propositionem perimere valet; veram autem propositionem de bono quoniam bonum est, sola negatio perimere potest, et ad illius veræ interitum est sibi ipsa sufficiens quæ dicit, quoniam bonum non est. Illa vero quæ opinatur malum esse sibi sola non sufficiet, nisi illa quoque ei auxilietur, quæ est id quod bonum est bonum non esse. Idcirco enim contraria illam aufert, quia secum negationes trahit, manifestum est hanc quæ ad veræ propositionis interitum sibi ipsa sufficit, recte magis contrariam videri quam quæ sibi ipsa non sufficit, nisi ei vis negativæ propositionis addatur.

Amplius si etiam similiter in aliis oportet se habere, et hic videbitur bene esse dictum. Aut enim ubique ea quæ est contradictio, aut nusquam. Quibus vero non est contrarium, de his quidem est falsa ea quæ est veræ opposita, ut qui hominem non putat hominem, falsus est. Si ergo hæc contrariæ sunt, etiam aliæ quæ sunt contradictiones.

Quod de his, inquit, propositionibus dicimus si hoc in omnibus invenitur, firmum debet esse quod dicimus. Neque enim verisimile est in aliis quidem propositionibus negationes esse contrarias. In aliis vero affirmationes, quæ contrarium ponunt. Sed si hoc in omnibus propositionibus invenitur et contradictionibus, ut contradictio potius contraria sit, id est negatio quam quæ contrarium habet, nihil est dubium quin hæc ratio consistat in omnibus. Sin vero in aliis ea quæ contrarium ponit magis contraria est quam negatio. Hic quoque ita sese manifestum est non habere, ubi enim inveniri potest contrarietas, in his dubitatio est quænam sit contraria, utrumne ea quæ contrarium affirmat, an ea quæ id quod propositum est negat. Ergo in his in quibus dubium non est quemadmodum sit hoc speculandum est. Dubium autem non est in his in quibus non est contrarietas, ut

in substantiis. Hic enim solæ sunt contrariæ negationes. Si ergo huic contrariæ opinioni quæ est de homine quoniam homo est, illa opponitur quæ est de homine quoniam homo non est, manifestum est in aliis quoque in quibus contrarietas invenitur, locum contrarietatis negationem potius obtinere. Nam si in his in quibus contrarietas est, ut in bono vel malo, manifestum est non potius illam esse contrariam quæ bonum negaret, quam illam quæ malum obtineret, ei quæ id quod bonum est bonum esse arbitretur, nec in his eam contrariam esse oporteret in quibus contrarietas nulla est. Quid enim attinet cum de homine dicimus, quod contrarium non habet ibi esse negationem contrariam, cum vero de bono quod contrarium habet ibi non esse; sed potius eam quæ contrarium poneret? Quocunque enim vertitur negatio, suam vim in omnibus servare debet. Quod ergo dicitur ab Aristotele, ut breviter explicem, tale est: si in aliis negatio est contraria, hic quoque negationem esse contrariam manifestum est. Quod si in aliis minime, in his quoque quæ supra posuit, sed in omnibus aliis in quibus contrarietas non invenitur, contradictio contrarietatis locum tenet, et his igitur in quibus est contrarietas eundem locum neque alium tenebit, quod his verbis explicuit: Amplius, si etiam in aliis similiter oportet se habere, et hic videbitur bene esse dictum. Nam si in omnibus aliis ita se habere necesse est, et in his quæ supra dicta sunt ita sese habet, et id quod dictum est optime dictum esse videbitur. Aut enim ubique ea quæ est contradictionis, aut nusquam alicubi quidem contrariam reperiet. Alicubi vero minime, quibus vero non est contrarium, ut in substantiis in quibus nulla est contrarietas. Hoc enim nos, si bene meminimus, prædicamenta docuerunt: de his est quidem falsa ea quæ est opposita veræ, id est in his invenitur quidem opposita falsa opinio veræ opinioni, sed quæ sit ista manifestum est. Nam ubi nulla contrarietas est, liquet contradictionis esse contrarietatem, ut qui hominem non putat hominem, falsus est. Hoc enim sola contrarietas veræ propositionis invenitur. Si ergo hæc contrariæ sunt, et illæ aliæ quæ sunt contradictionis, id est si in his quæ contrarietatem non habent, negationes sunt contrariæ (necesse est enim aliquas esse contrarias), in aliis omnibus etiam in quibus est aliqua contrarietas, ut bono et malo, negatio locum obtinet contrarietatis.

Amplius, similiter se habent boni quoniam bonum est, et non boni quoniam non bonum est, et ad has, boni quoniam non bonum est, et non boni quoniam bonum est. Illi ergo quæ non boni quoniam non bonum est, veræ opinioni quænam est contraria? Non enim ea quæ dicit quoniam malum est, simul enim aliquando erunt veræ. Nunquam autem vera veræ contraria est. Est enim quiddam non bonum, malum, quare contingit simul esse veras. At vero nec illa quæ est quoniam non malum, vera enim et hæc, simul enim et hæc erunt. Relinquitur ergo ei quæ est non bonum, quoniam non bonum est, contraria, ea quæ est non boni quoniam bonum est; falsa enim hæc. Quare et ea quæ est boni

quoniam non bonum est, ei quæ est boni quoniam bonum est.

Quæcunque superius dicta sunt, ea rursus validiore per proportionem argumentatione confirmat. Proportio autem est rerum inter se invicem similitudo. Si igitur positæ sint res quatuor, quarum duæ sint præcedentes, reliquæ sequentes, et sic se habeat prima ad secundam quemadmodum tertia ad quartam, necesse est ita se habere primam ad tertiam quemadmodum fuerit secunda ad quartam. Hoc enim ipsum breviter facillimeque numeris agnoscimus. Sit enim primus numerus 2, secundus 6 rursus inchoantibus, tertius 4, quartus 12. In his igitur præcedentes quidem sunt duo et quatuor, sequentes vero sex et duodecim. Sicut autem duo ad sex, ita quatuor ad duodecim. Nam sicut duo senarii tertia pars est, ita quaternarius duodenarii tertia pars est. Quocirca sicut quaternarius præcedens ad sequentem,

Præcedentes.

1. Boni quoniam bonum est.
3. Non boni quoniam non bonum est.

Perspiciatur igitur in his quæ sit similitudo proportionum. Est enim ut prima boni, quoniam bonum est ad secundam boni, quoniam bonum non est, ita tertia non boni quoniam bonum non est, ad quartam non boni quoniam bonum est. Nam sicut boni quoniam bonum est vera propositio est, falsa autem boni quoniam non est bonum, ita quoque non boni quoniam non est bonum, vera propositio est, falsa autem non boni quoniam est bonum. Quod si ita est et eodem modo sese habet opinio boni quoniam bonum est, ad opinionem quæ est boni quoniam bonum non est, quemadmodum etiam opinio non boni quoniam non bonum est, ad opinionem non boni quoniam bonum est, et quemadmodum se habet prima ad tertiam, ita

Præcedentes.

1. Non boni quoniam bonum non est
3. Non boni quoniam bonum est

Veræ.

Falsæ.

Ut igitur superius demonstratum est, ita sese habet opinio non boni quoniam non bonum est, ad eam opinionem quæ est boni quoniam bonum est, quemadmodum non boni quoniam bonum est, ad eam quæ est boni quoniam non bonum est. Ut enim illæ simul veræ, ita hæ simul falsæ eademque proportio est. Quocirca erit sicut prima quæ est non boni quoniam non bonum est ad tertiam eam quæ est non boni quoniam bonum est, ita erit secunda boni quoniam bonum est, ad quartam boni quoniam non est bonum. Requirendum igitur est quemadmodum sit prima ad tertiam, ut ex eo speculemur, quemadmodum sit secunda ad quartam. Dico enim quoniam huic opinioni quæ arbitratur non esse bonum quod bonum est, quoniam contra illam est quæ arbitratur id quod bonum non est bonum esse. Age enim si potius est contra eam opinionem quæ id quod bonum non est, bonum putat, sit ea quæ id quod bonum non est, malum putat; sed hoc fieri non potest. Contrariæ enim opiniones simul nunquam veræ sunt, possunt

ita alius præcedens ad alium sequentem erit, et ut præcedens ad præcedentem, ita sequens ad sequentem; sed ad quatuor qui sunt præcedentes duo medietas est, et sex igitur ad duodecim medietas est. Ergo in omni proportionem hoc respicitur, dum est, quod si de quatuor propositis rebus sicut prima est ad secundam, ita tertia ad quartam, erit ut prima ad tertiam, ita secunda ad quartam. Ista igitur numerorum proportio ad propositionum vim naturamque transferatur, sintque duæ propositiones primæ quarum una præcedens, altera sequens, et aliæ rursus duæ quarum una præcedens, altera similiter sequens, et in his sit aliqua similitudo. Si enim prima boni quoniam bonum est, hanc sequitur boni, quoniam non bonum est. Rursus sit præcedens tertia non boni quoniam non bonum est, hanc autem sequens quarta non boni, quoniam bonum est.

Sequentes.

2. Boni quoniam bonum non est.
4. Non boni quoniam bonum est.

sese habebit secunda ad quartam. Quemadmodum sese habet igitur boni quoniam bonum est, ad eam quæ est non boni quoniam non bonum est, cum utraque sint veræ, ita sese habet opinio boni quoniam non est ad opinionem non boni quoniam bonum est, quod ipsæ quoque utraque sunt falsæ; nam sicut istæ simul veræ, ita illæ simul falsæ, quocirca ut est prima ad tertiam, ita secunda ad quartam. Ostensa igitur hac proportionem immutato ordine eadem disponantur, sed sit prior opinio ea quæ est non boni quoniam bonum non est, eaque sequatur boni quoniam bonum est, et sub his præcedens tertia non boni quoniam bonum est, quarta sequens boni quoniam bonum non est.

Sequentes.

2. Boni quoniam bonum est.
4. Boni quoniam bonum non est.

autem simul hæ esse veræ. Si quis enim parricidium quod non est bonum putet non esse bonum, idem quoque parricidium quod per naturam non est bonum malum putet, vere utraque opinione arbitratur. Igitur non est contraria opinio ea quæ id quod bonum non est non bonum putet, ei quæ id quod bonum non est malum arbitratur. Rursus ponatur eidem opinioni de non bono quoniam non est bonum, contraria ea quæ arbitratur id quod non est bonum non esse malum. Id quoque contrarium non est. Fieri enim potest ut id quod bonum non est, nec malum sit. Neque enim omnia quæcunque bonum non sunt mala sunt statim, sed est ut bona quidem non sint, tamen nec mala sint. Si quis enim lapidem nequidquam jacentem quod per se bonum non est, non bonum esse putat, vere arbitretur, idem ipsum lapidem quod per se bonum non est, si non malum putet, nihil ejus opinioni falsitatis incurrit. Quare quoniam ea quæ est non boni quoniam non bonum est, et cum ea quæ est non boni quoniam malum est, et cum ea quæ est non boni quoniam non est

malum, vera aliquoties invenitur, neutri contraria est. Restat igitur ut ei sit contraria opinio non boni quoniam bonum est, quæ opinatur id quod non est bonum bonum esse; hæc autem est, non boni quoniam bonum est, quoniam opinatur id quod non est bonum bonum esse. Contraria igitur est non boni quoniam non bonum est, ei quæ est non boni quoniam bonum est. Sed hic ita sese habet opinio non boni quoniam bonum est, ad opinionem non boni quoniam non bonum est, quemadmodum opinio boni quoniam bonum est, ad eandem opinionem quæ est boni quoniam non bonum est. Sed prima tertiaque contrariæ. Secunda igitur quartaque secundum similitudinem proportionis sunt sine ulla dubitatione contrariæ. Potest vero et simplicius intelligi hoc modo, si boni quoniam bonum est opinio, et non boni quoniam non bonum est opinio, similes secundum veritatem sunt, boni autem quoniam non est bonum, et rursus non boni quoniam bonum est, ipsæ quoque similes secundum falsitatem sunt, si una falsarum uni verarum opinionum inventa fuerit, contraria erit reliqua falsa, reliquæ veræ contraria, quod sola efficit similitudo. Ostenditur autem una falsa uni veræ, quemadmodum supra exposuimus, contraria, hoc est ea quæ dicit id quod non est bonum esse bonum ei quæ arbitratur id quod non est bonum non esse bonum. Relinquitur igitur ea quæ arbitratur id quod bonum est non esse bonum contraria esse ei quæ opinatur id quod bonum est esse bonum. Qua in re colligitur negationem potius quam contrarium ponentem affirmationem veræ affirmationi esse contrariam. Perplexa igitur sententia his modis quibus diximus expedita est, sed se sic habet ordo sermonum. Amplius, inquit, similiter se habet boni quoniam bonum est, et non boni quoniam non bonum est, quæ utræque veræ sunt, et super has boni quoniam non bonum est, et non boni quoniam bonum est, quæ sunt utræque mendaces. Illi ergo quæ est non boni quoniam non bonum est veræ opinioni quænam est contraria? (hoc quasi interrogativo modo dictum est.) Non ea quæ dicit quoniam malum est, quoniam simul aliquando esse poterunt veræ, hoc autem in contrariis non potest inveniri; nunquam enim veræ vera contraria est, quemadmodum autem fieri potest ut simul sint veræ, quoniam est quiddam non bonum malum, quare contingit simul veras esse. At vero nec illa quæ est quoniam non malum. Simul enim et hæc erunt, id est possunt aliquando simul esse veræ, in his præsertim rebus quæ inter bonum malumque sunt. Relinquitur ergo ei quæ est non boni quoniam non bonum est, quæ veræ est contraria, ea quæ est non boni quoniam bonum est, quæ falsa est et simul vera non potest inveniri. Quare ad similitudinem superius positam revertitur ut dicat, eam quæ est boni quoniam non bonum est, contrariam ei quæ est boni quoniam bonum est. Quod si quis ea quæ superius dicta sunt, diligentius intuetur, nec in totius sententiæ statu nec quidquam in ordine fallitur.

Manifestum est autem quoniam nihil interest. nec si universaliter ponamus affirmationem; huic enim uni-

versalis negatio erit contraria ut opinioni quæ opinatur quoniam omne quod est bonum bonum est, ea quæ est quoniam nihil horum quæ bona sunt bonum est.

In superiori argumentatione omnia de infinitis explicuit. Sed quoniam fortasse aliquis poterat suspicari non eandem rationem esse posse in his propositionibus quæ sunt definitæ, atque in his aliquid interesse utrum eadem demonstratio eis quæ definitæ sunt, eveniret, hoc addit, nihil interesse utrum eandem demonstrationem quam ipse superius in propositionibus indefinitis fecit, quisquam faciat in universalibus quæ jam sine dubio definitæ sunt. Si quis enim secundum indefinitarum propositionum superiorem dispositionem definitas disponat, easque secundum prædictum modum speculetur, non aliam

universalem affirmationis opinioni contrariam reperiret, quam eam quæ universalis negationis opinio. Nihil enim interest inter indefinitas definitasque propositiones, nisi quod indefinitæ quidem sine determinatione, definitæ vero cum argumento determinationis sunt, vel universalitatis vel particularitatis: hoc enim quod ait, nihil interest nec si universaliter ponatur affirmatio, universali namque affirmationi universalis contraria erit negatio, ut opinioni quæ opinatur quoniam omne quod est bonum bonum est, quæ scilicet est universalis affirmationis, ea sit contraria quæ est quoniam nihil eorum quæ bona sunt bonum est: hoc est opinio universalis negationis, hoc autem cur fiat ostendit.

Nam ea quæ est boni quoniam bonum est, si universaliter sit bonum, eadem est ei quæ opinatur id quod bonum est, quoniam bonum est. Hoc autem nihil differt ab eo quod est, quoniam omne quod est bonum bonum est. Similiter autem et in non bono.

Gradatim indefinitam propositionem ad similitudinem universalis adduxit, dicit autem quæcunque fuerit indefinita propositio, ei si quod in sermone solemus dicere quidquid addatur universalis sit, ut nihil omnino distet ea quæ ad rem in affirmatione omne prædicat, ut ea opinio vel propositio quæ est de bono quoniam bonum est, huic si addatur quidquid, ut ita dicamus, quidquid bonum est bonum est, nihil differt ab ea quæ opinatur, omne bonum bonum est. Quare eadem vis est superioris demonstrationis in propositionibus indefinitis, quæ etiam in universalibus quæ paululum quiddam distant, sed non ad qualitatem, nec ad vim propositionis, sed ad quantitatem refertur. Universalitas enim quantitati opponitur. Et sensus quidem homini est, verba vero sic sunt. Superius proposuerat nihil interesse an indefinita esset propositio an universalis. Cur autem nihil intersit hoc modo dicit. Nam ea quæ est boni quoniam bonum est, id est indefinita affirmatio, si universaliter sit bonum, id est si bonum universaliter proferatur, eadem est ei quæ opinatur quidquid bonum est quoniam bonum est, id est, nihil discrepat ab ea opinione quæ opinatur quidquid bonum est bonum esse; huiusmodi autem opinio nihil differt ab ea quæ aperte universaliter proponitur, quæ est, omne quod est bonum bonum est. Similiter autem et in non

bono, id est non bonum eadem ratione dicimus. Ea namque propositio vel opinio quæ opinatur non bonum esse, si ei addatur universalitas, nihil differt ab ea quæ universaliter aperte proponitur, quæ est, omne quod bonum non est non est bonum.

Quare si in opinione sic se habet : sunt autem hæc quæ sunt in voce affirmationes et negationes notæ earum quæ sunt in anima. Manifestum est quoniam affirmationi contraria quidem negatio est circa idem universalis, ut ei quæ est quoniam omne bonum bonum est, vel quoniam omnis homo bonus est, ea quæ est quoniam nullum vel nullus. Contradictoriæ autem quoniam non omne aut non omnis.

Superius omnes argumentationes ad bonum tollit, redigitque ad conclusionem omnem quæstionis vim. Supra enim negationes et affirmationes earum contrarietates de opinionibus pensare oportere prædixerat. Nunc vero quoniam in opinionibus reperit illam contrariam esse quæ esset universalis negatio, idem refert ad propositiones, quas manifestum est quoniam voces sunt et significative animi passiones designare. In principio enim libri significativas voces passiones animæ monstrare veraciter docuit, nunc ea velut probaturus quoniam in opinionibus illa contraria universalis affirmationi reperta esset, quæ esset universalis negatio potius quam ea quæ contrariam universalem affirmationi affirmaret, idem quod arbitratur in vocibus provenire, hoc est, affirmationi universali non affirmationem contrariam rem ponentem, sed universalem negationem esse contrariam, contradictorias vero eas quæ cum affirmatio universalis esset particularis negatio inveniretur. Atque hoc quidem plenissime dictum est, nec aliquis in verbis error est, sed nos ut cætera nihil ambiguum relinquentes, ipsorum quoque verborum sensum eorumque ordinem prosequimur. Ait enim : Quare si in opinione sic habet, id est quod opinio negationis contraria invenitur opinioni affirmationis, potius quam contrarium ponens affirmatio (Sunt autem hæc quæ sunt in voce affirmationes et negationes notæ earum quæ sunt in anima. Nam sicut in voce affirmatio et negatio est, ita quoque etiam in opinione, cum ipse animus in cogitatione sua aliquid affirmat, aut aliquid negat, quod nos alio loco diligentius expediemus, ergo quoniam affirmationes et negationes quæ sunt voce, notæ earum sunt affirmativum vel negativum quæ sunt in anima), manifestum est quoniam est affirmationi contraria quidem negatio circa idem universalis, circa idem autem addidit ne disjunctim affirmationes et negationes contrarias diceremus, sed ait affirmationem et negationem esse de una eademque re, et illam quidem universaliter affirmare, illam vero universaliter negare. Earum autem hæc sunt exempla, ut ei quæ est quoniam omne bonum bonum est, vel quoniam omnis homo bonus est, ea quæ est quoniam nullum, id est nullum bonum bonum est, contraria est, vel quæ, nullus, hoc est nullus homo, bonus est. Contradictoria autem aut, non omnis, id est non omnis homo bonus est, contra eam quæ dicit, omnis

A homo bonus est, aut, non omne, hoc est non omne bonum bonum est, contra eam quæ dicit, quoniam omne bonum bonum est. Constat igitur in his propositionibus quas supra posuit magis esse contrariam affirmationi quæ dicit, omnis homo justus est, eam quæ dicit, nullus homo justus est, potius quam eam quæ dicit, omnis homo injustus est.

Manifestum est autem quoniam et veram veræ non contingit esse contrariam, nec opinionem, nec contradictionem. Contrariæ enim sunt quæ circa opposita sunt. Circa eadem autem contingit verum dicere eundem. Simul autem non contingit eidem inesse contraria.

Post hæc libri terminum expedit in ea speculatione et demonstratione, per quam licet verum sit manifestumque omnibus duas propositiones veras non esse contrarias, tamen id ipsum monstrare conatur. Est autem hujus argumentationis ingressus hujusmodi : ea quæ sunt contrariæ, opposita sunt. Opposita vero non possunt eidem simul inesse. Contraria igitur eidem simul inesse non possunt. De quibus autem simul aliquid verum dici potest, illa simul eidem inesse possunt. Quæ vero simul eidem inesse non possunt, de his simul veræ propositiones, affirmatio et negatio esse non possunt. Sed contraria simul eidem inesse non possunt. Quæ igitur simul verum dicunt, contrariæ non sunt. Idcirco quoniam de quibus affirmatio et negatio simul veræ esse possunt, illa simul eidem insunt. Quocirca quæ simul veræ sunt contrariæ non sunt. Sensus quidem hic est, verba autem sic constant. Manifestum est autem, inquit, quoniam et veram veræ non contingit esse contrariam, id est duas veras propositiones non posse esse contrarias, nec opinionem, nec contradictionem. Si opinio non est vera veræ contraria, multo magis nec contradictio quæ ex opinionibus venit. Contradictionem autem hic pro contrarietate posuit. De ea enim non agebatur. Contrariæ enim sunt quæ circa opposita sunt, id est omne contrarium est oppositum. Circa autem eadem contingit verum eundem dicere, idcirco quod de his solis et negatio et affirmatio veræ simul esse possunt, quæ eidem simul esse contingit, simul autem eidem non contingit inesse contraria, ut concludatur quoniam de quibus et affirmatio et negatio simul veræ sunt, ea eidem simul inesse possunt, contraria vero simul eidem inesse non possunt; quæ ergo simul veræ sunt, non possunt esse contraria. Noster quoque labor jam tranquillo constat portu. Nihil enim (ut arbitror) relictum est quod ad plenam hujus libri notitiam pertineret. Quare si rem propositam studio diligentiaque perfecimus, erit perutile his qui harum rerum scientia complectendarum cupiditate tenebuntur. Sin vero minus id effecimus, quod nobis propositum fuit, ut obscurissimas hujus libri sententias enodaremus, labori nostro nihil ut alii nocituro, et si non oportebit, obloquitur.

Ne quid in his Anicii Manlii Severini Boetii operibus

possit amplius requiri, priorum et posteriorum Ana- A donatos, adjunximus, ubique studentes ne nostro
lyticorum Aristotelis libros Latinitate ab hoc auctore deluisse videamur

PRIORUM ANALYTICORUM ARISTOTELIS

LIBRI DUO

AN. MANL. SEV. BOETIO INTERPRETE.

LIBER PRIMUS

CAPUT PRIMUM.

De propositione, termino et syllogismo.

Primum dicendum circa quid et de quo est intentio, quoniam circa demonstrationem et de disciplina demonstrativa est. Deinde determinandum quid propositio, et quid terminus, quid syllogismus, quis perfectus, et quis imperfectus. Postea vero quid est in toto esse, vel non esse hoc in illo, et quid dicimus de omni, aut de nullo prædicari. Propositio ergo est oratio affirmativa, vel negativa alicujus de aliquo. Hæc autem aut universalis, aut particularis, aut indefinita. Dico autem universalem quidem, cum aliquid omni, aut nulli inesse; particularem vero, cum alicui, aut non alicui, aut non omni inesse. Indefinitam autem, cum quid inesse, vel non inesse significat, sive universali, vel particulari, ut contrariorum eandem esse disciplinam, aut voluptatem non esse bonum. Differt autem demonstrativa propositio a dialectica, quoniam demonstrativa quidem sumptio alterius partis contradictionis est. Non enim interrogat, sed sumit, qui demonstrat. Dialectica vero interrogatio contradictionis est. Nihil autem refert ut fiat ex utraque syllogismus; nam et qui demonstrat, et qui interrogat, syllogizat, sumens aliquid de aliquo esse, vel non esse. Quare erit syllogistica quidem propositio, simpliciter affirmatio vel negatio alicujus de aliquo secundum dictum modum. Demonstrativa vero si vera sit, et per primas propositiones sumpta. Dialectica autem percontanti quidem interrogatio contradictionis est, syllogizanti vero sumptio apparentis et probabilis, quemadmodum in Topicis dictum est. Quid est ergo propositio, et quid differt syllogistica a demonstrativa et dialectica, diligentius quidem in sequentibus dicetur. Ad præsentem vero utilitatem, sufficienter nobis determinata sint, quæ nunc dicta sunt. Terminum autem voco, in quem resolvitur propositio, ut prædicatum, et de quo prædicatur, vel appositum, vel separato esse, vel non esse. Syllogismus est oratio in qua, quibusdam positum, aliud quiddam ab his quæ posita sunt ex necessitate accedit, eo quod hæc sunt. Dico autem eo quod hæc sunt, propter hæc accidere. Propter hæc vero accidere, est nullius extrinsecus termini indigere, ut fiat necessarium. Perfectum vero voco syllogismum, qui nullius alius indiget, præter ea quæ sumpta sunt, ut appareat necessarium. Imperfectum vero, qui indiget aut unius aut plurium. quæ sunt

quidem necessaria per subjectos terminos, non autem sumpta sunt per propositiones. In toto autem esse alterum in altero, et de omni prædicari alterum de altero idem est. Dicimus autem de omni prædicari, quando nihil est sumere subjecti, de quo non dicatur alterum, et de nullo similiter.

CAPUT II.

De conversione absolutarum propositionum.

Quoniam autem omnis propositio est, aut de inesse, aut ex necessitate inesse, aut contingere inesse; harum autem, hæc quidem affirmativæ, illæ autem negativæ secundum unamquamque appellationem; rursus autem affirmatarum et negativarum, aliæ sunt universales, aliæ particulares, aliæ indefinitæ: universalem quidem privativam de eo quod est inesse, necesse est in terminis converti. Ut si nulla voluptas est bonum, neque bonum nullum, erit voluptas. Prædicativam autem converti quidem necessarium est, non tamen universaliter, sed in parte, ut, si omnis voluptas est bonum, et bonum aliquod voluptas. Particularem autem affirmativam quidem converti necesse est particulariter. Nam si voluptas aliqua, bonum, et bonum aliquod erit voluptas. Privativam vero non est necessarium. Non enim si homo non inest alicui animali, et animal non inest alicui homini. Primum ergo sit privativa universalis *a b* propositio, si ergo nulli *b* inest *a*, neque *a* nulli inerit *b*. Nam si alicui inest ut *c*, non verum erit nullum *b* esse *a*. Nam *c* eorum quæ sunt *b* aliquod est. Si vero omni *b* inest *a*, et *b* alicui *a* inest, nam si nulli, neque *a* nulli *b* inerit, sed positum erat omni inesse. Similiter autem et si particularis est propositio, nam si inest *a* alicui *b*, et *b* alicui eorum quæ sunt *a* necesse est inesse; si enim nulli, nec *a* nulli inerit *b*. Si autem *a* alicui eorum quæ sunt *b* non inest, non necesse est et *b* alicui *a* non inesse, ut si *b* quidem sit animal, *a* vero homo, homo enim non omni animali, animal vero omni homini inest.

CAPUT III.

De conversione propositionum de modo

Eodem autem modo se habebit in necessariis propositionibus, nam universalis quidem privativa universaliter convertitur. Affirmatarum autem utraque particulariter. Nam si necesse est *a* nulli *b* inesse, necesse est et *b* nulli *a* inesse; si enim alicui contingit, et *a* alicui *b* continget. Si autem ex necessitate *a* omni vel alicui *b* inest, et *b* alicui *a* necesse est